د عباداتو فلسفه

يا

اسلامي عبادت پېژندنه

تألیف:

استاد عبدالظاهر داعی

د کابل پوهنتون در شرعیاتو د پوهنحی استاد

۱۳۹۱ ش = ۱۴۳۳ ق = ۲۰۱۲ م

Download from: aghalibrary.com

بسم الله الرحمن الرحیم

نیو لیک

نیو لیک.. أ

سریزه ۱

لومړی فصل: اسلامی عبادت پیژندنه ۴

ولی عبادت پیژندنه لولو؟ ٤

اول: د عباداتو په هکله د احکامو پیژندل:........................ ٤

دویم: د اصلی عبادتونو پیژندنه له جعلی عبادتونو څخه: ٥

الف: د موسی علیه السلام د لارویانو ستونزه: ٥

ب: دعیسی علیه السلام د لارویانو د بې لارې علت:.................. ٦

ج: د ابراهیم او اسماعیل علیهم السلام د لارویانو دبی لاری علت:.. ٦

۱- د عبادت په شکل کې تغیر راوړل:.............................. ٦

۲- په لباس کې تغیر راوړل:....................................... ٧

۳- په دینی رهبرې کې تغیر: ٨

۴- د خالق ذات په صفاتو کې تغیر:................................ ٨

دریم: د عباداتو هدف پیژندنه: ٩

څلورم: د عبادت د مستحق پیژندنه: ٩

پنځم: د عباداتو د ډولونو پیژندنه: ٩

شپږم: د هر عبادت حکمت:.. ٩

اوم: په انسان جوړونه کې د عباداتو رول پیژندنه: ١٠

اتم: د بدعتونو پیژندل: ١٠

نهم: د لومړیتوبونو پیژندل: ١٠

د اسلام مقدس دین کې دعبادت مفهوم... .... ١٥

عبادت په لغت کې: ١٥

عبادت په اصطلاح کي(): ۱۶
د عبادت عام تعريف: ۱۷
۱ - عبادت هر ظاهري او باطني عمل دی: ۱۷
۲ - دچا يا کوم شی مقابل کې: ۱۷
۳- مقابل ذات ته دعظمت قصد: ۱۷
۴- د خپلې بندګۍ او ذلت اظهار: ۱۸
۵- د اجر او ثواب د حاصلولو لپاره ترسره کيږي: ۱۹
۶- په حلال او حرام، ښه او بد کې د چا قانون تطبيقول: ۱۹
۱ - د ټولو امرونو پر ځاي کول: ۱۹
۲ - له ټولو ممنوعاتو څخه ځان ساتنه: ۲۱
۳- په قرآن او سنتو کې ثابت دي: ۲۳
٤ - په هغه کې الله ﷻ ته د ذلت او خواري نيت وي: ۲۳
د عبادت حقيقت: ۲۳
الف: د انسان نفس کې د عبوديت د معنى استقرار: ۲۳
ب: يو خالق ته مخ اړونه: ۲٤
۵- د الله ﷻ محبت: ۲٤
۶- د الله ﷻ رضايت: ۲٤
دعبادت او عدم عبادت ترمنځ فرق: ۲۹
په اسلام کې د عبادت د لمنې پرخوالی: ۳۰
الله ﷻ ته د عبادت خاص کول..۳۱
د قرآن کريم دليلونه: ۳۱
د قريشې مشرکينو ددعا څرنګوالې: ۳۷
الف: د عالم اسباب استغاثه: ۳۸
بـ : په ما فوق الاسباب عالم کې استغاثه: ۳۸
په پناه غوښتلو کې دقريشی مشرکينو عادت: ٤۱
د عباداتو اهداف ٤۶
دنيوي هدف: ٤۶
الف: جسد جوړونه: ٤۷

ب: روح جوړونه:.. ٤٧
ج: جامعه جوړونه: ٤٨
د ځمکې آبادي: ٤٩
اخروي هدف: ٤٩

دويم فصل: د اسلام مقدس دين کې د عباداتو ډولونه ٥١

اول وګړيز عبادتونه:..٥١
د وګړيزو عباداتو ډولونه ٥٢
فکري (قلبی) عبادتونه...٥٢
دفکري عباداتو ډولونه.. ٥٥
د کليسايي اعمالو د درولو پر وخت د کليسا عکس العمل:.......... ٦٤
ددغه نوي مسلمان ستونزې: ٦٥
مناظرې او کشيشانو سره خبرې اترې: ٦٦
فکري ګناهونه، يا هغه ويرسونه چې د حق د قبلولو مانع ګرځی ٨٥
بدنی او جسمي عبادت ٨٨
اول: ژبه ٨٩
دويم: غوږونه ٩٢
دريم: سترګي ٩٣
څلورم: لاسونه ٩٣
پنځم: پښې ٩٤
شپږم: ټول اعضا.. ٩٤
له مالونو څخه په ګټه کې عبادتونه.................................٩٤
مال په لغت کې: ٩٥
مال په اصطلاح کې:.. ٩٥
اول: له وسايلو څخه استفاده.................................... ٩٥
دويم: له پيسو څخه استفاده..................................... ٩٦
د مال د حلال والی فورمول څه شي دي؟ ١٠١
١- سود:... ١٠١
٢- حرام: ١٠١

۳- سحت: ۱۰۱
٤- غلول:.................................. ۱۰۲
٥- مکروه: ۱۰۲
٦- شبهه:................................. ۱۰۳
د مال مصارف په حلال ډول سره: ۱۰٤
نفقه په لغت کې:.......................... ۱۰٤
نفقه په اصطلاح کې:.......................... ۱۰٤
دنفقی اسباب: ۱۰٥
حرام مصارف: ۱۰٥
اسراف په لغت کې:.......................... ۱۰٥
اسراف په اصطلاح کې:.......................... ۱۰٥
تبذیر په لغت کې:.......................... ۱۰٦
تبذیر په اصطلاح کې:.......................... ۱۰٦
د اسراف او تبذیر ترمنځ فرق:.......................... ۱۰٦
د اسراف حکم: ۱۰۷
تقتیر:.......................... ۱۰۸
تقتیر په اصطلاح کې:.......................... ۱۰۸
دریم: د پیسو ساتل ۱۰۹
څلورم: تجارت ۱۰۹
دویمه برخه: اجتماعی عبادتونه.......................... ۱۰۹
د اجتماعی عبادتونو پیژندنه: ۱۱۰
وګړیز او اجتماعی ډولونو ته د عباداتو تقسیم: ۱۱۰
د اسلامي عبادتونو فرق له غیر اسلامی عبادتونو (ټولو ادیانو) سره ۱۱۰
د اجتماعی عبادتونو اقسام.......................... ۱۱٤
اول: انساني روابط.......................... ۱۱٥
۱- د کورنۍ د غړو ترمنځ روابط: ۱۱٥
۲- د دوستانو ترمنځ روابط: ۱۱٥
۳- د ګاونډي سره روابط: ۱۱٥

۴- د کوڅې، سرک او محلې له خلکو سره روابط: ۱۱۵
۵- د ناحیې او قریې له خلکو سره روابط: ۱۱٦
۶- د ښار او ولایت له خلکو سره اړیکې: ۱۱٦
۷- د نړۍ سره اړیکې: ۱۱٦
۸- له مستامنینو، ذمیانو او لړ کیو سره اړیکې: ۱۱٦
۹- تعلیمي اړیکې (تعلیمي احکام) تعلیمي عبادتونه: ۱۱۷
دریم: سیاسي اړیکې ۱۲۸
څلورم: وظیفوی اړیکي ۱۲۸
الف:د وظیفې انتخاب ۱۲۸
ب: وظیفه پیژندنه ۱۲۸
ج: له استفاده اخیستنی څخه لرې والي ۱۲۹
د: په وظیفه کې اخلاص ۱۲۹
ه: د قوانینو طرحه ۱۲۹
دریمه برخه: قانونی عبادات ۱۳۰
د اسلام مقدس دین کې د قوانینو اقسام: ۱۳۱
آسماني قانون: ۱۳۲
۱ - قرآن کریم د قانون (شریعت) لومړي مصدر: ۱۳۲
۱ - اعتقادي احکام: ۱۳۲
۲ - اخلاقی احکام: ۱۳۲
۳- عملی احکام: ۱۳۳
۱ - د کورنۍ قانون: ۱۳۳
۲ - مدنی قانون: ۱۳۳
۳- د مرافعاتو قانون: ۱۳۳
۴- د جزا قانون: ۱۳۳
۵- د حکومت اساسی قانون: ۱۳٤
۶- د یپلوماسی قانون: ۱۳٤
۷- اقتصادی قانون: ۱۳٤
۲ - د رسول الله ﷺ سنت د قانون (اسلامی شریعت) دویم مصدر: ۱۳۵

د فقهاوو په نزد د سنتو تعریف: ۱۳۸
۱- موکد سنتونه: ۱۳۸
۲- زواید سنت: ۱۳۹
۳- دامت اجماع د قانون (اسلامی شریعت) دریم مصدر دی، چې اجماع په لغت کې د عزم، قصد او اتفاق په معنی ده:............ ۱۳۹
۴- قیاس د قانون (اسلامی شریعت) مصدر:................... ۱۴۰
د قیاس ارکان:.. ۱۴۰
وضعی قانون: ۱۴۱

دریم فصل: د عباداتو مختلفې فلسفې ۱۴۲

۱- د اسلام مقدس دین کې د ۲۴ ساعته عباداتو فلسفه:.......... ۱۴۳
۲- د عبادت او معرفت ترمنځ د اړیکو فلسفه: ۱۴۵
۳- د عبادت د قبولۍ اورد فلسفه:........................... ۱۴۷
د پاکۍ په اساس وي: ۱۴۷
۱- هغه پاکي چې یو شي ذات سره تعلق لري:................... ۱۴۸
۲- هغه پاکۍ چې د استفادې له اسلوب سره تعلق لري: ۱۴۹
۳- هغه پاکي چې د یو شي له قیمت او د لاسته راوړلو څرنګوالي پورې تعلق لري ۱۴۹
اول شرط: د هغه شي په ذات کې د پاکۍ او د استفادې د قابلیت شرط ۱۴۹
دویم شرط: اسلوب کې دپاکۍ شرط ۱۴۹
الف: د لاسته راوړلو اسلوب ۱۴۹
ب: دتیارولو اسلوب... ۱۵۰
ج: د استعمال او مصرف کولو اسلوب............................ ۱۵۰
دریم شرط: دقیمت د پاکۍ شرط................................. ۱۵۰
څلورم شرط: په استفاده کوونکی شخص کې د پاکۍ شرط ۱۵۱
الف: دیوې حرامې مړۍ په خوړلو سره د څلویښت ورځو عبادت نه قبلیدل.. ۱۵۱
ب: د حرام خور دعا نه قبلیږي.................................. ۱۵۲

ج: هغه جسم چې له حرامو تغذیه شی د دوزخ په اور سوزیږی ... ۱۵۳
د: دیو خرما په اندازه حلاله صدقه د غره په شان ګرځي............ ۱۵۳
هـ: هغه امور چې هغې کی شک دی انسان په حرامو کې مبتلا کوي ۱۵۴
نجات په څه کې دي:.. ۱۵۵
الف: حلال خوراک.. ۱۵۵
ب: د فرایضو ادا.. ۱۵۵
ج: د نبی کریمﷺ پیروي.. ۱۵۵
د اخلاص په اساس وي.. ۱۵۵
د قرآن او سنتو مطابق وي ۱۵۶
۴- د علم دتعلیم او د الله د ذکر د مجلسونو فلسفه:............... ۱۵۷
الف: ملایک د هغوی ترخنګ را ټولیږي ۱۵۸
ب: پدغسي مجلس کې الهی رحمت ددې مجلس ټول اشتراک کوونکی پوښي ۱۵۸
ج: پدغسي علمی مجلسونو کې د شرکت کوونکو لپاره یو رنګ قلبی راحت او سکون حاصلیږي ۱۵۸
د: د دغسې مجلسونو لوی شرف د اللهﷻ په نزد ددغو اشخاصو یادیدل دي، او هغه هم د اللهﷻ په ژبه.. ۱۵۸
۵- د اللهﷻ عبادت کې د حساب ورکولو فلسفه: ۱۵۹
۶- د منفعتو د جلبولو فلسفه: ۱۵۹
۷- د شکر فلسفه (شکر د حق شناسی مهمترین مظهر):.......... ۱۶۰
الف: د ژبی د شکر ادا کونې لپاره.. ۱۶۱
ب: د فکر د شکر ادا کونی لپاره.. ۱۶۱
ج: د لاسونو د شکر اداکونې لپاره ۱۶۱
د: د پښو د شکر اداکونی لپاره.. ۱۶۱
ه: دسترګو د شکر ادا کونی لپاره ۱۶۱
۸- د احوالو او اعمالو د مطابقت فلسفه:................................ ۱۶۲

٩- د عباداتو د زوال فلسفه: ١٦٤
الف: د ميوې د خارجی برخې ګنده کيدل ١٦٥
ب: د ميوې دداخلی برخی ګنده کيدل ١٦٥
١٠- د عبادت د اتقان فلسفه: ١٦٦
١١- دنيا د اخرت کښت دی ددې فلسفه: ١٦٦
١٢- د کاملې عبادت پيژندنې فلسفه: ١٦٧
١٣- د اسلام مقدس دين او نورو ټولو دينونو کې د عباداتو د اختلاف فلسفه: ١٧١
١٤- دعباداتو د حکمت فلسفه: ١٧٢
الف: د فطری امورو دليل ١٧٢
ب: د يقين په اساس د څه امورو دليل ١٧٣
ج: د عقل سره موافقو امورو دليل ١٧٣
١٥- د دری ګونو اړيکو فلسفه: ١٧٤
الف: له خالق سره د انسان ارتباط ١٧٤
ب: له خپل ځان سره د انسان ارتباط ١٧٤
ج: له ټولنې سره دانسان ارتباط ١٧٤
١٦- بنده ته د عبادت د منفعت فلسفه: ١٧٤
١٧- د عبادت ترک د انسان د تسخيرولو لپاره د شيطان وسيله ده، ددې فلسفه: ١٧٦
١٨- د اخلاص فلسفه: ١٧٩
١٩- د دنيا د ترک، رهبانيت او ګوښه کيناستنې فلسفه: ١٨٠
٢٠- له تکنالوژی وسايلو څخه ددعوت او عبادت لپاره استفاده: ١٨٣
٢١- د ويرې او محبت فلسفه: ١٨٦
څلورم فصل: لمونځ پيژندنه ١٨٨
لمونځ په لغت او اصطلاح کې ١٨٨
اسلام کې د لمانځه مرتبه: ١٨٩

د لمانځه حقیقت:..۱۸۹
ظاهری حقیقت: ۱۹۰
د لمانځه د روح حقیقت:..................................۱۹۰
دلمانځه د فرضیت دلایل:....................................۱۹۲
له سنتو څخه دلیل: ۱۹۲
له اجماع څخه دلیل: ۱۹۳
د لمانځه ترک کوونکی حکم: ۱۹۳
د مومنانو د لمانځه فلسفه ۱۹۵
۱- له پروردګار متعال سره د خبرو کولو فلسفه:...............۱۹۵
۲- لمونځ له الله ﷻ سره د مخلوق دارتباط دوام: ۱۹۹
۳- له الله ﷻ سره دعهد او پیمان تجدید: ۲۰۰
۴- لمونځ الهی دربار ته د عاجزۍ او بنده ګۍ اظهار:.............۲۰۳
۵- الله ﷻ مخ اړول:..۲۰۵
۶- په فحشا او منکر باندې له مبتلا کیدو څخه د ساتنې فلسفه:...۲۰۵
۷- د متحرک قران فلسفه او له لمانحه سره د هغه ارتباط:..........۲۰۷
۸- لمونځ په غیبو باندې له ایمان څخه وروسته د متقیانو اساسی صفت او د دین عملی بنیاد دي: ۲۰۷
۹- لمونځ د خو الهی او امرو فرمانبرداري:...........................۲۰۸
۱۰- لمونځ د رب د شکر ګذارۍ نمونه: ۲۰۸
۱۱- لمونځ د رشد او کمال علامه: ۲۰۹
۱۲- د لمانځه په واسطه له الله ﷻ سره انس حاصلیږي: ۲۰۹
۱۳- په لمانځه سره د الله ﷻ د قرب حصول: ۲۱۰
۱۴- لمونځ د معنوي روحیې تقویت: ۲۱۰
۱۵- لمونح د وخت پیژنه او وسیله: ۲۱۱
۱۶- لمونځ ددین ستنه ده: ۲۱۱
۱۷- د محمد ﷺ پیژندل له قبرو څخه: ۲۱۲
۱۸- لمونځ مومنانو ته یو لوی الهی نعمت: ۲۱۲

۱۹- لمونځ مومنانو ته د الهی غیبی خزانو افتتاحیه ده:............۲۱۳
۲۰- لمونځ انسان خپلې ټولنې سره کړي: ۲۱٤
۲۱- لمونځ د پیغمبرﷺ اخري وصیت:................................۲۱۵
۲۲- لمونځ یواځنی او همیشنی عبادت:...............................۲۱۵
۲۳- په خاص ځای کې د لمانځه د فرضیت فلسفه:....................۲۱۵
۲۴- لمونح د ټولو پرښتو د عبادت خلاصه:............................۲۱۵
۲۵- لمونځ د مومنانو ترمنځ د عهد موجب دی: ۲۱٦
۲۶- لمونځ د توبی لار او نیکیو ته ګرځیدنه ده: ۲۱٦
۲۷- لمونځ په ځوانۍ کې د اللهﷻ د دوستۍ لپاره یوه لاره ده: ۲۱۷
۲۸- رکوع د پروردګار د تعظیم سر:....................................۲۱۹
۲۹- سجده د کمال بندګۍ نښه: ۲۲۰
۳۰- تشهد د اللهﷻ په وړاندې ناسته: ۲۲۱
د لمانځه د الفاظو معنا...۲۲۲
د جماعت لمونځ اود اسلامي ټولنې په جوړولو کې د هغې نقش:۲۳۵
۱- خالق ذات سره په رابطه پیدا کولو د لمانځه تاثیر: ۲۳۷
۲- د جماعت لمونځ تاثیر په فردي ژوند:............................۲۳۷
الف: له الله سره ملاقات ۲۳۷
ب: د جماعت لمونځ د فرد او ټولنې ترمنځ پیوند....................۲۳۷
ج: د جماعت لمونځ د خدای د کور دعوت دي.......................۲۳۸
د: د جماعت لمونځ د ژوند د تنظیم لار..............................۲۳۸
ه: د جماعت لمونځ د زیات ثواب لار.................................۲۳۸
و: د جماعت لمونځ د اللهﷻ لاره کې د قدمونو زیاتوالي........... ۲۳۹
۳- د جماعت لمانځه تاثیر په اجتماعی ژوند:........................۲۳۹
الف: د جماعت لمونځ د اجتماعي روابطو کلي....................... ۲۳۹
ب: د جماعت لمونځ د مشکلاتو د حل وسیله ۲٤۰
ج: د جماعت لمونځ دصمیمت لار.................................... ۲٤۰

د: دتولو ترمنځ د مساوات اعلان پرته د وظيفو او څيروله نظر کې نيولو شخه................................ ۲۴۱
۴- د جماعت د لمانځه صفونه د ملايکو د صفونو په شان دي: ...۲۴۲
۵- د لمانځه د نظام تاثير دسياسي ژوند په تنظيم کې: ۲۴۲
الف: اسلام کې د رهبريت عالي صفات..........................۲۴۲
ب: اصلاحي هيات..۲۴۳
ج: اطاعت د اللهﷻ د اطاعت تر وخت ۲۴۴
د جماعت د لمانځه فضايل.......................................۲۴۴
هغه قدمونه چې د جماعت خواته ځي ۲۴۵
د جماعت د لمانځه تاثير د پل صراط په تيريدلو کې ۲۴۷
د لمانځه نه قبليدل ۲۴۸
دوزخ ته د تارک جماعت داخليدل.................................۲۴۸
دماسختن او سهار جماعت د ټولې شپې عبادت دی ۲۵۲
پنځم فصل: رمضان.. ۲۵۴
رمضان په لغت او د اسلامی شريعت اصطلاح کې ۲۵۴
رمضان په لغت کې:..۲۵۴
رمضان د اسلامی شريعت په اصطلاح کې:..........................۲۵۵
صوم (روزه) په لغت کې: ۲۵۵
رمضان د قران عظيم الشان د نزول مياشت ۲۵۶
د فرد او جامعې په جوړولو کې د روژې نقش ۲۵۶
د انسان فردی شخصيت جوړولو کې د روژې نقش:...................۲۵۷
الف: معنوي بخش کې...۲۵۷
۱- د تقوا حاصلول: ۲۵۸
۲- روحی تربيت: ۲۵۹
۳- اخلاقی تربيت: ۲۵۹
ښه اخلاق:...۲۶۰
عالی اخلاق: ۲۶۰

عالی (ممتاز) اخلاق: ۲۶۰
۴- د نفس تربیه او نفس مطمینه ته د هغه ارتقا:.................. ۲۶۱
۵- ٪۱۰۰ درجې ته د ایمان ارتقا: ۲۶۲
۶- د خواهشاتو د مبارزې لپاره امادګي: ۲۶۲
۷- د کادر جوړولو لپاره ذوب کول:.............................. ۲۶۳
ب: په جسمي برخه کې.............................. ۲۶۴
د ټولنې په جوړولوکی درمضان نقش ۲۶۴
۱- اجتماعی برخه کې: ۲۶۴
۲- سیاسی برخه کې: ۲۶۵
۳- اقتصادی برخه کې: ۲۶۵
۴- فرهنګی برخه کې:.............................. ۲۶۶
د روژې او رمضان فلسفی.............................. ۲۶۶
۱- د فرصتونو فلسفه:.............................. ۲۶۶
۲- د رمضان د ثواب فلسفه:.............................. ۲۶۶
۳- د درې ګونو اړیکو کلکولو فلسفه:.............................. ۲۶۷
۴- د انسان جوړونی د کورس فلسفه:.............................. ۲۶۷
۵- د کاملې روژې فلسفه:.............................. ۲۶۸
الف: روزه لرونکی غوږ.............................. ۲۶۸
ب: روزه لرونکی ژبه ۲۶۸
ج: روزه لرونکی سترګي.............................. ۲۶۹
د: روزه لرونکی زړه.............................. ۲۶۹
هـ: روزه لرونکی نفس ۲۶۹
و: روزه لرونکی نفس ۲۶۹
۶- د دوزخ د دروازو او شیطان تړلو فلسفه: ۲۷۰
۷- د رحمت د لسو (۱۰) ورځو فلسفه: ۲۷۱
۸- د مغفرت د لسیزې فلسفه:.............................. ۲۷۲
۹- دوزخ څخه د ازادۍ دلسیزې فلسفه: ۲۷۲
۱۰- د آسمان د دروازو خلاصیدلو فلسفه:.............................. ۲۷۲

۱۱- د روزه لرونکی د خولې دبوی فلسفه:.................... ۲۷۳
۱۲- د رمضان د عمرې فلسفه:.................... ۲۷۳
۱۳- دقدر د شپو فلسفه:.................... ۲۷٤
۱۴- دریان فلسفه:.................... ۲۷٤
۱۵- د قران کریم د نزول د شکر فلسفه:.................... ۲۷۵
۱۶- د روزې د کیدلو او قبول فلسفه:.................... ۲۷۵
۱۷- د رمضان د حقیقت د درک فلسفه:.................... ۲۷٦
د رمضان مبارکې میاشت فضایل.................... ۲۷٦
د روژې د احکامو په هکله پوښتنه.................... ۲۷۸
شپږم فصل: د زکات فلسفه.................... ۲۸۹
زکات د اسلامي شریعت په لغت او اصطلاح کې:.................... ۲۸۹
زکات په لغت کې:.................... ۲۸۹
زکات په اصطلاح کې:.................... ۲۹۰
د زکات حکم:.................... ۲۹۰
د اجماع دلیل:.................... ۲۹۰
د زکات نقش:.................... ۲۹۰
۱- د زکات نقش دفرد په جوړولو کې:.................... ۲۹۰
۲- د انسانی ټولنې جوړولو کې د زکات نقش:.................... ۲۹۱
الف: اجتماعی برخه کې.................... ۲۹۲
ب: سیاسی برخه کې.................... ۲۹۳
ج: اقتصادی برخه کې.................... ۲۹٤
د عمر بن عبد العزیز رضي الله عنه خلافت د اسلامي اقتصاد نمونه.................... ۲۹٤
د: فرهنګی برخه کې.................... ۲۹٤
د زکات فلسفې:.................... ۲۹۵
۱- د غنیانو سره د مالونو دنه ذخیره کیدلو فلسفه:.................... ۲۹۵
۲- دبی وزلو د حقوقو د حفاظت فلسفه:.................... ۲۹۵

۳- د مالونو نفقه کول ددين مهمترينه برخه ده ددې فلسفه:........۲۹۶
۴- د زکات د نظام تطبيق د اسلامی حکومت وظيفه ده: ۲۹۶
۵- زکات د مومنانو د کاميابۍ يوه علامه: ۲۹۸
۶- زکات له اللهﷻ سره د انسان د محبت اندازه ثابتوی: ۲۹۹
۷- زکات د بخل له صفت څخه د انسان د پاکولو وسيله: ۲۹۹
۸- د مال د نعمت شکر په زکات سره ادا کيږي: ۲۹۹

اووم فصل: د حج فلسفه ۳۰۰

حج په لغت او د اسلامی شريعت په اصطلاح کې.....................۳۰۰
حج لغت کې:..۳۰۰
حج په اصطلاح کې:..۳۰۰
د حج حکم:..۳۰۰
له قران کريم څخه دليل: ۳۰۰
له اجماع څخه دليل: ۳۰۱
د حج نقش:...۳۰۱
۱- د فرد جوړونه کې د حج نقش: ۳۰۱
۲- دحج سياسي نقش: ۳۰۳
۳- د حج اقتصادی نقش: ۳۰۵
٤- دحج فرهنګی نقش: ۳۰۶
د حج فلسفه...۳۰۷
۱- سپين لباس:...۳۰۷
۲- د حج اخلاقي فلسفه:.......................................۳۰۷
د اسلام مقدس دين درې مهم اساسات لري.........................۳۰۸
۳- د قربانۍ فلسفه: ۳۰۹
الف: قربانی د باورونو رمز ۳۰۹
ب: قربانی د هابليانو دپيژندلو درس ۳۱۰
ج: قربانی له ابراهيمعليه السلام سره اړيکه.........................۳۱۰

د: قربانی د اسماعیل‌علیه‌السلام یاد، یاد قرباني شوي (نفس) قرباني کيدل ۳۱۱
هـ: قربانی د ابن الذبیحتین یاد........................ ۳۱۲
۴- د ابراهیم‌علیه‌السلام خلیل الله د یاد فلسفه: ۳۱۳
۵- د صفا او مروا ترمنځ د سعی فلسفه: ۳۱۸
۶- دقربانۍ فلسفه: ۳۱۹
۷- د بیت الله د نوم ایښودلو فلسفه: ۳۱۹
د ملتونو د اتحاد جهانی اعلامیي فلسفه: ۳۲۱
د طواف فلسفه: ۳۲۱
د زمزم فلسفه: ۳۲۲

اتم فصل: دستر عورت او حجاب فلسفه ۳۲۴

حجاب په لغت او د اسلامی شریعت په اصطلاح کې:............۳۲٤
دالهی احکامو د شرح لپاره باید اسلامی عالمانو ښځه وپوښتو: ..۳۲۹
۱- سترګی پټونه:..۳۳۰
۲- د شرمګاه حفاظت: ۳۳۱
۳- زیاته پاکي: ۳۳۱
۴- د دوی له کارونو ښځه د الله‌جل‌جلاله خبرتیا: ۳۳۱
۵- زینت: ۳۳۲
۶- الا ما ظهر منها:..۳۳۲
۷- بخمرهن:..۳۳۲
۸- جیوب:..۳۳۳
۹- ځینو خپلوانو ته استثناء: ۳۳۳
د دوه دروغجنو شبهو رد ۳۳۳
عورت په لغت او د اسلامی شریعت اصطلاح کې:............۳۳۵
عورت په لغت کې: ۳۳۵
عورت په اصطلاح کې:..۳۳۵
دنارینه او زنانه د عورت اندازه..۳۳۵

۱- د نارینه عورت له نارینه سره: ۳۳۷
۲- د زنانه عورت له زنانه سره: ۳۳۷
۳- د نارینه عورت له پردیو سړیو سره: ۳۳۷
۴- د مسلمانې خوېندې عورت له سړیانو سره: ۳۳۷
دښځو او نارینه و د لباس شرطونه ۳۴۰
د لباس عمومي شرایط ۳۴۱
۱- نازک نه وي: ۳۴۱
۲- لنډ نه‌وي: ۳۴۲
۳- چسپ نه‌وي: ۳۴۳
خصوصی شرایط ۳۴۳
۱- له جذابه رنګونو لرې والي: ۳۴۳
۲- بوټونه یې اواز ونلري: ۳۴۳
۳- له عطرو دې استفاده نکوي: ۳۴۳
یو ډېر مهم حدیث ۳۴۴
دستر عورت او حجاب ترمنځ فرق ۳۴۵
د حجاب ارتباط جنسیت سره دی نه له انسانیت سره ۳۴۷
د بې‌حجابۍ دعوتګران ۳۴۹
د انسان دوه بعدي خلقت: ۳۵۳
لومړي قسم: روحانی مخلوقات (پرښتې) ۳۵۳
دویم قسم: حیوانی مخلوقات (حیوانات) ۳۵۳
دریم قسم: انسانان ۳۵۳
د حجاب اړیکې د ښځو له ازادي سره ۳۵۶
لباس د سړیانو وقار ۳۵۸
له طلا او وریښمو څخه استفاده ۳۶۱
له نورو سره مشابهت ۳۶۱
له غیر مسلمانانو سره په لباس کې مشابهت ۳۶۲
د دوی دیني او مذهبی لباس: ۳۶۲

د غير مسلمانانو فرهنګی لباس: ۳٦۲
لعنتی ښځې او سړي ۳٦۳
د ستر او حجاب په هکله بی تفاوتی د هلاکت سبب کیږي....... ۳٦٤
۱- دیوې ښځې ترمخ د کوم ماشوم لوییدل داد هغه محرم نه جوړوي:
.... ۳٦٥
۲- د رقابت په اساس ستر او حجاب: ۳٦٦
۳- خورلڼه: ۳٦٦
٤- د زړه پاکی اړیکې له بی حجابۍ سره: ۳٦۹
حجاب په غربی هیوادونو کې ۳۷۰
یوه ایراني نجلۍ ۳۷۰
المانی خویندې مینده له اسلامی نومونو سره..................... ۳۷۱
یو اروپایي هیواد کې با حجابه خویندې میندې ۳۷۲
د ازادۍ او بی بندو بارۍ ترمنځ فرق ۳۷۳
ایرانۍ نجلۍ په آلمان کې توبه کوي او حجاب اغوندي: ۳۷۸
نهم فصل: بدعت پیژندنه (په دین کې نوی شی پیدا کول)...................... ۳۸۰
د فصل سریزه ۳۸۰
عبادت که بدعت: ۳۸۱
بدعت په لغت او اصطلاح کې...................................... ۳۸۳
جایز نوښت ۳۸٥
الف: د ژوند وسایلو کې نوښت او بدعت ۳۸٥
ب: دیو سنت په ژوندي کولو کې بدعت او نوښت...................... ۳۸٥
ج: د ژوند په سیستم کې بدعت او نوښت ۳۸۸
د بدعت پیژندلو قواعد ۳۹۰
اوله قاعده: هر عمل او عبادت چې په کوم دروغجن حدیث استدلال وکړي ۳۹۰

دویمه قاعده: هر عمل او عبادت چې په شخصی نظر او خواهشاتو استدلال کوي ٣٩٠
دریمه قاعده: هر عمل او عبادت چې صحابه تابعینو او تبع تابعینو ترک کړی وي...٣٩١
څلورمه قاعده: یو عمل عبادت ګڼل چې شریعت کې عبادت نه وي٣٩١
پنځمه قاعده: په نامشروعو شیانو عبادت کول ٣٩١
شپږمه قاعده: د عبادت شکل تغیرول ٣٩١
اوومه قاعده: د عام عبادت خاص کول ٣٩٢
اتمه قاعده: په یو عبادت کې زیادت او افراط ٣٩٢
نهمه قاعده: خپل علم او عقل له قران څخه غوره ګڼل....................٣٩٢
لسمه قاعده: مذهبی تعصب...٣٩٢
یوولسمه قاعده: په قران او حدیث کې دجاهلانو او غیر متخصصینو پیروي..٣٩٣
دولسمه قاعده: هغه اعتقادات چې له رسول کریمﷺ او صحابه و څخه نقل شوی ندي..٣٩٤
دیارلسمه قاعده: اسلامی عقیده کې فلسفی افکار داخلول...........٣٩٤
څوارلسمه قاعده: په هغو الهی صفاتو او ذات کې بحث کول چې بشر ته یې پیژندل مشکل دي ٣٩٤
پنځلسمه قاعده: انسان پرستی او یو شخصیت ته تعصب...........٣٩٥
شپاړسمه قاعده: دیني امورو کې نظر یې ورکول......................٣٩٦
اوولسمه قاعده: له کفارو متاثر کیدل یا ورسره مشابهت ٣٩٦
اتلسمه قاعده: د بدعت او ګناه امورو کې د علماوو اشتراک.........٣٩٦
نولسمه قاعده: په ضعیفو احادیثو اعتماد ٣٩٦
شلمه قاعده: د منطقي فرهنګ او عادات عبادت ګڼل ٣٩٦
یویشتمه قاعده: د عوامو کارونو کې د علماو بی تفاوتی ٣٩٦
سیئه بدعت (بد او ناروا بدعت) ٣٩٧
١- د یو نوې عقیدې اختراع:...٣٩٨

الف: د خدای د ځوی نیولو بدعت........................ ۳۹۸
ب: اللهﷻ د واسي لټولو بدعت ۳۹۸
ج: له اللهﷻ څخه پرته د (استعانت) کمک غوښتلو بدعت........ ۴۰۰
د: د ونو دریشو د مقدس ګڼلو بدعت ۴۰۰
ه: مخلوق د رکوع او سجدې کولو بدعت........................ ۴۰۱
و: زیارتونو ته د قربانۍ وړلو بدعت ۴۰۱
ز: د زیارت د لنګر ګرمولو بدعت ۴۰۱
ج: د دروازو، دیوالونو، قبرونو او غیره ښکلولو بدعت.............. ۴۰۲
ط: د مراد پوره کیدو لپاره د قلف کشولو بدعت....................... ۴۰۲
ی: د قبرونو د خاورو خوړلو بدعت ۴۰۳
ک: مړو ته د حیواناتو ذبح کولو بدعت............................ ۴۰۳
د سپند کولو بدعت ۴۰۳
ل: د مریو مقدس ګڼلو عبادت ۴۰۳
م: د ممیز نخودو بدعت ۴۰۵
نک د نذر لپاره دماشومانو د ویښتو پریښودلو بدعت: ۴۰۶
۲- د نوي عبادت اختراع: ۴۰۶
الف: د الهاک بدعت.. ۴۰۶
ب: د جشنونو بدعت.. ۴۰۶
ج: د مخصوصو ورځو بدعت ۴۰۷
د: د سمنک بدعت: ۴۰۸
د خوړې شعلي بدعت: ۴۰۹
د دیکچې بدعت: ۴۰۹
په قبرونو د شمعې بلولو بدعت: ۴۰۹
د اسلام په نوم د دنیا د ترک بدعت: ۴۰۹
زیارت ته د ناوې وړلو بدعت: ۴۱۰
۳- د جاهلانو فتوا ورکول او د شرعی حکم بدلیدل په قومی حکم:۴۱۰
۴- عبادت نوی سیستم یا نوې طریقه جوړول: ۴۱٤
اول: ځینو عباداتو کې مبالغه ۴۱۵

دوم: عبادات د منطقی د عنعناتو او رواج مطابق ادا کول........... ٤١٦
دریم: د خلکو د رضایت لپاره د عباداتو سیستم کې تغیر ٤٢٠
څلورم: په یو عبادت کې د عبادتونو خلاصه کول.................... ٤٢٢
۵- د عبادت د مفهوم تغیر په رواج او عنعنو سره: ٤٢٤
الف: د مهر بدلول په طویانه بانه..................................... ٤٢٤
ب: دنیمه نکاح بدعت.. ٤٢٦
د ګمراه کوونکو بدعتونو د انتشار اسباب ٤٢٦
۱- تیزي او افراط: ٤٢٧
۲- د پردیو تاثیر:...٤٢٨
۳- د پخوانیو کلتورونو تاثیر: ٤٢٨
۴- دیني احکاموته د فلسفی نظریاتو انتقال: ٤٢٩
۵- عقل په شرعی احکامو کې منځګړی ګرځول: ٤٣٠
۶- د یو بدعت په بل بدعت سره: ٤٣٠
۷- دسنتونو مخفی پاتې کیدل:..٤٣٠
۸- جهالت:...٤٣١
۹- اسلامی شخصیتونو سره افراطی محبت:..............................٤٣٢
۱۰- د جاهلانو ته ددیني رهبری تسلیمول: ٤٣٤
۱۱- مذهبی تعصب:..٤٣٥
۱۲- د موضوعي احادیثو انتشار: ٤٣٦
۱۳- په رواجي عبادتونو اصرار: ٤٣٦
۱۴- دینی حقایقو سره احساساتی بر خورد: ٤٣٦
۱۵- دنیوی منفعت طلبی او دینی تجارت: ٤٣٧
د بدعت پایلې او ضررونه ٤٣٧
لومړی برخه: په دین کې د بدعت منفی تاثیر............................٤٣٨
الف: د اسلام ناقصه منل ٤٣٨
ب: د الیوم اکملت لکم دینکم آیت سره مخالف........................... ٤٣٨
ج: په پیغمبر باندې تهمت کول ٤٣٨

د: د پیغمبر د یو سنت له منځه وړل ۴۳۸
دویمه برخه: د بدعت منفی تاثیر پخپله بدعت کار کې ۴۳۹
الف: په عقیده کې فساد ۴۳۹
ب: عمل یې مردود وي.. ۴۳۹
ج: توبه یې نه قبلیږي.. ۴۳۹
د: د پیغمبر له امت والي څخه ځان باسي ۴۳۹
ه: د پیغمبر له حضور څخه محرومیږي............................ ۴۳۹
و: د هغو خلکو ډله کې راځي چې بی علمه په الله ﷻ باندې خبرې تړي ۴۳۹
دریمه برخه: د اسلام انتشار کې د بدعت منفی تاثیر ۴۳۹
الف: د اسلام دښمنانو سره د اسلام مقدس دین په متهم کولو کې همکاري ۴۴۰
ب: د اسلام مقدس دین څخه د خلکو متنفر کول ۴۴۰
ج: بدعت د الله ﷻ او د پیغمبر د دوستۍ مخالف دي.............. ۴۴۱

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَۖ فَمِنۡهُم مَّنۡ هَدَى ٱللَّهُ وَمِنۡهُم مَّنۡ حَقَّتۡ عَلَيۡهِ ٱلضَّلَٰلَةُۚ فَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُكَذِّبِينَ ٣٦﴾ [النحل: ٣٦]

د مومن وګړی شخصیت هغه وخت کامل کیږی چی د عبادتونو حقیقی پیژندلو او د قرآنی لارښوونو او پیغمبرﷺ له طریقې سره مطابق د هغې په ادا کولو کی کوشش وکړی او ټول په پوره اخلاص سره ادا کړی.

مومن + د عبادتونو حقیقی پیژندنه (علم) + تقوا + اخلاص = کامل مومن.

ټول پوهان په هلاکت کې دی پرته له عمل کوونکو څخه پخپله پوهه باندی، ټول عمل کوونکی هلاک دی پرته له متقیانو.

ټول متقیان هلاک دی پرته له مخلصانو.

بناءً د نجات لاری ته د رسیدو لپاره لازم دی چې څلور شیان په نظر کې ونیسو:

علم + عمل + تقوا + اخلاص = کامل عبادت.

Download from: aghalibrary.com

Download from: aghalibrary.com

سريزه

الحمد لله القائل ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝٥٦﴾ والصلاة والسلام على رسوله محمد الذي عبد ربه حتى أتاه اليقين وعلى آله وأصحابه الطيبين الطاهرين ومن تبعهم باحسان إلى يوم الدين.

حمد او ثنا الله‌ﷻ ته ده چې مخلوقات يې د خپل عبادت لپاره پيدا کړل، او درود او سلام د هغه پر استازي محمدﷺ چې د ژوند تر اخري لحظو د يو پروردګار په عبادت باندې مشغول ؤ، او د (عبده ورسوله) لقب يې تر ټولو لوی صفت دی او د هغه په آل او اصحابو چې ټول د خپل پروردګار په عبادت سره د لوړو مرتبو خاوندان ګرځيدلي او همدارنګه په ټولو مومنانو چې د حق لاره يې د ژوند اساس ګرځولی، او هره ورځ يې (۸۶۴۰۰) ثانيې خپل عمر لکه د ثروت يونټ ګڼلی، ټول الهي بانک ته استوي او په خپلو عبادتونو سره برياليتوب او برلاسی تر لاسه کوي.

عبادت او پالنه د بشري فطرت په ژورو کې ريشې لري، انسان د معبود انس او د هغه د ياد په سيوري کې ارامتيا ته اړتيا لري، او د ستونزو او غمونو پر وخت د انسان يواځنۍ سرپنا او پټن ځای د پروردګار کبريايي در بار دی.

د اسلام په مقدس دين کې د عباداتو د فلسفې موضوع د هغو مهمو موضوعاتو له جملې څخه ده چې د اسلام په مقدس دين کې د عبادت د حقيقت پيژندلو لپاره، البته د اسلام له عقيدې پيژندلو وروسته د ډېر مهم رول لرونکې ده. ځکه الله متعال د انسان د خلقت او پيدايښت هدف عبادت بيان کړی دی.

يو مومن ته پکار ده چې لومړی د عبادت هدف باندې پوه شی، او بيا دې نقطې ته پاملرنه وکړئ چې عبادت د کوم ذات لپاره لايق دی. او دخپلې هغې معاهدې مطابق چې هره ورځ وايي (اياک نعبد) خاص ستا عبادت کوو خپل

Download from: aghalibrary.com

ځان د مشرکانو له صف څخه خارجوي او خپل عبادتونه فقط او فقط د اللهﷻ د ذات لپاره ادا کړي. او هر عمل چې عبادت نوميږي هغه صرف د اللهﷻ د رضايت په خاطر ادا کړي. دغه مومن ته ښايي چې لومړی د عبادت اقسام درک کړي، او د عبادت وختونه هم په ښه ډول سره وپيژني، او هر کله چې عبادت يواځې د الله متعال لپاره خاص دی. نو د عبادت په پيژندلو سره نه بايد هيڅ کار د الله متعال له ذات څخه پرته د بل چا لپاره ادا کړی شي.

هر عبادت ځانته خپله ځانګړې فلسفه لري، چې د هر يو د فلسفې پيژندل د هغه عبادت د ښه والي او سيي ادا کولو لپاره ډير مهم رول لري، عبادتونه فقط ځينې ناستې او ولاړې ندي چی بې معنی او بې مفهومه ادا کړی شي، بلکه هر يو په وګړي، ټولنه، سياست، اقتصاد، او د انساني ژوند په ټولو اړخونو کې مهم اهداف او تاثيرونه لري، چی د هريو پيژندنه انسان د عبادت پيژندنې او خدای پيژندنې کمال ته رسوي.

هر عبادت په حقيقت کې د انسان جوړونې يو مکتب دی.

عبادتونه هغه تکليفونه دی چی هر تکليف يی د انسان د تشريف لپاره دی. عبادتونه انسان ذوب کوی او هغه د ګاڼې غوندی جوړوی. دغه انسان چی په عبادتونو سره ترې انسان جوړيږی يو کادر ګرځی چی کولی شی په اسلامی ټولنه کې ډير مهم رول ترسره کړی.ما ددی اثر د تاليف پر وخت هڅه او کوشش کړی ترڅو د مهمترينو اسلامی عبادتونو فلسفه په دقيقه او مفصله توګه بيان کړم، ترڅو محترم محصلين او هغه خلک چی دا کتاب مطالعه کوی د اسلامی عبادتونو پر حقيقت باندی اطلاع حاصله کړی او په پوره قناعت سره د پروردګارﷻ عبادت ته وروړاندې شی.

له الله متعال څخه دعا غواړم چی دغه ليکنه د بنده دنيکو عملونو څخه په خپل دربار کې قبوله کړی، د هغې اجر راته د آخرت په ورځ را نصيب کړی، او همدارنګه دعا کوم چی الله تعالی دې هغو کسانو ته چی د الهی احکامو مطابق ددې کتاب له محتوياتو څخه استفاده کوی هغه په عملی ډول سره په خپل ورځنی ژوند کې تطبيقوی، او يا هم خلکو ته د حق درسولو په هدف

Download from: aghalibrary.com

دغه کتاب د خپلو دوستانو ترلاسه رسوی او ددې په نشر او توزیع کې برخه اخلی، د خپل رضایت په شرف سره نایل کړی.

﴿وَقُلِ ٱعۡمَلُواْ فَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمۡ﴾.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

عبدالظاهر داعی

لومړی فصل:
اسلامي عبادت پېژندنه

فصل کې شامل موضوع ګانې:
۱- ولې عبادت پېژندنه لولو؟
۲- د اسلام مقدس دین کې دعبادت مفهوم.
الف: عبادت په لغت کې.
ب: عبادت په اصطلاح کې.
۳- د عبادت او عدم عبادت ترمنځ فرق.
۴- الله تعال ته دعبادت خاص کول.

ولې عبادت پېژندنه لولو؟

له ټولو مخکې دا پوښتنه مطرح کیږي چې مونږ ولې عبادت پېژندنه لولو؟ د عبادت پیژندنې لوستل یو سلسله اهداف لري چې مهمترین یې:

اول: د عباداتو په هکله د احکامو پېژندل:

پدې کتاب کې هڅه او کوښښ کیږي چې مونږ هغه رښتیني عبادتونه وپیژنو چې قرآن کریم او در سول اللهﷺ سنتو بیان کړي دي. او له هغو کارونو څخه ځان وساتو چې ځینې خلک یې د عبادت په نوم، سره له ډیر اخلاص او محبت نه ادا کوي خو په قرآن کریم او سنتو کې کوم اصل نلري، ځکه چې:

الف: د حقیقي عباداتو په هکله احکام د اللهﷻ د رضایت لامل، او له ځانه جوړ شوي احکام د اللهﷻ د غضب لامل ګرځي.

ب: د حقیقي عباداتو په هکله احکام د انسان د شخصیت د رشد لامل ګرځي او انسان د نیکیو خوا ته وړي، او له ځانه جوړ شوي احکام د انسان د

اجتماعی شخصیت د کمزورتیا لامل ګرځی، د انسان او ټولنې ترمنځ فاصله پیدا کوی.

ج: د حقیقی عباداتو په هکله احکام ددې لامل ګرځی چی غیر مسلمانان د اسلام مقدس دین سره علاقه پیدا کړی هغوی مسلمانان شی، ولی له ځانه جوړ شوی احکام داسلام له مقدس دین څخه د نورو د نفرت لامل ګرځی ددې پر ځای چی هغه مسلمانان شی، پر اسلام باندې خپل انتقادونه زیاتوی او د اسلام په ضد خبرې کوی.

دویم: د اصلی عبادتونو پیژندنه له جعلی عبادتونو څخه:

د پیغمبرانو د لارویانو له ټولو لویه ستونزه پدی خبره کی ده چی د زمانی په تیریدلو، د پیغمبر له عصره لری کیدلو، د شیطانانو په لاس وهنو، له رواجونو او رسمونو سره د خلکو علاقمندی، د توحید او یو پالنې د دښمنانو برنامه ریزی اود پیغمبرانو د لارویانو بی خبری سره دین او ددین حقیقی احکام هیریږی او ددې په عوض کې هغه څه په دین کې داخلیږی چی له دین سره څه رابطه نلری. ولې ددین په نوم په هغه باندې عمل کیږی.

دلته د پیغمبرانو د لارویانو څه ستونزې د بیلګې په ډول ستاسی په خدمت کې ږدو:

الف: د موسی عليه السلام د لارویانو ستونزه:

پدیکې د شک ځای نشته چی موسی عليه السلام له خپل ورور سره د توحید عقیده خلکو ته تبلیغ کوله، هغه پخپله یو موحد او یو پالونکی پیغمبر و، او هغه خلک چی د هغه لارویان و، یو پالونکی مومنان ول، ولی د وخت په تیریدو د هغه لارویانو د موسی عليه السلام لاره هیره کړه، او دبی لاری په لور یی مخ کړ، د دوی د بې لارۍ علت څه و؟

خپل ځانونه یی د الله تعالی محبوبان او زامن مقرر کړل او پدې بانه یی د نورو سپکاوی او توهین وکړ ﴿وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحۡنُ أَبۡنَٰٓؤُاْ ٱللَّهِ

وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ﴾(١) [المائدة: ١٨] د الله تعالى په وړاندې بې ادبي، د هغو صفاتو په بيانولو سره چې د الله تعالى له شان او عظمت سره لايق نه و، لکه ﴿وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ يَدُ ٱللَّهِ مَغْلُولَةٌۚ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُواْ بِمَا قَالُواْۘ﴾(٢) [المائدة: ٦٤]

﴿وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ عُزَيْرٌ ٱبْنُ ٱللَّهِ وَقَالَتِ ٱلنَّصَٰرَى ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ ٱللَّهِۖ ذَٰلِكَ قَوْلُهُم بِأَفْوَٰهِهِمْۖ يُضَٰهِـُٔونَ قَوْلَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبْلُۚ﴾(٣) [التوبة: ٣١]

ب: دعيسى عليه السلام د لارويانو د بې لارې علت:

د وخت په تېرېدلو د شاوول طرطوسي (پولس) په نوم سره يو شخص را پيدا شو، دسيسه يې جوړه کړه او د تثليث عقيده يې د خلکو په منځ کې رواج کړه، او دعوه يې وکړه چې پلار خداى، زوى او روح القدس وجود لرى، دده په پيروۍ سره خلکو د توحيد هغه عقيده هيره کړله چې عيسى عليه السلام به خلکو ته تبليغ کوله او د شرک عقيده يې اختيار کړله(٤).

ج: د ابراهيم او اسماعيل عليهما السلام د لارويانو دبې لارې علت:

حضرت ابراهيم عليه السلام چې يو موحد او يو پالونکى پيغمبر و او ځوى يې اسماعيل عليه السلام هم يو پالونکى پيغمبر و، هغوى د توحيد عقيده خلکو ته تبليغ کوله، خو پيروان يې داسې ول چې د وخت په تېرېدو سره يې ابراهيمى توحيدى عقيده هيره کړه، شيطان د هغوى ترمنځ وسوسه واچوله او هغوى يې په فريب کارۍ سره له دې لارو بې لارې کړل:

١- د عبادت په شکل کې تغير راوړل:

١- او وويلې يهودو او نصاراو مونږ د الله ځامن او دوستان يو.

٢- او وويلې يهودو د الله لاسونه تړلى دي، ودې تړل شي د دوى لاسونه او لعنت شوى دي پدې وينا.

٣- او وويلى يهودو عزير د الله ځوى دى، او وويلى نصار ا او مسيح د الله ځوى دى، دا د دوى خبرې دي په خولې سره مشابهه کوي د هغو کافرانو له خبو سره چې دوى نه مخکې و.

٤-تاسى کولى شى د پوليس د دسيسو درد د تفصيل لپاره د همدى اثر د مولف د پنجاه دليل رد مسيحيت ليکنې ته مراجعه وکړي.

قریشیانو د ابراهیمی عقیدی په اساس کعبه شریفه مقدسه ګڼله او د حاجیانو خدمت یی کولو هغوی خپل ځانونه با ایمانه اشخاص اود ابراهیمعليه السلام پیروان ګڼل، خو شیطان هغوی ته د هغوی په عبادت کې چک چکې او اشپلاق داخل کړ، بناءً کله چی هغوی غوښتل د کعبی په وړاندې لمونځ وکړی د خشوع، ارامتیا، تقوا او تواضع پر ځای به یی د خالق ذات په وړاندی په چک چکو او اشپلاقونو سره دغه عبادت ترسره کؤ. ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِندَ ٱلْبَيْتِ إِلَّا مُكَآءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُواْ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ۝٣٥﴾[1] [الأنفال: ٣٥] او هر کله چی عبادت له خپل اصلی شکل څخه ووځی او په عبادت کې چک چکې اشپلاق، سرنی، تبله، تنبور، رقص او غیره داخل شی، دغه عبادت ددین په خلاف کار باندې بدلیږی، او هغه لمونځ چی اللهجل جلاله توصیف کړی دی بالکل هیریږی. ځکه اللهجل جلاله فرمایی: ﴿قَدْ أَفْلَحَ ٱلْمُؤْمِنُونَ ۝١﴾ په تحقیق سره کامیاب شو مومنان ﴿ٱلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَٰشِعُونَ ۝٢﴾ هغه چې دوی پخپل لمانځه کې خشوع کوي ﴿وَٱلَّذِينَ هُمْ عَنِ ٱللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۝٣﴾ [المؤمنون: ١-٣] او هغه چې دوی له بیهوده کارو ځان ساتی.

تاسی کولای شی د لغوې په هکله له قران پوهانو او حدیث پوهانو علماو څخه وپوښتی چی لغوه څه شی ده؟

بناء د ابراهیمعليه السلام د عبادت او د ابوجهل د عبادت ترمنځ څه فرق و، د ابراهیمعليه السلام په عبادت کې خشوع، تواضع، ستر، شرم، او حیا وجود درلود، خود ابوجهل عبادت کی اشپلاق چک چکې، بربنډتوب او بی‌حیایی وه.

وګوره چې د لاری فاصله له کوم ځایه تر کوم ځایه ده.

۲– په لباس کې تغیر راوړل:

شیطان هغوی بی لاری کړل، او دایی ورته تلقین کړه چی د دوی لباس سیی ندی، ځکه نو سړیان باید د کعبی په وړاندې بربنډ عبادت وکړی. او

۱- او نه و لمونځ د دوی د بیت الله په وړاندې مګر چکچکې او اشپیلاق نو وڅکی عذاب په سبب ددې چې تاسې کفر کو.

ښځینه هم باید له تنګو او نازکو لباسونو سره له کوره راووځی، شیطان هغو شیطان صفته نارینه او ښځینه و ته تلقین کوی چی کله زړه پاک وی نو د لباس اغوستل او نه اغوستل کوم اهمیت نلری، او پدی شیطانی دسیسی سره دوی خپل زړونه د اصحاب کرامو او صحابیاتو له زړونو څخه پورته ګڼی، ښځو به لکه: بی بی عایشی، بی بی فاطمی، بی بی زینب او نورو ټولو حجاب مراعات کړ.

۳– په دینی رهبرۍ کې تغیر:

قریشیانو د وخت په تیریدو سره یو جاهل شخص چی ددینی رهبری صلاحیت یی نه درلوده او د توحید له احکامو څخه بې خبره ؤ، په رهبرۍ سره ونیو، د رحیق المختوم صاحب لیکی: تر دې چی د دوی په منځ کی د عمرو بن لحی په نوم سره یو شخص پیدا شو چی د خزاعه رئیس ؤ، هغه چی نیک کارونه کول، او خلکو ته به یی مصارف او صدقی ورکولی، او په دینی امورو حریص و، نو خلکو دی په همدې لحاظ دوست ګڼلو.

پدی ګمان چې دی یو لوی عالم او د خدایﷻ ولي دی، هغه شام ته سفر وکړ او ویی ولیدل چې د بتانو عبادت کوي، هغه له خپل ځان سره د هبل بت راوړ، او د کعبی په منځ کې يي کیښود، او خلک یی شرک ته راوبلل او خلکو هم د هغه خبرې ومنلې، او بیا وروسته ټولو خلکو د مکی د خلکو د خبرو چې هغوي يي د حرم اهل او ساتونکی ګڼل پیروی وکړله(۱).

۴– د خالق ذات په صفاتو کې تغیر:

وروسته له دې چې شیطان په خپلو برنامو کې بریالی شو او هغوی ته یی قناعت ورکړ چې بتان دکعبی په اطرافو کې ځاي پځاي کړی، نو داسې يي ورته تلقین کړه چې دا بتان د خدای پاک د مقربو او نیکو شخصیتونو سمبولونه دي، تاسې له دې لامله چې تور مخي او شرمیدلي یاست نشي کولي چې له الله پاک سره راز او نیاز وکړی.

۱- الرحیق المختوم، صفي الرحمن مبارکفوري، ص: ۳۳.

بناءً لومړی دوی ته راځی او دوي ته رکوع، سجده، قرباني او نذر کوی ترڅو دغه بتان تاسی د الله پاک دربارته نژدې کړي.

دریم: د عباداتو هدف پیژندنه:

دلته باید پوه شو چي د عباداتو هدف څه شی دي، ایا عبادت د انسان جوړونې او انسان ته د شرف وربښني لپاره دي، او یا دا چي عبادات یوازې هغو کلتورونو غوندې دي چي د یو رواج په ډول سره ادا کیږي.

څلورم: د عبادت د مستحق پیژندنه:

مومن انسان باید پوه شي چي عبادت د کوم ذات لپاره ښایی، او د خپلی معاهدې مطابق چي هره ورځ وایي ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ خاص ستا عبادت کوو- خپل ځان د مشرکانو له صف څخه خارج کړی، او د خپل ځان په هکله احکام فقط او فقط د اللهﷻ د ذات لپاره ترسره کړي. او هر عمل چې عبادت نومیږی هغه صرف د اللهﷻ د رضایت په خاطر ادا کړي.

پنځم: د عباداتو د ډولونو پیژندنه:

یو مومن ته ښایي چې لومړی د عباداتو ډولونه درک کړي او د عباداتو وختونه هم ښه وپیژني او هر کله چي عبادت خاص د اللهﷻ لپاره دی. نو د عبادت له پیژندلو سره باید هیڅ عمل داللهﷻ له ذات څخه پرته د بل چا لپاره ونکړی.

شپږم: د هر عبادت حکمت:

هر عبادت خپل ځانته ځانګړی حکمت لری، چي د هریو د حکمت پیژندنه د هغه د ښه والی او د عبادت دسيي ادا کونې لپاره ډیر مهم رول لري، عبادات یوازې څو ناستی او ولاړې ندی چي بې معنی او بی مفهومه ادا شی، بلکه هر یو په وګړي، ټولنه، سیاست، اقتصاد او د انسانی ژوند په هر اړخ کې مهم تاثیرونه لری چی د هر یو پیژندنه انسان د عبادت پیژندنې او خدای پیژندنې کمال ته رسوي، هر عبادت په حقیقت کې د انسان جوړونې یو مکتب دي.

اوم: په انسان جوړونه کې د عباداتو رول پیژندنه:

عبادتونه هغه تکلیفونه دي چې هر یو تکلیف یی انسان ته تشریف دی. عبادتونه انسان ذوب کوي او هغه نه، ګانه جوړوی، دغه انسان چې په عباداتو سره ترې انسان جوړیږي هغه کادر ګرځي چې کولی شی په اسلامی ټولنه کې ډیر مهم رول ترسره کړي.

اتم: د بدعتونو پیژندل:

په دین کې تر ټولو لوي خطر په اسلامی عقیده او احکامو کې د بدعتونو داخلیدل دي، د عباداتو فلسفه (اسلامی عبادت پیژندنه) کې پوهیږو چې څه شی اصل عبادت دي او څه شی هم بدعت دي.

نهم: د لومړیتوبونو پیژندل:

په اسلامی عبادتونو کې مهمترینه موضوع د لومړیتوبونو پیژندل دي، مثلا یو مسلمان باید پوه شی چې په ټولو الهی احکامو کې کوم یو په لومړۍ درجه کې قرار لري، او کوم عبادت له بل عبادت څخه مخکی ادا کړو، طبعا د عبادت مرتبې یو بل سره فرق لري عقیده او فکري عبادت د ټولو عبادتونو په سر کې ځای لري، او بیا ورپسې فرایض، واجبات، سنتونه، مستحبات او مباحات هر یو پخپل نوبت سره ترتیب شوی دي، همدارنګه په ممنوعاتو کې حرام، مفسد، او مکروه هر یو ځانګړی خطر لري.

بناء ددې مسلی د ښه وضاحت لپاره غوره ده چې ددین یوه نقشه جوړه کړو او بیا هغه تر مطالعې لاندې ونیسو:

لومړیتوبونه	
❶ عقیده	
❷ فرایض	
❸ واجبات	
❹ سنتونه	
❺ مستحبات	
❻ مباحات	

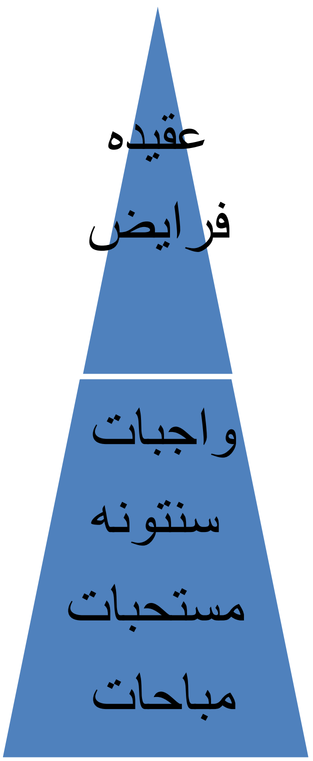

د اسلامي لومړیتوبونو په پیژندنه کې پکار ده چې انسان لومړی له عقیدې څخه شروع وکړی، ځکه چې د اسلام قدرمن پیغمبر تقریبا ۱۳ کاله خپل عمر په مکه کې یوائې د توحید عقدې ته د بلنې لپاره مصرف کړ.

له هرڅه مخکې یو مسلمان باید خپل زړه له غیر الله، د غیر الله عبادت او دغیر الله له محبت څخه پاک کړي.

تاسی پخپلو تیلفونو کې یو سیم کارت لري ددغه سیم کارت ټول کمال په زیړ رنګی زړه کې دی چې داد سیم کارت زړه تشکیلوی او دا زړه له ستر لایت سره ارتباط لری. لومړي سیم کارت یو نمبر لري چې ددغه نمبر په دایرولو سره لومړي له ستر لایت سره ارتباط تامین کیږي او بیا له مقابل طرف سره. او هرکله چې سیم کارت څه عوارض پیدا کړي یو اړوند مخابراتی دفتر ته ورځو ترڅو سیم کارت دوباره له ستر لایت سره وصل کړي	**سترلایت** ↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑ **O د سیم کارت زړه**

په همدي ډول د مومن انسان جسد د تیلیفون د ټولو برخو غوندي دي، ولې هغه څه چې د انسان جسد کې زیات ارزښت لري د انسان زړه دي چې الله جل جلاله سره ارتباط لري.	**الله جل جلاله** ↑ ↑ ↑ ↑ ↑

دغه انسان همیشه د هغه نمبر په واسطه چي ورته ورکړ شوي دي له خپل خالق سره خپل ارتباط په دوامدار شکل سره ساتی. ۲۴۴۳۴ دوه رکعته د سهار فرض ۴ رکعته د ماسپښین فرض ۴ رکعته د مازدیګر فرض ۳ رکعته د ماښام فرض ۴ رکعته دماسختن فرض (واسجد و اقترب) هر کله چې له خالق سره ارتباط تامین شو نو مخلوق سره هم ارتباط ښه وی. د زړونو د ضعف په حالت کې باید مسجدونو ته ولاړ شو ترڅو په شناخت او عبادت سره دوباره د زړونو صفایی ایجاد شی.	↑ O د انسان زړه

ټول پیغمبران راغلل ترڅو د انسان ارتباط له خپل خالق سره تامین کړي او د دوي زړونو کې د مخلوقاتو د تعلق پر ځاي د مخلوقاتو د خالق تعلق تامین کړي.

ولې د اسلام قدرمن رسول الله ﷺ ۱۳ کاله د توحید درس ورکولو؟ ددي لپاره چې د تاریخ په اوږدو کې انسي او جني شیطانان توانیدلي و، چي د هغه وخت د انسانانو زړونو ته له مخلوقاتو سره ارتباط ورکړي او د خالق له ارتباط او د هغه له یووالي څخه یې لیرې کړي.

يهوديانو سره د خالق پيژندني، هغه په بدو صفتونو سره توصيفؤ، مسيحيانو د خالق د سجدې او عبادت په ځاي د عيساى مسيح مجسمي پوري زړونه تړلي و، او د يا الله ويلو پر ځاي يې يا مسيح او يا مريم ويل، قريشيانو چې خپل ځانونه د ابراهيم عليه السلام او اسماعيل عليه السلام پيروان ګڼل د هغوي زړونه د بتانو په محبت مشغول و، ځينې به د خپلو ستونزو او دردونو لپاره پيريانو ته ورتلل له هغوي يې کومک او مدد غوښته او خالق ذات يي هير کړي و، ځينو به لمر او سپوږمۍ ته رجوع کوله، او ځينو به هم مريو، تيګو، لرګيو او نورو ته پناه وروړله، حبشيان به د صالحينو او نيکانو قبرونو ته ورتلل هلته به يې د سجدې او عبادت سرتېټاؤ، او له هغوي به يي زامن او لورګانې غوښتلې... هغه چې ټولو هير کړى و يواځينى خالق ذات و.

شيطان د زياتو معبودانو محبت ته د هغوى په زړونو کې ځاى ورکړى و. هر چا ځانته اله (خداى) درلود، رسول الله وکولي شو چې ۱۳ کلونو کې هغوى ته په (لااله الا الله) سره قناعت ورکړي، او د (لااله الا الله) مفهوم د هغوي په زړونو کې ځاي پر ځاي کړى.

د همدغو ۱۳ کلونو په اوږدو کې د مومنانو زړونو د خپل خالق سره ارتباط ټينګ کړ، بيا نور لس کاله ټول احکام خپاره شول، چې ددي احکامو په سر کې فرايضو ځاي درلود، بيا واجبات او په همدي ترتيب سره سنتونه، مستحبات او مباحات.

او کله چې له خالق سره ارتباط تامين شو نو له مخلوق سره هم ارتباط تامين شو، اسلامى حکومت ايجاد شو، اسلامى نظام برقراره شو، اخوت او وروروګلوي خپره شوه، او پدي ډول سره و چې مسلمانانو وکولي شو د څو کلونو په اوږدو کې د اسلام مقدس دين د هغه وخت نړۍ ټولو لويو وچو ته ورسوي.

د نن ورځې اساسي مشکل دادي چې مسلمانان دغه نقشه برعکس تطبيقوي له عقايدو څخه د شروع پر ځاي له مباحاتو او مستحباتو څخه شروع کوي، او په مجلسونو کې هميشه بحث پر مباحاتو او مستحباتو باندي دي.

واړه لستونې څه حکم لري؟

ایا وړو لستونو سره لمونځ کیږي؟

دوه تنه خپلو کې پدې سره اختلاف کوي او خپل ټول وخت په هغې تیروي.

او یا ددې لپاره چې معلومات زیات شي، پوښتنه کیږي.

او لین شخص چې جنت ته داخلیږي هغه به څوک وي؟

اولین شخص چې دوزخ ته داخلیږي څوک دي؟

اولین شخص چې د جنازي لمونځ وکړ څوک و؟

داسې پوښتنې چې پوهیدل او نه پوهیدل یې مسلمان ته هیڅ فایده نلري.

د اسلام مقدس دین کې دعبادت مفهوم...

عبادت په لغت کې:

د ذلت خوارۍ او اطاعت په معنی دي[1]. عرب وایي: «طریق معبد» هواره شوې لاره — دغه اصطلاح هغي لارې ته استعمالوي چې لوړې، ټیټې، نابرابرۍ او تیګې هر څه یې هوار شوي وي، او داسې هواره شوي وي چې د تګ لپاره په هغې باندې هیڅ مانع نه وي.

ددي معنی په اساس د عبادت، عبد، عبودیت اونورې کلمی چې له دې ریشو څخه اخیستل شویدي د یو چا په وړاندې د ذلت، فروتنۍ او تسلیمۍ په معنی دي.

لکه څرنګه چې جګ غرونه، لویې تیګې له قوي هیکلو نو ډک باغونه هواریږي او په سرک بدلیږي، په همدې ډول سره د عبادت په واسطه یو قوي، قدرتمند، ثروتمند او غیره انسان په یو تسلیم شوي بنده، متواضع، فروتن او غیره باندې بدلیږي. بناء خپل ځان د چا په مخکې په دغسې صفاتو اختیارول د عبادت او بندګي په معنی دي.

۱- الصحاح في اللغة تالیف الجوهري۱/۴۴۰.

عبادت په اصطلاح کې[۱]:

پوهانو عبادت په مختلفو شکلونو تعریف کړی دی چې ټول یو هدف احتواي کوی «اسم جامع لکل ما یحبه الله ویرضاه من الاقوال والاعمال الباطنة والظاهرة» یو پوره نوم د ټولو هغو شیانو لپاره چې اللهﷻ یي خوښوی او د اللهﷻ رضا پرې حاصلیږي له ویناګانو او ظاهري او باطني اعمالو...[۲].

عبادت یا عبودیت د هر هغه شي لپاره جامع نوم دي چې هغه الله تعالی خوښوي او یا هغه پرې راضي کیږي، (له عقایدو — دزړه عمل، د بدن د

۱- اسلام پوهانو د عبادت په هکله زیات تعریفونه کړي دي، مثلا د دکتور قرضاوی په وینا (عبارت دی د معبود د عظمت او سلطې په نسبت یو رنګه خضوع نه چې نهایت درجه کې وی، او د زړه له اعتقاد او اګاهی نه یي نشات کړي وي چې د هغه ماهیت او منشا نه پیدا کیږي عبادت په اسلام کې، تلیف دوکتور یوسف القرضاوی ص ۳۷ — بیا دکتور قرضاوی وایي: دعبادت لپاره دوه شیان ضروری دي: ۱- د هغه څه پابندي چې الله د امر، نهی حلال او حرام په ډول تشریح کړی او د رسول اللهﷺ په واسطه ابلاغ شوی دا هغه شي دي چې د اللهﷻ په وړاندې د اطاعت او خضوع عنصر ته عینیت وربښی. ۲- دا چې دغه التزام او پابندي د خدای په محبت له سر شاره زړه څخه راووځی. محمد عبده (ددغی خضوع او خشوع ریشی ته پام کوی، که ددې ریشه او علت یو سطحي او ظاهر شی وی لکه حکومت قدرت وغیره هغه عبادت نه شمیرکل کیږي، او که ریشه یی د حاکم په هکله د عظمت او ادراکي او حس قدرت ځانګړی عقیده وی عبادت حسابیږی. محمد عبده چې د مصر یو مشهور پوهاند او د سید جمال الدین افغان شاګرد دي د عبادت او ظاهري تسلمی ترمینځ فرق بیانوي، او وایي چې د عبادت اساسی شرط دادي چې د هغه ریشه د اللهﷻ د عظمت عقیده وي، او کله چې د غسی اعتقادي ریشه ونلري او ده غه علت یو سطحي او ظاهری کار وی عبادت ندي — د ابن قیم په نظر: په دین کې مطلوب عبادت د محبت او خوراي معنی سره یو ځاي رانیسي او د اللهﷻ په وړاندې د نهایت وړوکوالی او د هغه په نسپ د نهایت پندی متضمن دی ۲- عبادت په اسلام کی ص ۳۸ علامه ابن قیم د عبادت لپاره دوه اساسی شرطونه بیانوی هغه دا چې د ټولو د خالق په وداندی د خورای او وړوکوالي اظهار، او د الله تعالی په محبت د سر شار زړه درلودل .

۲- شیخ الاسلام ابن تیمیه تعریف کړي دي: یو جامع ته نوم د هر هغه څه لپاره چې الله تعالی خوښوی، او پرې کیږی له ویناو، او ښکاره او پټو عملونو.

اعضاوو اعمال) او یا هر هغه عمل چې انسان الله تعالی ته نژدې کوي (د اوامرو پر ځاي کول له نواهییو ځان ساتل)[۱].

ټولو اسلام پوهانو زیات تعریفونه او تشریحات ورکړي دي، چې د لیکوال په نظر کیدلي شي عبادت په عام او خاص ډول تعریف کړو:

د عبادت عام تعریف:

عبادت هر ظاهري او باطني عمل دي چې د چا په وړاندې د هغه د عظمت د بندګۍ د ښکاره کونې او د خپل ذلت په قصد او د اجر او ثواب د حاصلولو لپاره ترسره شي. او یا هم د چا قوانین تطبیقول دي په حلال او حرام یا ښه او بد کې.

۱- عبادت هر ظاهري او باطني عمل دی:

پدې عبادت کې د انسان ټول قلبي، لفظی، او ظاهری اعمال شاملیږی هر کله چې چا ته سجده وکړو، عبادت دی، رکوع وکړو عبادت دي، ددعا لاس پورته کړو عبادت دي.

۲- دچا یا کوم شی مقابل کې:

عبادت احیانا د کوم ذات، شخص او یا هم د کوم بې روحه شي مقابل کې صورت نیسي، هر کله چې څوک د پیغمبرانو، ملایکو، غوره شخصیتونو، حیواناتو، بتانو، قبرونو، لمر، سپوږمۍ، ستورو، انسانانو او غیره مقابل کې کوم عمل دبندګۍ او عاجزۍ او د اجر او ثواب د حاصلولو په قصد ترسره کړي عبادت ورته ویل کیږي.

۳- مقابل ذات ته دعظمت قصد:

۱- د عبادت حقیقت او روح الله تعالی د خضوع او محبت ثابتول دی، یعنی الله تعالی سره پوره محبت او هغه ته کامله خضوع دعبادت حقیقت دی. او کله چې عبادت له دغه دوه کارو یایو څخه محروم شی. نو بیا عبادت ندی، ځکه حقیقت یی الله تعالی ته ذلت او انکسار دی او دا نه کیږی مګر د هغه له محبت سره، هغه پوره محبت چې محبت کوونکي په هر څه کې پسي وی".

هر کله چي څوک د چا مقابل کې سجده وکړي او هغه ته عظمت ورکړي دا عبادت دي، لکه څرنګه چې د قریشو مشرکین پدې نظر و، او د بتانو مقابل کې یې سجده کوله، بتانو ته یی عظمت ورکؤ، سره له دې چې هغوي ویل: چې مونږ دې بتانو ته عبادت نکوو، بلکی ددې لپاره چې هغه الله تعالی ته درسیدلو وسیله ونیسو، نو ځکه یی عبادت کوو، خو بیا هم د هغه عظمت په اساس چې دوی دغو مخلوقاتو ته ورکؤ، د دوی دغه عمل ددغو اشخاصو مقابل کې عبادت حساب شو او دوی مشرکین وګڼل شو.

۴- د خپلې بندګی او ذلت اظهار:

په عبادت کې دا شرط دي چې انسان د چا مقابل کې د ذلت او بندګی اظهار وکړی، اما که څوک د څه شی مقابل کې ودریده خو د بندګی اظهار یی ورته ونکړ داد هغه شی عبادت نه شمیرل کیږي، مثلا مسلمانان حجر الاسود ددې لپاره ښکلوي چې دا یوه تیګه ده چې جنت نه راغلی ده او د اسلام پیغمبر ښکل کړې ده، خو ددغې تیګې مقابل کې د ذلت او بندګې اظهار نکوي لکه څرنګه چې پدي هکله د حضرت عمرﷺ قصه مشهوره ده.

وایي یوه ورځ حضرت عمرﷺ د حجر الاسود خوا ته راغي هغه یي ښکل کړه او ورته یي وویل: چې ای تورې تیګې! زه پوهیږم چې ته یو تړته تیګه یي هیچا ته کومه ګټه او تاوان رسولي نشې او که ما پیغمبرﷺ لیدلي نه و چې ته یي ښکلولې نو ما به نه وې ښکل کړې[1]. حضرت عمرﷺ د اسلامی عقیدي له فهم سره پدي پوهیده چې مسلمانان تیګې ته سجده نکوي، کعبی ته سجده نکوي، پیغمبر ته سجده نکوي، ځکه چې دا ټول مخلوق دي.

عبادت یواځې یو خالق ته جایز دي، مسلمانان حجر الاسود د پیغمبرﷺ له یو سنت سره مطابق ښکلوی، پدي عقیده چې دغه تیګه څه ګټه او تاوان نشي

۱- اشاره هغه حدیث ته ده چې بخاري روایت کړي دی، «عن عباس بن ربیعه عن عمر انه جاء الی الحجر الاسود فقبله فقال اني اعلم انك حجر لا تضر ولا تنفع ولو لا انی رایت النبي یقبلك ما قبلتك» بخاری حدیث ۱۴۹۴.

رسولي، مسلمانان کعبې ته د مسلمانانو د قبلي په حيث مخ اړوی، ترڅو پخپلو لمنځونو کې ترتيب او تنظيم ولري، خو کعبي ته سجده نکوي، ځکه کعبه مخلوق ده له خاورو او ختو څخه جوړه شويده، فقط د مسلمانانو د يو موټی کيدلو او د توحيد رمز دي.

۵– د اجر او ثواب د حاصلولو لپاره ترسره کيږي:

د عبادت شرط دادي چي هغه کې د ثواب قصد وي، مثلا څوک له زنا څخه ځان ساتي او مقصد يي دا وي چي الله تعالی زنا حرامه کړې ده، بناء دده دغه عمل په عبادت کې شامليږي. ولی هر کله چي څوک زنا ددي لپاره پريږدي چي په ايډز مبتلا نشی عبادت ورته نه ويل کيږي. او د عبادت ثواب ورته هم نه ويل کيږي.

همدرانګه زيات عادتونه او رواجونه لکه سمنک، او ديکچه چي هر کله د عبادت په نيت او هدف ادا شي بدعت ورته ويل کيږي، خو که کله څوک دغه کار منحيث يو کلتور ترسره کړي چي هغه کې د ثواب ارزو ونلري عبادت نه ګڼل کيږي.

۶– په حلال او حرام، ښه او بد کې د چا قانون تطبيقول:

په حلال او حرام، يا جايز او ناجايز کې دچا دقوانينو اطاعت او پيروي هم عبادت دي. ځکه د چا قانون ته ترجيح ورکول او پدي هکله په هغه عمل کول هم عبادت ګڼل کيږي.

اسلامي شريعت کې د عبادت خاص تعريف: د ټولو هغو امرونو پر ځاي کول، او ټولو هغو ممنوعاتو څخه ځان ساتل چي په قرآن کريم او سنتو کې ثابت شويدي، او په هغه کې اللهﷻ ته د ذلت، خوارۍ، محبت او ويري نيت او د هغه د رضايت د کسب لپاره وي.

ددي تعريف شرحه:

۱– د ټولو امرونو پر ځاي کول:

د اسلامی شريعت له ليد څخه ټول الهی اوامر د اللهﷻ د رضايت په خاطر ترسره کول عبادت دی، چي لاندې امورو ته شامليږي:

الف: د زړونو اعمال لکه ایمان، توحید، د الله محبت، اعتقادات، خشوع، تواضع، خوف، رجا، نذر او غیره.

ب: اقوال لکه د قرآن عظیم الشان تلاوت، تسبیحات، اذکار، امر بالمعروف نهی عن المنکر، (نیکمرغیو ته دعوت او له بدیو منع کول) تدریس، تعلیم او غیره.

ج: افعال لکه لمونځ، روزه، حج، زکات، جهاد، رکوع، سجده، دعا، قرباني او غیره.

د الله ﷻ د اوامرو مثالونه: ﴿أَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ لمونځ ادا کړي. ﴿ءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾ زکات ورکړي، ﴿وَجَٰهِدُواْ فِي ٱللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِۦ﴾ او د الله تعالی په لاره کې په حقه جهاد وکړي. ﴿وَٱعۡبُدۡ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأۡتِيَكَ ٱلۡيَقِينُ ٩٩﴾ او تر هغه د خپل رب عبادت وکړه ترڅو مرګ درته راشي. ﴿ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِ﴾ او د خپل رب لارې ته په حکمت او نیکې موعظې سره خلک راوغواړه.

د رسول الله ﷺ د اوامرو مثالونه: عن ابی موسی رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم «فکوا العاني یعني الاسیر واطعموا الجائع وعودوا المریض» بخاری شریف.

ژباړه: ابوموسی اشعري رضی الله عنه وایی: رسول الله ﷺ وفرمایل: «بندیان ازاد کړي، وږو ته خوراک ورکړي او د بیمارانو پوښتنه وکړي».

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلا يُؤْذِ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ»[1].

۱- (بخاری شریف) ابوهریره رضی الله عنه روایت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چې په الله ﷻ او د اخرت په ورځ ایمان لري نو اذیت دې نه ورکوي خپل همسایه ته، او څوک چې په الله ﷻ او د اخرت په ورځ ایمان لري نو د خپل میلمه احترام دې وکړي او څوک چې په الله ﷻ او د اخرت په ورځ ایمان لري نو یاد ښه خبره وکړي او یا دې چپ شی.

ژباړه: ابوهريرهﷺ وايي: رسول اللهﷺ وفرمايل: هر څوک چي په الله تعالی او د قيامت په ورځ ايمان لري نو خپل ګاونډي ته دې اذيت نه ورکوي، او څوک چي په الله تعالی او دقيامت په ورځ ايمان لري نو د خپل ميلمه احترام دې وکړي او څوک چي په الله تعالی او د آخرت په ورځ ايمان لري نويادې نيکه خبره وکړي او يا دې غلی شي.

۲– له ټولو ممنوعاتو څخه ځان ساتنه:

هر کله چي څوک داسې بد عمل ترک کړي چي د هغه بدي په قرآن او سنتو کې ثابته شوي وي نو يو عبادت يي ترسره کړي دې چې دا عبادتونه لاندې ټکو ته شامليږي:

الف: د زړونو اعمال لکه کفر، شرک، منافقت، رياکاری، د اللهﷻ له درباره نا اميدي، تکبر، ځان غوښتنه، له خپله ځانه راضي کيدل، له اللهﷻ څخه نه ډاريدل او غيره...

ب: اقوال لکه له اللهﷻ پرته مرسته غوښتل، له اللهﷻ پرته د ثنا او حمد کول، د اشخاصو داسې بی نهايته زيات توصيف کول چي هغه د الوهيت درجي ته ورسيږي، هغه څه چي اللهﷻ پوري خاص دي له بل چا څخه غوښتل، غيبت، دروغ، تهمت، کنځلي کول، مسخره کول، د فساد خپرونې مقابل کې بې تفاوتي، خبرلوڅې او غيره.

ج: افعال لکه زنا، شراب څښل، غلا، اختلاس، قمار، له اللهﷻ پرته سجده کول، له اللهﷻ پرته رکوع کول، د الله له درباره پرته د بل چا دربار ته ددعا لاسونه پورته کول او غيره.

داللهﷻ د ممنوعاتو مثالونه: ﴿وَلَا تَكۡتُمُواْ ٱلشَّهَٰدَةَۚ﴾ شاهدي مه پټوي، ﴿وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَٱخۡتَلَفُواْ﴾ [آل عمران: ۱۰۵] او د هغه خلکو غوندې مه کيږي چې تفرق او اختلاف يي وکړ ﴿وَلَا تَهِنُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَنتُمُ ٱلۡأَعۡلَوۡنَ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ١٣٩﴾ [آل عمران: ۱۳۹] او مه سستيږي او مه خفه کيږئ او تاسې کامياب ياست پدې شرط که تاسی مومنان ياست.

د رسول الله ﷺ د ممنوعاتو مثالونه: عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فَكُنَّا إِذَا أَشْرَفْنَا عَلَى وَادٍ هَلَّلْنَا وَكَبَّرْنَا ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُنَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ فَإِنَّكُمْ لا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلا غَائِبًا إِنَّهُ مَعَكُمْ إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ تَبَارَكَ اسْمُهُ وَتَعَالَى جَدُّهُ»[۱].

ژباړه: ابو موسی اشعري رضي الله عنه وايي: د رسول الله ﷺ سره یو ځاي وو، هر کله چې یو لوړ ځاي ته رسیدو، تهلیل (لا اله الا الله) او تکبیر (الله اکبر) مو ویلې، او زمونږ غږ به اوچتیده نبی کریم ﷺ وفرمایل: پخپلو ځانونو رحم وکړي ځکه تاسې کوڼ او غایب ذات ته غږ نکوي، هغه له تاسې سره ده، هغه تاسې ته نژدې او ستاسې خبرې اوري نوم یې با برکته او مقام یې لوړ دي.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «لا تَبَاغَضُوا، وَلا تَحَاسَدُوا، وَلا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا، وَلا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ»[۲].

ژباړه: له انس رضي الله عنه څخه روایت دي چې رسول الله ﷺ فرمایي: «یو بل سره د ښمني مه کوي حسد مه کوي یو بل ته شامه اړوي، او په وروړګلوي سره د الله جل جلاله عبادت وکړي، او حلال ندي هیڅ مسلمان ته چې له درې ورځو زیات له خپل مسلمان ورور څخه خفه وي».

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلا تَحَسَّسُوا، وَلا تَجَسَّسُوا، وَلا تَنَاجَشُوا، وَلا تَحَاسَدُوا، وَلا تَبَاغَضُوا، وَلا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا»[۳].

ژباړه: له ابوهریره رضي الله عنه څخه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: له ګمان څخه ځان وساتي ځکه چې ګمان دروغجنه خبره ده د بل چا عیبونه مه لټوي

۱- (بخاري: ۲۹۹۲).

۲- (بخاری: ٦٠٦٥).

۳- (بخاری: ٦٠٦٦).

او تجسس مه کوي پرته له دې چي د څه شي اخيستلو نيت لري د څه شي قيمت مه لوړوي، حسد مه کوي، دښمني مه کوي، يو بل ته شامه اړوي او په وروروګلوي سره د اللهﷻ عبادت وکړي.

۳- په قرآن او سنتو کې ثابت دي:

د اسلام مقدس دين له ليد څخه عبادت هغو امورو ته ويل کيږي چي په قرآن او سنت کې اصل ولري، او هر کله چي څوک داسې کار وکړي چي په قرآن او سنت کې ثابت نه وي اسلامي عبادت ورته نه ويل کيږي، بلکې هغه ته بدعت وايي چې د نبی کريم ص د وينا په اساس بدعت اوګمراهي ده[۱].

قرآن عظيم الشان اساسي قانون دي چې عبادتونه بيانوي، او پيغمبرﷺ دغه احکام په مفصل ډول سره تشريح او توضيح کړي، د مثال په ډول الله فرمايي: ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾ [المزمل: ۲۰] تاسې لمونځ ادا کړي او زکات ورکړي بيا پيغمبرﷺ د لمانځه د اداکولو څرنګوالي او د زکات مقدار او کيفيت بيان کړي دي.

۴- په هغه کې اللهﷻ ته د ذلت او خواري نيت وي:

د اسلام مقدس دين کې حقيقي عبادت دادي چې انسان هميشه د اللهﷻ مقابل کې خپل ځان خوار او ذليل وګڼي او له ډيرې خشوع او تواضع سره د هغه کبر يا، ذات په مقابل کې قرار ولري بناپردی پرته له دغو صفاتو څخه د عباداتو اداکول حقيقی عبادت نه ګڼل کيږي.

د عبادت حقيقت:

د عبادت حقيقت چی د هر مومن اساسی وظيفه ده، په دوه اساسي شيانو کې تمثليږي:

الف: د انسان نفس کې د عبوديت د معنی استقرار:

۱- د بدعت په هکله کتاب کې ځانګړي فصل لرو چې ستاسي خدمت کې به مفصلا تشريح او توضيح شی (ان شاء الله).

یعني د انسان په ذهن، ضمیر، عقل، فکر او اندیشه کې دا خبره ځای ولري چي یو خالق دي او بل مخلوق یو خدای پاک وجود لري چې عبادت یې کیږي او بل مخلوق وجود لري چي عبادت کوي بناء له دینه بله لویه خبره وجود نلري فقط د ټول ژوند اساس همدغه ده، چي یو خدایﷻ دي چې ټول د هغه بندګان دي، او بالاخره په نورو ځایو کې ټول احکام د همدې توحید فرع دي.

ب: یو خالق ته مخ اړونه:

د انسان د نفس او ضمیر په هر حرکت کې، د بدن د هر عضوي په حرکت کې او د ژوند په هر حرکت کې اللهﷻ ته خالصه توجه کول، او خپل ځان له بل هر احساس څخه خارجول، او له هري هغي معنا څخه چې د یو ذات د بندګۍ له معنا سره مخالف وي لرې کول دي. پدې اساس د عبادت معنی د انسان د ژوند ټولو اړخونه ته شاملیږي او عبادت تنها په څو شعایرو کې نه محصوریږی.

۵– د اللهﷻ محبت:

د اطاعت او عبادت ادا کول د اللهﷻ د محبت سبب کیږي، اللهﷻ د اسلام ښاغلي رسول ته فرمایي چي خپل امت ته ووایه که تاسې له اللهﷻ سره محبت لري نو زما پیروي وکړي ترڅو اللهﷻ تاسې سره محبت وکړي. ﴿قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٣١﴾ [آل عمران: ۳۱].

۶– د اللهﷻ رضایت:

د الله عبادت کول د اللهﷻ د رضایت سبب ګرځي.

د عباداتو په تقسیم کې مشکل: کله چي ما عبادتونه پدې ډول سره تقسیم کړل چې قران عظیم الشان او رسول اللهﷺ د سنتو له منهج سره مطابق دي ځینو دوستانو انتقاد وکړ چي عبادات خو اسلامی فقه کې معلوم دي. او عبادات په اسلامي فقه کی پدې ډول تقسیم بندي شوي ندي، د هغوي په نظر

عبادت فقط ځينې امورو کې ده چې د عباداتو تر عنوان لاندې د فقې کتابونو کې ذکر شوي دي، اما ټول معاملات، نکاح، او له جناياتو ځان ساتنه عباداتو کې نه شامليږي.

د دې لپاره چي دا موضوع واضحه شي غوره ده چې پدې هکله کومې خبرې په في ظلال القرآن تفسير کې ددې آيات شريف لاندې راغلي ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾﴾[1] [الذاريات: ٥٦] نقل کړو:

د عبادت د اصطلاح اطلاق په شعايرو او په هغه څه چې د بنده اود پروردګار ترمنځ ترسره کيږي، د معاملاتو د اصطلاح اطلاق دهغه څه په مقابل کې چې د خلکو ترمنځ ترسره کيږي، هغه اصطلاح ده چې د قران عظيم الشان د نزول له عصر څخه ډيره زياته وروسته راغلي ده، دغه اصطلاح لومړي عصر د (نبی کريم ﷺ او صحابه کرامو) په عصر کې پيژندل شوې نه وه، د انسانې اعمالو تقسم په عباداتو او معاملاتو هغه موضوع ده چې ډير وروسته د فقهي د مضمون د تاليف پر وخت را پيدا شوه، په پيل کې فقط يوه فني تقسيم بندي وه، چي دا دعلمي تاليف خصوصيت وي، ولې په ډير تاسف په تصور کې يي ډير بد اثر وکړ چې له يو څه وخت وروسته يي د اسلامی ژوند په ټولو اړخونو کې ډير بد تاثيرات پريښودل، ځکه چې د خلکو تصور کې يي داسې شيان ځاي پر ځاي کړل چې له عباداتو څخه منظور يوازې د اسلامی فقهې هغه برخه ده چي د عباداتو په نوم سره په اسلامي فقه کې نومول شوي دي، او دا په اسلامي تصور کې انحراف دي، چې بالاخره په اسلامي ټولنه کې د ژوند په ټولو اړخونو کې د انحراف سبب شو، په اسلامي تصور کې هيڅ داسې نشاط او فعاليت نشته چي هغه باندې د عبادت نوم تطبيق نشي. او يا ددې وصف تحقيق په هغه باندې تطبيق نشي، د اسلامي برنامې نهايي هدف په کلي ډول سره د عبادت د معنی تحقيق دي... په اسلامي برنامه کې د سياسې نظام لپاره او اقتصادي، جنايي تشريعات، مدني، کورنۍ او ټولو تشريعاتو لپاره همدغه منهج تطبيقيږي.

١- او مونږ ندي بيدا کړي انسانان او پيريان مګر د عبادت لپاره

مرحوم د خبرو په پای کې وايي: يو عرب انسان چې د لومړي ځل لپاره د قرآن په واسطه مخاطب شو، ددې لفظ مفهوم تنها په څو عبادتونو باندې نه منحصر کيده، بلکې کله چې يو عربي انسان د لومړي ځل لپاره په مکه مکرمه کې مخاطب شو، نو تردې وخته پرې څه شي فرض شوي نه و، بلکې هغه پوهيده چې له عبادت څخه منظور واحد خداي ته په ټولو امورو کې متدين کيدل او د نورو دديناري پرېښودل... او رسول اللهﷺ خپله عبادت تفسير کړ او ويې ويل چې (متابعت) دي.

پيغمبرﷺ عدي بن حاتم ته د يهودو او نصاراو په هکله وويل چې هغوي خپل احبار او رهبان په خدايې سره نيولي، هغوي حلال حرام کړل او حرام يې حلال کړل، او يهودو او نصاراو پدې هکله د هغوي متابعت او پيروي وکړله(۱).

---

۱ - «إن تقسيم النشاط الإنساني إلى» عبادات «و» معاملات «مسألة جاءت متأخرة عن التأليف في مادة» الفقه «.ومع أنه كان المقصود به في أول الأمر مجرد التقسيم» الفني «الذي هو طابع التاليف العلمي، إلا أنه مع الأسف أنشأ فيما بعد آثاراً سيئة في التصور، تبعها بعد فترة آثار سيئة في الحياة الإسلامية كلها؛ إذ جعل يترسب في تصورات الناس أن صفة» العبادة «إنما هي خاصة بالنوع الأول من النشاط، الذي يتناوله» فقه العبادات «.وهو انحراف بالتصور الإسلامي لا شك فيه. فلا جرم يتبعه انحراف في الحياة كلها في المجتمع الإسلامي».

ليس في التصور الإسلامي نشاط إنساني لا ينطبق عليه معنى «العبادة» أو لا يطلب فيه تحقيق هذا الوصف. والمنهج الإسلامي كله غايته تحقيق معنى العبادة، أولاً وأخيراً.

وليس هناك من هدف في المنهج الإسلامي لنظام الحكم، ونظام الاقتصاد، والتشريعات الجنائية، والتشريعات المدنية، وتشريعات الأسرة. وسائر التشريعات التي يتضمنها هذا المنهج..

«ليس هناك من هدف إلا تحقيق معنى» العبادة «في حياة الإنسان.. والنشاط الإنساني لا يكون متصفاً بهذا الوصف، محققاً لهذه الغاية التي يحدد القرآن أنها هي غاية الوجود الإنساني إلا حين يتم هذا النشاط وفق المنهج الرباني؛ فيتم بذلك إفراد الله سبحانه بالألوهية؛ والاعتراف له وحده بالعبودية.. وإلا فهو خروج عن العبادة لأنه خروج عن العبودية. أي خروج عن غاية الوجود الإنساني كما أرادها الله. أي خروج عن دين الله!»

«وأنواع النشاط التي أطلق عليها الفقهاء اسم» العبادات «وخصوها بهذه الصفة على غير مفهفي وم التصور الإسلامي حين تراجع في مواضعها في القرآن، تتبين حقيقة بارزة لا يمكن إغفالها. وهي انها لم تجئ مفردة ولا معزولة عن أنواع النشاط الأخرى التي أطلق عليها الفقهاء اسم «المعاملات».. إنما جاءت هذه وتلك مرتبطة في السياق القرآني، ومرتبطة في المنهج التوجيهي. باعتبار هذه كتلك شطراً من منهج «العبادة» التي هي غاية الوجود الإنساني، وتحقيقاً لمعنى العبودية، ومعنى إفراد الله سبحانه بالألوهية.

«إن ذلك التقسيم مع مرور الزمن جعل بعض الناس يفهمون أنهم يملكون أن يكونوا» مسلمين «إذا هم أدوا نشاط» العبادات «وفق أحكام الإسلام بينما يزاولون كل نشاط» المعاملات «وفق منهج آخر.. لا يتلقونه من الله ولكن من إله آخر.. ! هو الذي يشرع لهم في شؤون الحياة ما لم يأذن به الله!»

«وهذا وهم كبير. فالإسلام وحدة لا تنفصم. وكل من يفصمه إلى شطرين على هذا النحو فإنما يخرج من هذه الوحدة، أو بتعبير آخر: يخرج من هذا الدين.

«وهذه هي الحقيقة الكبيرة التي يجب أن يلقي باله إليها كل مسلم يريد أن يحقق إسلامه؛ ويريد في الوقت ذاته أن يحقق غاية وجوده الإنساني».

فالآن نضيف إلى هذه الفقرات ما قلناه من قبل هذا الجزء من أن العربي الذي خوطب بهذا القرآن أول مرة لم يكن يحصر مدلول هذا اللفظ وهو يؤمر به في مجرد أداء الشعائر التعبدية.. بل أنه يوم خوطب به أول مرة في مكة لم تكن قد فرضت بعد شعائر تعبدية! إنما كان يفهم منه عندما يخاطب به أن المطلوب منه هو» الدينونة «لله وحده في أمره كله، وخلع الدينونة لغير الله من عنقه في أمره كله. ولقد فسر رسول الله صلى الله عليه وسلم» العبادة «نصاً بأنها» الاتباع «وليست هي الشعائر التعبدية، وهو يقول لعدي ابن حاتم عن اليهود والنصارى، واتخاذهم الأحبار والرهبان أرباباً:» بلى. إنهم أحلوا لهم الحرام، وحرموا عليهم الحلال، فاتبعوهم، فذلك عبادتهم إياهم «إنما أطلقت لفظة» العبادة «على» الشعائر التعبدية «باعتبارها صورة من صور الدينونة لله في شأن من الشؤون. صورة لا تستغرق مدلول العبادة، بل إنها تجيء بالتبعية لا بالإصالة!..

ولقد قلنا من قبل في هذا الجزء» إن الواقع أنه لو كانت حقيقة العبادة هي مجرد الشعائر التعبدية ما استحقت كل هذا الموكب الكريم من الرسل والرسالات؛ وما استحقت كل هذه الجهود المضنية التي بذلها الرسل صلوات الله وسلامه عليهم وما استحقت كل هذه العذابات والآلام التي تعرض لها الدعاة والمؤمنون على مدار الزمان! إنما الذي استحق كل هذا الثمن الباهظ هو إخراج البشر جملة من الدينونة للعباد، وردهم إلى الدينونة لله وحده في كل أمر وفي كل شأن، وفي منهج حياتهم كله للدنيا وللآخرة سواء. ويوسف عليه السلام يعلل القول بأن الحكم لله وحده. فيقول: {أمر ألا تعبدوا إلا إياه}. ولا نفهم هذا التعليل كما كان يفهمه

د عبادت د کامل مفهوم پېژندلو لپاره يو حديث شريف لولو: له حضرت عدی بن حاتم ﷺ څخه روايت دي چې د رسول اللهﷺ خواته راغلم او په غاړه کې مې طلايي صليب ځوړند و، نبی کريمﷺ وفرمايل: دادي له غاړه نه لرې واچوه... عدي وويل: ما هغه لرې واچوه، او خواته يې راغلم، آنحضرتﷺ براءت سورت لوستلو نو دا آيات يي ولوست ﴿ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ﴾ دوی ونيول خپل احبار او زاهدان په خدايي سره پرته له اللهﷻ څخه.

عدیؓ وايي ما وويل: ای د خداي رسوله، مونږ خو د هغوي عبادت نکؤ، انحضرتﷺ وفرمايل: آيا هغه څه چي اللهﷻ حلال ګرځولي و دوي نه حرامول او تاسې بيا هغه حرام نه منل، او هغه څه چې اللهﷻ حرام کړي و دوي حلال نه ګرځول او تاسې بيا هغه حرام نه منل.

الرجل العربي إلا حين ندرك معنى {العبادة} التي يخص بها الله وحده..إن معنى عبد في اللغة: دان، وخضع، وذل.. ولم يكن معناه في الإصطلاح الإسلامي في أول الأمر أداء الشعائر.. إنما كان هو معناه اللغوي نفسه.. فعندما نزل هذا النص أول مرة لم يكن شيء من الشعائر قد فرض حتى ينطلق اللفظ إليه. إنما كان المقصود هو معناه اللغوي الذي صار هو معناه الاصطلاحي. كان المقصود به هو الدينونة لله وحده، والخضوع له وحده، واتباع أمره وحده. سواء تعلق هذا الأمر بشعيرة تعبدية، أو تعلق بتوجيه أخلاقي، أو تعلق بشريعة قانونية. فالدينونة لله وحده في هذا كله هي مدلول العبادة التي خص الله سبحانه بها نفسه؛ ولم يجعلها لأحد من خلقه.

وحين نفهم معنى العبادة على هذا النحو نفهم لماذا جعل يوسف عليه السلام اختصاص الله بالعبادة تعليلاً لاختصاصه بالحكم. فالعبادة أي الدينونة لا تقوم إذا كان الحكم لغيره.. وسواء في هذا حكمه القدري القهري في حياة الناس وفي نظام الوجود، وحكمه الشرعي الإرادي في حياة الناس خاصة. فكله حكم تتحقق به الدينونة.

ومرة أخرى نجد أن منازعة الله الحكم تخرج المنازع من دين الله حكماً معلوماً من الدين بالضرورة لأنها تخرجه من عبادة الله وحده.. وهذا هو الشرك الذي يخرج أصحابه من دين الله قطعاً. وكذلك الذين يقرون المنازع على ادعائه، ويدينون له بالطاعة وقلوبهم غير منكرة لاغتصابه سلطان الله وخصائصه.. فكلهم سواء في ميزان الله.ويقرر يوسف عليه السلام أن اختصاص الله سبحانه بالحكم تحقيقاً لاختصاصه بالعبادة هو وحده الدين القيم: {ذلك الدين القيم}..وهو تعبير يفيد القصر) ظلال القران ٤/ ٢٧٧

عدي وايي، ما وويل: بلې.

نو رسول اللهﷺ وفرمايل: همدغه يي عبادت دي(۱).

ددې حديث په اساس عبادت يوازې د اللهﷻ دربار ته لمونځ کول او د الهی شعايرو اداکول ندي، بلکې عبادت عبارت له يوي جامعې کلمې څخه ده چې ټولو حلالو، حرامو او امر او نهی ته شامليږي، چې پدې هکله د الهی ارشاداتو مراعات ته عبادت اود هغې مخالفت ته ګناه او معصيت ويلي شو.

بناء په حلال او حرام، امر او نهی کې د نورو څخه اطاعت او متابعت ته ددي حديث شريف مطابق د هغوي عبادت ويلي شو.

د اللهﷻ لپاره د اقوالو، افعالو او ظاهري او باطني اعمالو اداکول او پريښودل دي چي د اللهﷻ د رضايت او محبت سبب ګرځي او له قرآن او سنت څخه استنباط شوي وي.

دعبادت او عدم عبادت ترمنځ فرق:

علامه زرکشي وايي هر عمل چي شريعت د هغه تقاضا کوي عبادت دي، هرکله چي څوک د عبادت لپاره هغه ادا کړي او يا يي د عبادت لپاره ترک کړي، اما که ښه کار د عبادت په نيت ونکړي او يا بدکار د عبادت په نيت پري نهږدي بلکې بل نيت ولري عبادت کې نه شامليږي(۲). ځکه چې قرآن عظيم

۱- حدثنا أبو كريب وابن وكيع قالا حدثنا مالك بن إسماعيل = وحدثنا أحمد بن إسحاق قال، حدثنا أبو أحمد = جميعًا، عن عبد السلام بن حرب قال، حدثنا غطيف بن أعين، عن مصعب بن سعد، عن عدي بن حاتم قال: أتيت رسولَ الله صلى الله عليه وسلم وفي عُنُقي صليبٌ من ذهب، فقال: يا عديّ، اطرح هذا الوثنَ من عنقك ! قال: فطرحته، وانتهيت إليه وهو يقرأ في «سورة براءة»، فقرأ هذه الآية: (اتخذوا أحبارهم ورُهبانهم أربابًا من دون الله)، قال قلت: يا رسول الله، إنا لسنا نعبدُهم! فقال: أليس يحرِّمون ما أحلَّ الله فتحرِّمونه، ويحلُّون ما حرَّم الله فتحلُّونه؟ قال: قلت: بلى! قال: فتلك عبادتهم! = واللفظ لحديث أبي كريب. رواه من طريق مالك بن إسماعيل، عن عبد السلام بن حرب، بلفظه، البخاري في الكبير ٤ / ١ / ١٠٦. وانظر التخريج السالف

۲- الموسوعة الفقهية الكويتية ۱۰۵۸۶/۲

الشان وايي: ﴿ذَٰلِكَ خَيۡرٞ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجۡهَ ٱللَّهِۖ﴾ دا کار غوره دي هغو خلکو ته چي د الله تعالى رضا غواړي.

مثلا څوک له فقيرانو سره د انسانيت لپاره کومک کوي نه د عبادت په خاطر، یا چا ړیره د مود په خاطر یا د خپل ځان د ښایست پخاطر پرې ایښې ده نه د عبادت په قصد، او یا هم څوک له زنا څخه ددې لپاره ځان ساتي چي په ایډز مبتلا نشي نه د عبادت په خاطر.

په اسلام کې د عبادت د لمنې پرخوالی:

له هغه ځایه چي د اسلام پوهانو ويلي دي چې د انسان هر نيک عمل چي د الهی طاعت په نيت سره وي عبادت ګڼل کيږي او د رسول الله ﷺ احاديث دغه نظر تاييدوي، مثلا حديث کې راغلي دي چې د دوه تنو ترمنځ عدالت صدقه ده، نيکه خبره صدقه ده، هر ګام چي د مسجد په طرف اخلي صدقه ده، هر ضررناک شي چي له لارې څخه ليرې کوي صدقه ده، همدارنګه رسول الله ﷺ د يو شخص په هکله وفرمايل: چې هر کله د خپل اولاد د نفقي لپاره يا د والدينو د خدمت ياد خپلې پاکې او عفت لپاره هڅه کوي هغه د الله ﷻ په لاره کې دي[1].

۱- عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «كل سلامى من الناس عليه صدقة كل يوم تطلع فيه الشمس يعدل بين الاثنين صدقة ويعين الرجل على دابته فيحمل عليها أو يرفع عليها متاعه صدقة والكلمة الطيبة صدقة وكل خطوة يخطوها إلى الصلاة صدقة ويميط الأذى عن الطريق صدقة» حديث نمبر۲۸۲۷ صحيح البخاري.

«وعن كعب بن عجرة رضي الله عنه قال مر على النبي صلى الله عليه وسلم رجل فرأى أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم من جلده ونشاطه فقالوا يا رسول الله لو كان هذا في سبيل الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن كان خرج يسعى على ولده صغارا فهو في سبيل الله وإن كان خرج يسعى على أبوين شيخين كبيرين فهو في سبيل الله وإن كان خرج يسعى على نفسه يعفها فهو في سبيل الله وإن كان خرج يسعى رياء ومفاخرة فهو في سبيل الشيطان»، رواه الطبراني ورجاله رجال الصحيح . ۱٦۹۲ – (صحيح لغيره) صحيح الترغيب والترهيب تاليف محمد ناصر الدين الألباني، الرياضي: مكتبة المعارف، ط٥، ۱٤۱/۲

الله ﷻ ته د عبادت خاص کول

پدې بحث کې په دوه اساسي محورونو باندې تحقیق کوو:

۱- عبادت چا ته کیږي او ټولو پیغمبرانو خپل امتونه د چا عبادت ته راغوښتي دي؟

۲- کوم امور عبادات دي چې د هغې ادا کول یوائې د الله تعالی لپاره وشي؟ د لومړی موضوع په هکله باید ووایو چې د قرآن عظیم الشان، د پیغمبرانو د ویناوو، امتونو ته د پیغمبرانو د لارښوونو، او د نبي کریم ﷺ د احادیثو په مطالعه عبادت خاص د الله ﷻ لپاره دي.

د قرآن کریم دلیلونه:

د قرآن کریم ټولو آیاتونو عبادت الله ﷻ ته خاص کړي دي چې دلته یې څو مثالونه ذکر کوو:

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۝٥﴾ خاص تاته عبادت کوو او خاص له تا نه کومک غواړو- تاسې پدې آیات شریف کې ښه دقت وکړي چې ولې، مو خاص وویل، او ولې الله ﷻ مونږ ته لارښوونه کوي چې همیشه خپلو لمنځونو کې دغه آیات ولولي، له الله ﷻ سره تعهد وکړي او د هغه مطابق ژوند وکړي، کله چې چاته وایو خاص تاسره مینه لرم او یا خاص تاسره معامله کوم دا له مقابل جانب سره یو رنګه تعهد دي، چې له بل سره دغه عمل نه ترسره کوم اوس نو یو مسلمان د خپل لمانځه په هر رکعت کې له الله ﷻ سره تعهد کوي چې خاص تاته عبادت کوم او خاص له تانه کومک غواړم، د مسلمان د عبادت او د نورو ټولو ادیانو د پیروانو اساسي ترین فرق په همدې نقطه کې دي چې د اسلام مقدس دین کې عبادت تنها او تنها الله ﷻ ته کیږي، او دغه عبادت قرآن الله ﷻ ته خاص کړي دي. ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۝٢١﴾ [البقرة: ۲۱] «اي خلکو د خپل رب عبادت وکړي هغه چې تاسې یې پیداکړي یاست او هغه خلک چې له تاسې مخکې و ددې لپاره چې تاسې تقوا دار شي» پدې آیات شریف کې:

الف: د پروردګار د عبادت امر شوي دي.

ب: د هغه چا بیان شوي چي د عبادت لایق دي. یعنې هغه پروردګار چي تاسې او هغه خلک یې پیداکړی چې له تاسې څخه مخکې و.

ج- عبادت یي د تقوا اساس ګڼلي.

هغه درسونه چي دې آیات شریف څخه استنباط کیږي:

لومړي داچې د پرودګار د عبادت امر شوي دي.

دویم د عبادت لایق هغه څوک دي چي د انسانانو د خلقت قدرت ولري او تر اوسه پوري څوک نشته چي دعوه وکړي چي زه د انسانانو خالق یم او که احیا ځینې خلکو دعوه هم کړیده ندي قادرشوي چې کوم انسان پیدا کړي.

دریم داچې د تقوا اساس پدي کې دي چې انسان د هغه الله جل جلاله عبادت وکړي چې یو او واحد ذات دي. هغه خلک چي خپل عبادت پرته له الله جل جلاله بل ذات ته کوي او خپل ځانونه متقي ګڼي ددې آیات شریف په اساس متقیان ندي.

۱- ﴿وَٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـٔٗاۖ وَبِٱلۡوَٰلِدَيۡنِ إِحۡسَٰنٗا﴾ [النساء: ۳۶] «او د الله عبادت وکړي او هغه سره څوک مه شریکوي او د والدینو سره نیکي وکړي» دې آیات شریف کې ویل شوي دي چې عبادت الله جل جلاله ته وکړي او څوک د هغه په عبادت کې مه شریکوي.

۲- ﴿وَإِذۡ أَخَذۡنَا مِيثَٰقَ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ لَا تَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ﴾ [البقرة: ۸۳] «او هغه وخت چې مونږ د بنی اسرائیلو څخه محکمه وعده واخیسته چي پرته له الله به بل چاته عبادت نکوي» پدې آیات شریف کې الله جل جلاله بیان کړي دي چي له بنی اسرائیلو هم عهد او پیمان اخیستل شوي و چي پرته له الله جل جلاله بل چاته عبادت مه کوي. ولې هغوي دغه عهد او پیمان مات کړ..

۳- د یعقوب علیه السلام د وصیت په هکله فرمایي: ﴿أَمۡ كُنتُمۡ شُهَدَآءَ إِذۡ حَضَرَ يَعۡقُوبَ ٱلۡمَوۡتُ إِذۡ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعۡبُدُونَ مِنۢ بَعۡدِيۖ قَالُواْ نَعۡبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ

ءَابَآئِكَ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾﴾ [البقرة: ١٣٣] «آيا تاسې حاضر وي کله چې يعقوب ته مرګ راغی کله چې هغه خپلو بچيانو ته وويل له مانه وروسته به د څه شي عبادت کوي، هغوي وويل ستا د خدای عبادت به کوو او ستا دپلرونو ابراهيم اسماعيل او اسحاق دخدای عبادت به کوو چې يو خدای دی او مونږ هغه ته تسليم يو». دې آيات شريف کې بيانوی چې د يعقوب وصيت خپلو بچيانو ته داللهﷻ د عبادت خاص کول و.

٤- پيغمبر پوه کوي چې اهل کتابو ته ووايي: ﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا﴾ [آل‌عمران:٦٤] «ورته ووايه ای اهل کتابو راشي يوې کلمې ته چې برابره ده زمونږ او ستاسې ترمنځ دا چې عبادت به نکوو مګر د يو الله او هغه سره به څه شي شريک نه نيسو».

٥- هودعليه السلام خپل قوم ته وويل: ﴿وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ﴾ [هود: ٥٠] «او عاد ته خپل ورور هود وويل اي قومه د الله تعالی عبادت وکړي نشته تاسې لره پرته له هغه نه بل اله».

٦- د مشرکينو په هکله وايي: ﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّـُٔونَ ٱللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾﴾[1] [يونس: ١٨] پدې آيات شريف کې د قريشو د مشرکينو صفت بيانويي چې هغوي د مخلوقات عبادت کو او ويلی يي چې دوي زمونږ شفاعت کوي.

١- او عبادت کوی پرله اللهﷻ د هغه شي چې نه ورته ضرر رسوی شي او نه نفعه او دوی وايي دا زمونږ شفاعت کوونکی دی د اللهﷻ په نزد، ورته ووايه ايا خبر ورکوی اللهﷻ ته په هغه څه چې خبر ندی په اسمانونو کې او نه په ځمکه کې پاک دی او لوی دی له هغه څه نه چې ده سره يې شريکوي.

۷- اللهﷻ د نوحعليه السلام خبرې را نقلوي چي خپل قوم ته يي ويلې: ﴿أَن لَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّا ٱللَّهَۖ﴾ [هود: ۲٦] «چي پرته له الله د بل چا عبادت مه کوي».

۸- د صالحعليه السلام او د هغه قوم ثمودو په هکله وايي: ﴿۞وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمۡ صَٰلِحٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥۖ﴾ [هود: ٦۱] «او ثمود ته د هغوي ورور صالح وويل اي قومه د الله عبادت وکړي نشته تاسې لره پرته له هغه نه بل اله».

۹- شعيبعليه السلام هم خپل قوم د الله تعالی عبادت ته دعوت کؤ، ﴿۞وَإِلَىٰ مَدۡيَنَ أَخَاهُمۡ شُعَيۡبٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥ﴾ [هود:۸٤] «او مدين ته د هغوي ورور شعيب وويل ای قومه د الله عبادت وکړي نشته تاسې لره پرته له هغه بل اله».

خلاصه داچې ټولو پيغمبرانو خپل پيروان د اللهﷻ عبادت ته دعوتول، او رسول الله ﷺ هم خپل امت د اللهﷻ عبادت ته دعوتو، او قرآن کريم مسلمانانو ته د عبادت د حقيقت دورپيژندلو لپاره تعليم ورکوي، چي په خپل پنځه وخته لمونځ کې فقط يو اساسي عمل ترسره کړي چي هميشه تعهد وکړي چي ﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ﴾ «خاص تاته عبادت کوو».

اوس لازمه ده چې دويمي پوښتنې ته ځواب ووايو: چي کوم کارونه عبادت دي، ترڅو هغه ښه وپيژنو او پرته له اللهﷻ بل چاته هغه ادا نکړو:

۱- سجده: ﴿وَلِلَّهِ يَسۡجُدُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ﴾ [الرعد: ۱٥] «او الله ته سجده کوي هغه څه چي په اسمانونو او ځمکه کې دي». پدې آيات شريف کې يي (لله) ويلي دي، د عربي ژبې علما وايی چې لام د تخصيص لپاره دي هر کله چي په يو اسم باندې داخل شي نو امور هغه پورې خاص کوي، نو دلته فقط سجده الله تعالی ته خاص شوې ده..

هغه خلک چې پرته د اللهﷻ څخه بل چا ته سجده کوي ان دهدهد له خوا د هغوی بدوينه شويده ﴿وَجَدتُّهَا وَقَوۡمَهَا يَسۡجُدُونَ لِلشَّمۡسِ مِن دُونِ ٱللَّهِ﴾ [النمل: ۲٤] «ما هغه او د هغې قوم پيدا کړ چي پرته له الله يي لمر ته سجده کوله» پدې

آیات شریف کې بیانیږي چي ان یو الوتونکي لمر ته د بلقیس او د هغې د قوم په سجده حیرانیږي..

۲- رکوع: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْۤ وَٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمۡ وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ۩ ٧٧﴾ [الحج: ۷۷] «ای مسلمانانو رکوع وکړي او سجده وکړي او د خپل رب عبادت وکړی او نیک کارونه وکړي ترڅو تاسې بریالي شی».

۳- استعانت:د مرستي، کومک او استعانت غوښتل فقط له الله ﷻ څخه کیږي الله ﷻ مونږ ته تعلیم راکړي دي چي همیشه ووایي ﴿إِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ﴾ «اي پروردګاره مونږ خاص له تانه مرسته غواړو».

او بل آیات کې د کومک طریقه را ښایي، چي په ستونزو کې لومړي صبر کوي او بیا د لمانځه له لارې له خپل رب سره اړیکې ونیسې، خپل مشکلات هغه ته وړاندې کړي. ﴿وَٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ﴾.

٤- دعاء: پیغمبر فرمایي: «الدعاء هو العبادة» دعا عبادت ده، کله چي د عا عبادت ده نو یو مومن باید همیش خپل لاسونه الهی دربار ته اوږده کړي او ووایي ای الله ما وبښه اي الله ماسره کومک وکړه، ای الله ماته نجات راکړه، او الله ﷻ خطاب هغو خلکو ته چی مخلوقاتو ته رجوع کوي او د هغوي له دربار څخه د خپلو ستونزو پر وخت کومک غواړي فرمایي: ﴿أَمَّن يُجِيبُ ٱلۡمُضۡطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكۡشِفُ ٱلسُّوٓءَ وَيَجۡعَلُكُمۡ خُلَفَآءَ ٱلۡأَرۡضِۗ أَءِلَٰهٞ مَّعَ ٱللَّهِۚ قَلِيلٗا مَّا تَذَكَّرُونَ ٦٢﴾ [النمل: ٦٢] «آیا څوک دې چې د مجبور ځواب ورکړي چي کله یي وغواړي او ضرر لرې کړي او تاسې د ځمکي خلیفه ګان ګرځوي ایا له الله سره بل اله شته ډیر کم ستاسې عبرت اخلي» یعني پرته له الله ﷻ څخه بل مشکل اسانوونکی نشته دي.

﴿أُجِيبُ دَعۡوَةَ ٱلدَّاعِ إِذَا دَعَانِۖ﴾ [البقرة: ۱۸٦] «قبلوم د دعا کونکي دعا چي رانه وغواړي».

قرآن کریم همدارنګه د پیغمبرانو د دعا کیسې را نقلوي چې هغوي یوائې د الله تعالی دربار ته لاسونه اوږدول او کومک یې غوښته ترڅو هغه خلک چې ځانونه د پیغمبرانو حقیقی پیروان ګڼي د هغوي د لارې مطابق عمل وکړي.

﴿هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۥ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ۝٣٨﴾ [آل عمران: ٣٨] «هغه ځای دعا وکړه زکریا خپل رب ته ویې ویل ای ربه راوبښه ماته له خپل لوري پاک اولاد بې شکه ته ددعا اوریدونکې یې».

د ابراهیم ددعا په هکله قرآن کریم وایي: ﴿ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى ٱلْكِبَرِ إِسْمَـٰعِيلَ وَإِسْحَـٰقَ ۚ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ۝٣٩ رَبِّ ٱجْعَلْنِي مُقِيمَ ٱلصَّلَوٰةِ وَمِن ذُرِّيَّتِي ۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ۝٤٠ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لِي وَلِوَٰلِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ ٱلْحِسَابُ ۝٤١﴾ [إبراهيم: ٣٩-٤١]

«حمد اوثنا هغه ذات لره چې ماته یې راوبښه په زړښت کې اسمساعیل او اسحاق بیشکه زما رب ددعا اوریدونکي دي ای ربه ما وګرځوې د لمانځه ادا کوونکي او زما له اولادې، ای ربه او قبوله کړې دعا ای ربه مغفرت وکړه ماته او زما والدینو ته او ټولو مومنانو ته هغه ورځ چې حساب کیږي». قرآن عظیم الشان هغه خلک چې پرته له الهی درباره د مخلوقاتو دربار ته ددعا لاس اوږدوي تهدیدوی او ورته وایي: ﴿وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُم بِشَىْءٍ إِلَّا كَبَـٰسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى ٱلْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَـٰلِغِهِۦ ۚ وَمَا دُعَآءُ ٱلْكَـٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَـٰلٍ ۝١٤﴾ [الرعد: ١٤] «او هغه خلک چې را غواړي بل څوک نشي قبلولي هغوي ته هیڅ شي مګر لکه اوږدونکي د ورغوي اوبو ته چې ورسیږي د هغه خولې ته او ندي هغه رسیدونکي هغه ته او نه ده دعا د کافرانو مګر بې لارې کې» دلته الله ﷻ هغه کسان چې پرته له الهی درباره د نورو دربار ته ددعا لاسونه اوږدوي هغه کسانو سره مشابه کړي دي چې خپل لاسونه اوبو ته اوږدوي او ورغوي په اوبو کې ږدي او فکر کوي چې له دې لارې پرته له اوبو اخیستلو او خولې ته وړلو څخه ورشي، دا کار نتیجه نه ورکوي ځکه هر څومره چې لاسونه اوبو کې کیښودل شي اوبه خولې ته نه ځي، همدرانګه هغه خلک چې ددعا لاسونه د مخلوق

دربار ته اوړدوي او له هغه نه اجابت او ددعا قبولي غواړي خپل ځانونه تکليفوي او دعايي هيڅکله نه قبليږي، ځکه د کافرانو د کار نتيجه فقط ګمراهي ده.

د قريشي مشرکينو ددعا څرنګوالي:

د قريش مشرکينو سره له دې چي د ايمان دعوه کوله ددعا لاسونه يي د مخلوقاتو دربار ته اوږدول او لاندې شيان يي ترې غوښتل:

الف: د خير غوښتنه او دضرر دفع کول له مخلوقاتو څخه: ښځو ته د ماشومانو ورکول نه د دوا په واسطه او يا د علاج له لارې بلکې جهان کې د تصرف په واسطه ځکه هغوي عقيده لرله چې پيريان او انسانان کولي شي الهی حکومت کې تصرف وکړي.

چاته چې اللهﷻ لور يا ځوي ورنکړي هغوي کولي شي لور يا ځوي ورکړي، او يا هغې ښځې ته چې لورګانې راوړی کولي شي په ځوي باندې بدل کړي، او يا يي دا عقيده درلوده چي دغه بتان، پيريان او هغه مخلوقات چي دوي ورباندې عقيده درلوده کولي شي پرته له کومې وسيلې د شکوونکو حيواناتو مقابل کې مقاومت وکړي او يا کوم مريض ته شفا ورکړي او يا مړي ژوندي کړي او يا باران نازل کړي؟ او يا هم ټول هغه کارونه ترسره کړي چې قرآن کريم تر اللهﷻ پورې خاص کړي دي.

اللهﷻ ورته وويل: ﴿وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمۡلِكُونَ مِن قِطۡمِيرٍ ۝١٣ إِن تَدۡعُوهُمۡ لَا يَسۡمَعُواْ دُعَآءَكُمۡ وَلَوۡ سَمِعُواْ مَا ٱسۡتَجَابُواْ لَكُمۡۖ﴾ [فاطر: ١٣-١٤] «هغه خلک چې تاسې پرته له الله څخه راوغواړي تاسې ته هيڅ شي درکولي نشي، که تاسې هغه راوغواړی هم ستاسې غږ نه اوري او که يي واوري هم درته قبلولي يي نشي».

اللهﷻ ددې لپاره چي دا خلک ښه وپوهوي ورته خطاب وکړ ﴿قُلۡ أَرَءَيۡتُم مَّا تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُواْ مِنَ ٱلۡأَرۡضِ أَمۡ لَهُمۡ شِرۡكٞ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِۖ ٱئۡتُونِي بِكِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ هَٰذَآ أَوۡ أَثَٰرَةٖ مِّنۡ عِلۡمٍ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ۝٤﴾ [الأحقاف: ٤] «ورته

روایه خبر راکړي ماته له هغه څه چې تاسې یې را غواړي پرته له الله څخه راوښایاست چې څه شي یې پیدا کړي له ځمکې، یا هغوي شریکان دي په اسمانو کې، راوړي ماته یو پخواني کتاب، او څه نښه د علم که تاسې رښتیا وایاست».

بیایي ورته وویل: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُۥٓ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ وَهُمْ عَن دُعَآئِهِمْ غَٰفِلُونَ ۝٥﴾ [الأحقاف: ٥] «او څوک ده ګمراه له هغه چا چي را غواړي پرته له اللهﺃ څخه هغه څوک چې دته یې قبلولي نشي د قیامت تر ورځې او دوي د هغه له دعا څخه غافله دي».

۵- استغاثه: د سختي او مشکلاتو پر وخت د کومک غوښتنه، استغاثه په دوله ډوله ده:

الف: د عالم اسباب استغاثه:

په عالم اسباب کې استغاثه داده لکه مثلا یو انسان د سختۍ حالت کې قرار لري بناء له مخلوقاتو څخه څه شي کې کومک غواړي، چې هغوي دا توان لري، دا چې د چا کور سوزیدلی وی، هغه له اطفایي څخه کومک غواړي یا د چا ماشوم موټر وهلي وي د ډاکتر کور ته ورځي له هغه کومک غواړي یا د چا کورته غله راغلي دي له ګاونډیانو څخه کومک غواړي. ﴿فَٱسْتَغَٰثَهُ ٱلَّذِى مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِى مِنْ عَدُوِّهِۦ﴾ «پس کومک وغوښته له ده نه هغه چې دده له قبیلې څخه و په هغه چا چې دده دښمن و» دغه رنګ استغاثه د کومک او همکاری له قبیلي څخه ده، لکه چې الله تعالي فرمایي ﴿وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ﴾ «او یو بل سره په تقوا او نیکۍ کې مرسته وکړي».

بـ: په ما فوق الاسباب عالم کې استغاثه:

په عالم ما فوق الاسباب کې استغاثه داده چې انسان په هغه کار کې توانایي ونلري، بناء مومن انسان هغه له الله ﷻ څخه غواړي، لکه څرنګه چې د اسلام پیغمبر په عالم اسباب کې لښکرونه تیار کړل او د بدر جنګ ته یې اماده ګې ونیوله، خو دا چې تعداد یې کم ؤ، نو الهی دربار ته یې استغاثه وکړه، ترڅو یې لښکر ته بري او پیروزي ورکړه.. ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَٱسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّى

مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ۝٩﴾ [الأنفال: ٩] «كله چې تاسي خپل رب ته اواز کړ نو تاسې ته يي قبوله کړه چي بيشکه زه تاسې سره کومک کوم په زر ملايکو يو بل پسي».

صحيح مسلم له حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه څخه روايت کوي چې د بدر په ورځ رسول الله ﷺ مشرکينو ته وکتل چې تعداد يې زر تنو ته رسيده او د هغه صحابه ۳۱۳ نفره و رسول الله ﷺ مخ قبلې ته کړ بيايي لاسونه پورته کړل او خپل پروردګار ته يې داسې اواز کړ: «اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ آتِ مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ إِنْ تَهْلِكْ هَذِهِ الْعِصَابَةُ مِنْ أَهْلِ الإِسْلاَمِ لاَ تُعْبَدْ فِي الأَرْضِ»[۱].

امام بخاري روايت کوي چې ابن عباس رضي الله عنهما وايي د بدر په ورځ نبی کريم ﷺ چې د يو څېرې لاندې ولاړ و وويل (خدايه له تانه غواړم چې خپله وعده او لوظ باندې وفا وکړې خدايه که غواړې چې نن څخه وروسته ستا عبادت ونشي...(دلته يي ابوبکر لاسونه ونيول او وې ويلی: ای د خداي رسوله، خپل خداي باندې دې زيات اصرار وکړ نور بس دي، انحضرت ﷺ چي زغره اغوستې وه ميدان ته داسې حال کې راغي چې ويلې يې: «سيهزم الجمع ويولون الدبر بل الساعة موعدهم والساعة ادهى وامر» يعني دا لښکر به ماتې خوری او شابه اړوي بلکې د دوي وعده آخرت دي او قيامت ډېر لوي او ډېر تريخ دي.

امام طبراني روايت کوي چې در سول الله ﷺ په زمانه کې يو منافق و چې خلک به يې اذيت کول، ځينو وويل راځي چې رسول الله ﷺ ته ورشو او ددي منافق په هکله ترې استغاثه وغواړو، نبي کريم ﷺ وفرمايل استغاثه له ما څخه نه کيږي، له الله تعالي څخه کيږي[۲].

۱- حديث نمبر ٤٦٨٧ صحيح مسلم.

۲- وروى الطبراني بإسناده عن عبادة بن الصامت أنه كان في زمان النبي - صلى الله عليه وسلم - منافق يؤذي المؤمنين، فقال بعضهم فقوموا بنا نستغيث برسول الله - صلى الله عليه وسلم - من هذا المنافق، فقال النبي - صلى الله عليه وسلم -: «إنه لا يستغاث بي، وإنما يستغاث بالله».

٦- استعاذه (پناه غوښتل) الله ﷻ مسلمانانو ته تعليم ورکړي چې هميشه له الله ﷻ څخه پناه وغواړي ﴿فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۚ﴾ ﴿قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ١﴾ ﴿قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلۡفَلَقِ ١﴾ بناء يو مسلمان د پناه غوښتلو پر وخت وايي (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) (الهي پيغمبرانو هم الله ﷻ ته پناه وړله ﴿أَعُوذُ بِٱللَّهِ أَنۡ أَكُونَ مِنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ ٦٧﴾ [البقرة: ٦٧] «الله ته پناه وړم له دې چې له جاهلانو څخه شم» ﴿وَإِنِّي عُذۡتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمۡ أَن تَرۡجُمُونِ ٢٠﴾ [الدخان: ٢٠] «او زه پخپل رب او ستاسې په رب پناه غواړم له دې چې ما په تيګو وولي». ﴿مَعَاذَ ٱللَّهِۖ﴾ [يوسف: ٢٣] ﴿رَبَّنَا ظَلَمۡنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمۡ تَغۡفِرۡ لَنَا وَتَرۡحَمۡنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٢٣﴾ [الأعراف: ٢٣] ووېل... او قرآن دغه را ګرځيدل مونږ ته کيسې کې بيانوي، ولي؟ ددې لپاره چې مونږ د هغوي اولاد يو او بايد د لغزشونو او ښوييدنو وخت کې الهی دربار ته پناه يوسو.

ابراهيم ؑ چې د پيغمبرانو پلار دې هغه هم د ضرورت پر وخت الهی دربار ته رجوع کوي. ﴿رَبَّنَا وَٱجۡعَلۡنَا مُسۡلِمَيۡنِ لَكَ﴾ حضرت عيسى ؑ هم الهی دربار ته دعا کوي او وايي چې ﴿رَبَّنَآ أَنزِلۡ عَلَيۡنَا مَآئِدَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِّأَوَّلِنَا وَءَاخِرِنَا وَءَايَةً مِّنكَۖ وَٱرۡزُقۡنَا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ١١٤﴾[1] [المائدة: ١١٤] موسى ؑ هم خپل مشکلات او دردونه الهی دربار ته وړاندې کوي ﴿وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَآ إِنَّكَ ءَاتَيۡتَ فِرۡعَوۡنَ وَمَلَأَهُۥ زِينَةً وَأَمۡوَٰلًا فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّواْ عَن سَبِيلِكَۖ رَبَّنَا ٱطۡمِسۡ عَلَىٰٓ أَمۡوَٰلِهِمۡ وَٱشۡدُدۡ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَلَا يُؤۡمِنُواْ حَتَّىٰ يَرَوُاْ ٱلۡعَذَابَ ٱلۡأَلِيمَ ٨٨﴾[2] [يونس: ٨٨]

١- ای ربه را نازل کړې په مونږ باندې يو د سترخوان له اسمان څخه چې زمونږ اول او اخر ته اختر شي او يوه نښه ستا لخوا، او مونږ ته رزق را کړه او ته ښه رزق ورکوونکی يې.

٢- او ووېل موسى ای ربه تا فرعون او د هغه ډلې ته ښآيست او مال ورکړي دي، ددنيا په ژوند کې ای ربه ددې لپاره چې بې لارې شي ستا له لارې نه ای ربه فسخ کړې د هغوی مالونه او ورکلک کړه د هغوی زړونه او ايمان را نه وړی تردې چې ووينی دردناک عذاب

په پناه غوښتلو کې دقریشی مشرکینو عادت:

د رسول اللهﷺ د بعثت نه مخکې عصر کې داسې خلک و چې:

١- پیریانو ته یې پنا وړله: ﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ ٱلْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝٦﴾ [الجن: ٦] «او ول څه سړیان له انسانانو چې پنایې وړله څه سړیانو د پیریانو ته نو زیاته یې کړه د هغوي سرکشي».

٢- ځینو مشرکینو د نیکو انسانانو مجسمو ته پناه وړله لکه لات، منات، هبل او غیره.

٣- د حبشې ځینې مشرکینو د نیکو شخصیتونو قبرونو ته پنا وړله او هغه یې خپل د سجدې ځایونه جوړ کړي و.

٤- ځینو مشرکینو ونو ته پنا وړله، هغه یې تبرک ګاڼه، «فعن ابی واقد اللیثي قال: «خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم الى حنين ونحن حدثاء عهد بكفر وللمشركين سدره»[1] يعكفون عندها وينوطون بها أسلحتهم، يقال لها ذات أنواط، فمررنا بسدرة، فقلنا: يا رسول الله صلى الله عليه وسلم اجعل لنا ذات أنواط كما لهم ذات أنواط، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الله أكبر، إنها السنن، قلتم والذي نفسي بيده كما قالت بنو إسرائيل لموسى: ﴿ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ ءَالِهَةٌ ۚ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ۝١٣٨﴾ [الأعراف: ١٣٨]، لتركبن سنن من كان قبلكم»[2] له ابی واقد لیثی څخه روایت دې چې وایي مونږ له رسول اللهﷺ سره حنین ته ووتلو او مونږ له کفر سره نژدی وو او مشرکینو یوه ونه لرله چې ورته ښکته کیدل به او وسله به یې پرې ځوړندوله چې هغې ته ذات انواط ویل کیده مونږ چې پدې ونه تیر شو نو ومو ویل یا رسول اللهﷺ مونږ ته هم یو ذات انواط مقرره کړه لکه هغوی یې چې لري. نو رسول اللهﷺ وویل الله اکبر دا قانون

١- درخت خار دار را گویند.

٢- سنن الترمذی تحت شماره (٢١٨٠) و گفته است که حدیث صحیح می‌باشد.

ده، تاسې هغه خبره وکړه چې بنی اسرایلو موسی ته کړې وه تعین کړه مونږ ته اله لکه هغوی چې اله لری هغه وویل بیشکه تاسې جاهل قوم یاست تاسې به ځی د هغه چا په لاره چي تاسې نه مخکی و.

٥- ځینو به مریو، لړګیو، تیګو، تارونو او غیره ته پناه وړله د نظر د بندولو لپاره یې له دې شیانو استفاده کوله.

دا ټول درسونه ددې لپاره دي چي انسان د مشکلاتو پر وخت الله ﷻ ته پناه ويسي، بی بی مریم چې یوه موحده او یو پالونکي انجلۍ وه د ملایکو د ملاقات پر وخت چي لومړي يي هغوي نه پيژندلې هغوي ته وايي ﴿قَالَتْ إِنِّيٓ أَعُوذُ بِٱلرَّحْمَٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا ١٨﴾ [مريم: ١٨]

«دې وویل زه پناه غواړم په رحمان ذات له تا څخه که ته تقوا لرې»، اوس ماته پوښتنه پيداکيږي چې آيا داسې کسان به هم وي، چې پرته له الهی دربار څخه بل چا ته هم پناه یوسي، بلی داسې خلک شته چې قرآني عقیده نلري توحید يې په زړه کې ځاي ندی نیولي، او يا هم خپله قرآن کریم د هغو مشرکانو کیسه کوي چي پرته له الله ﷻ څخه يي بل چا ته پناه وړله... د قرآن آیاتونه د پیریانو له ژبې مونږ ته قصه کوي چې هغوي ويل: ﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ ٱلْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ٦﴾ [الجن: ٦] «او ؤ يو څه سړی له انسانانو چې پنايې وړله څه پیریانو ته نو زیاته یې کړه د دوی سرکشی».

او خپله يي بيان کړله چي دغو خلکو چي پيريانو ته پناه وړله پرته له دې چي خپل ځان ته تشویش پیدا کړي نور څه يي نه کول.

نني عصرکې هم داسې خلک شته چې د فال لیدونکو خوا ته ورځي او هغوي ته پناه وړي، او یادا چي دغه جادوګر اوفال ليدونکي دوي ته د نورو خلکو لکه پیریانو سره پناه ورکوي، په تعویذونو کې د پيريانو نومونه ليکي، او شيطان هم له جنیاتو څخه و ﴿وَكَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ﴾ بناء دوي په نوي اسلوب سره دهماغو کار تکرار وي چي قرآن کریم په بدیو یاد کړي دی، البته په نورو شکلونو او ډولونو سره.

نن هم داسې خلک شته چې اشخاصو ته پناه وړي تاسې ټول قرآن کې ولولي، د قرآن په يوه صفحه کې هم نشته چې کوم پيغمبر کومې ملايکې ته پناه وړي وي، يا داچي کوم پيغمبر کوم پخوانی پيغمبر ته پناه وړي وي، او يا د قرآن کوم آيات امر کړي وي چي د مشکلاتو پر وخت کوم شخص ته پناه يوسي، ولې متاسفانه نن ورځ ډير خلک شته چې نيکو شخصيتونو ته پناه وړي، سيي ده چې دغه اشخاص نيک شخصيتونه دې، ولې د مشکلاتو په وخت هغوي ته پناه وړل د ټولو پيغمبرانو ددعاګانو مخالف دي.

د اعوذ بالله مخالف دي، مونږ که له شيطان څخه پناه وړو نو رحمان ذات ته پناه وړو، لکه څرنګه چې پيغمبرانو هميشه الهی دربار ته پناه وړله، مونږ که له دردونو او تکليفونو پناه وړو فقط الهی دربار ته به رجوع کوو او پيغمبرانو غوندې به (ربنا) وايو.

اوس نو ای مسلمانه وروره د الهی امر ﴿فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۚ﴾ «پنا وغواړه له الله» څخه درس اخلو چې کله هغه مهربان ذات مونږ ته امر کړي دي چې هغه ته پناه يوسو، معلوميږي چې بل چاته پناه وړل د هغه د امر، او غوښتني مخالف دي.

او هر څوک چې پرته له هغه نورو اشخاصو يا شيانو ته پناه وړي په حقيقت کې يې هغه شي او هغه شخص له اللهﷻ سره شريک کړي دي، همدا سبب دي چې ډير خلک نورو شيانو ته لکه مری، تيګې، بتان، انسانان، جنيات، حيوانات او غيره ته پنا وړي، او دغه پنا وړلو ته يې شرک ويل کيږي رسول اللهﷺ فرمايي: «من علق تميمه فقد اشرك» چا چې تعويذ ځوړند کړ نو مشرک شو او همدارنګه د هغو کسانو په هکله چي دفالګر او جادوګر خوا ته ځي او بيا هغوي خپلو تعويذونو کې د جنياتو نومونه نوشته کوي او هغوي ته پناه وړي نو بناء په مجرد فالګر ته ورتګ سره يي د څلويښت ورځو عبادت نه قبليږي، او د فالګر او جادوګر په خبرو باور کولو په صورت کې کافر کيږي.

هر کله چي څوک د فالګر او جادوګر خوا ته ورشي او خبرې يي تصديق کړي او په هغه څه چي جادوګر خپلو تعويذونو کې د شيطانانو او جنياتو

نومونه نوشته کړي دي باور وکړي نو په هغه څه چې په رسول اللهﷺ باندې نازل شوي دي کافر شو.

اساسي ستونزه داده چې الله جل جلاله مونږ ته درس را کوي چې مونږ د هغه دربار ته له شیطانانو څخه پناه یوسو، خو متاسفانه نن ورځ خلک د الهی امر په خلاف د ډېر عادي مشکل پر وخت هم شیطانانو ته پناه وړي، افسوس او سل واري افسوس د هغه چا په حال چې سره له دې چې خپل ځان ته مسلمان هم وایي او بیا هم د جادوګر په وړاندې زنګون ږدي، او هغه ورته د پیریانو خبرې کوي هغه ورته له غیبو خبرې وکړي هغه ورته یو تعویذ نوشته کړي، هغه کې د پیریانو نومونه نوشته کړي او له ټولو خطرناک دا چې ډېر خلک بت پرستو هندوانو ته ورځی، اوس هغه څوک چې یو چا ته ورځي چې تعویذ ورته نوشته کړي نو هغه چا ته پنا وړي، تاسې ښاغلې چې یو فالګر، جادوګر، غیب ویونکی، کف شناسي، نجومی اوغیره ته ورځۍ هغه خپله چا ته پناه وړي. هغه جنی شیطانانو ته پناه وړي، هغه جني شیطانان انسانی شیطانانو ته څه دروغجن معلومات ورکوي او دغه شیطان بیا هغه باندې څو نور دروغ زیاتوي او د تاسې عقیده خرابوي.

د مثال په ډول د هر شخص سره یو شیطان وي مثلا تاسې پرون شپه لس بجې یو کار وکړ، او یا مو یو میاشت مخکې څه کار وکړ چې هیچا ونه لیدلې، ایا کله چې تاسې دغه کار کوی تنها وي، نخیرتاسې سره ملایکې وي چې د تاسې عملونه یې نوشته کړل همدارنګه ستاسې په سر یو الهی ذات و چې هر وخت ستاسې مراقبت کوي او همدرانګه هلته ستاسې شیطانان و چې تاسې پسې و او غواړي تاسې بی لارې کړي بناء تاسې چې دا کار وکړ دداسې کسانو مخکې مو وکړ چې تاسې هغه لیدلې نشي، په هر حال اوس تاسې یو جادوګر ته ورځي هغه جادوګر له شیطانانو سره اړیکې لري او ستاسې له شیطان سره د هغه شیطان ارتباط نیسي او ترې پوښتني چې تاسې فلاني وخت کې څه کړي دي، هغه شیطان چې پوهیږي چې تاسې څه کړي دي ورته کیسه کوي.

هغه شیطان بیا دغه انسان شیطان ته چې ستاسې مخکې د جادوګر، فالګر، کف شناس، په لباس کې ناست دي کیسه کوي او هغه بیا تاسې ته کیسه کوي،

دې کیسه کې هیڅ غیب نشته او نه هغه تاسې ته غیب ویلی دی، نو بناء تاسې چې دا ضعیفه عقیده لري فورا دغه جادوګر ته تسلیمیږي او ورته وایي چې دا په غیبو پوهیږي او په خپله دې عقیدې سره ځان د ایمان له دایرې نه خارجوي، ځکه چې غیب الله ﷻ ته خاص دي.

اوس چې ته ښاغلي ورور یا خور یو هندو ته ورځي ترڅو درته تعویذ نوشته کړي نو اوس تاسې څه فکر کوي چې دې تعویذ کې هغه څه شي نوشته کوي هغه چې خپله یو مشرک دي په بتانو ایمان لري بتانو ته سجده کوي تاسې ته به څه نوشته کوي.حتما د څه شیطانانو نومونه اخلي او خپلو تعویذونو کې یې نوشته کوي، او تاسې هم پخپل دې کار سره هغه څه ته چې تعویذ کې نوشته شوي دي پنا وړي، اوس نو خپله ووایاست چې چا ته مو پنا وړیده معلوم ده چې شیطان ته.

همدرانګه ځینې جادوګر له هندوانو سره شریک دي، او دا کار خو ښکاره ده چې له انسانی شیطانانو سره رابطې لري او بیا د ایمان دعوي کوي، تاسې فکر کوي چې تاسې کله یو جادوګر ته ورځي نو څه کار موترسره کړي دي. دلته په (اعوذ بالله من الشیطان الرجیم) ستاسې عقیده څه شوه؟ قرآن وایي الله ﷻ ته پناه یوسې او تاسې شیطان ته پناه وړي.

آیا همدا هغه قوي ایمان دي چې مونږ یې ادعا کوو.

بله خبره چې دلته مهمه ده ځیني خلک خپلو مشکلاتو کې مریو ته پنا وړي هغوي غواړي د نظر وهونکو له سره یوه مرۍ د خپلو ماشومانو په غاړه یا اوږه کې ځوړند کړي دلته دغه خلک څه شي ته پناه وړي؟

آیا یوې مرۍ یا یو صدف ته یي پناه نده وړي؟

همدا علت دي چې رسول الله ﷺ دغه کار شرک ګڼلي دي په حدیث شریف کې فرمایي: «من علق تمیة فقد أشرك» چا چې تعویذ ځوړند کړ نو مشرک شو.

٦- نذر عبادت دي: د اسلام مقدس دین له نظره نذر عبادت دي ﴿وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُهُۥ﴾ [البقرة: ٢٧٠] قریشی

مشركينو د خپلو بتانو په نومونو چې هغه يي نيک شخصيتونو ګڼل نذر منلو، ولې دغه عقيده يواځې د غيرالله لپاره مني.

٧- دچا په نوم د حيوان ذبح كول عبادت دي: د قرآن آيات ارشاد كوي: ﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ١٦٢﴾ [الأنعام: ١٦٣] «ووايه چې زما لمونځ او قرباني او ژوند او مرګ خاص الله رب العالمين لره دي» مجاهد وايي: «النسك الذبح في الحج والعمرة» نسک د حج او عمرې ذبحي ته وايي په آيات شريف كې دي ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ٢﴾ [الكوثر: ٢] «خپل رب ته لمونځ وكړه او قرباني» امام مسلم له حضرت علیﷺ څخه روايت كوي چې رسول اللهﷺ راته څلور كلمې راوښودلې او ويې ويل: «لعن الله من ذبح لغير الله» د الله لعنت په هغه چا چې د غير الله په نوم ذبحه كوي)..

د عباداتو اهداف

مخكې پوه شو چې عبادت د اسلامي شريعت په اوامرو اونواهيو كې د الهی احكامو اداكولو څخه عبارت دي يعنې د اسلام مقدس دين هر مومن ته ارشاد كوي چې دغه كارونه ترسره كړه او دغه كارونه ترک كړه بناء دغه مومن انسان دواړو حالاتو كې څه عبادت اداكړي دي.

اوس ډير خلک پدې نظر دي چې مثلا فلاني عبادت څه فايده لري، او فلانې غذا يا څښونكی ولې حرام او منع كړي شوي دي؟

دلته بايد پوه شو چې: عبادات د دوه هدفونو لپاره ترسره كيږي.

١ - دنيوی هدف.

٢ - اخروي هدف.

دنيوي هدف:

د عباداتو دنيوي هدف انسان جوړونه، ټولنه جوړونه، په ځمكه كې د اللهﷻ د خلافت د مسؤليت اداكول او ددنيا ابادي ده.

انسان هغه وخت جوړيږي چې په عبادتونو کې د هغه جسد جوړ شي روح يي جوړ شي او جامعه يا ټولنه هم هغه وخت جوړيږي چي د ټولنې افراد د داسې قانون پيروي وکړي چي ټولنې ته فايده ولري او بيا دغه انسانان هغه اهداف چي د هغې لپاره د ځمکې پر مخ پيدا شوي دي چي عبادت دي د پروردګار عالم د خلافت له ادا کولو او د ځمکې له آبادۍ څخه ترسره کړي.

الف: جسد جوړونه:

ډير عبادتونه د انسان د جسد دفايدې لپاره دي، ترڅو د انسان د جسدي برخې په سالمې ساتنې سره يو مومن فرد وکولي شي چې ټول الهی احکام او دستورونه په سيي ډول سره ادا کړي او له همدې لامله چې هر وخت په مختلفو اسلامي احکامو کې طبي تحقيقات صورت ونيسي ډير عبادتونه له مرضونو او افتونو څخه د انسان د جسد دوقايې لپاره دي، او ډير عبادتونه د هغو زياتو مرضونو د علاج لپاره دي چې دانسان جسد په هغو باندې مبتلا شوي دي.

ب: روح جوړونه:

ځينې خلک فکر کوي چي بايد ټول عبادات د جسدي فايدو لپاره دلايل ولري ولې دارنګه فکر کول يوه اشتباه ده، ځکه د عباداتو هدف يوازې د وجود فيزيکي ساختمان نه، بلکې له روحي او معنوي اړخه هم عبادات خپل تاثيرونه لري، بناء ډير عبادتونه دداخلي صفايي (معنويت — روحانيت) لپاره دي چې انسان وکولي شي له دې عباداتو څخه ددې هدف لپاره استفاده وکړي. مومن انسان د عباداتو د ادا پر وخت پدې خبره عقيده کوي چې دده هر عبادت دوه درجې په تقوا، اخلاص، الهی دربار ته نزديکت، اخروي، سعادت، الهی رضايت، او ټولو معنوي برخو کې پورته وړي، او همدا علت دي چې دده د ژوند ټوله برنامه يوازې مادي منفعت نه وي بلکې معنويت هم د خپل ژوند د برنامې په سر خط کې بردي، او همدا معنويت ده چي انسان ته

يي نسبت ټلو حيواناتو ته برتريت ورکړي دي، هغه يي (اشرف المخلوقات) (باكرامته شخصيت) او د ټولو عالي رتبو خاوند ګرځولي دي.

او همدغه دنبوت د معنويت تربيت ليدونکي و چې هغوي يې له ډيرو هغو بدبختيو خلاص کړل چې نن ورځ مادي نړي په هغې کې ککړه ده.

وايي چې د حضرت علىﷺ د پلار له وفات څخه وروسته يو سړي ده ته راغي او ورته يي وويل ستا پلار زما له پلار څخه يو اندازه پيسې قرضدار و، انحضرت پرته له دليل غوښتلو او محکمي ته تللو څخه هغه شخص ته هماغومره مال ورکړ، بله ورځ همدغه سړي ورته راغي او ورته يي وويل چې ما خپلو حساباتو کې اشتباه کړيده په حقيقت کې زما پلار ستا د پلار نه قرضدار و، انحضرت ورته وفرمايل کومې پيسې چي ستا پلار زما پلار نه اخيستې دي هغه ورته ما ښښلې دي او کومې پيسي چي ما تاته درکړي هغه هم تاته ښښل شوي دي.

پدې اساس نه بايد هر اسلامی حکم نه د مادي منافعو تقاضا وکړو بلکې ډير زيات احکام د معنوي صفا لپاره هم راغلی دي.

ج: جامعه جوړونه:

د عباداتو د اهدافو منحصرول يواځې په فردي (معنوي او مادي) اړخ کې هم اشتباه ده، بلکې ډير زيات الهی احکام او عبادات د ټولنې جوړوني لپاره هم راغلي دي. ترڅو دغه شخص د خپل شخصيت جوړونې ترڅنګ اسلامی انساني ټولنه هم جوړه کړي او همدا لامل دي چې ډير خلک ترڅو خپله جوړ شوي نه وي د ټولنې په ضرر وي، الهی احکام لومړي د هغوي د اصلاح لپاره هڅه او کوشش کوي او مسولينو ته (هغه دعوتګران وي او که د اسلامي دولت مسولين) هدايت ورکړل شوي دي چې د ټولنې د افرادو په تربيه کې هڅه او کوښښ وکړي، ولې د مريضۍ د زياتوالې او ساري کيدو په حالت کې چې ټولنه فاسدوي بايد دغسې اشخاص په مجازاتو محکوم شي، چي نورو ته پند او ټولنه له ناپاکو انسانانو څخه پاکه شي دمثال په ډول يو شخص د ماشومانو د ګوردو د قاچاق لپاره د دوي په قتل لاس پورې کوي، نو د جرم د

اثبات پر وخت دغه شخص باید قصاص شي، ځکه په جنایتکارانو باندې ترحم ټولنه فاسدوي، خوف وحشت اودهشت حاکموی، او هیڅوک نشی کولي په نورمال ډول ژوند وکړي.

د عباداتو نتیجه او ثمره: هرکله چې انسان جوړ شو بناء د هغه لویه وظیفه چي د پروردګار متعال ذات عبادت دي په کامل ډول سره ترسره کیږي.

د اللهﷻ دخلافت لیاقت: داچي انسان د اللهﷻ خلیفه دي، ددغه مسولیت دتحمل لپاره باید دي جوړ شي او دغه عبادتونه دي چي دي ددغه دارنده مسولیت د تحمل لپاره اماده کوي، هرکله چي انسان صرف په مادیاتو اوبدن جوړونه مصروف وي، خپل عالي شخصیت له لاسه ورکوي نه یواځي دا چې ددغې لویي وظیفي لایق نه کیږي بلکې خپل شخصیت لکه حیوانات او یا له حیواناتو هم ذلیل تر کوي.

د ځمکې آبادي:

د ځمکې ابادي د ملایکو وظیفه نده، انسان ده چي دځمکې د ابادۍ لپاره راغلي دي، بناء د عباداتو سیي ادا کونه دی ددې وظیفي د ادا کولو لپاره جوړوي، ځکه انسان د غرایزو په لرلو سره همیشه غواړي له نورو څخه برتریت ولري. او عبادت دغه قوه او غریزه مثبت طرف ته سوق کوي او روانوي.

اخروي هدف:

عبادات د اخروي اهدافو لپاره هم ادا کیږي، ځکه عبادتونه د اخروي ښیګنو دلاسته راوړنې سبب دي، چې عبارت دي له:

الف: د روح وتلو اساني.

ب: د قبر بدلیدل د جنت د باغونو په یو باغ.

ج: د محشر په ورځ د الهی رحمت سوري لاندې د یوې ښایسته چوکۍ مستحق کیدل.

د: د صراط پل څخه په اسانۍ سره تیریدل.

و: د دوزخ له عذابه نجات.

و: د الهی ابدي جنت مستحق کیدل.

دویم فصل:
د اسلام مقدس دین کې د عباداتو ډولونه

فصل کې شاملې موضوع ګانې:

۱) وګړیز عبادتونه

۲) ټولنیز عبادتونه

۳) قانوني عبادتونه

دا چي د اسلام مقدس دین یو کامل او جامع دین دی، او د اسلام احکام د ژوند ټول اړخونه را نیسي، بناء ددې مطلب د پوهیدو لپاره کولی شو چې د عبادت ډولونه د اسلام مقدس دین کې لومړي د وګړیزی، ټولنیزې او قانوني اساسې څانګو ته تقسیم کړو.

اول وګړیز عبادتونه:

د وګړیزو عباداتو پیژندنه: وګړیز عبادتونه هغه عبادتونه دي چې انسان کولی شي په ځانته ډول سره هغه تر سره کړي لکه د قرآن تلاوت دسنت او نفل لمنځونه کول، د روزې نیول، ذکر، استغفار، دعا او غیره.

د وګړيزو عباداتو ډولونه

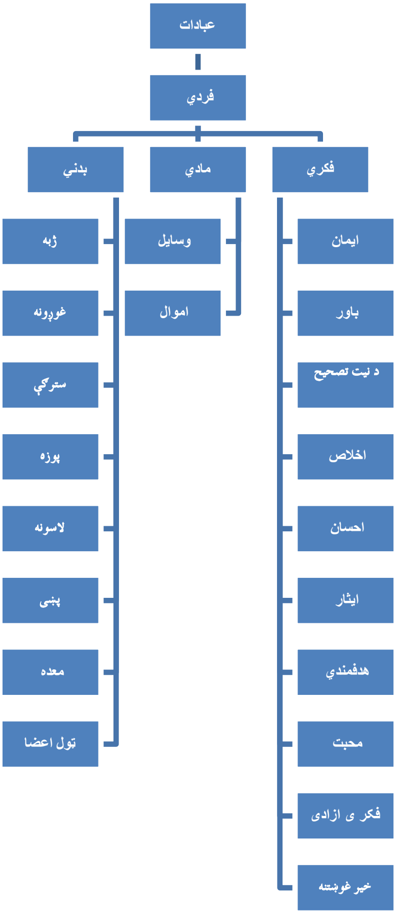

انسان د انساني ټولنې د يو وګړي په حيث يو لړ مسؤليتونه لري چې دده له شخص سره تعلق لري لکه فکري عبادات، جسمي او مادي.

له دې تقسيم څخه مخکې بايد پوه شو چې احيانا څو نوعه عبادات د انسان په يو عمل کې راټلي شي د مثال په ډول کله څوک حج ته ځي په هغه کې فکري عبادت يعني نيت او اخلاص شامل دي، هم مالي عبادت کيدلي شي، او هم بدني او جسمي عبادت، ولې د عبادت د ډولونو دښې توضيح لپاره کولي شو لاندې اقسام توضيح کړو:

فکري (قلبی) عبادتونه

هغه عبادتونه دي چې دانسان فکر، انګیرنې، زړه، تفکر، او تدبر پورې اړیکې لري، هرکله چي یو شخص د اسمانونو او ځمکي د خلقت په هکله فکر کوی او دې نتیجې ته رسیږي چې ددې ټولو خالق پروردګار متعال دی، دده دغه عمل یو عبادت دی، هرکله چي انسان د خپل ځان په هکله فکر کوي مثلا له خپل ځان څخه پوښتنه کوي.

که سترګې مې نه وې څه به مې کول؟ نو هغه ذات چې ماته یې سترګې را کړي دي څومره مهربانه ذات دي؟

که پښې مي شلي وې نو څه به مې کول؟ نو هغه ذات چې ماته یې روغې پښې را کړې دي څومره مهربانه ذات دي؟

که ګورده مې نه وه څه به مې کول؟ نو هغه ذات چي ماته یې ګورده را کړې څومره مهربانه ذات دي؟

که معده مې نه وه نو څه به مې کول؟ نو هغه چي ماته یې معده راکړې څومره مهربانه ذات دي؟

که عقل مې نه و، نو څه به مې کول؟ نو هغه ذات چي ماته یې عقل را کړي دي څومره مهربانه ذات دی؟

پدې شکل انسان دي نتیجې رسیږي او دغه فکري عبادت نسبت بدنې عبادت ته زیات ثواب لري، ځکه د یو ساعت تفکر نسبت د ۶۰ کلونو عبادت ته زیات غوره دي.

د فکر په هکله آیاتونه: فکر او انګیرنه د انسان دعالي صفاتو څخه یو دي چي نسبت ټولو مخلوقاتو ته د انسان د امتیاز او برتریت سبب شوي دي، بناء قرآن عظیم الشان همیشه انسان فکر او انګیرنې ته دعوت کوي، ترڅو له دې لارې وکولي شي چې حقیقتونه درک کړي.

مومن انسان د فکر او انګیرنې په اعتبار هم د الله متعال عبادت کوي پدې آیت شریف کې واقعي مسلمان داسې تعریفوي چي دا هغه خلک دي چی د ځمکي، اسمان او ټولو مخلوقاتو په هکله فکر کوي، او پدې ډول خپل ایمان او عقیدې ته تقویت ورکوي. ﴿ٱلَّذِينَ يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمٗا وَقُعُودٗا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمۡ

وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾﴾ [آل عمران: ١٩١] «هغه خلک چي الله تعالى يادوي په ولاړه، په ناسته، په ډډه پراته، او فکر کوي په خلقت د اسمانونو او ځمکې کې ای ربه تا دا ندي پيدا کړي باطل نو وساته مونږه د وور له عذاب څخه»، تفکر يو اساسي فکري او عقيدوي عبادت دي، الله متعال په قران عظيم الشان کې همیشه دانسان تفکير او انګيرنه مخاطبه وي او هغه خلک چې فکر نکوي تهديد کړي او رټلي دي، ﴿كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْآيَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾﴾ [البقرة: ٢١٩] «دغه رنګ بيانوي الله پاک تاسې ته آياتونه ترڅو تاسې فکر وکړي».

﴿أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾﴾ [الأنعام: ٥٠] «آيا تاسې فکر نکوي؟».

﴿كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْآيَٰتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾﴾ [يونس: ٢٤] «دغه رنګ بيانوو آياتونه هغه قوم ته چې فکر کوي».

﴿إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾﴾ [الرعد: ٣] «بی‌شکه پدې کې دي آياتونه هغه قوم ته چې فکر کوي».

﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِم﴾ [الروم: ٨] «آيا دوي فکر ندې کړي پخپلو نفسونو کې».

﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ ۚ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾﴾ [الحشر: ٢١] «که مونږ نازل کړي و دغه قرآن په يو غره باندې نو تابه ليدلي و عاجز او ټوټه ټوټه او دغه مثالونه بيانوو خلکو ته ددې لپاره چې دوي فکر وکړي».

دعقل کارولو په هکله آياتونه: عقل د الهی نعمتونو څخه يو بل نعمت دي چې هر کله انسان له خپل عقل څخه استفاده وکړي حق ته درسيدو په لاره کې دده غوره رهنما ګرځي. پدې شرط چې دغه انسان خپل ځان له تعصب، تکبر، نشنلستۍ، قوم پرستۍ او رواج پرستۍ نه وساتي او خپل عالی شخصيت وساتی او خپل عقل د يو لوی الهی نعمت په حيث حق ته درسيدو لپاره استعمال کړي الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمايي: ﴿إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ

وَٱلنَّهَارِ وَٱلْفُلْكِ ٱلَّتِي تَجْرِي فِي ٱلْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ وَمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن مَّآءٍ فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ ٱلرِّيَٰحِ وَٱلسَّحَابِ ٱلْمُسَخَّرِ بَيْنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ لَأَيَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾ [البقرة: ١٦٤] «بې‌شکه د اسمانونو او ځمکې په پيدايښت کې او د شپې او ورځې په اختلاف کې او هغه کشتۍ چې بحر کې ګرځي ترڅو فايده ورسوي خلکوته او هغه اوبه چې نازلې کړې دي الله پاک له اسمانونو او بيايې ورباندې را ژوندي کړيده ځمکه پس له مرګه د هغې او خپاره کړي يې دي پدې کې هر رنګه ګرځيدونکي او د بادونو ګرځيدل، او د اسمان او ځمکې ترمنځ مسخره وريځ خامخا نښې دي هغه قوم ته چې پوهيږي».

دفکري عباداتو ډولونه

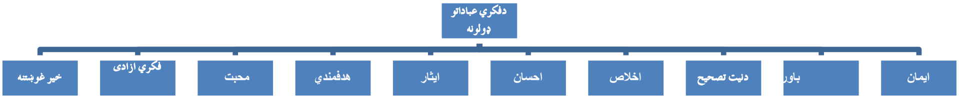

فکري عبادتونه کولې شو په لاندې ټکو کې خلاصه کړو:

۱- ايمان: ايمان د مسلمان لويه پناګاه ده، ايمان هغه کلکه کلا ده چې انسان د انساني او جنی د ښمنانو د حملو مقابل کې ساتی، ايمان ده چې د انساني شيطانانو د تطميع تهديد او تخويف[۱] مقابل کې د انسان د مقاومت سبب ګرځي.

ايمان تقاضا کوي چې يو مسلمان د الله ﷻ په وجود، يو والي (توحيد) په اسماني کتابونه، ملايک، پيغمبران، د آخرت ورځ، قضا اوقدر، پس له مرګه

۱- تطميع له طمع څخه اخيستل شوي چې د اسلام دښمنان پر مسلمانانو د برلاسی لپاره احيانا هغوي د پيسو په ورکولو، چوکۍ او جنسي خواهشاتو تحريکوی ترڅو دغه انسان دغو امورو ته د طمع په خاطر هغوي ته تسليم شی، تهديد داده چې دښمنان د تطميع د ناکامۍ پر وخت مسلمانان له بند څخه ډاروي، او تخويف له مرګ او بدنامۍ څخه ويرول دي.

ژوندي کیدل، جنت، دوزخ، صراط، د جنیاتو موجودیت، شیطان او غیره امورو باندې چې قرآن کریم کې ذکر شوي دي کامل یقین ولري.

همدارنګه ایمان تقاضا کوي چې یو مومن فرد لاندې امور مراعات کړي:

له شرک، کفر، په دین او اسلامي مقدسو امورو له استهزا ځخه ځان لرې وساتي.

پوښتنه: ایا ایمان لرل عبادت دي؟

ځواب: د ایمان ضد کفر دي، او کفر لویه ګناه ده، بناء ایمان لرل لوي عبادت دي، چې د انسان له فکر انګیرنې او زړه سره تعلق لري.

پوښتنه: ایا توحید هم عبادت دي؟

ځواب: د توحید ضد شرک دي او شرک لویه ګناه ده توحید هم لوی عبادت دي.

٢- باور: باور عبارت دا چې یقین لرل پدې چې قرآن کریم د ژوند کتاب دي، هغه کامل نظام دي چې ټولو فکري، عقیدتي، وګړیز، ټولنیز، اقتصادي، سیاسی، تعلیمي، تربیوي، عسکری، قضایي او فرهنګي څانګو ته شاملیږي حقیقی مومن انسانان باور لري چې قرآن د ژوند کامل نظام دي چې د ژوند ټولو نظامونو ته شامل دي، په همدي اساس په قرآن باور لرونکي د قرآن قوانینو او قرانی نظام د تطبیق لپاره هڅه او کوښښ کوي، ترڅو، د لااله الا الله بیرق د ټولو دولتو پر سر ورپیږي او دا د توحید کلمه ده چې د بشریت د توحید او یو موټې کیدو سبب کیدلی شي. پرته له دې به انسان همیشه سر ګردانه پریشانه او د سوکالۍ په لټه کې وي، او سوکالي پرته له قرانه هیڅکله ممکنه نده، ځکه ددنیا او آخرت سعادت او سوکالي د قرآن د نظام په تطبیق کې پرته ده.

زیات خلک دي چې د ایمان ادعا کوي ولې په قرآنې قوانینو او پدې چې قرآن د ژوند کتاب دي باور نلري، ددې بې باورۍ اساسی علت په مسیحیت او هندوییزم باندې د اسلام نادرست او غلط قیاس دي.

په وروستیو کلونو کې یو تعداد مسلمانانو په یو شکل نه یو شکل د غرب سیاسي تاریخ او د غرب د ادیانو تاریخ چې د غربی پوهانو په واسطه لیکل شوي دي مطالعه کړي دي، هغوي خپل غربی مطالعات په شرق کې تطبیقوي او په ډیرو حالاتو کې اسلام ته لکه مسیحیت غونډې فکر کوي، او د مسلمانانو تاریخ د مسیحیانو تاریخ غونډې ګڼي.

د حقیقت د وضاحت لپاره باید لاندې ټکو باندې پوه شو:

مسیحیت هغه دین دي چې دري اساسي عنصره پکې وجود لري:

۱- له خداي سره د ذکر او دعا له لارې رابطه.

۲- د انسانانو ترمينځ اخلاقي مسایل.

۳- د ازدواج او طلاق مسایل.

په مسیحیت اود هغوي په مقدس کتاب (بایبل) کې د سیاسي، اقتصادي، اجتماعی او عسکري نظام او غیره په هکله څه وجود نلري، بناء بایبل کې نوشته شوي دي هغه څه چې خداي پورې اړه لري هغه خداي پورې اړه لري، او هغه څه چې امپراطور پورې اړه لري امپراطور پورې اړه لري دغه حقیقت یو تن مسیحي کشیش چې د اسلام په مقدس دین مشرف شوي په لاندې ډول سره توضیح او تشریح کړي دي:

(سامی فرناندس) د (مسکمینو فرناندس) ځوي چې په ۱۹۵۵ م کال د سیبوي جزیرې، د بیسایس منطقه د فلپین هیواد کې پیدا شوي دي، د پروتستانت مذهب یو کشیش دي، چې ۱۹۷۹م کې دلاهوت ایدیولوژیک پوهنتون څخه فارغ التحصیل شوي دي، دغه پوهنتون د مذهبي متخصصو کادرونو په تربیه لکه کشیشان او منصرین (هغه څوک چې خلک مسیحیان کوي) مشغول دي.

هغه وایی: ددغه پوهنتون د هغه وخت قوانینو تقاضا کوله ترڅو له فراغت څخه وروسته د عملي تعلمیاتو مرحله د اتلسو میاشتو لپاره تیره کړو، په دې وخت کې زه دمسلمان نشینه منطقو د خلکو د مسیحي کولو په کار باندې د فلپین په جنوب کې مشغول شوم، همدارنګه دغه وخت کې مکلف وو، ترڅو

یو بحث د شرقیانو ددیني فرهنګونو په هکله ولیکو، او الهی تقدیر همدا و چې زه د اسلام د فلسفې په هکله د بحث په لیکلو وګمارل شوم. مسیحیان د مسلمانانو د ګمراه کولو لپاره له هرې وسیلې نه کار اخلي، او دې هدف ته د رسیدو په خاطر لومړي کوشش کوي د مسلمانانو په هکله زیاتات معلومات ولري. د مسلمانانو د فکري اساساتو په هکله، د هغوي دضعف ټکي، د مسلمانانو ژبني، قومي او قبیلوي اختلافات، هغه تکتیکونه چې داسلامی تمدن په صدر کې د مسلمانانو د بریالیتوبونو سبب شویدي تر څېړني لاندې نیسی، ترڅو ددې مسایلو په درک سره وکولي شي په ښه ډول د هغوي په ضعیفولو، اود مسلمانانو له منځه وړلو، او یا هم منسوخ او د بشر لاسوهلو ادیانو ته د هغوي په کشولو کې بریالي شي.

زه د خپل علمی اثر د لیکلو داماده ګۍ لپاره دکتابونو او هغو مراجعو په را ټولولو مشغول وم چې د اسلام اود اسلام در سول حضرت محمدﷺ په هکله و. څکه مونږ په پوهنتون کې زده کړي و چې که غواړې خپل دښمن ته ماتې ورکړې باید د هغه په هرڅه باندې پوه شي (اساسات، فکری مبادي، تکتیکونه، روانی اړخونه او غیره).

هر کله چې څوک د اسلام دین په ښه ډول سره مطالعه نکړي او یا هم دغیر مسلمانانو کتابونو او مراجعو ته رجوع وکړي او وغواړي چې د اسلام دین له هغوي نه زده کړي هیڅکله نشي کولي حق ته ورسیږي. اویا هم د اسلام مقدس دین حقانیت درک کړي، څکه د کلیسا متعصب علما او د غرب استعمارګر حکومتونه اسلام په غیر صحیح شکل سره خلکو ته معرفي کوي، پیغمبر ﷺ له خپل اصلي شخصیت څخه لرې معرفي کوي، او مسلمانان دتروریستو انسانانو په حیث ناپوهه او بې اخلاقه معرفي کوي، غالبا د بعضې بی علمه مسلمانانو اشتباهات یې وسیله نیولې او د بعضې مسلمانانو د عیبونو تصویرونه یې د اسلام پیژندني اساس جوړ کړي دي. څیني داخلي جنګونه چې د مسلمانو ملتونو د اکثریت له رضایت څخه پرته د څه مشکلاتو او د څینو ګروپونو او سیاسی احزابو د تعصباتو په اساس را پیداکیږي هغه یې په دین پورې تړلې دي.

د اسلام مقدس دين متهم کوي او پدې ډول دحق پټولو لپاره يو پوښ لټوي او د غربيانو سترګې د اسلام د حقانيت له درک څخه منع کوي، ولې پوهان او علمي اشخاص د حقيقت د لاس ته راوړو لپاره کوښښ کوي، ترڅو واقعيت خپله د مسلمانانو له ژبې او اسلامي کتابونو څخه پيدا کړي.

ښاغلي فرناندس پدې هکله وايي: ځينې کتابونه چې د اسلام په هکله و هغه مې د نرامبوانګاد ښار د تنصير له پوهنتون څخه ترلاسه کړل، خو دا چې ددې کتابو مولفين غير مسلمانان و اسلام يې د خپل نظر مطابق تفسير کو، پدې توګه مې پدې کتابونو قناعت حاصل نشو ځان سره مې وويل: ولې اسلام د مسلمانانو د ليکنو له لارې مطالعه نکړم نو دداسې کتابونو په لټه کې شوم چې هغه مسلمانو مولفينو تاليف کړې و، لومړې مې دوه کتابه په لاس راغلل اول (اسلام.... هغه دين چې تهمت پرې ويل شوي) د ابوالاعلی مودودی کتاب او دويم کتاب (اسلام د ميکروسکوب لاندې) د حموده عبد العاطي تاليف.

سامی فرناندس دغير مسلمانانو او مسلمانانو د کتابونو له دقيقې مطالعې وروسته پوه شو چې د دواړو ډلو دنوشتو ترمنځ فرق دي، غير مسلمانان خصوصا مخالفين او د اسلام د ښمنان د خلکو د ګمراه کولو لپاره دوه ډير خطرناک کارونه ترسره کوي:

۱- اسلام په ناقص ډول سره نورو ته تشريح او بيانوي، يعنې د اسلام يوه برخه را اخلي او هغه له نورو منزوي انتقاد لاندې نيسي او پدې رنګ خلک فکر کوي چې اسلام يو ناقص دين دي.

۲- مخکې له تحقيق او مطالعې څخه حکم صادروي، او د هغې دښمنۍ په اساس چې اسلام سره يې لري وايي اسلام حق دين ندي، او د دوي دغه مخکني احکام او تصميمونه حق ته خپله د دوي د رسيدو مانع ګرځي. اوهم نور ګمراهۍ ته کشوي.

هغه دغه دوه ټکي داسې بيانوي (کله مې چې د استاد مودودي کتاب ولوست له هغه څه چې د اسلام په هکله پوهيدم کاملا يو مخالف فکر راسره

پیدا شو، ځان سره می وویل: ولې دا ونه منم؟ اوس را ته اسلام د خپل یو ځوي له خوا وړاندې کیږي، ولې د دواړو وړاندیزنو ترمنځ زیات فرق و، ځکه اوس اسلام په خپل کامل شکل سره وړاندې کیږي، نه له یوه اړخه او مخکنیو فیصلو سره هر کله چې مونږ اسلام له اړخه ووینو، نو د اسلام حقیقت څرنګه چې لازم دي درک کولي نشو، او د اسلام ارزښت راته هغه وخت معلومیږي چې هغه په کامل شکل لکه یوه متکامله او مترابطه کتله د تحقیق او څیړنې لاندې ونیسو ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱدۡخُلُواْ فِي ٱلسِّلۡمِ كَآفَّةٗ وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ إِنَّهُۥ لَكُمۡ عَدُوّٞ مُّبِينٞ ٢٠٨﴾ [البقرة: ۲۰۸] «ای مسلمانانو داخل شي په ټول اسلام کې او پیروي مه کوي د شیطان دقدمونو بي شکه هغه ستاسې ښکاره دښمن دي».

ښاغلي سامی فرناندس چې اسلام د مسلمانانو په لیکنو کې مطالعه کړ اسلامی حقایقو په هغه کې اثر وکړ او دا چې یو متعصب او خود خواه انسان نه و او هر اسلامی حقیقت یې منفی نه تفسیر و ددغو حقایقو په هکله د زیاتو معلوماتو غوښتونکي شو، هغه وایي: له دې وروسته د اسلام په هکله دزیاتي مطالعې او زیاتو معلوماتو علاقمند شوم له فلپین څخه بهر د ځینو هغو مرکزونو سره پوستي تماس کې شوم چې کتابونه توزیع کوي، چې له هغې جملې څخه (داغلي عایشه بواني د وقف مرکز) په پاکستان کې، (داستاد دیدات مرکز) په جنوب افریقا کې او اسلامي موسسه په لندن کې دي، او یو لړ غوره کتابونه مې ترلاسه کړل، ددې کتابونو له جملې څخه (محمد د بشریت معلم) کتاب د افضال الرحمن تالیف ما باندې تاثیر وکړ، او زما د زړه په عمق کې یې اثر وکړ دغه کتاب دپیغمبر ژوند او شاهکاریاني بیانوي.

له دې وروسته مې د اسلام په سيي فهم باندې پیل وکړ او احساسو له مې چې اسلام حقیقتا حق دین دي، دا احساس وروسته له هغې و چې ما ټول معاصر ادیان او مذهبونه او فرقې مطالعه کړې وې، ان هندي عقاید، چیناي او دا سیوي ادیانو تعلیمات.

همدلته و چې په مسیحیت باندې زما قناعت ضعیف کیده احساسو له مې چې ددې کلونو په اوږدو کې بیهوده مشغوله وم ځکه ننی مسیحیت یو خالي منځه دین دي، چې د انساني ژوند لپاره په هیڅ شکل د اشکالو خدمت نشي کولي، ځکه که د حاکمیت او سیاسي نظام او دولت دارۍ په هکله مسیحیت کې بحث وکړي هیڅ شي به پیدا نکړي، هر کله چې د اقتصاد، مالی امورو او هغه څه چې ورپورې تعلق لري په هکله مسیحیت کې بحث وکړي هیڅ نتیجې ته به ونه رسیږي او هر کله چې مسیحیت څخه د اجتماعی ارتباطاتو، د وګړو او ټولنې ترمنځ د روابطو د تنظیم پوښتنه وکړي نو خپلې پوښتني ته به هیڅ ځواب پیدا نکړي، ان کمونستې نظریات صرف نظر اشتباهاتو څخه اقتصادی او اجتماعي نظریات لري، خو مسیحیت پدې هکله هیڅ نلري، ځکه مسیحیت د کلیسا او دیرو د څلورو دیوالو له احاطي څخه بهر ندي وتلي، صرف ځینې طقسونه لکه لمنځونه، د ودونو مختلف محفلونه، د اطفالو نصرانی کونه، او د مړو فاتحه خواني وي. ولې هغو مشکلاتو ته چې انسان ته په ورځني ژوند کې پیداکیږي هیڅ حل نلري.

ښاغلي سامی فرناندس چې خپله یو متخصص او د مسیحیت یو لوي روحانی شخصیت و او په همدې ځانګه کې یې تحصیل هم کړي و ددغه دین له کمیو او عیبونو څخه پرده پورته کوي او وایي: چې نني مسیحیت ټول هغه قوانین چې یو مکمل دین یې باید ولری نلري، مسیحیت (نصرانیت) د اقتصادي او سیاسی او اجتماعي برخو څخه خالي دي، چې نشي کولي د انسانانو مشکلات په کامل شکل سره حل ا وفصل کړي، ولې ددغو ټولو مسلو حل د اسلام مقدس دین کې پروت دي، ځکه اسلام الله متعال د بشریت د هدایت لپاره د محمدﷺ له بعثته د قیامت تر ورځې پورې تعین کړي دي، اودا چې کامل دین دي ټولو سیاسي، اقتصادی او اجتماعي ابعادو ته شاملیږي، چې کولی شي د یو حق پلټونکي انسان د ټولو پوښتنو ځواب ووایي، هغه وروسته له دې چې د اسلام او مسیحیت ترمنځ مقارنه کوي او له مسیحیت څخه خپله سترړیا اظهار وي د اسلام مقدس دین په هکله داسې نظر څرګندوي: (وروسته له دې چې د یو کال په اوږدو کې مې اسلام د کتابونو په

منځ کې پيدا کړ احساس مې کړه چې خپله ورکه مې پيدا کړه د هغو ټولو پوښتنو چې زما ذهن کې ګرځيدلي او مسيحيت کې يې ځواب نه درلود د هغو ځواب مې اسلام کې پيدا کړ، خو تر اوسه مې هم د کليسا په مراسمو او هغو کارونو کې چې دې پورې متعلق و برخه اخيستله خو پرته له اهتمام او قناعت څخه ځکه نه مې شو کولي په يوه شپه او ورځ کې تغير وخورم او دا هغه کار دي چې زيات وخت ته ضرورت لري.

د اسلام مقدس دين د اجتماعي عدالت دبې وسو د مشکلاتو د رفع کولو لپاره زکات فرض کړي دي، چې دا زکات له غنيانو اخيستل کيږي او فقيرانو ته توزيع کيږي، ددينې عالمانو وظيفه داده چې خلک خبر کړي ترڅو خپل کلنی زکات فقيرانو ته ورکړي. ولې مسيحيت کې غنيانو باندې زکات نشته بلکې کشيشان د کليسا له پيروانو ٪۱۰ عوايد اخلی او دغه فيصدی په ټولو خلکو حتی هغه چې ډير کم عوايد لري هم په اجباري شکل سره تطبيق کيږي، چې دا قانون په فقيرانو او بی بضاعته خلکو باندې يو رنګه ظلم دي. ښاغلي سامی فرناندس پدې هکله د خپل ژوند واقعيت هغه وخت چې کشيش و داسې بيانوی: (دا وخت په مونږ کشيشانو باندې لازم وه چې بايد د خلکو له مالونو څخه ٪۱۰ فيصده کليسا ته ټول کړو، ما له فقيرانو، عادي کارګرانو لکه سکاره خرڅوونکي او لږو ځمکو والا دهقانانو څخه ددغو مالونو ټولولو پر وخت د خجالت احساس کو، احساس می وکړچې دا داسې ظلم دي چې مناسب ندي، هغه زياتوي: (دلته غواړم يو مطلب ته اشاره وکړم چې ددي کشيشانو او راهبانو وظيفه غالبا د خپلو اتباعو د عواطفو تجارت او په باطله دهغوی د مالونو خوړل وي، ما نور دا کارونه نشو تحمل کولي، ددغو کليسايي مالياتو ټولول می توقف کړل، په راديو کې مې (د انجيل پيغام) په نوم يوه برنامه لرله، ددې برنامې پرمخ بيول مې هم توقف کړ، همدارنګه مې د خلکو د نصرانی کولو له پروګرام څخه هم انکار وکړ، او پاي کې مې په کلې ډول سره کليسا ته تګ پريښود، ملګري مې څو ځله راته راغلل بيرته د کليسا تګ ته يې دعوت کړم مابه ورته ويل چې زه ستړي يم، او روح مې د کارکولو لپاره تيار ندي، خپلو مطالعاتو ته مې دوام ورکړ او احساس مي کړه چې اسلام

مې لږ لږ په زړه کې ننوځی، البته پرته له دې څخه چې اعلان وکړم ولې ټولو هغو انسانی وجایبو ته چې اسلام يې مونږ ته امر کوي ور مخکې کيدم مهمترين شي چې دغه وخت زما زړه کې رسوخ وکړ دا و چې پرته له اللهﷻ څخه هيڅ بل معبود نشته، او د درې خدايانو خيال، الله ځوی نيولی، او ددې عقايدو فلسفه يو رنګ ليونتوب و، حتی مخکې له دې چې زه په کامل شکل په قرآن کريم باندې پوه شم ځکه چې دا عقيده د انسان له عقل سره مخالفه ده، ځکه که اللهﷻ د انسان په شکل کې ښکاره شي او کوم ځوي ونيسی نو بيا د الوهيت مستحق ندي، ځکه اللهﷻ چې څرنګه خپل ځان توصيف کړي دي (قوی، قادر، شديد، خوب نه کوي، او هيڅ شي له هغه څخه پټ ندي او غيره) نو بناء اللهﷻ اړتيا نلري چې د کوم انسان په شکل ياد غوا په شکل او يا بل حيوان لکه څرنګه چې ځينې ګمراه اديان عقيده لري ظاهر شي نعوذ بالله.

ښاغلي سامی فرناندس وروسته له هغه چې د نصرانيت (مسيحيت) عقايد ناقص او غير معقول بولي اودا چې هغوي حضرت عيسیؑ چې د مريم ځوي دي او د ټولو پيغمبرانو په څير يو مخلوق او الهی استازي دی، د الله تعالی ځوي جوړوي باطله عقيده ده، د اسلام مقدس دين باندې د خپل قناعت دلايل داسې بيانوی: (په حقيقت کې درې اساسي محوره و، چې زه يې اسلام ته جذب کړم اودا امور مې له اسلامه پرته نورو اديانو کې پيدا نکړل:

١- اسلام د بشريت له طبيعي فطرت سره موافق دي.

٢- د اسلام کامل والي (شموليت) ځکه اسلام سياست، د حکم نظام، اقتصاد مالي نظام، کورني او اجتماعی روابط او فطري روحي برخو ته شامليږي.

٣- د اسلام نړيوال پيغام: د انسان اصل له ادمؑ او حوا څخه دي، او ټول بشر ورونو غوندې دي. د کوم سياسی حزب، يا اجتماعی موسسې او يا اقتصادی سازمان سره د تړاو ضرورت نلري، داچې مسلمان يې کافي ده. او ټول هغه ارتباطات چې دغه سازمانونه يې غرب کې لازموي اسلام کې شته دي. ځکه غربيان د اخوت، وروړګلوي،

همکاری، اجتماعی تکامل او غیره معاني نلري بناء خیریه سازمانونه یې د (برادرزهود) په نوم سره په خپل ژوند کې ددغو ورکو اړخونو د ډکولو لپاره تاسیس کړي دي. خو مسلمان ددغو موسساتو تاسیس ته ضرورت نلري. ټول په یو خداي، یو قرآن، یو پیغمبر، یوې قبلې، سره د ژبې او رنګ له اختلافه را ټول دي.

د کلیسایي اعمالو د درولو پر وخت د کلیسا عکس العمل:

کله مې چې کلیسا ته له تګ څخه ځان وساته، مانه یې پوښتنه وکړه: څه غواړي؟ څه ضرورت لرې چې درته یې اماده کړو؟ کله چې مقابله پیل شوه ما ورته وویل هیڅ شي نه غواړم، ولې نه غواړم داسې پیغام خلکو ته ورسوم چې زه پري عقیده نلرم، او همدا وخت و چې الله ﷻ غوښتل هغوي نور پرېږدم، البته وروسته له هغه چې زما سترګې او زړه یي په هغه څه روښانه کړي چې ما غوښتل هغه درک کړم کیداي شي له دې مخکې اماده نه وم، چې دغسې تعینوونکې ګام واخلم.

اما د الله ﷻ علم کې مناسب وخت راته راغي او ما ته یې د هغې توفیق راکړ، ماورته وویل چې دا شخصی موضوع نه بلکې اعتقادي موضوع ده، له دې وروسته یې ماته درې تنه لوي کشیشان راولیږل هغوي ته مې د اسلام اساسات او تعلیمات بیان کړل، کوشش یې وکړ ما سره هم له هماغو حیلو او نظریو نه کار واخلي چې د خپلو افکارو د خپرولو لپاره یې استعمالوي، او ما باندې یې هم تجربه کړي، پداسې حال کې چې زه او هغوي له یوې ایدیالوژیکې فاکولتې څخه فارغ شوي وو، او پوهیدم چې څرنګه دغه نظریات چې کیداي شي عام خلک پرې قناعت وکړي رد کړم، بناء زما دلیل قوي و، د هغو عقیدو په هکله چې دوي پرې معتقد دي د هغو د تفسیر او حل په هکله مې له دوي څخه پوښتنې وکړې، او ورته مې وویل که ددې سوالونو ځوابونه را کړي بیرته درسره ګرځم، له هغې جملې څخه دا پوښتنې وي: په انجیل کې د مسزوایت په نبوت او یا الهي استازي توب باندې کوم دلیل لري؟ ایا انجیل کې د فقیرانو له عوایدو د ٪۱۰ مالیاتو د ټولولو په هکله کوم حکم لري؟ د

کليسا د ننه مو د لمانځه پر وخت د پيانو، ګيتار او د موسيقی د نورو وسايلو غږ اجازه مو له کومه راوړيده؟[۱].

هغوي ددې پوښتنو ځوابونه ورنشو کړلي، نو ما ورته وويل: (اوس حق ښکاره شو) او ما دوي د دوي د عقل څخه په استفادې سره دعوت کړل او اسلام مې ورته تقديم کړ، زما له خوا څخه لاړل او د خلکو منځ کې يې خپره کړه چې زه ليوني يم او زما نوم يې د کليسا له اسنادو څخه وواهه.

ددغه نوي مسلمان ستونزې:

هغه چې حقيقتا د اسلام په مقدس دين باندې عقيده لري مجبور دي ترڅو هغه الهی امتحان چې خبل بندګان ډير وخت پرې ازمويي ووينې. ښاغلي نجيب رسول وروسته د الهی وحدانيت له شهادت او د (لااله الا الله محمد رسول الله) له کلمې ويلو وروسته پخپل ژوند کې زيات مشکلات تحمل کړل، له کور والا جدا کيدل، له وظيفې لرې کيدل، له کوره شړل کيدل، او نور زيات مشکلات، پدې هکله واي: (له دې وروسته الهی ازميښت تحقيق او امتحان راغي، په ژوند کې می سخترينې لحظې راغلی وروسته له دې چې ښځه، کور او وظيفه می له لاسه ورکړل يواځې پاتې شوم او هغه څه چې زما مشکلات يې زيات کړل د ځينو مسلمانانو شک و چې ګمان يې کو زه ظاهرا خپل ځان مسلمان ښايم ترڅو حکومت ته جاسوسي وکړم دې وخت کې زه نه مسيحيانو غوښتلم او نه مسلمانانو، زه دا موضوع په تفصيل سره وايم ترڅو مسلمانان په راتلونکی کې له دې څخه استفاده وکړي. خپل شخصي وسايل مې را ټول کړل او له کوره ووتم، او په مسجد کې می واړول، ټول يقين مې داو چې اللهﷻ ما امتحان کوي، د لمانځه او ژړا ترمنځ پوره څلويښت ورځې پاتې شوم تردې چې يوه ورځ يو تن مسلمان چې د مسجد علاقه کې اوسيده زما

۱- ښاغلی نجيب رسول پوهيده چې مسيحيان هره ورځ خپل دين تغيروي او د مسيحيت دين کې د احکامو د اضافه کولو قوی او اساسي دليل هغه مسايلو چې راهبان يې ساکت کړل ځکه دوي د هه پوښتنو ته ځوابونه نه درلودل.

خواته راغي او راته يې وويل: سره له دې چې زه شک لرم چې شايد جاسوس اوسي، ولې بيا هم تاسره مرسته کوم، او حقيقتا هغه را ته خوراک او څښاک تيار کړ او زه يې خپل کور کې د اوسيدو لپاره دعوت کړم او مونږ دغسې مسلمانانو ته ضرورت لرو، له دې وروسته مې د کار او له نا اميدۍ څخه د خلاصون فکر وکړ دکار په هکله مې په راديو کې د اسلامی دعوت برنامې باندې فکر وکړ او د هغې راديو ستديو ته ولاړم چې د مسيحيت برنامه مې پکې خپروله د لومړنيو راديويي برنامو په خپرولو کې مرسته وکړه، وروسته له دې ماته دليبيا سفارت دعوت راکړ ترڅو دطرابلس پوهنتون کې يو کنفرانس ورکړم او دا لومړي ځل و چې زه ددعوت لپاره له فلپين څخه بهر ولاړم، له دې وروسته مې بيا ماليزيا، تايلند، سنګاپور او نورو اسيايي، منځنی ختيځ، او يو اندازه اروپايی هيوادو ته سفر وکړ الحمدلله.

مناظرې او کشیشانو سره خبرې اترې:

زه د يو مسلمان په صفت پدې باوريم چې اسلام ته بلنه دهر مسلمان وګړي وجيبه ده، اللهﷻ په ټولو مسلمانانو باندې د اسلام د مقدس دين تبليغ فرض کړي دي، او مونږ بايد له ټولو مخکې راهبان او کشيشان اسلام ته دعوت کړو، ما د اللهﷻ په فضل او رحمت سره دهغوي له يو څو کسانو سره څه مناظرې کړې دي، له هغې ډلې څخه يوه مناظره دکاتوليکانو د يو لوی کشيش سره چې زما خپلوان هم دي، او د بويما ارنيتا په نوم سره لوي منصر هم دي، او بيا له پاستورولی مانتو سره، هغه سړي چې امريکا کې يې د اسلام پر ضد د جنګ لپاره تمرين ليدلي دي، او ماسره دمناظرې دروازه د ټولو لپاره وازه ده، ولې زه هغه مناظرې نه خوښوم چې هغو کې نورو ته چيلنج ورکړ شوي وي، ځکه دغه رنګ مناظرې په هغه څه باندې چې زمونږ هدف دي چي هغه د اسلام مقدس دين د حقيقت د اظهارولو توقع ده منفي او برعکس اثر کوي.

فعلي مصروفيتونه: ښاغلی ورور نجيب رسول د خپلې اسلامي وظيفي په درکولو سره (يعنی د اسلام مقدس دين ته دعوت) غلی ناست ندي، او شپه او ورځ يې ددعوت لاره مخکې نيولې ده، هغه وايي (زه د الله تعالی په فضل

سره، ددعوت برنامه درادیو له لارې دهاي سیبو، تجرور، لو لو، زامبو اجنا، کوتاباتو، الیجان او بکرونون ښارونو کې پر مخ وړم، هغه وایي (زه غالبا د غیر مسلمانانو دعوت ته زیاته پاملرنه لرم، ځکه دا کار زما د تخصص مطابق هم دي، چې هغه په ښه ډول سره ادا کولي شم، علاوه پردې زه په مختلفو ځایو کې منظم او مرتب کنفرانسونه او سیمینارونه دایروم، او یو میاشت مخکې مې د اسلامي دعوت لومړی تلویزوني برنامه د (اسلام غږ) په نوم سره پیل کړې وه، چې د دیارلسم چینل له لارې هره اونۍ کې د یو سات لپاره خپرېږي، او د فلپین تاریخ کې لومړې اسلامی کار دي. زموږ مسلمان ورور نجیب رسول قرآن عظیم الشان د اسلامی دعوت عالترینه نمونه بللې ده، او غواړي چې هغه خپلو وطنوالو ته تقدیم کړي، دده وطنوالو ته د قرآن کریم د فهم بهترینه وسیله د قرآن کریم ترجمه ده تر اوسه د هغوي په ژبه ندی ترجمه شوي، هغه دیو مخلص او مسلمان دعوتګر په حیث مثبت موقف پیدا کړي دي چې قرآن کریم په ترجمه باندې پیل کوي هغه وایي: اخر مې هم دالله په فضل سره په سیبوانو ژبه باندې د قرآن کریم ترجمه مکمله کړه.

ښاغلي نجیب رسول چې پخوا یې د مسلمانانو د تنصیر په څانګه کې وظیفه ترسره کړیده د هغوي ټولې برنامې یې مطالعه کړي دي، او هغه موسسې ښې پیژني چې د مسلمانانو په نصرانی کولو کې فعالیت کوي، هغه په دې هکله خپل نظر داسې څرګند کړي دي: په فلپین کې د نصرانی کولو حرکت اوږد تاریخ لري او دغه هیواد نسبت د جنوب شرق اسیا نورو هیوادونو ته دې څانګې ته زیاته پاملرنه کړې ده، بناء د هیواد په شمال او وسط کې په تنصیري تغیر باندې کامیاب شو، او اوس غواړي چې د مېند ناو منطقه مسیحي کړي، پدې ځمکه یې په ملیونو ډالر مصرف کړل، او ددې کار مسولیت درې اساسې جهتونه چې د (لویې ونې) په نوم سره یادیږي په غاړه اخیستې دي، چې هغه د امریکا کلیسا د انګلستان کلیسا او واتیکان څخه عبارت دي او پدې ځاي کې د قوي برخې او تسلط خاوند واتیکان دي. هغوي خپل هدف ته د تحقق ورکولو لپاره په متعددو محورونو باندې اعتماد کوي، چې ددغو محورونو مهمترین یې یوه برخه ده د (F-E-A) فرست اکونومیک استنس) په نوم سره او هدف

یې د استفاده کوونکو له ضرورتونو سره مطابق د مالي کومکونو تقدیمول دي. مثلا که دهقان یاست تاسې ته زراعتي ترکتور، زراعتی تخمونه او د زراعتي افتونو ضد دواګانې درکوي. د دوې دویمه برخه د با استعداده فقیرو زده کوونکو جلب او جذب دي چې والدینو ته یې پیسې ورکوي او ددوي زامن د مسیحیت (نصرانیت) مکتوبونو ته جذبوي، علاوه له دې څخه یوه ډله متخصصین لري چې په مسلمان نشینه منطقو کې شفاخانې، کلینکونه او مکتبونه جوړوي هغوي خپل خدمتونه په مفته وړاندې کوي، او همدارنګه یتیمانو ماشومانو ته له وړکتوبه هغسې تعلیم او تربیه ورکوي څرنګه چې دوي غواړي همدارنګه یوه زیاته ډله نصراني کوونکې د بهرنیو هیوادو څخه لکه امریکا، اروپا، استرالیا څخه د میندناوپه مختلفو منطقو کې مصروف دي. چې دعامه رسنیو (رادیو – تلویزیون) او مطبوعاتو له لارې د خپلو اهدافو د تحقیق لپاره استفاده کوي.

مسلمانان کولي شي چې د دوې دغه برنامي له مسجد او اسلامی مکتبو څخه د مسلمانانو دفهم او بیدارۍ دمرکزونو په ډول له ګټې اخیستلو سره خنثی کړي، او مسلمانانو ته د هغوي د سیسې بیان کړي، او باید هیره نکړم چې د فلپین حکومت د نصرانی کوونکو سازمانو د ملاتړ لپاره خبري او اطلاعاتي رسنۍ د هغوي د خدمت لپاره ټاکلې دي. چې دغه شبکې په مستقیم ډول د رئیس له دفتر سره اړیکي لري.

دا چې د فلپین حکومت یو مسیحي حکومت دي او مسلمانان په حکومت کې څه رول نلري، نو دغه حکومت هم د مسیحیت په برخه کې له نصرانی کوونکو سره مرسته او همکاري کوي. ښاغلي نجیب رسول پدې هکله وایي: نظر د هیواد په اساسې قانون سره چې سیکولر دي حکومت حق نلري چې له دیني ډلو سره همکاري وکړي ولې په حقیقت کې د هغه پر خلاف عمل کوي حکومت د کلیسا همکار او مرسته کوونکې دي. سیاست مداران او حکومتې اشخاص له (نصراني) دیني ډلو ټېلو څخه له دوي څخه د خلکو دملاتړ په خاطر استفاده کوي. دغه نصراني ډلې او تنظیمونه سره د زیاتو مالی عایداتو له مالیي اچولو څخه معاف دي. حتي که حکومت د کلیسا سره له خپلو اړیکو

منکر هم شي ټول د عقل خاوندان يې له کليسا سره ارتباط ښه درکولي شي. البته دا حکومت چې اسلام ته ددښمن په نظر سره ګوري او د خلکو ترمنځ داسې اوازه خپروې چې اسلام د خلکو د وروسته پاتې والي سبب ګرځی.

د کليسا اونصرانيانو ټولو دسيسو او تکتيکونو سره بياهم الله تعالى د اسلام مقدس دين ساتنه کوي، او سره له دې چې د نړۍ مسلمانانو ددعوت لاره پريښې ده او پخپل ځان مبتلا دي او د اسلام او اسلامي دعوت په وړاندې يې خپل دعوت هير کړي دي بياهم د قرآن عظيم الشان معجزه، او د اسلام د مخلصو داعيانو کړنې په ټوله نړۍ کې د اسلام د مقدس دين په خپرولو کې خپل رول لري. او زمونږ مسلمان او دعوتګر ورور نجيب رسول په فلپين کې د اسلامی دعوت د مسير په هکله وايي: د الله تعالى په فضل سره د اسلامی دعوت دغير مسلمانانو په منځ کې زياته کاميابي ترلاسه کړيده.

هره ورځ يوه ډله نوي مسلمانان د اسلام له قافلې سره يو ځای کيږي، د تيرو لسو کلونو په اوږدو کې د ټولنې له مختلفو طبقو او پرګنو څخه څلويښت زره مسيحان د اسلام په مقدس دين باندې مشرف شوي دي. هغه چې شپه او ورځ له جنوبي منطقو څخه د اسلام د محوه کولو لپاره کوښښ کوي برعکس د اسلام مقدس دين دهيواد په شمال او وسط برخو کې خپريږي.

دغه نوي مسلمانان په ټولنه کې ډير موثر عناصر دي مونږ ددغو مسلمانانو لپاره يوه ټولنه جوړه کړيده چې ټولو نوو دعوتګرو مسلمانانو ته شامليږي، او هغه مو د (اسلامی تبليغ ډله) نوموليې ده اوس مسيحيان په تعجب سره پوښتی چې څه شوي دي؟ په فلپين کې د اسلام راتلونکې ډيره روښانه ده، او زه په ټول اطمينان سره ويلي شم چې فلپين به انشاء الله د مسلمانانو د همکاري په اوږدوالي سره لکه د پخوا په څير يو اسلامی هيواد ګرځي.

وروسته له دې چې د مثال په ډول ددغه لوي مسيحي شخصيت د مسلمانۍ په کيسه باندې پوه شو ښه ده چې اصل موضوع ته وګرځو، او هغه دا چې ډير خلک اسلام له مسيحيت سره يو رنګ ګڼي چې دا يوه اشتباه ده.

الله تعالي هغو خلکو ته ددنیوي او اخروي تکونې وعده ورکړیده چې د قرآن کریم له تطبیق څخه ځان لرې کوي. ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِى فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِىٓ أَعْمَىٰ﴾ [طه: ۱۲٤]

﴿قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِىٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَـٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ ﴿١٢٦﴾ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنۢ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِۦ ۚ وَلَعَذَابُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰٓ ﴿١٢٧﴾﴾[1] [طه: ۱۲۵ - ۱۲۷]

﴿وَقَدْ ءَاتَيْنَـٰكَ مِن لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَّنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُۥ يَحْمِلُ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾﴾[2] [طه: ۹۹-۱۰۰]

٤- دنیت تصحیح: نیت هغه وسیله ده چې دانسان هر عمل په عبادت باندې بدلوي، نیک عمل+ صحیح اسلامی نیت = عبادت مثلا یو محصل درس وایي او درس او د علم تعلیم یو ښه او نیک عمل دي، ولې دغه ښه عمل هغه وخت عبادت ګڼل کیږي چې له هغه سره ښه نیت هم وي. مثلا محصل په خپل نیت کې ووایي زه غواړم چې درس ووایم ترڅو په راتلونکي کې د یو عالم په توګه د اسلام مقدس دین، مسلمانانو، وطن او خلکو ته خدمت وکړم پدې صورت کې دده د ناستې هره لحظه په عبادت باندې حسابیږي، خو کیدلي شي د بل محصل نیت کې داوي چې درس د شهادتنامی د اخیستلو او پیسو پیداکولو لپاره ولولي، بناء دده عمل عبادت نه ګڼل کیږي. او یا مثلا څوک له زنا څخه ځان ساتي او نیت کې یې دادي چې زناه هغه بدکار

۱- او څوک چې مخ واړوي زما له ذکر څخه نو وي به هغه لره ژوند تنګ او را ولوبه یې دقیامت په ورځ وړوند، دی به وایي ای ربه ولې دی زه وړوند راوستلم زه خو بینا وم وایي به دغسې راغله تاته زموږ ایاتونه تو تاهیر کړ او همدارنګه نن ته هیریږي، او دارنګه چزا ورکوو موږ هغه چاته چې اسراف وکړي او ایمان را نه وړي د خپل رب په ایاتونو، اود اخرت عذاب ډیر سخت ادوامدار دی.

۲- او په تحقیق سره درکړ موږ تاته له خپلې خوا څخه ذکر څوک چې ترې مخ واړوي نو هغه به باروی دقیامت په ورځ پیتی.

دي چې الله تعالی مونږ ددغې ګناه له مرتکب کیدلو څخه منع کړي یو، زه د اللهﷻ د رضایت په خاطر له دغې ګناه څخه ځان ساتم، بناء له دغې ګناه څخه دده لري والي دده لپاره ثواب دي، ولې دده مقابل کې دبل سړي په نیت کې دادي چې زه له ایډز څخه د ځان ساتنې لپاره زنا نکوم بناء که څه هم دې زنا نکوي ولې په عبادت کې ورته نه حسابیږي. دنیت تصحیح د مسلمان په ژوند کې یو مهمترینه عنصر دي، ځکه نیت د اعمالو په قبولۍ او رد کې ډیر مهم رول لري، پیغمبرعليه السلام فرمایي: چې د انسان اعمال دده له نیت سره تعلق لري: «عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ»[1]. له علقمه بن وقاص له عمر رض روایت دی چی رسول اللهﷺ فرمایي: عملونه په نیت سره د ي، د چا هجرت چې ددنیا لپاره وي ورته به ورسیږي، او یا د ښځې لپاره نو په نکاح به یې کړي، نو دده هجرت د همغه څه لپاره ده چې هجرت یې ورته کړی ده او د چا هجرت چې د اللهﷻ او رسول اللهﷺ لپاره وي نو دده هجرت د اللهﷻ او رسول اللهﷺ لپاره ده.

۵ـ اخلاص: اخلاص ٪۱۰۰ د الله تعالی د رضا لپاره دهر عبادت ترسره کول دي، هغه خلک چې خپل ټول کارونه د الله تعالی د رضا لپاره ترسره کوي په حقیقت کې داللهﷻ مخلص بندګان دي. شیطان خپله د ښمني دادمعليه السلام دپیدایښت له وخت څخه اعلان کړې او ویلې یې دي! ﴿قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ [ص: ۸۲] «هغه وویل ستا په عزت مې قسم چې دوی به ټول بی لارې کوم» ولې شیطان انسانانو ته یوه لاره هم

۱ـ «عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرئ ما نوى فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله ومن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها أو امرأة يتزوجها فهجرته إلى ما هاجر إليه..» بروایت بخاري ومسلم.

ښودلې ده چې ددې لارې پيروي کولې شي انسان د شيطان له شر څخه خلاص کړي او دا د اللهﷻ رحمت دي چې خپله دشيطان له خولې څخه له شيطان څخه د خلاصون وسيله راته ښايي. شيطان وويل ﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنۡهُمُ ٱلۡمُخۡلَصِينَ ۝٨٣﴾ [ص: ٨٣] «يعنې زه نشم کولې خپلو ټولو شيطانی وسوسو او دسيسو سره د الله هغه مخلص بندګان چې خپل عملونه خاص د الله تعالی د رضا لپاره ترسره کوي بې لارې کړم».

پوښتنه: اخلاص څرنګه ترلاسه کيږي؟

ځواب: د اخلاص حاصلولو يوائنۍ لاره د نيت اصلاح کول دي او هرکله مو چې خپل نيتونه کم کړل او هميشه زمونږ په نيت کې د الله تعالی رضا ساتلې وي او د ژوند دامورو په برنامه ريزۍ کې مخلوقات له خپل نظر څخه لرې کړو اخلاص حاصليږي، لکه څرنګه چې اللهﷻ خپل پيغمبر ته امر کوي ﴿قُلۡ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحۡيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ۝١٦٢﴾ [الأنعام: ١٦٢] «ووايه زما لمونځ او قرباني او ژوند او مرګ خاص الله لره دي چې رب العالمين دی».

٦- احسان: په يو حديث کې له حضرت عمرؓ څخه روايت دي چې يوه ورځ چا له رسول اللهﷺ څخه د ايمان اسلام او احسان په هکله پوښتنه وکړه رسول اللهﷺ د احسان په هکله وويل: اللهﷻ ته داسې عبادت وکړه لکه چې هغه په سترګو ويني او که چيرې تاسې هغه نشي ليدلی هغه خو تاسې وينې، يعنی انسان بايد د ژوند په ټولو حالاتو کې اللهﷻ ناظر وګڼي او هيڅ کار د هغه د امر خلاف ونکړي[1].

٧- عدالت اوايثار: عدالت او ايثار فکري عبادتونه دي، ځکه انسان دخپل نفس په داخل کې دعدالت (ځان څخه تيريدني) او د نورو په خاطر د قربانۍ نيت لري، او ددې کار لپاره عملا هڅه او کوشش کوي، او د انسان په اعمالو کې ددغې ايماني انګيرنې نتايج معلوميږي.

پوښتنه: دايثار او عدل ترمنځ څه فرق دي.

١- (مشکاة المصابيح حديث نمبر دوم کتاب الايمان).

ځواب: عدالت یعنې چاته خپل حق مکمل ورکول دي، او ایثار نورو ته د خپل حق ورکول دي پرته له عوض اخیستلو څخه، مثلا تاسې د کوم کار په ګټه کې په نیمه شریک یاست، ۱۰۰۰ افغانۍ ګټه مو وکړه، ۵۰۰ افغانۍ مو خپل شریک ته ورکړې او خپله مو هم ۵۰۰ افغانۍ ترلاسه کړې بناء تاسې عدالت وکړ، او کله مو چې خپل شریک ته ۷۰۰ افغانۍ ورکړې دغه وخت تاسې په ۲۰۰ افغانیو هغه باندې ایثار وکړ هغه وخت چې مهاجرین خالي لاس مدینې منورې ته ولاړل انصارو ایثار وکړ خپل مالونه یې نیم کړل، نیم یې خپله واخیستل او نیم مهاجرینو یی ته پرته دبدل له غوښتلو څخه ورکړل الله‌ﷻ د دوي په هکله وویل: ﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾ [الحشر: ۹] «او غوره کوی پخپل ځان باندې که څه هم وي په دوی باندې سخته ولږه».

۸- هدفمندي: د خپل ژوند لپاره یوه مشخصه برنامه جوړول او په مثبتو امورو کې خپل وخت مصرفول یو قوي فکري عبادت دي. یو هدفمند ځوان فکر کوي. ﴿وَٱلْعَصْرِ ۝١ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَفِى خُسْرٍ ۝٢﴾ زه دلته فکر کوم چې زمانه او نقصان سره څه رابطه لري؟ نودې نتیجې ته رسیږم چې وخت د یو انسان په ژوند کې لویه او قیمتي ترینه عنصر دي، او هره ورځ یو انسان (۸۶۴۰۰) یونیمه عمر له لاسه ورکوي، مثلا هر ساعت ۶۰ دقیقې دي، او هره دقیقه ۶۰ ثانیې دي، او ۶۰ ضرب ۶۰ مساوی ۳۶۰۰ او ۳۶۰۰ ضرب ۲۴ مساوی ۸۶۴۰۰ ثانیې.

بناء دغه مسلمان ځوان پوهیږي چې دخپل عمر ۲۴ ساعتو کې دده د ژوند له تعمیر څخه ۸۶۴۰۰ خښتې غورځیږي، بناء انسان په نقصان کې دي. ولې هغه خلک له دې نقصان څخه په نجات کې دي چې د (ایمان + اعمال صالحه + دخیر اوصبر دعوت) سره خپل ځان د نجات کشتۍ ته ورسوي.

دغه هدفمند ځوان پوهیږي چې هره ورځ دده د عمر دغه یونیمونه دده د ژوند له سرمایې څخه منفي کیږي، بناء ددې لپاره چې دغه یونیمونه ناحق مصرف نشي او د شیطان په لاره لاړ نشي نو خپل ځانته هدفمنده برنامه جوړوی.

له دې جملي څخه خلکو سره په معامله کې هدفمندي، له خپل یو مسلمان ورور سره ارتباط د الله جل جلاله د رضا دحاصلولو په رابطه وي، پدې اساس دغه مومن فرد کوشش کوي چې د ټولو خلکو په خدمت کې وي، خو دده دغه خدمت باید د الهی احکامو مخالف نه وی، اوداسي نشي چې زه چا ته خدمت کوم او دا خدمت کومې ګناه ته منجر شی.

د مثال په ډول ډیر رادیویي او تلویزوني چینلونه خلکو ته د خدمت په هدف هغوي په اخلاقی مرضونو مبتلا کوي. چې د هغوي ټولې لحظې په ګناه حساب شوي دي، او په آخرت کې د هغوي دبدبختۍ سبب ګرځی.

داسلام مقدس دین کې هدفمند کیدل او هدف لرل مهمترین عبادت دي، ځکه چې دغه هدفمند انسان د خپل وخت په هره لحظه کې د خپل دنیوي او اخروي ژوند دبهبود لپاره کوشش کوي ولې مقابل کې بی هدفه انسان ټول عمر سرګردانه وي او بالآخره مطلوبي نتیجې ته نه رسیږي.

پوښتنه: څرنګه کول شو خپل ځان هدفمند کړو؟

ځواب: هرکله چې د ژوند په هکله، د ژوند موده، راتلونکي، او زمونږ د ضعف زوړوالي او کمزورۍ حالت، داخرت ژوند، داخرت د امتیازاتو او عذابونو په هکله فکر وکړو، او د هرښه اوبد عاقبت وسنجوو، پرته له شکه چې خپل ژوند کې دخپل راتلونکي لپاره هم په دنیا او هم په آخرت کې مشخصه برنامه او پلان لرو، او هیڅ کار باید پرته له سنجش نه ترسره نکړو، دادي د هدفمند ژوند اثار.

پوښتنه: څرنګه پوه شم چې زه هدفمند یم؟

ځواب: دخپل ژوند برنامو ته نظر وکړه.

پوښتنه: دښه او دقیق مثال ضرورت دي.

ځواب: د انسان اوسط عمر دشپیتو اویا کلونو ترمنځ دي، بناء هر انسان د عمر یو اویا کلن تعمیر لري، چې هره ورځ له دغه تعمیر څخه ۸۶۴۰۰ خښتي غورځیږي، بي هدفه انسانان د خپل تعمیر دغه خښتې پریږدي او هر څوک یې ترې وړي، کله د فلمونو هیروګان، کله د هوټلونو مالکان، کله تجاران او پدې

شکل سره بالاخره داسې ورځ راځي چې د تعمیر خښتې یې خلاصې شوي وي او تهداب ته رسیدلې وي. او دوي بیا په دغه وخت کې متوجه کیږي چې زیات اشتباهات یې کړي دي. خو اوس تعمیر وران شوي دي، او خښتې یې خلکو وړې دي.

دغه بی هدفه انسان د عمر په اخر کې د سمساری اوښکي تویوي، ولې برعکس هدفمنده انسان پوهیږي چې دده دعمر په ۲۴ ساتو کې دده د عمر ۸۶۴۰۰ خښتې غورځیږي او مخکې له دې چې دغه خښتې نور خلک ویسي هغه ورشي برنامه جوړه کړې او هره خښته په آخرت کې پخپل نوي تعمیر کې لګوي، او کله چې ددغه تعمیر اخري خښته هم وغورځیږي نو خپل نوي تعمیر ته چې هغه یې د خپل عمل په ښایستونو باندې جوړ کړي دي سفر کوي..

۹- محبت له اللهﷻ او د هغه له استازي محمد رسول اللهﷺ سره: محبت هغه داخلي قوه ده چې انسان دیو چا پیروی ته کشوي، د اللهﷻ محبت او دوستي یو مومن ته اساسی‌ترین فکري عبادت دي، قرآن عظیم الشان پدې هلکه وایي: ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِۗ﴾ [البقرة: ١٦٥] «او مسلمانان له الله تعالی سره سخت محبت لري» دلته محبت د خداي پرستې اوبت پرستۍ اساس ګڼل شوی دي، هغه چې د اللهﷻ سره محبت لري خپل ټول اعمال د اللهﷻ د رضا مطابق ترسره کوي خو هغه خلک چي په بتانو باندې ایمان لري نو له خبلو معبودانو سره قوي محبت لري، د هغوي نومونه په خپلو اولادونو باندې ږدي، خپل لباس دبت پرستانو په سیستم سره ډیزاین کوي، او مراسم یې دبت پرستانو د مراسمو په شان دي، ولې مقابل کې هغه خلک چې له اللهﷻ سره محبت لري خپل ټول کارونه د اسلامی شریعت سره مطابق عیاروي، ترڅو د دوي د محبوب د رضایت سبب شي. همدارنګه هغه خلک چې له اللهﷻ سره مبحت لري دده له استازي سره هم محبت لري، «عن انس قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لایومن احدکم حتی اکون احب

اليه من والده وولده والناس اجمعين» بخاری له انسﷺ روايت دی چې رسول اللهﷺ فرمايي: «هيڅ يو ستاسې به کامل مومن نشي تر هغې چې زه ورته له والدينو، اولاد او ټولو خلکو څخه محبوب نشم».

په نني عصر کې داسې خلک هم شته چې د اللهﷻ له محبت څخه خبرې کوي ولې لمونځ چې د اللهﷻ سره خبرې کول دي ترک کوي، څرنګه ممکنه ده چا سره دوستي لرو خو له هغه سره خبرې ونکړو، کور ته يې ورنشو، او په اونيو له هغه سره ارتباط ترک کړو؟ فارسی شعر دي:

ترسم نرسی به کعبه، ای اعرابی   اين‌راه که تو ميروی به‌ترکستان است

يعنی:

اريږم‌چې‌وبه‌نه‌رسيږې‌کعبی‌ته‌ای‌کوچيه   پدغه لاره چې ته ځې داد ترکستان ده

پوښتنه: محبت څرنګه حاصليږي؟

ځواب: تاسې فکر وکړي چې يوه خزانه پنځه لارې لري چې له پنځو واړو نلونو پاکې اوبه دغې خزانې ته لويږي، نو بناء همدغه خزانه له پاکو اوبو څخه ډکه ده، او هم هغه اوبه چې له دې څخه ووځي باکې او نظيفی دي.

خو که چيرې په دغې خزانه کې له پنځو نلونو څخه کثافات او ګندګي وغورځيږي هم به خزانه کثيفه او ګنده وي او هم هغه اوبه چې له هغې څخه بيرون غورځيږي کثيفې او ګنده وي.

د انسان داخل ديوې خزاني غوندې دي چې د پنځه ګونو حواسو په واسطه تغذيه کيږي نو کله چې پنځه ګوني حواس په مثبتو شيانو مصروف کړو ټول د انسان داخل ته مثبته غذا ورکوي، او د انسان هره خبره هر فکر او انګيرنه مثبته او ښه وي، ولې د پنځه ګونو حواسو مشغولول په ګناهونو باندې هم انسان کثيف او پليد کوي او هم هر شي چې انسان يې بيرون طرح کوي ګنده وي.

اوس نو هغو خلکو چې خپل ځانونه يي د قران په فهم، د ايمان په فهم، او له صالحو او نيکو خلکو سره په ناسته مصروف کړي دي دوي ته د اللهﷻ محبت حاصليږي، او هغه خلک چې هره شپه سلګونه دقيقې له هندوانو سره ارتباط لري بالاخره دوي ته دهندويزم او بت پرستۍ محبت حاصليږي:

سعدی وايي:

گِــل خوشــبو در حمـــام روزی رسيـد از دسـت محبـوبی بدسـتم
بـدو گفـتم کـه مشـکی يـا عنبـری کــه از بـــوی دلاويـــز تـــو مستـــم
بگفتــا مـــن گِـــل نـــاچيز بـــودم ولـــيکن مـــدتی بـــا گـــُـل نشســتم
کمــال همنشــين در مــن اثــر کــرد وگرنـه مـن همـان خـاکم کـه هسـتم

يعني يوه ورځ په حمام کې ديو دوست له لاسه زما لاس ته ښه بوی والا خټه راورسيده هغې ته مې وويل چې مشک يې که عنبر چې ستا له زړه ځوړندي بوي نه مست يم، هغي راته وويل چې زه بی کاره خاوره وم، خو څه وخت له ګلانو سره پاتي شوم دملګرو کمال په ما اثر وکړ او که نه زه هماغه خاوره يم چې يم.

پوښتنه: ايا په نوم، لباس او په ژوند کې له بت پرستانو سره مشابهت په محبت باندې څه اثر لري؟

ځواب: د مشابهت اساس محبت دی؟ ستا پلار ولې ستا د ورور نوم عبد الله ايښي دي؟ ځکه ستا پلار (الله) سره مينه لرله، ولې ستا د کاکا د ځوی نوم اسماعيل دي ځکه کاکا دي له پيغمبرانو سره مينه لرله، ولې ما دځوي نوم انس ايښی دي، ځکه زه له حضرت انس سره چې داسلام د ښاغلي پيغمبر صحابی ده مينه لرم.

اوس نو ولې فلانی د خپل ځوی نوم (ګاتم) ايښي دي او د لمسي نوم يې (شوبا) ځکه هغه نسبت الله ﷻ پيغمبرانو او صحابه وو ته له هندوانو سره زياته علاقه لري، هغه کيدلی شي د لس صحابه ونومونه ونه پيژني، او د هغوي د پيژندلو لپاره هم د خپل ژوند په تقسيم اوقات کې څه وخت نلري، ولې هره ورځ دي او دده کورنۍ څو ساعته د هندي فلمونو او سريالونو په تماشا باندې مصروف وي، چې د زياتو هندي فلمونو اوسريالونو مشاهده د انسانانو په زړه کې د هندوانو محبت پيدا کوي.

د تعليم او تربيې يو غربي دانشمند چې خپل مسلک کې يې دکتورا لرله وغوښتل چې په يو پر مختللی هيواد کې د ماشومانو د ښه تعليم او د هغوی د

ذهنیت د تقویت لپاره خپل تدریس له ابتدایي مرحلو څخه پیل کړي، ترڅو د تعلیم او تربیې ددغه اساسي تهداب په تقویې سره چي په ابتداي صنفونو کې وي دغه ماشومان د ښي پوهې د قبلولو لپاره اماده کړي دی وایي: ما غوښتل چې ماشومان د ښه او سالم تفکیر او انګیرنې خوا ته کش کړم، ولې ومې لیده چي یو ماشوم زه د پوهي خوا ته کش کړم او بالاخره مسلمان شوم زه د مکتب د ابتدایي مرحلې د اول یا دویم صنف ماشوم په لاسونو مسلمان شوم، دي پدې هکله د خپل ایماني ژوند کیسه داسې توضیح کوي: یوه ورځ مې وغوښتل چې د ماشومانو خپلو شاګردانو د ذهنیت د درک لپاره هغوي ته څه پوښتنې تقدیم کړم.

له ټولو مې وپوښتل چې دي (خپل راتلونکي ته څه تصمیم لري؟) د زده کوونکو هر یو د خپل شخصي ارتباط او د ژوند د مفاهیمو د درک په اساس د خپل استعداد مطابق د خپل راتلونکي مسلک د انتخاب په هکله ځواب ورکو، چا غوښتل چې ډاکتر او یا انجینر شي، بل غوښتل چې استاد او معلم شي، او یو هم د خپلو سپورتي ا وفلمي علاقمندۍ په اساس غوښتل چې فوتبالر ممثل، هیرو او یا رقاص او سندرغاړي شي، ولې کله چې ددغو ماشومانو په جمله کې د یو ماشوم ځواب ته متوجه شوم چې ویې ویل غواړم د حضرت محمدﷺ صحابی شم.

ما په ډیر تعجب سره وپوښتل چې صحابي څوک دي؟ هغه ماشوم راته وویل: د حضرت محمدﷺ د مکتب او پوهنتون شاګردان.

ما وپوښتل: ایا پدې نوم سره کوم مکتب او پوهنتون هم وجود لري.

په ځواب کې یې وویل: د نبوت مکتب د نړۍ تر ټولو غوره مکتب دي.

ما وویل: ایا شاګردان یې لرل؟

هغه وویل: زرګونو فارغ التحصیل یې درلودل چې د اخلاقو، سیاست، علم، تقوا، ایمان دارۍ، عفت، حیا، اقتصاد ټولن پوهني اروا‌پوهني او غیره مختلفو رشتو کې یې تخصصونه کړي و.

ماوویل: تاسې دا ټول له کوم ځایه ترلاسه کړي دي.

ویې ویل: زما مور او پلار هره شپه مونږ ته دکور په محیط کې د ناخوښو او مبتذلو فلمونو دلیدلو پر ځاي مونږ دپیغمبرﷺ د ملګرو له یوتن سره اشنا کوي او مونږ ته زمونږ پخپله ساده ژبه باندې د هغوي د ژوند کیسي بیانوي. او زه، ورونه او خویندې مې چې هره شپه دصحابه کرامو د یوتن د ژوند یوه کیسه اورو، بالاخره د هغوي په شخصیتونو کې غرق شو او وایو چې ای کاش مونږه هم د پیغمبر صحابه شو، او که کله هم امکان وي، نو غواړم په ځوانۍ کې دپیغمبرﷺ صحابي شم.

ما وویل: د نبوت د مکتب د شاګردانو څه نومونه دې زده دي؟

ویې ویل: بلې سلګونه نومونه.

ما وویل: کیدلې شي څو نومونه واخلې.

هغه وویل: بلې، ابوبکر، عمر، عثمان، حسن، حسین، بلال، یاسر... ماوویل: پدې مکتب کې نجونې او ښځینه درس نه وایي؟

هغه وویل: ددغه مکتب قهرمانه ښځینه له سړیانو څخه کمې نه دې، سمیه د اسلام اوله شهیده، بی بی خدیجه لومړي هغه څوک چې په محمدﷺ یې ایمان راوړه، بی بی خوله هغه ښځه چې اللهﷻ یې غږ اوریدلی دي، بی بی اسماء هغه ښځه چې د اسلام پیغمبر ته یې د ثور غار ته غذا وړله، بی بی نسیبه هغه ښځه چې د احد غزا کې یې د اسلام له پیغمبره دفاع کوله، او ۱۲ غشي او نیزې یې په اوږه کې لږیدلی وې، او پوره یو کال تداوي کیدله، بی بی فاطمه، بی بی عایشه بی بی میمونه او غیره...

دغه دانشمند وایي دغه معصوم ماشوم نشو کولي چې زما ټولو پوښتنو ته ځوابونه ووایي نو بناء ومې غوښتل چې د صحابه و په هکله نور زیات معلومات دده والدینو څخه ترلاسه کړم، او د همدي هدف لپاره مې دده له والدینو سره اړیکه ونیوله، او یوه ورځ د هغوي کورته ورغلم.

زه د هغوي کورته په ورتلو سره حیران شوم ځکه له نورو څخه کاملاً یو متفاوته کور و دغي کورنۍ چې له نورو کورنیو سره یې پوره فرقونه درلودل سړي کورته د ننوتلو پر وخت خپلې ښځې او د کورنۍ اعضاو ته سلام اچوي

ښځه په ګرمۍ سره د خاوند استقبال کوي او خاوند هم کور ته د ننوتلو پر وخت د (السلام علیکم) کلمه په احترامانه ډول سره وايي:

چې جانب مقابل ته ددعا او سلامتۍ مفهوم لري. ځوان ځوي يې زموږ مخي ته چاي ږدي او نوې ځوانه لور يې له مور سره د کور په کارونو کې مرسته کوي.

ددې په عوض چې هر سړي پخپل کارکې مصروف وي، او د نورو ټولو کورونو په شان یو په موسیقی اوریدلو مصروف وی بل په فلم لیدلو مصروف وي او یو په کور کې او بل سرګردانه په نایت کلپ کې وي. ټولو په متحد او با اتفاقه ډول سره د مور او پلار ارشادات پرمخ وړل، او کله چې به هم دوالدینو یو تن ددین په امورو کې خبرې کولی ټولو به له رضایت سره دده خبرو ته غوږ نیؤ او دسر په خوځولو سره به یې د دوي د خبرو استقبال کو، او کله به یې هم د اوښکو په څو څاڅکو سره چې د دوي له سترګو به تویيدلې د اصحاب کرامو په مصیبتونو به پوهیدل او د رسول الله ﷺ له نوم اخیستلو سره به یې فورا درود په ژبه راوړه او په همغه عربی الفاظو به یې (صلی الله علیه وسلم) ویل: ما خپلې پوښتنې د پیغمبر عليه السلام د صحابه و او د پیغمبر د شخصیت په هکله پیل کړې، او ددغسي شخصیتونو له معرفت سره مې بیاهم د ماشومانو دعلاقې علت وپوښته، او دا چې شاګرد مې راته څه ځواب را کړی و بیا مې استفسار وکړ. د ماشوم پلار راته واضحه کړه چې دي د الهی ارشاداتو په اساس ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَـٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ۝٦﴾ [التحريم: ٦] «ای مسلمانانو خپل ځانونه او خپل اهل وساتی له هغه اور نه چې سوخت یې خلک او تیږې دی پده باندې سختی کلکی ملایکی دي الله چې ورته څه وکړي دهغه نافرمانی نکوي او هغه کار کوي چې امر ورته کیږي». د همدې الهی حکم مطابق زه هره شپه د تلویزوني او رادیويي برنامو د مصروفیت په عوض چې اکثرا هغه د انسان پرستۍ او ماده پرستۍ څخه پیدا شوي دي او ماشومان او د کورنۍ غړي د انحرافاتو خوا ته کشوي د پیغمبر عليه السلام او د هغه دیارانو د شخصیت په مطالعه مصروفوم او د کورنۍ یو غړي د یو صحابی د ژوند یوه

وړه برخه د صحابه و د حکاياتو له کتاب او يا د پيغمبر له سيرت څخه مطالعه کوي، بيا د هغوي د زندګي په هکله خبرې کوو، چې دغه کار زمونږ د شخصيت سازی لپاره مفيد واقع شوي دي. او هره شپه زمونږ ايمان قوي کوي. او ددې مهمترين تاثير همدغه دي چې زمونږ ماشومان دغير متدينه فلمونو د ممثلينو د شخصيتونو پر ځاي چې اکثرا غير اخلاقی رولونه ادا کوي او ماشومان په ګمراهيو کې غرقوی د پيغمبرﷺ ال بيت او صحابه کرامو په شخصيت متاثره کيږي، او سره له دې چې هيڅوک نشي کولي چې دي عصر کې صحابی شي، ولې زمونږ دغه ماشوم د همدغي ماشومانه علاقي سره تاسې ته د غسې ځواب درکړي.

دغه دانشمند اضافه کوي، زه له دغسې شخصيتونو سره له ليدني وروسته د اسلام د پيغمبرﷺ او صحابه کرامو په هکله د لازياتې مطالعې لپاره راووتم. او ما هغه کتاب (قران کريم) چې د ټولو لارښوونکي و مطالعه کړ.

او بالاخره د اسلام مقدس دين د حقايقو په درکولو، دغه د مدنيت، اخلاقو او انسانيت دين ته مې نزديوالی پيدا کړ، او د اسلام مقدس دين ته مې خپل داخليدل اعلان کړ. او ومې ويل چې (لا اله الا الله محمد رسول الله) دغه دانشمند دخپلو مسلمانيدو اصلي او اساسي علت له يو مسلمان ماشوم سره خپل ملاقات ګڼي.

قرآن عظيم الشان وايي: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ٧١﴾ [الأحزاب: ۷۰-۷۱]

امام ابن کثير ددې ايت شريف په تفسر کې وايي: اللهﷻ خپلو بندګانو ته د تقوا او سمو خبرو کولو چې هغي کې غلطي او انحراف نه وي امر کړي دي.

۱۰- فکري آزادي: د مومن انسان له ځانګړتياو څخه يو، باطلو انګيرنو ته له تسليميدلو څخه د فکر او انګرينې ازادي ده. د اسلام مقدس دين کې داسلامي انګيرنې ازادي ده. د اسلام مقدس دين کې د اسلامی انديشي لرل يو مهم فکري عبادت دي. او دا انديشه د يو پرستۍ په بنياد سره

ایجاد شوې ده، او ددې اصل فروعات هم ددې ایمانی انګیرنې اجزا ګرځی، هر کله چې د اسلام مقدس دین حقیقت د مومن په ذهن کې په کامل ډول سره روښانه شي، او ددې عقیدې کمال په یو منظم چوکات کې تقسیم بندي شوي دي. د ژوند په مختلفو برخو کې د مطالعې لاندې راځی، د انسان د ژوند ټول اړخونه د همدغي اسلامی انګیرنې په چارچوب کې څرخیږي، بناء سیاست، اقتصاد، کلتور، اجتماعی روابط، هنرونه او ټول امور د اسلامي انګیرنې په چوکات کې ګڼي.

د اسلامي عقیدې ټول اساسات، اسلامی تمدن او اسلامی نظام هغه وخت مستحکم کیږي چې اسلامي فکر او انګیرنه ولرو، او تر هغه وخته چې د مسلمانانو ذهنونه په اسلامی حقیقی انګیرنې مستقر و، ویې کولي شو ۱۳ پیړۍ په نړۍ باندې حکومت وکړي. او هر مسلمان سالمه انګیرنه ددنیوي او اخروي سعادت اساس ګڼي.

د اسلامي فکر او انګیرنې په لرلو سره انسان ته د فکر ازادي پیداکیږي او هیڅکله بیا د غلامي زنځیر او انسانانو ته د سرټیټول نه قبلوي.

دغه فکری آزادي له باطلو انګیرنو څخه د ازادۍ سبب کیږي او انسان ته د نورو له غلامۍ نه نجات ورکوي، او ددغسې خلکو هیواد هم خپل استقلال لري.

برعکس هغه چې فکر یي په یو رنګ سره مغشوش شوي وي، د اسلام مقدس دین په ځینو عباداتو کې منحصروي او د کمونستي، سیکولرستي او غیره انګیرنو او افکارو په لور روانیږي. په حقیقت کې یي اسلام په کامل ډول سره ندي پیژندل او ندي توانیدلي چې اسلامي انګیرنه ولري.

باید پوه شو چې هیڅ فکر او انګیرنه، نه تجزیه کیږي او دا سیي نده چې څوک ادعا وکړي چې زه مارکسیست یم خو اسلامی اقتصاد مې خوښیږي او غواړم چې تطبیق یې کړم، ځکه چې مارکسیزم یو مکتب دې او نه تجزیه کیږي، په همدي ډول داسلام مقدس دین هم یو کامل مکتب دي او ممکنه

نده چې څوک ځان مسلمان وګڼي ولې سوسيالستي اقتصاد غوره وګڼي يا دا چې زه اسلامي لمونځ او روزه قبلوم خو اسلامی نظام او سياست نه غواړم ځکه اسلام نه تجزيه کيږي.

ددښمنانو لويه وسيله فکری جنګ دي چې هدف يي د اسلامي انګيرنې متزلزل کول دي، او د همدې لپاره عربان استثمار ته استحمار وايي. يهودانو عادت لره چې دين به يي هغه وخت تطبيق و چې د دوي له فرهنګ، رواج، غوښتنو، او ملي بدو عادتونو او کلتورونو سره مخالفت نه درلود، نو خپل رواج او کلتور او يا هم خپلو شخصي غوښتنو ته يې په دين باندې ترجيح ورکوله.

اللهﷻ دوی رسوا کړل، دوي ته يي وويل: ﴿أَفَتُؤۡمِنُونَ بِبَعۡضِ ٱلۡكِتَٰبِ وَتَكۡفُرُونَ بِبَعۡضٖۚ فَمَا جَزَآءُ مَن يَفۡعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمۡ إِلَّا خِزۡيٞ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلۡعَذَابِۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ٨٥﴾ [البقرة: ۸۵] «آيا تاسې ايمان راوړي په څه کتاب او کفر کوي په څه باندې، نو څه به وی جزا د هغه کس چې دا کار کوي له تاسې څخه مګر رسوايي ددنيا په ژوند کې او د قيامت په ورځ رد کيږي سخت عذاب ته او نه دی الله غافل له هغه څه چې تاسې يې کوي».

پوښتنه: ايا له خپلو رواجونو او عنعنو څخه صرف نظر وکړو؟

ځواب: هغه رواجونه او عنعنات چې له قران عظيم الشان سره صريح مخالفت لري بايدترې صرف نظر وشي.

پوښتنه: مثلا کوم عنعنات؟

ځواب: نن ورځ رواج ده چې بايد زوم مجبور شي چې لکونه افغانۍ قرضدار شي او د خپلي ښځې لپاره قيمتي لباسونه او زيات مصارف وکړي، او څو لکه ورکړي. او دا عنعنه د اسلام مخالفه ده. او واقعي مسلمانان بايد دغه بد رواجونه چې د ځوانانو د ودونو مانع ګرځي ترک کړي.

پوښتنه: ايا موږ نشو کولي چې د کاپيتاليستي اقتصاد څخه چې په ننۍ نړۍ کې مروج دي استفاده وکړو؟

ځواب: د كاپيټاليستي اقتصاد اساس سود خوړل، قرض، د انسانانو د وجود ماركيټنګ، مخدره مواد، او الكول تشكيلوي، چې اسلام ددغسې اقتصادي سيستم مخالف دي.

پوښتنه: ايا قرض هم بد شي دي؟

ځواب: د اسلام پيغمبر له قرضدارۍ څخه اللهﷻ ته پنا وړيده، بناء قرض بايد د اقتصاد اساس ونه ګڼل شي. يوائې د ضرورت پر وخت د قرض اخيستل مباح دي، ولې هغه د اقتصاد اساس ګرځول ښه كار ندي.

پوښتنه: د غربي د موكراسۍ په هكله څه نظر لري؟

ځواب: مونږ بايد د افرادو نظر ته نه، بلكې د دموكراسۍ اساساتو او اسلامی اساساتو ته نظر واچوو. او وګورو چې څه فرقونه لري. او ما دا موضوع د اسلام سياسي نظام كتاب كې مفصلا شرحه كړيده، تاسې كولي شي چې هغه مطالعه كړي.

۱- خير غوښتنه: خير غوښتنه په يو مومن شخص كې غوره صفت دي، دغه صفت هغه دې انګيرنې ته رسولې چې نه غواړي ټولې نيكۍ خپل ځانته جلب كړي، او نور هلاكت ته واچوي، بلكې په هره نيكۍ كې نور هم بايد شريك اوسي حتى هغه نه غواړي جنت ته يوائې ولاړ شي بلكۍ كوشش كوي چې د نورو سره يو ځاي ددغه الهی نعمت مستحق وګرځي.

له فكري عبادتونو څخه يو هم انسانيت ته دخير غوښتنه ده، مسلمان انسان هميشه دنورو لپاره خير غوښتونكي وي. د اسلام پيغمبر فرمايي چې ستاسې د يو تن ايمان ترهغې پورې نه سيي كيږي چې هغه څه چې ځان ته خوښوي بل مسلمان ورور ته يې هم خوښ نكړي. مومن مسلمان هميشه د نورو د خير لپاره هڅه او كوشش كوي

سلام په حقيقت كې مقابل جانب ته د صحت او سلامتۍ دعا ده، ځكه مومن انسان بايد په اولينه مرحله كې مقابل جانب ته دخير دعا وكړي، د پرنجي پر وخت هم بايد الحمدلله ووايو، او څوك يې چې اوري ځواب كې

باید «یرحمکم الله» ووایی (الله دې په تاسې باندې رحم وکړي) لومړي انسان دې بیا ووایي «یهدیکم الله ویصلح بالکم» اللهﷻ دې تاسې ته هدایت وکړي او ستاسي کارونه دې اصلاح کړي. همدا نورو ته خیر غوښتنه ده چې انسان همیشه نیکۍ ته د نورو په دعو ت کې کوشش کوي، او هیڅکله پدۍ نیت نه وي چې خپله جنت ته ولاړ شي او نور جهنم ته بلکې هڅه کوي چې حتی غیر مسلمانان هم سمې لارې ته هدایت شي او دنیوي او اخروي سعادت یې نصیب شي.

د خیر غوښتونکي انسان صفتونه:

الف: هر کله چې څوک په بدۍ ووینې نصیحت ورته کوي.

ب:هر کله چې څوک په نیکۍ ووینی نور یې هم تشویقوي.

ج: هر کله چې څوک غافل ووینې حق ورته په یادوي.

د: هر کله چې چا سره ملاقات وکړي هغه ته د خیر او نیکۍ غوښتنه کوي.

فکري ګناهونه، یا هغه ویرسونه چې د حق د قبلولو مانع ګرځی

نن ورځ ساینسی علومو نوو اختراعاتو او اکشافاتو ثابته کړیده چې دغه نړۍ له دغه نظم سره یو خالق لري. او هیڅ ممکنه نده چې څوک دا ادعا وکړي چې دا نړۍ دی تصادفي وي، ځوان له خپل عقل او پوهې سره وایي زه چې کله خپل لپټاپ کمپیوتر کې کار کوم او ددې کمپیوتر برنامې مشاهده کوم نو که د ټولې نړۍ خلک هم راته ووایي چې دغه کمپیوتر تصادفي برنامه ریزي شوي دي، زه یې نشم منلې. په همدې ډول کله چې دې شته نړۍ ته فکر کوو نو ددې نړۍ نظم ماته ثابتوي چې دا نړۍ یو خالق لري او کوم تصادف ندي، او هر کله چې را ته ملیونونه انسان دلیل هم ووایې چې دا نړۍ تصادف ده، نشم کولي چې ویې منم، ځکه چې دتصادف نظریه منل په حقیقت کی له عقل او پوهې څخه انکار دي.

ولې دبې ایمانه انسانانو اصلي مشکل په هغو ویرسونو کې دي چې دحق منلو مانع ګرځي. چې دغه ویرسونه عبارت دي له:

١- تکبر: هغه وخت چې د اسلام ښاغلي رسول خلک ایمان او توحید ته بلل، ابوجهل او ابولهب پوهیدل هغه څه چې دي وایي حق دي، ولې د هغوي تکبر ددي مانع شو چې حق قبول کړي، په همدې ډول ډیر خلک حق درک کوي ولې د دوي تکبر دحق دقبلولو مانع ګرځي شیطان لومړي کس و چې دادمؑ له خلقت څخه وروسته له الهی دربار څخه وشړل شو، ځکه د هغه تکبر ددې سبب شو چې حق ونه منی.

٢- ځان غوښتنه: ډیرو وختونو کې ځان غوښتنه سبب کیږي چې یو تن د خپلو شخصی منفعتونو په خاطر حق ونه مني د اسلام د ښاغلی رسول په وخت کې یولوی یهودی عالم له انحضرتﷺ سره دمناظرې او خبرو اترو لپاره مدینې منورې ته ورته او وړوکې ورور یې چې دده د اوښ رسۍ یې نیولې وه او د نن ورځې په اصطلاح سره ډریوريي و، په نیمه لاره کې اوښ یو ټکان وخوړه او مشرر ورور یې سخت اذیت کړ او وړوکې ورور چې عالم ندي پر مشر ورور دشفقت له مخې د اسلام ښاغلي پیغمبر ته څه کنځاوې وکړې، مشر ورور سخت په غصه شو او ورته یې وویل: ای احمقه څرنګه جرءت کوې چې د الله رسول ته کنځا وکړي، واړه ورور په تعجب سره وپوښتل: هغه صورت کې چې د الله رسول وي، نو ولې له هغه سره مناظره کوې او ولې هغه د خلکو مخکې په دروغو متهم کوي؟ مشر ورور وویل: زه پوهیږم او یقین لرم چې پیغمبر دي، خبرې یې رښتیا دي، او هغه کتاب یې چې راوړي دي اخرینې الهی کتاب دي. او زه پدې حقیقت باندې سلګونه دلیلونه لرم ولې هغه څه چې ماته مهمه دي او د حق منلو مانع ګرځی، منصب، قدرت، دغه جګ معاش، او دغه لوي قصر دي چې ماته راکړل شوي دي او هرکله چې زه ددې پیغمبر په نبوت اقرار وکړم دغه ټول ثروت مې له لاسه ځی، ځکه هغه یهودیان چې زما احترام کوي او ماته امتیازات را کوي ترهغه وخته دغه امتیازات را کوي چې زه یې په خدمت کې واوسم، او د اسلام په خلاف حرکت وکړم، وړوکی ورور مدینې منورې ته په مجرد رسیدلو سره د رسول اللهﷺ خوا ته ورځي او

مسلمانیږي ولې مشر ورور د ځان غوښتني په خاطر له دنیا څخه بې ایمان ځی.

په درې کې وایي:

علـم اگــر در دل زنـد یــاری شــود علـم اگــر در سـر زنـد مـاری شـود

علم که زړه کې ځای ونیسي نو یار شي او که سر کې ځای ونیسی نو مار شي.

۳- تعصب: تعصب هغه تورې عینکې دي چې هر سپین شي تور ښایي، نشنلست او متعصبه انسان هیڅکله حق ته نشي رسیدلي حتي که په مسلمانه کورنۍ کې هم پیدا شوي وي. بالاخره له نړۍ څخه بي ایمانه ځي.

٤- رواج پرستی: خلک د هغو رواجونو، عادتونو او عنعنو په اساس چې له حق سره مخالف دي په ډیر وخت کې حق نه مني، د اسلام پیغمبر پر وخت ډیرو مشرکینو ادعا کوله چې ایا زمونږ رواجونه غلط دي، ایا زمونږ پلرونه چې سلګونه کلونه یې دبتانو په وړاندې نذرونه او قربانې کړې دي په غلطه تللی دي؟ ایا دغه بتان چې زمونږ تاریخي میراثونه دي او ایا دغه رواجونه او عادتونه چې مونږ لرو ممکن دي چې هیر شي؟

٥- بی‌شخصیتي: حضرت رسول اکرمﷺ د ۱۳ کلونو موده کې په مکه مکرمه کې مسلمانان په ایمانی عالی شخصیت سره تربیه کړل هرکله چې شخصیت عالی وي نو بیا عمر نه مطرح کیږي بناء د نبوت د مکتب شاګردان سره له دې چې مختلف عمرونه یې درلودل خو عالی شخصیتونه یې درلودل، او د اویا کلن او ۱۸ کلن ترمنځ د شخصیت له مخې څه تفاوت نه و، هغه ورځ چې د اسلام رسول غوښتل د اسلام لومړنۍ سفیر تعین کړي د ځوانانو له منځه یې مصعب بن عمیر انتخاب کړ، ځکه ددغه شل کلن ځوان شخصیت د هیچا له شخصیت څخه کم نه و، او کله چې رسول اللهﷺ درومیانو مقابل کې اسلامي

قوتونو ته ديو قومندان ضرورت درلود ۱۸ کلن ځوان اسامه بن زيد يې غوره کړ، با شخصيته ښځينه و هم له سړيانو څه کم رول نه درلود، بی بی اسماء چې کله احساس کوي چې د اسلام پيغمبر په ثور غار کې وږي دي فورا له ټولو هغو ستونزو او مشکلاتو سره چې ددې په مخ کې و او چا جرءت نشو کولی چې پيغمبر او د هغه ملگري ابوبکر ته غذا ويسي، او دغه قهرمانه او زړوره ښځه له ملا نه دوه کمربنده تړي او هغوي ته غذا وړي، او د ذات النطاقين لقب ځانته گټی، د احد په غزا کې بی بی نسيبه قهرمانانه له پيغمبر څخه دفاع کوي، اوپه اوږه کې يې د تورو او غشو دولس ځايونه پيدا کيږي د اسلام د دښمنانو لويه وسيله په اسلامي ټولنه کې د ځوانانو د شخصيت کمزوري کول دي، د ځوانانو د مصروفولو لپاره مبتذله برنامې، او په مبتذله شيانو د هغوي مشغولول، فقط د شخصيت د ضعيفولو لپاره دي ځکه بې شخصيته انسانان د استعمار لپاره بهترينه مړی ده.

۶- مرکب جهل: انسان په څو قسمه دي، يو پوهيږي او پوهيږي چې پوهيږي، يو نه پوهيږي او پوهيږي چې نه پوهيږي، يو نه پوهيږي او نه پوهيږي چې نه پوهيږي. خو خطرناک يې هغه ده چی نه پوهيږي او پدې عقيده دې چې دې له ټولو ښه پوهيږي، دغه جهل ته مرکب جهل وايي. ځکه لومړي خو نه پوهيږي او دويم دا چې دده په نظر دي له ټولو څخه زيات پوهيږي. چې مرکب جهل کولی شو په ساده اصطلاح سره (جهل په توان دې دوو) وښايو هغه خلک چې پدغسې جهل باندې اخته دي د دوي جهل د حق دنه منلو سبب گرځی. لومړي هغه کس چې له پيغمبر سره يې سرسخته مقابله وکړه ابوجهل و، ځکه د هغه جهل ددي سبب شو چې د حق په مقابل کې ځاي ونيسي.

بدنی او جسمي عبادت

بدنی عبادتونه هغه عبادتونه دي چې ديو مومن انسان دبدن اعضا و کې له تطبيقيدونکو الهی احکامو سره اړيکې ولري. د قران او سنت رسول الله ﷺ

سره مطابق د بدن د ټولو اعضاو مثبت استعمال دبدن د اعضاو مهمترین عبادت دجسم تقویه کول او سپورت کول ددې لپاره چې قوی شي او د عبادت لپاره تیاری هم عبادت دي. پیغمبر فرمایلی قوي مسلمان له ضعیف مسلمان څخه محبوبتر او بهتر دي او په ټولو کې خیر دي له حدیث شریف څخه معلومیږي چې مسلمان په هر صورت کې ښه ده ولي قوی مسلمان د الله په نزد محبوبتر، بهتر او عزتمند دي ځکه چې دغه قوي مومن کولي شي چې خپل ایماني مسولیتونه په سیي ډول سره پر مخ پوځي.

د بدنې او جسمي عبادت اصلی فلسفه همدا ده چې د بدن ټول اعضا مونږ ته د یو قیمتی امانت په ډول سره را کړي شوي دي، بناء مونږ حق نلرو چي دغه امانتونه منفی استعمال کړو، ځکه ددې منفي استعمال ددې سبب کیږي چې مونږ د آخرت په ورځ له هغې څخه محروم شو مثلا قرآن کریم کې وایو چې الله ﷻ دا قاعده مونږ ته بیانوي ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ أَعْمَىٰ ١٢٤﴾ [طه: ١٢٤] «او څوک چې مخ واړوی زما له ذکر څخه نودده ژوند به تنګ وی او راولوبه یې د قیامت په ورځ وړوند».

له پورتنی آیات شریف څخه معلومیږي چې د الهی احکامو نافرماني، ورڅخه لریوالی او د هغی منفی استخدام ددې سبب کیږي چې دغه انسان د قیامت په ورځ د یو وړانده انسان په شکل سره حشر شي. نو دغه شخص بیا دعوه کوی او وایي ﴿قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ١٢٥﴾ [طه: ١٢٥] «ای ربه زه دې ولې وړوند راوستلم زه خو بیناوم».

﴿قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ ١٢٦﴾ [طه: ١٢٦] «وایي به دغه رنګ راغله تاته زمونږ ایاتونه نو تاهیر کړ او دغه رنګ ته هم هیر شوې».

بدني عبادتونه کولي شو په لاندې ډولونو تقسیم کړو:

اول: ژبه

ژبه د طاعت او عبادت مهمترینه وسیله ده، د ژبی څخه د مثبتي ګټې پورته کولو او د ژبي له منفی امورو څخه د ځان ساتني په هکله زیات احکام بیان

شوي دي، مومن انسان د خپل پروردګار عبادت په ژبې سره هم کوي، د ژبي عبادتونه کولي شو لاندې ټکو کې خلاصه کړو:

۱- د اللهﷻ د وحدانيت اقرار، او هره ورځ د لا اله الا الله محمد رسول الله کلمی تکراول.

۲- د اللهﷻ په ذکر او ياد سره د ژبي مشغولول.

۳- په مثبت ډول د ژبي استعمالول.

٤- د قران عظيم الشان تلاوت.

٥- د علومو او معارفو زده کول او ښودل.

٦- ايمان او تقوا ته د خلکو دعوتول (امر بالمعروف).

۷- له بديو څخه د خلکو منع کول (نهی عن المنکر)

۸- په مال رزق اولاد او غيره کې له اللهﷻ څخه مرسته غوښتل.

۹- له اللهﷻ څخه د ښښني او مغفرت غوښتل.

۱۰- په نذر او قربانۍ کې د اللهﷻ نوم اخيستل.

قسم ته د ضرورت پر وخت فقط د اللهﷻ په نوم قسم خوړل، ځکه د مخلوقاتو په نوم قسم خوړل شرک دي.

۱۱- له بيهوده امورو څخه خاموشي.

۱۲- د اللهﷻ دربار ته دعا.

۱۳- نصيحت.

۱٤- هغه خلکو ته چې پوهيږي د حق وريادول.

۱٥- چوپ کيدل: د ژبي بهترين عبادت له بي ځايه خبروچپ کيدل دي، هرکله چې غواړي په عبادت باندې د خپلې ژبي قدرت معلوم کړي لازمه ده ترڅو خپل ځان په چوپه ناسته کې تجربه کړي، د ډيرو خلکو مشکل پدې کې دي چې پخپلو ژبو باندې حاکميت نلري. او نشي کولي څو ساعته غلي کيني، بناء له دوي څخه يو ژبني عبادت پاتې کيږي، په

حدیث شریف کې دي چې دیو ساعت چپ کیدل د شپیتو کلونو له عبادت څخه غوره دي.

د ژبي ګناهونه: هر کله چې ژبه په منفي امورو او هغه څه کې چې د قران او سنت مخالف دي استعمال کړو نو ګناه ګڼل کیږي چې دغه ګناه ګاني عبارت دی له:

۱- د شرکې الفاظو استعمال.

۲- هغه توقي چې مقدسات پکې توهینیږي.

۳- بی ضرورته قسم خوړل مثلا چا ته وایو چې دتله کینه یا دغه پیاله چاي وڅښه وایي والله که کینیم او بیا کیني یا یي څښي.

٤- غیبت:

٥- دروغ

٦- منت بارونه

۷- خبر لوڅي

۸- دو تنه په جنګ اچول

۹- تهمت

۱۰- جاسوسي

۱۱- رییشخند وهل

۱۲- کنځل کول.

۱۳- طعنه ورکول پیغور ورکول.

۱٤- په دروغو د نورو دخندولو لپاره دروغجنې او ساختکې توقي.

۱٥- بی حیا الفاظ.

۱٦- بی هدفه او بی چوکاټه توقي

۱۷- بیهوده خبرې

دویم: غوږونه

غوږونه د اللهﷻ له قیمتي نعمتونو څخه یو دی، دغه نعمت هم باید دټولو نعمتونو غوندي مثبت استعمال شي دغوږونو عبادتونه په لاندې ډول سره دي:

دغوږونو مثبت اعمال:

۱- د قرآن عظیم الشان دتلاوت اوریدل، ځکه چې قران د مومنانو د روح غذا ده، داسې حال کې چې انګریزان موسیقی د روح غذا بولی.

۲- د هغو خبرو اوریدل چې د انسان ایمان عقیده او اعمال قوي کوي او دغه کار په اسلامی درسونو او علمی مجلسونو کې په شرکت سره حاصلیږي.

۳- د مکتب، مسجد، مدرسې پوهنتون او ټول درسونه اوریدل.

٤- دلویانو د نصیحتونو اوریدل.

۵- د اسلامی کستونه او سی ډی ګانو اوریدل.

دغوږونو منفی اعمال (ګناهونه) منفی امورو ته غوږ نیول دوه ګناګانی لري، یو دا چې خپله انسان ګناهګار کیږي دویم داچې د ګنهګارانو د تشویق سبب کیږي او د ګناه د رشد او پرمختګ سبب کیږي.

دغوږونو ګناه ګانی عبارت دي له:

۱- بی ضرورته دنامحرمه غږ اوریدل.

۲- د مبتذله موسیقی اوریدل.

۳- دداسې بی فایدې خبرو اوریدل چې هغې کې نه ددنیا ګټه وي نه داخرت.

٤- غیبت ته غوږ نیول.

۵- تهمتونو ته غوږ نیول.

۶- خبر لوڅیو او غیره ته غوږ نیول.

دریم: سترګې

سترګې هم یو لوي الهی نعمت دي، چې پرته له هغې نشې کیدلي چې د ژوند ډیر امور په نور مال شکل سره پر مخ ولاړ شي. مونږ مسولیت لرو چې خپلې سترګې په مثبتو امور کې مشغوله کړو، او له بدیو څخه یې وساتو، د سترګو مثبت اعمال:

۱- د قرآن عظیم الشان لیدل.

۲- بیت الله شریف ته کتل.

۳- خپل د ژوند ملګري ته کتل.

٤- اسلامی او علمی کتابونو ته کتل.

۵- د عوتګرانو ته کتل.

د سترګو منفی اعمال (ګناهونه) هر کله چې خپلې سترګې منفی استعمال کړو نو ګناه ګڼل کیږي د سترګو ګناهونه عبارت دي له:

۱- نامحرمو ته کتل.

۲- د مبتذلو فلمونو او سریالونو کتل.

۳- د موسیقی سی ډی ګانو کتل.

٤- د خلکو عورت ته کتل پرته له نکاح څخه.

۵- دنامحرمو عکسونو ته کتل.

۶- د بی‌حیا مجلو عکسونو ته کتل.

څلورم: لاسونه

د انسان په وجود کې د قیقترینه اناتومی دلاسونو اناتومی ده، الله‎ﷻ د انسان لاسونه په ډیر دقیق ډول سره پیدا کړي دي. چې ددنیا لوي اختراعات هم د لاسونو په واسطه ترسره شوي دي.

د لاسونو مثبت اعمال: د انسان لاسونه هغه وخت په عبادت کې وي چې د الهی اوامرو مطابق په مثبتو امورو کې استعمال شي او نورو ته له ضرر رسولو

ځخه په امان وي، حضرت محمدﷺ حقیقی مسلمان په دوه ټکو کې خلاصه کړي دي «المسلم من سلم المسلمون من یده ولسانه».

پنځم: پښې

هر قدم چې پورته کوو زمونږ د اعمالو دثبت کتاب کې رسیږي هغه قدمتونه چې د مسجد خوا ته ځي د هغو قدمونو سره چې د ګناه د مجلسونو خوا ته ځي ډیر زیات فرق لري. حضرت محمدﷺ فرمایي (د هغو خلکو لپاره چې تیارو کې د مسجد خوا ته ځی د قیامت په ورځ دپوره نور زیري ورکړي) هر کله چې یو ځوان د ملی بس په چوکۍ کې ناست وي او کوم مشر سړي یا مریض او یا ماشومداره ښځینه ویني او د هغوي د احترام او قدر او عزت لپاره له خپل ځایه جګیږي او خپل ځاي هغوی ته پریږدي نو یو جسمی عبادت یې کړي دي.

او هر کله چې یو ځوان له خپل همسایه سره همکاري کوي د هغه اموال ورسره انتقالوي په حقیقت کې یی یو جسمي عبادت ترسره کړي دي.

شپږم: ټول اعضا

د انسان ټول اعضا چې عبارت دي دلامسې حس، عورت او د وجود ټول اعضا هر یو مسولیت لري چې خیریه امورو کې استعمال شي او له ممنوعاتو ځخه وساتل شي. بدني عبادتونه په ټولو عبادتونو کې لکه لمونځ حج هجرت جهاد، دعوت ته تلل او نورو ټولو عبادتونو کې هم واقع کیږي مومن انسان پوهیږي چې د قیامت په ورځ ترې د جسم په هکله چې په ځه کار کې یې استخدام کړي پوښتنه کیږي، انسان دقیامت په ورځ د خپل وجود دساختمان په هکله پوښتل کیږي.

له مالونو ځخه په ګټه کې عبادتونه

مسلمان انسان په خپل ۲۴ ساعته ژوند کې له هر شي ځخه په ګټه کې یاد اسلامی شریعت مطابق حرکت کوي او یا هم د هغه مخالف.

هر کله چې څوک له کوم مادی شي څخه د الهی احکامو مطابق استفاده وکړي دده دغه عمل عبادت او ثواب ګڼل کیږي. او هر کله چې د اسلامی احکامو مخالف استفاده وکړي په ګناه کې شاملیږي.

مال په لغت کې:

د هر شي چې مالک کیدلی شي هغه ته مال وایي، جنس وي که منفعت خو اصل مال سرو زرو او سپنو زرو ته استعمالیږي بیا ددې معنی پرمختګ وکړ.

مال په اصطلاح کې:

په اسلامی اقتصاد کې اسلامی دانشمندانو د مال لپاره زیات تعریفونه کړي دي ابن عابدین د حنفی فقهاو څخه وایی: مال هغه شي ده چې د انسان طبیعت ورته میلان کوي او د ضرورت پر وخت یې ذخیره کول ممکن وي[1].

له انسان څخه پرته دنورو شیانو نوم دي چې د انسان د منفعت لپاره پیدا شوي دی دي او په اختیارې ډول د هغې ساتني او پکې تصرف کول ممکن وي.

له مال څخه استفاده کیدلي شي په دوه اساسی برخو تقسیم کړو، له وسایلو څخه استفاده له پیسو څخه استفاده.

اول: له وسایلو څخه استفاده

اللهﷻ انسانانو ته د ژوند لپاره ډیر وسایل پیدا کړي دي. او هم یې انسان ته عقل ورکړي دي ترڅو دخپل علم او معرفت په واسطه ښه وسایل غوره کړي، اصلا دوه نوع وسایل وجود لري:

۱- مباح وسایل: مباح وسایل هغه وسایل دي، چي د انسان د ورځنیو ضرورتونو لپاره له هغه څخه استفاده کیږي لکه ترانسپورتي وسایل

۱- الموسوعة الفقهية الكويتية ۱۳۰۹۸/۲.

زراعتي وسايل د کور وسايل، د پخلنځي وسايل، ددفتر دارئ وسايل د مکتب وسايل د پوهنتون وسايل او غيره.

٢- حرام وسايل: هغه وسايل دي چي د حرامو اوناروا امورو د ترسره کولو لپاره کارول کيږى، لکه هغه وسايل چي د زنا لپاره ترې استفاده کيږي او د ځينو خارجى هيوادونو په مارکيټونو کې پلورل کيږي او پيرودل کيږي. همدارنګه د مبتذل موسيقى وسايل.

٣- د استفادې مطابق: ډير وسايل داسې دي چې د هغي حلال والى او حرام والي له هغي څخه د استفادې په نوعيت پورې تړلى دي، مثلا که څوک کمپيوتر انترنت راديو تلويزون، فلم سى ډى د ټايپ کستې او غيره د نيک هدف په غرض استعمالوي نو دا ورته جايز ده، او که څوک هغه په حرامو امورو کې استعمالوي هغه ته حرام او ناجايز دي.

دويم: له پيسو څخه استفاده

د پيسو په هکله کې کولي شو څلور برخې د مطالعي لاندې ونيسو:

١- دعايداتو مشروعيت

٢- د مصارفو مشروعيت

٣- د مالونو دساتني مشروعيت.

٤- د مالونو د تجارت مشروعيت

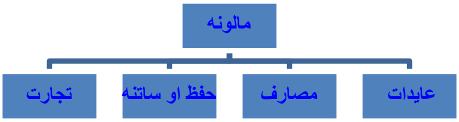

اول- عايدات: مومن انسان له هر څه مخکي د خپلو عايداتو په هکله فکر کوي، څکه حديث شريف کې راغلي دي: «عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَزُولُ قَدَما ابْنِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسٍ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ وَمَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ أَنْفَقَهُ وَمَاذَا

عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ»[۱]. ابن مسعود له رسول اللهﷺ څخه وايي: شور به نخورى د انسان قدمونه د قيامت په ورځ د رب له مخى ترڅو د پنځو شيانو څخه وپوښتل شي، له عمر څخه چې څه شي کی يې پناه کړي، او ځواني يې په څه شي کې تيره کړې، او مال يې له کومه پيدا کړی او په څه يې مصرف کړ او په علم يې څه عمل کړي.

چې دا عايدات يې له کوم ځايه ترلاسه کړي دي؟

حرام عايدات کولي شو په لاندې ټکو کې خلاصه کړو:

۱- حرام معاش: هغه معاش ده چې په حرامو تجارتي شرکتونو کې له کار کولو او له حرامو وظيفو څخه په لاس راځي.

د حرام تجارت مثال: د شرابو تجارتونو مخدره موادو حرام لباسونه، حرام وسايل، د فلمونو سی ډی ګانی او مبتذله موسيقی.

د حرامو وظيفو مثال: د شراب جوړولو شرکتونو کې کار کول، مخدره مواد، سودی بانکونه د شرابو او زنا عرضه کوونکی هوټلونه، د ګناه محفلونه، هغه موسسات چې د هيواد د اسلامی او ملی منافعو پر ضد مصروف دي.

۲- حرام تجارت: په اسلامی اقتصاد کې حلال تجارت هغه ده چې هغو وسايلو کې ترسره شي چې له هغو څخه استفاده حلاله وي.

۳- استفاده پورته کول: له وظيفو څخه استفاده پورته کول لکه رشوت او اختلاس.

٤- حرامې لوبی: د حرامو لوبو له لارې پيسي ترلاسه کول لکه قمار.

٥- حرام امور: دناروا امورو له لارې د پيسو ترلاسه کول لکه د کنسرتونو پيسې، د حيواناتو په جنګ اچول، رقص، په دروغو د خلکو خندول او غيره.

٦- فريب ورکول: ډير خلک د چل بازۍ او د خلکو په سترګو کې د خاورو شيندلو له لارې پيسي په لاس راوړي چې دغسي پيسې حرامې وی لکه:

۱- السلسلة الصحيحة تاليف محمد ناصر الدين الألباني، رياض: مكتبة المعارف.

الف: په تجارت او دکانداری کې چل: اکثره دکانداران او تجاران د بدلو او خرابو مالونو په خرڅولو سره فريب کاری کوي چې دغه پيسي ورته حرامې دي، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ «اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ»[1]. له جابر بن عبدالله نه روايت دی چې رسول اللهﷺ فرمايي: وډار شی له ظلم څخه چې ظلم د قيامت د ورځ تياره ده، او له بخيلی وډار شي چې بخيلي هلاک کړي هغه خلک چې له تاسې مخکی و هغوی يې وهڅول چې وينی توی کړی او حرام حلال وګڼی.

ب: په کار کې چل: ځيني داکتران په چل سره پيسې لاس ته راوړي مثلا يو بيچاره مريض ته قيمتي نسخې نوشته کوي او غواړي له خپلو قرار دادي دواخانو سره ګټه ترلاسه کړي. او يا د هغو خلکو لپاره چې دوي سره اړيکې لري پرته له ضرورت څخه د وينې معاينې، تلويزوني، سيروم او غيره توصيه کوي.

ج: يو ډله خلکو ته د تعويذ، جادو فال ليدنې او غيره له لارې چل ورکوي او پيسې لاس ته راوړي.

د: د خلکو له مجبوريته استفاده کول: يو اندازه خلک شته چې کله څوک مجبور ووينی او د هغوي کار بند وي، نو د هغوي له مجبوريت څخه استفاده کوي مثلاً کور ترينه په ډير کم قيمت سره اخلي له هغوي څخه رشوت اخلی، يو مريض د هغه د تداوي لپاره د زياتو پيسو په اچولو باندې مجبور وي، له عاجزی او بی کسی څخه د هغوي مالونه غصب کوي. د يتيمانو مالونه خوري، د خلکو په کور او ځمکه باندې دعوه کوي. لنډه دا چې د خلکو له بيچاره ګی، فقيری، کمزوری او بی کسی څخه استفاده کوي او د هغوی څخه مالونه ترلاسه کوي، پدې هکله د اسلام د پيغمبر حديث صدق کوي: عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ «أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ». قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا

۱- حديث نمبر (۶۷۴۱) صحيح مسلم.

مَنْ لاَ دِرْهَمَ لَهُ وَلاَ مَتَاعَ. فَقَالَ «إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلاَةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ»[۱]. ابوهريرهﷺ له رسول اللهﷺ څخه وايي: ايا پوهيږی چې مفلس څوک دی؟ ويويل مونږ کې مفلس هغه ده چې نه درهلم لری او نه دينار، هغه وويل: زما دامت مفلس هغه ده چې دقيامت په ورځ له لمونځ روژی او زکات سره راشی خو ده ته يې کنځا کړې وي، او دا يې تورن کړی وي او دده مال يې خوړلی وي، او دده وينه يې تويه کړې وي، او دايې وهلی وي، نو ده ته به يې له نيکيو څخه ورکول کيږي او ده ته هم، نو چې نيکي يې خلاصه شی مخکی له دې چې فيصله وشي نو د نورو ګناه به اخيستل کيږي او په ده به اچول کيږي او بيا به وور ته غورځول کيږي.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- «إِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»[۲]. ابن عمرﷺ څخه روايت دی چې سول اللهﷺ وفرمايل ظلم دقيامت د ورځ تياره ده.

۷- حرام کارونه: د اسلام له نظره هرکار حرام ندي، داسي کارونه لکه جادوګري، فال ليدنه، شګه اچول، رقاصي، مبتذله سندر غاړي او غيره د اسلام له نظره حرام دي.

۸- د نورو د مالونو غصب: هرکله چې څوک دبل چا مال په زور يا په دعوه سره غصب کړي، نو دا ورته حرام ده، نن ورځ ډير خلک پدي هلکه ډير بی تفاوته دی، د خلکو په ځمکه او کور دعوه کوي او په مختلفو ډولو د نورو مالونه غصب کوي، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ: «لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنَ

۱- حديث نمبر (۶۷۴۴) صحيح مسلم

۲- حديث نمبر (۶۷۴۲) صحيح مسلم

الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ»[1]. ابوهریرهﷺ له رسول اللهﷺ څخه وایي چې د قیامت په ورځ به خپل اهل ته حق رسول کیږي ان دبی ښکره پسه لپاره به له ښکرور څخه بدل اخیستل کیږي.

پدې حدیث شریف کې هغو خلکو ته درس دي چې ظلم کوي، ځکه سره له دې چې حیوانات له محاسبې څخه معاف وي، ولې ظالم حیوان حتما مظلوم حیوان ته خپل حق ور ادا کوي. عَنْ أَبِى مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُمْلِي لِلظَّالِمِ فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ». ثُمَّ قَرَأَ «وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِىَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ»[2] ابو موسی له رسول اللهﷺ څخه وایي: الله ظالم ته مهلت ورکوي خو چې ویې نیسي بیا یې نه خوشې کوي، بیا یې داایت ولوست (او دا رنګه دي نیول ستا د رب، کله چې یوه قریه ونیسي او هغه ظالمه وي بی‌شکه د هغه نیول دردناک او سخت دي.

۹- سوالګري: اصلا سوالګري هغه چاته چې مجبوریت نلری حرام دي، ځکه چې:

الف: مخلوقاتوته دشکایت اظهار: په سوالګري کې مخلوق ته د شکایت اظهار ده، چې په اسلام کې ناروا ده.

ب: خپل ځان ذلیلول: مومن انسان دعزت او مقام خاوند وي، او هغه نه باید له دغه عالی کرامت سره چې لري یې خپل ځان د نورو په وړاندې ذلیل کړي.

ج: مقابل جانب ته ضرر رسول: مومن انسان نه باید چا ته ضرر ورسوي، اکثرا سوالګر دمال دلاسته راوړلو په خاطر مقابل جانب د پیسو په اچولو باندې مجبور وي، او د هغوي له عاطفي څخه منفی استفاده کوي.

د: چل بازی: اکثرا هغه خلک چې مجبور ندي، په چل بازی سره له خلکو څخه پیسي ټولوي.

۱- حدیث نمبر (٦٧٤٥) صحیح مسلم

۲- حدیث نمبر (٦٧٤٦) صحیح مسلم

ه: دروغ: سوالګر د پيسو دلاسته راوړلو په خاطر اکثرا دروغ وايي.

و: بيکاري: سوالګر انسان له کار او زحمت ويستلو څخه ځان ساتي، او د ټولنې د اوږو بار وي.

ز: کورنۍ ته شرم او عار: هغه خلک چې په سوالګرۍ مصروف دي، د خپلې کورنۍ اعضاو ته ډير لوي عار او شرم وراړوي.

يادونه: سوالګري هغه چا ته اجازه ده چې د سخت ضرورت حالت کې په سر وړي، لکه چې څوک له ولږې مړ کيږي نو هغه ته د مردارې غوښې خوړل حرام دي.

د مال د حلال والی فورمول څه شي دي؟

مال هغه وخت حلاليږي چې دغه شپږ شيان ونلري:

۱- سود:

هر کله چې څوک کوم سړي ته يولک افغانۍ ورکړي، او ورته ووايي، چې ددې مقابل کې هره مياشت ماته دوه دوه زره را کوه، او د کال په اخر کې خپلې يولک هم اخلم دا سود دي، ځکه چې داپه ګټه او تاوان کې شريک ندي، بلکه که مقابل شخص ګټه اويا هم تاوان وکړي مجبور ده چې مياشتنی ورته دوه دوه زره افغانۍ ورکړي.

۲- حرام:

هغه مال ده چې له نا مشروعی لارې لکه غلا، رشوت، سرقت، اختلاس، غصب، چل بازۍ او غيره له لارې لاس ته راغلی وي.

۳- سحت:

په لغت کې هغه مردارو او قبيحو کسبونو ته وايي چې د هغې په سبب سړي شرم او عار سره مخ کيږي، او نوم اخيستل يې بد وي، اسحات هلاکت او بربادۍ ته وايي، ثعالبی وايي:

هر حرام چې يادول يې قبيح وي او له هغې نه انسان ته شرم راځي لكه د سپي خوک او شراب او غيره خرڅولو پيسی[۱].

او د اسلامی شريعت په اصطلاح کې سحت هر هغه حرام مال ته وايي چې د هغه کسب کول او خوړل حرام وي، او هغه ته سحت وايي، ځکه چې نيکياني له منځه وړي، او غالبا د رشوت او هغه څه پورې خاص کيږي چې شاهد او قاضی يې اخلی[۲].

همدارنګ سود، رشوت، غصب، قمار، سرقت، د زنا کارانو اجوره، قمار دفال ليدونكو او جادوګرو ګټه، او هغه مال چې په باطله اخيستل شوي وي، هم سحت نوميدلی شي[۳].

۴– غلول:

په لغت کې خيانت ته وايي[٤] او غلول په مخفی او پټ ډول سره د څه شي اخيستلو ته هم وايي، د اسلامی فقهی په اصطلاح کې د غنيمت له مالونو څخه له تقسيم څخه مخکې د څه شي اخيستلو ته وايي[٥] په قرآن شريف کې راغلي دي ﴿وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ﴾[٦] «او څوک چې خيانت وکړي راوړي به هغه مال دقيامت په ورځ».

۵– مكروه:

---

١ – كلُّ حرام قَبيحِ الذِّكرِ يلزَمُ منه الْعارُ كثَمنِ الكلبِ والخِنزيرِ والخمرِ فهوَ سُحْت فقه اللغة ١/ ٢٢

٢– السّحت لغةً: ما خبث وقبح من المكاسب فلزم عنه العار وقبيح الذّكر، وهو بضمّ الحاء وسكونها. واصطلاحاً: كلّ مال حرام لا يحلّ كسبه ولا أكله، وسمّي بذلك لأنّه يسحت الطّاعات أي يذهبها. وقد يخصّ به الرّشوة وما يأخذه الشّاهد والقاضي، والسَّحت «بفتح السّين» والإسحات: الاستئصال والإهلاك، كما في قوله تعالى: ﴿فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ﴾ أي يستأصلكم.

٣– الموسوعة الفقهية الكويتيه، ٢٥/٢٥٣.

٤ – غَل يَغُلُّ غَلّا، إذا خان. جمهرة الللغة ١/٥٧

٥– موسوعة الفقهية الكويتية، ج٢٣ ص ٢٥٠

٦– الموسوعة الفقهية الكويتية ٤٠/٣٦٦

مکروه په لغت کې د محبوب په ضد دي: يعنی مکروه هغه شي دي چې دانسان طبيعت له هغه څخه نفرت کوي، همدارنګه شدت او مشقت ته هم مکروه وايي[۱] د اسلامی فقهی په اصطلاح کې علماو مکروه په مختلفو ډولونو سره تعريف کړي دي: د کويتي فقهي موسوعه کې وايي: ما يمدح تارکه ولايذم فاعله[۲]. ځينې واي کله ناکله مکروه يو حرام شي ته هم ويل کيږي او کله هم مکروه هغه شي ته ويل کيږي چې د هغې ترک مصحلت وي، او يا هغه شي چې د هغه نهی د حرام په ډول نه بلکې د منع په ډول سره وي. لکه ځينو وختو کې د لمانځه کول، او ځينې هم مکروه هغه شي ته وايي چې اصل کې حلال وي خو د انسان نفس دهغه له خوړلو څخه د کراهيت احساس کوي لکه له حلالو حيواناتو څخه د ځينو حيواناتو غوښه خوړل.

د احنافو فقهاو مکروه په دوه ډوله ويشلې ده، الف: مکروه تحريمی، ب: مکروه تنزيهی[۳].

۶– شبهه:

مخکې مو په حديث شريف کې وويل چې د حلالو او حرامو ترمنځ داسي امور دي چې په هغې کې شبه او شک نغښتي دي، او په هغې باندې ډير خلک نه پوهيږي خو هر چا چې له هغو کارونو چې هغه کی شک او شبه ده ځان وساته نو خپل ځانته يې په دين کې پاکي غوښتې ده، او هر څوک چې شبهاتو

۱- والغلول في الاصطلاح: أخذ شيء من الغنيمة قبل القسمة ولو قلّ، أو الخيانة من الغنيمة قبل حوزها، أو الخيانة من المغنم، لأنّ صاحبه يغلّه أي يخفيه في متاعه، أو هو السّرقة من المغنم. موسوعة الفقهية الكويتية، ج۲۳ ص ۲۵۰

۲- موسوعة الفقهية الكويتية، ج۴۰ ص ۳۶۶

۳- الف: مکروه تحريمي: چيزی است که در شريعت اسلامی به شکل قطعی حرام شده ولی ثبوت آن به طريق ظنی باشد، مثل خوردن پرنده‌گان پنجال‌دار مثل باشه، بوم وغيره. ب: مکروه تنزيهی: آنست که در آن شريعت نهی قطعی ننموده باشد. اصول الفقه الذي لا يسع الفقيه جهله ۳۶/۱

کې واقع شو د هغه چا په څیر ده چې د بل چا د فصل ترځنګ خپل مال ځروي، او ډېر زر به یې مالونه د خلکو فصلونو ته ورننووځی[۱].

بناء په هر مسلمان باندې لازمه ده چې د خپل مال د حلال والی لپاره دغو شپږو شیانو څخه ځان وساتي.

دویم: مصارف: د اسلامی شریعت له لید څخه حقیقی مومنان هغه خلک دي، چې خپل مالونه په مثبت ډول سره نفقه کوي، د مال مصرفول هم باید د اسلامی شریعت له احکامو سره مطابق وي، د مال مصارف یا حلال دی یا حرام.

د مال مصارف په حلال ډول سره:

۱ ـ خپله نفقه د فامیل او د هغو خلکو نفقه چې ده باندې لازمه ده، پرته له زیادت او کمښت څخه. ﴿وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُواْ لَمۡ يُسۡرِفُواْ وَلَمۡ يَقۡتُرُواْ وَكَانَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ قَوَامٗا ٦٧﴾ «او هغه چې کله نفقه کوي نه اسراف کوي او نه بخیلی او ددې دواړو ترمنځ برابر وي».

نفقه په لغت کې:

عربانو د نفق کلمه په مختلفو معناګانو کې استعمال کړې ده، مثلا کله چې وایي: نفقت الدابة: د حیوان معایش مړه شوه، او د پیسو نفقه د هغو د له منځه تللو په معني ده، نفق همدارنګه تونل ته وایي. او منافق ته د همدې لپاره منافق وایي چې د تونل په رنګ دوه خولې لري[۲].

نفقه په اصطلاح کې:

د انسان هغه عادي مصارف دي چې په هغه کې کمي او اسراف نه وي. نفقه د حقیقی مومنانو صفت دي، ﴿وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ٣﴾ د نفقې حکم: نفقه د هغو خلکو لپاره چې شریعت هغه تعین کړي دي واجب ده.

---

۱ - حدیث نمبر (٥٠) کتاب الإیمان، بخاري شریف

۲ - تهذیب اللغة تالیف الأزهري۳/۲۳۸

دنفقی اسباب:

الف: نکاح: د منکوحې نفقه په ناکح باندې واجب ده.

ب: قرابت: د ځینو اقرباو نفقه لکه اولاد، والدین، فقیر اقارب.

۲- د زکات ادا کول او د الله تعالی حق ورکول په هغو خلکو چې واجب ده.

۳- په مشروعو لارو کې مصرف لکه خپلوانو سره فقیرانو سره او یتیمانو سره مرسته، او له دوستانو سره همکاري، نفلی صدقات، په صدقه جاریه کې مصرف او غیره.

حرام مصارف:

حرام مصارف کولي شو په لاندې ډول سره خلاصه کړو:

۱- اسراف.

۲- تبذیر.

۳- تقتیر.

اسراف په لغت کې:

اسراف په لغت کې په قصد کې زیاده روی، د مال په مصرف کې عدم توازن، او د مال ایښودو ته په غیر مناسب ځای کې وایي. او ممنوعه اسراف چې ده د مال مصرفول دي په غیر د الله تعالی له اطاعت څخه کم وي او که زیات[۱].

اسراف په اصطلاح کې:

اسراف په حلال کې زیاده روي ته وایي ﴿وَلَا تُسۡرِفُوٓاْۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ١٤١﴾[۲] [الأنعام: ۱٤۱] علامه جرجانی وایي (اسراف نفقه کې له حد څخه تجاوز ته وایي، او ځینې وایي: هغه شیان چې حلال دي د اعتدال له حده او د

۱- الموسوعة الفقهية الكويتية ۱۲٦۱/۲

۲- او اسراف مه کوی بی‌شکه الله اسراف کوونکی نه خوښوی.

حاجت له اندازې څخه زيات وخوري هغې ته اسراف وايي ﴿وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُواْ لَمۡ يُسۡرِفُواْ وَلَمۡ يَقۡتُرُواْ وَكَانَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ قَوَامٗا ٦٧﴾ [الفرقان: ٦٧]

پدې آيات شريف کې اسراف په نفقه کې استعمال شوي دي، بناء کله چې څوک خپل حلال مال په حلاله نفقه کې استعمالوي نو د همدغه حلال په استعمال کې زياده روي يا کمې نه کوي.

تبذير په لغت کې:

تبذير په لغت کې دبذر له کلمی څخه اخيستل شوي دي، او د تيتولو په معنی سره دي.

تبذير په اصطلاح کې:

په غير مناسبو شيانو کې دمالونو مصرف دي، او يا پرته له حق څخه د مال مصرفول دي. بناء په حرامو شيانو کې د مال مصرفولو ته تبذير وايي: ﴿وَءَاتِ ذَا ٱلۡقُرۡبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلۡمِسۡكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرۡ تَبۡذِيرًا ٢٦ إِنَّ ٱلۡمُبَذِّرِينَ كَانُوٓاْ إِخۡوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِۖ وَكَانَ ٱلشَّيۡطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورٗا ٢٧﴾ [الإسراء: ٢٦-٢٧] «او ورکړه خپلوانو، مسکينانو او مسافرو ته خپل حق او زيات اسراف مه کوه بی‌شکه اسراف‌کوونکی د شيطان ورونه دي».

پدې آيات شريف کې تبذير د نورو د حق په خوړلو کې استعمال شوي دي.

د اسراف او تبذير ترمنځ فرق:

علامه ابن عابدين وايي: اسراف په مناسبو شيانو کې د مال مصرفول دي اضافه له هغه څه چې لازم دي، او تبذير په غير مناسبو شيانو کی مصرف‌کول دي. د علامه ابن عابدين په وينا هر کله چې څوک په حلال خوراک کې زياده روی وکړي او ديو کيلو غوښې پر ځاي چې ورته کافی ده، دوه کيلو مصرف کړي، نو اصراف يي کړي دي، خود پيسو مصرفول د شرابو، موسيقی، د رقص او طرب مجالسو لپاره تبذير دي. ﴿إِنَّ ٱلۡمُبَذِّرِينَ كَانُوٓاْ إِخۡوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِۖ﴾ [الإسراء: ٢٧] «بی‌شکه اسراف کوونکی د شيطانانو ورونه دي».

علامه ماوردی وایي: د حقوقو په مواقعو کې جهل ته تبذیر وایي، مثلا بی توجهی په هغه ځایو کې چې مصرف کیږي، لکه مصرف کول په حرامو کې، او اسراف د حقوقو په اندازه کې جهل دي، یعنی له هغه خه نه چې حق یې لري زیات مصرفوي[۱].

۱- د حرامو شیانو په اخیستلو کې اسراف.

۲- په حرامو خوراکونو او څښونکو کې مصرف کول لکه شراب، دخوګ غوښه او غیره.

۳- د تکبر او غرور په خاطر مصرف کول.

٤- په لهو او لعب کې مصرف کول.

د اسراف حکم:

د اسراف حکم په څه شیانو کې د مصرف کولو په اساس فرق نکوي، هر کله چې څوک د خیر په امورو کې زیات مال مصرف کړي د یته اسراف نشی ویلی، مثلا څوک خپل ملیونونه او ملیاردونه پیسې د اسلامی مدرسو، مسجدونو، دارالایتامونو، مکتبونو او پوهنتونونو جوړولو لپاره مصرف کړي دا اسراف ندي.

خو خپل خوراک او څښاک کې زیاده روی ناروا ده، مثلا داسې خلک شته چې د یوې هندوانې پر ځاي څلور هندوانی چیرې کوي، بیایې یوه برخه خوري او پاتې یې کثافت دانی ته اچوي، او یا ډیرو محفلونو کې لیدل کیږی چې د وریځو غوری له خاورو سره یو ځای شوی وی او ایسته اچول کیږي، او یا ځینې ښځینه په مصرف کې په هغه اندازه بی احتیاطي کوي چې اولادونه یې نیم خوراک خرابوی او بیا هغه کثافت دانی کې اچوي. ﴿وَلَا تَجۡعَلۡ يَدَكَ مَغۡلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبۡسُطۡهَا كُلَّ ٱلۡبَسۡطِ فَتَقۡعُدَ مَلُومٗا مَّحۡسُورًا ۝٢٩﴾[۲] [الإسراء: ٢٩]

۱- الموسوعة الفقهية الكويتية ۱۲٦۱/۲

۲- او مه غوټه کوه خپل لاسونه غاړې ته اومه یې خلاصوه په ټول خلاصول نو بیا به کینی ملامت او پیښمانه.

تقتير:

په لغت کې د تضييق (تنګې)[1] او رمقه (په اخري رمقونو سره دژوند ساتني) بخيلۍ او غيره په معنا راځي، او قتار دديګ او کباب بوی ته هم واي[2]. عربان وايي: «اقتر، يقتر» کله چې فقير شي[3] او اقتار په هغه شي کې کمی کول چې حتمی وي[4].

تقتير په اصطلاح کې:

تقتير مفسرينو کرامو په دې آيات شريف ﴿وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُواْ لَمۡ يُسۡرِفُواْ وَلَمۡ يَقۡتُرُواْ وَكَانَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ٦٧﴾ [الفرقان: ٦٧] په نفقه کې د کمې کولو په مفهوم، چې د اسراف په مقابل کې استعمال شوي دي بيان کړي دی. يعنی اسراف په نفقه کې زياده روی او تقتير په نفقه کې کمي ته وايی[5].

علامه شوکاني وايي: هرکله چې څوک د پروردګار څخه پرته دبل چا طاعت کې څه شي مصرف کړي هغه اسراف کړي دي، او کله چې له الهی طاعت څخه لاس واخلي نو تقتير يي کړي دي، او څوک چې الهی طاعت کې نفقه وکړي هغه (قوام) کړي دي[6].

علامه ابن جوزي وايي: اقتار په نفقه کې تضييق يا تنګي او بخيلۍ ته وايي[7].

۱- تفسير الجلالين تاليف جلال الدين محمد بن أحمد المحلي وجلال الدين عبدالرحمن بن أبي بكر السيوطي، قاهره: دار الحديث ٤٧٦/١

۲- تهذيب اللغة تاليف الأزهري ١٩٣/٣

۳- الجامع لأحكام القرآن تاليف محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح القرطبي أبو عبد الله٧١/١٣

٤- زاد المسير في علم التفسير تاليف عبد الرحمن بن علي بن محمد الجوزي، بيروت: المكتب الإسلامي، ط ٢ (١٤٠٤ هـ ق) ١٠٣/٦

٥- مفردات القرآن ١١٥٩/١

٦- فتح القدير الجامع بين فني الرواية والدراية من علم التفسير تاليف محمد بن علي الشوكاني ١٢/٤

٧- التسهيل لعلوم التنزيل لابن جزی٧٨٧/٢

علامه سیدقطب وایي: اسراف او تقتیر په اجتماعی او اقتصادی مجالاتو کې خلک واردوي، دمالونو بندول اویا هم د هغې په مصرف کې بی تفاوتی د مشکلاتو سبب ګرځي، بناء اسلام دغه مسایل تنظیم کړي دي، او ابتدایې هغه د تولنې له وګړو څخه شروع کړې ده، ﴿وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ۝٦٧﴾ (1) [الفرقان: ٦٧]

دریم: د پیسو ساتل

د اسلام مقدس دین له لید څخه د پیسو ساتل هم ډیر مهم دي، د پیسو د ساتلو په برخه کې باید په لاندې ټکو پوه شو:

الف: اسلام اجازه نه ورکوي چې سرمایه چا سره ذخیره شی، بلکی له هغه نه باید کار واخیستل شي.

ب: د مالونو زکات دې ادا شي.

ج: هرکله چې دپیسو ساتلو ته ضرورت پیداکیږي نه باید د هغه چا سره کیښودل شي چې هغه په حرامو کې استعمالوي، مثلا ډیر خلک خپلې پیسی په سود اخیستونکو او سود ورکوونکو بانکونو کې ساتي، دغه بانکونه کوم تضمین هم نلري، چې دغه پیسي په څه، څه شیانو کې په کار اچوي، بناء هر چا سره معامله کوي، د شرابو جوړولو شرکتونه، د مخدراتو تجارت، قمار خاني، خارجی شرکتونه او غیره.

بناء له دوي سره د پیسو ایښودل له ګناه سره تعاون او همکاری ده.

څلورم: تجارت

په تجارتی مسایلو کې په حلالو شیانو باندې تجارت حلال او په حرامو شیانو باندې تجارت حرام دي، په تجارت او غیره امورو کې د پیسو په کار اچول یوائی په حلالو او جایزو امورو کې اجازه ده.

دویمه برخه: اجتماعی عبادتونه

۱- في ظلال القرآن تالیف سید قطب ۳۳۲/۵

د اجتماعی عبادتونو پیژندنه:

اجتماعي عبادتونه هغه عبادتونه دي چې یو مسلمان نشي کولي هغه په یوائې ډول سره ترسره کړی، بلکه په اسلامی ټولنه کې له ټولو مسلمانانو سره هغه یو ځای ادا کوي لکه د جمعی لمونځ، د زکات اداکول، د حج ادا کول، جهاد، دعوت، د اسلامی نظام د ایجادولو لپاره کار، د الهی قانون تطبیق او غیره.

وګړیز او اجتماعی ډولونو ته د عباداتو تقسیم:

ددې علت چې ولې یي عبادت وګړیزې او اجتماعی دوه ډولونوته ویشلي دي داده چې د اسلام مقدس دین هغه کامل دین دي چې اسلامی عبادتونه د ژوند د ټولو وګړیزو، اجتماعی، تعلیمی، تربیوي، سیاسی، اقتصادی، مادي، معنوی او غیره اړخونو ته شاملیږي.

بناء د اسلام مقدس دین کې داسې امور لکه ګوښه کیناستل، رهبانیت، ددنیا ترک چې یوائې د فرد سره اړیکې لري، او په نورو ټولو دینونو کې لکه مسیحیت هندویزم چې په هغې باندې تاکید شوی دی، هیڅ وجود نلري.

د اسلام مقدس دین کې لکه مسیحیت غوندې رهبانیت وجود نلري، ځکه د مسیحیت راهبانو دنیا ترک کړې وه او خپل ژوند په کلیسا او عبادت ځاینو کې تیروي، ازدواج نکوي، او په ډیرو اجتماعی او سیاسي امورو کې سهم نه اخلي، برعکس د اسلام مقدس دین کې دغه نوع رهبانیت مردود دي، او ۵۰٪ عبادتونه انسانی ټولني پورې مربوط دي، ترڅو مسلمان یوه ټولنه کې ژوند وکړي، او د نورو په نیک او بد کې شریک وي. دري کې وایي:

تـو کـز محنـت دیگـران بی‌غمـی نشـاید کـه نامـت نهنـد آدمـی

د اسلامي عبادتونو فرق له غیر اسلامی عبادتونو (ټولو ادیانو) سره

۱- عبادت د اسلام مقدس دین کې د کوم خاص مکان او یا زمان پورې منحصر ندي، بلکې دانسان د عمر ټول لحظات د (عبادت او معصیت) دوه برخو ته شاملیږي، او اسلامی عبادت په مختلفو زمانو او مختلفو

ځایو کې ترسره کیږي.

۲- د اسلام مقدس دين کې عبادت زيات ډولونه لري، چې دانسان د ژوند ټولو ابعادو ته شامليږي او انسان د ژوند هره برخه کې الهی احکام وجود لري چې بايد د هغې مطابق عمل وکړو او له هغې سره مخالفت معصيت ګڼل کيږي.

۳- د انسا د عمر هره لحظه امتحان دي، او د الله ﷻ ملايک په دوامدار ډول سره د انسان مراقبت کوي دغه ملايک چې د کرام الکاتبين په نوم سره ياديږی د انسان نيک او بد عملونه ياد داشت کوي، په الهی احکامو کې داسې ندي راغلي چې دغه ملايک انسان همداسې پريږدي، او په ځينو وختونو کې انسان کولي شي په داسې کارونو کې مصروف شي چې محاسبه يې ونشي.

٤- تفريح، سپورت، خوښي، له دوستانو سره تګ راتګ، د دوستانو ليدل را ليدل، په محافلو کې اشتراک، د حلال رزق پيدا کول، له دوستانو سره اخلاق او غوره چلند، له همسايه ګانو سره نيکه رويه، د والدينو احترام، د خپلوانو او ټولو خلکو دوستی، د نورو لپاره خير غوښتنه ټول عبادت دي، ځکه د اسلام مقدس دين کې حتی مثبته تفريح چې په هغې کې مثبتی سرګرمياني موجودې وي عبادت دی، حضرت پيغمبر ﷺ فرمايي: خپلو اولادونو ته لامبو وهل، غشي ويشتل او اسپ زغلول وښاياست، او په بل حديث شريف کې فرمايي: قوی مسلمان نسبت ضعيف مسلمان ته غوره دي. همدارنګه پيغمبر د استراحت او تفريح په هکله فرمايي: «روحوا عن القلوب ساعة بعد ساعة» دمه ورکړی زړونو ته يو سات وروسته له بل ساته[1] ځکه همشينی مشغولتيا انسان له

۱- حديث (روحوا القلوب ساعة وساعة) الديلمي من جهة أبي نعيم ثم من حديث أبي الطاهر الموقري عن الزهري عن أنس رفعه بهذا ويشهد له ما في صحيح مسلم وغيره من حديث (يا حنظلة ساعة وساعة) حديث نمبر (٥٣٠) المقاصد الحسنة في بيان كثير من الأحاديث المشتهرة على الألسنة تاليف عبدالرحمن السَّخاوي، قاهره: دار الكتاب العربي ٣٧٢/١

ستړيا سره مخ کوي او هر کله چي مثبته تفريح ددې لپاره وي چې مونږ وکولی شو چې تعليم او تربيه يا خپل کار په ښه ډول سره پرمخ بوځو، نو داد اللهﷻ د طآعت برخه ده، او د اللهﷻ طاعت عبادت دی.

په حديث شريف کې راغلي دي «وفي بضع احدكم صدقة»[۱] يعنی هرکله چ ځوک له خپلې ښځې سره نزدې کيږي هم صدقه (يعنی هغه عمل ده چې د هغه په ترسره کولو کې ثواب اخلی) له صحابه کرامو څخه يو تن عرض وکړ، چې ای د خدای رسوله: دا کار خو د لذت وړلو لپاره ترسره کيږي نو په هغې کې څه رنګه ثواب دی، پيغمبر وفرمايل: هر کله چې تاسې دغه لذت له غير مشروع لارې څخه ترسره کړي نو ګنهګار ګڼل کيږی؟ هغوي وويل: بلې، پيغمبر وفرمايل: بناء په مشروع ډول سره ددغه کار ترسره کول هم ثواب لری.

په همدې ډول له مباحاتو څخه استفاده هم ثواب لري، ځکه کله چې ځوک د ذبحه شوی حيوان غوښه خوري چې په هغې کې د الله تعالی نوم يادوي، د هغه د ذبح کولو لپاره هڅه او کوشش کوي، پدې اساس ثواب حاصلوي، ځکه د غوښې په خوړلو کې چې مباح ده، د الله تعالی بل حکم چې د حلال استعمال دی هم مراعات شوي دی په هماغه ډول چې د حرامو استعمال ګناه لري په عين شکل سره د حلالو استعمال ثواب لري. د همدې علت له مخې عبادت په اسلام کې وسيع مفهوم لري او مختلفو برخو ته شامليږي.

انسان د ښاري ملی بس د ننه هم له عبادت او يا معصيت سره وي، په ملي بس کې د نورو احترام، چاته ضرر نه رسول، د ملی بس دننه د سګرت نه

۱- عَنْ أَبِى ذَرٍّ أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِىِّ -صلى الله عليه وسلم- قَالُوا لِلنَّبِىِّ -صلى الله عليه وسلم- يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالأُجُورِ يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّى وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ. قَالَ «أَوَلَيْسَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ مَا تَصَّدَّقُونَ إِنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً وَكُلِّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلِّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلِّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ وَنَهْىٌ عَنْ مُنْكَرٍ صَدَقَةٌ وَفِى بُضْعِ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيَأْتِى أَحَدُنَا شَهْوَتَهُ وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ قَالَ «أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِى حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيْهِ فِيهَا وِزْرٌ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِى الْحَلاَلِ كَانَ لَهُ أَجْرٌ». حديث نمبر ۲۳۷٦ – صحيح مسلم

څښل، لویانو او ماشوم لرونکو ښځو ته خپل ځای پریښودل، د سپړیدو پر وخت د الله تعالی نوم اخیستل، د ختلو او ښکته کیدلو پر وخت د نوبت مراعات کول، ټول په عبادت کې شاملیږي، او بر عکس د نورو اذیت کول په هر ډول چې وي ګناه ګڼل کیږی.

چل با زه خرڅوونکي د الله تعالی په معصیت کې وي، ځکه پیغمبر یوه ورځ یو تن ولیده چې وچ غنم یې په سر ایښی و او د هغه لاندې لانده غنم و، کله چې پیغمبر دې کار ته متوجه شو، ویې ویل «من غشنا فلیس منا» چا چې مونږ سره چل وکړ له مونږ ځینې ندي.

پوښتنه: ایا د هغو خلکو عبادت چې دنیا ترک کوي او خپل ټول عمر په عبادت کې تیروي کامل عبادت ندي؟

ځواب: کله چې یو شاګرد د څلورو کلو (اته سمسترو) په اوږدو کې له او یا مضمونو څخه فقط دوه یا درې مضمونه واخلي او پاتې یې ترک کړي، د شهادتنامې مستحق ګرځي، طبعا چې نه کیږي هغه خلک چې دنیا ترک کوي، ځو عبادتونه چې په ټولنه کې ترسره کیږي ترک کوي، بناء په څو مضمونو کې د صفر مستحق ګرځی.

پوښتنه: لکه کوم مضمونونه؟

ځواب: هرکله چې څوک ټولنه ترک کړي، او د خلکو ترمنځ ژوند ونکړي او خپله د فقر په حالت کې ژوند وکړي، ایا کولي شي فرض زکات ادا کړي؟ د جمعي لمونځ د خلکو په منځ کې کیږي، او د جماعت پریښودونکي منافق دي، صله رحمی چې د مسلمان د ژوند اساسی شرط دی، ددنیا د ترک پر وخت له منځه ځي، اسلام ته دعوت ددنیا له ترک سره نه کیږي، جهاد هم ددنیا له ترک سره نه کیږي د اسلامي نظام د راوړلو لپاره کار هم ددنیا له ترک سره نکیږي او داسی نور زرګونو اسلامی عملونه..

د اجتماعی عبادتونو اقسام

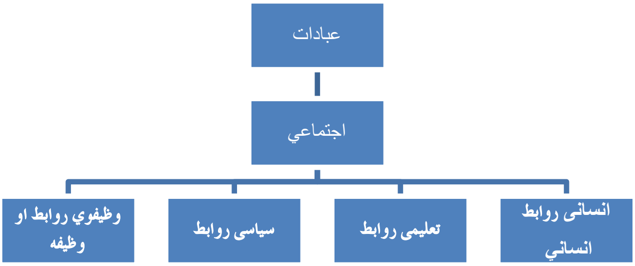

اجتماعی عبادتونه د اسلام مقدس دین له مهمو عبادتونو څخه دي، هر وخت چې یو مسلمان وغواړي چې ددغه آیات شریف مطابق عمل وکړي، چې فرمایي: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱدۡخُلُواْ فِي ٱلسِّلۡمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ إِنَّهُۥ لَكُمۡ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ٢٠٨﴾ [البقرة: ۲۰۸] «ای مسلمانانو ننوځی په اسلام کې پوره او پیروي مه کوی د شیطان د قدمونو بی‌شکه هغه ستاسې ښکاره دښمن دی».

لازمه ده چې ټول (فردي او اجتماعي) عبادتونه ترسره کړي، باید ښه واضحه کړو چې په هر وخت کې یو الهی حکم انسان ته متوجه کیږي، چې لازمه ده د هر حکم پر وخت په هماغه الهی حکم باندې مشغول شو، مثلا کله چې مونږ په بازار کې اخیستل او خرڅول کوو، صداقت او رښتیا په اخیستلو او خرڅولو کې او له چل اودو کې څخه لرې والی په مونږ باندې واجب دی. همدغه وخت چې په ښار کې په اخیستلو او ګرځیدو را ګرځیدو باندې مصروف یو چې ناڅاپه د مؤذن غږ اورو، چې وایي «حي علی الصلاة» د لمانځه خوا ته راشي، اوس په مونږ باندې یو نوی الهی حکم لازم شو، ترڅو فورا د مسجد خوا ته لاړ شو، خپل لمونځ ادا کړو، او بیا خپل پاتې اخیستل او خرڅول پوره کړو.

کله چې انسان په ټولنه کې ژوند کوي، څه عبادتونه هغه ته متوجه کیږي، چې نه باید دغه عبادتونه هیر کړو، ځکه د هر الهی حکم تطبیق په مونږ لازم

او ضروری دي. متاسفانه ځينې هغه خلک چې له الهی احکامو څخه بی خبره دي، او ياپې هم دين پخپل کامل ډول سره نه دي درک کړي، نو عبادتونه په فردي امورو کې خلاصه کوي، او فکر کوي چې په وګړيز ډول سره د څو عباداتو ادا کول له الهی عذابه د دوی د نجات سبب شي، داسې حال کې چې حقيقت داسې ندي، اجتماعی امور هم څه عبادتونه لري چې دې برخه کې دغه عبادتونه په ترتيب سره ذکر کوو.

اول: انساني روابط

د ټولنې له افرادو سره ښه او نيک روابط لرل يو څه احکام لري، چې ددغو احکامو ترسره کول او د هغې ترک ګناه شميرل کيږی، انسانی روابط کولی شو د اسلام مقدس دين کې په لاندې ډول سره تقسيم بندي کړو:

۱– د کورنۍ د غړو ترمنځ روابط:

کله چې يو مومن د خپل کور دننه ژوند کوي، الهی احکام ده ته په مختلف ډول سره متوجه دي، دغه احکام دکورنۍ د ټولو غړو سره د ښې رابطې په هکله دي، د کورنيو روابطو موضوع کيدلي شي په راتلونکو سمسترونو کې د اسلام اجتماعی نظام تر عنوان لاندې په مفصل ډول سره ولولو.

۲– د دوستانو ترمنځ روابط:

د اسلام مقدس دين کې د دوستانو ترمنځ د روابطو د تحکيمولو په هکله احکام وجود لري چې دا موضوع هم د اسلام اجتماعی نظام کې شامليږي.

۳– د ګاونډي سره روابط:

د ګاونډی سره روابط هم يو سلسله احکام لری چې د اسلام اجتماعی نظام سره تړاو لري.

۴– د کوڅې، سرک او محلې له خلکو سره روابط:

دغه روابط هم د جماعت د لمانځه د اداکولو لپاره مسجد ته د مسلمانانو د حاضريدلو په واسطه حاصليږي، د جماعت لمونځ چې يو مهم اسلامی عبادت دی، بر علاوه له دې چې د انسان رابطه له پروردګار سره محکموي،

همدارنګه مونږ ته د اسلامي نظام تمرین را کوي، چې انسان د امام په انتخاب، د امام څخه پیروي، د مسلمانانو ترمنځ په صفونو کې د مساوات ایجاد او د مسلمانانو له حال څخه با خبرۍ کې وي.

۵- د ناحیي او قریي له خلکو سره روابط:

د جمعې لمونځ د انسان اړیکې نورې هم زیاتوي، او د جمعې لمونځ د انسان اړیکې له خالق او مخلوق سره مستحکموي ځکه مسلمانان د جمعي په لمونځو کې کولی شي د منطقې زیاتې ستونزې له یوبل سره حل کړي.

۶- د ښار او ولایت له خلکو سره اړیکې:

د اختر لمونځونه په لویو منطقو کې ادا کیږي، چې د اختر ځایونو (عیدګاه) په نوم سره یادیږي، او مسلمانان په دغو ورځو کې یو د بل حال پوښتي، او بیا د ټولنې د زیاتو مسایلو په هکله د اختر امام پیژندنه او څیړنه وکړي.

او په ځانګړي ډول دغه امامت باید د اسلام سیاسی نظآم کې دلویو رهبرانو په واسطه ادا شي.

۷- د نړۍ سره اړیکې:

د نړۍ مسلمانان کال کې یو ځل نړیوال کنفرانس لري، چې د حج د مناسکو د اداکولو ترڅنګ نړیوالی ستونزې هم باید د مختلفو لیدونو لخوا څخه باید د څیړنې، مناقشې او ارزیابۍ لاندې ونیول شي، د اسلامی نړۍ سیاسي مشکلات، اقتصادی مشکلات، د فقر سره مبارزه، کاریابی، د ثروت توزیع، د زکات توزیع، د هیوادونو مرسته، د ډیپلوماسي اړیکې او نورې ټولې ستونزې کیدلی شي د حج په مراسمو کې په نړیوال ډول سره مطرح شي. متاسفانه چې د نن ورځې عصر کې حج فقط یو عادی عبادت ګرځیدلی دی، او حتی مسلمانان حق نلری ډیرو حالتو کې خپلې ستونزې مطرح کړي.

۸- له مستامنینو، ذمیانو او لږ کیو سره اړیکې:

دا چې د اسلام مقدس دین د یو نړیوال نظام په توګه د ټولو ادیانو خلکو ته احترام لري، او هیڅوک د اسلام په منلو سره نه مجبور وي، بناء داسې قوانین او احکام لري چې د اهل ذمه (هغه خلک چې بل دین لري او په اسلامی هیواد کې ژوند کوي لکه د افغانستان هندوان او سکان) او مستامنین (هغه خلک چې په قانوني ډول له ټولو هیوادونو څخه اسلامی هیواد ته داخلیږي.

۹- تعلیمي اړیکې (تعلیمي احکام) تعلیمي عبادتونه:

(هغه عبادتونه چې تعلیم او تربیې پورې اړه لري) په تعلیمی عبادتونو کې باید لاندې امور په نظر کې ونیسو:

الف: دعلم زده کړه په ټولو مسلمانانو (نر او ښځې) باندې فرض دي، ځکه چې پرته له علم څخه نشو کولي الله ﷻ وپیژنو، نشو کولی خپل عبادتونه ترسره کړو او نشو کولی په ټولنه کې په هغه مثبت ډول سره ژوند وکړو.

ب: د اسلامی شریعت له لید څخه چې هرکار دیو واجب د اداکولو وسیله ګرځي، هغه کار هم واجب دی، «کل ما یؤدی الی الواجب فهو واجب ایضا» اوس ټول هغه علوم چې مسلمانانو ته دا قوت ببښي چې له خپل وطن، ناموس، دین او مقدساتو څخه دفاع وکړي نو مسلمانانو باندې واجب ده، الله ﷻ خطاب مومنانو ته فرمایي: ﴿وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسۡتَطَعۡتُم مِّن قُوَّةٍ﴾ «د خپلو دښمنانو لپاره په قوت سره تیاری ونیسي»، اوس پوښتنه مطرح کیږي چې د مسلمانانو قوت څه شي کې نغښتی دی؟ او د حضرت پیغمبر ﷺ او خلفای راشدینو او د اسلامی تمدن د عصر مسلمانانو څه قوت درلود؟ په ځواب کې باید ووایو: چې د هغه زمان د مسلمانانو قوت په دوه اساسي نکتو کې و، چې لومړي ایمانی قوت او په قرانی هدایاتو او نبوی ارشاداتو باندې پوهیدل او عمل کول و، او دویم د هغه زمان معاصرو علومو او وسایلو ته لاس رسی وه. مونږ په فقهی کتابونو کې لولو، چې د صلیبی جنګونو پر وخت د اسلام مفتیانو فتوا ورکړې وه چې نه باید په هغه غیر مسلمان باندې چې د نورو مسلمانانو مقابل کې جنګیږي وسله خرڅه کړو، او په هغوی باندې یې د وسلې خرڅول حرام ګرځولی و،

دلته باید لږ فکر وکړو چې هغه وخت مسلمانان په خپله تکنالوجی دومره قوی و چې نور مجبور و، ترڅو له دوی څخه وسله وپلوري.

مسلمانان په اوسنی عصرکې هغه وخت کولی شي چې قوي اوسي چې اسلامی علومو او معاصرې تکنالوژۍ ته لاس رسی ولري، او قوت کولی شو مختلفو تعلیمی، تربیوی، اقتصادی، سیاسی، عسکری او ایمانی برخو کی تشریح او توضیح کړو، او دا کار د ټولو مسلمانانو په غاړه واجب دی.

ج: د اسلامی شریعت پیژندل، د اسلامی عقیدې او عبادت د احکامو د پوهیدلو په اندازه په هر مسلمان (نر او ښځی) باندې فرض عین دي.

پدې اساس سره له دې چې هر مسلمان د بشري ژوند په مختلفو څانګو کې تخصص حاصلوي، داکتر، انجینر، ژورنالست، فارمسست، نظامی، ساینس پوه، وترنر، حقوق پوه، ارواپوه، مدیر، دهقان، زراعت کار، اقتصاد پوه او غیره لازمه ده چې دخپل تخصص او اصلی څانګې ترڅنګ د ضرورت په اندازه په اسلامی علومو کې هم معلومات پیدا کړي، ترڅو خپله ورځنی عقیده او علم د الهی دستوراتو مطابق پرمخ بوځي. بناء هر مسلمان باید د دوه برخو خپل اصلی تخصص او اسلامي پوهی ترمنځ یو ځای والی راولي. ځکه چې انسانی علوم پرته د ایمانی ملاتړ څخه انسان ټولنې ته د خدمت پر ځای بی لارۍ ته کشوي، او ډیر هغه علوم چې باید د بشریت په خدمت کې واوسي د بشریت د تهدید سبب ګرځي.

د: په علومو کې فرض کفایي: په اسلامی ټولنه کې ټول علوم فرض کفایي دی، او په کار ده ترڅو ټول وطنوال هڅه او کوشش وکړي په هغو مختلفو رشتو کې چې د ټولنې په ګټه دي د مسلکی کادرونو په روزنه کې هڅه او کوشش وکړي، او هر کله چې یوه ډله کوم مسلک اختیار کړي په هغې کې تحصیل وکړي، بناء دغه فرض د نورو له غاړې ساقطیږي، او په هغه چا باندې چې دغه مسلک یي اختیار کړی دی فرض عین ګرځي، او هر وخت چي کوم تخصص کې هیڅ کوشش ونه شي، بناء د هغې ګناه په ټولو وطنوالو باندې ده، ځکه چې یو فرض یې ترک کړیده، پدې اساس ټولې هغه څانګې او

تخصصونه چې د اسلامي ټولنې پرمختګ او قوت ښښنی لپاره دي په دغو فرضو کې شاملیږي.

ه: د تخصصونو فرض والی: قران عظیم الشان فرمایي: ﴿فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ۝٤٣﴾ [النحل: ٤٣] «تاسې له متخصصینو څخه وپوښتئ که نه پوهیږئ»، دغه آیات شریف د حضرت محمد ﷺ پر وخت هغو خلکو ته خطاب شو چې د پیغمبر په اړه یي شک کو، ورته وویل شو چې تاسې ولاړ شئ او له اهل کتابو څخه چې دادیانو او پیغمبرانو په هکله زیات معلومات لري، پوښتنه وکړئ، چې هغوی تاسې ته د پیغمبر او د هغوئ د وجود د حقیقت په هکله معلومات درکړي، په اوسنی عصر کې هر مسلمان ته لازم دي چې د تخصصاتو پورې ټول اړوند امور له متخصصینو څخه وپوښتي، د مرضونو په هکله له ډاکترانو، د حیواناتو په هکله له وترنرانو، د دواګانو په هکله له فارمستانو، د کمپیوتر په هکله له کمپیوتر متخصصینو او په همدې ډول هره ځانګه باید هغه متخصص شخص ته پریږدو، او دا چې بیا د هرې ځانګې په هکله یو متخصص وي بناء ددغسي متخصصانو تربیه د اسلامی ټولنې په غاړه ده، چې په مختلفو تخصصونو کې د ځوانانو د تعلیم او تربیې لپاره لاره اسانه کړي، او ددې کار لپاره برنامې او کاري پلانونه ولري، ترڅو اسلامی ټولنه همغه قوت ته چې الله ﷻ ورته هدایت کړی دی لاس رسي پیدا کړي.

و: د نجونو او ښځو تعلیم او تحصیل: نجونی او ښځې د اسلامی ټولنې نیمه برخه تشکیلوي، لومړی کس چې په رسول کریم ﷺ یي ایمان راوړ د بی بی خدیجة الکبری په نوم سره یوه تجارت کاره ښځه وه، د اسلام لومړۍ شهیده هم د بی بی سمیه په نوم سره یوه ښځه وه، هغه ښځه چې الله ﷻ یي غږ واورید او د سورت مجادلی لومړی آیات ددې په هکله نازل شو ﴿قَدۡ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوۡلَ ٱلَّتِي تُجَٰدِلُكَ فِي زَوۡجِهَا وَتَشۡتَكِيٓ إِلَى ٱللَّهِ وَٱللَّهُ يَسۡمَعُ تَحَاوُرَكُمَآۚ﴾ هم د بی بی خوله رضي الله عنها په نوم سره یوه ښځه وه. او هغه ښځه چې د احد په غزا کې یي د اسلام له پیغمبر څخه دفاع کوله او په مټ کې یي د غشو او تورو د ولس

زخمونه خوړلي و، د بی بی نسيبه (ام عماره) په نوم سره يوه ښځه وه، او هغه ښځه چې مشران صحابه کرام به ورته د علمی ضرورتونو پر وخت راتلل او په زرګونو حديث يې روايت کړي دي بی بی عايشهرضي الله عنها د رسول کريم ماندينه وه، د قران کريم سورتونه لکه مريم، مجادله، النساء او غيره هم د ښځې د لوړ مقام د احترام او عزت په خاطر نومول شوي دی. او يوه ښځه او يوه نجلۍ هم د ټولو مومنو انسانانو لپاره د الګو او نمونې په ډول سره په قرآن کريم کې ذکر شوي دي، چې يو يې د فرعون ښځه او بله يې بی بی مريم ده.

اوس يوه پوښتنه مطرح کيږي چې آيا مونږ کولی شو په اسلامی ټولنه کې پرته د ښځو له تعليم او تربيې څخه ژوند وکړو؟ ايا کولی شو چې عفت او پاکۍ سره پرته له دې چې ښځو ته د تعليم او تربيې په برخه کې سهم ورکړو ژوند وکړو؟ او کله چې وايو چې بايد خپلې خويندې میندې او ماندينې د مريضۍ پر وخت د ښځينه طبقې ډاکترانو او نرسانو ته ويسو چې هغه معالجه او تداوي کړي.

او کله چې وايو چې د ښځينه و لپاره بايد ښځينه روغتونونه او معاينه خانې وي، او کله چې غواړو زمونږ د ښځينو په لاس ترسره شي، څه رنګه کولی شو چې دغه اهداف د مسلمانو نجونو او ښځو له تعليم او تربيې څخه پرته لاس ته راوړو بناء ددغو ټولو وجايبو د اداکولو لپاره لازم دی چې په مختلفو رشتو کې د نجونو او ښځو د تعليم او تربيې لپاره هڅې وکړو.

کيدای شي په اسلامې نړۍ کې هيڅ داسې مسلمان پيدا نشي چې ووايي ماندينه او لور دېي د نارينه ډاکترانو په واسطه تداوي او معالجه شي، مګر د ضرورت او مجبوريت پر وخت، خو په عادي حالاتو کې چې د ښځينه طبقې ډاکتران او طبيبان موجود وی ضروری ده چې د ښځينه طبقې لپاره داکتران له خپلې طبقې څخه وي.

اوس نو د اسلامی ټولنې په مسولينو باندې لازمه ده، چې ددغسې کادر د روزنې لپاره عملی کاري برنامې تر لاس لاندې ولري.

او د نجونو د تعليم او تربيې لپاره ځانګړي مکتبونه ولري، او دهغوی معلمان هم بايد له ښځينه طبقی څخه وي. نو ضرورت دی چې د هغو مضمونونو لپاره چې مکتبونو کې لوستل کيږي لکه رياضی، کيميا، بيولوژی، اروا پوهنه، ادبيات، اسلامی علوم، کورنې چارې، خطاطي او غيره داسې معلمان وروزو چې له ښځينه طبقې څخه وي، د طب د مختلفو رشتو لپاره د ښځينه طبقې داکتران تربيه کړو، چې د ضرورت پر وخت په مختلفو طبي رشتو کې تخصص ولري او حتې طبی وسايل لکه التراساوند (تلويزيونی معاينات) هم د ښځينه طبقی متخصصينو ته ضرورت لري. بناء د هيواد د ضرورتونو په اساس په هغو ځايو کې چې ضرورت تقاضا کوي او اسلامی ټولنه پاکې، صفا، پر مختګ او سعادت ته رسوي، په هماغه اندازه لازمه ده د نارينه او ښځينه له طبقو څخه د مختلفو کادرونو په روزنه کې هڅه او کوشش وشي.

د ښځينه د تعليم او تربيې پر وړاندې ستونزې: زمونږ په هيواد کې د ښځينه و د تعليم او تربيې په وړاندې لويه ستونزه د نجونو او ښځينو په تعليم کې د اسلامی قوانيو د اساساتو له اسلامی ارشاداتو او د اسلامی ټولنی له ضرورتونو څخه ناخبری ده، چې غواړم د هريو په هلکه څه معلومات ورکړم.

په اوله نقطه کې ډير هغه خلک چې اسلامی ټولنه کې دقدرت په چوکۍ ناست وي ددې په عوض چې د مسلمانو نجونو او ښځينو په تعليم او تربيه کې اسلامی ارشادات مراعات کړي، غواړي چې تعليم او تربيه کې اروپايی او امريکايي سيستمونه تطبيق کړي، د اسلام مقدس دين له ليد څخه د علم زده کړه په ټولو (نر او ښځې) باندې فرض ده، ځکه حتی هغه ښځه چې په قرآن او حديث باندې پوه نشي څه رنګه کولی شي خپل دين باندې پوه شي؟ څرنګه کولی شي د الله ﷻ په وحدانيت باندې ايمان راوړي؟ څرنګه کوی شي پوه شی چې روزه يې کله فاسديږي او کله سيی کيږي؟ بنا پردې ددين د اساساتو پيژندنه همورباندې فرض ده چې اسلامی علوم زده کړي، او په همدی ډول د انسانی ټولنې د ضرورت په ټولو څانګو او تخصصونو کې.

د اسلام مقدس دین علاوه له دې چې ښځینه تعلیم او تربیې ته تشویقوی د تعلیم او تربیې شرایط هم مونږ ته را په ګوته کوي، چې هر کله غواړو چې ښځې په اسلامی ټولنه کې د علم او پوهی په ګاڼه باندې سمبالې وي لازمه ده چې د دوي دغه تعلیم او تربیه په داسې شرایطو کې ترسره شي چې د هغوی عفت او پاکي هم حفظ شي، د هغوي شخصیت هم مصؤن وي، او هیڅ وخت د بدکاره هلکانو او سړیانو لپاره دلوبو، اله نشي. هغه صورت کې چې په اسلامي هیواد کې د تحصیل مصونه، باعفته، پاکه او د سړیانو له تصرفه لرې، او د نجونو او هلکانو له اختلاط څخه پاکه زمینه تیاره شي او هر مسلمان پوه شي چې خور او لور یې په امن او امنیت، له کرامت او عزت، له مصونیت او احترام سره درس ته ځي او هیڅ ګمراه او بی لارې نشي کولي، چې په لاره کې یا د مکتب او پوهنتون د ننه هغې ته څه مزاحمت وکړي، پرته له شکه چې اماده کیږي چې ټول اولاد یې درس او تعلیم ته ولاړ شي. ځکه د نجونو تعلیم او تحصیل د نجونو په ځانګړي مکتب او پوهنتون کې، د ښځینو د ځانګړو ترانسپورتي وسایلو لرل، د ښځینه طبقی د استادانو او معلمانو لرل، په پوهنتونو او مکتبو کې د اسلامی حجاب رعایت کول هغه وسایل دي چې اسلامی ټولنه کې د ښځو د تحصیل زمینه برابروي.

او هر کله چې د دولت مسولین په ریښتیا سره غواړي چې اسلامي هیوادو کې د نجونو د تعلیم او تحصیل لپاره زمینه برابره کړي دغه اساسی ټکي دې رعایت کړي، ترڅو زمونږ خورګانې او لورګانې هم تحصیل وکړي او هم د هغوی عفت او پاکي مصون او محفوظ وي.

بهرنی کلتور د نجونو د تعلیم او تحصیل لوی خنډ: په ننی عصر کې دنجونو او ښځینو د تعلیم او تربیې اساسي علت د اروپایي کلتورونو تطبیق دی، په اسلامی هیوادو کې د دولتونو زیات مسولین د اروپایي تعلیم او تربیې سیستمونه په مسلمانو نجونو باندې تطبیقوي، هغو د (Coedueation) مختلط تعلیم سیستم حتمی ګڼی او مکتبونه او پوهنتونونه د نجونو او هلکانو ترمنځ په مختلط ډول سره جوړوي، د دوی دغه کړنه سبب کیږي چې ډیر خلک ددغسې اختلاطونو دعواقبو له ویرې خپلې لورګانې مکتبونو او

پوهنتونونو ته نه پرېږدي، او یا هم ډېر خلک په دغسي ټولګیو کې د خپلو لوڼو کیناستل د خپل کلتور او غیرت مخالف ګڼی بناء دهغوی د تعلیم او تحصیل مانع ګرځي پدې اساس دحل لاره چیرته ده؟ د حل بهترینه لاره د نجونو په تعلیم کې هماغه اسلامی طریقه ده چې مخکې مو یادونه وکړه.

ج: په تحصیل کې نیک نیت: هرکله که څوک غواړي چې دده تحصیلات په عبادت کې حساب شي خپل نیت دې سیي کړي، او په دې نیت دې درس ووایي چې دی دغو علومو ته په لاس رسي سره د الله جل جلاله په پیژندنه د الله جل جلاله د رضایت په جلب کولو، د حقیقتونو په پوهیدلو، د اسلام مقدس دین ته او وطن او وطنوالو ته په خدمت کولو کې هڅه او کوشش کوي ولې مقابل کې چې هر کله د انسان نیت سیي نه وي او علم د خپلو دنیوي او شخصی هدفونو د لاس ته راوړلو لپاره حاصل کړي د هغه اجر له منځه ځي، او هیڅ ثواب ورته نه ورکول کیږي بناء دنیت تصحیح په تعلیم او تربیه کې ډېر مهم او ضروري ده، ترڅو د نیک نیت په لرلو سره ددنیا او آخرت نصیب زمونږ په برخه شي.

د: د عالم او متعلم د مقام لوړوالی: د عالم او معلم مقام په اسلامي ټولنه کې بهترینه او عالیترینه مقام دي، الله جل جلاله فرمایي: ﴿هَلۡ يَسۡتَوِي ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُونَ وَٱلَّذِينَ لَا يَعۡلَمُونَۗ﴾ «آیا عالمان او جاهلان برابر دی؟».

دا پوښتنه د نفی په معني ده یعنی عالمان او جاهلان برابر ندي، د عالم مقام د جاهل په پرتله ډېر زیات لوړ دي، او الله جل جلاله عالمانو ته دځانګړي اجر او عوض خبره کړیده، د عالمانو مقام ته احترام کول پخپله یو نوع غټ عبادت دي، چې د مخلوقاتو د پروردګار د رضا موجب ګرځي، په روایت کې راغلي دي چې تاسې یا عالمان اوسي یا متعلمان او یا هم د دوي د یوتن خدمتګاران.

ه: د استاد او مربی د مقام احترام: مسلمانانو هغه وخت وکولی شو چې اسلامی مدنیت ته ورسیږي او په ټوله نړۍ کې لوړ او با ارزښته مقام تر لاسه کړي چې دالهی هدایاتو مطابق یې د خپلو عالمانو او پوهانو احترام کو، او

هغوی ته یې ارزښت ورکو، د هارون الرشید د زامنو پر وخت به هر عالم ته چې یو کتاب به یې لیکه او یا به یې یو علمی کتاب له بلې ژبی څخه را ژباړه نو د هماغه کتاب په وزن به یې طلا ورکوله.

او په همدې علت د عالمانو د مقام په لوړیدلو سره هره ورځ د پوهانو تعداد زیاتیده او مسلمانان دیو مدنیت خاوندان شو، په همدغه وخت کې مسلمانانو ساعت اختراع کړ، او د اسلامي تمدن اثار هغې اندازې ته ورسیدل چې ګوستاف لوبون فرانسوی یو لوی کتاب (اسلام اود عربو تمدن) په نوم سره ولیکه، مسلمانانو وکولی شو د فارس امپراطورۍ ته ماتې ورکړي او د اسلام مقدس دین هغوی ته ورسوی، او د روم امپراطورۍ د هارون الرشید پر وخت اسلامی حکومت ته کلنۍ څو ملیونه طلایي پیسی جزیه ورکوله، د مسلمانانو عزت دومره زیات و چې یوه ورځ هارون الرشید دمه کوله چې وریځ یې له پاسه تیره شوه، نو ورته یې وویل: هرې خوا ته چې ځې لاړه شه او ووریږه، په هر هیواد کې چي وریږې ستا مالیه ماته راځي. د مسلمانانو دغه عزت هغه وخت له منځه ولاړ چي عالمان یې بی عزته شو، او استعمار هم ددې لپاره چې نور هم دجهل ریښه د خلکو ترمنځ ښه ژوره کړي، داسې برنامې جوړوي، چې جاهلان، او ناپوهه او بې ایمانه خلک تشویقوي، او هغه تلویزونونه چې داستعمار په ګټه کار کوي، همیشه ځوانان په داسې برنامو کې مصروفوي چې زیاتره له علم او پوهې سره ددښمنۍ او بد اخلاقۍ جنبه ولري. ددې په عوض چې د علم ستوري، د تقوا ستوري، د ساینس او تکنالوژي ستوري، د کمپیوټر ستوري، د علومو ستوري معرفی کړي، داسې اشخاص خلکو ته معرفی کوي چې د ډیر بد شخصیت خاوندان دي، او په همغه هیواد کې چې یو رقاص انسان په لوکسو موټرونو کې لذت وړي، په همغه هیواد کې چې علما او پوهان د خپل رزق او روزۍ پسې سرګردانه ګرځي، د مکتب معلمان د خپل اولاد د نفقې لپاره نیمه ورځ مازدیګر کار کوي، پداسې حال کې چې جاهل خلک په مجللو قصرونو کې افتخار کوي، عالمان او پوهان ساعتونه پیاده ځي، او د مکتبونو ماشومان د خیمو لاندې درس وایي. ولی په مراسمو او مجالسو کې ملیونونه افغانۍ په غذا خوړلو او د ملیمنو په راتګ

باندې مصرفیږي او پدې شکل ویده به کله ویده راویښ کړي، او همدا ده چې دغسې هیوادونه، نه یوائې دا چې پرمختګ به ونکړي، بلکې هلاکت به د ټولو نصیب شي. دري کې وایي:

صــدها چـراغ دارد و بیراهـه میـرود بگذار تا که افتد وبیند سزای خویش

یعنی سلګونه چراغونه لری او بی لارې هم ځي پریږده یې چې وغورځیږي او خپله جزا ووینې

و: د تعلیم او تربیې اجر: د اسلامی شریعت له لید څخه لوی اجر هغه څوک ترلاسه کوي چې د علم او پوهې په زده کړه باندې مصروف دي.

او په احادیثو کې راغلي دي کله چې یو څوک د علم د زده کړې لپاره مکتب، مدرسې، پوهنتون او پوهنځی ته ځي د رحمت ملایکې خپل وزرونه د دوی د مقام د احترام په خاطر د دوی مخی ته خواره کوي.

ه: نیکیو ته بلنه او له بدیو منع کونه: دټولنی او وګړو د تعلیم او تربیې په مسله کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر موضوع شامله ده، دلته د یو هیواد په ډول نیکیو ته د مسلمانانو بلنه ده، او په نړیوال ډول سره د اسلام مقدس دین ته دغیر مسلمانانو بلنه ده.

ز: له انسانی علومو سره د اسلام علاقه: دین عبارت له هغه شي څخه ده چې هغه الله ﷻ وضع کړی دی، او دقرانی ایاتونو او دپیغمبر او دصحیحو حدیثو په واسطه بشریت ته تبلیغ شوی دی، (دین فقط همغه الهی وحی ده چې د جلی وحی په ډول (قرآن کریم) او خفی وحی (د پیغمبر احادیث) وی، چې بشریت هغې کې تصرف نشی کولی او نه د هغه احکام تغیر او تبدیل کولی شي، اما بقیه امور چې انسانان په هغې کې دخیل دي، هغه انسانی علوم دي، اګر چې د قران او سنتو په خدمت کې وی. خو انسانی علوم هغه څه ته ویل کیږي چې هغه بشر ابتکار کړی وي.

اوس یوه پوښتنه مطرح کیږی چې د دواړو ترمنځ اړیکي څرنګه ارزوو!

په ځواب کې وایو چې: ددین او انسانی علومو ترمنځ اړیکي د هدف او وسیلي دي، دین د یو مسلمان اساسی هدف دی، او د اسلامی احکامو د

تطبیق لپاره د هغو مختلفو وسایلو څخه استفاده کوي چې انسان هغه ابتکار او اختراع کړي دي. او هر کله چې دغه وسایل وکولی شي چې د اسلام په خدمت کې اوسي، او اسلامي مقاصد ترسره کړي نو غوره او د اسلام د تایید وړ مسایل دي، او هر کله چې د الهی احکامو مخالف وي او یا هم الهی احکام پښو لاندې کړي دې وخت کې بیاد اسلام موقف د هغې مقابل کې منفی دی.

انسانی علوم هغه وخت د اسلام مقدس دین سره موافقت پیدا کولی شي چې اسلامی اهداف ترسره کړي، او مونږ دداسې اصطلاحاتو طرفدار نه یو لکه اسلامی طب، اسلامی هنر، اسلامی انجینری، اسلامی ژورنالیزم، بلکه غوره داده چې د اسلامی طب اسلامی هنر او اسلامی مهندسي او غیره پر ځای ووایو: طب، مهندسي او هنر چې اسلام د هغو تایید کوي.

ځکه مونږ داسې طبي، انجنیری، ژورنالیستکی، هنری او غیره امور لرو چې اسلام د هغي تایید نکوی مثلا نن په طب کې مصنوعی القا وجود لري چې دطبی وسایلو په واسطه د نامحرمه سړي نطفه د نامحرمې ښځې رحم ته القا کیږي ترڅو یو ماشوم دنیا ته راشي، چې اسلام دغه عملیه نشي قبلولی. په انجینری کې داسې ساختمانونه شته چې په هغې کې ستر او حجاب نشي مراعاتیدلی. او همدارنګه د هنرونو داسې ډولونه دي چې رقص د هنر په نوم بربنډ ډول سره د نورو په وړاندې ترسره کیږي.

لنډه دا چې دې لاره کې غوره هماغه ددکتور عماره خبره ده چې وایي: باید ووایو چې د ښکلو هنرونو په هکله د اسلام له نظر بیانولو څخه زمونږ هدف دا نده چې ووایو دیني هنرونه، لرو بلکې دا هغه هنرونه دي چې اسلام هغه خوښوی ځکه چې دین یعنی هغه څه چې الله ﷻ وضع کړي دي، او عاقلان هغه څه ته را غواړي چې د الله ﷻ، له پیغمبرانو سره دي او هغه علوم چې د هغې موضوع ده شرعي علوم دي، پداسې حال کې چې هنر د بشر ابتکار دی،

او هر کله چې غواړو، علوم طبقه بندي کړو.هنر د کلتوري علومو او د هغې په ځانګو کې ځای نيسی[۱].

په اسلامي شريعت کې يو مهم قانون دي چې «مايؤدی الی الواجب فهو واجب ايضا» هر شی چې د يو واجب ادا کولو ته منجر کيږي هغه شی هم واجب دي.

ددې قاعدې په اساس هغه وسايل چې د اسلامي واجباتو په ادا کې فعال سهم لري، او د اسلامي احکامو د تطبيق لپاره موثر وی د زيات اهميت څخه برخمن دي. بناء کله چې مونږ له هغو غوره اسلامی هنرونو څخه چې د اسلامی احکامو د وړاندي کولو لپاره کارول کيږي يو اسلامي کار مو تر سره کړي دي. يو هدفمند هنر چې نورو ته د اسلامي حقيقتونو د رسولو په نيت وي د عبادت يوه برخه ګڼل کيږي.

هغه وخت چې ماشينونه اختراع شوي نه و، هنر مندو ليکوالانو مکمل قران کريم په خپلو ښکلو قلمونو سره ليکه او نړيوالو ته يي وړاندې کو اوس هم په ځينې هيوادونو کې د قران کريم څه نسخې چې ډير پخوا وختونو کې ان د صحابه کرامو پر وخت نوشته شوي دي موجودي دي.

مسلمانو ممثلينو (اداکارانو) د اسلام مقدس دين د خپرولو او نړيوالو ته د اسلام د رسولو لپاره فلمونه او سريالونه وړاندې کړي دي چې د رسالت فلم، د عمر مختار، مريم مقدس، د انجلس ځوانان، او مختلف سريالونه لکه د عمر بن عبد العزيز، الغرسان، هولاکو، صلاح الدين ايوبی او غيره ددغه اسلامي هنر لپاره ښه مثالونه دي.

د نقاشۍ او ميناتورۍ هنر نړيوالو ته د اسلامي تمدن په وړاندې کولو کې مهم رول لرلی دی او اوس هم ځينې هغه اثار په مسجدونو او مقدسو ځايونو کې موجود دي.

۱- (اسلام وهنرهاي زيبا، دکترمحمد عماره، مترجم مجيد احمدي، تهران: نشراحسان ۱۳۸۱ هـ ش، ص: ۱۷)

د معمارۍ هنر د اسلامي تمدن پر وخت لویو اسلامي هنرمندانو نړۍ ته وړاندې کړ، او تر اوسه د معمارۍ اثار په ورک شوي اندلس (ننۍ اسپانیا) کې مشاهده کوو.

دریم: سیاسي اړیکې

د اسلامي نظام د ایجاد اسلامي سیاست، اسلامی حکومت کې د اسلامې احکامود تطبیق، د زکات د اخیستلو او توزیع او اسلامی جهاد په هکله ځانګړي احکام لري. چې د هغې اجرا کول عبادت کې شاملیږي تاسې کولی شي پدې هکله د (اسلام سیاسی نظام) کتاب دلیکوال تالیف کې دا متن مطالعه کړی.

څلورم: وظیفوی اړیکي

کله چي څوک کومه وظیفه انتخابوي، په هغي کي اسلامی احکام لاندي ټکو پوري تعلق لري.

الف: د وظیفې انتخاب

کله چي یو مسلمان کومه وظیفه انتخابوي، لازمه ده چي لومړي پوه شي چي دده دغه وظیفه په حلالو کارونو کي ده یا حرامو کي؟ هغه شرکت چي دي پکې کار کوي جایز کارونه ترسره کوي او که نا جایز؟ بناء یو مسلمان ته اجازه نشته چي مثلا د شراب جوړولو په شرکتونو، مخدرات، سود خوړونکی موسسات، جنسي چینلونه، قمارخانو، د فحشا ځایونه، او ټولو مشکوکو ځایونو کې وظیفه ترسره کړي ځکه هغه پیسي چې دغه شرکتونه یي تر لاسه کوي ټولې د حرامو او ناروا لارو څخه دي او چا سره د حرامو په لاسته راوړولو کې مرسته کول ناروا ده او ددغسي اشخاصو معاش هم حلالیدلی نشي.

ب: وظیفه پیژندنه

هرکله چې مسلمان په یوه وظیفه کې مقرر شي چې د اسلامي شریعت مطابق جواز ولري او د هیواد په نفع وي، لازم ده ددغې وظیفي په ادا کولو کې هم سعی او کوښښ وکړي خپله وظیفه په صداقت سره ادا کړي، د تقسیم

اوقات مطابق په پوره ریښتینولۍ سره کار وکړي، ځکه په وظیفه کې چل ول کول ناجایز دي.

ج: له استفاده اخیستنې څخه لرې والي

رشوت خوړل او یا مراجعینو او لاس لاندې خلکو باندې د ډوډۍ خوړلو محفلونه جوړول یو رنګه نا مشروعه استفاده اخیستنه ده، چې پیغمبر په رشوت خوړونکو باندې لعنت ویلي دي.

«عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي» حضرت عبدالله بن عمر وایي چې رسول الله ﷺ په رشوت اخیستونکي او رشوت ورکوونکی باندې لعنت ویلی دی[1].

لعنت د الله له رحمت څخه د شخص د شړلو په معنی سره ده او هغه څوک چې رشوت خوري د الله جل جلاله له رحمت څخه شړل کیږی، او هغه څوک چې د الله له رحمت څخه شړل شوی وي جنتورباندې حرامیږي.

د: په وظیفه کې اخلاص

مسلمان انسان پخپله وظیفه کې اخلاص هم لري، بناء همیشه د خپلې وظیفي د غوره ادا کولو لپاره هڅه او کوښښ کوي. او د خپل وسې تر اخرې اندازې د هغې د ښې ترسره کونې لپاره کوشش کوي. ځکه مسلمان انسان پوهیږي چې خلکو ته زما خدمت کول نه یوازې له دنیوی منفعت څخه برخمن ده بلکي لوي اخروي ثواب مې هم په برخه کیږی. او ددغسې انګیرنې په درلودلو سره هیڅکله نه خسته کیږي، مومن طبیب چې هره ورځ په سلګونو مریضان تداوي کوي بیا هم د لازیات خدمت کولو لپاره تپ او تلاش کوي او با ایمانه استاذ چې هره ورځ د لکچرونو او چپترونو په تیارولو کې زحمت باسي هیڅکله د ستړیا احساس نکوي ځکه دده د ژوند هره لحظه په عبادت کې محاسبه کیږي.

ه: د قوانینو طرحه

۱- حدیث ۳۱۰۹ کتاب الاقضیة، سنن ابي داوود.

هرکله چي مومن انسان په خپله وظیفه کې د قوانینو د طرح کولو مسؤلیت ولري لازمه ده ترڅو ټول قوانین دقران عظیم الشان او پیغمبر د سنتو له شعاع لاندی جوړ کړي ځکه چي د قانون په جوړولو کې دالهی هدایاتو هیرونه او د غیر اسلامي قوانینو پسي تلل په حقیقت کې خپل ځان د ظالمانو په قطار کې راوستل دي.

دریمه برخه: قانونی عبادات

په عباداتو کې اساسی قاعده داده چې د چا له قانون څخه پیروی کول د هغه عبادت ګڼل کیږی، مونږ مسلمانان د یوه پرودرګار عبادت کوو، بناء الهی قوانین د خپل سعادت ضامن پيژنو د هغه ټول اوامر پخپل ځان باندې تطبیقوو.

هر کله چې څوک په خپل ځان باندې الهی قانون تطبیق کړي نود الله ﷻ عبادت یي کړي او کله چي څوک د کوم انسان قانون پخپل ځان باندې تطبیق کړي نو د هغه شخص عبادت یې کړي دي.

مسیحیان کله کافر شول؟ قرآن عظیم الشان د مسیحیانو په هکله وایي: ﴿ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسِيحَ ٱبۡنَ مَرۡيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُوٓاْ إِلَٰهٗا وَٰحِدٗاۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ سُبۡحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ٣١﴾ [التوبة: ٣١] ویې نیول خپل پوهان او راهبان خدایان، پرته له الله تعالی څخه او مسیح د مریم ځوي، او دوی ته امر نه ؤ شوي مګر دا چې عبادت وکړي د یو الله چې نشته پرته له هغه نه بل لایق د عبادت، پاک دی له هغه څه نه چې دوی یې ورسره شریکوي.

علامه قرطبی وایي: دوی -مسیحیانو- احبار او رهبان(۱) د الله په څیر وګرځول په هر څه کی یې د هغوی اطاعت کو.

۱- احبار د حبر جمع ده او حبر عربي ژبه کې رنګ ته وایي، او عالم او پوه ته هم حبر وایي ځکه رنګ او قلم زیات استعمالوي، رهبان د راهب جمع ده راهب مسیحیت کې هغه کس دی چې

له حضرت حذيفهﷺ څخه ددې آيات شريف په هکله وپوښتل شو چې ايا دوی د خپلو عالمانو او راهبانو عبادت کوي، ويې ويل: نه خير، بلکې کله چې هغوی يو حلال شی ته حرام ويل او يو حرام شي ته يي حلال ويل دوی د هغوی په خبرو يقين کؤ.

حضرت عدی بن حاتمﷺ چې يوی مسيحي ؤ، او د اسلام په مقدس دين باندې مشرف شوی وايي: يوه ورځ د نبی کريم خوا ته راغلم او په غاړه کې مې د طلا يو صليب ځوړند کړي و پيغمبر راته وويل «ما هذا يا عدی اطرح عنك هذا الوثن» دا څه شی دی ای عدی دغه بت درنه لری وغورځوه — بيا مې واوريده چې دا آيات شريف يي لوسته ﴿ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسِيحَ ٱبۡنَ مَرۡيَمَ﴾ بيايې وفرمايل (هغوی دعالمانو او زاهدانو عبادت نکؤ خو هر کله چې هغوی کوم حلال شی حرام کړ او يا به يي کوم حرام شي حلال کړ دوی به د هغوی په خبرو اعتقاد او يقين کؤ.

له دې آيات شريف څخه معلوميږي چې مسيحيان که څه هم ظاهر کې پدې عقيدې سره نه و چې دوی د خپلو عالمانو او زاهدانو عبادت وکړي ولی دا چې هغوی ته يي د حلال او حرامو او هغو احکامو صلاحيت ورکو چې د اللهﷻ پوري اړه لري، او د هغوي پيروي يي کوله، بناء هغوی يي له اللهﷻ سره شريک کړل، ځکه نو مشرک شو، هر کله چې يو انسان ته صلاحيت ورکړ شي چې د الهی قانون مخالف يو قانون جوړ کړي او پدغه قانون کې له هغه څخه اطاعت وشي نو داد خپل ځان لپاره د هغه معبود ګرځول دي.

د اسلام مقدس دين کې د قوانينو اقسام:

د اسلام مقدس دين کې دوه نوعه قوانين وجود لري، يو اسمانی قانون، بل وضعی قانون.

دنيا يې ترک کړې وي او ازدواج نکوي فقط کليسا کې ژوند کوي، ارباب د رب جمع او رب د پروردګار په معنی دی.

آسماني قانون:

اسمانی قانون هغه قانون دی چې د قران او سنتو په واسطه ثابت شوی وی. اود اسلام پوهانو له قرآن او سنت څخه استنباط کړی وي چې د اسلامی شریعت په نوم سره پېژندل کيږي.

د اسلام مقدس دين کې د قانون (شريعت) مصادر: د اسلام مقدس دين خپلو قوانينو ته څه مصدرونه لری چې قرآن عظيم الشان هغه تعين کړي دي د اسلامی قوانينو (اسلامی شريعت) مصادر کولی شو لاندې برخو ته وويشو:

۱- قرآن کريم

۲- در سول الله سنت

۳- د اسلامی امت اجماع

٤- قياس او اجتهاد.

۱- قرآن کريم د قانون (شريعت) لومړي مصدر:

د قرآن کريم د احکامو انواع: دا چې قرآن کريم د بشريت لپاره د قيامت تر ورځې پورې کامل قانون دی، بناء په قرآن کريم کې ټول قوانين او نظامونه لکه اعتقادی، فکري، اجتماعی، تعليمی، تربيوی، اقتصادی او سياسی، عسکری، د ډيپلوماسی دنيوی او اخروی ژوند د قران ارشاداتو مطابق تنظيم کړي، قرآن کريم په عمومی ډول سره درې نوعه احکام لري چې عبارت دي له:

۱- اعتقادي احکام:

هغه احکام دي چې د يو مکلف انسان دواجباتو په هکله په الله باندې د ايمان، توحيد، په ملايکو ايمان اسمانی کتابونه، پيغمبران، دقيامت ورځ، جنت، دوزخ، پل صراط او غيره په هکله بحث کوي، چې د اسلامی عقيدې په نوم سره تدريسيږی.

۲- اخلاقی احکام:

هغه احکام دي چې د يو مکلف شخص واجبات د فضيلتونو د تطبيق او بدو او خرابو کارو څخه دلري والی په هکله بيانوی، چې د قرآن کريم د تربيوی اړخ سره ارتباط لري.

۳– عملی احکام:

هغه احکام دي چې انساني ټولنه کې له عملي قوانينو سره تعلق لري. د قرآنی اياتونو د مشخص بيان په هکله د قرآنی قوانينو په هکله د اسلام علماو او پوهانو اياتونه په مفصل ډول سره تقسيم بندي کړي دي. چې پدې هکله ددکتور عبد الکريم زيدان تقسيم بندۍ څه رقمونه بيان کړيدي چې په لاندې ترتيب سره دي.

۱– د کورنۍ قانون:

په قران عظيم الشان کې اويا ايتونه د کورنۍ اړوند قوانينو په هکله دي چې د (قانون الاسره = کورنۍ قانون، احوال شخصی) په نوم سره نومول کيږي چې په هغې کې په قومي اساساتو باندې د کورنۍ جوړونه د کورنۍ د اعضاو د حقوقو او واجباتو بيان وي.

۲– مدنی قانون:

هغه قانون چې د ټولنې د افرادو مالی معاملات تنظيموی او پلورلو پيرودلو، ګروی او ټولو عقودو ته شامليږي په ۷۰ آياتونو کې تشريح شوي دي.

۳– د مرافعاتو قانون:

په دې اياتو کې د قضا، شهادت، قسم او غيره په هکله اړوند قوانين ذکر شوي دي چې ددې هدف جامعه کې د عدالت تحقيق دي، چې په ۱۳ قرآنی آياتونو کې توضيح شوی دي.

۴– د جزا قانون:

دې قانون کې دجرايمو او د هغې د جزا اړوند امور بيان شوی دي چې ددې هدف د خلکو د ژوند، مال او ابرو ساتل او همدارنګه د ټولني افرادو ته د

امنیت او ارامی او اطمینان حفاظت کول دي. دغه قانون په قرآن عظیم الشان کې په ۳۰ آیتونو کې تشریح شوی دی.

۵– د حکومت اساسی قانون:

په قران عظیم الشان کې د هیواد د اساسی قانون، او له رعیت سره د دولت د رابطې په هکله ۱۰ آیاتونه بیان شوي دي.

۶– د یپلوماسی قانون:

پدې قانون کې چې ۲۵ آیاتونو ته شامليږي. د هیواد ټول دیپلوماسی امور د نړۍ له ټولو هیوادونو سره د اسلامي حکومت د روابطو په هکله دسولې او جنګ مسایل، ددیپلوماتانو (مستأمنین) د ژوند تامین او پردې خلک چې د اسلامی قانون مطابق یو هیواد ته داخلیږی بیان شوي دي.

۷– اقتصادی قانون:

د اسلامي دولت د اقتصادي قوانینو، وارداتو، مصارفو، تجارت، سرمایه لګول اقتصادی مشروعیت او د هغه عدم مشروعیت په هکله قرانی ایاتونه نازل شوی دي. چې په مشخص ډول د اقتصاد په هکله لس ایاتو نه هغه بیانوی.

همدارنګه په قرآن عظیم الشان کې د مختلفو مطالبو اړوند قوانین او ارشادات شته دي چې د هغې مفصله تقسیم بندي زیات وخت سره نیسی. چې له هغې جملې څخه په اجمالي ډول سره کولي شو لاندې قوانینو څخه یادونه وکړو:

- دانسان د شخصیت او د انسان د حقوقو په هکله قوانین.
- د ښځې د شخصیت اود ښځې دحقوقو په هکله قوانین.
- د ماشوم د حقوقو او د هغه دساتنې او رعایت په هکله قوانین
- د تعلیم او تربیې په هکله قوانین.
- د اجتماعی ادابو د کورنۍ حقوق، فامیل، او همسایه ګانو په هکله قوانین.

- د شکاياتو او شهاداتو او غيره په هکله قوانين.

لنډه دا چې قران عظيم الشان بشري ټولنې ته داسلامي قانون په حيث په مختلفو ځانګو کې قوانين بيان کړي دي چې د نړۍ مسلمانان قرانی اياتونو ته په استناد سره خپل قانونی ژوند عيار وي.

۲- د رسول الله ﷺ سنت د قانون (اسلامی شريعت) دويم مصدر:

د اچې ولې مسلمانانو د قانون يا اسلامی شريعت دويم مصدر د رسول الله سنت ګرځولي دي؟ دليل يې قران کريم دي. ځکه قرآن عظيم الشان محمدصلیاللهعليهوسلم د الله استازی معرفی کړی دی، هغه دی چې د قران کريم اياتونه يې په حديث شريفو سره تشريح، توضيح او بيان کړی دی.

قرآنی آياتونه په صراحت سره امر کوي چې مسلمانان له رسول الله څخه په پيروی باندې مکلف دي. ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ٥٩﴾ [النساء: ٥٩]

«مومنانو د الله تعالی پيروی وکړي او د رسول الله پيروی وکړی او د خپلو حاکمانو اطاعت وکړي او که څه شي کې مو اختلاف وکړ نو هغه الله تعالی او د هغه رسول ته ورو ګرځوی که تاسې په الله تعالی او د آخرت په ورځ باندې ايمان لری دا ښه او غوره تأويل دی». ﴿مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَۖ﴾ [النساء: ٨٠] «څوک چې د رسول الله اطاعت وکړی نو يقينا چې دالله تعالی اطاعت يی کړی دی».

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ﴾ [النساء: ٦٤] «او مونږ ندی راليږلی هيڅ رسول مګر دا چې د الله تعالی په امر د هغه اطاعت يې وشی»: ﴿قُلۡ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَۖ﴾ [آل عمران: ٣٢] «ووايه دالله تعالی او د هغه د رسول پيروي وکړي»: ﴿قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ﴾ [آل عمران: ٣١] «ووايه که تاسې له الله تعالی سره محبت لری نو زما پيروی وکړي الله تعالی به تاسې سره محبت وکړی».

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤۡمِنٖ وَلَا مُؤۡمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمۡرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلۡخِيَرَةُ مِنۡ أَمۡرِهِمۡۗ﴾ [الأحزاب: ٣٦] «او نشته هیڅ نارینه او ښځینه مومن لره چې کله الله تعالی او د هغه رسول د څه کار فیصله وکړي چې دوی ته وي د خپل کار څه اختیار»: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمۡ عَنۡهُ فَٱنتَهُواْۚ﴾ [الحشر: ٧] «او څه چې درکړ تاسې ته رسول الله نو هغه واخلی او د څه نه یي چې منع کړي نو منع شي». ﴿فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ﴾ «نو که څه شي کې مو اختلاف وکړ نو هغه الله تعالی او رسول الله ته وګرځوي» او د ایې ونه ویل چې د خپل حاکم لور ته یې ویسی ځکه د اسلام مقدس دین کې منبع او مصدر قران کریم او د پیغمبر صحیح سنت دي.

ددغو قرانی ایاتونو مطابق د اسلام د پیغمبر سنت د اسلامی شریعت په مصادرو کې له قرآن کریم څخه وروسته یو مصدر دی. چې له هغه څخه پیروي د هر مسلمان وجیبه ده.

صحابه کرامو د رسول الله په ژوند کې او د هغه له وفاته وروسته د رسول الله له سنتو څخه پیروي د شریعت له اساسي مصادرو څخه ګڼلی وه، هغه څه به چې رسول الله ورته ویل د هغه پیروی یې کوله ځکه د رسول الله پیروی د قران کریم په اساس باندې لازم او واجب ده. او د اسلام د رسول له وفات څخه وروسته به یې چې کله دکومې موضوع حکم په قران کریم کې پیدا نکړ نو د رسول الله ﷺ سنتو ته به یې مراجعه کوله اود اسلام علما د قیامت تر ورځې د هغه په پیروی باندې مکلف دی.

ایا در سول الله ﷺ ټول اقوال او افعال قانون (شریعت) ګڼل کیږی؟ په دې ځای کې د اسلام علما و د رسول الله اقوال او افعال په څو ډولونو باندې ویشلي دي.

لومړی قسم: د پیغمبر ځینې افعال چې د هغه بشری روشونه و، لکه رنګ، څیره یي، د بدن فیزیکی ساختمان، د ځینو خوراکونو سره علاقمندی او نور، علما وایې هغه څه چې د رسول الله بشري خواصو سره مربوط و په قانون یا تشریع کې نه شاملیږي.

دويم قسم: ځيني افعال د انحضرت له ځانګړو خصايصو څخه و لکه له څلورو ښځو څخه له زياتو امهات المومنين سره ازدواج، پرله پسې روزه نيول، هغه باندې د تهجدو واجب والى بناء داد تشريع مربوط ندى ځکه چې انحضرت پورې خاص و.

دريم قسم: د هغه ځيني افعال د هغه د ژوند د خاصو تجاربو مطابق و لکه تجارت، زراعت، د عسکرو تنظيم او غيره او شخصا رسول ﷺ دغه امور د شريعت برخه نه وه ګڼلې. مثلا يوه ورځ يې يوه صحابى ته د ونو د اصلاح په هکله څه وويل او کله يې چې سيي حاصل ورنکړو له خپل نظر څخه واوښت او ورته يې وويل چې «انتم اعلم بامور دنياکم» تاسې دخپلې دنيا په کارونو باندې ښه پوهيږې. او يا د اچې کله د بدر غزا کې د اسلام رسول د لښکر لپاره يو مشخص ځاى تعين کړ، د هغه له صحابه و څخه يو تن وپوښتل چې ايا دا ځاى درته الله انتخاب کړى دي؟ او يا دا چې جنګي مسايلو کې ستاسې خپل نظر دي؟ د اسلام رسول وفرمايل: بلکې د جنګ اړوند خپل نظر دى، نو هغه صحابى ورته دبل ځاى مشوره ورکړه او د اسلام رسول هم پدې برخه کې دغه مشوره ومنله.

څلورم قسم: د قرآن کريم، تعليم او ارشاد په هکله د اسلام د پيغمبر اقوال او افعال او تقريرونه دى چې د اسلامى شريعت دويم مصدر دى، مثلا د اسلام رسول فرمايى: «صلوا كما رأيتموني أصلي»[1] داسى لمونځ وکړى لکه

۱- عن مالك بن الحويرث قال: أتينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن شببة متقاربون فأقمنا عنده عشرين ليلة فظن أنا قد اشتقنا إلى أهلينا سألنا عمن تركنا في أهلنا فأخبرناه وكا رسول الله صلى الله عليه وسلم رحيما رفيقا فقال: «ارجعوا إلى أهليكم فعلموهم ومروهم وصلوا كما رأيتموني أصلي فإذا حضرت الصلاة فليؤذن أحدكم وليؤمكم أكبركم» حديث نمبر ۲۱۳۱ – صحيح ابن حبان قال شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط البخاري

څرنګه چی ما وینی چې لمونځ کوم «خذو عنی مناسککم»[۱] له ما څخه خپل مناسک واخلی.

د فقهاوو په نزد د سنتو تعریف:

سنت په لغت کې د طریقي عادت، سیرت او روش په معنی راځي او جمع یي سنن (سنتونه) دي.

سنت دفقهاوو په اصطلاح کې: په دین کې هغه روش ده چي فرض او واجب نه وي. همدارنګه هغه فعل ته وایي چي نبی کریمﷺ هغه باندې مواظبت کړی وي او د هغه په واجبوالي باندې کوم دلیل نه وي.

بناء سنت یو تکلیفی حکم دي چې د هغې مقابل کې واجب، فرض او حرام، مکروه او مباح استعمالیږي.

د اصول فقهی د علماو په نزد د سنتو تعریف: د اصول فقهی علما وایی: چي سنت د رسول اللهﷺ له فعل قول او تقریر څخه عبارت دي.

له قولی سنتو منظور د رسول اللهﷺ خبرې دي.

له فعلی سنتو څخه منظور د رسول اللهﷺ افعال او اعمال دي.

له تقریری سنتو څخه منظور د رسول اللهﷺ هغه ویناوې یا هغه اعمال دي چي درسول اللهﷺ پر وړاندې صحابه و کړي وي او رسول اللهﷺ تائید کړې وي او یا پرې غلی شوی او سکوت یي کړی وي.

سنت د احنافو د فقهی معنا له مخې دوه قسمه دي:

۱- موکد سنتونه:

۱- حدثنا مسدد حدثنا يحي عن سعيد بن أبي عروبة عن قتادة عن الحسن عن حطان بن عبد الله الرقاشي عن عبادة بن الصامت قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم خذوا عني خذوا عني قد جعل الله لهن سبيلا الثيب بالثيب جلد مائة ورمي بالحجارة والبكر بالبكر جلد مائة ونفي سنة. ٤٤١٥ تحقيق الألباني: صحيح ابن ماجة (٢٥٥٠) صحيح وضعيف سنن أبي داود تاليف محمد ناصر الدين الألباني ٤١٥/٩

دا هغه سنتونه دي چې پيغمبرﷺ په هغه باندې دسنتوالی په اساس مواظبت کړي وي. او د هغې ترک د کراهت او نافرمانۍ سبب ګرځي. لکه د جماعت لمونځ، اذان، اقامت او غيره.

٢- زوايد سنت:

د پيغمبر روشونه دي چې دعادت په ډول سره يي ترسره کړي دي، د هغه ترسره کول ښه کار دی، لکه د پيغمبرﷺ روشونه په ناسته کې ولاړه کې، خوړل، اغوستل او غيره[١].

٣- دامت اجماع د قانون (اسلامی شريعت) دريم مصدر دی، چې اجماع په لغت کې د عزم، قصد او اتفاق په معنی ده:

اجماع په اصطلاح کې: په يوه شرعي موضوع کې د رسول اللهﷺ وفات څخه وروسته په يو وخت او زمانه کې د اسلامي امت د ټولو مجتهدينو اتفاق څخه عبارت ده، په ډيرو حالاتو کې اسلامی امت پخپلو کې سره په ډيرو مسايلو اجماع کړيده لکه لمونځ، روژه، حج او زکات د مسلمانانو په اجماع سره فرض دي.

اسلامی امت اجماع وکړه چې اسلامي کلونه دې د اسلام د رسول اللهﷺ د هجرت په اساس ونيول شي او د اچي قمري مياشتې په عباداتو کې خپل نقش لري بناء اسلامی کلونه يې هجری قمري کلونه ونومول چي د هغه مياشتې:

١- محرم الحرام

٢- صفرالمظفر

٣- ربيع الاول

٤- ربيع الآخر

٥- جمادي الاولي

٦- جمادي الاخره

٧- رجب المرجب

١- الموسوعة الفقهية الكويتية تاليف وزارة الأوقاف و الشؤون الإسلامية بالكويت، ٨٩٢٧/٢

۸- شعبان المعظم

۹- رمضان المبارک

۱۰- شوال المکرم

۱۱- ذو القعدة الحرام

۱۲- ذو الحجة الحرام

۴- قیاس د قانون (اسلامی شریعت) مصدر:

قیاس په لغت له یو شي سره د بل شي اندازه کولو ته وایي، مثلا وایي فلانی له فلاني شخص سره نه قیاس کیږي، یعنی له هغه سره مساوی ندی، قیاس په اصطلاح کې: د یو فرعی شی مساوی کول دي له یو اصلي شی سره خو په دواړو کې دیو مشترک علت وجود شرط دی.

د قیاس ارکان:

قیاس څلور ارکان لري:

الف: د اصل موجودیت چې له هغه سره تشبیه کیږي (مشبه به)

ب: د فرع موجودیت چي هغه فرع بیا له اصل سره تشبیه کوي (مشبه)

ج: د حکم موجودیت لکه د شرابو حراموالی.

د: علت: او دا هغه صفت دې چې فرع او اصل یو بل سره جمع کوي.

مثال: د رسول اللهﷺ په عصر کې شراب چي خمر نومیده، غالبا له انګورو څخه جوړیده، او شراب (خمر) د قران کریم دایاتونو او د اسلام د رسول د سنتو په واسطه حرام پیژندل شوی دي، او د اسلام ټولو علماو اجماع کړیده چې شراب حرام دي. اما په وروستیو وختونو کې بل رنګ څښونکی مواد جوړ شوي دي، چې د انګور ندي، بلکې له نورو شیانو څخه جوړیدل، بناء د اسلام پوهانو الکول څښونکی مواد په شرابو قیاس کړي او حرام یې ګڼلي دي څکه هغوی وایي:

الف: د اصل موجودیت چې له هغه سره تشبیه کیږي (مشبه به) شراب (خمر) دي.

ب: د فرع موجوديت چې دغه فرع له اصل سره تشبيه کيږي (مشبه) چې هغه الکول څښونکي مواد دي.

ج: د حکم موجوديت لکه د شرابو حراموالی.

د: علت: او دا هغه صفت دی چې اصل او فرع يو بل سره جمع کوي، په صفت کې يې وويل چې شراب (خمر) ددې علت له مخې حرام شوي دي، چې هغې کې تيت وه بناء که دغه علت په بل هر څښونکی مواد کې وليدل شي، په هماغه شرابو باندی قياسيږي.

وضعی قانون:

له وضعي قوانينو څخه مراد هغه قوانين دي چې متخصص انسانان د خپلو تخصصونو مطابق په مختلفو ځانګو کې هغه په داسې ډول سره تصويبوي چې د قران کريم او رسول اللهﷺ د سنتو پوښښ لاندې وي، او يا له هغو سره مخالفت ونلري، لکه د تحصيلاتو قانون، د معارف قانون، د انرژی او برق وزارت قانون - د ښار دجوړونی قانون، د کورنو تهيه د کليو پراختيا، بانکداري او تجارت او غيره.

مثلا د تحصيلات عالی په قانون کې: د اسلام مقدس دين کې دتعلم او تربيې متخصصين حق لري چې د عالی تحصيلاتو لپاره يو قانون جوړ کړي، چې د هغه مطابق د پوهنتونونو، او عالي تحصيلاتو موسسو اجراءات ترسره شي. همدارنګه مختلفی لايحې لکه کادر علمی کې دشموليت لايحه، د امتحاناتو لايحه، د محصلينو دمنلو لايحه او غيره.

ولې د هغې دموادو په هکله حتما بايد اسلامی قوانين په نظر کې وي. بناء که د تحصيلاتو عالی قانون نجونو ته د بی حجابی اجازه ورکوي نو دا قانون د قران کريم مخالف دي، او قانون ايښودونکي داسې حق نلري چې دغه رنګ قانون جوړ کړي.

دریم فصل:
د عباداتو مختلفې فلسفې

دې فصل کې شاملې موضوع ګانې:

۱- د اسلام مقدس دین کې د ۲۴ ساعته عبادت فلسفه.

۲- د عبادت او معرفت ترمنځ د رابطی فلسفه.

۳- دعبادت د قبولۍ اورد فلسفه.

٤- د علم، تعلیم او الله د ذکر د مجلسونو فلسفه.

٥- د الله عبادت کې دحسابی ورکولو فلسفه.

٦- د ګټو د جلب فلسفه.

۷- دشکر (شکر د حق پیژندني مهمترین مظهر) فلسفه.

۸- د احوالو او اعمالو د مطابقت فلسفه.

۹- د عبادتونو د زوال فلسفه.

۱۰- په عبادت کې داتقان فلسفه.

۱۱- دنیا د آخرت کښت دی، ددې فلسفه.

۱۲- دعبادت پوره پیژندنی فلسفه.

۱۳- داسلام مقدس دین او ټولو دینونو کې د عبادت اختلاف فلسفه.

۱٤- دعباداتو د حکمت فلسفه.

۱٥- د درې ګونو اړیکو فلسفه.

۱٦- د عبادت ګټه خپله بنده ته ده، ددې فلسفه.

۱۷- دعبادت پرېښودل د شیطان لخوا د انسان تسخیریدل دي، ددې فلسفه.

۱۸- د اخلاص فلسفه.

۱۹- ددنیا د ترک، رهبانیت (ګوښه کیناستنې) فلسفه.

۲۰- د دعوت او عبادت لپاره له تکنالوژۍ وسایلو څخه استفاده.

۲۱- د ویرې او محبت فلسفه.

عبادات د اسلام مقدس دین کې مختلفې فلسفې لري، چې دې بحث کې د اسلام مقدس دین کې د عباداتو ځینې مهمترینې فلسفې د کره کتنې او تحقیق لاندې نیسو:

۱- د اسلام مقدس دین کې د ۲۴ ساعته عباداتو فلسفه:

عبادت د اسلام مقدس دین کې لکه څرنګه چې مخکې یاده شوه د ژوند په ۲۴ ساعتونو کې ادا کیږي. ددې عبادتونو د فلسفې په هکله یو تن له یو مسلمان عالم څخه وپوښتل چې تاسې څه وخت عبادت کوی؟ هغه وویل مونږ مسلمانان د خپل عمر په ۲۴ ساعتونو کې عبادت کوو.

هغه سړي وویل خیر نو تاسې هیڅ خوب نکوی؟ مسلمان عالم وویل کله چې مونږ خپل خوب د حضرت محمد ﷺ په طریقې سره ترسره کړو بناء زمونږه خوب هم په عبادت کې محاسبه کیږی.

ددغه عالم خبره د اسلام مقدس دین کې دعبادت حقیقی فلسفه بیانوی ځکه د اسلام مقدس دین کې دیو مسلمان ټول اعمال د الهی احکامو مطابق وي، ځکه:

- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق ازدواج وکړي نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق تجارت وکړی نو عبادت یي کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق یو دعوت برابر کړي نو عبادت یي کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق ډودۍ وخوري

- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق له خپلې ښځې او د خپل کور له اعضاو سره ښه اخلاق وکړی نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق خپل ځان او خپل فامیل ته دحلالې نفقی دلاسته راوړلو لپاره کوشش وکړي نو عبادت یې کړی دی.
- موټر کې سپور شی او په موټر کې د کیناستلو اخلاقی اداب مراعات کړي نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق له خپلو همسایه ګانو سره ښه معامله وکړي نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق له خپلو دوستانو سره تګ را تګ وکړی نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق خبرې وکړي نو عبادت یي کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق ناسته ولاړه وکړي نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق خپلو والدینو ته احترام وکړی نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق لباس واغوندي نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق د ماشومانو د راوړلو پر وخت ورته اسلامي نومونه اختیار کړي نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق د خپل اولاد په تربیه کی هڅه او کوشش وکړي نو عبادت یې کړی دی.
- هر کله چې څوک د اسلام مقدس دین د احکامو مطابق په مجلسونو کې برخه واخلی میلمستیا وکړي، ټول په عبادت کې حسابیږی. ځکه

دغو ټولو امورو ته د اسلام مقدس دين کې احکام او قوانين وجود لري چې ددغو اعمال مطابق د اسلام مقدس دين له احکامو سره عبادت ګڼل کيږي.

د يو حقيقی مسلمان وظيفه ده چې هميشه د اسلام مقدس د احکامو، او د پيغمبر د طريقي اوسنت پوهيدلو ته هڅه او کوشش وکړي. ځکه ددې ټولو پوهه انسان په هغو باندې عمل کولو ته اماده کوي.

۲ – د عبادت او معرفت ترمنځ د اړيکو فلسفه:

د اللهﷻ د معرفت اثر په عبادت باندې هومره زيات دی چې ددغه عبادت ثواب له يو چند څخه اوه سوه چنده ته ارتقا ورکوي. مثلا يو ځوان چې نوم يي خالد دی. هغه د يوې ترافيکي حادثې په اثر کې خپلې سترګی له لاسه ورکړې. دا چې نه يې شو کولی خپلو درسونو ته دوام ورکړي هغه له پوهنتون څخه اخراج شو، د هغه نامزادې هم دده د مشکل په خاطر له ده سره اړيکی پرې کړې، او په هغه دفتر کی يي چې کار کو هم ددغې ستونزې په خاطر يې قرار داد ورسره قطع کړی شو، ځکه هغه نشو کولی ددغه دفتر کمپيوتري کارونه ترسره کړي.

خالد ژوند څخه مايوس کيږي، او يو دوست يې ورته وايي چې امکان لري ستاسې سترګی عمليات شي، او ستاسې ددې سترګو په عوض کې کيدای شي نوې سترګې او يا هم مصنوعی سترګې ورته نصب کړی شي، ولې د هغې مصارف له ۲۰ زرو ډالرو هم زياد دی. هغه بيا هم مايوسه کيږي، ځکه هغه دومره پيسې نلري، او نه څوک اماده کيږي چې ده ته قرض ورکړي، ځکه هر سړی شک کوي چې ايا دده عمليات به مثبت اجرا شي او که نه شي، چې دده پيسې به هم ضايع شي او خالد به يې د قرض اداکولو توانايي هم نلري، په هر حال خالد يو مسلمان دوست لري چې غواړي له ده سره کمک وکړي بالاخره دواړه د يو داکټر خوا ته ځي، او د خالد ملګری اماده کيږی چې خپله يوه سترګه خالد ته ورکړي او خپله له يوې سترګې سره ژوند وکړي. عمليات ترسره کيږي، اوس خالد له يوې سترګې سره دوباره خپلو درسونو ته دوام

ورکوي، نامزاد یې هم ورسره بیرته اړیکې نیسي، او په دفتر کې هم دوباره خپل کارونه بیا را نیسي، او پدې ډول سره یې ژوند په نور مال شکل سره په مخ ځي. اوس خالد د خپل هغه دوست مقابل کې چې دغسي خدمت یې ورته کړی دی څه عکس العمل ترسره کوي، خالد خپل دوست ته وایي چې زه ستاسې احسان په ژوند کې نشم هیرولی، او زه به په ژوند کې ستا دیو خدمتګار په ډول اوسم، هر څه چې وغواړې درته یې کوم، او که دوست یې هر وخت ورته ووایي چې هره ورځ پنځه ځله زما لیدلو ته راشه، خالد پرته له کومه شکه دده دغه تقاضا قبلوي.

ایا خالد دده دغه تقاضا د محبت په اساس ومنله او که د ویرې په اساس؟ پرته له شکه د ډیر زیات محبت په اساس... ځکه خالد پوهیږي چې دغه شخص دده په ژوند کې دده یواځنی مرستندوی دی. هغه وخت چې ټولو دی پریښود هغه دوست یې له ده سره همکاري وکړه، او دی یې د ژوند له ستونزو څخه خلاص کړ اوس نو باید تصور وکړو چې د یوې سترګې لپاره د یو چا خدمت کې ټول عمر اوسو، دهغه چا په هکله څه باید ووایو چې مونږ ته یې دوه رڼې سترګې له پیله را کړي دي، مونږ ته یې سالم زړه ښکلی ګردې، او بالاخره کله چې د بدن ټول اعضا محاسبه کړو او د هغې په قیمت پوه شو، پرته له شکه چې زمونږ د بدن ټول اعضا په ملیونونو ډالره ارزښت لري، او دا ټول الله ﷻ مونږ ته په مفته را کړي دي.

دغه مسلمان پوهیالی پوهیږي چې الله ﷻ ده ته څه نعمتونه ورکړي دي، چې ټول مفته او بی بیې دي، بناء دغه شخص د منني د ترسره کونې لپاره خپل پنځه وخته لمونځ په ډیر محبت باندې الله ﷻ ته ادا کوي. او هر کله چې دوه رکعته لمونځ کوي په حقیقت کې د ټولو همغو نعمتونو شکر ادا کوي چې الله ﷻ ورته ورکړي دي. همدارنګه پوهیږي چې د طبیعت ټول موجودات دده په خدمت کې دي، شاعر وایي:

ابروبادومه وخورشیدوفلک درکارند تاتونانی به کف آری وبه غفلت نخوری
همه از بهر تو سرگشته و فرمانبردار شرط انصاف نباشدکه توفرمان نبری

او هر کله چې ددغسې معرفت سره اللهﷻ ته عبادت وشي نو دغه شخص بیا خپل دوه رکعته لمونځ په لس دقیقو کې ادا کوي، ولې کیدای شي داسې شخص وي چې دغه ټول نعمتونه هیر کړي او هیڅکله د اللهﷻ مننه ونکړي او له لمانځه کولو، خبرو کولو او اللهﷻ نه د منني کولو څخه ځان لرې وساتی، نو ګوره د لارې فاصله له کوم ځایه تر کوم ځایه ده؟

۳– د عبادت د قبولی اورد فلسفه:

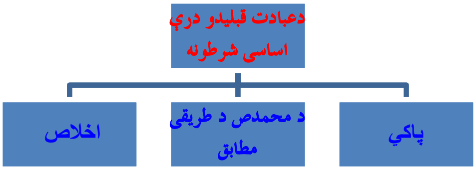

د مؤمن عبادت هغه وخت قبلیږي چې د عبادت منلو درې اساسي شرطونه په هغه کې موجود وي، چې دغه شرطونه عبارت دي له:

د پاکۍ په اساس وي:

او له هغه موضوع چې دلته باید ورته پاملرنه وکړو داده چې د پاکۍ او ناپاکۍ معیار د اسلام مقدس دین کې د اللهﷻ د حکم په اساس وي، پاک د مسلمان په نزد هغه څه ته ویل کیږي چې اللهﷻ هغه پاک ګڼلی دی، او مردار او ناپاک هغه شی دی چې، اللهﷻ هغه حرام او ناپاک ګرځولی دی، او پیغمبر هغه تشریح او توضیح کړې دي.

د اللهﷻ په نزد د طاعت او عبادت د قبلیدو مهمترین اساس د هغه عبادت د وسایلو پاکي او صفایي ده، چې اللهﷻ ته د قبلیدو لپاره تقدیمیږي، اللهﷻ پاک دی او پاک شیان دوست لري، او ناپاک او مردار شیان پخپل دربار کې نه قبلوي، په حدیث شریف کې دي چې «إن الله طیب لا یقبل إلا طیبا»[۱] الله تعالی پاک دي او نه قبلوي مګر پاک شی او نه یې د منلو وړ ګرځي.

۱ – «عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا الطَّيِّبَ إِلَّا أَخَذَهَا الرَّحْمَنُ عَزَّ وَجَلَّ

هر کله چې تاسې ته د ولږې او یا تندې پر وخت ډېره ښه غذا او اویا یخې اوبه راوړل شي او ورته ووایې چې دغې غذا کې ډېره کمه اندازه کثافت غورځیدلې دي او یا ستاسې اوبو کې یوه قطره مرداري غورځیدلې دی، ایا تاسې دغه غذا خوري؟ او یا هم دغه اوبه څښئ؟ طبیعی ده چې نه خیر.

ولې؟ ددې لپاره چې د انسان طبیعت او شخصیت د کثیفه شیانو له استعمال څخه متنفره وي، انسان یو باکرامته مخلوق دی، باید له غوره خوراکونو چې ډېر زیات پاک وي استفاده وکړي، هر کله انسان چې یو مخلوق دی پاک شیان خوښوي او له کثیف لباس، نجس ځای او مکروبی خوراک څخه نفرت لري.

دالله ذات چې د هغه پاکی له ټولو څخه برتره ده، هیڅکله هغه عبادت چې مادي او معنوی کثافت ولري نه قبلوي.

پدې اساس د اسلام مقدس دین کې د هر عبادت لپاره معنوي او مادی پاکی شرط ده..

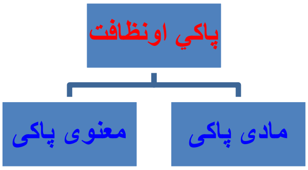

د مادی پاکۍ څخه هدف: هرکله چې لباس، ځای او یا څه شي په عبادت کې استعمالوو لازمه ده چې له مادي اړخه هم پاک وي، بناء په لمانځه کې شرط ده چې د لمونځ کوونکی لباس، او هغه ځای چې هلته لمونځ ادا کوي نجس نه وي.

د معنوی پاکۍ څخه هدف: په معنوی پاکۍ کې د درې شیانو مراعات ضروری ده.

۱– هغه پاکي چې یو شي ذات سره تعلق لري:

بِيَمِينِهِ وَإِنْ كَانَتْ تَمْرَةً فَتَرْبُو فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ حَتَّى تَكُونَ أَعْظَمَ مِنْ الْجَبَلِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ» حدیث نمبر۲٤۷۸ کتاب الزکاة سنن النسائي.

هغه وخت یو شي ته پاک وایو چی د الهی حکم په اساس هغه پاک ثابت شوی وي، مثلا لمونځ کول دخنزير په پوستکی باندې جایز ندی، ځکه چې خنزير پخپل ذات کې حرام دی.

۲- هغه پاکی چې د استفادې له اسلوب سره تعلق لري:

د پاکی دویم شکل د هغه شي څخه د استفادې اسلوب پوري تعلق لري، مثلا کله چې مونږ غواړو د حلال حیوان له غوښي څخه استفاده وکړو لازمه ده چې د هغې ذبحه به اسلامی اسلوب سره وي. او هر وخت چې یو پاک پسه داسلامی احکامو مطابق ذبح شوی نه وي، د هغه د غوښې خوړل جایز او حلال ندی. همدارنګه مونږ پیسې لرو چې له حلالی لارې زمونږ لاس ته راغلې دي، ولې له دغو پیسو څخه استفاده یو مسلمان ته یوائی په جایزو کارونو کې ورکړل شوې ده.

۳- هغه پاکي چې د یو شي له قیمت او د لاسته راوړلو څرنګوالي پورې تعلق لري

هغه وخت کولی شو یو شی ته پاک ووایو چې له حلالو او مشروع پیسو لاس ته راغلی وي. مثلا د حلال شوي پسه غوښه هغه وخت مونږ ته حلالیږي چې هغه د حلالو پیسو څخه لاس ته راوړې وي.

بناء له هر شي څخه استفاده کول ۴ شرطونه لري:

اول شرط: د هغه شي په ذات کې د پاکی او د استفادې د قابلیت شرط

په اسلامي شریعت کې ډیر شیان دي چې له هغه څخه ذاتا استفاده ناجایز او سمه نده، مثلا د الکولی مشروباتو له ذات څخه استفاده حرامه ده، او یا هم دخنزير (وینه، غوښه پوستکې، شحم (چربی) ټول حرام دي.

دویم شرط: اسلوب کې دپاکی شرط

د اسلوب پاکي درې نوعه ده:

الف: د لاسته راوړلو اسلوب

د هر شی دلاسته راوړلو لپاره په قرآنی قوانينو کې ځانګړی اسلوب وجود لري، هرکله چي له اسلامی شرايطو سره وي حلال وي، پرته له هغه حرام او ناجايز دي.

د يو شي لاس ته راوړل د غلا، سرقت، اختلاس، رشوت، سود او فريب کارۍ له لارې حرام، ناجايز او ممنوع کارونه دي.

ب: دتيارولو اسلوب

په ډيري امورو کې له استفادې کولو څخه د هغه د تيارولو ډول هم شرط وي مثلا د پسه غوښه خوړل هغه وخت جايز ده چې په اسلامي اسلوب سره ذبح شوي وي. او هر کله هغه پسه چې د غوښې خوړل يې حلال دي په اسلامي اسلوب سره حلال شوي نه وي. بياهم ورته حلال نه ويل کيږي. په غربی هيوادونو کې چرګ، پسه، غوا او غيره حيوانات د برق په واسطه په ځانګړي اسلوب سره تباه کوي، چې هغې کې د اسلامي ذبحی شرايط نه مراعات کيږي. ددغو حيواناتو د غوښې خوړل ناجايز دي.

او يا دا چي د شيرينی بابو غذايي موادو او غيره تيارولو کې د خنزير له شحم او چربو څخه استفاده کيږي او په ډيرو مشروباتو کې يې الکول موجود دي.

ج: د استعمال او مصرف کولو اسلوب

ډير وخت د يو چا مال حلال وي ولې هغه په منفی ډول سره استعمالوي، بناء پاک مال بايد په پاکو امورو کې استعمال شي، هغه محفلونه چې سيالۍ، ځان ښودنې، رقاصه ووته د پيسو ورکول او مبتذله موسيقی ماران، د مخدراتو څکل، د فلمونو ليدل لپاره را ټوليدل بی حيا تياترونه او غيره هغه محفلونه دي چې د اسلامي شريعت له نظره د پيسو مصرفول په هغه شي کې جايز نه دي اويا هم د پيسو مصرفول په هغه څه کې چا د مصرف اجازه نلري صورت ونيسی.

دريم شرط: دقيمت د پاکۍ شرط

مومن انسان عقیده لری چې له حلالی لارې دمال لاسته راوړل د هر شی د حلال والي لپاره یو مهم شرط دی هر کله چې څوک یو شی له حرامو پیسو څخه لاس ته راوړي، د هغه شي خوړل ورته جایز نه وي.

څلورم شرط: په استفاده کوونکی شخص کې د پاکی شرط

په اسلامي شریعت کې داسي شیان شته چې ځینو اشخاصو ته حلال او ځینو ته حرام وي لکه د طلا او وریښمو استعمال ښځو او نجلکیانو ته حلال او جایز ده اما سړیانو او هلکانو ته حرام او ناروا دی.

له دغلو څلور شرطونو سره مطابق چې کله څوک لمونځ کوي لازمه ده ترڅو د لمانځه ځای، د لمونځ کوونکی لباس، او جسم یې له مادی او معنوی نجاست څخه پاک وي. د لمانځه ځای او لباس یې باید له حلالو پیسو څخه خریداري شوي وي، او بدن یې هم له حلالو پیسو تغذیه شوی وي. همدارنګه لازمه ده، چې له مادي نجاستونو لکه بول، غایطه، وینې، زوې او غیره څخه پاک وي، او له اوداسه سره خپل لمونځ ادا کړي.

په همدې ډول هر کله چې څوک روزه نیسي لازمه ده ترڅو د روژې نیولو پر وخت په سحري کې حلاله غذا وخوري، او دافطار پر وخت هم په حلاله غذا باندې خپله روزه ماته کړي.

همدارنګه که کله څوک حج ته ځي باید د حج پیسي یي له حلالې او مشروع لارې څخه وي، د مسلمانانو له بیت المال څخه د غلا او رشوت په پیسو، په تجارت او اخیستلو او خرڅولو کې فریب کاری، د لورګانو او خورګانو ولور د غصب اموال او غیره باندې حج کول هیڅ فایده نلري.

دحرام خوړلو نتایج: هر کله چې څوک پخپلو عباداتو کې حرام او حلال مراعات نکړي او دې کار ته څه پاملرنه ونلري له حرامو څخه استفاده ورته لاندې نتایج راوړي:

الف: دیوې حرامې مړۍ په خوړلو سره د څلویښت ورځو عبادت نه قبلیدل

مهمترینه نقطه چې پوهیدل یي په هر مسلمان باندې لازم دي. د پیغمبرؑ دا خبره ده، چې فرمایلي یې دی: «والذي نفس محمد بیده إن الرجل لیقذف اللقمة

الحرام في جوفه ما یتقبل منه أربعین یوما»[۱]: قسم په هغه ذات چې د محمد روح د هغه په لاس کې دی هغه سړی چې یوه حرامه مړۍ خیټې ته ښکته کوي، څلویښت ورځې د هغه نیک اعمال نه قبلیږي.

ب: د حرام خور دعا نه قبلیږي

په حدیث شریف کې د پیغمبرعلیه السلام په شهادت د حرامخور انسان دعا هیڅکله نه قبلیږي. هغه حرام خور چي خوراک، څښاک، او لباس یي له حرام مال څخه وي. او بیا خپل لاسونه د پروردګار دربار ته نیسي او دعا کوي.

غوره ده چې دغه حدیث د پیغمبرعلیه السلام له ژبې څخه را نقل او زده کړو: حضرت ابوهریره فرمایي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: ای خلکو! الله جل جلاله پاک دي او نه قبلوي مګر پاک شیان، الله جل جلاله مومنانو ته د هغه څه امر کړی دی چې پیغمبرانو ته یې د هغي امر کړی دی، فرمایي: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ وَٱعۡمَلُواْ صَـٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ۝٥١﴾ [المؤمنون: ٥١] «ای پیغمبرانو وخوری له پاکو څخه او نیک عملونه کوی زه ستاسې په کړنو پوه یم» همدرانګه یې فرمایلی دي: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَـٰتِ مَا رَزَقۡنَـٰكُمۡ﴾ [البقرة: ١٧٢] «ای مسلمانانو وخوري له هغو پاکو شیانو څخه چې ما تاسې ته رزق درکړی دی».

بیا پیغمبر ﷺ وفرمایل: یوتن اوږد سفر کوي، پخپلو جړو او ګرد وهلو ویښتانو سره لاسونه اسمان ته پورته کوي او وایي: ای پرودګاره! ای پرودګاره! داسې حال کې چې خوراک یې حرام دی، څښاک یې حرام دی او لباس یې حرام دی او په حرامو تغذیه شوی دی نو کله به یې دعا قبوله شي[۲].

۱- والذی نفس محمد بیده إن العبد لیقذف اللقمة الحرام فی جوفه ما یتقبل منه عمل أربعین یوماً (الطبرانی فی الصغیر عن ابن عباس) [المناوی] أخرجه الطبرانی کما فی مجمع الزوائد (۱۰/ ۲۹۱) قال الهیثمی: فیه من لم أعرفهم. وأخرجه أیضاً: الطبرانی فی الأوسط (٦/ ۳۱۰، رقم ٦٤٩٥).

۲- «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ وَقَالَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ

ج: هغه جسم چې له حرامو تغذيه شی د دوزخ په اور سوزېږي

ابن کثير له حضرت عبد الله بن عباس څخه روايت کوي چې ما دا آيات شريف د پيغمبرﷺ ترمخ تلاوت کړ ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ حَلَـٰلًا طَيِّبًا﴾ [البقرة: ۱٦۸] «ای خلکو وخورئ له هغه څه نه چې ځمکه کې دي حلال او پاک» حضرت سعد بن ابی وقاص عرض وکړ: ای رسول اللهﷺ ماته دعا وکړه چې اللهﷻ ما مستجاب الدعا (هغه څوک چې دعا يې قبلیږي) وګرځوي، پيغمبرﷺ وويل: ای سعده غذا دې پاکه کړه، قسم په هغه ذات چې د محمدﷺ نفس د هغه په لاس کې ده هغه څوک چې يوه حرامه مړۍ خېټې ته ښکته کوي څلويښت ورځې د هغه نيک اعمال نه قبلیږي، او د هر چا بدن چې له حرامو او سود څخه تغذيه شوی وي د دوزخ اور ورته ډېر غوره دی[1].

هر کله چې ددغه حديث شريف معنی ته متوجه شو، وينو چې هغه خلک چې له حرامو پيسو څخه يې استفاده کړې او په عبادت مشغولیږي په حقيقيت کې يې عبادت قبول شوی ندی. د پيغمبرﷺ له دی حديث څخه په صراحت باندې معلوميږی چې د هغه انسان چې خوراک، څښاک او لباس يې حرام وی او يا يي جسم له حرامو څخه تغذيه شي، هر څومره د اللهﷻ دربار ته دعا وکړي دعا يي نه قبليږي.

د: ديو خرما په اندازه حلاله صدقه د غره په شان ګرځي

أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ» حديث ۷۹۹۸ مسند امام احمد.

۱- عن ابن عباس قال: تليت هذه الآية عند النبي صلى الله عليه وسلم ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ حَلَـٰلًا طَيِّبًا﴾ فقام سعد بن أبي وقاص فقال يا رسول الله ادع الله أن يجعلني مستجاب الدعوة فقال «يا سعد أطب مطعمك تكن مستجاب الدعوة والذي نفس محمد بيده إن الرجل ليقذف اللقمة الحرام في جوفه ما يتقبل منه أربعين يوما وأيما عبد نبت لحمه من السحت والربا فالنار أولى به».

برعکس هر کله چې یو مخلص مسلمان له خپل حلال مال څخه دیو خرما په اندازه د اللهﷻ په لار کې مصرفوي اللهﷻ دده همدغه کم مال د غرونو په اندازه ګرځوي، او ورته اجر ورکوي، حضرت ابوهریرهؓ فرمایي چې پیغمبر وفرمایل: «هر کله چې څوک د یو خرما په اندازه له حلال مال څخه صدقه ورکړي داسې حال کې چې اللهﷻ پرته له پاکو شیانو بل څه نه قبلوي بیا اللهﷻ دغه پاک مال ته نمو ورکوي ترڅو چې دغه پاک مال د یو غره په اندازه ګرځی»[۱].

هـ: هغه امور چې هغې کی شک دی انسان په حرامو کې مبتلا کوي

حضرت نعمان بن بشیر فرمایي چې له محمدص څخه مې واوریده چې ویل یې حلال ښکاره دي، او حرام هم ښکاره دي، د حلالو او حرامو ترمنځ داسې امور دي چې هغې کی شک او شبهه پرته ده، او پدې باندې ډیر خلک نه پوهیږي هر څوک چې له هغو کارو ځان وساتي چې هغي کې شک او شبه ده، نو خپل ځانته یې په دین کې پاکي غوره کړه، او هر څوک چې شبهاتو کې واقع شي. لکه د هغه چا په شان چې د نورو د ځمکې ترڅنګ خپل مال څروي او ډیر زر به یې حیوانات د بل چا پټیو کې داخل شي، خبر اوسی چې هر پاچا خپل حریم لري، او الهی حریم په الهي زمکه د هغه محرمات (حرام امور) دي، خبر اوسی چې د انسان په بدن کې یوه د وینې ټوټه ده، هر کله چې دغه د وینې ټوټه اصلاح شوه، ټول جسد اصلاح کیږي او هر کله چې فاسده شوه ټول بدن فاسدیږي، او هغه د وینی ټوټه زړه دي[۲].

اللهﷻ فرمایي: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ حَلَـٰلًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ۝١٦٨﴾ [البقرة: ١٦٨] «ای خلکو وخوري له هغه څه چې په ځمکه کې دي حلال او پاک او پیروی مه کوی د شیطان د قدمونو بی‌شکه هغه تاسې ته ښکاره دښمن دی».

۱- حدیث ۱۳۲۱ کتاب زکات بخاري شریف

۲- حدیث نمبر (٥٠) کتاب الإیمان، بخاري شریف

نجات په څه کې دي:

د قرطبی تفسیر وایي: حلالو ته حلال وایي ځکه د خطر غوټه د هغه په واسطه خلاصیږي، او حضرت سهل بن عبداللهؓ فرمایي نجات په درې شیانو کې نغښتی دی:

الف: حلال خوراک

دنجات اساس حلال خوراک دی، ځکه د حرامو خوړل سبب کیږي چې د انسان ټول وسایل مردار شي او هر عبادت چې په حرامو وسایلو سره ترسره شي د قبلیدو کوم ځای نه نیسي. او کله چې عبادت قبول نشي مشکله ده چې انسان نجات ومومي.

ب: د فرایضو ادا

هغه څه چې اللهﷻ فرض کړي د قیامت په ورځ محاسبه کیږي او هغه انسان چې په فرایضو کې بی‌تفاوتی کوي حتما له زیاتو ستونزو سره مخ کیږي.

ج: د نبی کریمﷺ پیروي

له ټولو لوی نجات در سول اللهﷺ په پیروۍ کې دی، ځکه هغو خلکو چې د پیغمبر خبری پرې ایښې دي او د هغو نور خلکو خبرې یې منلې دي چې د پیغمبر د خبرو په خلاف خبرې کوي، د قیامت په ورځ به له زیاتو ستونزو سره مخ کیږی او نجات به یي ډیر مشکل وي.

عقبه بن عامر وایي: ما وویل ای د اللهﷻ رسوله نجات په څه کې دی؟ هغه وفرمایل: ژبه دې وساته، کور دي درته پراخ وي او پخپلو ګناهونو وژاړه.

د اخلاص په اساس وي

اللهﷻ ډير قدرت لرونکی ذات دی، هيڅکله هم هغه عمل نه قبلوی چې له ده سره څوک شريک کړی شي.

هر کله چې څوک داللهﷻ عبادت کې ۱٪ بل څوک شريک کړي اللهﷻ ۹۹٪ هم هغه شخص ته ورکوي او د هغه هيڅ برخه نه قبلوي، پدې اساس لازمه ده چې انسان پخپل عبادت کې له اللهﷻ سره څوک شريک نکړي، هميشه متوجه وي چې هغه څه چې عبادت نوميږي خاص د اللهﷻ د ذات لپاره ادا شي.

مثلا څوک غواړي چې صدقه وکړي، له هغه پوښتو: تاسې ولې دومره مصرف تحمل کړ؟ هر کله چې د هغه هدف اللهﷻ وي وايي: د اللهﷻ د رضايت لپاره مې دا کار وکړ، او يا هغه انسان خپله صدقه داسې په خفيه ډول مستحقينو ته ورکوي چې هيڅوک له هغې څخه نه خبريږي، اما که له ريا کار شخص څخه وپوښتو تاسې ولې دومره مصرف وکړ؟ وايي: ددې لپاره چې خلک را باندې تبصره ونکړي ونه خاندي، او ونه وايي چې هيڅ مصرف يې ونکړ، او يا دا زموږ قومی رواج ده، او موږ بايد د هغه مطابق عمل وکړو بناء په هر با ايمانه مسلمان لازمه ده چې عبادت کې اخلاص په نظر کې ونيسي او هميشه يې توجه يو اللهﷻ ته وي او که نه نو عبادت يې نه قبليږي.

د قرآن او سنتو مطابق وي

عبادت په اسلام کې دادی چې ددغه عبادت په هکله په قران عظيم الشان او د پيغمبرعليه السلام په سنتو کې يادونه راغلي وي لکه لمونځ، روزه، زکات، حج، صله رحمی، د والدينو احترام، ذکر، اسلام ته دعوت له مقدساتو څخه ددفاع لپاره جهاد او غيره عبادات چې د نبوت په عصر کې د عباداتو په ډول منل شوي دي.

ځينې خلک نيک اعمال ترسره کوي، اخلاص هم لري، مادي او معنوي پاکې هم په نظر کې لري، ولې اعمال يې د پيغمبرعليه السلام له سنتو سره مطابقت نلري، هغوی ځينې اعمال د خپلو غوښتنو مطابق او يا له ځينو نورو اديانو څخه نقل کړي او پرې متوصل کيږي.

بناء په هر مسلمان باندې فرض ده ددې لپاره چې یو عمل ته د عبادت نوم ورکړي د هغه عبادت اصل په قرآن او سنت کې ولټوي.

ځکه چې د اسلام مقدس دین د حضرت محمدﷺ په زمانه کې تکمیل شوی دی. او د ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ﴾ آیات نازل شو چې دین تکمیل شوی دی.

او د عبادت قبلیدو معیار هغه ده چې اصل یې په قرآن او سنت کې وي او دا عبادت په داسې ډول سره وشي څرنګه چې رسول اللهﷺ هغه ترسره کړی وي.

۴- د علم دتعلیم او د الله د ذکر د مجلسونو فلسفه:

ځینې ګمان کوي چې د علم او پوهې په هغو مجلسونو کې ناسته چې هلته د الله تعالی ذات یادېږی احکام یې بیانیږي، او پدغسې مجلسونو کې په ناسته د انسان ایمان ورځ په ورځ تقویه کیږي، شاید یو نوعه عادي مجلسونه وي، پداسې حال کې چې حقیقت ددې پر عکس دي. ځکه چې مجلسونه یو رنګ ځانګړتیاوې لري چې غوره ده د هغې کیفیت د پیغمبر ﷺ له ژبې واورو. حضرت ابوهریرهؓ او ابوسعید خدری له پیغمبر څخه روایت کوي چې ویې فرمایل: هر کله چې یوه ډله کوم ځای کې کیني او د الله ﷻ په یاد باندې مشغوله شي، ملایک په هغوی باندې را ټولیږي الهی رحمت هغوی پوښې دوی ته سکون او راحت حاصلیږي، او الله ﷻ دوی د هغو خلکو ترمنځ یادوي چې دده په دربار کې حضور لري[۱].

دعلم او پوهی مجلسونه چې په هغه کې د الله ﷻ یاد کیږي او د پروردګار حکم پکې بیانیږی لاندې ګټې لري:

۱- «عَنْ الْأَغَرِّ أَبِي مُسْلِمٍ أَنَّهُ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لَا يَقْعُدُ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا حَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمْ السَّكِينَةُ وَذَكَرَهُمْ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ» مسلم شریف / کتاب الذکر والدعا والتوبة والاستعفار حدیث نمبر (٤٨٦٨)

الف: ملایک د هغوی ترخنګ را ټولیږي

دغه مجلس په یو روحانی مجلس باندې بدلیږي، علاوه پدې دغه فرشتې د قیامت په ورځ شاهدي ورکوي چې دغه الهی بندګان چې مونږ د انسان په لومړي پیدایښت کې فکر کو په ګناه مشغولیږي، زمونږ د تفکیر بر عکس د اللهﷻ په عبادت باندې مشغول دي، او دا د انسان لپاره سعادت دی چې ملایک دده په ښه والی باندې شاهد شي.

ب: پدغسي مجلس کې الهی رحمت ددې مجلس ټول اشتراک کوونکی پوښي

الهی رحمت چې ثمره یی الهی جنت دی په هغه چا باندې نازلیږي چې اللهﷻ له هغوی څخه راضی وي. د علم او پوهی مجلسونه چې همیش د اللهﷻ په یاد باندې اخته وي د الهی رحمت سبب ګرځي، او ددې مجلس اشتراک کوونکی په نهایت کې د اللهﷻ جنت ته رسیږي.

ج: پدغسي علمی مجلسونو کې د شرکت کوونکو لپاره یو رنګ قلبی راحت او سکون حاصلیږي

چې دغه قلبی راحت ډیرو ثروتمندانو او د قدرت خاوندانو ته د ملیونونو په مصرفولو سره هم نه حاصلیږي.

د: د دغسې مجلسونو لوی شرف د اللهﷻ په نزد ددغو اشخاصو یادیدل دي، او هغه هم د اللهﷻ په ژبه

اللهﷻ فرمایي: چې تاسې ما یاد کړي ترڅو زه تاسي یاد کړم ﴿فَٱذۡكُرُونِيٓ أَذۡكُرۡكُمۡ وَٱشۡكُرُواْ لِي وَلَا تَكۡفُرُونِ ١٥٢﴾.

هر کله چې یو بنده د ځوانۍ، قدرت، پولدارۍ او غیره حالاتو کې چې ځینی جاهلان پکې په نفس پرستۍ باندې اخته وي اللهﷻ یاد کړي، الله هغه په عالی ملکوتی مقام د خپلو مقربو ملایکو ترمنځ یادوي، او د الله یادونه

مغفرت، رحمت او خوشبختی ده، او له دې سعادته په بل کوم لوی سعادت وي چی الله ﷻ یو انسان په عالی مقامونو کې یاد کړي.

۵- د الله ﷻ عبادت کې د حساب ورکولو فلسفه:

د اسلام مقدس دین کې د عبادت یوه مهمه فلسفه داده چي د قیامت په ورځ انسان ته د الله د عبادت له لحظاتو څخه ګټل کیږی. ولې هغه لحظات چې پرته له عبادته تیروو مونږ مجبور یو چې د هغي حسابی الله ﷻ ته ورکړو دا دوه نقطې ډیرې مهمې دي ځکه انسان د قیامت په ورځ د ټولو نعمتونو جواب ورکوي او د خپل عمر د هرې لحظې جوابګوی به وي، ولې خوشبختي د هغو په نصیب کیږي چي هغوی ددی په ځای چي د خپلو اعمالو جواب ورکړي د الله ﷻ د رضایت په اساس عوضونه اخلي او د خپل هر نیک عمل مقابل کې د اخروي نعمتونو خاوندان ګرځي ﴿فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ۝٧﴾ «هر څوک چې د یوې زرې په اندازه نیک عمل هم وکړي نوویني به یي» یعنی عوض به یې د قیامت په ورځ ترلاسه کوي.

۶- د منفعتو د جلبولو فلسفه:

هر کله چې د اسلام مقدس دین کې د ټولو عباداتو حقیقت تر مطالعې لاندې ونیسو نو په ښه ډول سره درک کولي شو چې اسلامی عبادت د څه امورو ترسره کولو لکه (فرض، واجب، مستحب، مباح) او د څه امورو ترک لکه (حرام، مکروه، مفسد) ته شاملیږي.

پدې عباداتو کې دبندګانو مصلحت دی، بناء د بندګانو د مصلحت لپاره عبادات لازم او ضروري ګڼل شوی دی، د مثال په ډول په لمانځه روزه حج زکات قربانۍ جهاد دعوت نیک اخلاق اسلامی نظام او غیره امورو کې چې د عبادت جز دي زیاتی ګټي نغښتې دي. چي ددې ټولو ګټه د یو فرد او ټولنې د نظم او د انسان د فکری اموراتو په معنوي او مادی اړخونو باندې ډیر زیات مهم تاثیر لري.

ځکه د اسلام مقدس دین په مادی اړخ کې انسان ته مثبته لارښوونه کوي، چې ددنیا او آخرت سعادت سره را نیسی، او په معنوی اړخ کې د الله له ذات سره قوی او محکمه رابطه قایموي او مستحکموي چې د هغه نتیجه قلبی، روانی او د خیال راحت ګرځي.

ددې امورو په خلاف په نامشروع کارونو کې لکه حرام او مکروه یو سلسله مفاسد او بدي ګانې لري چې د اسلام مقدس دین له دغو مفاسدو او بدیګانو څخه د انسان دلري والي لپاره محرمات او مکروهات منع کړي دي. او د هرې ورځې په تیریدو سره انسان د هغې عیبونه کشفوي. او د هریو حکمت د علمي وسایلو په پرمختګ سره هره ورځ ثابتیږي. مسلمان پخوا په الهی احکامو د عمل کولو لپاره له زنا څخه ځان ساته ولې دغه مسلمان پوهیږي چې د زنا انتشار په ځینو هیوادونو کې د مختلفو اجتماعي او جسمی مرضونو د بروز سبب ګرځي چي د هریو کشف د الهی احکامو تصدیق ته منجر کیږي.

یادونه: واقعی مسلمانان په الهی احکامو مجرد پوهیدلو سره عمل کوي او هر کله چې څه شی منع شوی وي فورا هغه ترک کوي، برابره ده د هغې په علت او یا سبب باندې پوه شي او که پوه نشي. ځکه مسلمان الهی حکم ته نسبت خپل عقل ته ترجیح ورکوي، په ډیرو حالاتو کې انسان د زیاتو احکامو حکمت نشي درک کولی، ولې دا چې په اللهﷻ ایمان لري پرته له شکه یقین لري چې دغه الهی حکم دده په ګټه ده، بناء د هغه په ادا کولو کې هیڅ وخت شک او تردید ته ځای نه ورکوي.

٧– د شکر فلسفه (شکر د حق شناسی مهمترین مظهر):

مخکی مو ولوستل چې مومن انسان دټولو الهی نعمتونو په مقابل کې شکر ادا کوي، اوس پوښتنه مطرح کیږي چې مونږ څرنګه کولی شو ددغو نعمتونو شکر ادا کړو؟ ددغې پوښتنې ځواب ډیر ساده او اسانه ده او هغه دا چې مومن انسان ددغو نعمتونو له پوهیدلو وروسته د خپل بدن هره عضوه په داسې کارونو مصروفوی چې په هغې کې د اللهﷻ رضایت وي، او همدغه اندام له

هغه کار څخه چې د اللهﷻ د قهر او غضب سبب کیږي ساتی نو ددغه اندام د نعمت شکر یې ادا کړی دی.

لکه:

الف: د ژبی د شکر ادا کونې لپاره

لازمه ده چې خپله ژبه د اللهﷻ په یاد باندې مصروفه کړو، ژبه د حق په ویلو، رښتیا، د انسانیت خدمت باندې مشغوله کړو، او له داسې کارونو لکه: دروغ، غیبت، خبرلوڅی، کنځل، بی ځایه او بی کاره توقې، عیب لټونه، پرزه وینه، نیش وهل اوریشخند او غیره ناجایزو امورو څخه وساتې.

ب: د فکر د شکر ادا کونی لپاره

لازمه ده چې خبل فکر داسې امورو کې لکه: ځان پیژندنه دالله په وړاندې د خپلو مسولیتونو پیژندنه او هم د ټولنې او خلکو او وطن او ټول انسانیت په وړاندې مصرف کړو.

ج: د لاسونو د شکر اداکونې لپاره

لازمه ده ترڅو خپل لاسونه په داسې مثبتو کارونو کې مشغول کړو چې د اللهﷻ د رضایت سبب ګرځي او په هغې کې د انسانی ټولنی ګټه وي.

د: د پښو د شکر اداکونی لپاره

لازمه ده چي خپل قدمونه په داسې مثبتو کارونو کې چې د اللهﷻ رضایت او د ټولنې منفعت پکي وي په کار واچوو.

ه: دسترګو د شکر ادا کونی لپاره

لازمه ده ترڅو خپلي سترګی په مثبت ډول استعمال کړو، او له هغه امورو څخه چې د اللهﷻ د غضب سبب ګرځي ځانونه وساتو په همدې ډول مومن انسان د خپل بدن ټول اندامونه په هغه څه مشغولوي چې نتیجه یې د اللهﷻ رضایت وي او پدي روش سره توانیدلی دی چې ددې اندامونه شکر په ځای کړي.

۸- د احوالو او اعمالو د مطابقت فلسفه:

هر کله چي یو محصل روزانه خپل درس په سیي ډول سره وایي، په معین وخت او زمان کې صنف ته راځي، نوټونه یې مکمل دي، او په کور کې یي د درس لوستلو او د خپلي کورنۍ وظیفي لپاره منظم تقسیم اوقات ترتیب کړی دی، د امتحان پر وخت پوښتنو ته په منظم او سیي ډول سره له ژورې پوهې ځواب وایي، بناء ددغو اعمالو مطابق ورته د نتیجې دلاسته راوړلو پر وخت ورته ښه حالات راځي. ځکه کله چې دده د امتحان پارچه او عملی او نظري کارونه د امتحان د هیت د ارزیابی لاندې راځي ده ته عالي نمرې ورکوي.

په همدې ډول کله چې یو مامور په خپله اداره کې محوله وظایف په منظم ډول سره ترسره کوي او د خپلو کارونو په ادا کولو کې یي هڅه او کوشش کړی وي، کله چې دده د وظایفو راپور لوړو مقامونو ته رسیږي، په مقابل کې ترفیع، تقدیر نامه، افتخاری معاشونه او غیره ورته ورکول کیږي.

بناء د خپلو نیکو اعمالو په اساس محصل یا مامور و چي مثبت او خوشالوونکی احوال ورته پیدا کیږي.

بالمقابل کله چي یو محصل صنف ته راتلو کې کسالت کوي او د خپلو درسونو د مراجعی لپاره تقسیم اوقات ونلري او دده نظري او عملی کارونه هم په لابراتوارونو او مقالو کې ضعیف وي، حتما نهایت کې منفی نتیجه ترلاسه کوي، او هغه مامور چي خپل وظایف یي په سیي ډول سره نه وي ادا کړي د فریبکاریو لپاره په رشوت، د دولتی اموالو اختلاس او کاغذ پرانی ګانو باندې لاس پورې کوي. وظیفه پیژندونکی نه وي. کله یي چي آمر له دروازی ووځي دی لکه کرکۍ ووځي او بالاخره د خپلو اعمالو نتیجه لاس ته راوړي، ځکه له تفتیش او دده د اعمالو له مراقبت سره بالاخر د قانون منګولو ته غورځیږي او نصیب ذلت، قید او بند ګرځي.

بناء دده د بدو عملونو په سبب ده باندې هم بد او منفی حالات نازل شو، په همدې ډول کله چې څوک خپل ژوند کې د الهی احکامو مطابق خپل ورځنی امور تقسیم بندي کړي په هر کار کې د پروردګار رضایت او د پیغمبر

له طريقې سره ددغه عمل موافقت ته متوجه کيږي، او هره ورځ دده اعمال الهی دربار ته وړاندې کيږي، ددغو نيکو اعمالو مطابق چې بره تللی دي پده باندې هم مثبت احوال نازليږي عبادات د الهی رحمت د کسب سبب ګرځی او ګناهنونه د پروردګار دغضب دنزول سبب ګرځي.

اللهﷻ فرمايي: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِى فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً ضَنكًا﴾ «او څوک چي زما له ياده مخ واړوي نو هغه لره ده تنګ ژوند» ﴿وَنَحْشُرُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾﴾ «او راپورته کوو به يي د قيامت په ورځ وړوند» ﴿قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِىٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾﴾ «وايي به ربه ولې دې زه را پورته کړم وړوند او زه خو بينا وم» بلا فاصله ځواب اوری ﴿قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَـٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ ﴿١٢٦﴾﴾ «وايي به همدارنګه راغلی وتاته زمونږ اياتونه نو تاهير کړل نو همدغه رنګ ته هم نن هيريږی». به پای کې د جمع بندۍ او نتيجه ګيری په ډول د موضوع اړوند اخري ايت کې وايي ﴿وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنۢ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِۦ ۚ﴾ «او دغه رنګ جزا ورکوو هغه ته چي اسراف وکړي او د رب په آياتونو ايمان رانه وړي». ﴿وَلَعَذَابُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰٓ ﴿١٢٧﴾﴾ «او عذاب د آخرت خامخا سخت او دوامدار دی»، د الميزان تفسير خاوند د ضنکا په هکله د آيات شريف په تفسير داسې فرمايلي دي: هغه څوک چې زما له ذکر نه اعراض کوي تنګ ژوند به ولري، د همدې لپاره د چې څوک اللهﷻ هير کړي او هغه سره رابطه قطع کړي نور نو پرته له دنيا بل څه نه پاتې کيږي چي دی هغه باندې زړه وتړي. او هغه خپل يواځني مطلوب وګرځوي په نتيجه کې خپل کوششونه هغه کې منحصر کړي او فقط ددنيوي ژوند په اصلاح کې راونښلي، او ورځ په ورځ هغه ته زياته توسعه ورکوي او له هغې نه په خوند اخيستلو سره ګرم شي خو دغه ژوند هغه ارام کولی نشي، که کم وي او که زيات، ددې لپاره چې هرڅومره لاس ته راوړی هغې قانع کوونکی حد نلري او په هغه نه راضی کيږي. او هميشه له دې نه زيات باندې سترګې تړي. پرته له دې چې دغه حرص او تنده يي کوم ځای پای ته ورسيږي، نو دغسي شخص د ايما په تنګۍ او فقر کې په سر وړي، او هميشه يي زړه داسې شي سره علاقمند وي چې نه يې لري، صرف نظر له هغه

غم او خفګان اضطراب او ويرې څخه چې د افتونو دنازليدلو او ناملايماتو له مخکونی او د مرګ او مرض له رارسيدني يې لري. او صرف نظر له هغه اضطرابه چې د حسودانو له شر او ددښنانو له کيده يې لري. نو دې على الدوام دلاسته نه راغلو هيلو او د هغه څخه چي لاسته راغلي ترمنځ په ويره کې ژوند تيروي، پداسې حالکې که خپل پروردګار مقام يې پيژندلي او هغه يي په ياد واي، او هغه يې هير کړی نه واي، نو يقين به يي درلود چې د خپل پروردګار په وړاندې داسې ژوند لري چې له مرګ سره تړاو نلري، او داسې پاچا يي لری چي زوال ته قبلوي، او داسې عزت لري چي ذلت ورته نشي رسيدلي، او داسې خوشالي او سرور او رفعت او کرامت لري چې هيڅ مقياس نشي کولی چې اندازې يي تعين کړي، او يايي له سر څخه تر پايه ورسوي، او هم يقين کوي چې دنيا مجازی ځای دی، او ددنيا ژوند او حيات د آخرت په مقابل کې ډير کم شی دی. که هغه پدې پوه شي نو زړه به يي په هغه څه چې الله ﷻ يي نصيب کړي قانع کيږي، او ژوند يي که هر څه وي ورته پراخيږي نور نو تنګی نه وينی.

لنډه دا چې مومن انسان د يوی ستونزې سره د مخامخ کيدو پر وخت خپلو اعمالو ته متوجه کيږی او فکر کوي چي ما څه بد کار کړی دي، چي دا مصيبت را باندې راغی، ځکه د انسان د اعمالو مطابق چي د اسمانونو په طرف ځی په انسان باندې مختلف احوال نازليږي.

٩– د عباداتو د زوال فلسفه:

مومن انسان دښکلې ميوې غوندې ده چې د هغه لذت طعم ذايقه او نکهت ټول په طاعت او عبادت کې متصور دي.

او هر کله چې کوم مومن له کوم عبادت څخه لري شي. د هغه عالی او ښکلی صفتونه هم له منځه ځی. او د ګنده شوې ميوې غوندې کيږي.

په هماغه ډول چې ميوه يا له داخله او يا له بهر څخه ګنده کيږي په همدې رنګ د انسان اعمال هم يا له داخله او يا هم له وجوده بهره څخه له منځه ځي. او هماغه رنګ چي د ميوې ونه په خرابه ځمکه کې نمونه کوي په

نادرسته شرایطو کې بی میوې پاتي کیږي، چي دا مطلب کولی شو په لاندې ټکو کې تشریح کړو.

الف: د میوې د خارجی برخې ګنده کیدل

د انسان اعمال چي ظاهری شکل یي د الهی احکامو مطابق نه وي، بلکه اضافه امور وي ې د اسلام شریعت کې د بدعتونو په نوم سره یادیږي د انسان د عبادت د زوال باعث ګرځي، ځکه عبادت هماغه کار ده چي د الله‎ﷻ لخوا پیغمبر ته د وحی به شکل بیان شوی وي او مومنان د هغه په ادا کولو سره مکلف شوی دي، او هر کله چي پیغمبر څه شی بیان کړی نه وي او هغه عمل د عبادت او ثواب په نوم سره ترسره شی بدعت ګڼل کیږی د هغه فایده له منځه وړي همدارنګه د انسان اعمال که څه هم د پیغمبر په سنتو او طریقو باندې وي ولې په هغه کې ریا وشي هم بده نتیجه لري علاوه پدې د انسان عبادت د بی توجهی بی تفاوتۍ په پای کې بی فایدې وي، مثلا د هغه عمل شرایط د اداکولو پر وخت نه ترسره کول.

ب: د میوې دداخلی برخی ګنده کیدل

ځینې وخت د میوي ظاهری شکل کاملا ښایسته وي چي انسان په ډیر ارام خیال سره هغه پلوري ولې کله چي میوه پوسته کړو وینو چي داخل یي ګنده ده، او د خوړلو قابل نده، د انسان اعمال هم هغه وخت له داخل څخه فاسد او ګنده کیږي چي یو شی د (عجب) په نوم سره، له خپل ځانه خوښیدل د انسان زړه کې پیدا شي ځکه شیطان وسوسه کوي چي ته د نیکو اعمالو په ترسره کولو سره نسبت نورو ته برتریت لرې، او هر کله چي څوک د شیطان په وینا عمل وکړي اود اسلام د څو عملونو ترسره کولو سره ورته عجیب پیدا شي نو خپل اعمال یي له داخله خراب کړي دي.

بناء په هر با اخلاصه مسلمان باندې لازم دي چي د خپلو عبادتونو د ترسره کولو په وخت کې له ریا او عجب (له خپل ځانه خوښیدو) څخه اجتناب وکړي.

بله نقطه داده چې د انسان ډیر اعمال هغه وخت له منځه ځي چې مونږ د هغو په ادا کولو کې الهی احکام مراعات نکړو، مثلا د صدقاتو او زکات ثواب په مسکینانو باندې له منت ګذارۍ سره له منځه ځي، د لمونځ اجر او ثواب په لمانځه کې د خشوع، تواضع، فکر او انګیرنی په عدم موجودیت سره له منځه ځي، له یو مسلمان سره اضافه له درې ورځو خفه کیدل ددې سبب کیږي چې زمونږ نیک اعمال‌ﷻ د قبول وړ ونه ګرځي.

۱۰– د عبادت د اتقان فلسفه:

اتقان په عربی ژبه کې د یو کار په ترسره کولو کې مهارت ته وایي هر کله چې څوک غواړي خپل عبادت داسې ادا کړي چې د الله دربار کې د قبول وړ وګرځي لازمه ده چې د حضرت محمدﷺ دا حدیث په یاد ولري چې فرمایلي یې دي «ان الله یحب اذا عمل احدکم عملا ان یتقنه» بې‌شکه الله خوښوي چې کله یو ستاسو څخه څه کار کوي چې په ښه ډول له اتقان سره وکړي، له اتقان څخه منظور د هغه عبادت د حقیقت شرایطو او احکامو پیژندنه او له همدغو شرایطو سره د هغه ادا کونه ده، ډیر خلک نیک اعمال په داسې ډول سره ادا کوي چې د الله نه خوښیږي، مثلا لمونځ په ډیره عجله او سرعت سره کوي، په حج کې ضعیفان پښو لاندې کوي، د خپلو مالونو زکات له خرابو مالونو څخه ورکوي، په دیر خشونت او بد اخلاقۍ سره فقیرانو ته زکات ورکوي.

۱۱– دنیا د اخرت کښت دی ددې فلسفه:

هر کله چې وایو پوهنتون زمونږ ددنیوی ژوند لپاره کښت دی، تهول هغه په ښه ډول سره منی ځکه هغه ځوان چې څلور پنځه کاله او هم خپل زیات عمر په پوهنتون کې تیروی په حقیقت کې د خپل پوهنتون د درس هره ورځ د فراغت پر وخت د سعادت د ترلاسه کولو لپاره مصرفوي، تاسې ښه متوجه اوسی چې دغه ځوان د خپل اینده هدف لرلو سره شپې سبا کوي او په درس

لوستلو مصروف دی، همیشه په معین وخت صنف ته د ټولو هغو ستونزو د مقابلې سره حاضریږی چې د تحصیل په جریان کې ورسره مخ کیږي، دغه ځوان پۍ بای کې خپل هدف ته رسیږي او سعادت یې ترلاسه کوي، د یو مومن انسان لپاره ددنیا ژوند د یو پوهنتون غوندې ده. هه زحمت باسي اود ژوند د ټولو ګډوډیو په مقابل کې هڅه او کوشش کوي او په پای کې کله چې د اللهﷻ مقابل د امتحان لپاره حاضریږي ښه نتیجه ترلاسه کوي هیره نکړی هغه ځوان چې پوهنتون کې سیی درس وایي دنیا یي ترک کړې نده، بلکې خوري، څښي، او ښه لباس اغوندي ولې د خپل وخت له هرې لحظې څخه مثبته استفاده کوي، همدارنګه مومن انسان ددنیا په ژوند کې دنیا نه ترک کوي بلکې له الهی نعمتونو څخه په استفادې سره د هغی شکر پر ځای کوي، او ددنیا ژوند د خپل آخرت لپاره کښت ګڼي، بر عکس هغه ځوان چې تعلیم او تحصیل ته نه حاضریږي، او خپل څو ورځنی ژوند په خوښۍ سره تیروی په حقیقت کې یي خپل ځان ته فریب ورکړي ځکه له څه وخت تیریدلو وروسته هغه په خپل ژوند کې له زیاتو ستونزو سره مخ کیږي ځکه څه کښت یي ندی کړي چې هغه لوکړي او حاصل یي واخلي.

په همدی ډول هغه انسان چې دنیا کې په ګناهونو او بدبختیو مبتلا وي او آخرت ته یي څه کښت نه وي کړی د آخرت په ورځ به په ډیرو دردونو او رنجونو مبتلا شي.

۱۲- د کاملې عبادت پیژندنې فلسفه:

د ځینو خلکو ستونزه داده چې اسلامی عبادات په څو نقطو کې خلاصه کوي او فکر کوي چې تنها لمونځ کول، یا تنها روژه نیول او یا هم حج ته تلل، ټول عبادات دي او د دوی مسولیت رفع کیږي، داسې حال کې چې خبره داسي نده.

په قرآن کریم کې لولو چې الله جل جلاله مسلمانانو ته داسې خطاب کوي ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱدْخُلُواْ فِى ٱلسِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٠٨﴾﴾ «ای مومنانو داخل شی په اسلام کې ټول او پیروی مه کوی د شیطان د قدمونو بې‌شکه هغه ستاسې ښکاره دښمن دی».

هر کله چې په غور سره دغه آیات ته نظر وکړو وینو چې دغه الهی خطاب مسلمانانو ته متوجه ده، نو لازمه ده له ځانه وپوښتو: دغه الهی خطاب کې څه حکمت دی؟ د کامل اسلام د لازیاتې توضیح لپاره حضرت ابوهریره رضي الله عنه فرمایي چې پیغمبر وفرمایل: ایمان څو اویا برخې یا شعبی لري چې د ایمان غوره شعبه د (لااله الا الله) ویل دي او ښکته مرتبه یې د خلکو له لارې څخه د یو ضرر ناک شي لری کول دي او حیا دایمان یوه برخه ده[1].

دغه حدیث شریف د کامل دین غوره شرحه ده، ځکه هر انسان د قیامت په ورځ یوه شهادتنامه ترلاسه کوي او له دینوی کړو څخه ګټه اخلي او که د آخرت د شهادتنامو توزیع د پوهنتون د شهادتنامو له توزیع سره مقایسه کړو نو په ښه دول سره پوهیږو چې یو مصحل باید د څلور درسی کلونو په طول کې باید شپیته الی اویا مضمونو نه چې په اتو یا لس سمسترونو کې تنظیم شوي په ښه توګه امتحان ورکړي او د هر مضمون نمرې هم باید له پنځوسو څخه کمې نه وي، او که دغه محصل په ټولو مضمونونو کې نمرې واخلې ولې په یو یا دوه مضمونو کې صفر واخلی دکامیابۍ د شهادتنامې مستحق کیږی نه، او لازمه ده د کال په تکرار سره او یا هم په نورو چانسونو کې کوشش وکړي چې حد اقل د کامیابۍ نمره پنځوس درجې ترلاسه کړي، په همدې ډول یو مسلمان باید چې د ایمان څو اویا شعبی کاملا درک کړي او د هرې برخې حق چې څرنګه لازمه ادا کړي، او که دغه مسلمان د اسلام په یوه یا څو برخو اکتفا وکړي او د اسلام نور ټول احکام هیر کړي اود اسلام په ډیرو احکامو

۱- «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ أَوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنْ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنْ الْإِيمَانِ» صحیح مسلم، کتاب الإیمان حدیث نمبر۵۱

کې له نیک اخلاق، د مشرانو احترام، د بی وزلو لاس نیوي، په ماشومانو باندې شفقت، ستر عورت، د حجاب اغوستل، له بیهوده خبرو څخه د ژبی ساتل، اود اسلام نور احکام او امور د صفر مستحق کیږي، د آخرت په ورځ په هغه لوی امتحان کې چي د الله تعالی په وړاندېې ترمخ لري هلته به ناکام وي، او متاسفانه چي بل چانس به هم نلری.

ځکه ټول کافران د ملک الموت د روح ویستلو عذاب، د قبر عذاب، د قیامت د ورځې مشکلات، جنت او دوزخ په لیدلو سره یو الله ته تسلمیږي، او غواړي دنیا ته وګرځي او مسلمان شي، لکه څرنګه چې فرعون د ربوبیت دعوه کوله او خپل ځان یې لوی خدای ګڼه او ویلي یې ﴿أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلۡأَعۡلَىٰ ٢٤﴾ «زه ستاسې لوی رب یم»، خو په مجرد د حضرت عزرایل په لیدلو باندې یې د غرقیدو پر وخت چیغې کړي «آمنت برب موسی وهارون» د موسی او هارون په رب مې ایمان راوړی دی، ولې ځواب کې یې وویل شو ﴿ءَآلۡـَٔـٰنَ وَقَدۡ عَصَيۡتَ﴾ «اوس او پخوا دې انکار کو»، ددین په اړه همدغه ناقص فهم سبب شو چي مسلمانان ددې په ځای چي د نړۍ فکری رهبران اود تکنالوژی وسایلو لومړني مخترعین شی د بشري ژوند اخري خط کې پاتې دي او کله خو ان د نورو اوړو بار ګرځیدلی دي.

او د نورو دلاس له ګټو څخه استفاده کوي او یا هم غواړي د هیواد اقتصاد د نورو کمک او خیرات له لارې تقویه کړي.

الهی کتاب چي د نړۍ ملیونونه تجزی پوهان یې سیرابه کړي دي او زرګونه ستونزې یې په اسانۍ سره حال کړي دي، ولې د هغه پیروان سره له دې چې په حقانیت باندې یې اعتراف لري، دغه قیمتی کتاب یې په څو ټوټو کی پوښلی او د خپلو کورونو په تاقچو کی یې داسې هیر کړی ایښی دی چي کله د ضرورت لپاره پکار شي څو د قیقې یې ګردونه او خاور یې پاکی کړي او هغه تلاوت کړي.

یو پوهیالی وایي: هر کله چي ستاسې یو دوست تاسې ته یو لیک په بله ژبه لکه فرانسوي، المانی، عربی، روسي او غیره باندې راولیږي چې تاسې په هغې

نه پوهيږي، ستاسې دريځ په ددې ليک په وړاندې ليک په وړاندې څه رنګه وي؟ ايا دغه ليک په يو پوښ کې تاووی او د کور په الماری کې يي ساتی او يا هم دغه ليک پرته د معنی له پوهيدلو لولی او بيا يي يو حای کې ږدی، او يا هم دا چي يو قدم زحمت باسی او ديو ژب پوه خوا ته ورځی او د هغه ليک په مفهوم باندې ځان پوهوي، او بيا د خپل دوست په غوښتنو ځای ښه خبروی او بيا ورته د عمل جامې اغوندی؟ په ځواب کې وايو: حتما ليک هغه ژب پوه ته وړو او په مطالبو يي ځان پوهوو ځکه امکان لري زمونږ هغه دوست څه تقاضا ولري، چې بايد عملي شي، او که ليک يي په ښايسته ټوټو و پوښو اود کور الماری کی يې وساتو زمونږ هغه دوست به له دغې کار څه ارضی نشی ځکه دليک ساتل اساسی شرط نه و، بلکې د هغه د محتوا پوهيدل اهميت درلود.

او د هغه د مفاهيمو په پوهيدلو په هغه باندې عمل کول او هغه ته ځواب ورکول شرط دی.

په همدې شکل مونږ ټول مسلمانان چې الله جل جلاله خپل دوست ګڼو او پدې خبره معتقدين يو له خپل ځانه بايد وپوښتو چې ددغه الهی ليک قران عظيم الشان مقابل کې څه مسوليت لرو.

ولې مو دا په سلګونو پوښونو کې ساتلی دي، صحابه کرامو قران کريم لوسته په هغه يي عمل کو، حضرت عمر بن خطاب به خلکو ته ويل: «كنا رعاة الغنم فأصبحنا بالقرآن قادة العالم» مونږ رمه څروونکی وو خو په قران کريم سره د نړۍ مشران شو، بيا به يي ويل: «كنا اذلاء قوم فاعزنا الله بالاسلام ولو طلبنا العزة بغير الاسلام اذلنا الله» مونږ يو ذليل قوم و خو الله تعالی په اسلام سره عزت را کړ او که مونږ پرته له اسلامه عزت وغواړو الله به مو ذليل کړی حضرت عمر پوهيده چې په قران کريم باندې عمل اود اسلام مقدس دين ته احترام کول، پداسې ډول چې الله تعالی امر کړی دی د انسان ددنيا او آخرت د کاميابۍ سبب ګرځي، ولې پوښتنه داده چې مونږ ولې ددې په عکس يو؟ په ځواب کې سعدی صيب وايي:

باران که درلطافت طبعش خلاف نیست در دشت لاله روید ودرشوره زار خس

بناء لازمه ده چې لومړی په دغه الهی لیک باندې ځان ښه پوه کړو، او بیا هم په پوره ډول هغه باندې عمل وکړو ترڅو زموږ ددې بزرګوار دوست رضايت حاصل شي، او موږ هم ددنیا او هم د آخرت سعادت حاصل کړو.

ددې اصولو له مخی کامل مسلمان هغه ده چې د الهی ارشاداتو مطابق چې قرآن کریم اود اسلام پیغمبر په سنتو کې بیان شوی دي، ددغو مسایلو په مراعات سره دیو الله تعالی عبادت په کامل ډول سره ادا کړي.

۱۳– د اسلام مقدس دين او نورو ټولو دينونو کې د عباداتو د اختلاف فلسفه:

عبادت په هر دين کې د خلکو د عقيدې له مطابقت سره فرق کوي، هندوان خپل عبادت په درمسال (مندر) کې کوي، ځکه دهغوی معبود په هماغه درمسال کې وي، او مسيحيان د عبادت مخصوص ځای ته کليسا وايي ځکه د دوی په عقيده د عيسی مسيح مجسمه په کليسا کې وي، او بايد دغی مجسمي ته د سجدې کولو لپاره کليسا ته ولاړ شو ترڅو هلته عبادت وکړو، او غالبا هغوی ددين او دولت جدايي د همدې عقيدې په اساس مني، ځکه د دوی په نظر د عبادت مسايل چې کليسا کې ترسره کيږي معبود پورې خاص دي، اما ټول دنيوی کارونه، دين سره کومه رابطه نلري بناء د انسان عقل د هغې ترتيب او تنظيم نيسي ولی عبادت د اسلام مقدس دين کې نسبت نورو اديانو ته پوره تفاوت لري.

۱- مسلمانان عقيده لري، چې الله تعالی په ټولو حالاتو کې د انسان مراقبت کوي، او مومن انسان هر حالت کې چې وي الله تعالی د خپلو اعمالو شاهد ګڼی، ﴿إِذَا سَأَلَكَ عِبَادِى عَنِّى فَإِنِّى قَرِيبٌ﴾ «کله چې زما بندګان تا نه زما پوښتنه وکړی نو زه نزدې يم» په بل ايت شريف کې وايي: (چې الله تعالی د انسان له شاه رګ څخه هم هغه ته نزدې دی ﴿أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ ٱلْوَرِيدِ ١٦﴾.

۲- د مسلمانانو د عبادت ځای کوم خاص ځاې کې خلاصه شوی ندي، بلکه پیغمبرﷺ فرمایي چې ټوله ځمکه ماته مسجد دي، اود حضرت محمد امت کولی شي په هر ځای کې لمونځ وکړي.

۳- عبادت په اسلام کې صرف په ځینو عباداتو کې خلاصه شوي ندي، بلکه عبادت د اسلام مقدس دین کې په مختلفو برخو کې تقسیم شوی دی، چې عبارت دی له: فکري، عقیدتی، اجتماعی، فردی، اقتصادی، سیاسی او غیره عبادتونو څخه.

٤- د عبادت وخت: اګر چې د مختلفو عباداتو لپاره مختلف وختونه تعین شوی دي مثلا لمونځ په مختلفو وختو کې وي، او حج د ذی الحجی په میاشت کې ترسره کیږي، روزه هم د رمضان مبارکه میشات کې فرض ده، ولې په کلی ډول سره عبادت په کوم دقیق وخت کې نه خلاصه کیږي، چې وویل شي پلانی ساعت د عبادت لپاره دی او پلانی ساعت له عبادت نه غیر د څه لپاره، بلکې عبادت د اسلام مقدس دین کې ۲۴ ساعته وي.

۵- مومن انسان ته په ژوند کې صرف دوه حالته وجود لري، د پروردګار د اطاعت او عبادت حالت اویا هم د معصیت او ګناه حالت د مومن په ژوند کې دریم حالت وجود نلري، دغه شخص یا خپل ټول افعال او حرکات د پیغمبر له اخلاقو او سنتو سره عیار وي چې دده په نیکو اعمالو کې محاسبه کیږي، او یا هم خپل اعمال د پیغمبر د طریقې خلاف ترسره کوي چې ورته ګناه او معصیت نوشته کیږي.

۱۴- دعباداتو د حکمت فلسفه:

دې بحث کې لازمه ده چې د الهی احکامو او عباداتو په دلیل باندې پوه شو، دغه دلایل په مختلفو انواعو تقسمیږي:

الف: د فطری امورو دلیل

ځینی فطري امورو وجود لري چې اصلا دلیل ته ضرورت نلري، ځکه انسانان فطرتا هغه ته تسلیم دي. مثلا انسان خوراک، څښاک او ازدواج کوي، کور جوړوي، لباس غوندی دا ټول فطري امور دي، چې اصلا هیڅکله یي څوک ددلیل پوښتنه نه کوي، او هر کله چې لږ فکر وکړو دلیل یي ښه درک کولی شو، ولې دومره یي بیا څوک ددلیل په هکله ځان نه مصروفوي.

ب: د یقین په اساس د څه امورو دلیل

ځینې امور وجود لری چې انسان پرته له دلیل غوښتلو هغه ته تسلمیږي، مثلا هر کله چې داکتر کوم انسان ته امر وکړي چې د یو مرض د علاج لپاره دغه شربت روزانه دري ځلې استعمال کړه پدی اساس چې مونږ دډاکتر دعلمیت په حقانیت یقین لرو دلیل یي نه پوښتو، په همدې رنګ هغه خلک چې اللهﷻ د خپلو ټولو ستونزو طبیب ګڼي نو ټول الهی احکام دخپل یقین او باور په اساس منی او د همدغی عقیدی او کامل یقین په اساس د الهی احکامو عملی کولو ته همیشه مبادرت کوي. ټول دوستان او د بشریت وګړي هغه ته رابلي.

ځکه دده په عقیده دبشریت دنجات یواځنی لاره د الهی احکامو په تطبیق کې نغښتې ده.

ج: د عقل سره موافقو امورو دلیل

ځینې امور وجود لري چې اصلا د عقل مخالف ندي، ولې مونږ هغه ته کوم دلیل نلرو، ولې دا چې زمونږ له عقل سره څه مخالفت نلري، بناء مونږ د هغه د معقولیت په اساس د هغه ددلیل له پوښتلو څخه صرف نظر کوو، ځکه پوهیږو چې کیدای شي دغه کار څه دلیل ولري چې مونږ پرې نه پوهیږو، اوشاید هغه خلک چې علم یي پر مختلل دي د هغه دلایل په ښه ډول سره درک کړي، مثلا کله چې کوم ډاکټر یو مریض ته د دوا توصیه کوي نوکله چې ټول مریضان د علت پوهیدو په هدف دوا ونخوري شاید ملیونونه مریضان هلاک شي، ولې د معقولیت په اساس د طب په نظام کې ډیر دواګانې ددلیل د

نلرلو سره خورو، ځکه د داکتر نسخه که څه هم مونږ ته پرته له دليله بيان شوې ده، خو داکتر يي خپله په دليل باندې پوهيږي.

اوس بايد د عباداتو په موضوع کې هم پوه چې دغه درې نقطې مراعات شوي دي

۱۵– د درې ګونو اړيکو فلسفه:

مومن انسان په خپلو ټولو عباداتو کې هڅه او کوشش کوي ترڅو درې ډوله ارتباط مستحکم کړي:

الف: له خالق سره د انسان ارتباط

د اسلام مقدس دين کې يو مومن لومړی خپل ارتباط له خپل خالق سره مستحکموي، او د غه ارتباط د اللهﷻ په وجود په حقيقي ايمان، د الله په وحدانيت ايمان، الله ته د عبادت خاص کول، له شرک څخه لرې والی، د نيت تصحيح، د اسلام کامل نظام باندې باور لرل، او بيا د الله طاعت او عبادت او د اوامرو په تطبيق او د نواهيو څخه په لرې والی سره ترسره.

ب: له خپل ځان سره د انسان ارتباط

مومن انسان د خپل ځان احترام هم کوي، بناء خپل ځانته د احترام په خاطر خپل شخصيت ساتی، او له هغو کارو څخه مخنيوی کوي چې دده شخصيت تر پوښتنې لاندې راولي.

ج: له ټولنې سره دانسان ارتباط

مومن انسان د بشري ټولنې له افرادو سره قوی ارتباط لري او اسلامی اخلاق په ټولو ساحو کې تطبيقوي.

۱۶– بنده ته د عبادت د منفعت فلسفه:

اللهﷻ د چا عبادت ته احتياج نلري او هر کله چې څوک سره د ټولو الهی لارښوونو او نبوی ارشاداتو بيا هم خپل ځان بی لارې کړي او له شيطان سره هم غبرې شي د شيطان دغه دوستی به دې په جهنم کې له شيطان سره يو ځای

کړي.

هر کله چې مونږ انسانان د خپل وجود حقيقت ته توجه وکړو په ښه ډول پوهيږو، چې مونږ لمر ته ضرورت او لمر مونږ ته هيڅ ضرورت نلرى، هرکله چې څوک لمر ته مخ کړى او يا هم شا ورته واړوى نو ددغه کار ګټه او تاوان يې خپل ځان ته ورګرځي او د لمر په رڼا، روښتايي، حجم او نرو صفاتو کې هيڅ تاثير نشي کولى.

په همدې رنګه الله ﷻ هم د چا عبادت ته ضرورت نلرى، د عمل ښه او بد خپله انسان ته ورګرځي، ﴿مَّنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ﴾ «چا ښه وکړه نو خپل ځان ته يې دي، او که چا بد وکړوه نو په هغه دي».

هر کله چې يو استاذ خپلو شاګرداتو ته د درس توصيه وکړي د شاګرد دغه رحمتکش د استاذ په ګټه نه بلکې د هغې نتيجه خپل شاګرد تر لاسه کوي.

هر کله چې څوک پخپله حويلۍ کې د ګلانو يوه باغچه جوړوي، هميشه ددغو ګلانو ښه بوى دده پزې ته ورځي، د سهار په وخت خپله حويلۍ کې کشت او ګذار کوي اود ګلانو ترمنځ کولى شي مطالعه وکړي، کيني، او برعکس هر کله چې د خپلي حويلۍ منځ کې بيت الخلاء جوړ کړي او دکثافت لاره يي هم د ناستي کوټو خوا ته کړ نو ددغه بدعمل بدبوى به هميشه خپله مدته سرايت کوي همدارنګه د انسان هر نيک او بد عمل بالاخره خپله همدغه انسان ته رسيږي هغه دهقان چې غنم کري، د حاصل د اخيستلو پر وخت غنم لو کوي، او مقابل کې چې څوک اوربشې کري، و حاصل به يي هماغه اوربشې وي.

از مکافات عمل غافل مشو   گندم از گندم بروی جو ز جو

يو شاعر په پښتو ژبه وايي:

ګلان وکره چي سيمه دي ګلزار شي   اغزيمه‌کړه‌چې پښوکې به‌دي‌خارشي

۱۷– د عبادت ترک د انسان د تسخیرولو لپاره د شیطان وسیله ده، ددې فلسفه:

کله چې الله جل جلاله آدم علیه السلام پیدا کړ شیطان د انسان د پیدایښت له پیله خپله دښمني له حضرت آدم علیه السلام سره پیل کړه، ځکه الله آدم علیه السلام او د هغه اولادې ته د عزت او کرامت وربښلو لپاره هغه ته علم ورزده کړ او ملایکو ته یې د هغه د احترام په خاطر د احترام د سجدې امر وکړ، شیطان چې له ملایکو څخه نه، بلکې اصلا له جنیاتو څخه و او ملایکو کې داخل شوی و او ادعایې کوله چې دی به هم د هغوی غوندې مطیع او فرمانبردار وي، الله جل جلاله نورو ته د حقیقت د روښانه کولو لپاره ټول امتحان کړل شیطان له هغه تکبر سره چې لره یې له هماغې اولې ورځې خپل مخالفت د انسان پر ضد پیل کړ، دده دغه تکبر سبب شو چې نافرماني وکړي او د ملعونانو په جمله کې راشي. الله جل جلاله د شیطان ددې متکبرانه موقف قصه داسې بیانوي. ﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِى فَقَعُواْ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٧٢﴾﴾ «کله مې چې برابر کړ او په هغه کې مې خپل ورح پوه کړ نو ولویږي هغه ته په سجده باندې»، نو دغه وخت ملایکو پرته له استثنا څخه سجده وکړه ﴿فَسَجَدَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾﴾ «نو سجده وکړه ملایکو ټولو په شریکه».

اما تنها هغه چا چې سجده ونکړه ابلس و تکبر یې وکړ او تمرد یې او سرکشي یې وکړه او په همدې دلیل یې له خپل لوړ مقام څخه سقوط وکړ، او د کافرانو په صفت کې و ﴿إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٤﴾﴾ «مګر ابلیس تکبر وکړ او له کافرانو څخه و». الله جل جلاله ورته وویل: ﴿يَٰٓإِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَىَّ﴾ «ای ابلیس څه شي منع کړې چې سجده وکړې هغه څه ته چې ما پخپلو لاسو پیدا کړی دی» بیا الله د شیطان دداخلي او حقیقي یلیتې د واضح کولو لپاره او پخپله ژبه د ابلیس د اعتراف لپاره له هغه نه وپوښتل ﴿أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْعَالِينَ ﴿٧٥﴾﴾ «تکبر دې وکړ او که له دې بورته وي چې تاته د سجدې امر وشي». شیطان وویل ﴿قَالَ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِى مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُۥ مِن

طِينٍ ﴿٧٦﴾ «ويې وويل زه له هغه څخه غوره يم زه دې له اور څخه پيدا کړی يم او هغه دې له خټې څخه پيدا کړی دی» نو الله ﷻ ورته وويل: ﴿وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِيٓ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٧٨﴾﴾ «او په تا باندې دی زما لعنت د قيامت تر ورځې پورې». شيطان عرض وکړ ﴿قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِيٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾﴾ «ای ربه نو ماته مهلت راکړه تر هغې ورځې چې بيا را ژوندي کيږي». الله ورته وويل ﴿فَإِنَّكَ مِنَ ٱلْمُنظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْوَقْتِ ٱلْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾﴾ «نو ته له مهلت ورکړی شوو څخه يې د يو معينې زمانې تر ورځې پورې».

شيطان له هماغه وخته انسان سره خپله دښمني اعلان کړه او ويې ويل ﴿قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾﴾ «ستا په عزت قسم چې ټول به بې لارې کوم» ولې شيطان انسانانو ته يو هلاره هم بيان کړه چې د هغې لارې پيروی کولی شي انسان ته د شيطان له شر څخه نجات ورکړي، داد الله رحمت ده چې پخپله د شيطان له ژبې د شيطان له شر څخه د خلاصون وسيله بيانوی.

شيطان وويل ﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾﴾ «مګر له دوی څخه ستا مخلص بندګان» يعنی زه نشم کولی چې پخپلو ټولو شيطانی وسوسو او دسيسو د الله مخلص بندګان چې خپل اعمال خاص د الله د رضا لپاره ترسره کوي ګمراه کړم.

الله ﷻ د شيطان ددې دښمنۍ د اعلان مقابل کې خپل حکم داسې بيان کړ ﴿قَالَ فَٱلْحَقُّ وَٱلْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾﴾ «قسم په حق او حق وايم» ﴿لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾﴾ «خامخا به جهنم ډکوم له تا او له ټولو هغو خلکو چې ستا پيروي کوی له دوی څخه».

بناء الله ﷻ شيطان پوه کړ چې زه هم په مقابل سره له دې چې د خير او سعادت لاره مې بيان کړې، او په دنيا کې مې ورته ټول نعمتونه او د بدن ټول اعضا پيدا کړی دي پيغمبران می راليږل، اسمانی کتابونه په ترتيب سره نازلوم ترڅو هغوی د طاعت او عبادت لپاره زيات امکانات پيدا کړي، نو که هر څوک سره له دې ټولو دلايلو او مادي او معنوي امکاناتو بيا هم د شيطان

پيروي وکړي هغه له شيطان سره يو ځاى کوم او د دوزخ په اور کې يې اچوم، هر کله چې دغو قرانی اياتونو کې په دقت سره فکر وکړو نو لاندې درسونه پکې نغښتي وي:

۱- د متکبرانو نتيجه او اخر دکار بدبختی او لعنت دی، انسان وي که جن.

۲- شرف له اور يا خاورو څخه پيدايښت کې نده، قوم، ژبه، قريه، چوکۍ، قدرت او صلاحيت لرل چا ته برتری نه ورکوي، او هغه چې خپل ځانته په نورو باندې برتری ورکوي لکه شيطان غوندې دي، چې ويې ويل ﴿أَنَا۠ خَيۡرٞ مِّنۡهُ﴾ «زه له هغه نه غوره يم».

۳- د شيطان دښمنی د انسان د عمر د اخری لحظاتو پوري دوام لري، بايد د انسانی او جنی شيطانانو مقابل کې خپل ځان په نيکو اعمالو سره وقايه کړو.

٤- شيطان د انسان د دښمنۍ لپاره ملاتړلې ده او د جنګ اعلان يې ورسره کړی ده ولې د شيطان دغه جنګ، فکري جنګ او له فريبکاريو سره ده وسوسه کوي، فريب ورکوي، خونهايي هدف يې د انسان ګمراهی ده.

٥- شيطان د انسان د ګمراهۍ لپاره له مختلفو وسايلو څخه استفاده کوي، د انسان وجود کې چې هره خلا پيدا شوه، فورا شيطان له هغی خلا څخه استفاده کوي څوک مغرور کوي، څوک قوم پرست، چا ته په لمانځه کولو او د الله طاعت کې مانع ګرځي، څوک دالکولو، مخدرات او سګرت او نصوار استعمال ته سوق کوي څوک بی حيايي او بی حجابی ته سوق کوي، څوک د حرامو په خوړلو او د مال په لاس ته راوړلو کې په بی پروا يي سره ګمراه کوي، مال د اران په نامشروعو لارو کې د مال مصرفولو ته رسوي، او څوک په سياليو، ځان جوړونی، او قومی عاداتو څخه په پيروۍ باندې مبتلا کوي. دوی له مستقيمې الهی لارې څخه لرې کوي، پوهان وايي چې د جاهل شيژان جاهل وی او د عالم شيطآن عالم وی هغه ته په عقل او فکر کې دلايل پر ځای کوي ترڅو په دغو منح خالی دلايلو سره هغه دحق له لارې منصرف

کړي ولې یواځې هغه څوک چې د شیطان له شر څخه نجات پیدا کولی شی هه څوک دی چې په اخلاص سره د الهی احکامو پیروي وکړي او هدف یي تنها د الله جل جلاله رضایت وي او د الهی لارې په پیروی کې دهی]ا له ملامتی څخه ویره او ډار ونلري.

ځینې ګنګار انسانان چې زړونه یي په ګناه سره تور شوي وي د شیطان د نمایندګانو په ډول کار کوي دغه رنګ انسانی شیطانان کوشش کوي چې په مسخرو، او نیش وهلو سره مومنان له طاعت او عبادت څخه لرې کړي او کله هم د دوست په لباس کې د نورو په ګمراهی کې قدم اخلي، ولې مخلص مسلمان چې خپل دوستان یي د الله جل جلاله د محبت په اساس تعین کړي دي د انس او جنی شیطانانو له شر څخه نجات مومي. ای پروردګاره اخالص مونږ نصیب کړه او مونږ ته د نیکو اعمالو توفیق را کړه.

۱۸- د اخلاص فلسفه:

په عمل کې اخلاص د شیطان له شر څخه د نجات یواځنی وسیله ده، ځکه هغه خلک چې خپل اعمال مخلصانه د پروردګار متعال درضا په خاطر ترسره کوی، په حقیقت کې یي د خپل ځان لپاره دشیطان له لاس وروړلو څخه یو تیاره قوی وقایه لیدلې ده، برعکس هغه خلک چې په ریا کاریو باندې خپل اعمال داغداره کوي خپل ځان باندې د شیطان د تسلط لاره هموار وي. دنمونی تفسیر خاوند لیکی: اخلاص هغه ده چې د انسان محرک له هر رنګه الهی شایبې څخه پاک وي، او کولی شو نوم یي د نیت توحید کیږدو یعنی په ټولو برنامو کې تنها پروردګار او د هغه د رضا انګیرنه.

د پاملرنی وړ خبره داده چې د پورته آیات په شان نزول کې له پیغمبرعلیه السلام څخه داسې نقل دي چې یو څوک یي حضور ته راغی او عرض یي وکړ: ای رسول الله زه د الله په لاره کې مصرف کوم، او صله رحمی کوم او دغه کارونه فقط د الله جل جلاله لپاره ترسره کوم خو کله چې خلک زما له دغو عملونو څخه خبرې کوی او ستاینه کوي زه خوښ او خوشالیږم زما دغه عملونه څرنګه دي؟ پیغمبرعلیه السلام غلی شو او څه یي ونه ویل، ترڅو چې دا پورته آیات نازل شو او

دې پوښتنې ته يې ځواب ووايه (چې د خدای دربار کې يوازې هغه عمل قبول ده چې له پوره اخلاص سره يو ځای وي) پرته له شکه له دې روايت څخه منظور هغه د غير اختاری خوښۍ حالت نه دي، بلکې هغه حالت دی چې د انسان د عمل لامل وګرځی او يا دنيت له عدم خلوص څخه حکايت وکړي.

علم خالص په اسلام کې تر هغه حده اهميت لری چې در سول اله به يو حديث کی لولو: «من اخلص لله اربعين يوما فجر الله ينابيع الحكمه من قلبه على لسانه» څوک چې څلويښت ورځې د اللهﷻ لپاره اخالص وکړی نو اللهﷻ به يې له زړه څخه په خوله باندې د حکمت چينې روانې کړي.

هر کله چې څوک مخلصانه عبادت وکړي ژبه يې لکه پاک زړه غوندې د الهی احکامو مطابق په حرکت راځي، هيڅکله يي له ژبی داسې خبره نه خارجيږي چې دالهی قهر او غضب سبب وګرځي. او مونږ پوهيږو چې دروغ، غيبت خبر لوځي، بی ځايه ټوقې، مبتذله موسيقی او ټول ناجايز الفاظ د اللهﷻ د غضب سبب ګرځي.

۱۹– د دنيا د ترک، رهبانيت او ګوښه کيناستني فلسفه:

د اسلام مقدس دين تنها فرد پورې تړل دين نه بلکی د ټولني او ډلې دين دی. ددين اغلبه احکام په اجتماعی امورو پورې تعلق لري. او له ټولنې سره د انسان ارتباط تحکيموی او تقويه کوي، حدود او ځينې جزاګانې هم د ټولنې د امنيت ساتنی لپاره ايښودل شوي دي.

د توحيد کلمی له ويلو څخه وروسته چې هدف يي د ټولو ملتونو توحيد او يو لاس کول دي، هيڅ مسلمان حق نلري چې صرف خپل ځان ته دعا وکړي، په پنځه ګونو لمنځونو کې د اللهﷻ امر دی چې مونږ صرف خپل ځان ته نه، بلکې ټولو مومنانو ته دعا وکړو او داسې ووايو ﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ۝٥﴾ «خاص ستا عبادت کوو او خاص تا نه مرسته غواړو» ﴿ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ۝٦﴾ «راوښيه مونږ ته نيغه لاره».

په خپلو دعاګانو کې هم يو مومن د الهی امر په اساس ټولو مومنانو ته دعا کوی نه يواځې ځان ته: ﴿رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ۝٢٠١﴾ «ای ربه راکړی مونږ ته په دنيا کې ښه او په آخرت کې ښه او وساتی مونږ د اور له عذاب نه» د جماعت لمونځ له خالق ذات سره د انسان د ارتباط لپاره د خلکو د ځو لويو صفونو په منځ کې وي. او د جماعت د لمانځه فضيلت نسبت نورو لمنځونو ته د پيغمبرعليه السلام د حديث په اساس ۲۵- ۲۷ درجې دي، ځکه په جماعت کې د لمانځه کول مومنان يو د بل له حال څخه خبروی او هغوی له يو بل سره اشنا کوي او بلدوی.

مومن انسان تنها د ځو کورونو په حد کې همسايه نه پاتې کيږي بلکې د جمعي لمونځ د منطقی په جامع مسجد کې ادا کوي چې دده ارتباط له هغوی سره تامينوي، او د اختر لمونځ د ښار په عمومي عيدګاه کې ادا کوي، ترڅو ټول يو بل سره مينه پيدا کړي او د خوښۍ ورځ سره ولمانځي.

همدارنګه زکات چې د اسلام بل رکن دی د هغه اساس د انسانی ټولنې په اعضاو باندی شفقت تشکيلوی خصوصا په فقيرو او مسکينو خلکو روزه هم دانسا ارتباط له خالق او هم له نورو مخلوقاتو سره مستحکموی، ډلييز روزه ماتی، تراويح، او د تراويح په لمونځ کې په ډلييز ډول سره د قرآن کريم ختم د انسان قوی ارتباط له خپلو ورونو سره نور هم زياتوي. مومن انسان تنها د خپل هيواد په حدودو کې منحصر نه وي، بلکی له دې هم وړاندې قدم ږدي او د نړۍ له ټولو مومنانو سره د ارتباط او اړيکو نيولو لپاره د بيت الله شريف حج ته ځی. د عرفې په ورح له ميلونو سور پوستو، سپين پوستو، تور پوستو، زيړ پوستو، او مختلفو خيرو او ژبو والا مسلمانانو سره د «لبيك اللهم لبيك» تابعدار يو ای الله تاته تابعدار يو — يوه کله په ژبه باندې راوړي.

اسلام جدا د دنيا پريښودلو مخالف دی او پيغمبرعليه السلام فرمايی «لا رهبانيه فی الاسلام» په اسلام کې ګوښه ناستی نشته ځکه دغسې ګوښه ناستی د اسلام د اساس سره چې د انسانيت ترمنځ ارتباط ورکول دي منافی دی. د درې ځوانانو حديث چې د پيغمبر کور ته راغلی و هغه مشهور ترينه حديث دی چې د اسلام

مقدس دين کې دعبادت د اجتماعي فلسفی حقيقت بيانوي، بخاری شريف له حضرت انسؓ څخه رويات کوی دری تنه د نبی کريم کور ته راغلل اود حضرت محمدﷺ د عبادت په هکله يي وپوښتل، کله مي چې ورته پدي هلکه خبر ورکړ لکه دوی چې دا عبادت کم ګڼلی وي، ويې ويل: مونږ له پيغمبر سره فرق لرو ځکه د هغه مخکنيي او وروستنی عبادتونه ښښل شوی دي.

يوه يي وويل: زه به د هميش لپاره ټوله شپه لمونځ کوم.

بل وويل: زه به ټول عمر روژه نيسم او هيڅکله به يي نه ماتوم.

دريم وويل: زه به له ښحو لرې کيږم او هيڅ واده نه کوم.

پيغمبرؑ دوی ته راغی او ورته يي وويل: تاسې هماغه خلک یاست چې داسې خبرې مو کړي دي؟ قسم په اللهﷻ چي زه نسبت تاسې ته له الله څخه زيات ويريږم، او نسبت تاسې ته زيات متقی هم يم، خو زه روزه هم نيسم، او افطار هم کومو لمونځ هم کوم، او ويده کيږمه هم، او نکاح هم کوم، او هر څوک چې زما له سنتو څخه بې رغبت شي نو زما له امت څخه نده[۱].

پدې حديث کې محمد لاندې امورو ته اشاره کوي:

الف: عبادت دا ندې چي انسان خپل ځان په لمانځه کولو او روزه باندې مصروف کړي بلکې عبادت د اسلام مقدس دين کې مختلفو برخو ته شامليږي.

ب: استراحت، غذا خوړل، او ازدواج په عبادت کې شامل دي. پدې شرط چې د حضرت محمد له طريقې سره مطابق وشي.

۱- «حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ الطَّوِيلُ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا فَقَالُوا وَأَيْنَ نَحْنُ مِنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَحَدُهُمْ أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أُفْطِرُ وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي» (رواه البخاري).

ج: د دنیا ترک، ازدواج نکول، همیشه په عمري ډول سره روزه نیول، ټوله شپه پرته له خوبه په همیشه ډول سره لمونځ کول، د پیغمبر علیه السلام دسنتو او د اسلام د احکامو مخالف دی، ځکه د اسلام دین کې د وسطیت قانون همیش مراعات شوی دی.

د: هغو خلکو چې ازدواج ترک کړی دي، خپل روابې یې له نورو سره قطع کړي دي. دغه کار ددنیا ترک په نوم سره تر سره کوي او فکر کوي چې عبادت یې کړی دی، په حقیقت کې یې د پیغمبر علیه السلام د سنتو مخالفت یې کړی، خپل ځانونه یې د پیغمبر له امت څخه خارج کړي دي.

وایي: یو شخص ابوسعید ابو الخیر ته چې یو اسلامي پوهیالی و، وویل: فلانی سړی د اوبو پهب سر ځي.

شیخ وویل: ماهیان او بقې هم د اوبو په سر ځي.

هغه وویل: داسې خلک پیژنم چې په ذکر ویلو سره په هوا ځیږ

شیخ وویل: الوتونکی او مچان هم په هوا کې الوځي.

هغه وویل: پلانی سړی په یوه لحظه کې له یوه ښار څخه بل ښار ته ځي.

شیخ وویل: شیطان هم په یو نفس له مشرق څخه مغرب ته ځي.

نو دغسې شیان څه قیمت نلري، بنده هغه ده چې د خلکو سره کیني او ولاړ شي، وخوري او وڅښي او پلورل او پیرودل کوي او بازار کې له خلکو سره را کړه ورکړه ولري ازدواج وکړي دنیا ته اولاد راوړي ولې یوه لحظه همد الله جل جلاله له یاده غافل نه ویږ.

۲۰– له تکنالوژی وسایلو څخه ددعوت او عبادت لپاره استفاده:

د اسلام مقدس دین چې د تمدن او پرمختګ دین دی، او کله چې پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم له مکې مکرمې څخه د یثرب ښار ته سفر وکړ، نو خلکو دا ښار د مدینه الرسول په نوم سره ونوموله، ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم د مدنیت لومړی تهداب هلته کیښود، او دمدینې د کلې اصلي معنی له تمدن سره ارتباط لري. او

مسلمانانو لږ څنډ وروسته وکولی شو چې اسلامي مدنیت سرترسره نړۍ ته انتقال کړي.

دغه حقیقت نه یوازې دا چې د اسلامی تاریخ په صفحاتو کې مطالعه کوو، بلکی د غرب تاریخ پوهانو چي هم کله غوښتي چې د نړۍ تاریخ پرته له تعصب څخه نړیوالو ته وړاندې کړي نوپه دغه اسلامي تمدن یی اعتراف کړی دي، مشهور فرانسوی مورخ ګوستاف لوبون لیکی: د اسلام دسیاسی تمدن اثر واقعا حیرت انګیز دی، د عربستان هیواد د جاهلیت پر وخت عبادت و له څو وړو ولایتونو او یو عدد خپلو سرو قبیلو څخه چې همیشه پخپلو کې په کورنیو جنګونو، قتل او غارت ګری باندې مشغول و، ولې د اسلام دپیغمبر د ظهور جریان په یو قرن کې دغه دین د سند له دریا به تر اندلس پوې وسعت پیدا کړ او پدې ټولو مملکتونو کې چې د اسلام بیرغ په اهتزاز و له هر اړخه چې پر مختګو نه پیدا شو، په حقیقت کې حیرانوونکی و، او ددې لوی علت داو چې د اسلام عقاید کاملا له طبیعی اصولو او قواعدو سره موافق دي، او ددې عقایدو ځانګړتیا داده چې عمومي اخلاق اصلاح کړي عدل، احسان او مذهبی تساهل پکي پیدا کړي هغه زیاتوی: هغه تمدن چې د اسلام خلیفه ګانو تاسیس کړ، را پور يي هماغه د نورو تمدنونو را پور دی چې د زمانې په اختلاف سره دنیا کې پیدا شوی دي، یعنی دا تمدن هم لکه د هغو غوندې وجود ته راغی او کمال ته ورسید(۱). د اسلام مقدس دین ددعوت او عبادت لپاره نوي علمی او تکنالوژی وسایل تایید کړي دي(۲).

او د اسلام له لیو افتخاراتو څخه یو هم د قران کریم علمی اعجاز دیو چې هره ورځ له ساینس او تکنالوژۍ له پرمختګ سره کشف کیږي او د نړۍ د لویو پوهانو د اسلام سبب ګرځي (۳).

۱- تمدن اسلام وعـرب، تالیف دکتورگوستاولوبون فرانسوي، ترجمهء سید محمد تقي فخرداعي گیلاني، څلورم چاپ، ایران: بنگاه مطبوعاتي علي اکبر علمي، ۱۳۳٤ شمسي، ص: ۱٤٤

۲- مرجع سابق، ص: ۱٤٥

۳- تاسو کولای شی په دغه زمینه کې اعجاز علمی قران لیکلی ده ددغه کتاب مولف ده کولای جی ولولی.

مسلمانان باید د اسلامي د ساتیرو مطابق له ټولو لاس لاندې وسایلو څخه د اسلام مقدس دین د نشر او تبلیغ لپاره استفاده وکړي.

دعبادت د وسایلو تغیر داسلام مقدس دین داحکامو دبهترې ادا کوي لپاره بدعت نه ګڼل کیږي، مثلا اذان د پیغمبر پر وخت پرته له لودسپیکر څخه ادا کیده، او دا چې هغه وخت دا وسیله موجوده نه وه نو له دې څخه استفاده نده شوېو ولې اوس داذان دغږ درسیدو لپاره له پرمختللو وسایلو څخه استفاده کیږي، او کله کله موجودې وای نو مسلمانانو به حتما دحق غږ درسولو لپاره له هغه نه استفاده کوله

په همدې ډول استفادله له سی دی ګانو و ویډګانو، کمپیوتری وسایلوو انترنت، فلمونو او غیره پر مختللو وسایلو څخه د اسلام مقدس دین ته ددعوت لپاره نه تنها بدعت نده بلکی د اسلام مقدس دین له دغسی وسایلو څخه استفاده تشویقوي او لازم یې بولي.

په حدیث شریف کې له پیغمبر څخه روایت شوی دی چې انحضرت عليه السلام وفرمایل: «زینوا القران باصواتکم» تاسې قرآن کریم په خپلو ښو اوازونو سره مزین کړي. قران عظیم الشان چې مقدس کتاب او ښایسته ترین کتاب دی د نورو غږونو ته څه ضرورت لري. دا حدیث ددې مطالبو بیانوونکی دی چې د قرآن کریم د ښایست سره سره ښایسته غږ په زړونو کې زیات اثر لري پدې اساس پیغمبر عليه السلام مومنانو ته امر وکړ چې پخپلو ښایسته غږونو د خلکو په زړونو کې د قران کریم ښایست او تاثیر اچونه زیاته کړي ځکه غږ یوه وسیله ده چې د قران کریم د تاثیر په ښه والي کې مهم رول لري. او هره وسیله چې دغسې تاثیر ولري هغه په عبادت کې موثر وي.

د ازهر پوهنتون پوهانو هم اجازه ورکړه ترڅو د اسلامی تاریخ، اسلامی شخصیتونو او حتا صحابه کرامو فلمونه جوړ شي، او څومره ښه ده چې د اسلام مقدس دین د خپرولو لپاره تلویزونی چینلونه په مختلفو ژبو سره ولرو. د پر مختللو وسایلو د تاثیر په هکله کولی شو د تدریس یو مثال ورکړو، مثلا یو معلم د قرون وسطی په اسلوب باندې هغو شاګردانو ته چې په یوسشتم

قرن کې ژوند کوي تدریس وکړي، هیڅکله به دده تدریس موثر نه وي، او شاګردان به له ده څخه مثبته فایده ونکړي ولې هغه معلم چې د نوې تکنالوژۍ وسایلو څخه د خپل تدریس په سیستم کې استفاده کوي، دده د درس اثر په ټولو شاګردانو باندې ښه او مثبت تلقی کیږي، او هغه معلم به د خپل تدریس سیستم کې کامیاب وي، په همدې ډول یو پرستې اوسیي عبادت ته ددعوت لپاره هم له تکنالوژي وسایلو څخه استفاده کاملاً تاثیر لري. او له دې وسایلو څخه استفاده د اسلام مقدس دین دښو رسولو لپارهد تمجید او در دانۍ قابل ده.

۲۱- د ویرې او محبت فلسفه:

ځینې خلک داسې انګیري چې د اسلام مقدس دین کې د عبادت اساس ویره او خوف ده، پداسې حال کې چې د عبادت اساسی فلسفه خوف او ویره نده، بلکې هر مومن د هغه قوی محبت په اساس چې اللهﷻ سره یې لري د پروردګار عبادت ته مبادرت کوي ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ﴾ «او مسلمانان سخت محبت لري الله سره» پارسې ژبی شاعر خپل محبت د پروردګار په هکله اسې بیانوي.

آنکس‌که تورا شناخت جان‌راچی‌کند　　فرزند و عیال و خانمان را چی کند

دیوانه کنی هردو جهانش بخشی　　دیوانهء تو هردو جهان را چی کند

پدې اساس مومنان چې د پروردګار متعال ذات عاشقان دی له قوی عشق او محبت چې اللهﷻ سره یې لري د خپل خدای په عبادت باندې مشغول وي. او دا چې الله هغه ذات ګڼی چې ټول نعمتونه دوی ته تقدیم کړي دي. ښایسته سترګی، جسمی توانایې او دجهان ټول نعمتونه یي ورته ورکړي دی، لمر، سپوږمۍ، غرونه دریابونه، او ټول مخلوقات یي د انسانانو خادمان ګرځولي دي. ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ﴾ او مسخر کړي یي دي تاسې ته لمر او سپوږمۍ پدې اساس دغه مقدس ذات د شکر اد اکونی په خاطر، د منني تندی الهی دربار ته ږدي، او له نعمتونو یي منه کوي.

ترڅو وي چې دغه عمل يې د پوردګار رضايت حاصل کړي، داسې حال کې چې نشو کولی ددغو ټولو نعمتونو شکر په کامل ډول سره ادا کړو ځکه الهی نعمتونه دومره دي چې د هغې مننه يو شکر ويستونکی سړي ته مشکل دی. خو دا چې الهی رحمت حد او حصر نلري، بناء پدغه محبت سره عبادت کوو ترڅو په احد اقل سره مو کړي وي چې خپل ځان له غفلت څخه وساتو.

څلورم فصل:
لمونځ پیژندنه

دې فصل کې شاملې موضوع ګانی:

۱- د لمانځه مفهوم

۲- د لمانځه فلسفې

۳- د حضرت محمد د لمانځه ځانګړتیاوې

٤- د بې لمانځو جزا

لمونځ په لغت او اصطلاح کې

لمونځ ته په عربی ژبه کې (صلاة) وایي، او صلاة په عربی ژبه کې ددعا په معنی راغلی ده «وَصَلِّ عَلَيْهِمْ» او دعا وکړه دوی ته[۱].

۱- دا کلمه عربی ژبه کې په درې معناګانو راغلی ده:

۱) صلات د صلی له ریشې څخه اخیستل شوی او مفهوم یې یو کوږ شی ته ګرمی او حرارت ورکول دی ترڅو سم شي، او لمونځ ته حلات وایي ځکه انسان د نفس او نفسی خواهشاتو په نیولو سره په کوږ والي باندې مبتلا کیږي. او لمونځ هغه د پروردګار عظمت ته متوجه کوي په زړه کې یې حرارت راولي او د انسان د استقامت لامل ګرځی ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ﴾ لمونځ انسان له ګناهونو او بدکاریو څخه منع کوي چې د کوږ نفس اماره سره نیول شوی ترڅو د لمانځه په وسیله هغه حرارت ګرمی او د الله عظمت ته ورسیږي او کوږ والی یې لرې شي.

۲) صلات د (صلت) له اصل خخه اخیستل شوی دی، چې د تعلق او رابطې په معنی ده، او صلات (لمونځ) د انسان رابطه له الله تعالی مخلوق او همنوعاتو سره مستحکموي، ځکه بی لمونځه انسان د عالمیانو په پروردګار سره رابطه قطع کړی ده او بیرته لمانځه ته را ګرځیدو سره له الله تعالی سره خپل رابطه بیا مستحکموي.

لمونځ د شريعت په اصطلاح کې: عبارت له هغه مخصوص عمل څخه ده چې د الله اکبر په لفظ سره شروع او د السلام عليکم ورحمة الله په لفظ سره پای ته رسيږی او د خاصو ارکانو او شرايطو درلودونکی دی.

اسلام کې د لمانځه مرتبه:

لمونځ د اسلام مقدس دين کې زيات ارزښت لري او د هغو فرايضو له جملي څخه ده چې د شهادت له کلمي وروسته ورباندې زيات تاکيد شوی دی، لمونځ د اسلام له پنځو رکنونو څخه يو دی. رسول اکرمﷺ د لمانځه ترک کوونکی کفر ته نسبت کړی دی «ان بين الرجل وبين الشرك والكفر ترك الصلاة» پرته له شکه د سړی او شرک او کفر ترمنځ د لمانځه پريښودل دي. عبد الله د عقيلی ورور وايي چې د رسول اللهﷺ اصحابو د هيڅ عمل ترک کفرنه ګڼه مګر د لمانځه.

اولين هغه شی چې د قيامت په ورځ يې محاسبه کيږی لمونځ دی رسول اللهﷺ فرمايي: «اول ما يحاسب عليه العبد يوم القيامة الصلاة، فان صلحت فقد افلح وان فسدت فقد خاب وخسر» اولين شی چې بنده پرې د قيامت په ورځ محاسبه کيږی لمونځ دی نو که سم و پس کامياب شو او که خراب ونو هلاک او تاوانی شو. د رسول اللهﷺ اخری وصيت هم لمونځ و، کله چې وفات کيده نو داسې وصيت يې وکړ «الصلاة وما ملكت ايمانكم» په لمانځه او لاس لاندې خلکو باندی محافظت وکړي.

د لمانځه حقيقت:

لمونځ دوه حقيقته لري

۱- ظاهری صورت.

---

۳) صلاة د تحيت احترام دعا او سلام په معنی هم راغلی ده ځکه يو پالونکی مومنان خپل ټول احترامات په خپل لمانځه کی خپل پوردګار ته وړاندې کوی او په لمانځه کې الهی دربار ته عرض او نياز کوی او له پروردګار سره په خبرو کولو خپله دعا هم ورته تقديموی.

۲- باطنی معني.

ظاهری حقيقت:

د لمانځه ظاهر يو سلسله حرکات، تلاوتونه، ذکرونه، دعاګانی او غيره اعمال دی چې هر يو يې الهی احکامو ته د انسان هر اندام د تسليميدو ممثل دی، ځکه دغه ټول حرکات دقرانی دساتيرو او نبوی سنتو مطابق ترسره کيږی چې د بدن ټول اندامونه د پروردګار په وړاندې لکه د متحرک قران غوندې تمثيل کوي، د زړه، ژبی، لاسونو، پښو، سترګو او د بدن د ټولو اندامونو خپلمنځي ارتباط په متحدانه شکل سره دا للهﷻ په غوښتنو باندې مشغوليږي او دا هغه حالت دی چې انسان له خپل عادی حالت څخه ووځي او لکه د پيغمبر غوندې د معراج په طرف په حرکت کې کيږی «ان تعبد ربك كانك تراه فان لم تكن تراه فانه يراك» د الله داسې عبادت وکړه لکه ته يې چې وينې او که ته يې نه وينې نو هغه خود ېويني.

د لمانځه د روح حقيقت:

د لمانځه روح مومن له عادی حالت او له دنيوی اړيکو څخه د الله خوا ته پورته کوي، او ټولې فاصلی چې د الله او بنده ترمنځ وجود لري په لمانځه کې له منځه ځی. بنده مستقيما له الله سره خبرې کوي، او هغه لحظه ده چې الله د خپل بنده خبرې اوري، او د هرې کلمې په مقابل کې يې ملايکو ته د انسان دبرتريت او شخصيت او له الله سره د هغه له اړيکو څخه يادونه کوي.

حضرت ابوهريرهؓ فرمايي «له رسول الله څخه مې واوريدل چې ويې فرمايل: لمونځ د خپل ځان او بنده ترمنځ تقسيم کړی دی اوبنده ته مې هغه څه ورکول کيږی چې غواړي يې:

هر کله چې بنده ووايي: ﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢﴾.

اللَّهُ تَعَالَى وايي زما بنده زما حمد ووايه

كله چې بنده ووايي: ﴿ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ٣﴾.

اللَّهُ تَعَالَى وايي: زما بنده زما ثنا وويله.

كله چې بنده ووايي: ﴿مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ٤﴾.

الله تعالى وايي: زما بنده زه تمجيد كړم، او كله وايي: بنده مې خپل كارونه ماته وسپارل.

كله چې ووايي: ﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ٥﴾.

الله تعالى وايي: دا خبره زما او د بنده ترمنځ ده او بنده ته مى هغه څه وركول كيږي چې ويي غواړى كله چې ووايي: ﴿ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ٦ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ٧﴾.

الله تعالى وايي: دا مې د بنده دي او بنده ته مې هغه څه دى چې هغه غوښتى دى»[1].

۱- «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى حَمِدَنِي عَبْدِي وَإِذَا قَالَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي وَإِذَا قَالَ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ قَالَ مَجَّدَنِي عَبْدِي وَقَالَ مَرَّةً فَوَّضَ إِلَيَّ عَبْدِي فَإِذَا قَالَ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ قَالَ هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ فَإِذَا قَالَ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ قَالَ هَذَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ قَالَ سُفْيَانُ حَدَّثَنِي بِهِ الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْقُوبَ دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَهُوَ مَرِيضٌ فِي بَيْتِهِ فَسَأَلْتُهُ أَنَا عَنْهُ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا السَّائِبِ مَوْلَى هِشَامِ بْنِ زُهْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ح وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْقُوبَ أَنَّ أَبَا السَّائِبِ مَوْلَى بَنِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامِ بْنِ زُهْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَلَّى صَلَاةً فَلَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُفْيَانَ وَفِي حَدِيثِهِمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ فَنِصْفُهَا لِي وَنِصْفُهَا لِعَبْدِي حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَعْقِرِيُّ حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُوَيْسٍ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ قَالَ سَمِعْتُ مِنْ أَبِي وَمِنْ أَبِي السَّائِبِ وَكَانَا جَلِيسَيْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ

دلمانځه د فرضیت دلایل:

د لمانځه فرضیت په قران سنت او اجماع سره ثابت دی د قران کریم دلایل: ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ «او لمونځ قایم کړی»، ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ۝١٠٣﴾ بیشکه لمونځ په مسلمانانو فرض شوی وخت په وخت. ﴿حَٰفِظُواْ عَلَى ٱلصَّلَوَٰتِ وَٱلصَّلَوٰةِ ٱلۡوُسۡطَىٰ﴾ ساتنه وکړی د لمانځه او د منځنی لمانځه ﴿وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ طَرَفَيِ ٱلنَّهَارِ وَزُلَفٗا مِّنَ ٱلَّيۡلِۚ﴾ قایم کړه لمونځ د ورځی په دوه طرفونو او د شپې یوه برخه کې پدې آیات شریف کې پنځه ګونی لمونځونه بیان شوی دي، ځکه د سهار لمونځ د ورځې په یو طرف او د ماسپښین او مازدیګر لمونځونه یې په بل طرف کې ادا کیږي ځکه ورځ دوه برخې لري (غداه) د ورځې داول برخې نوم (زوال تر وخته وي، او بیا له هغه وروسته (عشی) ده بناء د ورځې دوه طرفو کې دری لمنځونه داخل شو، او پدې آیات شریف کې چې (وزلفا من اللیل) د ماښام او ماسختن لمونځونه داخلیږی. ﴿أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِدُلُوكِ ٱلشَّمۡسِ إِلَىٰ غَسَقِ ٱلَّيۡلِ وَقُرۡءَانَ ٱلۡفَجۡرِۖ إِنَّ قُرۡءَانَ ٱلۡفَجۡرِ كَانَ مَشۡهُودٗا ۝٧٨﴾ لمونځ قایم کړه د لمر د زوال پر وخت او د شپې په اوله تیاره کې، علما وایي: د لوک الشمس د لمر زوال ته وایي او غسق اللیل د شپي اولې تیاری ته وایي، چې ددې آیات شریف په اساس د ماسپښین او مازدیګر لمونځ ثابتیږي، او منظور (القران الفجر) څخه د فجر (سهار) لمونځ دی.

له سنتو څخه دلیل:

صَلَّى صَلاَةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَهِيَ الله (جل جلاله) يَقُولُهَا ثَلاَثًا بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ». مسلم شریف حدیث نمبر(۵۹۸)

ابو امامه باهلیرضي الله عنه وايي له رسول اللهﷺ څخه مې په حجه الوداع کې واوريدل چې ويل يې: «اعبدوا ربكم وصلوا خمسكم وصوموا شهركم وأدوا زكاة أموالكم وأطيعوا ذا أمركم تدخلوا جنة ربكم»[۱] د خپل پروردګار عبادت وکړی خپل پنځه لمنځونه وکړي، او د خپلې مياشت روژه ونيسی او د خپلو مالونو زکات ورکړي او د خپل ولی الامر اطاعت وکړی نو د خپل رب جنت ته به داخل شی.

له اجماع څخه دليل:

د اسلام امت ټولو علماو د پنځه ګونو لمنځونو په فرض والی اجماع کړی ده.

د لمانځه ترک کوونکی حکم:

د لمانځه ترک په دوه ډوله صورت نيسی.

اول: د لمانځه ترک د فرضيت له انکار سره: هر کله چې څوک لمونځ بيهوده وګڼي او يا يې له فرض والي څخه انکار وکړي هغه شخص کافر کيږي.

دويم: هر کله چې څوک لمونځ له کسالت او تنبلۍ څخه ترک کړي دې صورت کې د کبيره ګناه مرتکب شوی دی. ولې دې برخه کې چې څوک لمونځ پرته له انکار څخه ترک کړي کافر کيږی او که خير، دلته څو روايتونه را نقلوو چې پدې هکله مختلف نظريات وجود لري:

عن بريدة، عن النبي صلى الله عليه وسلم، قال: «بكروا بالصلاة في يوم الغيم، فإنه من ترك الصلاة فقد كفر»[۲].

۱- هذا حديث صحيح على شرط مسلم ولا نعرف له علة ولم يخرجاه وقد احتج البخاري ومسلم بأحاديث سليم بن عامر وسائر رواته متفق عليهم. المستدرك على الصحيحين تاليف محمد بن عبدالله أبو عبدالله الحاكم النيسابوري، بيروت: دار الكتب العلمية – ط۱، (۱٤۱۱ – ۱۹۹۰) ۱/ ۵۲

۲- حديث نمبر ۱٤۸۵ – صحيح ابن حبان ٦/ ٤۳۰

له بریده له نبیﷺ څخه روایت دی فرمایي چې: د وریځ په ورځ لمونځونه وخته وکړي، بی‌شکه چا چې لمونځ پریښود نو کافر شو ابو حاتمؓ وایي: دلته مصطفیﷺ د لمانځه په ترک کوونکی باندې دکفر اطلاق کړیدی، ځکه د لمانځه ترک د کفر پیل دی، ځکه هغه څوک چې لمونځ ترک کوي او د لمانځه له ترک سره عادت کیږي، نو نور فرایض هم ترک کوي، بناء پیغمبرﷺ د ددې کار د پای نوم ورته اخیستی دی، ځکه چي کفر اخرینه برخه ده، چې اوله برخه یې د لمانځه ترک دی[۱].

په صحیح مسلم کې له جابرؓ څخه روایت دی چې رسول اللهﷺ وفرمایل: «بين الرجل وبين الشرك والكفر ترك الصلاه» د سړی او شرک او کفر ترمنځ فاصله د لمانځه پریښودل[۲] یعنی هر کله چې لمونځ ترک کړي دا فاصله له منځه ځي.

حضرت بریدهؓ وایي چې رسول اللهﷺ وفرمایل چې زمونږ او هغوی ترمنځ عهد او پیمان چې دی هغه لمونځ دی، او هر څوک چې هغه ترک کړي کافر کیږي[۳].

د عمده القاری شرح صحیح البخاری صاحب وایي دا خبره توبیخا د لمانځه ترک کوونکی ته ویل شوې ده، او ددې لپاره چې هغه له کفر څخه وویروي، ځکه دده دغه کار چې د لمانځه په هکله بی تفاوته وي دی د کفر خوا ته کشوي، خو د لمانځه په ترک سره له دین څخه خارجیدل ندي راغلی[٤].

د فتح الباری صاحب وایي: «ډیر اهل حدیث علما د لمانځه ترک کوونکی ته کافر وای» هغه زیاتوي: «چې عطا، او نافع د عبد الله بن عمر مولی کله چې

۱- صحیح ابن حبان ٤۳۰/٦

۲- مسلم (۸۲)

۳- وخرج النسائي والترمذي وابن ماجه من حديث بريدة، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال «العهد الذي بيننا وبينهم: الصلاة، فمن تركها فقد كفر »(۲). و صححه الترمذي وغيره.

٤- عمدة القاري شرح صحيح البخاري تاليف بدر الدين العيني الحنفي ۲٦۳/۹

د ملائځه د ترک کوونکی په هکله وپوښتل شو ويي ويل هغه کفار دی» او همدارنګه امام احمد په همدې نظر دی چې د لمانځه ترک کوونکی کافر دی[۱].

عبد الله بن شفيق وايي چي د رسول اللهﷺ ملګرو هيڅ عمل ترک کفر نه ګڼه مګر لمونځ[۲].

مګر ځينو نورو علماو د لمانځه ترک کوونکی په هغې اصلي معنی سره کافر نه بلکې هغه يې فقط د کفران نعمت په معنی سره ژباړلی دی، يعنی هغه څوک چې لمونځ ترک کوي، له هغو نعمتونو څخه چې اللهﷻ ورته ورکړي دي انکار کوي، داسې فکر کوي چې د بدن د اندامونو ټول نعمتونه، هغه نعمتونه چې دده په اختيار کې ورکړل شوي دي، د ټولو کفران يې کړی دی او نه غواړي ددغو نعمتونو مقابل کې الله ته شکر وباسي او دغه شکر د لمانځه کولو په واسطي سره ادا کړي.

د مومنانو د لمانځه فلسفه

لمونځ د اسلام مقدس دين کې د زيات ارزښت خاوند دي، او حتی په حديث شريف کې د مسلمان او کافر ترمنځ فرق د لمانځه په ادا کې بيان شوی دی، د اسلام مقدس دين کې د لمانځه د نقش پيژندلو لپاره لازمه ده پدې بحث کې د لمانځه د فلسفې په هکله څه مطالب بيان کړو:

۱- له پروردګار متعال سره د خبرو کولو فلسفه:

د لمانځه لومړی فلسفه له اللهﷻ سره په خبرو کولو کې بيان شويده، ځکه کله چې څوک غواړي له اللهﷻ سره خبرې وکړي بايد لمونځ وکړي، او هر کله چې غواړي اللهﷻ له ده سره خبرې وکړي نو قران کريم دې تلاوت کړي.

۱- فتح الباري لابن رجب ۹/۱

۲- فتح الباري لابن رجب ۱۰/۱

متدينه او با عقيده مسلمان ددې لپاره چې خپل پروردګار سره رابطه ولري او د الهی هدايت مطابق هره ورځ پنځه ځلي له خپل پروردګار سره د خبرو کولو له لارې عرض او نياز وکړي نو د خپل لمانځه ادا کولو ته پوره متوجه وي، او مخ په قبله د اللهﷻ په وړاندې د جسم، لباس او مکان له مادي او معنوی پاکی، د لمانځه د ټولو احکامو مراعات، له خشوع (دزړه، فکر او انګيرنې حضور) او تواضع (عاجزی او ماتوالي) سره ولاړ وي اود اللهﷻ دعبادت له لارې د فرض، سنت، واجب، او نفل لمنځونو ادا کولو له لارې خپل د زړه مطالب، او خپلي حياتی او اخروي ارزوګانې اللهﷻ ته بيانوي.

دغه مومن پوهيږي چې لمونځ له پروردګار سره خبرې کول دي، انسان هميشه له خپل دوست سره خبرې کوي، خپل دوست ته خپل رازونه وايي، له خپل دوست څخه کمک غواړي، د خپل دوست کور ته ورځي او هڅه کوي د دوست رضايت حاصل کړي. داسې عمل نه ترسره کوي چې دده ددوست د ناخوښی لامل ګرځي. او د اچې دا مومن پوهيږي چې ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ﴾ «هغه خلک چې ايمان لري الله سره سخت محبت لري»، بناء خپل دغه محبت له اللهﷻ سره هره ورځ د خپل پروردګار د عبادت او هغه سره د لمانځه له لارې په خبرو کولو سره زياتوي.

خود لمانځه ترک پدې معنا ده چې له اللهﷻ سره غصه او خفه دی، نه غواړي له اللهﷻ سره خبرې وکړي، نو لازمه ده دغه انسان دوباره له اللهﷻ سره پخلا شي او لمونځ وکړي، که د لمانځه مفهوم له اللهﷻ سره خبرې کول وي، نود لمانځه نه کول له اللهﷻ سره د خبرو ترک کولو په مفهوم سره دي.

تاسې فکر وکړي چې خبل عادي ژوند کې له کومو اشخاصو سره خبرې نه کوي؟

اول: څوک نه پيژنی بناء له يو پردي سړی سره خبرې نه کوي.

دويم: څوک مونه خوښيږي، بناء سره له دې چې هغه پيژنی ولی نه غواړی هغه سره خبرې وکړی.

دریم: له چا سره غصه خفه او جوړ یاست نو نه غواړی هغه سره خبرې وکړي.

څلورم: له چا سره خبرې کول بېفایدې او بیارزښه تلقی کوي، بناء له هغه سره د خبرو کولو ضرورت نه احساسوی.

پنځم: چا له تاسې سره بد کړي دي، او اوس د هغه د بدیو لپاره نه غواړی له هغه سره خبرې وکړي.

شپږم: څوک دې چې ډاریږی که کله هم هغه سره خبرې وکړي د هغه بد او خراب عادت به تاسې ته سرایت وکړي ځکه نو هغه سره خبرې نکوي.

اوم: چا سره د ښمني لری بناء هغه سره دا خپله دښمني د اړیکو د شکولو له لارې چې سر کې یې د خبرو نه کول دي څرګندوي.

اتم: چا چې ستاسې حق تلف کړی دی، او یا یي هم د حقوقو د توزیع پر وخت ستاسې په حق کې ظلم کړی دی.

اوس نو چې څوک لمونځ نکوي هغه حقیقت کې نه غواړي له الله ﷻ سره خبرې وکړي، او دلیل یي کولی شي له دغو پورته ټکو څخه یو وګڼی:

اول: الله ﷻ نه پیژني، هغه باندې د پردي فکر کوي او نه غواړي هغه سره خبرې وکړي.

دویم: الله ﷻ یی نه خوښیږي (العیاذ بالله) او نه غواړي هغه سره خبرې وکړي (العیاذ بالله).

دریم: الله ﷻ سره جنګی دی، چې دې صورت کې اشتي کیدلو ته ضورت لري، ترڅو دوباره په لمانځه راشي.

څلورم: لمونځ کول (له الله سره) خبرې بی ارزښته او بی ګټې تلقی کوي.

پنځم: فکر کوي چې الله ﷻ له دې ټولو نعمتونو سره چې ده ته ورکړي دي، له ده سره هیڅ نیکی نده کړي.

شپږم: ایمان او عقیدې ته د یو بد شي فکر کوي، بناء لمونځ کول د یندار کوي او دی نه غواړي چې دینداره شي.

اووم: له اللهﷻ سره دښمني لري، هغه ته د خپل دښمن فکر کوي او نه غواړي خبرې ورسره وکړي.

اتم: ګمان کوي دغه نعمتونه چې دنیا کې دي اللهﷻ یي یو هم ده ته ندی ورکړی، بناء نه غواړي هغه سره د لمانځه له لارې خبرې وکړي.

دغه اته اساسي دلیلونه دي چې سړی د لمانځه ترک کولو ته هڅوي، او که څوک وایي چې نه داسې نده نو بیا د لمانځه د ترک کولو لپاره څه دلیل لري؟

هغه خلک چې خپل ځان مومنان ګڼی او د اسلام ادعا کوي خو لمونځ نکوي لازمه ده ترڅو دوباره الهی دربار ته رجوع وکړي اللهﷻ سره پخلا شي او خپله دغه اشتي او پخلاینه د لمانځه په کولو سره اعلان کړي.

دا چې لمونځ له اللهﷻ سره خبرې کول دي، هر کله که څوک له لمانځه وروسته قسم وخوري چې اللهﷻ سره مې خبرې وکړي، حانث او یا ګنهګاریږي نه، او قسم یي سیي دی دا چې لمونځ له اللهﷻ سره خبرې کول دي او بنده د خپل اللهﷻ سره ملاقات کوي، نو پدې بنده باندې لازمه ده چې د خپل بدن او لباس پاکی ته متوجه وي اللهﷻ فرمایي «خذوا زینتکم عن کل مسجد» یعنې هر چیرته چې لمونځ کوی نو مزین اوسي، صحابه کرام به چې کله مسجد ته تلل نوپاک لباس یي اغوسته، عطر به یي وهل، او ویل به یي مونږ د اللهﷻ ملاقت ته ورځو.

کله چې اللهﷻ خپلو بندګانو ته امر کړی دي، چې هر ه ورځ پنځه وخته د هغه دربار ته رجوع وکړي او د هغه د ذات مقابل کې پنځه ځله ودریږي او له الله سره خپله بندګی او محبت ثابت کړي، نو ددې امر مخالف پرته له دې بل تفسیر نلري چې دغه کس نه غواړي له اللهﷻ سره خبرې ولري. ځینې خلک شته چې لمونځ ترک کوي ولې د اللهﷻ رحمت بی نهایته زیات دی بیا هم هغوی ته وخت ورکوي چې د حقیقت له پوهیدلو سره دوباره رجوع وکړي، او پخواني اشتباهات د قضایی لمنځونو په کولو سره جبران کړي، خو هغه څوک چې له اللهﷻ سره خپله رابطه اونی، میاشتې او بالاخر کلونه قطع کړي معنا یې همدا ده چې هغه په قطعي ډول سره خپله دښمنی له اللهﷻ سره

اعلان کړې ده. ځکه ددنیا په ژوند کې مو لیدلي دي چې څوک له خپل یو تن دوست سره خفه شي بالاخره له یو اونۍ دو اونۍ تیریدو وروسته پښیمانیږي، دوباره بیا یو بل سره خبرې کوي، ولې څوک چې له چا سره میاشتی او کلونه خبرې نکوی پدې معنې ده چې دی قطعا له هغه سره دوستی نلري او نه غواړي له ده سره په ټول ژوند کې دوستي وکړي.

اوس هغه خلک چې لمونځ ترک کوي له الله ﷻ سره خبرې کول میاشتې او کلونه پریږدي په حقیقت کې یې خپله دوستي پریښې ده، او ددې کار دوام د الله ﷻ د غضب سبب کیږي، د لمانځه ترک کول یو خطرناک کار دی، ځکه دا کار د الله ﷻ د غضب سبب کیږي او د قیامت په ورځ هغه وخت چې د الله ﷻ په مخکې حاضریږي نو الله ﷻ به له دوی سره خبرې ونکړي.

او د الله ﷻ غضب دوزخ ته د داخلیدو لامل ګرځي ﴿مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ۝٤٢ قَالُواْ لَمْ نَكُ مِنَ ٱلْمُصَلِّينَ ۝٤٣﴾ «څه شي دوزخ کې واچولي، دوی به وایي: مونږ له لمونځ کوونکو څخه نه وو».

۲- لمونځ له الله ﷻ سره د مخلوق دارتباط دوام:

ډیر خلک الله ﷻ پیژني په هغه ایمان لري، ولې هغه سره ارتباې نلري دوی د لمانځه په ترک سره خپل ارتباط له الله ﷻ سره قطع کړی دی، د لمانځه بله فلسفه داده چې لمونځ د انسان ارتباط له خالق سره په دوامدار ډول تضمینوي مومن انسان د عمر په ۲۴ ساعتو کې پنځه ځلې پخپل تقسیم اوقات کې له خپل پروردګار سره ملاقات کوي، خبرې کوي، خپل مشکلات بیانوي، او ۱۲۸ ځلې سجده کوي چې دا سجدې هغه لحظې دي چې مخلوق له خپل خالق سره ډیر نزدې کوي.

بر عکس هغه انسان چې لمونځ ترک کوي خپل ارتباط یې له خپل خالق سره قطع کړی دی، او خپل خالق یې هیر کړی دی، او که بالفرض روزه هم ونیسی نو له یو کال څخه وروسته یې خپل پروردګار را په یاد کړی دی، ولې د لمونح کوونکی بنده ارتباط له الله ﷻ سره همیشه ثابت او مستحکم دی.

ځکه چې څوک هره ورځ پنځه ځلې له خپل دوست سره ملاقات وکړي، کور ته يي ورشي هغه ياد کړي نو ارتباط يې ډېر محکم کيږي.

لمونځ په لومړۍ پایه کې د اللهﷻ په طرف د بنده د مخ راوړلو سبب ګرځي، او په دویمه مرحله کې ددی لامل کیږي چې منان ذات د خپل بنده مخ ومنی.

هر کله چې بنده الهی دربار ته مخ اړوي نو اللهﷻ هم هغه يادوي، او لمونځ ددغې يادونې لوی ممثل دي، اللهﷻ فرمايي: ﴿فَٱذۡكُرُونِيٓ أَذۡكُرۡكُمۡ وَٱشۡكُرُواْ لِي وَلَا تَكۡفُرُونِ ۝١٥٢﴾ [البقرة: ۱۵۲] «نو ما ياد کړی چې تاسې هم ياد کړم او زما مننه کوی او ناشکري مې مه کوي» حضرت زيد بن اسلم رضی الله فرمايي: چې موسیؑ وويل ای ربه څرنګه دې شکر ادا کړم؟ اللهﷻ وويل: ما ياد لره، دا زما شکر ادا کونه ده، او هر کله چې دې زه هير کړم نو زما د نعمتونو کفران دې وکړ.

څرنګه کولی شو چې اللهﷻ ياد ولرو پرته له شکه چې لمونځ د اللهﷻ لويه يادونه ده، امام ابن کثير په خپل تفسير کې ليکی: په صحيح حديث کې روايت شوی دي چې اللهﷻ فرمايي هر چا چې زه خپل ځان سره ياد کړم زه هغه هم له خپل ځان سره يادوم، او هر کله چې چاره د خلکو په يوه ډله کې ياد کړم زه هم هغه په يوه غوره ډله کې يادوم.

دغه ټولې معناګانی په منفردانه او جماعت لمانځه کې په ښه ډول سره حاصليږي، ځکه بنده لومړی اللهﷻ پخپل لمانځه کې يادوي او اللهﷻ هغه يادوي او د هغه پرمخ خپلې در حمت دروازې خلاصوي.

۳- له اللهﷻ سره دعهد او پيمان تجديد:

د لمانځه يوه فلسفه داده چې مومن انسان هره ورځ ۳۲ ځلې له اللهﷻ سره عهد کوي چې:

ټوله ثنا او صفت خاص الله لره ده چې د مخلوقاتو رب دی — الحمدلله رب العالمين ډېر ښنونکی او مهربان دی، او مونږ د رحمت په سوری کې ژوند

کوو- الرحمن الرحیم د آخرت د ورځې مالک دی، او ده پورې ارتباط لري او ټول به ستا مخ کې خالي لاس ولاړ وي پرته له هغو عملونو چې ستا رضایت یې حاصل کړی وي — مالک یوم الدین ای اللهﷻ خاص تاته عبادت کوو، او هر شی چې عبادت نومیږی خاص ستا لپاره ترسره کوو او د بل چا نوم عبادت کې نه شاملوو: ایاک نعبد ای الله خاص له تانه مرسته او استعانت غواړو، او د دردونو او مصیبتونو پر وخت به زمونږ په ژبه خاص ستا نوم وي او همیشه وایو (یا الله یا الله یا الله) ځکه یواځې ته د مشکل خلاصوونکی او د حاجت پوره کوونکی یي، تنها ته یي چې مشکلاتو کې له مونږ سره کومک کوې، - وایاک نستعین. ای الله مونږهڅه او کوشش کوو چې پخپل ۲۴ ساعته عمر کې په سمه لاره لاړ شو خو تقاضا کوو چې مونږ د احکامو د تطبیق په لور هدایت کړه او مونږ ته توفیق راکړه چې له خپل ایمان او عبادت سره په هماغه سیده خط باندې ولاړ شو چې ستا پیغمبرﷺ ورباندې تللو — اهدنا الصراط المستقیم.

ای اللهﷻ مونږ هڅه او کوشش کوو چې د پیغمبرانو، رښتینو، شهیدانو او نیکانو په لاره ولاړ شو، ولې پدې لاره تګ پرته ستا له توفیق څخه نه میسر کیږي مونږ ته توفیق راکړه چې د هغوی لاره تعقیب کړو — صراط الذین انعمت علیهم الهی مونږ نه غواړو چې د هغو خلکو په لاره لاړ شو چې د هغو صفاتو په نسبت کولو سره چې ستا د مقدس ذات لایق ندي خپل ځانونه یې د غضب لاندې راوستلي وي، بناء مونږ ته توفیق را نصیب کړه چې د هغوی لاره تعقیب نکړو- غیر المغضوب علیهم الهی مونږ نه غواړو د هغو ګمراهانو په لاره لاړ شو چې د ایمان لرلو ددعوې له وجود سره یې د حق لاره پریښې ده، د ګمراهانو په لاره تللی دي او د دینداری له وجود سره یې هغه پیغمبر چې انسان دی ستا په ځای ګڼي، او عبادت یې کوي او د هغه تصویرپخپلو معبدونو کې ږدي، مونږ ته توفیق را نصیب کړه چې زمونږ زړه یواځې له تاسره وي او یواځې ستا عبادت وکړو، او د ګمراهانو له لارې څخه لرې اوسو ولاالضالین الهی ته یواځنی ذات یي شریک او سیال نلرې او مونږ تعهد کوو چې یواځې تا په یووالي سره وپیژنو او په یواځې والي ستا عبادت وکړو — قل

هو الله احد ای ربه ته بې اړتيا ذات يي ريس دفتر، سکرتر، باديګارد وزير او همکار ته ضرورت نلرې، چې د هغوی له لارې تاته راشو، بناء مستقيم ستا دربار ته رجوع کوو، او مستقيما له تا نه مرسته غواړو- الله الصمد ای اللهﷻ ته هغه ذات يي چې ځوی، ښځې او والدينو ته څه ضرورت نلري او مونږ انسانان يو چې دغو امورو ته اړتيا لرو، بناء ستا يووالی په همدې سبب ده چې د ځوی، شريک او والدينو له لرلو څخه پاک او منزه يي او مونږ تا نه د عدد له لارې بلکې له همدې لارې په وحدانيت سره پيژنو — لم يلد ولم يولد ولم يکن له کفوا احد.

ای الله ته عظمت والا ذات يي او عظمت او لوی والی يواځې ستا لايق ده، بناء د تعظيم سر يواځې ستا دربار ته ښکته کوو- سبحان ربی العظيم

الهی يواځې ته عالي مقام ذات يي بناء خپل تندی چې زمونږ د بدن بهترين او عاليترين اندام دی يواځې تاته په ځمکه ږدو، او يواځې ستا دربار ته د عاجزۍ سر لکوو او تا په لويۍ سره يادوو- سبحان ربی الاعلی

الهی ټول احترامات يواځې ستا د ذات لايق دي، او مونږ ستا په وړاندې کينو، ا وستا دربار ته د احترام اظهار کوو- التحيات لله

الهی ټول لمنځونه او دعاګانې يواځې ستا ذات ته لايقې دي او مونږ دغه امور يواځې تاته ادا کوو- والصلوات

ای ربه پاکي ټوله ستا لايق ده، تعهد کوو چې تا په پاکۍ سره ياد کړو، او له ټولو صفتونو څخه چې ستا د ذات لايق ندي خپل زړه او ژبه لرې وساتو- والطيبات

الهی شاهدی ورکوو چې هيڅوک پرته له تا څخه د عبادت لايق ندی، او پخپل د بی شهادت باندې متعهد يو، او همدرانګه محمد ﷺ ستا بنده او رسول ګڼو- اشهد ان لااله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله

ای الله ددنيا او آخرت نيکيانې زمونږ نصيب کړه، او مونږ تعهد کوو چې دنيا کې دنيکانو په لاره لاړ شو او ستا له نعمتونو څخه د خير په امورو کې استفاده کړو او په انساني ټولنه کې په ژوند کولو سره ستا د نعمتونو شکر ادا

کړو، او په آخرت کې هم د آخرت نیکیانې چې ستا رضایت دی، ستا جنت دی، د قبر له عذاب څخه د محشر د ورځې له سختیانو او ستا دوزخ څخه نجات زمونږ نصیب کړه پدې اساس یو مومن انسان پخپل هر لمانځه کې له خپل پروردګار سره دغسې تعهدات کوي او څوک چې دغسې متعهد وي او هم چې الله ﷻ مومنانو ته د څه شي وعده کړې ده، نصیب کوي یې.

۴- لمونځ الهی دربار ته د عاجزۍ او بنده ګۍ اظهار:

د لمانځه له حکمتونو څخه یو داده چې مومن انسان پخپل ۲۴ ساعته ژوند کې څو ساعته د الله ﷻ په وړاندې دریږي، او د الله ﷻ دربار ته د عاجزۍ او بندګۍ اظهار کوي، او دغه د بندګۍ اظهار له عاجزۍ او خشوع څخه ډک زړه باندې کیږي، دهمدې علت له مخی د لمانځه اساسي شرط قلبی حضور دی- یعنی قلبا په لمانځه کې له خپل پروردګار سره اوسو، پرته له دې ظاهري حرکتونه له ټولو اندامونو سره د زړه سمون څخه بغیر هغه عظمت چې لمونځ یي لرې له منځه وړي، حضرت نبی کریم ﷺ فرمايي «لا صلات الا بحضور القلب» د زړه له حضور څخه پرته لمونځ نشته، له قلبی حضور څخه منظور داده چې انسان ټول هوش او فکر د لمانځه کولو پر وخت د الله ﷻ ذات ته متوجه وي د الله ﷻ له یو دوست څخه وپوښتل شو: تاسې څرنګه لمونځ کوي؟ ویې ویل: کله چې زه لمونځ کوم فکرکوم چې دا زما د ژوند اخري لمونځ دی. الله ﷻ پوهیږي چې بل لمانځه ته فرصت پیدا کړم او یا به مې عزرایل روح قبض کړي، کله چې لمونځ کوم فکر کوم چې کعبه شریفه مې په مخ کې، جنت مې ښي خوا ته، دوزخ مې چپې خوا ته او الله ﷻ په سر قرار لری او پدې فکر سره لمونځ کوم.

هر کله چې انسان د الله ﷻ ددغه دوست غوندې لمونځ وکړي حقیقتا په لمانځه کې یي خشوع تواضع، بیچاره ګی، عجز او نیاز پیدا کیږي، الله ﷻ فرمایي ﴿قَدْ أَفْلَحَ ٱلْمُؤْمِنُونَ ۝١ ٱلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَٰشِعُونَ ۝٢﴾ «په تحقیق سره کامیاب شو هغه مومنان، چې هغوی په خپل لمانځه کې خشوع کوي».

امام قرطبی ددې آیات شریف د تفسیر لاندې فرمایي: د خشوع محل زړه وي او هر کله چې د انسان زړه له خشوع سره شو، نو د بدن ټول اعضا هم له خشوع سره کیږي په حدیث شریف کې دي چې رسول اللهﷺ ولیدل چې یو سړي په لمانځه کې له خپلې ږیرې سره لوبې کوي، انحضرتﷺ وفرمایل: که په زړه کې یي خشوع وه نو په اندامونو کې به یې هم خشوع وه «لو خشع قلب هذا الخشعت جوارحه» لازمه ده چې لمونځ کوونکی پخپل لمانځه کې قلبی حضور ولري، په حدیث کې دي «لا صلات الا بحضور القلب» د زړه له حضوره پرته لمونځ نشته همدارنګه یوآځې هغه اندازه لمونځ د پروردګار حضور ته د قبولیت لپاره وړاندې کیږی چې هغه کې قلبی حضور وجود ولري، کله چې له پروردګار سره قلبی حضور وي زړه له نورو سره د مشغولیت نه منصرف کیږي یوائې اقدس ذات سره کیږی. انسان پخپل دغه حالت کې د خپل خالق په مخ کې قرار لري هغه ته خطاب کوي او له هغه سره مناجات کوي، او کله چې دغسې حالت خپل ځان کې پیدا کړي نوی لوی سعادت دده په نصیب کیږي.

خو هغه خلک چې لمونځ پرته له قلبی حضور څخه ادا کوي، هغه لکه د یو قرض غوندي په ډیر سرعت سره ادا کوي، او د لمانځه لذت نه حاصلوي، د محبوب محبت هلته حاصلیږي چې هغه سره له زړه نه راز او نیاز وکړو.

په روایاتو کې راغلي دي چې اصحاب کرام به د لمانځه پر وخت د وچو ونو غوندي کیدل، چې ځینو حالاتو کې به یي الوتونکی به سر باندې کیناستل او احساس یې نکو چې دوی ژوندي دي. وایي چې د حضرت علیؓ په پښه کې یو غشې ازغی لاړ چې د هغه ویستل ورته ډیر سخت و، ټول حیران و چې څه وکړي... یو تن د هغوی خوا ته راغی او ورته یي وویل: دوتسانو تاسې دی په رښتیا سره نه پیژني دی د لمانځه په وخت داسې د اللهﷻ په یاد او محبت کې غرقیږي او د اللهﷻ عظقت ته داسې په خپل زړه کې ځای ورکوي چې هر کله یي یو غشي هم په بدن کې چوخ شي نو خبر به نشی، بناء هغوی پریښود چې لمانځه ته ولاړ شي، اود سجدې پر وخت یي ورته اغزی له پیښې څخه وویست او هغه هیڅ احساس نکړه.

۵– الله ﷻ مخ اړول:

او د الله ﷻ قبول لمونځ په لومړي قدم کې ددي سبب کیږی چي بنده الله ﷻ ته مخ واړوي، او په دويم قدم کې ددې لامل ګرځي چې منان ذات بنده ومنی کله چې بنده الهی دربار ته مخ واړوي الله ﷻ هم هغه يادوي، او لمونځ ددغې يادونی لوی ممثل دی الله ﷻ فرمايي: ﴿فَٱذۡكُرُونِيٓ أَذۡكُرۡكُمۡ وَٱشۡكُرُواْ لِي وَلَا تَكۡفُرُونِ ١٥٢﴾ [البقرة: ۱۵۲] «نو ما ياد کړي زه به تاسې ياد کړم او زما مننه وکړي او کفران مې مه کوي» يو مخلص مسلمان هره ورځ پنځه ځله الهی دربار ته رجوع کوي، او خپل ټول رازونه او نيازونه الله ﷻ ته بيانوي، او پخپل دې کار سره الهی رحمت ځانته را جلبوي.

۶– په فحشا او منکر باندې له مبتلا کيدو څخه د ساتنې فلسفه:

الله ﷻ په قرآن عظيم الشان کې د لمانځه لويه فلسفه بيانوي، چې ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِۗ﴾ «بی‌شکه لمونځ منعه کوي له فحشا او منکر څخه»، څه وخت چې يو مومن له محبته ډک زړه، او د الهی عدالت له ويرې اغېزلي زړه الهی دربار ته دريږي، او دخپل بدن ټول اعضا د الهی اوامرو مطابق په حرکت راولي، د لمانځه معنی يادوي، او د الله ﷻ سره دزياتو اولا زياتو تعهداتو سره خپل ځان او ټولو مومنانو ته د هدايت دعا کوي. تعهد کوي چې بديمانيې به پريږدي، او د هدايت او انسانيت لاره به مخکې نيسي، پرته له شکه دده دغه لمونځ دده په شخصيت کې مثبت تاثير کوي، او له لمانځه نه بهر له فحشا او منکر څخه دده مانع ګرځي، او کهل چې هم کومې ګناه ته مخه کړي او څو لمنځونه قضا کړي، د تقصير احساس کوي او داسې انګيرې چې لمونځ قضا شو او يا هم لمونځ قضا کيږي، او کله چې اودس وکړي او لمونځ وکړی او الهی دربار ته په دريدلو سره خپل ندامت اعلانوي، الهی دربار ته د توبی لاس جګوي، او دوباره رجوع کوي، چې نيکو عملونو ته درا ګرځيدلو او

له بدیو څخه توبه د لمونځ کوونکو مومنانو نصیب ګرځی. برعکس هغه انسان چې لمونځ نکوي د زیاتو ګناهونو په ارتکاب سره د تقصیر احساس نکوي، ځکه دی د لمانځه په ترک سره له اللهﷻ سره کم ارتباط نلري، او شیطان لا هم دی د بدیو خوا ته تشویقوي ترڅو له ده نه انسانی شیطان جوړ کړي چې غالبا انسانی شیطانان د جنی شیطانانو خدمت کې وي. ځینی پوښتنی چې داسې دوستان لرو چې لمونځ هم کوي خو بیا هم په بدو کارونو مبتلا وي، نو دغه پورته آیات څرنګه په دوی باندې تطبیقیږي؟ حقیقت دادې چې د قران کریم ایاتونه یو بل تفسیروي او توضیح کوي، بل آیات شریف وایي ﴿قَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ١ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ٢﴾ «او کامیابي د هغو مومنانو په نصیب کیږي چې هغو خپلو لمنځونو کې خشوع کوي».

دغه خشوع په لمانځه کې پدي معنی ده چې لمونځ کول د ملانځه د معنی له پوهیدلو سره او ددې احساس چې اللهﷻ يي مخ ته ولاړ ده، او لمونځ د زړه له حضور سره ادا کوي هغه لمونځ چې دوه رکعته لمونځ يي په پنځو الی لس دقیقو کې ادا شي، د انسان شخصیت کې مثبت تاثیر لري. خو عاجل او فوري لمنځونه چې هغه کې د لمانځه احکام نه مراعات کیږي، بلکې یو ډله بی معنا فی زیکی حرکتونه دي. چې هیڅکله خپل تاثیرونه نلري، هغه لمونځ تاثیر لري چې د پیغمبر عليه السلام او صحابه غوندې ادا کړی شي. صحابه کرامو به چې کله لمونځ کو زړونه به يې له محبت، ویرې او عشق او صفا څخه ډک و او له پوره فکر سره به يي دهرې کلمی په معنی بانې دقت کو، د ویرې په ایاتونو کې به يي ژړلې، او د رحمت په ایاتونو کې به يې د رحمت تقاضا کوله.

زمونږ لمنځونه چې زمونږ په شخصیت کې تاثیر نکوي او مونږ ته له فحشا او منکر څخه مانع نه ګرځي، ددې اساسی علت دادي چې زمونږ زیات خلک د لمانځه معنی باندې نه پوهیږو او نه پوهیږو چې د اللهﷻ مقابل کې ولاړ یو او څه وایو، په لمانځه کې با فکر لمونح نشو ادا کولی ځکه هغه څوک کولی شي له زړه سره لمونځ وکړي چې د خپلو خبرو په معنی باندې پوه شي او هغه ته فکر وکړي لمونځ په ډیره عجله کوو، او د چالاکۍ او عجلې لمونځ د هغي

تاثیر له منځه وړي، په لمانځه کې په نورو فکرونو مبتلایو، او دغه افکار مونږ د لمانځه حقیقت څخه لرې کوي.

۷- د متحرک قران فلسفه او له لمانحه سره د هغه ارتباط:

د لمانځه فلسفه داده چې مومن انسان د لمانځه څخه بهر ژوند د لمانځه دننه ژوند سره برابروی. هر کله چې د لمانځه په وخت کېد یو انسان ټولو حرکتونو ته متوجه شو، نو وبه وینو چې مومن وګړی د خپل بدن ټول اندامونه په لمانځه کې د قرانی احاکمو مطابق استعمالوي. لاسونه یې، سترګی یې، ژبه یې، زړه یې، هو او فکری ټول حواس یې د پروردګار په لور وي، او په ډیر احتیاط سره د خپل بدن اعضا د الهی ارشاداتو مطابق په کار اچوي، دده دغه کړنه له ده نه یو متحرک قران کریم جوړوي، ځکه د خپل بدن ټول اعضا د قرانی احکامو مطابق عیار وي، زړه، فکر او انګیرنه یې هم دالهی احکامو مطابق په فکر او ذکر باندې مشغولیږي، او هر کله چې دغه لمونځ کوونکی د لمانځه څخه بهر هم عادت وي، د خپل بدن اعضا د الهی احکامو مطابق په حرکت راولي او حقیقتا پیو متحرک قران باندې بدلیږي.

لمونځ ددې لپاره یو تمرین دی چې انسان د ژوند په ټولو حالاتو کې یو متحرک قرآن وګرځي.

۸- لمونځ په غیبو باندې له ایمان څخه وروسته د متقیانو اساسی صفت او د دین عملی بنیاد دي:

هغه لوی صفت چې په الله ﷻ له ایمان څخه وروسته انسان د یو حقیقی مومن په ډول ټولنې ته معرفی کوی لمونځ دی، الله ﷻ فرمايي چې قران کریم د متقیانو لپاره هدایت دی، هغه خلک چې په غیبو ایمان لری او لمونځ کوي او هغه څه چې مونږ ورته ورکړي دي نفقه کوي ﴿ٱلَّذِينَ يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡغَيۡبِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ٣﴾ [البقرة: ٣]

ددې آيات شریف مطابق له غیبو څخه په ایما نباندې وروسته د مسلمانانو اساسی صفت لمونځ دی، ځکه چې لمونځ ددین عملي بنیاد دي.

څرنګه چې د عقایدو باب کې د اللهﷻ په وحدانیت باندې ایمان ددین سرچینه، او محور، او د ټولو موضوعاتو محور دی په همدې ترتیب د اعمالو په برخه کې لمونځ ددین عملی بنیاد دی، او له همدې لامله په قران کریم کې په لمانځه باندې ډیر تاکید شوی دی تردې اندازې چې لمونځ ددین عملي اساس او محور ګڼل شوی دی.

۹- لمونځ د څو الهی او امرو فرمانبرداري:

هر کهل چې د لمانځه حقیقت ته نظر واچو وینو چې لمانځه کې مختلف ارکان وجود لري، چې اللهﷻ په هر یوه باندې په جداګانه ډول سره امر کړی دی، بناء د لمانځه اداکول څو الهی اوامرو ته لبیک ویل دي، لکه:

۱- ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ «او لمونځ وکړی».

۲- ﴿وَٱرۡكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ٤٣﴾ «او رکوع وکړي له رکوع کوونکو سره».

۳- ﴿وَٱسۡجُدۡ وَٱقۡتَرِب۩ ١٩﴾ «او سجده وکړه او ځان نزدې کړه».

٤- ﴿ٱلَّذِينَ يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا﴾ «هغه چې یادوی الله تعالی په ولاړه او په ناسته».

۵- ﴿فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ﴾ «د رب په ثنا سره تسبیح ووایه».

٦- په حدیث شریف کې دي «عظموا ربكم» خپل رب په عظمت سره یاد کړي.

۱۰- لمونځ د رب د شکر ګذارۍ نمونه:

هر کله چې کوم انسان مونږ ته څه تحفه را کړي د هغه شخص دریځ ته د ارزښت ورکونی لپاره د منتې، تشکر او خوښۍ اظهار کوو، ځکه زمونږ دغه مننه د هغه د رضایت سبب کیږي. او به انیده کې هم مونږ ته دغسي کارونه ترسره کوي. الله تعالی چې لوی او مهربانه ذات دي، او انسان ته یې زیات قیمتی نعمونه ورکړي دي. که هر کله وغواړو چې دغه نعمتونه محاسبه کړو، نو مونږ ته به ی محاسبه مشکله وي ﴿وَإِن تَعُدُّواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحۡصُوهَآ﴾ نو په

مونږ باندې لازمه ده چې د الهی دربار څخه دمنني لپاره لمونځ وکړو. ځکه لمونځ دالهی نعمتونو شکر دي له يو پوهيالی څخه يې وپوښتل چې څرنګه خپل زامن لمانځه ته سوق کړو، هغه وويل: دوی ته د اللهﷻ نمتونه باين کړي، هغوی ددغو نعمتونو په پيژندلو سره حتما الهی دربار ته د شکر ګذارۍ سر ښکته کوي.

۱۱- لمونځ د رشد او کمال علامه:

لمونځ د انسان جوړونی يو ماشين غوندې ده، يو ماشوم چې د خپلې مور شيدې خورې نو حقيقت کې يې يوه کامله غذا خوړلې ده، او دغه کامله غذا د هغه د وجود ټول ضرورتونه تکميلوی او کيدای شي ددې ماشوم مور عادي غذا خوړل وي، ولی اللهﷻ ددغه ماشوم لپاره له هماغه عادي غذا خهخه داسې شيدې تياروي چې د ماشوم د وجود ټول ضرورتونه لکه ويتامينونه، کلسيم، اوبه، فسفور، پروتين او ددغه ماشوم غيره ضروريات ښه بوره کوي.

اللهﷻ د انسان لپاره په لمانځه کې د معنويت او شخصيت د کمال ډير اثار ايښي دي، ادب، تواضع، انتخابات، امتيازات، دکيناستلو اسلوب، ولاړهو پاڅيدل، ښکته کيدلو صحی امادګی، د لباس بدن زړه او ځای پاکی ټول په لمانځه کې دي. او دغه ټول صفتونه د انسان د شخصيت دکمال لپاره په مادي او معنوي بعدونو کې نهايت مهم تاثير لری.

يو پوهيالی ليکی: ددې امر د اثبات لپاره بايد په خلاصه ډول د کمال په مفهوم باندې پوه شو، کمال د انحطاط، ټيټوالی، رکود او ماتی مقابل ټکی دی د يو موجود تکامل او استکمال حرکت له هغو تدريجی تغيراتو څخه عبادت دی چې هغه ته حاصليږي، او د هغې په اثر هغه استعداد چې د يو وجود کمال صفت د رسيدو لپاره شته دی فضيلت ته رسيږي چې د اللهﷻ ته درسيدو موجب کيږی.

۱۲- د لمانځه په واسطه له اللهﷻ سره انس حاصليږي:

هر کله چې په دقيق صورت د لمانځه په حقيقت باندې فکر وکړو نو پوه به شو چې لمونځ کول له اللهﷻ سره انس کول دی، ځکه د پنځه ګونو

لمنځونو کول مومن انسان خپل پروردګار ته ورنزدې کوي. او همیشه يې د هغه په ياد کې لري. اللهﷻ موسیٰ ته وفرمايل ﴿أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ «لمونځ قايم کړه» او دليل يې هم بيان کړ ﴿لِذِكۡرِيٓ﴾ «زما د ياد لپاره» او هر کله چې انسان په لمانځه کې د اللهﷻ په ياد باندې مشغول دی له اللهﷻ سره يې اړيکې کلکيږي او قلبي اطمينان ورته حاصليږي.

او ددې په عوض هغه خلک چې د اللهﷻ په ذکر باندې له مشغوليدو څخه د هندوانو او بت پرستانو د سريالونو په ليدلو مصروف وي بالاخره هم خپله او هم يې د کورنۍ دغړو انس او محبت له بت پرستانو سره پيداکيږي او د قيامت په ورځ انسان له هغه چا سره حشر کيږي چې هغه سره انس ولري.

له اللهﷻ سره انس د هغه د رحمت د سوري لاندې ژوند دی.

او د اللهﷻ له دښمنانو سره انس د الهی رحمت څخه محروميت دی.

۱۳– په لمانځه سره د اللهﷻ د قرب حصول:

د يو مومن فرد عالی هدف الهی دربار قرب ته رسيدل دي، دغه مسلمانان هڅه کوي ترڅو خپل ځان اللهﷻ ته نزدې کړي او د هغه در دربار قرب حاصل کړي او هر کله چې څوک خپل پنځه وخته لمونځ په وخت سره ادا کړي دې هدف ته رسيږي، او د اللهﷻ قرب او نزديوالی ورته حاصليږي اللهﷻ فرمايي: ﴿وَٱسۡجُدۡ وَٱقۡتَرِب۩ ١٩﴾ «سجده وکړه او نژدې شه»، هغه مهمترينه حالت چې انسان پکې اللهﷻ ته نزدی وي سجده، چې د لمانځه پر وخت کيږي. په حديث شريف کې دي چې بنده هغه وخت اللهﷻ ته زيات نزدې وي چې هغه ته سجده وکړي.

۱۴– لمونځ د معنوي روحيې تقويت:

لمونځ يو مسلمان ته د هغه د معنوی قوې د تقويت سبب ګرځي. او هغه د ژوند په مختلفو ساحو کې قوی او زورور معنويت ته کشوي.

مسلمانانو د اسلام د ظهور پر وخت او وروستيو پيړيو کې ددغه قوی معنويت په اساس وکولی شو د اسلام دايرې ته بی نهايته وسعت ورکړي او

دغه معنوي او روحی قوت د دوی په مادی پرمختګ کې هم مهم اثر در لورد، ولې د مسلمانانو د معنویت کمزورتیا ددې سبب شوه چې ترڅو خپل منځ کې پارچه پارچه او بالاخره د استعماری قوتونو په وړاندې هم ضعیف شو.

ددی لپاره چې د مسلمانانو دغه روح یو ځل بیا په الوتلو باندې پیل وکړی لازمه ده چې یو ځل بیا د عبادت مفهوم د مسلمانانی نظر کې وځلیږي ټول پدې باندې متفق دي چې د مسلمانانو د ذلت او خوارۍ اصلی عامل د معنوي روحيي په کمزورتیا او تفرقه کې دی، او لمونځ توانايي لري چې دغه ورد دوا کړي خو الله ﷻ له مسلمانانو څخه څرنګه لمونح غوښتی دی؟ داسې لمونځ غواړي چې داسی روح باندې مشتمل وي چې د لمانځه حقیقی معنی پکې تحقق ولري.

۱۵– لمونح د وخت پيژنه او وسيله:

وخت د انسان لويه پانګه ده، او متمدن انسانان همیشه یو مهال ویش لري او هر کله چې د لمانځه د وختونو ته دقیقا متوجه شو لمونځ انسان د وخت پيژندنې او د وخت ارزښت ته متوجه کوي، د مسلمان لمونح ۲۴ ساعته نه ده بلکی په شپه او ورځ کې د فرض لمنځونو لپاره دقیق وخت ټاکل شوی دی لمونځ کوونکی مسلمانان د لمانځه دغه مهال ویش په خپلو ټولو عملونو کې تطبيقوي، د خپل هر عمل لپاره مهال ویش لري، ترڅو يي امور منظم شي او هر څوک چې دخپلو وظیفو ادا کولو لپاره دغسي تقسيم اوقات ولري لکه د لمانځه تقسیم اوقات برته له شکه چې د خپلو هم قطارانو په صف کې په اوله درجه وي ځکه د ځوانانو محصلينو او ټوکار کوونکی بدبختي همداده چې د ژوند لپاره کومه برنامه او د عملي کارونو لپاره کوم تقسيم اوقات نلري.

او پدې سبب د هغوی وخت ضایع کیږي او بالاخره د دوی د ناکامۍ او وروسته پاتې والی لامل ګرځي.

ای کاش چې زموږ مسلمان ملت دغه ایمانی درسونه نظر کې ونيسی او د هیواد د پرمختګ لپاره مفیده واقع شي.

۱۶– لمونځ ددين ستنه ده:

لمونځ د اسلام مقدس دین مهم اصل دی چې د کلمې طیبې ځخه وروسته د اسلام اساسی بناګانو کې قرار لري ا وپه حدیث شریف کې حضرت پیغمبرﷺ لمونح ددین ستنه ګڼل ده.

هر کله که اسلام ته د یو تعمیر په نظر وګورو او هغه په خپل ذهن کې مجسم کړو نو اساسی ترینه بنیادي لمونځ دی، چې ټول عبادات تقویه کوي، بنا پردې هر کله چې څوک غواړي اسلام ودانۍ یې اماده وي ن ولمونح دې وکړي ځکه د لمانځه ترک د هغه ددین اساسي ستنه ورانوي.

۱۷– د محمدﷺ پیژندل له قبرو څخه:

د قیامت په ورځ چې کله ټول بشریت مومن او کافر د حساب ورکولو او پوښتلو لپاره د پروردګار ذات په وړاندې حاضریږي او هر سړی د خپلې عملنامې اخیستلو ته منتظر وي پدې ورځ به پیغمبرﷺ د خپل امت شفاعت کوي، خو پوښتنه دا مطرح کیږي چې انحضرتﷺ به خپل امت څرنګه پیژني؟ حضرت پیغمبرﷺ به خپل امت له هغوی له ځیرو ځخه پیژنی ځکه ټول خلک به دقیامت په ورځ د هغې د حرارت له شدت او سختۍ څخه خپل اصلی رنګ له لاسه ورکوي او ټول به توریږي، یواځې د پیغمبرﷺ د امت د لمونځ کوونکو ځیرې لاسونه وپښې به چې د اوداسه پرو خت یې مینځلي دي سپینی وي، ځکه هغو ځایونو ته چې د اوداسه اوبه رسیدلې وي، د قایمت لمر یي نشي تورولي، دغه لمونځ کوونکی اشخاص له لرې د ځیرو، مخ او لاسونو او پښو په سپینوالی باندې پیژندل کیږي. او پیغمبر به هم دوی په همدي خیرو باندې پیژنی او د دوی شفاعت به کوي.

لنډه دا چې د لمانځه نور هم په دنیا او هم په آخرت د لمونځ کوونکي په ځیره کې وي، او بی لمانځه هم پدې دنیا د ایمان له نور څخه محروموي، او هم په آخرت لکه د بې ایمانه انسانو غوندې د ایمان له تور څخه محروم ویو او په ځیرو کې به یې د آخرت پیغمبر د امت اثار نه لیدل کیږي.

۱۸– لمونځ مومنانو ته یو لوی الهی نعمت:

هر کله چې د لمانځه حقیقت او فلسفې ته پاملرنه وکړو، پوهېږو چې لمونځ د بنده داسې یو فرصت دی ترڅو دغه بنده له خپل رب سره عرض او نیاز سره عرض کړي هغه سره خبرې وکړي، له اللهﷻ سره د ملاقات فرض دي، تاسې فکر وکړي چې هر کله یو ریس جمهور چاته بلنه ورکړي، چې له ده سره ملاقات وکړی هغه به څومره خوشالیږي چې فلانی ریس جمهور له ما مسکین سره ملاقات کوي، پداسې حال کې چې جمهور ریسان غالبا له بیچاره خلکو سره ملاقات نکوي، او ډېر وخت جمهور ریسان او پادشاهان چې له کومو لارو ځي څوک په هغې لاره تګ ته هم نه پرېږدي، خو راځی وګورو چې د مخلوقاتو پروردګار چې ﴿مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ۝٤﴾ هم دی نه تنها د ځمکې حاکم بلکې د آسمانونو او ټولو سماوی اجرامو حاکم او ټولو مخلوقاتو حاکم هم دی، بلکې د قیامت د ورځې حقیقی حاکم هم دی چې هغه ورځ به بادشاها او جمهور ریسان هم عادی بندګان وي دغه د دوه جهانو پروردګار یو بنده ته چې کیدای شي ډېر فقیر هم وي څرنګه فرصت ورکوي چې له ده سره ملاقات وکړي خبرې وکړي او خپل دردونه ورته ووایي.

بناء لمونځ یو لوی نعمت دی چې الهی بندګانو ته ورکړل شوی دی، او هغه تن باید خوښ وي چې له دې فرصت څخه یې استفاده کړې خپله عریضه یې پرودګار ته وړاندې کړې او پروردګار هم د هغه عریضه قبوله کړیده او ددنیا او آخرت سعادت یې ورته نصیب کړي.

۱۹– لمونځ مومنانو ته د الهی غیبی خزانو افتتاحیه ده:

هر کله چې انسان د لمانځه عظمت ته به دقیق ډول سره فکر وکړي پوهیږی د الهی رحمت دروازی هغه وخت انسان ته خلاصیږي چې انسان د لمانځه او الهی دربار ته د رجوع په حالت کې وي.

هر کله چې یو معتقد مومن ته ستونزه پیدا شي اود حل لاره ونلري او یا په یو مرض مبتلا شي فورا لمانځه ته رجوع کوي، او خپل عرض او نیاز پروردګار ته وړاندې کوي، او احساسوي چې الله یې مشکل ور اسانه کړ، د الهی رحمت او غیبي خزانو دروازې یي پرمخ خلاصې شوي اللهﷻ حقیقی

طبیب دی، او د انسان د مشکلاتو دوایې په لمانځه کې بیان کړې ده، کله چې انسان په څه ستونزه کې ګیر شي نو دخپل مشکل د حل لپاره طبیب ته ورځې ترڅو دوا ورکړي او علاج یې وشي، په ډیرو حالاتو کې ډاکتران نشی کولی مریض سره مرسته وکړي، اللهﷻ انسان ته د علاج او تداوی لار بیان کړې ده، دغه د مشکلاتو الهی علاج په لمانځه کې دی، ﴿وَٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ﴾ «په صبر او لمانځه سره مرسته وغواړي»، او پیغمبرﷺ به هم د ستونزو پر وخت لمانځه ته رجوع کوله، ځکه د لمانځه پر وخت ټولې پردې پورته کیږي او د بنده او رب ترمنځ هیڅ مانع نه وي، دا بنده کولی شي د لمانځه پر وخت خپل ستونزې پروردګار ذات ته وړاندې کړي له هغه مرسته وغواړیو او د خپل مشکل د حل لاره له هغه نه وغواړي.

۲۰- لمونځ انسان خپلې ټولنې سره کړي:

یو بل اثر چې لمونح یې د مسلمانانو په ژوند کوي دادي چې د عین الهی قرب سره هغه له ټولنی سره هم تړي، او نسبت ټولو انسانانو، بلکه همغو ولو که غیر مسلمان هم وي، له ده څخه یو مسول فرد جوړوي او د لمانځه او د اللهﷻ د عبادت روح دی چې هیڅکله نه پریږدي چې یو فرد د اللهﷻ له مخلوق څخه بی تفاوته شي، او د اجتماعی مسولیت احساس ونلري.

پس لمانځه کې دوه لوی اثرونه دي: الف: فردی اثر چې اللهﷻ ته دده د نزدیوالی سبب ګرځي. ب: اجتماعی اثر، چې دی په ټولنه کې یو ټولنیز شخص ګرځوي.

یعنی نشی کیدل چې څوک دې عبادت او لمونځ کوونکی وي او په عین حال کې دی نسبت بشري ټولنې او خپلو همنوعاتو ته د هیڅ وظیفې او مسولیت احساس نکوي، او دغه د بشر دوستی احساس هغه وخت لا تقویت پیدا کوي چې انسان مجسد د اللهﷻ کور ته روان شی. او هلته له ټولو مسلمانانو سره ملاقات وکړي، په یو صف کې له هغوی سره لمونځ وکړي، او پدې شکل ټوله قریه د یو کور په شکل د یو بل له مشکل څخه خبر شي، او یو بل سره مرسته او کمک وکړي.

۲۱- لمونځ د پیغمبر ﷺ اخري وصیت:

حضرت رسول الله ﷺ به د لمانځه په هکله ډېر زیات تاکید کو او د پیغمبر ﷺ اخری خبرې همداوي چې «الصلاة الصلاة وما ملکت ایمانکم» لمانځه او بیا هم لمانځه او خپلو لاس لاندې ته پاملرنه کوي.

۲۲- لمونځ یواځنی او همیشنی عبادت:

لمونځ یواځنی او همیشنی فرض دی چې په ټولو باندې فرض دی نور عبادات په خاصو خلکو او خاصو وختونو کې وي مثلا حج او زکات یواځې په ثروتمند او سرمایه دارو مسلمانانو باندې فرض دی، روزه هر کال یو میاشت ده، خو لمونځ یواحنی عبادت دی چې له ایمان راوړلو وروسته پرته له هیڅ شرطه د هغه ادا کول په هر عاقل او بالغ مسلمان باندی فرض ده نر وي او که ښځه مسافر وي که تعقلیم غنی وي که فقیر، روغ وي یا که مریض، هره ورح پنځه وخته لمونځ باید وکړي، او یواځې استثناد ښځینه و لپاره د حیض او نفاس حالت کې ده.

۲۳- په خاص ځای کې د لمانځه د فرضیت فلسفه:

هر وخت چې لمونځ له نورو عباداتو سره مقایسه کړو نو په لومړی مرتبه کې ټول عبادتونه پر ځمکه خو لمونځ هغه وخت چې رسول الله ﷺ اسمانونو ته عروج وکړ هغه په سدرة المنتهی کې هغه ځای چې الهی لوی دعوت پیغمبر ته ورکړ شوی و فرض شو، په دغسې ځای کې د ملانځه فرضیت د لمانځه منزلت ښه واضح کوي، او دا چې رسول الله ﷺ د معراج پر وخت دغسې تحفه تر لاسه کړه بناء هغه لوړ مقام د الهی دربار ته چې د هر مومن تقاضا ده لمونځ د هر مومن معراج دي. لمونځ مومن انسان د عسادتونو د حاصلولو لوړ مقام او پروردګار سره خبرو کولو ته کشوي. او هغه له ټیټو منزلو څخه هغه لوړو منزلو ته رسوي.

۲۴- لمونح د ټولو پرښتو د عبادت خلاصه:

څه وخت چې رسول اللهﷺ له اسمانونو تيريده او پرښتې يې ليدلې چې په مختلفو ډولونو د الله‌جل‌جلاله په عبادت باندې مشغولې دي. يوه ډله د قيام په حالت، بله د قعدې په حالت بله د رکوع او بله هم د سجدې په حالت. دغه ښايسته منظر د رسول اللهﷺ زړه هم د يو ذات عبادت ته لکه پرښتو غوندې کش کړ، او دلته يې هيله وکړه چې کاش د هغو غوندې د الله‌جل‌جلاله په عبادت باندې پداسې ډولونو سره مشغول وي، او کاش د غير چانس دده امت ته هم ميسره شوی و، هماغه و چې الله‌جل‌جلاله يې دغه غوښتنه داسې ومنله چې پده باندې د لمانځه په هکله الهی حکم نازل شو، چې د مختلفو ملايکو د غو ټولو عبادتونو لکه قيام رکوع سجده او غيره ته شامليږي، او څوک چې لمونځ ادا کوي نو د ملايکو ټول اعمال يې ترسره کړي دي، او ځای يې له يو ملک نه بلکې له ټولو ملايکو سره يو رنګ کړی دی، او بدې اساس د ماديتله حالت نه وتلی او الهی دربار کې داسې معنوياتو سره تللی ته به وايې چه بی وزرو پرښته ده.

۲۵– لمونځ د مومنانو ترمنځ د عهد موجب دی:

په حديث شريف کې دي چې حضرت انس‌رضي‌الله‌عنه روايت کوي چې رسول اللهﷺ وفرمايل: څوک چې زمونږ لمونځ کوي، او زمونږ قبلې ته مخ کوي او زمونږ په لاس ذبحه شوی حيوان خوري هغه له الله‌جل‌جلاله او پيغمبر سره په عهد کې دی، بناء ددی عهد په ماتولو کې څه مه کوي – عن انس بن مالك قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «من صلى صلاتنا واستقبل...».

۲٦– لمونځ د توبی لار او نيکيو ته ګرځيدنه ده:

ګناه داسې شی ندی چې څو لحظو کې ترسره شي بلکې ګناه او معصيت د انسان زيات وخت نيسي او احيانا يوه ګناه ددې سبب کيږي چې د انسان زيات لمنځونه ترک او قضا شي.

هر کله چې څوک د لمانځه په اهمیت پوه شوی وي، او همیشه خپل لمونځ په وخت ادا کړي او پوه شي چې پیغمبر فرمایلی دي «من ترك الصلاة فقد كفر» هر څوک چې لمونځ په قصد سره پریږدي کافر کیږي، او د علماو په وینا که حقیقی کافر نشي نو د کبیره ګناه مرتکب خو دي، او ځان یې کفر او د شیطان دوستې ته نزدی کړی دی، دغه مومن انسان که څه هم د شیطان وسوسو او نفسی غوښتنو په اساس یو هورځ د شیطان فریب خوړلی دی او د خپل ظالم نفس اژاعت یې کړی دي، او علاوه ل هدې معصیت څخه یې څو لمنځونه هم ترک کړي دي، خو ده ته ډیره لویه پښیمانی پیدا شویده، او فورا یې الهی دربار ته توجه کړیده، توبه کوي ژاړي او الله ﷻ څخه مغفرت غواړي او همدغه لمونځ سبب کیږی چې دی له دې ګناه څخه خپله پښیمانی اعلان کړي او د بیا لپاره تصمیم نیسی چې بیا به دغی ګناه ته لاس نه اوړدوي.

ځکه دی بالاخره پوهیږي چې د یوې ګناه په ارتکاب سره د څو ګناهونو مرتکب شو او هم د خپل پروردګار له صحبت څخه محروم شو، ځکه ګناه باندې مشغولیت دده د دوست له ملاقات څخه مانع شو.

۲۷– لمونځ په ځوانی کې د الله ﷻ د دوستی لپاره یوه لاره ده:

له هیچا څخه پټه نده چې ځواني او بیا تنکۍ ځواني د یو انسان په ژوند کې اساسی او جوړوونکی مرحله ده، یو اروا پوهه وایي (په ځوانۍ کې د شخصیت او هویت مساله په پوره شدت سره نوې میدان ته داخلیږي، نو ځوانی او تنکۍ ځوانۍ د هستۍ یوه بارداره مرحله او مرتبه ده چې په هغې کې د لویو عمرونو شخصیت او هویت په قطعی ډول سره جوړیږي، او یا دوباره مطرح کیږي، د همدی هدف له مخی د اسلام مقدس دین لومړی د ځوانانو پاملرنه اعتقادی او اخلاقی باورونو ته سوق کوي، ترڅو ځوانان د خپل ژوند لومړۍ هستې هل معنوی باور او ارامتیا سره پیل کړي.

اکثره ځوانان دځوانۍ او تنکۍ ځوانۍ په حالت کې ډیر دقیق او حساس وي، دوی غواړي په ټولنه او د نورو منځ کې دوستان ولري، او کله داسې هم کیږي چې دوی د یو ښّ دوست لپاره خپله ټوله هستي هیروي. او د خپل

دوست لپاره خپل روح ورکوي اصلا د دوست پیدا کولو عقلامندی ددی لپاره وي چې انسان په خپل ژوند کې یو راز دار ته ضرورت لري چې د دردونو، رنځونو، مشکلاتو او مصیبتونو ناکامیو او لغزشونو په وخت خپل دغه ګران دوست د خپلو رازونو محرم ګڼي او د خپل ژوند ټول اسرار هغه ته بیانوی. او دده دوست دده ټول مشکلات په حوصله مندۍ سره اوري او دده د ستونزو د حل لپاره ښه او ریښتینی مشاور وي. ولې ډیر داسې شوی دي چې مادی او مجازی دوتسان نه یوازې دا چې د مصیبتونو پر وخت د انسان یاور شوي ندي بلکې د ډیرو بدبختیو هغه چې په مخدراتو اخته شوی دي، علت یې د هغه مجلسونه او هغه دوستان دي چې یا په مخدراتو اخته و او یا د مخدراتو تاجران و. او هغه چې په اجتماعی جرمونو مبتلا شوي دی، علت یې هماغه د نا اهله دوستانو لارښوونې او مجلسونه و، چې ددې ځوانانو راتلونکی یې برباد کړ، او د هر جنایت تر شا د یو دوست لاس شته دی، دغه ځوان ډیر وخت ددغې ځوانۍ په اساس له خطرونو سره مخ شوی دي، چې پای کې نا امیده شوي دي او له ژوند او دوستانو څخه یې نفرت کړی دي خو هر کله چې یو ځوان له هماغه پیله د اللهﷻ سره معرفت پیدا کړي، خپل خالق وپیژنی او هغه خپل دوست وګڼی او له اللهﷻ سره شدید محبت وکړي نو دده دغه محبت او دوستی له پروردګار سره دی د نیوی سعادتونو او اخروی نیکیو ته رسوي، هر کله چې غواړي خپله دغه دوست سره خبرې وکړي لمانځه ته ځي، اود سجدې پر وخت خپل ټول مشکلات هغه ته بیانوي، او کله چې غواړي دوست یې له ده سره خبرې وکړي، قران عظیم الشان د معنیله پوهیدلو سره وایي او درک کوي چې په هره ستونزه کې دغه دوست له ده سره دی، یو قوي، توانا، قادر، انتقام ګیر، مشکل کشا او مرسته کوونکی دوست دی.

دغه د پروردګار دوستی دی له ډیرو مجازی دوستانو څخه مستغنی کوي هه کولی شي د الهی دربار سوري کې خپلو ټولو مقاصدو ته ورسیږي. شاعر وایي:

آنکس‌که‌تورا شناخت جان‌را چی‌کند فرزند و عیال و خانمان را چی کند؟

دیوانـه کنی هـردو جهـانش بخشـی ‌‌ ‌ ‌ ‌ ‌ دیوانهء تو هردو جهان را چی کند؟

له همدی لامله هغه ځوان چې له پیله د اللهﷻ په یاد باندې مشغول وي، له اللهﷻ سره دوستی وکړي د قیامت په ورځ د لویې مرتبې او چوکۍ مستحق کیږي هغه ورځ چې پنحوس زره کاله ده پدې ورځ به دغه شخص د الهی رحمت د سوري لاندې وي.

۲۸- رکوع د پروردګار د تعظیم سر:

شیطان همیش هڅه او کوشش کوي چې د مخلقو عظمت د انسان په زړه کې راولي او بنده د اللهﷻ له یاد څخه لرې د مخلوق تعظیم ته کش کړي، رکوع په لمانځه کې د اللهﷻ د عظمت بیان دی، او لمونځ کوونکی انسان پنځه وخته د اللهﷻ پر عظمت اقرار کوي، او دا چې بت پرستان او مخلوق پرستان د باطلو معبودانو مخ کې دریږي او د تعظیم سر ښکته کوي د اللهﷻ مخلص بندګان د تعظیم سر صرف الهی دربار ته ښکته کوي او په هره رکوع کې وايي: سبحان ری العظیم (پاک دی زما با عظمته پروردګار) د رکوع د فلسفې خلاصه خبره داده چې هیڅ بنده اللهﷻ ته رکوع نشي کولی مګر دا چې اللهﷻ هغه په خپل نور سره ښایسته کړی وي او د خپلې کبر یا سوري ته یې راوستی او د خپلو غوره خلکو لباس یې ور اغوستی وي، رکوع اوله سجده دویمه مرحله ده هر څوک چې اوله پر ځای کړي د دویمې مستحق دي، نو رکوع باید پوره خشوع او خضوع وي ترڅو سجده هم پوره شي.

له ربیع بن خثیم څخه روایت کوي چې په یوې رکوع به یې شپه تیروله او چې کله به سهار شو وبه درید او ویل به یې اه مخلصان مخکی شو او مونږ لاره کې پاتې شو.

نو ای باوري مومنه خپله رکوع کامله کړه یعنی خپله د ملا تخته سمه کړه، او داسې وګڼه چې پخپل قدرت او همت سره د هغه خدمت کې ولاړ یي، او دا پرته د هغه له دوستۍ څخه نه ښایي. زړه د شیطان له وسوسو، فریبونو او چلونو څخه خلاص کړه، چې اللهﷻ هغه بندګان لوړ وي چې ده ته سرښکته

کوي، او هغه چې په هر اندازه د دوی باطن کې د اللهﷻ عظمت پیدا شي د عاجزۍ حقیقت ته رسوي او د خپلې لارې هدایت ورته کوي.

او په رکوع کې د غاړې ایږدولو معنی داده چې اللهﷻ باندې ایمان لرم که څه هم غاړه مې وهل کیږي، او له رکوع څخه د سر پورته کولو او «سمع الله لمن حمده» ویلو معنی داده چې هر مسلمان پدې عقیده دی چې د اللهﷻ ذات زمونږ حمد او ثنا اوري. کله مو چې دده دربار ته د تعظیم سر ښکته کړ او ژبه مو د هغه په عظمت خلاصه کړه نو ټول اوري او پخپله د هر حمد عوض را کوي او دا د اللهﷻ په حمدیت باندې عملي اقرار دي، او هیڅکله دغه انسان چاته نه ورځي او له واسطي څخه صرف نظر کوی بلکي خپل نیک اعمال الهی دربار ته د تقرب وسیله ګرځوي.

۲۹- سجده د کمال بندګۍ نښه:

سجده د ربوبی قدسیت سوری لاندې سر راوستل دي، او له خپله ځانه سترګی پټول، د بدن لوی موقیعت چې دی، هغه پخ خاورو ایښودل او ځان کم شمیرل دي. د سجدې روح له مادی او فانی امورو څخه د زړه خلاصول، او له دینوی علایقو څخه د علاقې قطع کول دي. د سجدې حیقت له معبود سره اتصال دي، او په مقام محمود کې له پروردګار سره د بنده وصال دی. اللهﷻ ته د قرب غوره حالت دی، چې ذات اقدس پدې هکله فرمایي ﴿وَٱسۡجُدۡ وَٱقۡتَرِب۩ ۝١٩﴾ «سجده وکړه او نزدي شه» ځکه چې قرب په سجده کې پت دی په همدې دلیل کولی شو ادعا وکړو چې د بندګۍ د کمال نښه په سجده کې ده. او په روایت کې راغلي دي چې اللهﷻ ابراهیمؑ د لویو سجدو په واسطه خپل خلیل وګرځو. او په روایاتو کې د سجدی سردار غلی چې انسان د هر ننګ تکبر او ځان غوښتنی خیال له ځان څخه نفی کوي او ټول عظمت او کبریا د هغه ګڼی.

وایی چې یو سړی رسول اللهﷺ ته راغی او ویې ویل ای رسول اللهﷺ: زما ګناه وې ډیرې زیاتی دي، او نیک عمل می کم، پیغمبر ورته وفرمایل زیاتی سجدې کوه ځکه سجده ګناه له منځه وړي، لکه باد چې د ونې پاڼی وړي.

لنډه دا چې علیؓ د سجدې په هکله د پوښتنې په ځواب کې وایي: لومړی سجده دا معنی لری چې اللهﷻ مونږ له خاورې څخه پیدا کړي یو، او سجدې څخه د سر پورته کولو معنی داده چې ای الله تا مونږ له خاوری څخه پیدا کړي یو، او د دویمې سجدې معنی داده چې ای الله مونږ بیا خاورې ته بیایي، او له دویمې سجدې د سر پورته کولو معنی داده چې ای الله د قیامت کې به مو بیا له خاورې څخه را پورته کوي.

۳۰- تشهد د اللهﷻ په وړاندې ناسته:

باطل پرستان هر ځاني د باطلو معبودانو په وړاندې کیني ټول احترامات، پاکی و خپل عبادت هغوی ته تر سره کوي، ولې حقیقي مومنان هیڅوک له اللهﷻ سره نه شریکوي. بلکې د خپل پروردګار مقابل کې په نهایت احترام سره کینی او ټول احترامات پاکي او درودونه پروردګار ذات پورې مخصوص ګڼی او په هغی اقرار کوي. مومن بنده دا الفاظ په یو والی او د حضرت محمدﷺ په رسالت باندې د شهادت تکرار او تجدید دي، چې هغه د اللهﷻ بنده او رسول ګڼي چې واقع کې په اسلام او ایمان باندې تاکید دی.

بنده لکه څرنګه چې د ونیا او قول په مقام کې د بندګۍ اظهار کوي باید ددغه کلام معنی ته هم د ضمیر له صفا سره پیوند ورکړي او په ټول وجود د اللهﷻ بندګی وکړي. ځکه هغه باید پوه شي چې ټول امور د هغه په لاس کې دي، او هیڅ اراده پرته د هغه له ارادې او غوښتنې د هستۍ په نظام کېد هیڅ کار په کولو قادره نده.

لنډه دا چې د تشهد له مهمو اسرارور څخه یو داده چې بنده دپروردګار مقابل کې ناست دي او اوس ته یو نوی حالت سره د احترام تجدید او الهی دربار ته د بندګۍ اظهار کوي.

بنده ژبه له زړه سره، او دنیا له کردار سره هماهنګ کوي او عبودیت له کثرت پرستۍ څخه د توحید او یو پرستۍ نظام ته انتقالوي همدارنګه دا بنده په رسول کریمﷺ باندی درود او سلام استوي، او له الهی درباره هغه ته د زیات رحمت غوښتنه کوي.

همدارنګه په دریم مرحله کې خپل ځان او نیک بندګان هم په یاد لري هغوی ته هم د سلامتی او الهی رحمت غوښتنه کوي.

د شهادت کلمی سره عبادات اللهﷻ پورې خاص کوي، او محمدﷺ ته د اللهﷻ بنده او رسول وایي او هر چاته د خپل مقام او منزلت مطابق احترام کوي، الهی مقام د عبودیت مقام دی او د پیغمبر مقام د بندګۍ او رسالت مقام دی.

او د لمانځه په پای کې د تشهد معنی دخپل ژوند سر مشق ګرځوي چې عبارت دي له:

۱- التحیات لله — ټول قولی عبادتونه خاص اللهﷻ لره دي.

۲- والطیبات — ټول مالی عبادتونه خاص اللهﷻ لره دی.

۳- والصلوات — ټول بدنی عبادتونه خاص الله لره دی.

٤- درود او سلام په الهی استازی.

٥- خپل ځان او ټولو مومنانو ته د سلامتۍ دعا.

٦- یوائې الهی دربار ته د عبادت په تخصیص اعتراف.

۷- د حضرت محمدﷺ په رسالت او بندګی اعتراف.

د لمانځه د الفاظو معنا

کله چې یو مسلمان د ذو الجلال ذات په وړاندې دریږي په حقیقت کې له خپل پروردګار سره خبرې کوي بناء هغه چې په لمانځه نه پوهیږي نو د لمانځه لذت هم نشی درک کولی پدې ځای کې د لمانځه د معنی سيي پوهیدلو لپاره مو د لمانځه د معنی په هکله یو بحث غوره کړ.

الله اکبر، اللهﷻ لوی دی

ددې لپاره چې مومن انسان خپل لمونځ قلبی حضور او د اللهﷻ مقابل کې د تواضع عاجزۍ او خشوع اظهار وکړي د لمانځه په پيل کې د اللهﷻ لويوالی او عظمت ته پخپل زړه کې ځای ورکوي او وايي الله اکبر، الله لوی دی. د لمانځه پيل کې د اللهﷻ پاکی وايي حمد او ثنا وراستوي د نوم برکت يې په ژبه راولي د هغه عالی مقام او منزلت يادوی او اعتراف کوی چې پرته له اللهﷻ بل معبود د عبادت وړ ندی دا معانی په دی الفاظو کې راځي.

الله اکبر	اللهﷻ لوی دی

ددې لپاره چې مومن انسان خپل لمونځ قلبی حضور او د اللهﷻ مقابل کې د تواضع عاجزۍ او خشوع اظهار وکړي د لمانځه په پيل کې د اللهﷻ لويوالی او عظمت ته پخپل زړه کې حای ورکوي او وايي الله اکبر، اللهﷻ لوی دی. د لمانځه پيل کې د اللهﷻ پاکی وايي حمد او ثنا وراستوي د نوم برکت يې په ژبه راولي د هغه عالی مقام او منزلت يادوي او اعتراف کوي چې پرته له اللهﷻ بل معبود د عبادت وړ ندي دا معانی په دې الفاظو کې راځي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ	تا لره پاکی ده ای الله
وَبِحَمْدِكَ	او ثنا او صفت تالره دي.
وَتَبَارَكَ اسْمُكَ	او با برکته دی ستا نوم.
وَتَعَالَى	او ډيره لويه دی.
جَدُّكَ[1].	ستا لويي.
وَلاَ إِلَهَ	او نشته هيڅ بر حقه معبود

۱- والجَدُّ، لله تبارك وتعالى: العَظَمَةُ. ومنه حديث أنس: «كان الرجل منّا إذا حفظ البقرةَ وآلَ عمران جَدَّ فينا»، أي عَظُمَ في أعيننا. (معجم جمهرة اللغة)

غَيْرُكَ	پرته له تا څخه

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتبَارَكَ اسْمُكَ وَتعَالَى جَدُّكَ وَلاَإِلَهَ غَيْرُكَ

پاکی ده تالره ای الله او ثنا او صفت تالره دی او بابرکته دی ستا نوم او ډیره لویه ده ستا لویي او نشته هیڅ برحقه معبود پرته له تا څخه.

بیا دغه مومن د شیطان له وسوسو اولاس وهنو څخه الله ﷻ ته پناه وړي او خپل لمونځ د هغه پروردګار په نوم سره پیل کوي چې ښښونکی او مهربان دی.

اَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ

پناه وړم الله ﷻ ته د رټل شوي شیطان څخه

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ

شروع کوم د الله ﷻ په نوم سره چې ښښونکی او مهربان دی.

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢﴾	ثنا او صفت خاص الله لره ده چې د مخلوقاتو رب دی
﴿ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ٣﴾	زیات ښښونکی او زیات مهربان دی
﴿مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ٤﴾	مالک د ورځې د آخرت دی
﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ٥﴾	خاص تاته عبادت کوو او خاص له تا مرسته غواړو
﴿ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ٦﴾	هدیات وکړه مونږ ته د نیغی لارې
﴿صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ	لار د هغو خلکو چې تا نعمت کړی په هغوی
غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ	غضب دې ندی کړې په هغوی باندې
وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ٧﴾	او ګمراهان دي

د سورة الناس معنی

﴿ قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ١﴾	ووايه پناه وړم د خلکو رب ته
﴿مَلِكِ ٱلنَّاسِ ٢﴾	دخلکو پادشاه ته
﴿إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ٣﴾	دخلکو اله ته
﴿مِن شَرِّ ٱلۡوَسۡوَاسِ ٱلۡخَنَّاسِ ٤﴾	له شر د وسوسه اچوونکی او پټېدونکی
﴿ ٱلَّذِي يُوَسۡوِسُ فِي صُدُورِ ٱلنَّاسِ ٥﴾	هغه چي وسوسه اچوي په سينو د خلکو کي
﴿مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ٦﴾	له پيريانو او له خلکو څخه

دسورت الفلق معنی

﴿ قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلۡفَلَقِ ١﴾	ووايه پناه وړم د سهار رب ته
﴿مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ٢﴾	له شر د هغه څه چي پيدا کړي يي دي
﴿وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ٣﴾	او له شر د تياري کله چې خپره شي
﴿وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّٰثَٰتِ فِي ٱلۡعُقَدِ ٤﴾	او له شر د پوکوونکو ښځو په غوټو کې
﴿وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ٥﴾	او له شر د حسد کوونکی کله چې حسد کوي

دسورت اخلاص معنی

﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ١﴾	ووايه هغه يو الله دی
﴿ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ٢﴾	الله بی نيازه ده
﴿لَمۡ يَلِدۡ	ځوک له ده نه ندي بيدا شوي
وَلَمۡ يُولَدۡ ٣﴾	او نه دی له چا نه بيدا شوی دی
﴿وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ ٤﴾	او نشته ده لره سيال هيڅوک

دسورت لهب معنی

﴿تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ	هلاک دې وي دواړه لاسونه د ابولهب
وَتَبَّ ١﴾	او تباه دې وي
﴿مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ	فایده ونکړه ده ته مال دده
وَمَا كَسَبَ ٢﴾	او هغه څه چې کسب یې کړی دی
﴿سَيَصۡلَىٰ نَارٗا	زرده چي داخل به شي اور ته
ذَاتَ لَهَبٖ ٣﴾	خاوند د لمبو
﴿وَٱمۡرَأَتُهُۥ	او ښځه دده
حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ ٤﴾	کشوونکی د لرګیو
﴿فِي جِيدِهَا	په غاړه کې یې
حَبۡلٞ	رسۍ ده
مِّن مَّسَدِۭ ٥﴾	دخرما له پوستکی

د سورت النصر معنی

﴿إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ	کله چی راشی د الله مرسته
وَٱلۡفَتۡحُ ١﴾	او کامیابی
﴿وَرَأَيۡتَ ٱلنَّاسَ	او ووینې خلک
يَدۡخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفۡوَاجٗا ٢﴾	چې داخلیږي د الله په دین کې ډلې ډلې
﴿فَسَبِّحۡ	نو تسبیح ووایه
بِحَمۡدِ رَبِّكَ	ستا د رب په ثنا سره
وَٱسۡتَغۡفِرۡهُۚ	او طلب د مغفرت وکړه

إِنَّهُۥ	بی‌شکه ده هغه
كَانَ تَوَّابَۢا ﴿٣﴾	ډېر توبه قبلوونکی

د سورت الکافرون معنی

﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿١﴾	ووایه ای کافرانو
﴿لَآ أَعۡبُدُ	زه عبادت نکوم
مَا تَعۡبُدُونَ ﴿٢﴾	د هغه څه چې تاسې عبادت کوي
﴿وَلَآ أَنتُمۡ	او نه تاسې
عَٰبِدُونَ	دعبادت کوي
مَآ أَعۡبُدُ ﴿٣﴾	دهغه څه چې زه عبادت کوم
﴿وَلَآ أَنَا۠	او نه زه
عَابِدٌ	عبادت کوم
مَّا عَبَدتُّمۡ ﴿٤﴾	د هغه څه چې تاسې عبادت کوي
﴿وَلَآ أَنتُمۡ	او نه تاسې
عَٰبِدُونَ	عبادت کوی
مَآ أَعۡبُدُ ﴿٥﴾	د هغه څه چې زه عبادت کوم
﴿لَكُمۡ	تاسې ته
دِينُكُمۡ	ستاسی دین دی
وَلِيَ	او ماته
دِينِ ﴿٦﴾	زما دین دی

د سورت الکوثر معنی

﴿إِنَّآ أَعۡطَيۡنَٰكَ ٱلۡكَوۡثَرَ ١﴾	حقيقتا مونږ درکړی تاته کوثر
﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ	نو لمونځ وکړه خپل رب ته
وَٱنۡحَرۡ ٢﴾	او قرباني وکړه
﴿إِنَّ شَانِئَكَ	بی شکه ستا دښمن
هُوَ ٱلۡأَبۡتَرُ ٣﴾	هغه بی پريکړی شوی دی

د سورت الماعون معنی

﴿أَرَءَيۡتَ ٱلَّذِي يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ ١﴾	آيا ليدلی دي د هغه‌کس چې په دين دروغ تړی
﴿فَذَٰلِكَ ٱلَّذِي يَدُعُّ ٱلۡيَتِيمَ ٢﴾	او هغ کس چې يتيمان تېل وهی
﴿وَلَا يَحُضُّ	او تشويق نکوي
عَلَىٰ طَعَامِ ٱلۡمِسۡكِينِ ٣﴾	په ډوډۍ د مسکينانو
﴿فَوَيۡلٞ لِّلۡمُصَلِّينَ ٤﴾	پس هلاکت دی لپاره د لمونځ کوونکو
﴿ٱلَّذِينَ هُمۡ عَن صَلَاتِهِمۡ سَاهُونَ ٥﴾	هغه چې هغوی له خپل لمانځه څخه غافله‌دي
﴿ٱلَّذِينَ هُمۡ يُرَآءُونَ ٦﴾	هغه چې هغوی ريا کار کوي
﴿وَيَمۡنَعُونَ ٱلۡمَاعُونَ ٧﴾	او منع کوي د کومک شيان

د سورت قريش معنی

﴿لِإِيلَٰفِ	دالفت د شکر اداکولو لپاره
قُرَيۡشٍ ١﴾	د قريشو

﴿إِۦلَٰفِهِمۡ	الفت د دوی له
رِحۡلَةَ	سفرونو
ٱلشِّتَآءِ	د ژمی
وَٱلصَّيۡفِ ۝٢﴾	او ووړي سره
﴿فَلۡيَعۡبُدُواْ	نو عبادت دې وکړي
رَبَّ	رب
هَٰذَا	ددغه
ٱلۡبَيۡتِ ۝٣﴾	کور ته
﴿ٱلَّذِيٓ	هغه ذات
أَطۡعَمَهُم	چې خوراک يې ورکړل دوی ته
مِّن جُوعٖ	له لوږې څخه
وَءَامَنَهُم	او امن يې ورکړ دوی ته
مِّنۡ خَوۡفِۭ ۝٤﴾	له ويرې

د سورت الفيل معنی

﴿أَلَمۡ تَرَ	آيا ندې دی ليدلی
كَيۡفَ	چې څرنګه
فَعَلَ	کار وکړ
رَبُّكَ	رب ستا
بِأَصۡحَٰبِ ٱلۡفِيلِ ۝١﴾	دفيل له خاوندانو سره
﴿أَلَمۡ يَجۡعَلۡ	د دوی چل

كَيۡدَهُمۡ	او راويي ليږه
فِي تَضۡلِيلٖ ۝٢	مرغان
وَأَرۡسَلَ	چې ولې دوی
عَلَيۡهِمۡ	د دوزخ
طَيۡرًا	لکه واښه
أَبَابِيلَ ۝٣	ايا ويي نه ګرځو
تَرۡمِيهِم	پی ګمراهی کې
بِحِجَارَةٖ	په دوی باندې
مِّن سِجِّيلٖ ۝٤	د ابابيل
فَجَعَلَهُمۡ	په تيګو
كَعَصۡفٖ	نو ويي ګرځول
مَّأۡكُولِۭ ۝٥	خوړل شوي

د سورت العصر معنی

وَٱلۡعَصۡرِ ۝١	قسم په زمانه
إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ	په تحقيق چې انسان
لَفِي خُسۡرٍ ۝٢	په تاوان کی دي
إِلَّا ٱلَّذِينَ	مګر هغه خلک
ءَامَنُواْ	چې ايمان يي راوړی دی

وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ	او نیک عملونه یې کړي دي
وَتَوَاصَوۡاْ	او وصیت یي کړی دی
بِٱلۡحَقِّ	په حق سره
وَتَوَاصَوۡاْ	او وصیت یي کړي دی
بِٱلصَّبۡرِ ۝٣	په صبر سره

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْم	پاک دی زما لوی رب

سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهْ	الله اوري او قبلوی د هغه چا څخه چې د هغه حمد وايي

رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ	ای زمونږ ربه تنها تالره حمد
ربنا ولك الحمد حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه ملء السموات وملء الأرض وملء ما بينهما وملء ما شئت من شيء بعد.	

ای زمونږ ربه تالره حمد دی ډیر زیات حمد پاک او مبارک، په ډکوالی د اسمانونو، ډکوالی دځمکې ډکوالی دمنح ددې دواړو او ډکوالی دخه شي چې ته غواړې وروسته له دینه

سُبْـحَانَ رَ بِّـيَ الْاَ عْـلي	پاکی ده تالره ای زمونږ لویه ربه

د جلسې د ناستي یعنی د دوه سجدو ترمنځ دي دا دعا ولولی

«رب اغفر لي وارحمني وعافني وارزقني واهدني واجبرني».

رب	اغفر لي	وارحمني
ای ربه	ماته مغفرت وکړه	او په ما رحم وکړه

وعافني	وارزقني	واهدني
او ماته عافیت راکړه	او ماته رزق راکړه	او ما ته هدایت وکړه

واجبرني	او زما کمی جبران کړه

اَلتَّحِيَّاتُ	ټول تعظیمونه یا ژبنی عبادتونه
لِلّٰهِ	خاص الله لره دي
وَالصَّلَوَاتُ	او ټول لمنځونه یا بدنی عبادتونه
وَ الطَّيِّبَاتُ	او ټوله پاکی یا مالی عبادتونه
اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ	سلام په تا
اَيُّهَا النَّبِيُّ	ای پیغمبره
وَرَحْمَةُ اللّٰهِ	او رحمت د الله
وَ بَرَكَاتُهْ	او برکات د هغه
اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا	او سلام دې وي پر مونږ
وَ عَلي عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ	او د الله په نیکو بندګانو
اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ	شاهدی ورکوم چی نشته حق معبود پرته له الله څخه
وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُوْلُهُ)	او شاهدی ورکوم چې محمد د هغه بنده او رسول دی

اَللّـٰهُمَّ	ای خدایه
صَلِّ	درود او رحمت ولیږه
عَلٰی مُحَمَّدٍ	په محمد
وَ عَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ	او ال د محمد
كَمَا صَلَّيْتَ	لكه څرنګه چې دې درولیږلی
عَلٰی اِبْرَاهِيْمَ	په ابراهیم
وَ عَلٰی آلِ اِبْرَاهِيْمَ	او ال د ابراهیم
اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ.	بی شكه ته ستایل شوی او لوی یې

اَللّـٰهُمَّ	ای خدایه
بَارِكْ	بركت وكړه
عَلٰی مُحَمَّدٍ	په محمد
وَ عَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ	او ال د محمد
كَمَا بَارَكْتَ	لكه چې بركت دې كړي
عَلٰی اِبْرَاهِيْمَ	په ابراهیم
وَ عَلٰی آلِ اِبْرَاهِيْمَ	او آل د ابراهیم
اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ.	بی شكه ته ستایل شوی او لوی یې

اَللّـٰهُمَّ رَبَّنَا	ای خدایه زمونږه ربه
آتِنَا	را كړه مونږ ته

فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً	په دنیا ښه
وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً	او په اختر ښه
وَ قِنَا	او وساته مونږه
عَذابَ النَّارِ	د اور له عذاب څخه

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته	سلامتی دې وي په تاسې او د الله رحمت

دعای قنوت

اَللّٰهُمَّ	ای الله
اِنَّا	مونږه
نَسْتَعِيْنُكَ	کومک غواړو تا نه
وَنَسْتَغْفِرُكَ	او ښښنه غواړو تا نه
وَنُؤْمِنُ بِكَ	او ایمان لرو په تا
وَ نَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ	او توکل کوو په تا
وَ نُثْنِيْ عَلَيْكَ الْخَيْرِ	او تا باندې نیکه ثنا استوو
وَ نَشْكُرُكَ	او ستا شکر وایو
وَ لَا نَكْفُرُكَ	او ستا کفران نه کوو
وَ نَخْلَعُ	او پریږدو
وَ نَتْرُكُ	او خوشي کوو

مَن يَّفْجُرُكَ	څوک چې ستا نافرماني کوي[۱].
اَللّـٰهُمَّ	اى الله
اِيَّاكَ نَعْبُدُ	خاص ستا عبادت کوو
وَلَكَ نُصَلِّيْ	او تاته لمونځ کوو
وَنَسْجُدُ	او سجده کوو
وَاِلَيْكَ نَسْعي	او تاته هڅه کوو
وَنَحْفِدُ	او په منډه حاضرېږو
وَنَرْجُوْ رَحْمَتَكَ	او ستا د رحمت امید لرو
وَنَخْشي عَذَابَكَ	او ستا له عذاب وېرېږو
اِنَّ عَذَابَكَ	حقيقتا ستا عذاب
بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ.	په کافرانو نښتی دی

د جماعت لمونځ اود اسلامي ټولنې په جوړولو کې د هغې نقش:

﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرْكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ۝٤٣﴾ [البقرة: ٤٣] «لمونځ وکړي، او زکات ورکړي او رکوع له رکوع کوونکو سره».

د اسلام مقدس دین د انسانی ټولنې دین دي، او احکام يې هم د ټولنې متعلق دي، او همیشه خلک په يو ځای کې ژوند کولو اود اجتماعی روابطو لرلو ته تشویقوي، ددې لپاره چې اسلامی ټولنه په هماغو اساسي ایمانیاتو تبارز وکړي لازم ده چې هر مومن فرد خپل ځان د اسلامي ټولنې جز وګڼي د ټولو د ارامش او د خلکو ترمنځ د ژوند لپاره هڅې او کوشش کوي.

۱- (فجر) فجرا وفجورا انبعث في المعاصي غير مكترث

د جماعت لمونځ یو له هغو اساساتو څخه ده چې دغه بنیاد مستحکموي، او د مسلمانانو ترمنځ رابطه زیاتوي او ښه کوي. او هر چیرته چې د جماعت کولو عدد زیات دی په هماغه اندازه ددغې منطقی د خلکو ترمنح صمیمیت او دوستی زیاتیږي، او چرته چې د جماعت کوونکو تعداد کم دی نو د دوی ترمنځ اجتماعی ارتباط سست او بی پایه دی.

هر کله چې ټولو قرآنی آیاتونو مراجعه وکړي چې خالق ذات سره د انسان او اړیکي په ګوته کوي. که دیته نظر واچوو، نو همیشه داسې اصطلاح استعمال شوی دي چې د مسلمان ارتباط په درې اصولو باندې جوړ وي:

۱- د انسان ارتباط له خالق سره.

۲- د انسان ارتباط خپل ځان سره.

۳- د انسان ارتباط خپلې ټولنې سره.

له خلکو او ټولنی سره

د مسلمان دارتباط موضوع د اسلام مقدس دین یو مهم اساس دي، د اسلام اکثره احکام د انسان خلکو او ټولنې له ارتباطاتو پورې مربوط دي او هره دعا چې مسلمان کوي خپل ځان او نورو ته یې کوي ایاک نعبد- خاص تاته عبادت کوو- وایاک نستعین او خاص له تا مرسته غواړو ربنا اتنا فی الدنیا حسنه — ای اللهﷻ راکړې مونږ ته په دنیا کې نیک، .

دجماعت لمونځ هم یو له دغو عباداتو څخه دی چې د یو مومن له ارتباط لومړی له خپل پروردګار سره بیا له خپل ځان او بیا ټولنې سره تامینوي.

پدې اساس دا ارتباط په لاندې ډول د مطالعې لاندې نیسو:

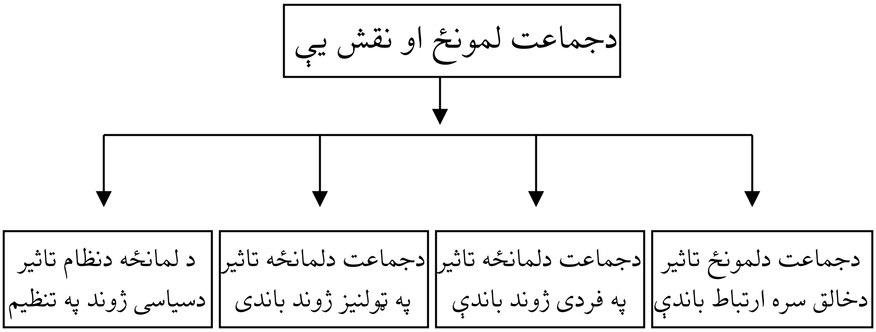

۱- خالق ذات سره په رابطه پیدا کولو د لمانځه تاثیر:

د جماعت لمونځ په لومړۍ مرحله کې د مسلمان ارتباط له خپل خالق سره تامینوي، چې مونږ پدې هکله مخکی هم د لمانځه فلسفې مفصلا بیان کړې، مونږ څرنګه کولی شو چا سره ارتباط ولرو خو کور ته یې نه ورځو، لمونځ چې د جماعت ادا کولو ځآی دی هغه یې د اللهﷻ د کور د عزت او احترام لپاره نومول دی پداسې حال کې چې اللهﷻ د کور له لرلو پاک او منزه دی، او د کور لرلو ته ضرورت نلری ولی مسجد د اللهﷻ د عبادت ځای دی، تاسې فکر وکړی چې یو دوست لری چې همیشه د دوستۍ ادعا کوی او عملا بیا د هر چا کورته ځي ستاسې همسایه کره هم ځي خو هیڅکله ستاسې کور ته نه راځي او سل ځلې ستاسې دکور مخې ته تیریږي ولې ستاسې د کور دروازه نه ټکوي خو کله چې هغه سره ملاقات کوي وایي زه ستا دوست یم، ایا پدې دوستۍ به باور وکړي؟

پرته له شکه هغه ته یو فریبکار او دروغجن انسان وایي، ځکه د هغه عمل د هغه د وینا وخلاف دی او د هر چا عمل چې د وینا خلاف وي هغه ریښتینی انسان ندي، په همدې ډول د چا ارتباط چې له مسجد سره قطع وي.

۲- د جماعت لمونځ تاثیر په فردي ژوند:

د جماعت لمونځ د انسان فردی ژوند کې زیات مثبت تاثیرونه لري، چې کولی شو هر یو په لاندې ډول د مطالعې لاندې ونیسو:

الف: له الله سره ملاقات

مومن انسان له خپلو دوستانو سره ملاقاتونه لري، د هغوی کور ته ورځي هغوی سره راز او نیاز کوي او کله چې خپل دغه راز او نیازپه یو ځایی ډول سره ترسره کوي وینی چې ټول د پروردګار په وړاندې ولاړ دي او ددنیا او آخرت سعادت غواړي، او پروردګار هم د هغوی خبرې اوري او هغوی خپل کور کې نه محروموي.

ب: د جماعت لمونځ د فرد او ټولنې ترمنځ پیوند

کله چې مومن انسان د اللهﷻ په وړاندې ودرېږي احساس کوي چې دی د یو نړۍ با تقوا انسانانو سره ارتباط لري، چې ټول په منظم ډول د یو اللهﷻ په وړاندې ولاړ دي، د جماعت لمونځ ده ته له ټولو هغو کسانو سره پیوند ورکوي چې ده سره صف کې ولاړ دي، او همدا ده چې لمونځ له اللهﷻ او د هغه له مخلوقاتو سره د ارتباط ښه وسیله ده چې نتیجه یې قلبی اطمینان دی.

ج: د جماعت لمونځ د خدای د کور دعوت دي

کله چې یو مسلمان د اللهﷻ کور ته ځي او دغه تګ د الهی ارشاد په اساس دی نو ده د پروردګار دعوت ته لبیک ویلی دی، او څوک چې د چا دعوت ته لبیک ووایي د کور خاوند هم د هغه ډیر زیات عزت او احترام کوي.

د: د جماعت لمونځ د ژوند د تنظیم لار

مومن انسان پوهیږي چې د پروردګار ملاقات ته تلل د یو منظم تقسیم اوقات له مخې دي چې روزانه پنځه وخته په مختلفو وختونو کې عملي کیږي او پدې اساس د ټولو مسلمانانو لپاهر درس دی ترڅو د ټولنې هر فرد له ټولو مومنانو سره یو ځای د منظم تقسیم اوقات له مخې خپل ټول د نیوي او اخروی امور تنظیم کړي.

ه: د جماعت لمونځ د زیات ثواب لار

هر مسلمان هڅه او کوشش کوي چې زیات ثواب ترلاسه کړي او دغه ثواب د الهی احکامو په تطبیق حاصلیږي بناء مومن انسان کولی شي جماعت کې په اشتراک سره کولی شی خپل ثواب ۲۵ یا ۲۷ درجې فضیلیت لري[1].

او حضرت ابی سعید الخدری وایي له رسول اللهﷺ څخه مې واوریدل چې د جماعت لمونځ نسبت فردي لمونځ ته ۲۵ درجې فضیلت لري[1].

۱- «عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةَ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً» حديث نمبر(۶۰۹) کتاب الاذان، بخاري شريف

و: د جماعت لمونځ د الله ﷻ لاره کې د قدمونو زياتوالي

د قيامت په ورځ ان د انسان قدمونه چې په کومه لاره تللی دی د اجر او ثواب لامل ګرځي کله چې مومن انسان مسجد ته د جماعت لمانځه ادا کولو لپاره ځي د هر قدم په عوض يې د الله ﷻ په وړاندې درجه پورته کيږي او يوه ګناه يې عفوره کيږي. ابوهريره رضی الله وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: د يو تن د جماعت لمونځ نسبت د کور او يا بازار لمانځه ته ۲۵ درجې اجر لري او کهل چې څوک سيي اودس وکړي او بيا مجسد ته ولاړ شي چې د بل کار لپاره له کوره وتلی نه وي د هر قدم لره چې دی يې اخلی يوه درجه يې زياتيږي او يوه ګناه يې محوه کيږي کله چې لمونځ وکړي او تر هغه وخت چې دی دلته ناست دی ملايک ورته د رحمت دعا کوي او وايي ای الله پدې باندې رحمت وکړه او څوک چې د لمانځه په انتظار وي هغه په لمانځه کې دی[۲].

۳– د جماعت لمانځه تاثير په اجتماعی ژوند:

د جماعت لمونځ د مسلمانانو اجتماعی ژوند کې ډير ښکاره نقش لري چې کولی شو په لاندې ټکو کې يي خلاصه کړو:

الف: د جماعت لمونځ د اجتماعي روابطو کلي

انسان يو اجتماعی مخلوق دی، او لازم ده د خلکو منځ کې ژوند وکړي، دوستان ولری چې دوی سره خپل ژوند مخکې ويسي، ډير وخت د انسان خپلوان لرې منطقو کې اوسيږي او انسان نشي کولی هره لحظه له هغوی سره

۱- «عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةَ الْفَذِّ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً» حديث نمبر(۶۱۰) کتاب الاذان، بخاري شريف

۲- «عن ابي هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي الْجَمَاعَةِ تُضَعَّفُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ وَفِي سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ ضِعْفًا وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إِلَّا رُفِعَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ وَحُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ فَإِذَا صَلَّى لَمْ تَزَلْ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ فِي مُصَلَّاهُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ وَلَا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا انْتَظَرَ الصَّلَاةَ» (۶۱۱) کتاب الاذان، بخاري شريف.

ناسته ولاړه ولري، ولې همسايه ګان د انسان غوره دوستان دي، چې دوی سره دوستی ناسته ولاړه همکاريا وصميمت د انسان اجتماعی ژوند کې ډير ښه تاثير لري دغه دوستی او صميمت هغه وخت محکميدلی شي چې دوه مومن انسانان د مسجد او پروردګار د عبادت له لارې سره اشنا شوي وي، هغوی کولی شي يو بل سره کيني او له اخلاص او ايمان سره صميمت وکړي.

کله چې ديو منطقی خلک جماعت ته نه راځي شايد کلونه يو ځای کې ژوند وکړي خو يو بل ونه پيژني او پدې ډول به د دوی ترمنځ دوستي او محبت نه وي. خو هغه خلک چې الهی احکام مراعات کوي او د جماعت لمانځه ترڅنګ د اسلام مقدس دين نور احکام هم مراعات کوی له ځان جوړوني، غيبت، تهمت او له نورو اجتماعی منفی کارونو ځان ساتی کولی شي ډير ښه دوستان پيدا کړي او يو بل سره په ډير محبت ژوند وکړي او بالاخره ددنيا او آخرت سعادت خپل کړي.

ب: د جماعت لمونځ د مشکلاتو د حل وسيله

انسان خپل ژوند کې له يو لړ مشکلاتو لکه مريضی، فقر، ناتوانی او نور اجتماعی ددونو سره مخ کيږي او يو همسايه د بل همسايه له حالته هغه وخت خبريږي او مريضۍ کې دده پوښتنه کوي او بل وخت له ده سره مرسته کوي چې هغه سړی د جماعت لمانځه کې حاضر وي، او کله چې يو وخت دوه وخته غير حاضر شي متوجه کيږي چې فلانی غير حاضر دی نو د حال پوښتنه يې کوي او پوهيږي چې هغه مريض دی او يا څه مشکل سره مخ شوی دي او دې صورت کې له هغه سره مرسته کوي ډير ليدل شوی چې څوک مريض وي او يا سفر ته تللی وی او کهل چې يوه مياشت وروسته هغه وينو ګيله کوي چې زه مريض وم او تاسې می پوښتنې ته رانغلی او يا مسافروم زما پوښتنه مو ونکړه ښه ګرانه وروره مونږ څه خبر چې ته مريض يې داسې حال کې چې کله صحتمندوې هم مونږ ته نه ليدلې.

ج: د جماعت لمونځ دصميمت لار

کله چې د جماعت لمونځ له هماغو شرايطو سره چې پيغمبر صلیاللهعليهوسلم بيان کړيدی وشي او مسلمانان د ورګارتيا حالت کې له لمانځه د اللهﷻ د پيژندې او د اسلام د تعليم په حيث استفاده وکړي د جماعت لمونځ د صميمت او دوستۍ لپاره غوره وسيهل کيدلی شي کيدای شي پوښتنه وشي چې اوس دې شرايطو کې ځينې د جماعت لمونځ کوي خو د دوي ترمنځ صميمت وجود نلري حقيقت دادی چې دغه خلک لمونځ له هغې خشوع او خضوع سره چې بايد وشي نه کوي او ځينې وخت يواځې فضايلو ته فکر کوي چې يواځې جماعت کول د هغوی ټول انسان او ايمان حقوق پوره کړي دي، دغسې خلک د جماعت دفضيلت په اوريدلو خپل ځان هيروي، او د جماعت لمونځ لکه يو قرضداری ډير په عجله سره ادا کوي، او مجرد د لمانځه له ختم سره مسجد پريږدي، او له ټول هغه رول څخه چې يو مسجد او د جماعت لمونځ يې لري بې خبره وي. مسجد د اسلام مقدس دين زده کولو لپاره غوره ځای دي، او د مسجد امام د يو رهبر په حيث ټولو اجتماعی خلاګانو ته متوجه وي او د هر يو د حل لپاره يوه لار پيشنهاد او عمل کوي. خو د جماعت لمونځ يواځې د ثوابونو لپاره لکه د يو تجار غوندې ادا کول او له نورو اجتماعی کارونو بی خبرې او کمزورتيا نشي کولی د مسجد او جماعت اساسی نقش په ښه ډول ادا کړي.

د: دټولو ترمنځ د مساوات اعلان پرته د وظيفو او ځيرو له نظر کې نيولو څخه

د جماعت لمونځ د انسانانو ترمنځ د مساوات او برابرۍ يو درس دی ځکه کله چې مسجد ته د اخليږو، ټول مساويانه د لمانځه په صفونو کې دريږو، او ضعيف ترينه او فقير ترينه شخص حق لری د لمانځه اولصف کې ودريږي، او حتی لوی دولتی اشخاص د هغه تر شادريږي، او له دې ځايه ټولو ته درس ورکول کيږي، چې د اللهﷻ په وړاندې ټول مساوي دي، او هيڅوک په هيڅا باندې پرته له تقوا او اخلاص څخه برتريت نلري د جماعت لمانځه له دې مساوات څخه د ژوند د ټولو اړخونو لپاره درس اخيستل کيږي چې په هماغه ډول چې انسانان د اللهﷻ په وړاندې يو ډول دي، او د ژوند رتبی نشي کولي د اللهﷻ په وړاندې چاته برتريت ورکړي و بلکې ټول د هغه په وړاندی په يو

ډول سره دریږي، په همدی ډول نه باید د ژوند په نورو برخو کې هم له انسانوو سره د رتبو په سر معطله وشي، بلکې ټول انسانان یو رنګ دي، او د وظایفو تغیر نشي کولی د چا شخصیت کې تغیر راولي، او لکه څرنګه چې لمانځه کې شاید د یوتن ضعیف او ټیټ رتبه انسان لمونځ نسبت نورو ته زیات د اللهﷻ په وړاندې د قبول وړ وي په همدی شکل د ژوند په ټولو برخو کې د هر چا مسولیت د هغه د صلاحیت په اندازه وي، او انسانی ټولنه نشي کولی پرته له مختلفو او ښو، کارونو لرلو څخه حرکت وکړي. بناء هر چاته په هر کار کې چې وي احترام وکړو، او د هغوی شخصیت ته احترام وکړو.

۴– د جماعت د لمانځه صفونه د ملایکو د صفونو په شان دي:

کله چې لمونځ کوونکی د یو د بل ترڅنګ دریږي او صفونه منظموي او د اللهﷻ په وړاندې دریږي، د دوی صفونه د ملایکو د صفونو غوندې کیږي، او له بشري صفت څخه ملکوتی صفت ته انتقال کوي، او د دوی مقام د اللهﷻ په وړاندې د ملایکو غوندې کیږي او د دوی هره د عا خپل دبار کې قبلوي.

حضرت جابر بن سمره سوانی وایي چې رسول اللهﷺ وفرمایل: ولې د ملایکو صفونو غوندې د پروردګار په نزد صفونه نه جوړوي؟ وایي پوښتنه مو وکړه ملایکې څرنګه د پروردګار په وړاندې صفونه جوړوي؟ ویې فرمایل: لومړي صفونه تکمیلوي اوبه منظمو صفونو کې دریږي[۱].

۵– د لمانځه د نظام تاثیر دسیاسي ژوند په تنظیم کې:

د جماعت لمونځ د ټولنې د سیاسي امورو په تنظیم کې مهم رول لري. او د مسلمانانو د سیاست ژوند د تربیت او تنظیم لپاره یو درس دي، د مثال په ډول:

الف: اسلام کې د رهبریت عالي صفات

۱- «عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ السُّوَائِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا قَالَ قُلْنَا وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا قَالَ يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْأُوَلَ وَيَتَرَاصُّونَ فِي الصَّفِّ» ابن ماجه / كتاب إقامة الصلاة والسنة فيها حديث نمبر(۹۸۲)

کله چې هغه امام د امامت لپاره اختياريږي چې د رهبريت نقش ترسره کوي، بايد يو سلسله عالي صفات ولري، چې ددغو صفاتو مهمترينه يې ايمان، بلوغ، عقل، علم، تقوا او ټول عالي صفات دي، امام ته لازمه ده چې نسبت نورو ته د اسلامي احکامو په تطبيق کې پيشقدمه وي او د اسلام احکام خپل ځان باندې په کامل ډول سره تطبيق کړي. په همدې اساس هغه شخص چې دولت کې دسياسي پوستونو د رهبريت لپاره مقرريږي هم بايد دغسې صفات ولري. او د اسلام له نظره هغه وخت څوک د امام په اطاعت باندې مکلفيږي چې امام د الله ﷻ او رسول اطاعت ولري ﴿أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ﴾ دلته ويل شوي دي چې د الله ﷻ اطاعت او د پيغمبر اطاعت وکړي او د ﴿وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ﴾ سره اطاعت ندی ويل شوی، ترڅو انسان د هغو رهبرانو اطاعت وکړي چې هغوی په اطاعت کې د الله ﷻ او رسول مراعات نکوي.

ب: اصلاحي هيات

د امام تر شا څو نفره علما او پوهان دريږي چې د اشتباهانو او غلطيو پر وخت هغه ته رهنمايي کوي، استباهات يې تصحيح کوي، او نور خلک هم د هغه اشتباهاتو ته متوجه وي، چې هر کله له امام نه څه اشتباه وشي او د غه پوهان ورته متوجه نه وي، هغه خپلې غلطۍ ته متوجه کوي او ټول خپل ځانونه مسول ګڼي ځکه د امام اشتباه ددې سبب کيږي چې د دوی لمنځونه هم فاسد شي. په همدې ډول د لمانځه دغه اسلوب په دولت دارۍ کې هم مهم درس دي، چې د حکومت د حل او عقد اعضا هغه اشخاص تشکيلوي چې داسې صفات ولري لکه علم، پوهه، تقوا ا وله امورو باخبر وي، دغه اشخاص د اشتباهاتو پر وخت د ټولنې رهبري هيات خپلو اشتباهاتو ته متوجه کوي او کله چې هغوی داسې ونکړي نو د ټولنې ټول افراد حق لري چې خپل رهبران پخپلو اشتباهاتو باندې پوه کړي، همدارنګه او څرنګه چې امام به جماعت په لمانځه کې د نورو له اصلاحاتو څخه استفاده کولی شي، او د لمانځه د تصحيح او سيي والي لپاره هڅه او کوښښ کوي، د اسلامي ټولنې

مشران هم د نورو مشورې، انتقادات او پيشنهادات په نظر کې نيسي او د هغې مطابق د خپلو اشتباهاتو په اصلاح کې هڅه او کوشش کوي. امام د جماعت لمانځه کې يقين لري چې دده مقتديان دده د اصلاح لپاره نه د ځان غوښتنې لپاره بلکې د مسوليت د احساس لپاره هغه خپلو اشتباهاتو ته متوجه کوي، ځکه دده اشتباه دهغوی د عبادت د فساد لامل ګرځي. په همدی ډول د اسلامی ټولنې رهبران د نورو نظرونه او انتقادونه د ټولنې د بهبود لپاره مني.

ج: اطاعت د الله ﷻ د اطاعت تر وخت

مقتديان د جماعت لمانځه کې تر هغه له امام څخه پيروي کوي، چې هغه د قراني هداياتو او نبوی سنتو مطابق لمونځ ادا کوي او هر کله چې هغه څه غلطي وکړي، هغه متوجه کوي او د نه منلو پر وخت هغه له امامت څخه معزول او برطرفه کوي. بناء امام تر هغه وخته امام دی چې د الهی ارشاداتو او نبوی سنتو مطابق عمل وکړي. په همدې ډول مسلمانان په سياسي نظام کې هم له خپل رهبر سره همدغسې روش لري. له خپل رهبره سره د الله ﷻ او رسول الله ﷺ په اطاعت باندې بيعت کوي او هر کله چې د دوی رهبر د الهی اوامرو او نبوی ارشاداتو مخالف کوم کار ترسره کړي، لومړي هغه متوجه کوي، او هر کله چې هغه قصد دغسي کارونه ترسره کړي، هغه عزل کيږی.

پدې اساس بايد د ژوند ټول نظام د لمانځه په شکل جوړ شي، په همدې ډول بايد د انسان ژوند کې اداري او اجرايوي رهبر وجود ولري. چې دغه رهبر د پوهانو او متخصصاتو په واسطه مراقبت لاندې وي، او ملت هم د اشتباهاتو د څرګندتيا په صورت د ونيا له ازادۍ څخه استفاده وکړي د هغوی اشتباهات ورته بيان کړي.

د جماعت د لمانځه فضايل

د جماعت لمونځ يو سلسله فضايل لري چې عبادت دي له:

۱- د جماعت لمونځ نسبت ځانته لمانځه ته ۲۷ درجې فضيلت لري. بناء د جماعت لمانځه سره د يو مسلمان ۲۷ درجې لوړيږي حضرت عبد

الله بن عمر روايت کوي چې رسول کريمﷺ فرمايي: د جماعت لمونځ نسبت منفرد لمونځ ته ٢٧ مرتبې فضيلت لري[١].

په بل روايت کې راغلي دي چې د جماعت لمونځ ٢٥ مرتبې نسبت منفرد لمانځه ته فضيلت لري. حضرت ابوسعيد خدرى وايي چې د جماعت لمونځ نسبت منفرد لمانځه ته ٢٥ درجې فضيلت لري[٢].

هغه قدمونه چې د جماعت خواته ځي

د انسان بدن ټول اعضا به د قيامت په ورځ د خپلو عملونو ځواب وايي د انسان هغه قدمونه چې د ايمان پر خوا ځی له هغو قدمونو سره چې د شيطان په طرف په حرکت دي فرق لري، د لمانځه په وخت مسجد ته د جماعت لمانځه د اداکولو نيت د تللو لپاره د انسان هر قدم فضيلت او درجه لري حضرت ابوهريرهؓ واي چې رسول اللهﷺ وفرمايل: ستاسې د يو تن لمونح په جماعت کې نسبت کور او يا بازار کې د هغه لمانځه څخه څوويشت درجې فضيلت لري.

پداسي ډول چې کله څوک سيي اودس وکړي. بيا مجسد ته ولاړ شي او هدف يي تنها لمونح وي، او هغه د لمانځه د اداکولو لپاهر بل څه نه وي راوستلی نو هر ګام چې اخلي مقابل کې يي درجه پورته کيږي، او يا يې ګناه عفوه کيږي او ملايک ستاسې يو تن باندې تر هغه وخته د رحمت دعا استوي چې دغه شخص د خپل لمانځه حاي کې ناست وي وايي: پرورد ګاره ده باندې درود واستوه ده باندې رحمت واستوه، ترڅو چې هغه بې اودسه شوی نه وي. او يايې هم څوک اذيت کړي نه وي. همدارنګه انحضرت وويل: ترڅو

١- «عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةَ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً» حديث نمبر(٦٠٩) کتاب الآذان، صحيح البخاري

٢- «عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةَ الْفَذِّ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً» حديث نمبر(٦١٠) کتاب الاذان، صحيح البخاري

پوري چې کوم شخص لمانځه مشغول کړی وي هغه شخص لمانځه کې دی[۱].

له دې حدیث شریف څخه لاندې درسونه اخیستل کیږي:

الف: د جماعت لمونځ نسبت د کور او بازار لمانځه ته څو ویشت درجې فضیلت لري.

ب: دا فضیلت هغه چاته حاصلیږی چې اودس یي هم سیي ترسره شي، ځکه ډی خلک د اوداسه پر وخت سستی کوي، چې له اوداسه څخه دغه بې خبری ددې باعث کیږي چې لباس یي ناپاک او احیانا اودس یې هم غلط وي.

ج: دا فضیلت د هغه چا نصیب کیږي چې یواځې د لمانځه د اداکولو لپاره مسجد ته ځي. او بله هدف نلري، ځکه شته داسې خلک چې مسجد ته د نورو اهدافو لکه کیسي، غیبت په مجلسونو او محفلونو کې اشتراک او غیره لپاره ځي، چې له دې فضیلت څخه محرومیږي.

د: د هر قدم په واسطه چې د مسجد په لور اخیستل کیږي یاد مسلمان درجه لوړیږي او یا یې هم یوه ګناه ببنل کیږي.

هـ: ملایک په هغه چا باندې چې له لمانځه وروسته همغلته کینی ذکر کوي او یا هم د خالق ذات په فکر کې وي درود او رحمت استوي، پدې شرط چې بی اودسه نشي، او یا هم نورو لمونځ کوونکو ته د اذیت لامل نشي، خو هغه خلک چې مسجد کې کیني او کیسي کوي، او خبرې کوي او د نورو لمانځه کې تشویش پیدا کوي له دې رحمت څخه محرومیږي.

۱- «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةُ أَحَدِكُمْ فِي جَمَاعَةٍ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي سُوقِهِ وَبَيْتِهِ بِضْعًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً وَذَلِكَ بِأَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِدَ لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ لَا يَنْهَزُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إِلَّا رُفِعَ بِهَا دَرَجَةً أَوْ حُطَّتْ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ وَالْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَّاهُ الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ مَا لَمْ يُؤْذِ فِيهِ وَقَالَ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَتْ الصَّلَاةُ تَحْبِسُهُ» حدیث نمبر (۱۹۷٦) کتاب البیوع صحیح البخاري

و: هر وخت چې څوک مسجد ته د جماعت لمانځه د ادا کولو لپاره ځي، او څو دقیقې منتظر پاتې کیږي، دغه انتظار یې هم لمانځه کې نوشته کیږي، او ورته د لمانځه ثواب ورکول کیږي.

د هغه شخص په حال خوښي ده چې له دغسې فضیلت څخه استفاده کوي او د هغه شخص په حال خواشیني ده چې دغسې نعمتونو څخه محرومیږي.

د جماعت د لمانځه تاثیر د پل صراط په تیریدلو کې

د قیامت په ورځ چې کله لمونځ کوونکو ته جنت ته د تللو حکم ورکول کیږي او مخکې له ټولو یوه ډله جنت ته ځي چې ځیرې به یې لکه لمر غوندې نوراني وي، ملایک له هغوی پوښتي چې تاسې څوک یاست او په دنیا کې مو څه کارونه ترسره کول؟ دغه خلک ځواب کې وایي: مونږ مسلمانان یو، چې دنیا کې مو خپل لمونځ باندې پابندي کوله ملایک پوښتي: څرنګه مو خپل لمونځ باندې پابندي کوله؟

دوي په ځواب کې وایي: مونږ به همیشه له پنځه وخته لمونځه مخکې اودس کړ مسجد ته به راتلوو او هلته د مسجد له رعایت سره کیناستلو، او بیا به د لمانځه انتظار وو.

له دې وروسته یوه بله ډله، له پل صراط څخه تیریږي چې ځیرې به یې د څوارلسمې شپې سپوږمۍ غوندې نوراني وي. ملایک به له هغوی څخه پوښتي، تاسې څوک یاست؟ او دنیا کې مو څه عمل درلود؟

دوی په ځواب کې وایي: مونږ مسلمانان او د لمانځه ساتونکی یو.

ملایک پوښتي: څرنګه مو لمونځ ساته؟ دوی وایي: مونږ له اذانه مخکې اودس کړ کور کې کیناستلو، کله به مو چې د اذان غږ واوریده مسجد ته تللو، او بیا مو لمونځ کولو.

بیا دریمه ډله له پل صراط څخه تیریږي چې ځیر یې به یې لکه ستورو غوندې ځلیږي، ملایک له دوی څخه پوښتي: تاسې دنیا کې څه کار کو؟ دوی وایي: مونږ د اذان له اوردیدو سره فورا اودس کو مسجد ته د لمانځه لپاره تللو، او همیشه مو د لمانځه لومړي تکبیر رانیو.

د لمانځه نه قبليدل

څوک چې د اذان غږ اوري او په کور کې لمونځ کوي.

کله چې يو مسلمان کوم نيک عمل ترسره کوي هڅه او کوشش په دوه نقطو کې دي.

الف: په سيي ډول سره د هغه عمل او کول ترڅو يې لمونځ سيي شي.

ب: په داسې شکل د عمل ادا کول چې د الله ﷻ د قبول وړ وګرځی. او خپل لمنځونه خپلو کورنو کې کوي ددغسي اشخاصو که څه هم لمنځونه سيي کيږي د الله ﷻ د قبول وړ نګرځی.

د څو تنو اصحابو کرامو څخه روايت شوی دی چې وايي هر څوک چې د اذان غږ واوري او د هغه اجابت ونکړي (يعنې مسجد ته ولاړ نشي) هغه هيڅ لمونځ نلري — امام بخاری وايي ځينې اهل علم وايي چې دا خبره د تندۍ او شدت په اساس ويل شويده، او هيچا ته پرته له عذر څخه د جماعت لمانځه د ترک اجازه نشته[۱].

له دې حديث شريف څخه ثابتيږي چې کله څوک د جماعت لمونځ ترک کړي لمونځ يي نه قبليږي او هيچا ته اجازه نشته چې پرته له عذره جماعت ترک کړي.

دوزخ ته د تارک جماعت داخليدل

دا يو واضح او ښکاره حقيقت دي، چې دوزخ د کافرانو، منافقانو، مرتدو اشخاصو بی دينه خلکو او ګنهګارو مسلمانانو لپاره جوړ شوی دی او هر څوک د خپل جرم په اندازه دوزخ ته داخليږي، او اوږده کلونه به هلته وي.

از مکافات عمل غافل مشو　　گندم از گندم بروید جز ز جو

---

١ - «قَدْ رُوِيَ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُمْ قَالُوا مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَمْ يُجِبْ فَلَا صَلَاةَ لَهُ وقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ هَذَا عَلَى التَّغْلِيظِ وَالتَّشْدِيدِ وَلَا رُخْصَةَ لِأَحَدٍ فِي تَرْكِ الْجَمَاعَةِ إِلَّا مِنْ عُذْرٍ» حديث نمبر(٢٠١) کتاب الصلاة، ترمذي شريف

هغه خلک چې جماعت ترک کوي د خپل خالق له کور سره یې خپله رابطه قطع کړیده او الهی فرمان په اساس باید شپه ورځ کې پنځه ځله د رب العالمین کور ته تللی و او له نورو مسملانانو سره د ملایکو په شان الهی دربار ته د سجدې سر کیږدي ولې شته دي داسې خلک چې سره د ایمان او تقوا له ادعا نه بیا هم مسجد ته په جماعت سره د لمانځه د ادا کولو لپاره تګ کې سستي او تنبلي کوي او حتی د ورځې یو ځل هم مسجد ته نه ځي، او مسجد یواځې د فاتحې اخیستلو او د دنیوي ناستو لپاره استعمالوي. ولې د جماعت ته حاضریدلو هیڅ اثر یې نه لیدل کیږي، ترمذی شریف یو روایت نقل کړی دي، چې د جماعت تارکینو ته یې سخته جزا بیان کړیده. مجاهد ویلي دي چې له حضرت عبد الله بن عباس څخه د هغه شخص په هکله چې ټوله ورځ روزه نیسي او د شپې هم په عبادت ولاړ وي، ولې د جمعې او جماعت لمنځونو ته نه حاضریږي، هغه وویل: دی دوزخ کې دی، مجاهد وایي: د حدیث معنی داده چې دا شخص د جمعي او جماعت لمانځه ته د بې رغبتۍ او هغه ته په نه ارزښت قایلیدو سره او د تنبلۍ او سستۍ له مخی نه حاضریږي[1].

هغه درس چې د حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنهما له دې وینا څخه استنباط کیږی داده چې حضرت عبد الله بن عباس د هغو خلکو له ډلې څخه و چې د رسول کریم ﷺ په شهادت د قران کریم مفسر و د عالی شخصیتونو او پیغمبر له مبارکو صحابه و څخه و، هغه داسې وویل چې د جماعت په هکله بی تفاوته اشخاص که څه هم د تقوا ادعا وکړي، او یا هم هره ورځ روزه ونیسي، او شپه په قیام او عبادت کې رنه کړي بیا به هم دوی د رسول الله ﷺ د عملي سنتو د مخالف په خاطر دوزخ ته ځي.

---

۱ - «قَالَ مُجَاهِدٌ وَسُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنْ رَجُلٍ يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ لَا يَشْهَدُ جُمْعَةً وَلَا جَمَاعَةً قَالَ هُوَ فِي النَّارِ قَالَ حَدَّثَنَا بِذَلِكَ هَنَّادٌ حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ عَنْ لَيْثٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ وَمَعْنَى الْحَدِيثِ أَنْ لَا يَشْهَدَ الْجَمَاعَةَ وَالْجُمُعَةَ رَغْبَةً عَنْهَا وَاسْتِخْفَافًا بِحَقِّهَا وَتَهَاوُنًا بِهَا» حدیث نمبر(۲۰۲) کتاب الصلاة، سنن الترمذي

ځکه ډېر خلک د خپل تکبراو ځان غوښتنې په اساس مسجد ته نه ځي، او یا هم ځانته برتریت ورکوي او ډېرو خلکو پسې لمونځ نکوي، او یا هم مسجد او د الله ﷻ کور ته تګ کې ډېر بې اعتنا وي. دغه رنګ اشخاص باید پوه شي چې حضرت پیغمبر د خپل ژوند په وروستیو ورځو کې خپل لاسونه د خپلو دوو مبارکو صحابه و په اوګو ایښي و، او سره له دې چې پښې یې په ځمکه کشیدلې بیا هم مسجد ته تللو، او خپل لمونځ یې جماعت سره کړ ایا داسې څوک پیدا کیږي چې د هغه مقام د حضرت محمد ﷺ له مقام څخه لوړ وي، او د جماعت له لمانځه څخه معاف شي «تعالی شانه عما یصفون».

تنها انسان زر د شیطان تر تاثیر لاندې راځي:

شیطان د هغه لیوه په څیر دي چې همیشه هڅه او کوشش کوي چې یوه میره له رمې څخه لیرې پیدا ښکار او خپل خوراک کړي. بناء هغه افراد چې له جماعت څخه لرې پاتې دي په سادګۍ سره ښکار کولي شي، پدې هکله حدیث شریف کې داسې لولو: حضرت ابی در داء رضي الله عنه داسې وایي چې له رسول کریم ﷺ مې اوریدلي چې فرمایل یي: کله چي په کلي کې داسې دوه درې تنه ژوند کوي چې هغوی په جماعت لمونځ نکوي شیطان ورباندې مسلط کیږي، بناء په تا لازم دي ترڅو له جماعت سره اوسې، ځکه لیوه له رمې څخه لرې میره خوري، او له جماعت څخه هدف په جماعت سره لمونځ کول دي[1].

حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وایي چې حضرت عمر مونبر ته خطبه را کوله ویې ویل: ای خلکو زه اوسې تاسې کی داسې ولاړ یم لکه پیغمبر علیه السلام چې مونبر کې ولاړ و، او ویې ویل: تاسې ته د خپلو اصحابو په هکله نصیحت کوم له دوی وروسته د هغو خلکو په هکله چې دوی پسې راځي، او بیا د هغو خلکو په هکله چې هغوی پسي راځي، بیا به د خلکو ترمنځ دروغ خپریږي،

---

۱ - «عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِي قَرْيَةٍ وَلَا بَدْوٍ لَا تُقَامُ فِيهِمْ الصَّلَاةُ إِلَّا قَدْ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمْ الشَّيْطَانُ فَعَلَيْكَ بِالْجَمَاعَةِ فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الذِّئْبُ الْقَاصِيَةَ قَالَ زَائِدَةُ قَالَ السَّائِبُ يَعْنِي بِالْجَمَاعَةِ الصَّلَاةَ فِي الْجَمَاعَةِ» حدیث نمبر (٤٦٠) کتاب الصلاة، سنن ابي داوود

حتی تر دې چې شهادت تر ې وغوښتل شي شهادت ورکوي، خبر دار اوسي چې يو سړی بايد له نامحرمې ښځې سره خلوت ونکړي، ځکه دريم يي شيطان دي، خپل ځان جماعت سره پابند کړي او له تفرقې څخه ځانې وساتي، ځکه شيطان د تنها يي اشخاصو سره وي، او له دوه تنو ډير لرې وي، هر څوک چې د جنت راحت غواړي، نو له جماعت سره اوسي، هر څوک چې خپلو نيکيو خوشاله کړ او خپلو بد يو غمګينه کړ حقيقتا يو مومن فرد دی(١).

له دې حديث شريف څخه لاندې درسونه اخيستل کيږي:

١- په هر مومن فرد لازم دی ترڅو اصحاب کرام، تابعين او تبع تابعينو ته خاص احترام ولري، او هيڅ وخت د هغوی مقابل کې بده ژبه خلاصه نکړي، ځکه داد پيغمبر اکرمﷺ وصيت دي، او هر څوک چې پيغمبر رضا کوي نو په خبر ويې بايد عمل وکړي.

٢- د دروغو انتشار، قسم خوړل پرته له ضرور ته شاهدی ورکول پرته له ضرورته ټول د بدبختۍ علايم دي، چې مومن انسان بايد له هغو ټولو پرهيز وکړي.

٣- مسلمان نارينه نه بايد له نامحرمې ښځې سره خلوت وکړي، او يو ځای کې تنها شي ځکه دريم يي شيطان وي، او هر کله چې څوک له کومې نامحرمې ښځې سره داسې تنها ځای کې چې هلته څوک نه وي ناسته

١- «عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ خَطَبَنَا عُمَرُ بِالْجَابِيَةِ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قُمْتُ فِيكُمْ كَمَقَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِينَا فَقَالَ أُوصِيكُمْ بِأَصْحَابِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَفْشُو الْكَذِبُ حَتَّى يَحْلِفَ الرَّجُلُ وَلَا يُسْتَحْلَفُ وَيَشْهَدَ الشَّاهِدُ وَلَا يُسْتَشْهَدُ أَلَا لَا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ ثَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الْوَاحِدِ وَهُوَ مِنْ الِاثْنَيْنِ أَبْعَدُ مَنْ أَرَادَ بُحْبُوحَةَ الْجَنَّةِ فَلْيَلْزَمْ الْجَمَاعَةَ مَنْ سَرَّتْهُ حَسَنَتُهُ وَسَاءَتْهُ سَيِّئَتُهُ فَذَلِكُمْ الْمُؤْمِنُ قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَقَدْ رَوَاهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» حديث نمبر (٢٠٩١) کتاب الفتن ، سنن الترمذي

ولاړه وکړي حتما یوه ورځ شیطان هغوی بی لارې کوي او ګمراهۍ ته کشوي.

٤- د مسلمان مشارکت خلکو سره په نیکیو کې ضروری دي، او ددې لپاره چې اسلامي ټولنه مستحکمه وی لازمه ده چې همیشه جماعت کې اوسو، هغه د لمانځه جماعت وي او یا د درس، تعلیم، جهاد، دعوت او غیره اسلامي امورو.

٥- تفرقه او بدبیني هغه بد اعمال دي چې مسلمان ته پکار دی له تفرقې، بدبینۍ، ګوښه ګیرۍ او ترک دنیا څخه پرهیز وکړي.

٦- د حقیقی مسلمان علامه داده چې خپلو نیکو اعمالو کې خوښ وي، او هغو بدو عملو کې چې اشتباها ترې صادریږي غمګین وي، او کله چې په بدیو غمګینیږي د هغې څخه لرې والي کې هڅه او کوښښ کوي.

اما بر عکس هغه خلک چې غافله دي، روزانه سل ګونه ګناوې کوي ولې پدې هکله بی تفاوتۍ ته لا ادامه ورکوي.

دماسختن او سهار جماعت د ټولې شپې عبادت دی

مومن انسان هڅه او کوشش کوي چې دده ۲۴ ساعت عمر د الله ﷻ په عبادت کې تیرشي او کله چې یو اسلامی عالم څخه وپوښتل شو چې تاسې ۲۴ ساعتو کې څو ساعته عبادت کوي؟ ویویلي ۲۴ ساعته، هغه شخص وپوښتل: نو هیڅ خوب نکوي؟ ویویلي: نخیر خوب هم د پیغمبر ؑ په طریقه کوو او دا هم عبادت دی د الله ﷻ رحمت ډیر زیات دي، او مومن انسان ته زیات سهولتونه شته چې کولی شي ۲۴ ساعته عمر په عبادت تیر کړي، له هغې جملی څخه یو داده چې د ماسختن او سهار لمونځ په جماعت سره وکړي، او د ټولې شپې عبادت د فضیلت مستحق شي حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنه وایي چی رسول کریم وفرمایل: کله چې څوک د ماسختن جماعت ته حاضر شی نو د نیمي شپې عبادت اجر ورته ورکول کیږي، او کله څوک د

ماسختن اوسهار لمونځ په جماعت وکړي داسې ده لکه ټوله شپه يې چې عبادت کړی وي[۱].

۱ - «عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ شَهِدَ الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ لَهُ قِيَامُ نِصْفِ لَيْلَةٍ وَمَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ لَهُ كَقِيَامِ لَيْلَةٍ» حديث نمبر(۲۰۵)كتاب الصلاة، سنن الترمذي

پنځم فصل:
رمضان

فصل کې شاملې موضوع ګاني:

۱- د روژې او رمضان مفهوم

۲- د فرد او جامعې جوړونه کې د روژې او رمضان نقش

الف: د فرد جوړولو کې د روژی نقش

ب: د جامعې جوړولو کې د روژی نقش

۳- د روژې او رمضان فلسفه

٤- د رمضان مبارکې میاشت فضایل

٥- د روژی او رمضان احکام

رمضان په لغت او د اسلامی شریعت اصطلاح کې

رمضان په لغت کې:

رمضان د — رمضاء — له کلمې څخه اخیستل شوی دی، چې د حرارت د شدت په معنی سره دی، عربان وایي: رمض الیوم نن ورځ ګرمی شدت واخیست، همدارنګه وایي رمض النصل توره یې د دوه تیګو ترمنځ اواره کیښوده، بیا یې ښه وسولوله ترڅو ښه اواره شوه[1].

د رمضان د تسمیي علت اسلامی پوهان د هغې معنی ته سوق کوي، او وایي چې دا میاشت یي رمضان ونوموله ځکه چي «لانه یرمض الذنوب ای یحرقها بالاعمال الصالحة» دا ګناهنونه په نیکو عملونو سره سوځوي، او ځینې وایي چې

۱- المحیط المحیط، معلم بطرس البستانی، بیروت: مکتبة لبنان، (۱۹۸۷م) ص: ۳۵۱

زړونه د ارشاداتو او موعظو په اوریدلو سره داسې نیول کیږي او ګرمیږي لکه څرنګه چي شګه او تیګي د ګرمۍ په وخت قوی حرارت لري، او ځینې وایي د رمضان کلمه د — رمضت الشئ — څخه اخیستل شوې ده، یعنې یو شی چې د دوه تیګو ترمنځ کیښودل شي، پدي معنی چي د انسان ګناهونه د صالحه اعمالو ترمنځ زیاد مبتلا شي کیږي او له منځه ځي.

رمضان د اسلامی شریعت په اصطلاح کې:

رمضان د قمري کال له میاشتو څخه نهمه مبارکه میشات ده، چي د شعبان او شوال میاشتو ترمنځ واقع ده، او بدې کې روزه نیول په هر پالونکي مومن باندې فرض ده. د قران د نزول میاشت او په هغه شپه کې ده چې له زرو میاشتو عبادت څخه برتریت لري، دا میشات د ګناهونو د ببنلو او الهی عذاب څخه د ګنهګارانو د خلاصون مایشت ده.

صوم (روزه) په لغت کې:

صوم په لغت کې د یو کار له کولو څخه غلي کیدلو او منع کیدلو ته وایي. او همدارنګه له خوراک، څښاک، نکاح، تګ، خبرواو غیره څخه منع کیدلو ته هم استعمال شوي ده.

امام قرطبی وایي چې معنی یې امساک د ځان ساتنه — او له یو حالت څخه بل حالت ته د انتقال ترک دي، او دارنګه خاموشۍ ته هم صوم وایي ځکه له خبرو د ژبې خاموشه کول دي.

آیت شریف د مریم عليها السلام په هکله وایي ﴿إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا﴾ [مریم: ۲۶] «ما د الله لپاره روزه نیولې» یعنی له خبرو کولو څخه مې سکوت اختبار کړی دی.

صوم (روزه د اسلامی شریعت اصطلاح کې) عبارت دی له خوراک څښاک شهوانی خواهشاتو، او منفی اخلاقی امورو څخه د ځان ساتلو نه چې په نیت سره له سهار ختو نه د لمر تر غروبه دوام لري. کامله روزه هغه روزه ده چې د بدن ټول اعضا له ټولو منفی او ناروا امورو څخه محافظت شي، ځکه

چې پیغمبرﷺ فرمایي: چې هر څوک بده خبره او بد عمل پرې نه ږدي، الله ﷻ دده خوراک او څښاک پریښودلو ته ضرورت نلري، «من لم یدع قول الزور والعمل به فلیس لله حاجة في أن یدع طعامه وشرابه».

رمضان د قران عظیم الشان د نزول میاشت

د رمضان مبارکه میاشت د قران کریم د نزول میاشت ده، د بشریت دهدایت لپاره لویه الهی تحفه په همدې میاشت کې نازله شویده – الله ﷻ فرمایي: ﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ هُدٗى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٖ مِّنَ ٱلۡهُدَىٰ وَٱلۡفُرۡقَانِۚ﴾ «د رمضان میاشت هغه میاشت ده چې دیکې قران کریم د خلکو لپاره او د هدایات واضح دلایل او فرق کوونکی نازل شوی دي» امام احمد د واثله بن الاصقع په روایت سره وایي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: د ابراهیمؑ صحیفی، تورات او انجیل ټول د رمضان مبارکه میشات کې نازل شوي دي علامه ابن کثیر د ﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ﴾ په تفسیر کې وایي: الله نسبت نورو میاشتو ته د رمضان میاشت توصیف کړیده ځکه چې قران عظیم الشان پدې میاشت کې نازل شوی دی، او څرنګه چې دا میاشت د قران کریم د نزول لپاره غوره شویده د نورو الهی کتابونو نزول ته هم غوره شویده ولې فرق صرف همدا دی چې د تورات انجیل او زبور صحیفی یو ځل نازل شوی دي ولې قران عظیم الشان د رمضان مبارکه میاشت په کامل ډول ددنیا اسمان کې بیت العزه ته نازل شو، چې دغه د نزول شپه د رمضان مبارکه میاشت کې د قدر شپه وه، الله ﷻ فرمایي: ﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةِ ٱلۡقَدۡرِ ١﴾ او فرمایي: ﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةِ ٱلۡقَدۡرِ ١﴾ بیا د ۲۳ کلو په موده کې په متفرق ډول سره دواقعاتو مطابق په پیغمبر باندې نازل شوی دي.

د فرد او جامعې په جوړولو کې د روژې نقش

د قرانی ارشاداتو او نبوی احادیثو څخه په استفاده د رمضان د مبارکې میاشت روژه د اسلام مقدس دین یو اساسی رکن دي، چې د اسلام د پنځو ارکانو له جملې څخه دریم رکن دی. د رمضان د مبارکې میاشت روژه که څه

هم په ظاهره له خوراک څښاک او شهوت رانی څخه د بدن د اعضاو ساتل دي. خو کله چې د هغي مفاهیمو ته عمیق شو، او پدی هکله له حقیقی فلسفي لید څخه دغه اسلامي حکم کې فکر وکړو رمضان او روزه نیول پدي میاشت کې یو لړ مهم مزایا لري چې کولی شو هغه په لاندې ټکو کې مطالعه کړو:

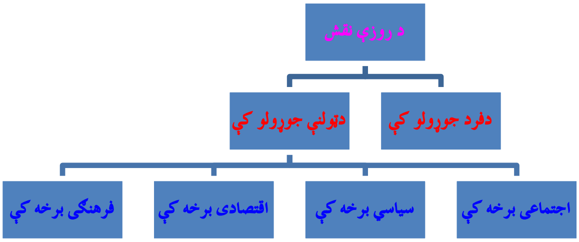

د رمضان مبارکې میاشت روزه او نورې واجب او سنت روزې د نورو اسلامي احکامو او دستوراتو په څیر د مومن انسان ژوند کې مهم نقش لري. چې دغه نقشونه هم د شخصیت په جوړولو کې له مادي او معنوي اړخه او هم له اجتماعی اړخه مهم تاثیر پر ځای پریږدي. چې دې بحث کې دغه مطالب مطالعې لاندې نیسو.

د انسان فردی شخصیت جوړولو کې د روزې نقش:

روزه د مومن فرد په شخصیت جوړولو کې ډیر مهم نقش لري، او انسان د یو مومن فرد په حیث په دوه مادي او معنوی بخشونو کې تربیت کوي.

الف: معنوي بخش کې

هر یو پالونکي مومن ته لازمه ده چې د خپل معنویت د سطحې د ارتقا لپاره همیشه هڅه او کوشش وکړي. ځکه د اسلامی مقدس دین اساس په معنویت اینبودل شوي دي، او یو حقیقی مومن خپل ټول ژوند د معنوی معیارونو په اساس جوړوي.

الله ﷻ د مومنانو د معنوی سطحو د رشد لپاره ډیرې لارې بیان کړې دي ترڅو مومن انسان د خپل وجود په مادي اړخ کې او له مادیاتو څخه په معنویاتو کې په ګټه اخیستنی سره پیش ګام وي. د رمضان د مبارکې میاشت

روزه د مومنانو د معنويت د رشد يوه لاره ده. او دا امر کولی شو لاندې ټکو کې بيان کړو:

۱- د تقوا حاصلول:

د روژې له مهمترينو اثرونو څخه يو هم د بندګانو متقی جوړول بيان شوی دي ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ١٨٣﴾ [البقرة: ١٨٣] «ای مومنانو فرض شويده په تاسې روژه لکه څرنګه چې فرض شوې وه په هغو خلکو چې له تاسې مخکې و ترڅو تقوادار شي».

د رمضان مبارکه مياشت کې مومن انسان ډير هغه شيان چې ورته حلال و ترک کوي حلال خواړه، څښل، له ښځو سره جنسي ارتباطات چې ټول ورته حلال و فقط د الله ﷻ د رضايت لپاره ترک کيږي پدې صورت دغه مومن انسان د تقوا خاوند ګرځي. دغه تقوا د رمضان مياشت کې لکه د تقوا د تربيتی عملی کورس غوندې ده چې د هغې اثار په نورو يوولسو مياشتو کې د روزه دار انسان وجود کې باقي پاتې کيږی او وروسته له دې چې دغه مومن انسان له تقوا سره عادت شي له رمضان څخه وروسته مياشتې په تقوا سره تيروي.

اصلا روزه دار د الهی احکامو او نبوی ارشاداتو مطابق هڅه او کوشش کوي چې ټول الهی احکام په کامل ډول سره ترسره کړي، له ټولو هغه امورو چې الله ﷻ منع کړی دی ځان وساتي حتی هغه خلک چې له رمضان څخه مخکی په يو سلسله ګناهونو مبتلا ونشي کولي دې ميشات کې خپلو ګناهونو ته دوام ورکړي ځکه د هرې ګناه په ارتکاب سره دده روزه د فساد خوا ته ځي. هغه مجبور دی چې خپل پخوانی عادات ترک کړي. دفسق او فساد مجالس دعبادت په مجالسو بدل کړي، د فساد ډير ځايونه پدې مياشت کې بنديږي، څوک چې حقيقتا له خپلو پخوانيو بدو اعمالو څخه پيښمانه ورکولی شي د يو

میاشت په اوږدو کې خپل ځان په نیکیو عادت کړي، او له دې مبارکې میاشتې په استفادې سره خپل ځان متقي کړي.

۲- روحی تربیت:

ننۍ ټولنه کې کې د خلکو لوی مشکل د انسانانو د روحی او معنوی بخش ضعف دي. دغه د معنویت ضعف ډ ډیرو بدبختیو سبب ګرځي. او بالاخره انسان په یو شکوونکی حیوان سره بدلوي چې یو انسان ښکار کوي په قتل رسوي له وجود اوشرمایی څخه یی استفاده کوی اوفقط دخپل ځان په هکله فکر کوی درمضان مبارکې میاشت روزه د انسان روح تقویه کوي، او د انسان وجود کې روحانیت او معنویت ژوندي کوي. مومن انسان له خالق سره قوی ارتباط حاصولي. دغه روحانی قوت سبب کیږي چې د فقیرانو فکر کې شي هغوی سره کمک وکړي او د هغو کسانو د پخلا کولو په هکله فکر کوي چې ده سره یې مخالف درلود، د نورو په فکر کې کیږي د حرامو له خوړلو ځان ساتي، او له دې ټولو ارتباطاتو سره چې له خالق او مخلوقاتو سره یې پیدا کوي دغه مومن انسان ته یو نوع معنوي راحت پیدا کیږي چې د نړۍ ټول اروا پوهان ددغې روحی ارامتیا پسې سرګردانه دي.

۳- اخلاقی تربیت:

یو اخلاقی معنویت یا د اخلاقی سطحي ارتقا خپل عالیترین مقام ته: اسلامی اخلاق هغو اخلاقو ته وايي چې له اسلامی احکامو او ارشاداتو سره مطابقات ولري. که څه هم هر مومن فرد د خپلي اخلاقی سطحي لوړولو کې همیش هڅه او کوشش کوي او له اسلامی ارشاداتو څخه ددې هدف لپاره استفاده کوي، خو هغه خلک چې خپل ځانونه ٪۱۰۰ په اسلامی اخلاقو سمبالوي اخلاقی مراحل هم نظر کې نیسي او هڅه کوي چې هماغې عالي مرحلې ته ځان ورسوي، د رمضان مبارک میاشت یوه هغه لاره ده چې دغې مرحلې ته د رسیدو لپاره مومن انسان اماده کوي.

اوس لازمه ده چې لومړي دغه مراحل مطالعې لاندې ونیسو او بیا پدیکې د رمضان د مبارکې میاشت نقش ارزیابي کړو:

ښه اخلاق:

هغه اخلاق دي چي خپله انسان د عالي اخلاقو صفاتو خاوند وي.

عالی اخلاق:

هغه اخلاق دي چې سره له دې چي خپله انسان په عالی اخلاقی اوصفاتو سمبال وي خو بل چا ته يې ضرر هم نه رسيږي، او هيڅکله د خلکو مقابله کې بل چا ته تاوان نه اړوي. ډيرو حالاتو کې دي هغه خلک چې نيک اخلاق لري او الهی احکام او ارشادات په ځان باندې ښه تطبيقوي ولې نورو سره په معامله کې ځيني امور هيروي.

عالی (ممتاز) اخلاق:

هغو اخلاقو ته وايي چې سره له دې چې خپله د عالی صفاتو خاوند دی او نورو ته هم ضرر نه رسوي بلکه د نورو د ضرر رسولو په وخت هم منفی عکس العمل نلري او څرنګه چې د رمضان مبارکه مياشت کې انسان عاليترين اخلاقی مقام ته رسيږي چې: «فان شاتمه احد او قاتله فليقل انی صائم» څوک ورته کنځل وکړی او يايي د وژلو قصد وکړي نو ودې وايي چې زه روزه داريم.

د انسان قوت او توانايي په ټولنه کې هغه وخت ثابتيږي چې هغه د قدرت پر وخت الله تعالی هير نکړي او خپل اخلاق عالی معيار ته ورسوي، انسان هغه وخت د ډيرو عالی اخلاقو خاوند وي چې دغضب پر وخت خپله غصه د خپل عقل لاندې راولي او غصه نشي او هغه وخت عالي اخلاقی مراحلو ته رسيږي چې د نورو د جنګ او کنځلو پر وخت صبر وکړي خپله ژبه د بدو خبرو ويلو څخه وساتی او د هغه شخص مقابل کې فيزيکی عکس العمل ښکاره نکړي. بلکې همدغو سختو او تنګو لحظو کې چې ډيرو ضعيف الاخلاقه انسانانو ته مشکله وي ولې هغه چې اخلاق يي د رسول الله ﷺ اخلاقو غوندې شوي دي دغه عملکرد ته د رمضان مبارکه مياشت کې د عمل جا مې اغوندې او خپل ځان دغو عالی اخلاقو ته د رسيدو لپاره عادت کوي.

حضرت أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وايي چې رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). روزه ډال دي، روزه دار انسان بايد نه بديو ته مخه کړي او نه ګناه ته

وړاندې شي، او که څوک ورسره جنګ وکړی او یا ورته کنځل وکړي دوه ځلې دې ورته ووايي: زه روزه‌دار یم. عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الصِّيَامُ جُنَّةٌ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَجْهَلْ وَإِنْ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ مَرَّتَيْنِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِي الصِّيَامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا»(۱).

قسم په هغه ذات چې د محمد نفس د هغه په لاس کې دي چې د روزه دار د خولې بوی د الله‌ﷻ په وړاندې د مشکو څخه غوره دي. هغه خپل خوراک څښاک او شهوت زما لپاره پریږدي روزه زما ده او زه یې بدله ورکوم او یوه نیکی په لس چنده ده.

۴- د نفس تربیه او نفس مطمینه ته د هغه ارتقا:

د رمضان مبارکې میاشت روزه د انسان د نفس د تربیې لپاره یو تربیوی سیستم دی، حقیقت کې دا انسان له فاسد محیط او ګمراه دوستانو او نورو خواهشاتو سره په ارتباط په نفس الامارة بالسوء - باندې بدلیږي، دغه نفس انسان همیشه دبدیو خوا ته سوقوی، هغه د عبادت له حقیقت څخه لرې کوي، ولې مومن انسان کوشش کوي چې خپل دغه منفی سیستم د پرله پسې عبادتونو په واسطه له ګناه سره د علاقمندۍ له حالت څخه په (نفس لوامه) باندې بدل کړي. دی له ننه څخه ملامتوی او ورته وايي چې اشتباه کې دی پدې معنی چې وژدان یې ژوندي کوي، د ګناه د ارتکاب او یا نزدیکت په حالت کې د ملامتۍ او شرم احساس کوي.

مومن انسان بیا هم له ډیرو عبادتونو سره کوشش کوي ترڅو خپل نفس هغو عالی مرحلو ته ورسوي او په نفس مطمینه یې بدل کړي نفس مطمینه هغه دی چې د ژوند د حقیقت په درک او د یو خالق په ارتباط سره کاملا مطمینه ژوند کوي هغه پوهیږی چې لوی ذات له ده سره دی او ټولو مشکلاتو

۱- البخاري / حدیث ۱۷٦۱

کې ورسره مرسته کوي او د جهان له خالق سره دغه ارتباط ده ته دا اطمینان ورنصیب کړي دي چې ډیر بی دینه انسانان یې په ملیونونو هم نشي ترلاسه کولی نفس مطمینه هماغه نفس دی چې دقیامت په ورځ به ورته خطاب کیږی ﴿يَـٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِىٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلِى فِى عِبَـٰدِى ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِى جَنَّتِى ﴿٣٠﴾﴾ «ای مطمینه نفسه وګرځه خپل رب ته خوښ او خوشحاله او ننوځه زما بندګانو کې او ننوځه زما جنت ته».

۵- ۱۰۰٪ درجې ته د ایمان ارتقا:

د رمضان مبارکه میاشت کې د ایمان قوت هومره لوړیږي او رمضان هر چا ته ثابته یې چې دی څومره خدای پیژندونکی دی ځکه د ورځې په لحظاتو کې چې انسان کله د یخچال مخې ته دریږي چې بل هیڅ انسان هم ورسره نشته هغه کولی شي وغواړي خوراک وکړي ولی دغه انسان پدې عقیده ده چې دلته یو مراقب وجود لري چې د اللهﷻ ذات دی چې زما مراقبت کوی هغه له تنهایې سره بیا هم خپله د اللهﷻ په مراقبت باندې پوهیږی له خوراک او څښاک څخه ځان ساتي.

قوی ترینه ایمان همدا دی چې انسان خپله اللهﷻ مراقب وګڼي او له ګناهونو او اشتباهاتو سره د مخ کیدو پر وخت هغه په یاد راوړي او له ګناه څخه ځان وساتي، اللهﷻ فرمایي: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾﴾ [النساء: ١] «الله تعالی ستاسې مراقبت کوونکی دی» د ایمان دغه قوت هر روزه دار کې پیدا کیږي او ځکه خو اللهﷻ فرمایي: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾﴾ [النساء: ١] «الله تعالی ستاسې مراقبت کوونکی دی» د ایمان دغه قوت هر روزه دار کې پیدا کیږي او ځکه خو اللهﷻ فرمایي «الصِّيَامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ»[١] روژه زما ده اوزه پردې سره بدله ورکوم.

۶- د خواهشاتو د مبارزې لپاره امادګي:

۱- البخاري / حدیث ۱۷٦۱

د رمضان مبارکه میاشت انسان ته قدرت ورکوي چې د نفسانی او شهوانی خواهشاتو په ضد مبارزې ته اماده شي.

حضرت علقمهؓ وایي چی رسول الله وفرمایل: «يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ» ای د ځوانانو ډلې څوک چې له تاسې قدرت لري نو واده دې وکړي او که څوک یي نشي کولی نو هغه دې روژه ونیسي ځکه دا هغه ته وقایه وده. د روزي نیولو سره انسان ته تقوا حاصلیږي او تقوا د نفسانی خواهشاتو سره د مبارزې یوائنۍ لاره ده. دپیغمبرﷺ دغه حدیث د نفلی روزې په هکله هغو ځوانانو ته ده چې د واده د مصرف او نفقی توانایی نلري، او لازمه ده چي روزه ونیسي ترڅو ګناهونو څخه وقایه شي، ولې د رمضان مبارکی میاشت روزه هم ددې لپاره ده چې انسان بخپل نفس باندې حاکمیت ولري ځکه روزه دی تربیه کوي چې دې میاشتو کې له حلالو هم ځان ساتلی نورو میشاتو کې یوائې له حلالو استفاده وکړي..[1].

۷- د کادر جوړولو لپاره ذوب کول:

د اسلامي نړۍ لید درسونو کې مو ولوستل چې مومن انسان د عباداتو په واسطه ذوب کیږي ترڅو یو یو داسې پرچه ترې جوړه شي چې د یوې مکملې اسلامي جامعې د جوړولو لپاره اماده وي، د رمضان مبارکې میاشت روزه د کار جوړیدو لپاره د انسان ذوب کولو کې نهایت مهم رول لري. او کله چې څو د رمضان مبارکې میاشت روزه هماغو حقیقی شرایطو سره ونیسي له ده څخه یو با ایمانه کادر جوړیږي چې انسان تړلني ته د خدمت کولو لپاره به هره لحظه اماده وي.

۱- «عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ فَلَقِيَهُ عُثْمَانُ بِمِنًى فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً فَخَلَوَا فَقَالَ عُثْمَانُ هَلْ لَكَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ فِي أَنْ نُزَوِّجَكَ بِكْرًا تُذَكِّرُكَ مَا كُنْتَ تَعْهَدُ فَلَمَّا رَأَى عَبْدُ اللَّهِ أَنْ لَيْسَ لَهُ حَاجَةٌ إِلَى هَذَا أَشَارَ إِلَيَّ فَقَالَ يَا عَلْقَمَةُ فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ أَمَا لَئِنْ قُلْتَ ذَلِكَ لَقَدْ قَالَ لَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ» حدیث نمبر ٤٦٧٧ کتاب النکاح، صحیح البخاری

ب: په جسمي برخه کې

مسلمان ډاکتران او اطبا د انسان په جسم او صحت کې د رمضان د مادي اثر په هکله ډېر جالب بحثونه لري، چې غوره ده پدې هکله له هغو مسلمانو ډاکترانو سره چې پدی اړوند يې تحقيقات ترسره کړي بحثونه وشي.

د ټولنې په جوړولو کې د رمضان نقش

د رمضان مبارکې مياشت روژه د انسانی ټولنې په جوړولو کې اساسی نقش لري چې دغه نقشونه په لاندې ټکو کې مطالعي لاندی نيسو:

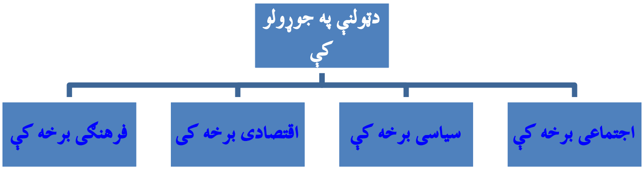

۱–اجتماعی برخه کې:

الف: ننی عصر کې زيات داسې خلک شته چې حقوق د انسان او حقوق بشر لافې وهی ولې د ضرورت پر وخت سره د ډېر قدرت نه د دوی عملی گامونه ډېر ضعيف وی اساسی علت يې همدا دی چې انسان نشی کولی هغه درد احساس کړي چې کله پرې خپله اخته شوی نه وي. هغه انسان چې خپل ژوند کې کله نه وږی شوی او نه تږی شوی وي. څرنگه کولی شي د وچکالۍ او جنگونو پر وخت د هغه چا لوږه احساس کړي چې په ورځو او په هفتو څه نه پيدا کوی او په مياشتو له تندې څخه ځوريږي، د رمضان مبارکې مياشت روزه دغه احساس د انسان په وجود کې ژوندی کوي.

ب: بل هغه مشکل چې ننۍ ټولنه ورڅخه ستړې ده کور سوزونکی جنگونه دي، چې حتی پر مختللی تکنالوژی هم د بشری منفعت پر ځای په شر باندې بدله شوی ده، د رمضان روزه انسان په اخلاقی مرحله کې تربيه کوي او د انسان وجود کې د انسان دوستۍ حس پيدا کوي او پوهوی يې چې بی هدفه جنگونه او يو بل ته کنځل کول د يو مومن انسان سره نه ښايي او حتی که څوک ورته کنځل وکړي او جنگ او بد اخلاقۍ ته يې دعوت کړي ورته وايي

زه روژه یم او دغه شخصیت جوړونه په رمضان کې یو تمرین دی د وروسته میاشتو لپاره.

۲– سیاسی برخه کې:

د رمضان مبارکه میاشت مسلمانانو ته ایمانی تقویت ورکوی او دوی د اسلام مقدس دین د کامل تطبیق د خدمت لپاره هڅوی کله چې مسلمانان له نفس سره جهاد تمرین کړي او پدې کې غالب شي نو ددین اووطن له دښمنانو سره جهاد هم په ښه ډول سره کولی شي د اسلام تاریخ او دنبوت عصر ددی حقیقت غوره نمونه ده د نبوت د عصر لوی عسکری او سیاسی حادثات د رمضان مبارکه میاشت کې شوی دي د بدر غزا چې اللهﷻ د الیوم الفرقان (د حق ا وباطل ترمنځ جدا یی) په نوم سره یاد کړی ده او د مسلمانانو لپاره لویه کامیابی وه او ویي کولی شو د اسلامي حکومت لومړی پایه د تجاوز ګرانو مقابل کې مستحکمه کړي د رمضان المبارک همدې میاشت کې وه، د مکی فتحه چې دجزیرة العرب په سطحه لویه فتحه وه او نړیوالو ته د اسلام د انتقال یو لار شوه د رمضان المبارک میاشت کې ترسره شوه. همدغه د مومنانو قوی ایمانی قوت و چې د رمضان المبارک میاشت کې یې هغوی دغسې کامیابیو ته ورسول او اسلامی حکومت او مدنیت نشی کولی چې یو هیواد کې تر هغه وخته مستحکم شي ترڅو پورې چې د هغوی د معنویت پایې ضعیفی وي.

۳– اقتصادی برخه کې:

د رمضان مبارکه میاشت د مسلمانانو په ژوند کې د اقتصاد او عدم اسراف لپاره یو ښه اسلوب دی کله چې مسلمانان د رمضان مبارکې میاشت روزه د الهی احکامو مطابق په هماغه کیفیت او اصلیت سره ونیسي چې پیغمبرعليه السلام نیوله نو دا په متوسط او میانه اقتصاد باندې د نفس د تربیت لپاره ښه فرصت دی او کله چې ددی عمل ترسره کولو سره خپلو مالونو کې د فقیرانو او مسکینانو په حق باندې قایله شي، او هغوی ته د مرستو رسولو لپاره څه

موسسې جوړې کړي او هغوی ته دکار زمينه برابره کړي په حقيقت کې دفقر لمنه له اسلامي ټولنې څخه پوره ټوليږي.

ولې متاسفانه نني عصر کې داسې خلک شته دي چې ددې پر ځای چې د رمضان المبارک مياشت کې دکور مصارف نيم کړي بلکې نفساني خواهشاتو ته د تسليمۍ او په عاداتو باندې دعباداتو بد ليدلو له مخې د کورونو مصارف درې او څلور چنده زياتيږي او ددې په ځای چې رمضان د بيدارۍ او مبارزې مياشت وي لکه د مکي فتح او د بدر غزا چې دې مياشت کې ترسره شوې در مضان مياشت د خوب استراحت او بيکارۍ په مياشت بدليږي.

۴– فرهنګی برخه کې:

د رمضان مبارکه مياشت مسلمانان د شيطانی او جاهلی فرهنګونو له پيروۍ څخه د اسلامی فرهنګ پيروی ته را کشوي له الله ﷻ سره د مومنانو ارتباط لا قوی کوي، او د دوی محبت له مهربان پروردګار سره لازياتيږي، د جاهلی فرهنګو پيروي ددې فرهنګو د محبت په اساس کيږي، او کله چې د انسان زړه الهی محبت ته زيات تمايل پيدا کړي په همغه اندازه د ايمانی فرهنګ تطبيق د انسان د وجود په داخل او خارج کې قوی کيږي.

د روژې او رمضان فلسفی

۱– د فرصتونو فلسفه:

د رمضان المبارک مياشت د فرصتونو مياشت ده په حقيقت کې دټولو لپاره ښه چانسونه دي، د رحمتونو د نزول فرصت، د شيطان له شره د نجات فرصت، الهی دربار ته د ګرځيدلو او توبی فرصت، له ګناه څخه د لرې والی فرصت، د نورو د خدمت فرصت، د عملونو د زياتوالی فرصت، د ليلة القدر فرصت، د جنت د دروازو د خلاصوالی فرصت، د دوزخ د دروازو د بندوالی فرصت، د جنی شيطانانو د بندی کيدلو فرصت، د فرضو په اندازه د نفلونو د حساب پورته تللو فرصت، او يا چند ته د فرضو د حساب د لوړوالی فرصت.

۲– د رمضان د ثواب فلسفه:

د روژې ثواب لکه د نورو عباداتو له ۱۰ څخه تر ۷۰ پورې نده بلکې د ثواب اندازه یې اللهﷻ ځانته پرې ایښې ده چې زه د غه ثواب خپلو بندګانو ته ورکوم، امام قرطبی پدې هکله وایي: د رمضان المبارک میاشت فضیلت ډېر زیات اولا هم زیات ثواب لري، ددې میاشتې په فضیلت کې کافی ده چې اللهﷻ دغه میاشت ځانته پرې ایښې ده، لکه حدیث شریف کې چې راځې رسول اللهﷺ فرمایي: «یقول الله تبارك وتعالی کل عمل بن ادم له الا الصوم فانه لی وانا اجزی به» الله تبارک وتعالی فرمایي د انسان هر عمل د هغه ده مګر روژه هغه زما ده او زه یي عوض ورکوم.

ځکه د رمضان روزه دوه ځانګړتیاوې لري.

الف: روزه د انسان لپاره له نفسانی او شهوانی لذتونو څخه مانع ګرځي. چی نور عبادات نشي کولی دغسې مانع ایجاد کړي.

ب: روزه د بنده او رب ترمنځ یو راز دي، چی پدې اسرارو پرته له اللهﷻ څخه بل څوک نه پوهیږي. بناء روزه اللهﷻ ته خاص ده، او نور عبادات په ظاهره او ښکاره وي چې د ریا او خلکو غولونی امکان لري ولی روزه کې هیڅ نوع ریا نه راځي.

۳– د درې ګونو اړیکو کلکولو فلسفه:

حقیقی ایمان درې ډوله ارتباطات تامینوی (د انسان ارتباط له خپل ځان، خالق او ټولنې سره) د رمضان مبارکه میاشت دغه ارتباطات نسبت پخوا ته لا محکم او قوی کوي. روزه دار انسان لومړي د خپل بدن د اعضاو سره ارتباط کې هڅه کوي چې ټول مثبت استعمال کړي بیا خپل ارتباط له خالق ذات سره مستحکموي او هیڅکله داسې کار نکوي چې د الهی اوامرو مخالف وي. او په دریمه مرحله کې خپل روابط له ټولنې سره په انسانی او اخلاقی ډول سره تامینوي.

۴– د انسان جوړونی د کورس فلسفه:

د ټولو رشتو پوهان د خپلو لاس لاندې خلکو لپاره کلنۍ عملی کورسونه جوړوي چې ددې رشتی متخصصین له دې کورسونو څخه په استفادې سره د خپل مسلک د تقویت لپاره پکې برخه اخلی، او دغه د مسلک تقویه د دوی لپاره په پاتی کال کې د ښه رشد او عالی خدمت زمینه جوړوي. د رمضان مبارکه میاشت د انسان جوړونی لپاره یو عملی کورس دي. ځکه مومن انسان پدې میاشت کې دبدن ټول اعضا د الهی احکامو مطابق جوړوی او حتی داسې حالاتو کی چې تنها وی او له خوړلو، څښلو او شهوت څخه د استفادی ټول امکانات ورته برابر وی خو بیا هم د خالق ذات به یاد لرلو سره ځان له دغو اشتباهاتو څخه ساتی. د جنګ او نورو اشتباهاتو پر وخت فورا جانب مقابل ته چې ده ته یي کنځا کړې وایي زه روزه یم، پدي میاشت کې حقیقی مسلمانان د حلالو خوړلو او څښلو څخه هم ځان ساتی او له رمضان څخه وروسته پدې فکر وي چې مادې میاشت کې له حلالو څخه ځان وساته نو نورو میاشتو کې کوشش کوي له حرامو څخه هم ځان وساتي.

۵– د کاملې روژې فلسفه:

د رمضان مبارک د میاشتې د روژې یو شرط د انسان بدن د ټولو اعضاو روژه کیدل دي. ځکه رسول اللهﷺ فرمایي: څوک چې بدې خبرې او بدکارونه پري نږدي نو الله ﷻ د هغه خوراک او څښاک پریښودلو ته ضرورت نلري. مسلمان انسان کوشش کوي چې د رمضان مبارکه میاشت کې دبدن ټولو اعضاو سره د الله ﷻ عبادت وکړي.

الف: روژه لرونکی غوږ

د الهی ارشاداتو او نبوی سنتو په اساس روژه لرونکی انسان خپل غوږ هم روژه کوي. او د ټولو هغه امورو له اوریدلو چې د الله ﷻ رضایت پکې نه وي څخه اجتناب کوي. او خپل غوږونه د قران کریم د تلاوت، الهی احکامو، نصیحتونو او ټولو مثبتو امورو په اوریدو باندې مشغولوي.

ب: روژه لرونکی ژبه

مسلمان پښپله ژبه روزه نیسی، خپله ژبه بدو خبرولکه غیب، خبر لوڅي، بی ځایه توقې، زیاتی خبرې کول، په نورو له ریشخند وهلو څخه ساتی. ترڅو یې ژبه له بدیو څخه په عادت کیدو باندې ساتل شوې او د رمضان د مبارکې میاشتې د روژې په برکت په نورو میشاتو کې هم خپله ژبه د اللهﷻ په عبادت باندې عادت کړي روزه لرونکی شخص نه تنها دا چې خپله په چا تجاوز او یا چا سره جنګ او بی ادبی نکوي بلکي حتی کله چي نورو ورته اذیت ورسوي او یا ورته کنځل وکړي. هم صبر کوي، حضرت رسول اللهﷺ فرمایي چې کله څوک له روزه لرونکی سره جنګ وکړي او یا هغه ته کنځل وکړي دی ورته وایي زه روزه لرم.

ج: روزه لرونکی سترګي

روزه لرونکی هڅه او کوشش کوي ترڅو خپلې سترګې د محارمو له لیدلو څخه حفظ کړي او هره لحظه خپلي سترګي د قران کریم په لیدلو د کتابونو په مطالعه او نیکانو سره په ناسته او هغو پوهانو سره عادت کړي چې دی نیکیو ته تشویقوي.

د: روزه لرونکی زړه

د انسان زړه هغه وخت روزه لرونکی وي چي فکر او انګیرنه یې د نیکیو خوا ته وي. دی هیڅکله بدیو ته فکر نکوي بلکی کوشش کوي چې د روژې په لرلو سره خپل فکر مثبت اړخ ته متوجه کړي. د نورو له هغو اشتباهاتو څخه چې دده حق کې یې کړې دي تیریږي او ځان د نورو سره د محبت او امادګی لپاره تیاروي.

هـ: روزه لرونکی نفس

روزه لرونکی انسان کوشش کوي چې خپل نفس تربیه کړي او هغه له نفس اماره بالسوء څخه په نفس لوامه باندې بدل کړي او له هغې وروسته یې په نفس مطمئنه باندې واړوي چې مخکی مو تشریح کړ.

و: روزه لرونکی نفس

هغه وخت چې څوک خپل لاسونه په نیکۍ عادت کړي او فقیرانو ته یي په لاس اوږدولو مصروف کړي او د مظلومو انسانانو د رفع کولو لپاره هڅه او کوشش کوي.

۶– د دوزخ د دروازو او شیطان تړلو فلسفه:

د رمضان مبارکه میاشت کې شیطان په زنځیرونو باندې تړل کیږی او دا یو نوع الهی رحمت دی چې هغه جني شیطان چې هره لحظه انسانان ګناهونو او د الهی احکامو نافرمانی ته هڅوي او نه پریږدي چې انسان د نیکیو په لور حرکت وکړي د رمضان مبارکې میاشت په برکت سره دغه شیطانان تړل کیږي، او مومن انسان ته فرصت وي چې ځان د شیطان په مقابل کې تقویه کړي او په نیکیو قدم ایښودلو سره نورو میشاتو کې هم دغسې مقاومت ولري، چې ان جنی شیطانان ونشي کولی دی وسوسه کړي. او پدې ډول مطمینه نفس یي هره لحظه له اللهﷻ سره ارتباط ولري او څوک چې له اللهﷻ سره ارتباط ولري شیطان ورڅخه تښتي. ځیني خلک ټوله ملامتی په شیطان اچوي او وایي دا شیطان زموږ ترمنځ خنډ دی ولې اوس دغه بهانه هم له منځه ځي ځکه شیطان وسوسه نشي کولي.

دلته یوه پوښتنه مطرح کیږي چې کله شیطانان تړلي دي نو ولې یو تعداد خلک د رمضان مبارکه میاشت کې ګناه کوي؟

ددې پوښتنې ځواب کې لومړی باید یوه مهمه موضوع را یاده کړو او هغه دا چې څوک ګناه وکړي نو په زړه یي تور داغ لګیږي چې د زړه معنویت یي داغ دار کوي خو که توبه وکړي او نیکیو خوا ته راشي دغه تور داغ یي له زړه څخه پاکیږي ځکه الله فرمایي ﴿إِنَّ ٱلۡحَسَنَٰتِ يُذۡهِبۡنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِۚ﴾ «بی‌شکه نیکیانی بدیانی وړي».

پدی شکل سره ویلی شو چې هره نیکی بد اعمال نابود او Delete کوي او د انسان زړه د وباره پاک اوصاف کوي، ولې هغه خلک چې همیشه ګناه کوی او همیشه د اللهﷻ په نافرمانۍ باندې مشغول دی او هیڅکله د توبې او بازګشت په فکر کې ندي دغه تور داغ د هرې ګناه په کولو سره زیاتیږي او

بالاخره د انسان ټول زړه تورشی او کله چې څوک پدغسی معنوی قلبی مرض باندې مبتلا شي شیطان دده زړه په لاس کی راوړی وي، او هغه یې په انسانی شیطان بدل کړي وي. او داسې یې د خپل تاثیر لاندی راوستی وي چې هره نیکی ورته بدی او هره بدی ورته نیکی ښکاري، او کله چې شیطان چا باندې حاکمیت پیدا کړي هغه خپل پیرو ګرځوي او یوه شیطانی وظیفه ورته سپاری اوس نو دا شخص خپله شیطان شوی دی او کله چې دا مخکی حدیث لولو چې جنی شیطانانان تړل شوی دی نو نه باید هیر کړو چې هغه انسانانو چې خپل ځانونه د بدو اعمالو په کولو سره د انسان لباس کې په شیطانانو بدل کړی دي، او د دوی نفسونه (اماره بالسوء) ګرځیدلی دی، سره له دی چې جنی شیطانان تړلی دي دده دغه شیطانی نفس هر وخت هغه بدۍ ته کشوي حتی د رمضان مبارکه میاشت کې د الهی رحمت په اساس دغو خلکو ته هم فرصت دی چې دوباره رجوع وکړي او مخکی له دې چې عزرائیل سره ملاقت وکړي او د مغفرت او توبی دروازې یې پر مخ بندې شي فورا د نیکیو خوا ته لاړ شي او د ر مضان المبارک او د رحمت د نزول دمیاشتې له فرصت څخه چې د ټولو لپاره دی استفاده وکړي ځکه رمضان کې د رحمت مغفرت او له دوزخ څخه د ازادی دروازې ټولو ته خلاصې دي. او د توبی دروازه یې هم په مخ باندې داسې خلاصه ده چې د رمضان په هره لحظه کې کولی شي توبه وکړي او ځان د نیکانو په صف کې شامل کړي.

۷– د رحمت د لسو (۱۰) ورځو فلسفه:

د اسلام پیغمبر د رمضان مبارکه میاشت په درې لسیزو ویشلي ده او اولې لس ورځ یې د رحمت په نوم نومولې دي. ځکه دغو لس ورځو کې د انسانی ټولنې ټول اطراف الهی رحمت نیولی وي او لوی رحمت هغه فرصت دي چې ګنهګارو انسانانو ته ورکول کیږي چې د رمضان مبارک میاشت څخه په استفاده خپل ځان له هلاکت څخه خلاص کړي. او هغو خلکو سره یو ځای شي چې الهی رحمت کې داخل او د جنتیانو په صفونو کې دي.

د رمضان میاشت حقیقت کې الهی رحمت ته بیا ګرځیدل دي. او مونږ هغه انسانان یو چې اشتباهات را څخه صادریږي، او مومن انسان کولی شي دعفوې له دغه الهی فرمان څخه په استفاده سره خپل ځان د نبیانو، صدیقینو، شهیدانو اوصالحینو قطار کې راولي.

۸– د مغفرت د لسیزې فلسفه:

ډیر خلک داسې فکر کوي چې دځه ګناهونو په ارتکاب سره اوس د شرمنده او تور مخ په ډله کې راغلي دي او هیڅ لاره نشته چې د نیکانو په صف کې داخل شي. اوس د رمضان دویمه لسیزه ده چې مغفرت نومیږي او دا ددغسې خلکو لپاره فرصت ده چې راشي او خپلو تیرو ګناهونو څخه که هر څومره زیات هم وی توبه وکړي ځکه د مغفرت او ښښنی دروازه ټولو ته خلاصه ده.

۹– دوزخ څخه د ازادۍ دلسیزې فلسفه:

ټولو ته واضحه ده چې ډیر جمهور رئیسان اداری دولتی شخصیتونه او شاهان د اختر، د استقلال او ازادۍ جشن او نورو د خوښیو په ورځو کې زرګونه بندیانو ته عفوه کوي او هغه ازاد وي، د رمضان مبارکه میاشت کې دځینو هغو خلکو لپاره چې څه اشتباهات او ګناه یې کړې او د دوزخ مستحق شوی دي او د دوزخیانو په لست کې یې نوم راغلی دی فرصت ورکول کیږي ترڅو له الهی رحمت څخه په استفادې سره دوباره د هدایت لاره خپله کړي او د رمضان المبارک میاشت په استفادی سره چې د رحمت د نزول میاشت ده په اوله لسیزه کې چې د رحمت لسیزه ده دنیکانو صف کې داخل شي او دویمه لسیزده کې چې د مغفرت لسیزده ده ځان د عفوه شوو صف کې داخل کړي اوپه دریمه لسیزه کې له دوزخ څخه د ازادو شوو په صف کې راشي.

۱۰– د آسمان د دروازو خلاصیدلو فلسفه:

امام مسلم له ابوهریره‌رضي‌الله‌عنه څخه روایت کوي چې رسول الله فرمایي: «اذا جاء رمضان فتحت ابواب الرحمة وغلقت ابواب النار وصفدت الشیاطین» وفی صحیح البستی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: «اذا کان رمضان فتحت له ابواب الرحمة وغلقت ابواب جهنم وسلسلت الشیاطین» یعنی کله چې رمضان راشی د رحمت دروازې خلاصې شي او د دوزخ وتړل شي او شیطان هم په زنځیرونو کې وتړل شي.

۱۱– د روزه لرونکی د خولې دبوی فلسفه:

د روزه لرونکی د خولې بوی د الله‌جل‌جلاله په وړاندې له مشکو څخه غوره ده که څه هم الله‌جل‌جلاله انسانانو ته د نظافت او پاکۍ امر کړی دي او پیغمبر‌صلی‌الله‌علیه‌وسلم د خولې پاکوالی لپاره مسواک او د خوله وینځل سنت کړي دي، ترڅو د چا خوله مکروبی نشي او بدبوی ترې لاړ نشي، همدارنګه پیغمبر هغه خلک چې خامه اوږه او یا پیاز خوري مسجد ته له راتګ څخه منع کړي دي. ترڅو د دوی دخولې بدبوي د نورو د اذیت لامل ونه ګرځي، ولې د روژتی د خولې بوی شاید بد هم وی او کیدای شي ښه هم نه وي، خو د الله‌جل‌جلاله په وړاندې بی نهایته قیمته دي، او له مشکو څخه غوره دي، ځکه ددې بوی علت په نظافت کې بی توجهی نه بلکی دالهی حکم مطابق روژه نیول دي[۱].

۱۲– د رمضان د عمرې فلسفه:

د رمضان المبارک میاشت د قد سیت په خاطر دې میاشت کې دعمرې فضیلت هم زیاتیږي، او په روایت کې دي چې د رمضان عمره د فرضی حج سره مساوي ده.

---

۱ - «حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الصِّيَامُ جُنَّةٌ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَجْهَلْ وَإِنْ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ مَرَّتَيْنِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِي الصِّيَامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا» البخاري / حدیث ۱۷٦۱

۱۳- دقدر د شپو فلسفه:

کیدای شی یو مسلمان ته پوښتنه پیدا شي چې د مخکنیو پیغمبرانو امتونو زیات عمرونه لرل او کیدای شی هغوی نسبت دوی ته زیات عبادت کړي وی لکه د نوحعليه السلام پیروان چې له زرو کلونو زیات و، ولې زما عمر شاید له شپیتو اویاو څخه وانه وړي، نو که هر څومره عبادت وکړو د هغوی اندازی ته رسیدلی نشو، خو اللهﷻ د خپل رحمت په اساس د یوې شپې عبادت د زرو میاشتو د عبادت په اندازه بیان کړی دي ﴿لَيۡلَةُ ٱلۡقَدۡرِ خَيۡرٞ مِّنۡ أَلۡفِ شَهۡرٖ ۝٣﴾ «د قدر شپه له زرو میاشتو عبادت څخه غوره ده».

کله چې ۱۰۰۰ په ۱۲ میاشتو تقسیم کړو مساوی کیږي له ۸۳ و سره او چې څوک د خپل شپیته کلن عمر دقدر شپو کې عبادت وکړي او ۶۰ په ۸۳ کې ضرب کړو ۴۹۸۰ کلونه کیږي، چې د نوحعليه السلام د امت د عمر څلور چنده کیږی.

۱۴- دریان فلسفه:

ریان د، ری له کلمی څخه دسیرابه کیدلو په معنی ده، چې کله څوک د اللهﷻ د رضایت لپاره روزه نیسي او د تندې احساس کوي اللهﷻ ورته جنت کې یوه دروازه تخصیص کړې ده چې ریان نومیږي، یعنې دسیرابې دروازه، دا دروازه ځانته روزه دارانو ته ده، چې د تندې له لرلو سره د اللهﷻ د رضایت د کسب په خاطر ځانونه له څښلو څخه ساتلی دي او هغه وخت بیا څښل کوي چې د اذان غږ یې غوږ ته ورسیږي.

حضرت سهلرضي الله عنه وایي چې رسول اللهﷺ وفرمایل: جنت کې یوه دروازه ده چې ریان نومیږي، او د قیامت په ورځ له هغې څخه روژتیان جنت ته داخلیږي، او پرته له دوی بل څوک ترې نشې داخلیدلی. بیا به وویل شي روژتیان چیرې دي؟ پرته له دوی بل څوک ترې جنت ته نشي داخلیدلي، او

کله چې جنت ته داخل شي هغه دروازه به بنده شي او هيڅوک پرته له دوی څخه داخليدلی نشي[۱].

۱۵– د قران کريم د نزول د شکر فلسفه:

فعلا چې دنيا کې کوم قانون کوم سياسی مکتب تطبيق کړی دی ندی توانيدلی چې خلک سره متحد کړي، بلکې د جنګ لمن او وحشت ورځ په ورځ زياتيږي، ولې قرآن کريم د خپلو الهی احکامو سره وکولی شو چې ډير تياره او وحشي ملتونه يي د مدنيت خوا ته بوتلل، ګوستاولوبون اعتراف کوي چې الهی قانون وکولی شو چې عربی جزيرې چې وحشت کې ژوند کو متحده کړي.

هغه انسانان چې خپلې لونې يې ژوندې خښولې د قران له نزول څخه وروسته يې د لونو په محبت او د لونو په لرلو افتخار کول شروع کړ.

د رمضان مياشت د قران د نزول او انسانيت باندې د الهی رحمت د نزول مياشت ده او د رمضان المبارک مياشت روزه حقيقت کې بشريت باندې ددغه الهی رحمت دنزول شکر دی.

۱۶– د روژې د کيدلو او قبول فلسفه:

ډير خلک پوښتنه کوي چې ايا د هغه شخص روزه سيي ده چې لمونځ نکوي، دلته لازمه ده چې دکيدلو او قبليدلو ترمنځ فرق وکړو د بی لمانځه انسان روزه کيږي ولې مهمه پوښتنه داده چې ايا روزه يې داللهﷻ دربار کې قبليږي، روزه ددې لپاره ده چې انسان تقوا ته سوق کړي، او هغه وخت روژه قبليږي چې دتقوا اثار ديو شخص په وجود کې وليدل شي او بی لمانځه انسان هيڅکله با تقوا نه وي.

۱- «عَنْ سَهْلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرَّيَّانُ يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ يُقَالُ أَيْنَ الصَّائِمُونَ فَيَقُومُونَ لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ» البخاري.

بناء سره له دې چې فرض یې ادا شوي او روزه یې شوې ده ولې د الله ﷻ په وړاندې قبلیږي نه ځکه الله ﷻ دنیکانو روزه قبلوی او چا چې الله ﷻ سره خبرې قطع کړي او خبرې نکوي نیک کاره ندي، ځکه لمونځ له الله ﷻ سره خبرې کول دي او د لمانځه ترک له الله ﷻ سره د رابطې ترک دي.

۱۷ – د رمضان د حقیقت د درک فلسفه:

کله چې غواړو د رمضان المبارک میاشت روزه ونیسو، نو دوه مهمې پوښتنې دی چې په دې هکله له خپله ځانه پوښتنه وکړو:

لومړۍ پوښتنه د رمضان لومړیو ورځو کې ځواب ته ضرورت لري، او دویمه پوښتنه د رمضان وروستیو ورځو اویا هم له ختم څخه وروسته لومړۍ پوښتنه: روزه د څه شرطونو سره الهی دربار کې د قبول وړ ګرځي.

دویمه پوښتنه: آیا زما روزه دې ټولو مشقاتو ګاللو سره د الله ﷻ دربار کې قبوله شوې ده؟

د لومړۍ پوښتنې ځواب کې ویلی شو د اسلام مقدس دین کې دهر عمل قبول دری شرطونه لري چې دغه شرطونه باید د رمضان روزه کی هم وجود ولري.

لومړي شرط: د اخلاص موجودیت په عمل کې: کله چې دانسان عمل خاص د الله ﷻ د رضایت لپاره نه وي بلکې د انسانانو، مصلحتونو او نفسي خواهشاتو او غیره لپاره وي د انسان عمل الهی دربار کې نه قلیږي.

دویم شرط: ددغه نیک عمل مطابقت د رسول الله ﷺ له سنتو سره: کله چې کوم مسلمان څه نیک عمل وکړي ولې عمل کې د خپل فکر او انګیرني څه کار وکړي او د پیغمبر ؑ خبرې خپل عمل کې مراعات نکړې دده دغه نیک عمل الهی دربار کې نه قبلیږي.

دریم شرط: له حلالو غذاګانو څخه د افطارى او سحری غذا خوړل.

د رمضان مبارکې میاشت فضایل

اللهﷻ د خپلو مخلوقاتو ترمنځ چاته ډیر زیات فضیلت ورکړي دي. لکه په ځایونو کې ډیر زیات فضیلت مکی مکرمې، اشخاصو کې زیات فضیلت پیغمبرانو ته، په کتابونو کې زیات فضیلت الهی کتابونو، په میاشتو کې ډیر زیات فضیلت د رمضان میاشت، په ورځو کې د جمعی ورځ او شپو کې زیات فضیلت شپه د قدرشپی ته ورکړي شوي دی.

اللهﷻ د رمضان میاشتې ته څه فضایل ورکړي دي چې نورو میاشتو کې نشته ده دغه فضایل یو مومن انسان ته رحمت دي ترڅو له ټولو استفاده وکړی له الهی عذاب څخه د ځان خلاصولو، الهی دربار ته د نزدې کیدلو، د جنت حصول، له دوزخ څخه د خلاصون لپاره هڅه او کوشش وکړي د هدایت لاره اختیار کړي له بدیو ځان وساتي.

د رمضان المبارک میاشت فواید کولی شو لاندې ټکو کې خلاصه کړو:

۱- دې میاشت کې دالهی رحمت دروازې خلاصیږي او هره شپه ملیونونه انسانان دوزخ څخه ازادیږي.

۲- دې میاشت کې دجنت دروازې خلاصیږي.

۳- دې میاشت کې د دوزخ دروازې بندیږي

٤- دې میاشت کې جنی شیطانان تړل کیږي ترڅو انسان تنها د نفس مقابله کې مشغول شي او وکولي شي سیي عبادت وکړي.

٥- هره ورځ او هره شپه مبارکه ده.

٦- یواځې ددې میاشت دقیقی نه بلکې ثانیي هم ډیر زیات ارزښت لري، چې هرې ثانیې څخه استفاده د نیکبختیو نصیب کیږي.

۷- فرض اعمال دې میاشت کې اویا مرتبې جګیږي.

۸- نفل اعمال د فرضو په ځای محاسبه کیږي.

۹- دی میاشت کې د روژه تی ټولې پخوانۍ او نوې ګناوي ببښل کیږي.

۱۰- دي میاشت کې عمره د حج معادله ده[۱].

د روژې د احکامو په هکله پوښتنه

پوښتنه: د رمضان روژه څه حکم لري؟

جواب: د رمضان المبارک میاشت روزه په هر مسلمان باندې فرض عین دي.

پوښتنه: د رمضان دفرض والي دلیل څه شي دی؟

جواب: د رمضان المبارک میاشت روزه د قرانی ایاتونو، د رسول الله احادیثو او اسلامی امت اجماع په اساس فرض عین دي.

الف: له قران څخه د روژې د فرضیت دلیل: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ۝١٨٣﴾ دې آیت شریف کې ﴿كُتِبَ عَلَيۡكُمُ﴾: معنی ده په تاسې باندې فرض شوې ده، همدرانګه آیات شریف دی ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهۡرَ فَلۡيَصُمۡهُۖ﴾.

ب: د حدیثو څخه دلیل: عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمایي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: اسلام په پنځو بناګانو بنا شوی دی، د لا الله الا الله وان محمدا رسول الله شهادت ورکول، لمونځ کولو، زکات ورکول، حج کول، او روزه نیول[۲].

د اسلامی امت اجماع پدې ده چې د رمضان روزه فرض ده او منکر یې کافر دی.

پوښتنه: د روزی حکمت کومې نقطې کې دي.

۱- وروى النسائي أيضا عن ابن عباس قال قال رسول الله)صلى الله عليه وسلم(لامرأة من الأنصار: «إذا كان رمضان فاعتمري فإن عمرة فيه تعدل حجة».

۲- فحديث ابن عمر رضي الله تعالى عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلاّ الله، وأنّ محمّداً رسول الله، وإقام الصّلاة، وإيتاء الزّكاة، والحجّ، وصوم رمضان».

جواب: د روژې حکمت لاندې نقطو کې دی.

۱- د روژې حکمت لاندې نقطو کې دی. ﴿وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝١٨٥﴾.

۲- د تقوا وسیله ده ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۝١٨٣﴾.

۳- شهوانی خواهشاتو باندې د غلبې وسیله[1].

٤- په مسکینانو د عطف او رحمت موجب ده.

٥- له فقیرنو سره همدردی ده.

٦- د شیطان د لارې بندول دي. «إنّ الشّیطان لیجري من ابن آدم مجری الدّم، فضیّقوا مجاریه بالجوع» شیطان انسان سره لکه د وینې په شان ځي نو لارې یي په لوږې سره تنګې کړي.

پوښتنه: په کوموشرایطو چا باندې روژه فرض کیږي.

جواب: په لاندې شرایطو یو تن باندې روژه فرض کیږي.

۱- مسلمان وی په کافر روژه فرض نده.

۲- عقل ولري په لیونی روژه فرض نده.

۳- دبالغ وی په نابالغ ماشوم روژه فرض نده، اسلام مقدس دین کې بالغ کیدل د بلوغ دعلامت پّ اساس وي مشخص سن نلري حکه د ګرمۍ او یخنۍ او جغرافیایي وضعیت په تغیر سره په بلوغ کې تفاوتونه شته دي.

٤- د روژې په فرض والی علم ولري، او که څوک داسې منطقه کې وي چې له روژې څخه هیڅ خبر نه وي نو روزه ورباندې فرض نده، دا شرط پخوا وخت کې ممکن و، ولې ننی عصر کې چې ټولنیزې رسنۍ عامی دي هر سړي چې ددنیا هر کنج کې وي له روژې څخه خبریږي.

پوښتنه: په یو شخص باندې د روژې د وجوب شرایط څه دي؟

۱- «یا معشر الشّباب: من استطاع منکم الباءة فلیتزوّج، فإنّه أغضّ للبصر، وأحصن للفرج، ومن لم یستطع فعلیه ب روزه ، فإنّه له وجاء».

جواب: د روزی د وجوب ادا شرایط عبارت دي له:

۱- له مرض څخه روغ والی ﴿وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ «څوک چی مریض او یا مسافر و نو په همدې حساب له نورو ورځو څخه دي».

۲- مقیم والی یعنی مسافر نه وي، مسافر ته اجازه ده چې روزه ونه نیسي ولې که مسافر توان لري چې روزه ونیسي نو نیولی یې شي.

۳- د ښځې سالم والي له حیض (میاشتني عادت) او نفاس (له ولادته وروسته مریضی) څخه ښځې د حیض او نفاس پر حالت روزه نه نیسي بلکې افطار کوي او بیا بل وخت کې دغه روزې نیسي.

پوښتنه: د روزې د صحت شرطونه څه شي دي؟

جواب: د روزې دصحت شرطونه:

۱- له حیض او نفاس څخه پاکي: که ښځه د حیض او نفاس پر وخت روزه ونیسی روزه یي سیي نده.

۲- له همجنسۍ څخه اجتناب: که څوک همجنسي وکړی روزه یې فاسدیږي.

۳- د روزې دنیت لرل: که څوک ټوله ورځ وږي وګرځي او د روزې نیت ونلري او ماښام افطاري وکړي دې ته روږه نه ویل کیږي.

٤- له خوراک او څښاک څخه اجتناب: که څوک قصدا خوراک یا څښاک وکړي روزه یې باطلیږي.

پوښتنه: کوم شیان روزه فاسدوي؟

جواب: هغه شیان چې روزه فاسدوي.

۱- خیټې ته د څه شي رسیدل خوراک څښاک دوا سګرټ او غیره.

۲- همجنسي (جماع).

۳- په پوزه او یا غوږ کې د دوا اچول.

٤- ډکه خوله استفراغ.

۵- مرتد کیدل.

٦- حیض کیدل.

۷- نفاس کیدل.

پوښتنه: په روزه کې خوړل څښل او جنسی نزدې کیدل څو حالته لري؟

جواب: څلور حالته لري:

۱- اول حالت: کفاره لازمیږي.

۲- دویم حالت: تنها قضایي لازمیږي.

۳- دریم حالت: هیڅ شي نه لازمیږي.

٤- څلورم حالت: فدیه لازمیږي.

پوښتنه: کفاره څه شي ده او څه وخت په روزه لرونکی کفاره لازمیږي.

جواب: کفاره دوه میاشتې پرله پسي روزه نیول دی او درې حالاتو کې لازمیږي.

A: قصدا د یو شي خوراک.

B: قصدا د څه شي څښل.

C: خاص عورت کې نزدیکت.

پوښتنه: تنها قضایي څه وخت لازمیږي؟

جواب ک تنها قضایي لاندې حالاتو کې لازمیږي.

۱- کله چې څوک پرته له خاص عورت څخه په بل ډول ځان احتلام کړي.

۲- کله چې څوک پرته له خاص عورت څخه بل ځای کې جنسي نزدیکت وکړي.

۳- د لمس یا مچي پر وخت احتلام شي.

٤- له رمضان څخه پرته خاص عورت کې نزدیکت.

۵- په پوزه او یا غوږ کې څه قطره اچول.

٦- قصدا استفراق کول.

۷- دسر او خیټې د جراحي داسې تداوي چې خیټې یا د ماغو ته ورسیږي.

۸- دداسې شي خوړل چې غذا نه حسابیږي لکه وړې تیږې خاوره او..

۹- په ناپامۍ کې خوړل څښل لکه د اوداسه اوبه تیریدل یا له اذان اوریدو سره څښل یا خوړل.

۱۰- کله چې په زوره پرې څه کار وشي لکه په زوره خوراک څښاک یا جنسي نزدیکت.

۱۱- په شرمګاه کې د دوا یا ګوتې داخلول.

۱۲- د نفلی روزې نیت کول او بیا خوړل.

۱۳- د سفر لپاره روزه خوړل.

۱٤- کومه ښځه د حیض او نفاس لپاره افطار وکړي.

۱۵- څوک د مریضی لپاره افطار وکړي.

۱٦- قصدا د دود داخلول حلقوم ته لکه د مشک او عنبر او غیره دود.

۱۷- کله چې حامله (ماشوم لرونکی) ښځه په ماشوم د ویرې له امله د یو مسلمان داکتر له مشوري وروسته روزه وخوري.

۱۸- شیدې ورکوونکي ښځه: کله چې یوه ښځه خپل ماشوم ته شیدې ورکوي او کوم مسلمان ډاکټر ورته توصیه کړې وي چې روزه دې وخوري.

پوښتنه: کومو حالاتو کې روزه لرونکی باندې قضایي او کفاره نشته؟

جواب: لاندې حالاتو کې نه کفاره شته او نه قضایي بلکې عفوه ده.

۱- په هیرې سره خوړل څښل یا جنسی نزدیکت.

۲- په خوب کې احتلام.

۳- د مخ او پوستکی کریم وهل.

٤- د ضرورت او بی ضرورته غسل.

۵- رانجه کول.

۶- وینه ورکول.
۷- بی قصده مری ته د دود داخلیدل.
۸- بی قصده حلق ته د ګرد داخلیدل.
۹- د لاړو او خولې کې دشته شیانو تیرول.
۱۰- سهوا غوړ کې اوبه ننول.
۱۱- دغابښونو منځ کې شي خوړل خو چې له نخود څخه کم وي.
۱۲- بی قصده استفراغ کول.
۱۳- د جنابت حالت کې د روژې شپه تیریدل او سهار کیدل.
۱٤- غیبت کول.
۱۵- په تیلو او یا غوړیو دبدن غوړول.
۱٦- د خولې وینځل.
۱۷- د پوزې وینځل.
۱۸- په کوم نم دار شي کې ځان تاوول.

پوښتنه: فدیه څه شي دي او څه وخت په روزه لرونکی لازمیږي:

جواب: فدیه خوردکم یو چارک غنم او یاد هغې معادل پیسي دې چې په هغه چا لازمیږي چې ټول عمر کې د روژې نیولو توانایي ونلري.

۱- څوک شیخ فانی وي.
۲- څوک داسې مریضي ولري چې قابل صحتمندی نه وي.
۳- چاچي د ټول عمر روزه نذر کړې وی او نیولي یي نشي.

پوښتنه: نفلي روژې کومې دي؟

جواب:

۱- د محرم الحرام میاشت نهمه اولسمه، ابی قتادهﷺ وايي چې رسول الله ﷺ وفرمایل امید لرم چې اللهﷻ د عاشورا په روژې سره د انسان یو

کال مخکې او یو کال وروسته ګناهونه معاف کړي[1]. و عبدالله پسر عباسﷺ می‌فرماید: رسول اللهﷺ فرمود: «هرگاه تا سال گذشته زنده بمانم روز دهم محرم الحرام را نیز روزه مي‌گیرم»[2].

۲- د هرې میاشتې څخه درې ورځې روزه ۱۳-۱۴-۱۵- د قمري میاشتې، رسول اللهﷺ مونږ ته امر وکړ چې د سپینو ورځو ۱۳-۱۴-۱۵ روژې ونیسي، او وویې ویل چې داد ټول عمر روژه غوندې ده[3].

۳- د دوشنبې او پنجشنبې روزه: ابوهریرهؓ روایت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: د انسان اعمال اللهﷻ ته دوشنبی او پنجشنبی په ورځ تقدیم کیږی او زه غواړم چې زما اعمال داسې وخت کې تقدیم شي چې روزه ولرم[4].

٤- د شوال د شپږ ورځو روزه: ابوایوب انصاریؓ فرمايي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چې د رمضان میاشت روزه ونیسي اوبیا د شوال شپږ روزې ونیسي نو داسې ده لکه چې ټول عمر یي روژه نیولې وي[5]. قاعده داده چې د مسلمان هر عمل ته په لس چنده ثواب ورکول کیږي، څوک چې د رمضان میاشت روزه ونیسي داسې شو لکه لس میاشتې

۱- الحرام أبي قتادة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «صيام يوم عاشوراء أحتسب على الله أن يكفر السنة التي قبله» مسلم: ج ۲ / كتاب الصيام باب ۳٦ / ۱۹٦

۲- فحديث ابن عمر رضي الله تعالى عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلاّ الله، وأنّ محمّداً رسول الله، وإقام الصّلاة، وإيتاء الزّكاة، والحجّ، وصوم رمضان».

۳- «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يأمرنا أن نصوم البيض: ثلاث عشرة وأربع عشرة وخمس عشرة قال: قال: هن كهيئة الدهر» أبو داود: ج ۲ / كتاب روزه باب ٦۸ / ۲٤٤۹

٤- روي عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «تعرض الأعمال يوم الاثنين والخميس فأحب أن يعرض عملي وأنا صائم» الترمذي: ج ۳ / كتاب روزه باب ٤٤ / ۷٤۷

٥- عن أبي أيوب الأنصاري رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «من صام رمضان ثم أتبعه ستا من شوال كان كصيام الدهر» مسلم: ج ۲ / كتاب الصيام باب ۳۹ / ۲۰٤

روزه يي چې نيولې وي، او څوک چې د شوال شپږ ورځې روزه ونيسي نو ۶* ۱۰ مساوی ۶۰ = دوه مياشتی او ۱۰ + ۲ = مياشتې

۵- د عرفی د ورځې روزه هغه چا ته چې عرفه کې نه وي، اوقتادهﷺ وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل چې د عرفې د ورځې روزی ته داسې اميدوار يم چې اللهﷻ په هغې سره ديو کال مخکې او وروسته ګناه وبښي[۱].

۶- د ذی الحجی مياشتې د لسو ورځو روزه، عبد الله بن عباس وايي رسول اللهﷺ فرمايي: هيڅ داسې ورځ نشته چې د انسان نيک اعمال پکې اللهﷻ ته ډير محبوب وي، نسبت له دغو لسګونو ورحو، ويي ويل: ای رسول اللهﷺ داد اللهﷻ لاره کې جهاد، ويي ويل: او نه هم د اله د لارې جهاد. مګر دا چې څوک له ځان او مال سره جهاد ته ځی او بيرته را نشي[۲].

۷- د حرامو مياشتو (ذو العقده، ذی الحجه، محرم او رجب[۳].

۸- د محرم الحرام مياشت روژه[٤].

۹- د شعبان د مياشتې روژه[۱].

۱- لحديث أبي قتادة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «صيام يوم عرفة أحتسب على الله أن يكفر السنة التي قبله والسنة التي بعده» مسلم: ج ۲ / كتاب الصيام باب ۳٦ / ۱۹٦

۲- لحديث ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ما من أيام العمل الصالح فيهن أحب إلى الله من هذه الأيام العشر فقالوا: يا رسول الله ولا الجهاد في سبيل الله ؟ فقال ولا الجهاد في سبيل الله إلا رجل خرج بنفسه وماله فلم يرجع من ذلك بشيء» الترمذي: ج ۳ / كتاب روزه باب ۵۲ / ۷۵۷

۳- أبو داود: ج ۳ / كتاب روزه باب ٥٤ / ۲٤۲۸

٤- «أفضل الصيام بعد رمضان شهر الله المحرم وأفضل الصلاة بعد الفريضة صلاة الليل» مسلم: ج ۲ / كتاب الصيام باب ۳۸ / ۲۰۲

١٠- يو ورځ روزه يو ورځ افطار[٢].

١١- مطلق نفل: هغه روزه ده چې مکروه والی يې ثابت نه وي، او وخت يې هم تعين شوی وي[٣].

پوښتنه: د کومو ورځو روزه نيول مکروه ده؟

جواب: مکروه روزه دوه قسمه دي، مکروه تنزيهی او مکروه، تحريمی مکروه تنزيهی.

١- يوازې عاشورا روژه نيول پرته له نهې او يا يوولسمې.

٢- يوازې د جمعی ورځ[٤].

٣- يوازې دشنبی ورځ[٥].

٤- يوازې د نور ورځ.

٥- د مهرجان ورځ ورسره لمانځل.

٦- ابدي يا هميشه روزه..[١].

١- «عن عائشة رضي الله عنها قالت: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصوم حتى نقول لا يفطر ويفطر حتى نقول لا يصوم فما رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم استكمل صيام شهر إلا رمضان وما رأيته أكثر صياما منه في شعبان» البخاري: ج ٢ / كتاب روزه باب ٥١ /١٨٦٨

٢- لحديث عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال: قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: «فصم يوما وأفطر يوما فذلك صيام داود عليه السلام وهو أفضل الصيام» البخاري: ج ٢ / كتاب روزه باب ٥٥ / ١٨٧٥

٣- لقوله صلى الله عليه وسلم فيما رواه أبو سعيد الخدري رضي الله عنه: «من صام يوما في سبيل الله باعد الله وجهه عن النار سبعين خريفا» مسلم: ج ٢ / كتاب الصيام باب ٣١ / ١٦٨

٤- عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «لا تختصوا ليلة الجمعة بقيام من بين الليالي ولا تخصوا الجمعة بصيام من بين الأيام إلا أن يكون في صوم يصومه أحدكم» مسلم: ج ٢ / كتاب الصيام باب ٢٤ / ١٤٨ وعنه أيضا قال: سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول: «لا يصومن أحدكم يوم الجمعة إلا يوما قبله أو بعده» البخاري: ج ٢ / كتاب روزه باب ٦٢ / ١٨٨٤

٥- لـما روي عن عبد الله بن بسر عن أخته أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا تصوموا يوم السبت إلا فيما افترض الله عليكم» الترمذي: ج ٣ / كتاب روزه باب ٤٣ / ٧٤٤.

۷- د شک ورځې روزه.

۸- په مشکلاتو کې دمسافر روزه نیول[۲].

۹- د خاوند له اجازی پرته د ښځې نفل روژه نیول..[۳].

۱۰- د خاموشۍ (چوپ والی) روزه.

تحریمی مکروه: چې له ګناه او د الله ﷻ د حکم له مخالف څخه مشروع کیږي.

۱- هغه روزی چې له ګناه او یا اسلامي شریعت سره په خلاف شروع کیږي لکه:

الف: دواړه او غټ اختر ورځې[٤].

ب: د ایام تشریق روزه (۳ ورځې وروسته له لوی اختر څخه)[٥].

پوښتنه: روزه کې څه شی مستحب دی.

جواب: لاندې امور مستحب دي.

۱- په افطارکی عجله کول.

۲- په درې خرما و افطار کول.

۳- د افطاری پر وخت دعا کول.

۱- لحديث أبي قتادة رضي الله عنه وفيه: «فقال عمر: يا رسول الله كيف بمن يصوم الدهر كله ؟ قال: لا صام ولا أفطر» مسلم: ج ۲ / كتاب الصيام باب ۳٦ / ۱۹٦

۲- روي عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ليس من البر أن تصوموا في السفر» مسلم: ج ۲ / كتاب الصيام باب ۱٥ / ۹۲

۳- أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لا تصوم المرأة وبعلها شاهد إلا بإذنه» البخاري: ج ٥ / كتاب النكاح باب ۸٤ / ٤۸۹٦

٤- عن ابي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: «نهى النبي صلى الله عليه وسلم عن صوم يوم الفطر والنحر» البخاري: ج ۲ / كتاب روزه باب ٦٥ / ۱۸۹۰

٥- لحديث نبيشة الهذلي قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «أيام التشريق أيام أكل وشرب» مسلم: ج ۲ / كتاب الصيام باب ۲۳ / ۱٤٤

٤- سحري (پيشمنی) ته پاڅيدل.

٥- د قران کريم زيات تلاوت.

٦- په خپلو اولادونو رزق کې وسعت کول.

٧- زياته صدقه ورکول.

٨- اعتکاف کيناستل.

٩- په استنشاق کې مبالغه کول.

شپږم فصل:
د زکات فلسفه

فصل کې شاملې موضوع ګانې:

۱- د زکات مفهوم.

۲- د فرد او ټولنې جوړولو کې دزکات نقش.

الف: دفرد جوړولو کې د زکات نقش.

ب: دټولنې جوړولو کې د زکات نقش.

۳- د زکات فلسفه:

زکات د اسلامي شریعت په لغت او اصطلاح کې:

زکات په لغت کې:

د نمو او زیاتیدلو په معنی ده حضرت علیؓ وایي چي «المالُ تنقُصه النَّفقة والعِلم يَزْكُو على الإنْفاقِ»[1] ماله په مصرفولو باندې کمیږي او علم په مصرفولو باندې زیاتیږي همدارنګه د اصلاح په معنی سره هم راغلی دي، ﴿وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَتُهُۥ مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنۡ أَحَدٍ أَبَدًا﴾ [النور: ٢١] «او که د الله فضل او رحمت په تاسې باندې نه وی نو له تاسې نه به هیڅ یو اصلاح شوی نه و».

از هری په تهذیب اللغه کې وایی[2]. د مال زکات د هغه د پاکې په معنی سره ده او د فطر زکات د بدن د پاکۍ په معنی سره ده.

۱- لسان العرب تاليف محمد بن مكرم بن منظور الأفريقي المصري، بيروت: دار صادر ط ١، ٣٥٨/١٤.

۲- زكاة المال، وهو تطهيره، والفعل منه زكَّى يُزَكِّي تزكية، تهذيب اللغة تاليف الأزهري٣/٣٩٥

زکات په اصطلاح کې:

د هغه حق اداکول دي چې په مخصوص مال په مخصوص شکل د يو کال له تيريدو او د شرعی نصاب له پوره کيدو وروسته واجب شوی دی.

د زکات حکم:

زکات د قرآن کريم، سنتو، او اسلامی امت داجماع په اساس باندې فرض دی.

﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾ «لمونځ وکړي او زکات ورکړي».

دسنتو دليل: د نبی کريمﷺ حديث دی: «قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بني الإسلام على خمس شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة والحج وصوم رمضان» رسول اللهﷺ فرمايي چې اسلام په پنځو ستنو بنا شوی دی د لا اله الا الله محمد رسول الله شهادت، لمونځ کول، د زکات ورکول، حج او د رمضان المبارک مياشت روژه.

د اجماع دليل:

ټول اسلامي امت اجماع کړيده چې زکات يوه اسلامي فريضه ده.

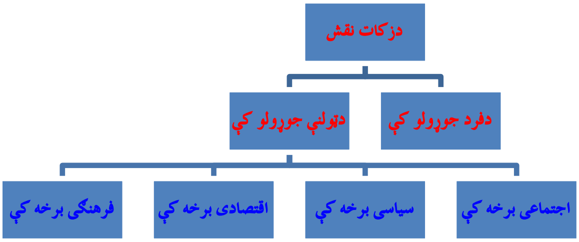

د زکات نقش:

زکات د اسلام مقدس دين يو مهم رکن دی چې په مالی او اقتصادی اړخ کې تطبيق کيږی او په فرد او ټولنه باندې خپل اثر پريږدي چې کولی شو په څو ټکو کې يې مطالعې لاندې ونيسو:

۱– د زکات نقش دفرد په جوړولو کې:

کله چي قرانی ایاتونه مسلمان انسان ته په زکات باندې امر کوي توجه و دقت ورته وکړی د هر قرانی آیات ترڅنګ د زکات یو حکم هم موجود دی، لمونځ چي د معنویت له اړخه له اللهﷻ سره د انسان رابطه مستحکموي، زکات دغه رابطه په مالی او مادی برخه کې مستحکموی ځکه هغه عیبونه چي د اللهﷻ او بنده ترمنځ فاصله راولی ډیر دی لکه د مال محبت بخیلی، غلا، لاره وهل، اختلاس، رشوت، او نور هغه خطرناک عیبونه چې د مالي نقطه له مخی د انسان وجود ته داخلیږي.

کله چې یو مسلمان الهی احکام مراعات کړي او د خپل حلال مال زکات ورکوی پدي ځای کې دی د مال له افراطي محبت څخه یو بل محبت ته انتقال کوي چې هغه د اللهﷻ محبت دی، دا مومن ثابتوی چې د اللهﷻ د رضایت لپاره له خپل مال څخه تیریږي او هغه د الله لاره کې مصرفوي، نو څرنګه حرام مال ته مخه کړي. د مال زکات د مومن ایمان ډیر قوی کوي ځکه ډیرو حالاتو کې انسانان ریا کاری کولی شي چې سلګونه رکعتونه وکړي اوریا وي او هره لحظه ریا کاری نفلونه کوی ولې ددې په عکس د اللهﷻ لاره کې مال مصرفول دا ښیي چې دا واقعا له اللهﷻ سره محبت لری او د خپل ژوند له قیمتی شي څخه د اللهﷻ د رضایت لپاره صرف نظر کوي، بناء زکات مومن انسان لاندې امورو ته را کاږي:

الف: د ایمان تقویت د الله لاره کې د مال په مصرفولو سره.

ب: له بخل څخه لری والی.

ج: د فقیرانو محبت.

د: د حرام مال له کسب څخه لرې والی.

۲- د انسانی ټولنې جوړولو کې د زکات نقش:

د انسانی ټولنې او د حیواناتو (ځنګل) ترمنځ فرق یو اساسي او مهمه نقطه کې ده هغه دا چې انسان د نورو او حیوان یوائې د ځان لپاره ژوند کوي.

دی‌شیخ باچراغ همی‌گشت گردشهر　　کزدیوودملولم وانسانم ارزوست

کله چي په انساني ټولنه کې څوک د شخص منفعت لپاره هڅه او کوشش کوي او د نورو په بربادۍ اویابې توجهۍ مشغوله شي خپل انساني شخصیت له لاسه ورکوي، د اسلام مقدس دین د ټولنې د جوړولو لپاره زکات فرض کړی دی ترڅو انسان د نورو دخیر غوښتنې لپاره خپل حلال مال مصرف کړي، او یو اندازه خپلې پیسې هغو خلکو ته ورکړي چې د مال له نعمت څخه محروم دي.

الف: اجتماعي برخه کې

کله چې یوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ د همکارۍ او عاطفي احساس موجود وي غنیان د فقیرانو مشکلات په نظر کې ونیسي د هغوی د مشکلاتو د حل لارې وګوري، اود فقر اود فقر د نښو د ورکولو لپاره هڅه او کوشش وکړي، بې‌شکه چې دې جامعه کې د جرم او ګناه اثار او اسباب تر اخري حده کمیږي ځکه په ډیرو زیاتو ټولنو کې د جرمونو او جنایتونو اساسي علت بیکاري او فقر ښودل شوې ده. زکات د فقر د ورکولو او د فقیرانو او کمزورو د لاس نیوي یوه مهمه وسیله ده، کله چې غني د خپل مال زکات به سیي او حقیق شکل د الهي احکامو مطابق اسلامي حکومت ته تقدیم کړي، او حکومت له دې مالونو څخه د فقر او بیکارۍ ضد مبارزه کې استفاده وکړي دې ځای کې ټولنې ته څومره فایدې راځي.

- د غنیانو مقابل کې د فقیرانو د بدبینۍ حس له منځه ځي، ځکه هغوی پوهیږي چې دوی ورسره کومک کیږي
- د فقر لمنه ورځ په ورځ ټولیږي او هر څوک خپل ژوند نور ماله تیرولی شي.
- کله چې دولت د زکات مال څخه تعلیمي مرکزونو او د بې وزلو د سرپرستۍ مرکزونو کې استفاده وکړي بې کارۍ او بې سوادۍ له منځه ځي.
- د ټولنې د افرادو ترمنځ دوستي او محبت زیاتیږي ځکه غنیان له فقیرانو سره همدردي کوي او د هغوی محبت ترلاسه کوي.

ب: سیاسي برخه کې

د حکومتونو یوه ستره ستونزه له فقر، بیکارۍ، بیسوادۍ، او بیچارګۍ سره مبارزه ده، دغه حکومتونه نشي کولی د خلکو ضرورتونه په پوره ډول سره مرفوع کړي او پدې شکل احیانا مجبوریږي له نورو څخه کمک واخلي چې دغه خارجي کومکونه ډیر وخت نړۍ استعمار ته کشوي او ددې په ځای چې ګټه وکړي خپل سیاسي سیادت له لاسه ورکوي، زکات د اسلامي حکومت لپاره بهترینه اقتصادي وسیله ده.

اسلامي حکومتونه کولی شي له دغه الهي قانون څخه په استفادې سره د غنیانو دمالو زکات راټول او د فقر، بیکارۍ، دیتیمانو بیسوادۍ، بې سرپرستۍ، کندو، د شهدا او معلولینو د وارثانو د مشکلاتو حل کې خپله مبارزه شروع کړي.

د اسلام مقدس دین کې اسلامي حکومت مکلفیت لري چې یوه اداره د زکات ټولولو په نامه سره تاسیس کړي دا اداره به خپل رعیت ته د دارایي د ثبت فورمه ترتیب کړي، او د هغې مطابق به کلنۍ د هغوی څخه د زکات مال راټولوي او د الهي احکامو مطابق به یې مصرفوي، چې د حکومت دا کار لاندې ګټې لري:

- کله چې حکومت د زکات مال رسما را ټول کړي، هیڅ سرمایه دار نشي کولی له دې څخه ځان خلاص کړي، بناء د فقیرانو حقوق ښه محفوظ کیږي.
- حکومت کولی شي په منظم ډول د فقر ضد مبارزه کې عملي برنامې ولري.
- حکومت کولی شي دبسوادۍ ضد مبارزه کې منظمې عملي برنامې ولري.
- حکومت به ډیره قوي مالي بودیجه ولري، د نورو څخه خیرات غوښتنې ته ضرورت نشته.

- کله چې حکومت وکولی شی د خپل رعیت مشکلات رفع کړي هلته امنیت او استقرار هم حاکمیږي.

ج: اقتصادی برخه کې

د نړۍ د ټولو هیوادونو اقتصادی مشکل په عایداتو او مصارفو کې دي، د نړۍ اقتصاد پوهان دې خبرې پسې دي چې لومړي د هیواد عایدات زیات کړي او همدارنګه د مصارفو په هکله هڅه کوي چې ترڅو بی ځایه مصارف دوی ته اقتصادی ضربه ورنکړي کله چې اسلامی هیوادونه د زکات قوانین د دولت د اقتصادی زیر بناء تقویی لپاره عملا تطبیق کړي دا به دوی ته لویه اقتصادی پشتوانه وي، او کله چې دمالونو مصارف د اسلامی احکامو مطابق اسلامی چوکاټ کې تثبیت کړي او د بی ځایه مصارفو مانع وګرځي پدې کار به هم د هیواد ملیونونه سرمایه په مبتذلو امورو، او بی ځایه فلمونو او سریالونو کې نه مصرفیږي.

د عمر بن عبد العزیز رضي الله عنه خلافت د اسلامي اقتصاد نمونه

حضرت عمر بن عبد العزیز چې د اسلام پنځم خلیفه په نوم سره مشهور دي، د خپل حکومت اساس د تقوا او ټولو اسلامی احکامو د تطبیق په اساس سره کیښود هغه به ویل که په کوم غره کې کوم حیوان وغورځیږي، نو الله جل جلاله به له ما څخه پوښتی چې ای عمره ولې دې ورته لاره نه وه جوړه کړې.

عمر بن عبدالعزیز د خپل خلافت په دوره کې د اسلامی اقتصاد قانون چې زکات یې یوه پایه ده تطبیق کړ، او نتیجه دا شوه چې دبیت المال (وزارت مالیې) مامورینو په ټولو ښارونو کې د فقیرانو په لټه کې ؤاو داسې فقیرنه پیدا کیده چې څه کومک ورسره وشي.

د: فرهنګی برخه کې

اسلامی فرهنګ د اخوت او ورور ولۍ فرهنګ دي، د اجتماعی تکافل فرهنګ دی، او د نورو مشکلاتو د حل لپاره هڅه او کوشش کوي

تو کز محنت دیگران بی‌غمی نشاید که نامت نهند آدمی

زکات دغه اسلامی فرهنګ په عملی ډول سره د خلکو ترمنځ خپروی.

د زکات فلسفې:

۱- د غنیانو سره د مالونو دنه ذخیره کیدلو فلسفه:

د اسلام مقدس دین کې مال او پیسي څه احکام لري. چې دغه اموال د الهی ارشاداتو په اساس یوائې د سرمایه دارانو لاس کې نه پاتې کیږي، بلکې غنی انسان مجبور دی چې کلنۍ ۵ / ۲ فیصده خپل مال فقیرانو ته ورکړي، دغه مال د ا سلامی دولت لخوا په قانونی او حتمی ډول له ده څخه اخیستل کیږی او په فقیرانو او مسکینانو باندې مصرفیږي کله چې یو تجار ملیاردونه ډالر ولري، او ددی زکات ترې اسلامی حکومت په رسمی ډول سره واخلي نو ټول مالونه د غنیانو لاس کې نه پاتې کیږي بلکې فقیرانو ته هم فرصت ورکول کیږي چې له دې څخه استفاده وکړي.

۲- دبی وزلو د حقوقو د حفاظت فلسفه:

د انسان لاس جوړوشوو نظامونو کې که څه هم د حقوق انسان او بشر دوستۍ ادعاګانی همیشه غوږ ونه کړنوی خود تطبیق په عملی ساحه کې بشریت تر اوسه هم په فقر او بی وزلۍ کې مبتلا دی، فقیران لا هم په غربت او بیچارګۍ اخته کیږي او مالداران نور هم د ملت وینې څښي، دغه نظامونه کله د سیوسیالزم او کمونیزم تر نوم لاندې سرمایه د دولت انحصار کې راولي، او د دولت رهبران د خپلو پلانونو مطابق ټوله سرمایه مصرفوي د ملت حق خوری او کله هم دغه بشري نظامونه د پلورالیزم په نوم سرمایه دارانو ته حق ورکوي له هرې لارې چې وي سرمایه لاس ته راوړي، او ددې مقابل کې د ټولنې او فیرانو په وړاندې هیڅ مسولیت هم نلري. د اسلامی زکات قانون چې د اسلام مقدس دین له پنځو بناو څخه یوه اساسی بنا ده، چې انکار یې کفر دی، او یوه فریضه د ه چې د هغې له ادا کولو پرته حتا د انسان حلال مال مرداریږي نو غنینان مجبوره دي چې دغه دوه نیم فیصده مال کلنی فقیرانو ته ورکړي. او هر څومره چې سرمایه زیاتیږي په هماغه اندازه د زکات مال هم زیاتیږي، چې ددغو مالونو عادلانه تقسیم د فقیرانو او بی وزلو مشکل له اسلامي ټولنې څخه ورکوي د زکات د نظام جاری کولو سره د فقیرانو او

مسکینانو حقوق حفظ کیږي، هغوی ته به دولت کې یوه خاصه سرمایه وي او دا سرمایه به د دوی په ګټو د دوی د ضرورتو مطابق مصرفیږي، دغه نظم ددې سبب کیږي چې فقیران د امکاناتو پیدا کولو سره بالاخره د غنیانو صف کې دریږي.

۳- د مالونو نفقه کول ددین مهمترینه برخه ده ددې فلسفه:

هر عبادت د مومن په ژوند کې خپل ځانګړی تاثیر لری او کله هم امکان لري څوک په بدنی او د بی مصرفه عبادتونو په اول صف کې قرار ولري. ولې دده ایمان هغه وخت کامل کیږي، چې دغه مومن بنده ددغو بدنی عباداتو علاوه د الله ﷻ په رضایت د مالونو په تقدیمولو کې چې مالي عبادتونه دي هم فعاله سهم ولري. او الله ﷻ په قران کریم کې زکات د لمانځه ترڅنګ کړی دی ترڅو یو مومن د خپلې بندګی دادعا لپاره دواړه په متوازی شکل سره د توان په حالت کې ترسره کړي ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرْكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ٤٣﴾ [البقرة: ٤٣]

د نفس نیکو اعمالو د پاکۍ لپاره هم ضروری ده ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ٩﴾ [الشمس: ٩]

د حیوان د غوښې پاکولو لپاره ذبحه کې ضروری ده ﴿ وَلَا تَأْكُلُواْ مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ ٱسْمُ ٱللَّهِ عَلَيْهِ﴾ مه خوري له هغه شی څخه چې د الله ﷻ نوم وربانديې یاد شوی نه وي.

د مال پاکې لپاره زکات ته ضرورت ده ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ١٠٣﴾ [التوبة: ١٠٣] «د دوی له مالونو څخه زکات واخله پدې سره یې پاک او تزکیه کړه او دوی باندې لمونځ وکړه، بی‌شکه ستا مونځ د دوی لپاره ارامنبت دي، او الله اوریدونکی او پوه ذات دي».

۴- د زکات د نظام تطبیق د اسلامی حکومت وظیفه ده:

د اسلامی اقتصاد مهمترین اساس د زکات ټولول او اسلامی د شریعت مطابق په قانونی ډول سره مستحقینو او فقیرانو ته د هغې توزیع ده. کله چې د یو حکومت مسول حقیقتا دغه نظام مراعات کړي او هغه په سيي ډول سره را ټول کړي او د خیر او نیکو کارونو کې چې د مستحقینو او مسکینانو په نفع وي هغه حقیقتا خپل مسولیت د خپل ملت په وړاندې ادا کړي، الله ﷻ ددغسې اشخاصو په هکله فرمایي: ﴿ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ٤١﴾ [الحج: ٤١] «هغه خلک چې واک ورکړو په ځمکه کې قایموی لمنځونه، ورکوی زکات، او امر بالمعروف، او نهی عن المنکر کوي او الله لره دي د کارونو انجام».

کله چې د دولت یو مسول دغه څلور کارونه مراعات کړي حقیقتا د خپله حکومت نظم یي په شرعی او ایمانی صورت سره ترتیب او تنظیم کړي دي. هم سعادت دده نصیب کیږی او هم ی د پیروانو، دغه څلور حکمونه پورته آیات کې ښه بیان شوی دی چې عبارت دي له:

الف: د لمانځه کول: کله چې دولتی مسولین د لمانځه په قایمولو کې چې د انسان رابطه له الله سره کلکوی او جوړوی کوشش وکړي او رعیت یې هم له الله سره ارتباط ولري. نو هیڅکله دغه خلک د الهی دساتیرو مخالف عمل نه ترسره کوی ځکه هغوی همیشه له الله سره ارتباط لري او څوک چې له الله سره ارتباط ولری همیشه خپله د خپلو اعمالو مراقب وي او د الله له ویرې چا باندې ظلم او تجاوز نکوي.

ب: د زکات ورکول او د زکات د امورو نظم: کله چې د یو حکومت مسولین پخپلو اقتصادی برنامو کې زکات د الهی احکامو مطابق برنامه ریزی کړی د دولت ډیر اقتصادي مشکلات له دې لارې رفع کیږي.

ج: په نیکیو امر کول: کله چې دولتی مسولین دې موضوع ته متوجه شي او خلک نیکو کارو ته دعوت کړي او ټول دولتی او ازاد خبری رسنۍ نیکیو ته د خلکو په دعوتولو باندې مصروف وي او ټولې هنرې برنامې تمثیلی پرچې

تفریحی برنامي، او خپل فلمونه نیکیو ته ددعوت په خدمت کې مقرر وي.حقیقتا کولی شي جامعه دنیکیو او اخلاقی تربیت خوا ته راوکاږي.

د: له بدیو څخه ډیر خلک له بدیو څخه د منع په حقیقت باندې ندی پوه شوي او فکر کوي چې په عبادت باندې په زوره د خلکو مجبورول، یو رنګه دغسي اسلامی حکم دي داسې حال کې چې داسې نده، دبدیو څخه د منع کولو اصلی هدف د ژوند په ټولو عملی برخو کې ده. کله چې د چا کور کې بی سوادي منتشره شي او ورونه او خویندې او د فامیل ټول اعضایې پدې منفی کار او مهلک مرض باندې مبتلا وي. دغه شخص کوشش کوي او درسي برنامو سره دوی با سواد کوي. او دوی د علم او پوهې زده کړې ته تشویقوي، حقیقت کې یې له بدیو څخه منع کړیده.

۵- زکات د مومنانو د کامیابۍ یوه علامه:

د ۱۸ پارې پیل کې چې د هغو مومنانو په هکله چې کامیابی او بري د دوی نصیب شوی دی قرانی ایاتونه راغلی دی او له دې ډلې څخه یې هغه خلک هم شمیرلی دي چې د خپلو مالونو زکات ورکوي ﴿وَٱلَّذِينَ هُمۡ لِلزَّكَوٰةِ فَٰعِلُونَ ٤﴾ [المؤمنون: ٤]

چې زکات هم ورکوي زکات ورکوونکی د الهی رحمت امید وار دي، اللهﷻ مومنانو ته باین کړی دی چې تاسې دغه دری کارونه وکړې ترخو الهی رحمت لاندې داخل شي، چې دا عبارت دي له: لمونځ کول، زکات ورکول، او د پیغمبر اطاعت کول ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ٥٦﴾ [النور: ٥٦] «او لمونځ قایم کړي او زکات ورکړي او د رسول الله اطاعت وکړي ترڅو په تاسې رحم وشي» زکات د مال زیاتیدو سبب ګرځی.

﴿وَمَآ ءَاتَيۡتُم مِّن رِّبٗا لِّيَرۡبُوَاْ فِيٓ أَمۡوَٰلِ ٱلنَّاسِ فَلَا يَرۡبُواْ عِندَ ٱللَّهِۖ وَمَآ ءَاتَيۡتُم مِّن زَكَوٰةٖ تُرِيدُونَ وَجۡهَ ٱللَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُضۡعِفُونَ ٣٩﴾ [الروم: ٣٩] «او تاسې چې کوم سود ورکړي چې زیات شي د خلکو مال کې نو دا نه زیاتیږی د الله په نزد، او هغه چ تاسې زکات ورکړي چې د الله رضا غواړي نو همدغه زیاتیدونکی دي».

۶- زکات له الله ﷻ سره د انسان د محبت اندازه ثابتوی:

هر څوک چې په ژبه د الله ﷻ د محبت دعوه کوي، دا چې مال هر چاته ګران وي د همدې لپاره د انسان امتحان کې دمال یادونه مخکې شوې او خصوصا زکات فرض شوي دي. چې هغي کې د الله ﷻ سره د خلکو د محبت اندازه معلومیږي.

۷- زکات د بخل له صفت څخه د انسان د پاکولو وسیله:

له زکات څخه هدف د بخل له صفت څخه د انسان پاکول دي. دغه سحت هلاکوونکی صفت د انسان په وجود کې وي چې حقیقی مومن ته نه ښایي دغسې صفت واي، حضرت محمد ص فرمایي: درې شیان دانسان هلاک کوونکی دی.

۱- هغه حرص او بخل چې اطاعت یې وشي.

۲- د نفس هغه خواهش چې پیروي یې وشي.

۳- له ټولو څخه د خپل نظر غوره بلل.

۸- د مال د نعمت شکر په زکات سره ادا کیږي:

الله انسان ته ډیر نعمتونه ورکړي دي چې باید د ټولو شکر ادا شي او د مال دنعمت شکر د زکات ورکولو په واسطه ادا کیږي.

اووم فصل:
د حج فلسفه

فصل کې شاملې موضوع ګانی:

۱- د حج مفهوم.

۲- د فرد او جامعی په جوړولو کې د حج نقش.

الف: د فرد جوړولو کې دحج نقش.

ب: د جامعې جوړولو کې دحج نقش.

۳- د حج فلسفه.

حج په لغت او د اسلامی شریعت په اصطلاح کې

حج لغت کې:

د قصد په معنی سره ده

حج په اصطلاح کې:

په مخصوص وخت او مخصوصو ځایو کې د مخصوصو عباداتو د ادا کولو قصد دی.

د حج حکم:

حج د قران، سنتو او اسلامی امت اجماع د دلایلو په اساس فرض دی.

له قران کریم څخه دلیل:

﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلۡبَيۡتِ مَنِ ٱسۡتَطَاعَ إِلَيۡهِ سَبِيلٗاۚ﴾ «او د الله لپاره په خلکو باندې حج دی هغه څوک چې د هغه د لارې وس ولري».

له سنتو څخه دليل د نبی کريم حديث: «قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بني الإسلام على خمس شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة والحج وصوم رمضان» رسول الله ﷺ فرمايي اسلام بنا شوی دی په پنځو ستنو د لا اله الا الله محمد رسول الله شهادت، د لمانځه اقامه کول، د زکات ورکول حج او روژه د رمضان.

له اجماع څخه دليل:

ټول اسلامي امت اجماع کړيده چي حج يوه اسلامي فريضه ده.

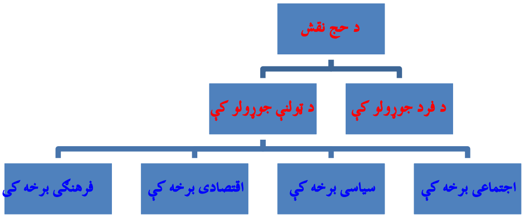

د حج نقش:

حج يوه له پنځه ګونو اسلامی ستنو څخه ده دغه الهی وجيبه د انسان ټولنې او فرد په جوړولو کې مهم رول لري. چې کولی شوهغه په تفصيلی ډول د مطالعې لاندې ونيسو:

۱– د فرد جوړونه کې د حج نقش:

حج مومن انسان لوړو ايمانی مرحلو ته کشوي چې کولی شو داسې يې تحليل کړو: دی مراسمو کې معنويت: دبيت الله شريف حج له هر څه مخکې يو معنوی سير دی چې د مومن انسان روح له ماديت او شيطانی ښوييدلو څخه د اللهﷻ د ذات عبادت په لور او له ګناهونو څخه د نيکيو او الهی دربار ته د تسليميدو په لور کشوی. چې دحج دغه معنويت په لاندې امورو کې کولی شو په ښه ډول سره د مطالعې لاندې ونيسو.

د اللهﷻ په لور سیر: دحج لومړی اثر کولی شو په یو عمومی نظر کې د انسان وجودي سیر: داللهﷻ په لور، او د بنی ادم د خلقت د فلسفی رمز ښونه او د هغه څخه عینی تجسم چې دې فلسفه کې مطرح دی...)[۱].

کله چې د حج حقیقت ته نظر واچوو دا په حقیقت کې د اللهﷻ په طرف یو سیر دی، د انسانیت او مسلمانانو د تاریخ په لور سیر، د ارزښتناکو او تاریخ جوړوونکو شخصیتونو په لور سیر د عشق او محبت په لور سیر او د انسان د اصالت په لور یو سیر دی پدې سفر کې هر انسان لکه یو ممثل غوندې د بشر د ژوند تمثیل کوي، د تاریخی شخصیتونو ژوند تمثیلوي، کله د ابراهیم ژوند، کله د سارا ژوند، کله د اسماعیل ژوند، کله د ټولو دردونه او غمونه، کله... او کله.

پدغو مختلفو صحنو کې دغه مومن انسان د ممثل په څیر د هیرو نقش ادا کوي ولې ظاهري نقش نه، بلکې د هغه له دقیقی محتوا داو معنا سره، د شخص خپل ځان له خپل ژوند څخه لرې کړی دی او څرنګه چې هغه ممثل په یو فلم کې خپل ځان هیر کړی دی او د بل چا په نقش کې لوبیږي، او ټول حالات عملا پخپل ځان تطبیقوي په همدی رنګه دغه مومن شخص د بشریت د تاریخ ټولې صحنې یو ځل تمثیلوي.

چې د جمعې لمونځ ادا کولی پدې وسعت سره د یو ښار د وګړو ترمنځ د لا زیات تعارف او تفاهم لامل ګرځی.

او دا چې د جمعی لمانځه کې شرط ده چې د رهبر په امامت او یا د یو نماینده په واسطه ادا شي، بنا د مسلمانانو د امام (خلیفه – امیر المومنین) په حضور سره د جمعې د لمانځه او دده د خطبی ادا کو په واسطه مسلمانان کولی شي د خپل هیواد مشکلات پدې ورځ کې د مسلمانانو له خلیفه سره د اللهﷻ په کور کې پرته د مراجعینو د منع کولو د دروازی او سکرتریت څخه په مستقیم ډول سره ترسره کیږي.

۱- تحلیلی از مناسک حج، تالیف دکتر علی شریعتی، ایران: انتشارات الهام، ص: ۳۲

ولې د مسلمانانو د نړيوالو ستونزو د حل لپاره بايد کلنی يو کنفرانس داير شي چې هغه کې ټول مسلمانان له نړۍ څخه را ټوليږی او د خپلونړيوالو ستونزو د حل لپاره تصميم ونيسي، او پدې ډول د هر هيواد نماينده خپلې ستونزې د نړيوالو غوږ ته رسوي او بيا نور ورسره ددی ستونزو په رفع کولوکې مرسته کوي. بناء حج د ملتونو او د نړۍ د مسلمانانو ترمنځ د تفاهم اساسي وسيله ده ولې د اسلام دښمنانو ددې وسيلې د حقيقت په درک سره هڅه او کوشش وکړ چې د حج مراسم صرف په عباداتو او مقدسو ځايونو ته تللو کې منحصر کړي او سياسی رهبران يې غلامان کړي دي، هغوی يې دې ته هڅولې چې د حج د مراسمو پر وخت د اسلامی کنفرانسونو او مجلسونو مخه و نيسي او د مسلمانانو د هغو سياسی جلسو مانع شي چې اصلا بايد دغه ځای کې مطرح شوې وې. همدارنګه حج ته د مسلمانانو د تګ د مخنيوی لپاره يې د حج په وختونو کې ډير قيمته نرخونه وايي. چې ډير وخت د الهی کور زړه تړونکی نشي کولی په ساده ګی سره دبيت الله دزيارت په شرف نايل شي.

۲- دحج سياسي نقش:

حج د ملل متحد عملي نښه ده، چې اساس يې توحيد او دنړۍ د ملتونو يو پارچه کيدل دي. د اسلام مقدس دين د حج په فرضيدلو سره خلکو ته په عملی ډول ښکاره کوي چې د الهی توحيد په اساس سره ملل متحد جوړ شوی دی. چې هغې کې دويتو حق څو لويو دولتونو ته نشته بلکې ټول ملتونه په يو رنګ سره له خپلو حقوقو څخه استفاده کوي که څه هم مونږ يو ملل متحد لرو، ولې د هغه ستونزه داده چې هغه کې د ويتو حق څو لويو ځواکونو ته ورکړ شوی ده.

حج يوه خاصه برنامه ده، چې يو وخت مختلف ملتونه له مختلفو رنګونو (تور) سپين، زيړ او سور) سره، له مختلفو هيوادو څخه يو بل سره يو ځای کيږي او د هر هيواد د اختلافاتو سمبولونو او افتخاری لباسونو د له منځه

وړلو لپاره ټول یو متحد لباس په تن کوی او په ژبه همدا یو شعار وایي چې «لبيك اللهم لبيك لاشريك لك لبيك ان الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك».

په حج کې د ملت جوړونی دغه یوائنی حقیقت ټولو نړیوالو ته په پراکتیک او عملی ډول سره د مشاهدی وړ دي. که د هندوانو جشن د هندوستان د هندوانو لپاره دی او یا هم د چاپانیانو د بت پرستۍ په مراسمو کې یوائې د چین خلک برخه اخلی ولې د رب العالمین د عبادت په مراسمو کې هیڅوک حق نلري چې نسبت نورو ته برتریت ولري. رسول اللهﷺ د مکې له فتحی وروسته هیڅ قریشی، مکی، عربی او هاشمی ته امر ونکړ چې د کعبی پر بام وخیژی بلکې یو تور پوستی حبشی غیر عربی غیر قریشی غیر هاشمی چې د ابراهیمی توحید د سمبول نښه وه هغه د کعبی بام ته پورته کوي او ورته امر کوی چې د توحید غږ پورته کړه څومره ښه ده چې دغه حقیقت دداسې یو پوهیال چې تر اوسه لا په توحید ندی مشرف شوی خو په حقیقت باندې پوه شوی دی له خولې ذکر کړو.

د هندوستان یو پروفیسور (راما کرشنا راو) د میسور ښار د مهاراتی هنرونو د کالج د فلسفې د څانګی رئیس د محمدﷺ په نوم یو کتاب لیکلی دی. هغه وایي: (د مکی له فتحی وروسته محمد بلال ته امر کوی چې د کعبی بام ته پورته شی او د الله اکبر غږ له هغه ځایه پورته کړی حبشی بلال له پیړو او ډېلو شونډو سره هلته پورته کیږی هغه بام چې د اسلام له نظره ډېر مقدس او عین حال کې تاریخی هم دی. دې وخت کې د عربو تکبر او غرور خپل اوج ته رسیږي او وایي دغه حبشی غلام چې دبیت الله بام ته خیژی او اذان وایي ښه ورځ دې ونه وینی، خو د الله پیغمبر د غرور تکبر نخوت او ځان غوښتنې دله منځه وړلو لپاره راغلی و، داچی د الله پیغمبر د غرور تکبر نخوت او ځان غوښتنې دله منځه وړلو لپاره راغلی و نو ځکه د الله پیغمبر یوه خطبه ورکوي چې هغې کې داسې وایي:ټول حمد او ثنا اللهﷻ لره دی چې د مخلوقاتو رب دی او دهغه شکر ادا کوو چې مونږ یې د جاهلیت له جهل او ناپوهۍ څخه وساتلو، ای خلکو یاد لری چې ټول خلک په دوه ډلو ویشل شوی دي، د الله متقی او پرهیزګار بندګان چې عالی مرتبې لري، او شقی القلبه خلک چې دالله

په وړاندې بدبخته او بی اهمیته دي. ټول خلک د ادم بچیان دی او ادم له خاورو څخه دنیا ته راغلی دی[۱].

پروفیسور رام کرشنا وایي: د کال یو ځلې ټوله نړۍ د سر په سترګو وینې چې د رنګ، بوی او نژاد اختلافات له منځه ځی او هر انسان منحیث انسان یو د بل تر څنګ درېږي، دغه انسان د اروپا وی یا د امریکا یا د هندوستان او یا چین لنډه دا چې ددنیا له هر ځایه وي، مکې ته ځی او هلته د یو ې کورنۍ غړو غوندې راټولېږي په یوه قیافه یو شکل، یو لباس او یو غږ او له هر رنګه تکبر او غرور څخه خالی په لوړ سر شعار ورکوي «لبيك اللهم لبيك لا شريك لك» دلته ده چې دنیا کې هیڅ داسې شی نشته چې د تمیز او فخر قابل وي، پرته د الله تعالی له ذاته چې هر حاجې له دې تاثر سره کور ته ګرځي چې الله ﷻ لاشریک دی او مونږ د هغه بندګان یو.

هغه زیاتوي: لکه چې پروفیسر هر ګرونجی ویلی دي هغه ملګري ملتونه چې د الله پیغمبر تشکیل کړي و په هیڅ بل ملت او قوم کې سابقه نلري، او مختلفو قومونو له هغه څخه درس واخیست هغه زیاتوی: د اسلام له امت څخه پرته د ملګرو ملتونو په تشکیلولو کې بل هیڅ داسې ملت نشي پیدا کیدلی[۲].

د اسلام پیغمبر وکولی شو چې د نبوت او توحید د مکتب شاګردان داسې وروزي چې ټول د ږومنځې دغابښونو په شان یو شی وی او هیڅوک په بل چا برتریت ونلري او یواځې برتریت په تقوا سره وي.

۳- د حج اقتصادي نقش:

که چیرې د بیت الله مسولیت په مخلصانه شکل سره ترسره کیدای، د اسلام رهبرانو کولی شو له هغو مصارفو څخه چې غنی حاجیان یې د حج د مراسمو د اداکولو پر وخت اچوی د نورو مسلمانانو په نفع کار کولی، او د

۱- ص: ۱۰-۱۱

۲- ص: ۱۰-۱۱

حج او عمرې کلنی عایدات یې چې ملیونونو ډالرو ته رسیږي فقیرو او مصیبت زده هیوادونو باندې مصرفولی. او پدې ډول د ملتونو فقر او بیچارګی په کلی ډول له منځه تلله.

دا رنګه د حج پر وخت زیات تجارتی اموال خرڅیږی او که د عربستان مسولینو فیصله کړی وه چې د حج پر وخت به هلته یواځې د مسلمانانو مالونه د خرڅ قابل وي نو دغه موسم کې به ملیاردونه افغانۍ د اسلامی هیوادونو په ګټه وي.

ولې په ډیر تاسف سره چې ظالم رهبران د مسلمانانو دغه مالونه مډال کوي او د خارجیانو په سینه یې ځوړندوي. او یا هم د غربیانو له کاره وتلی جنګی وسایل او تاریخ تیرې طیارې په ملیونو ډالرو اخلي او د مسلمانانو د ټکولو لپاره یې استعمالوي ولې د اسلام دښمنانو سره د جنګ پر وخت لکه صدام غوندي په زیر زمینیو کې پټیږي چې بیایې خپل افراد د څو زره ډالرو په اخیستلو سره د امریکایانو لاس کې ورکوي.

۴- دحج فرهنګی نقش:

د نړۍ د ملتونو ترمنځ مختلف فرهنګونه وجود لري، چې دغه فرهنګی امور د کلیزو، مراسم، تجلیلولو او نورو امورو په شکل دیوهیواد او یا هم څو هیوادونو په سطح وي. د بیت الله شریف حج د اسلام مقدس دین د مهمو مناسکو او مراسمو څخه د یو منسک او رسم په حیث په اسلامی اصیل فرهنګ کې مهم نقش لوبوی. دلته د ټولې نړۍ مسلمانان له مختلفو نژداونو، مذهبونو، ژبو، قومیتونو او اعتبارونو سره حاصلیږي، او ټول لکه ورونه او خویندې د کعبی شریفی په خوا کې، د منی ساحه کې، عرفات او د حج ټولو منطقو کې په یو لباس او یو شعار سره د خپل پروردګار په عبادت مصروف وي. دلته مهمترینه اسلامی فرهنګ چې د بشریت ترمنځ مساوات او برابر ي څخه عبارت دی ښه څرګندیږي. دلته صرف یو فرهنګ وجود لري، او هغه هم ایمانی فرهنګ دی چې د توحید په پایو ولاړ دی. دلته د اختلافاتو فرهنګ له منځه ځي، او ټول پرته د ژبی، نژاد او جنست له نظر کې نیولو څخه د

پالونکی ذات عبادت کوي اسلامی غونډه کومې پولې پورې منحصره نده، بلکې يو مسلمان چې د رب العالمين عبادت کوي او هر وخت وايي ﴿قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝١﴾ پدې اساس دده ټوله هڅه او کوشش د نړۍ د مختلفو ملتونو د پيوند، اود انساني جامعې د بهبود لپاره ده. اوس نو حج دغه عميق انسان فرهنګ د ملتونو ترمنځ ژوندي کوي او ټولې جغرافيوي، نژادي، مذهبي، حزبی او قومي پولې له منځه وړي، ټول په يو شعار، يو لباس او يو مکان کې را ټولي. او ټول پرته نظر له اختلافاتو خپل مراسم ادا کوي. د حج مراسمو کې اسلامی فرهنګ چې د ملتونو د وحدت او اخوت په اساس ايښودل شوی په خپل عالی شکل سره تمثيليږي، او کله چې نورو وختو کې هم دغه فرهنګ مراعات شي ټول خشونتونه او بديانی له منځه لاړې شي ټول مسلمانان کولی شي داسي اسلامي ټولنه نړيوالو ته وړاندې کړي. چې د انسان جوړونې او انسانی ژوند نمونه وي.

د حج فلسفه

۱– سپين لباس:

اګر چې ځينې ماده پرستان په ظاهري لباسونو افتخار کوي او خپل شخصيت د فاخرو لباسونو په اغوستلو کې ويني، او ځان نسبت نورو ته برتر ويني، ددې لپاره چې د مسلمانانو د نړيوال ملاقات پر وخت دمختلفو لباسونو اغوستل مومنان له حقيقت څخه په مادی امورو مصروف نکړي ټولو ته توصيه شوې ترڅو يو سپين لباس واغوندي ترڅو هيڅوک د کمی او يا برتريت احساس ونکړي او همدرانګه سپين رنګ د محشر د ورزی دياد لپاره چې ټول سپين لباس اغوندي، او قبر ته هم له سپين لباس سره ځي، او دغه د قبر او محشر يادونه په حقيقت کی د انسان معنوی روح له ماديت څخه را باسي اود ملکوت او معنويت خوا ته يې روانوي، او پدې ډول ټول مسلمانان له يو لباس سره د يو هدف په لور حقيقتونو ته ځان نژدې کوي.

۲– د حج اخلاقي فلسفه:

يو هغه مهم قرانی حکم چې په مسلمان باندی يې پوهيدل لازم دي داده چې اللهﷻ خطاب مسلمانانو ته وايي: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱدۡخُلُواْ فِي ٱلسِّلۡمِ كَآفَّةٗ وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ إِنَّهُۥ لَكُمۡ عَدُوّٞ مُّبِينٞ ٢٠٨ ﴾ «ای مسلمانانو د اسلام مقدس دين کې مکمل داخل شي اود شيطان د قدمونو پيروي مکوي بې‌شکه هغه ستاسې ښکاره دښمن دی». ددې مبارک آيات مفهوم دی چې مسلمان انسان دې کوشش وکړي چې خپل ځان څخه کامل مسلمان جوړ کړي او کامل مسلمان هغه څوک دی چې ټول الهی احکام په کامل ډول سره درک کړي په هغو عقيده وکړي او عمل ته يې هڅه او کوښښ وکړي.

د اسلام مقدس دين درې مهم اساسات لري

عقيدوی برخه (اسلامی فکر) عملی برخه او اخلاقی برخه:

د اسلام اخلاقی برخه د خالق او مخلوق رابطې د ادب، حيا، د خبرو کولو سيي طريقه، اود نورو سره متقابل احترام او ملاقاتو مراعات کولو څخه عبارت دی. دغو اسلامی اخلاقو اکثريت غير مسلمانان د اسلام مقدس دين ته راکش کړل، پيغمبرﷺ او صحابه کرامو داسې اسلامي اخلاق رعايت کول چې زرګونه غير مسلمان انسانان به د دوی اخلاقو ته حيران شو او د همدی پيغمبر او صحابه کرامو د اخلاقو لپاره به يې د اسلام مقدس دين ته خپله ليوالتيا اعلانوله کله چې پيغمبرﷺ وايي: «انما بعث لاتم مکارم الاخلاق» زه دغوره اخلاقو د پوره کولو لپاره استول شوی يم. پدې معنی ده چې حضرت اعلانوي چې دې رسالت کې دده حقيقي وظيفه اخلاقياتو ته دعوت دي، ځکه د انسان هر عمل چې له اخلاقو څخه منفی شي هغه بې فايدې او بی ارزښته ګرځي. مثلا که څوک د الهی کور په خوا ځي، لازم ده ترڅو د يو اللهﷻ کور ته د رسيدو لاره کې د سفر له پيله اسلامی اداب مراعات کړي، او پدي اساس له شهوت پاروونکو خبرو او يا هغو خبرو څخه چې فاسقان يې خپلو مجلسونو کې رد او بدل کوي اجتناب وکړي، ځکه هر اسلامی عمل چې له اخلاقو عاري وي بی فايدې او باطل دی.

دمثال په ډول: لمونځ - اخلاق = د لمانځه عدم قبولی (ځکه لمانځه کې ستر عوت چې د اخلاقو اساسی جز دی فرض دی.

زکات - اخلاق = د زکات عدم قبول (ځکه قرآن کریم کې راغلی دی (لاتبطلوا صدقاتکم بالمن والاذی)

حج: - اخلاق = د حج عدم قبول (ځکه قران کریم کې راغلی دی) ﴿فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي ٱلْحَجِّ﴾.

۳- د قربانۍ فلسفه:

قربانی د بیت الله د حاجیانو یوه وجیبه ده، قرباني زیاتې فلسفې لري، چې کله مومن هره یوه فلسفه په دقت سره نظر کې ونیسي او څاروی د قربانۍ ځای ته ویسي یو سلسله رابطې او احساسات له ځان سره وړي چې هر یو یې د انسان جوړونې، د انسان خپل ځانې رابطې، خلکو سره اود الله ﷻ سره د رابطې جوړولو یو درس دی.

الف: قربانی د باورونو رمز

نن ډیر خلک شته چې خپل مال د دخپلو خواهشاتو غوښتنو لپاره په مصرف رسوي، ولې د دوی دغه مصارف دوی ته پرته له بدبختۍ او زیاتو مشکلاتو څخه بل شی په ارمغان نه راوړي. هغه څوک چې غواړي په زیاتو مصارفو د خلکو زړونه ترلاسه کړي په نهایت کې متوجه کیږي ددې په عوض چې د هغوی زړونه لاس ته راوړي برعکس د بغض او عناد لامل ګرځي او ددی په ځای چې هغه توصیف او تمجید کړي په غیاب کې یي نکتې او پرزې ورباندې وایي. ځکه ددی انسانانو انانیت د مصرف سبب شوی و، او پرته له شکه انانیت چې یو شیطانی صفت دی پرته له لعنت څخه بله لاس ته راوړنه نلري، ولی هغه خلک چې خپل مصارف د باورونو په اساس کوي او غواړي خپلې پیسې د الله ﷻ په رضا مصرف کړي، دلته ده چې خپله قربانی هم د الله ﷻ په رضا کوي، او کله چې عمل کې اخلاص وجود ولري هغه د الهی

دربار تقرب ته کشوي. او څوک چې الله‌ﷻ خپل دربار ته مقرب کړي نو دداربنو سعادت ورته نصیب کوي.

ب: قرباني د هابلیانو دپیژندلو درس

د آدم‌علیه‌السلام له پیدایښت څخه وروسته لومړی قربانی هماغه د هابیل او قابیل مشهوره قربانی وه چې الهی دربار ته یې وړاندې کړه ولې مقابل کېد الله‌ﷻ توجه مادیاتو ته نه بلکې معنویت ته ده، توجه توښې ته نه بلکې د توښې د خاوند زړه ته ده او همدا ځای ؤ چې د هابیل اخلاص ددې لامل شو چې دهغه قرباني منظوره شي او بر عکس عدم اخلاص اود قابیل دنیا طلبی کثیف او له عناده ډک زړه بده او خرابه قرباني د الهی غضب سبب شو او دا ځای ؤ چې د قابیل شریر زړه هغه نور هم بدبخت کړ او بالاخره ددې پر ځای چې دخپل سعادت توبی او انابت لاره خپله کړي په دښمنۍ او بغض او عداوت یې لاس پورې کړ او په نړۍ کې د قتل د لومړۍ جریمې مرتکب شو.

مومن قرباني کوونکی د احادیثو د کتابونو په لومړۍ صفحه کې د حضرت سرور کاینات محمد مصطفی هغه قیمتی وینا لولي چې «إنما الأعمال بالنیات» هر عمل نیت پورې ارتباط لري او الهی قرب ته د رسیدو په فکر سره لکه حضرت هابیل غونډې بهترینه قربانی له بهترین زړه سره تیاروی اود حیوان په غوره کولو کې هڅه او کوشش کوي او د پیسو تیارولو پر وخت د څاروي داخیستو پر وخت، ذبح کول او دغوښې تقسیم کې فقط د الله‌ﷻ رضایت په نظر کې نیسي او بالاخره پوهیږی چې ددې مشکل د علاج نسخه په هماغه پیغمبری حدیث کې ده چې اخلاص او دنیت صفایي د عبادت د قبول یواځنې لار ګڼي.

ج: قرباني له ابراهیم‌علیه‌السلام سره اړیکه

حضرت ابراهیم هغه څوک دې چې د ژوند له مختلفو امتحانونو تیر شوی دی د نمرود د وور امتحان له مخلوق څخه د خواست او تقاضا امتحان بالاخره دا ځل ډیر لوی امتحان داسې امتحان چې ددنیا په ګرانه توښه باندې، د چا قربانی؟؟؟ د ځوی قربانی؟؟؟ د څه لپاره؟ د زیات محبت د اثبات لپاره

اوس د دوه محبتونو خبره ده دهویت محبت او که د الله ﷻ محبت ایا دلسو زامنو له منځه د یو قربانی؟ نه بلکې د یواځنی ځوی قربانی... د هغه ځوی قربانی چې د هغه د ځوانۍ په ورځو کې پیدا شوی دی او د ژوند ښې ورځې یې ورسره تیرې کړي دي؟ نخیر د هغه ځوی قربانی چې د زړښت او بوډاتوب پر وخت په زیاتو دعاګانو لاس ته راغلی دی.

د هغه ځوی قربانی چې د ملایکو د بشارت ورکولو پر وخت یې ښځه تعجب کې شوه چې ﴿وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ۝٢٨﴾ او ښځه یې چې دا کار ناشونی ګڼي ﴿فَصَكَّتْ وَجْهَهَا﴾ او په لاسونو مخ وهي ولې بالاخره دغه ځوی باید د الله ﷻ په حکم قربانی کړي هغه قربانی نیولی اود قربانۍ ځای ته یې بیايي... قرباني څه شی ده، هماغه د زړه ټوټه ځوی... دغلته ده چې الله ﷻ فقط یو امتحان کوي او دغه الهی امتحان د ځورولو لپاره نده بلکې د ازمویلو لپاره ده. او کله چې ابراهیم ﷺ په موفقانه ډول سره امتحان ترسره کوي الله ﷻ ورته «ذبح عظیم» لویه قربانی تحفه کوي او ﴿فَدَيْنَٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ۝١٠٧﴾ وايي... او ځوی یې د چړې لاندې ساتی، الله ﷻ ابراهیم ته وايي چې پریکړه، او چړې ته وايي مه پریکوه.

اوس هم مسلمان له ابراهیم ﷺ څخه درس اخلي او قربانی کوي ولې یوه قرباني، نه بلکې دوه باید وکړي، دیو حیوان قربانی ترڅو د ابراهیم ﷺ سنت را ژوندي کړي، د الله د مخلصو بندګانو یاد را تازه کړي دهغوی له سیرت څخه استفاده وکړي ځان قربانۍ ته اماده کړي او د الله ﷻ د رضا لپاره مال قرباني کړي، ولې دویمه قرباني چې له دې قربانۍ څخه مهمتره او با اهمیت تره ده هغه د اسماعیل ﷺ قصه کې لولو.

د: قربانی د اسماعیل ﷺ یاد، یاد قرباني شوي (نفس) قربانی کیدل

د اسماعیل ﷺ قربانی د الله ﷻ لپاره د ځای د قربانۍ د تقدیمولو درس دی، او قربانۍ ته اماده ګی د پروردګار د طاعت حقیقی مفهوم پیژندلو لپاره درس دي. اوس مسلمانان له دې درس څخه استفاده کوي او هڅه او کوشش کوي چې خپل ځانونه الهی احکامو ته تسلیم کړي نفس قربانۍ ته اماده کړي،

دښمنیانې یو خوا ته کوي او زړونه د نورو د منلو لپاره خالص کوي، هغه چې دغه ورځ کې خپل ځانونه د الهی دربار څخه قربانوي چا سره چې عداوت لري او یا هم چا سره زړه بدی لري دوباره ورګرځی ولې د نفس زیاته قرباني هغه وخت ده چې انسان دغه ورځ د هغه چا خوا ته لاړ شي چې پوهیږي هغه دده په حق کې ظلم کړي دی. او حقیقتا ورڅخه خفه ده، ولی د الله ﷻ د رضایت لپاره خپله سینه خلاصوی، ... او اسماعیل غوندی شیطان خوار او ذلیل کوي. شیطانی وسوسې د الله ﷻ په یاد سره لرې کوي، او فقط د الله ﷻ د رضایت لپاره د هغه شخص دروازې ته ځي. او ځان د اسماعیل او د اسماعیل د لارویانو همسفر او همقطار جوړوی.

هـ: قربانی د ابن الذبیحتین یاد

کله چې حاجیان بیت الله شریف ته ځي او له هغوی سره ټول مسلمانان د قربانۍ ځای ته ځي او یو څاروی د یو الله ﷻ د رضایت لپاره وړاندې کوي په حقیقت کې هماغه ابراهیمی سنت په یاد راولي چې قهرمانانه حاضرشو ترڅو خپل ځوی الهی دربار ته قرباني کړي. هغه د الله ﷻ پیژندني درس داسې عاشقانه په عملی ډول سره تطبیقوي چې د الله ﷻ محبت ته د ځوی پر محبت باندې ترجیح ورکوي اماده کیږي هغه راوړی او د الله ﷻ لاره کې یې قربانوي او په همدې شکل قهرمانی یواځې ابراهیم علیه السلام پورې نه منحصریږي بلکې دی حالت کې د اسماعیل قهرمانی د هغه با ایمانه او با احساسه ماشوم هم د حاجیانو په ذهنونو کې ظهور کوي. هغه د اسماعیل په یاد کیږي اسماعیل د شیطانی وسوسو له وجود سره بیا هم... اماده دی چې خپله وینه د الله ﷻ په لاره کې توی کړي... او خپل ژوند له یو ذات څخه قربانی کړي... خپل پلار ته وایي ﴿يَٰٓأَبَتِ ٱفۡعَلۡ مَا تُؤۡمَرُۖ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ١٠٢﴾ «ای پلاره چې څه درته امر کیږي همغسې وکړه ان شاء الله ما به له صبر کوونکو څخه ومومې». په آیت شریف کې د اسماعیل فضیلت بیان شوی دی، هغه پلار ته نه وایي چې څه غواړې هغه وکړه بلکې ورته وایي هر څه چې درته امر شوی هغه وکړه، ځکه دی د یو الله ﷻ حکم ته تسلیم دی.

او پوهیږي چې موحد پلار یې داسې کار نکوي چې هغه کې ظلم وي، بلکې د هغه هر قدم د الهی ارشاداتو عملی تطبیق دی... ځوی ته وایي: ماته فرمان راغلی دی ترڅو تا الهی دربار ته قربانی کړم، او ځوی هم دغې قربانۍ ته اماده دی. پلار ته وایي چې هر څه امر درته شوی دی هغه وکړه، او ما به صابر ووینې او پدې ډول سره پلار او ځوی دواړه له الهی امتحان څخه ووځي او یو پسه ورته له جنت څخه د قربانۍ لپاره استول کیږي. او کله چې مسلمانان قرباني کوي تصمیم لري او تصمیم نیسی چې کله هم د الله ﷻ لاره کې د دوی د ځامنو تقدیمول مطلوب وي نودوی به له هغه څخه دریغ ونکړي. او کله که خپله هم د ضرورت پر وخت الهی قربانی ځای ته ویوړل شي... حاضر دي... ځکه دوی د حج پر وخت درس اخلي چې څرنګه یو نوی ځوان اماده کیږي چې خپل ځان د الله ﷻ لاره کې قرباني کړي، دوی هماغلته هماغه خاطره یو ځل بیا تازه کوي او دوی هلته د حیوان د ذبح کولو پر وخت... د هغه ځوی او پلار په یاد کیږي چې هر یو... د توحید او فداکارۍ درسونه پری ایښي دي... دلته ده چې حاجی د قربانۍ په تقدیم... له خپل الله ﷻ سره نوی عهد تړي. چې هغه لکه اسماعیل غوندې هره لحظه قربانۍ ته اماده ده هغه لکه ابراهیم غوندې الهی محبت د ځوی پر محبت مخکې ګڼي... او هر چیرته چې الهی محبت مطرح شي... ټول محبتونه هیروي... او د یو رب په یاد به له هر څه څخه تیریږي.

۴- د ابراهیم ؑ خلیل الله د یاد فلسفه:

د حج فلسفه کولی شو د حضرت ابراهیم له نوم او د هغه د خاطرو له یاد سره پیل کړو، ابراهیم چې د پیغمبرانو پلار یې ګڼي هغه د کعبی بانی، هغه لومړی قرباني کوونکی، څوک یې قرباني کړ، خپل ځوی خپله د ځیګر ټوټه، په کوم عمر کې؟ آیا داسې عمر کې چې کولی شي نور ځامن دنیا ته راوړي، او د یوه ځوی قربانول ساده او آسانه دي، او یا دا چې دغه قرباني د زړښت پر وخت وه چې د نورو ځامنو نه بلکې د بل ځوی امید هم نلري... پدې وخت کې دی قربانۍ ته اماده دی ایا د هغه ټول همزولی قربانۍ ته اماده دي؟؟؟ نه بلکې دی هغه وخت قربانۍ ته اماده شو چې ټول د ګمراهۍ او هلاکت په لاره

روان ؤ ټول د اللهﷻ او د اللهﷻ ددين په ضد و او ټولې کورنۍ دده له کورنۍ سره مخالفی وي، ټولو يو بل ته لاس ورکړي او په ځوانۍ کې يې دی د نمرود اور ته خطا کړ، .. هغه دغه د وحشت او تياری ماحول کې... د ټولنې دغو ټولو ناهنجاريو ته تسليم نشو، او د عصر دفيلسوفانو غوندې يې ځان له جامعې سره همر رنګ نکړ... هغه د ټولنې د فرعونانو په ضد را پاڅيد هغه د توحيد د عقيدې لپاره له لاس او ژبي کار واخيست... هغه منکر په لاس او ژبه له منځه ويوړل هغه د بت پرستانو بتکدی ته ورغی او د هغوی بتان يې مات کړل، او بيا يې د هغوی د قناعت لپاره د مثال او نمونې په ډول د هغوی يو بت پريښود هغه په عملی او پراکتيک ډول سره ټولو ته يو درس ورکړ چې د انسان عقل د انسان پوهه... د انسان برتريت... د انسان عظمت... د انسان کرامت چيرته ځی؟؟؟ کله چې يو مخلوق ته دسجدې سربنکته کړي. کله چې يو بت ته سجده وکړو... نو دهغه په وړاندې مو خپل کرامت له لاسه ورکړ... بيابه نه وايو چې مونږ اشرف المخلوقات يو، کله چې يو انسان ته د تسليم سر خم کړو، او د استدعا، همکاری، مددرسانۍ او مشکل خلاصونۍ ژبه يو انسان ته خلاصه کړه... نو ځانونه مو بايللی دي. خپل شخصيت مو بايللی دی. خپل کرامت مو له لاسه ورکړي دي، او خپل ټول کرامت مو له هغه شخص څخه نثار کړي دی. او ځان مو د انسانيت او اشرفيت له دايرې څخه ويستلی او د حيوانيت او ځان غولونې محور او دايرې ته ننوتلی يو ابراهيم د خپل ژوند په سختو او تنګو مرحلو کې... د نمرودی وور منځ کې... د ټولنې د قهر دننه... د انسانی جامعی د بدبختيو په منځ کې بيا هم چاته تسليم نشو، حتی خپل شخصيت يي ملايکو ته ټيټ نکړ او کله چې ملايک ورته راغلل کوم حالت کې؟؟؟ د وور منځ کې... هغه نه پوښتي ايا مرسته غواړي؟؟؟ ضرورت لري؟؟؟ هغه لکه يو موحد... خدای پرست.. خدای پيژندونکی... معتقد.... وايي: بلې.. ولی تاسې څخه نه، بيا لکه جبريل غوندې لوی ملايک هغه ته ورځي او وايي: ای ابراهيمه دی حالت کې څه غواړي؟؟ او څه پيغام لري؟ او څه دې په کار دي. بيا ورته وايي: بلې هر څه ته ضرورت لرم، ولې تا څخه نه، هغه پوهيږي چې ملايک مخلوق دي، بندګان دی او بنده چې څومره هم

مشرف او مکرم وي... هر څومره محبوب او مقرب وي... څومره عزت او کرامت والاويي... څومره يې وظيفه لويه وي او اسمانو کې هم وي.. بيا هم بنده دي.

د فزيکی امتحان له تيريدو سره د ابراهيم امتحان ختم شو. هغه بيا هم امتحان ورکوي دا ځل نسبت اولی امتحان ته سختر امتحان... د عقيدې امتحان... د مرستې غوښتنې امتحان... د کومک غوښتنې امتحان... د اياک نعبد او اياک نستعين امتحان... ډير انسانان په سختو فيزيکی امتحاناتو کې کاميابيږي ولی د عقيدې او فکر امتحان کې، د الله ﷻ پالنې ا ويو پالنې امتحان کې مغلوبيږي.. د مشکلاتو پر وخت يې پام د شيطانی وينا مطابق.. د يو رب له دربار څخه د ضعيف انسان په لور اوړي.. د مشکلاتو پر وخت يو الله ﷻ هيروي... ﴿وَٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ﴾ هيروی ﴿إِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ﴾ هيروی... له يو انسان... يو مخلوق... له ملايک... له پيغمبر... له يو شخص... او بالاخره چې هغه چا نه کومک غواړی چې خپله مرستي ته اړتيا لري.

ولې ابراهيم د نمرودی وور ترمنځ نه يو عادی وور... هغه وور چې ټولو ښاريانو او کليوالو پکې لرګی اچولي دي... بيا يې هم خپله عقيده نده هيره کړي... او خپل ايمان يې له لاسه ندی ورکړی بلکې يو قوی ايمان سره دې امتحان کې کاميابيږي... ابراهيم په پوره پوهې او راسخې عقيدي سره د ملايکو جواب وايي: بلې ای دوسته د غو سختو او تنګو لحظو کې کومک ته ضرورت لرم، .. مرستې ته اړتيا لرم، ... خلاصوونکی ته حاجت لرم... خو هغه ذات ته نه يي... تاته... هغه چاته اړتيا لرم چې دغوښتونکی په حال مخکی له غو ښتلو پوهيږي... هغه ته ضرورت لرم چې وسايل ورته هيڅ دي... يو حکم... يو امر... د هغه حکم فقط د ک او ن ترمنځ دی - ﴿إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ۝٨٢﴾.

هغه ته اړتيا لرم نه تاته...

هغه ذات ته ضرورت لرم چې حکم يي پر جماداتو هم تطبقيږي.

هغه ذات ته نياز لرم چې امر يي حتمی نافذيږي.

پرته له وسیلې

پرته له تاخیره

هغه ته نیاز لرم چې د هغه حکم د یو مشکل یوائځنی حل، بلکې د هغه حکم د ټولو ستونزو حل دی دلته الهی حکم ور ته رارسیږي (یا نار... ای ووره.. کونی بردا... یخ شخ... وسلاما... او د سلامتی خاوند شه علی ابراهیم...

دلته مفسرین بیا په تعجب کې لویږي.. چې دې حکم کې د سلام کلمه.. هم وکارول شوه؟؟؟ نو خپله جواب وايي که یوائځې داسې ویل شوی و چې (بردا... یخ شه) دغه له حقیقتونو ناخبر وور به دومره سوړ شوی و چې خپله لمن کې به یې ابراهیم له یخنۍ څخه وژلی و، ولی اللهﷻ ابراهیمعليه السلام ته وور یوائځې دانه چې سوړ کړ... بلکې مسخر یې کړ... هغه ته یې امر وکړ چې سوړ شه... ولې دومره نه چې ابراهیم هلاک کړي بلکې سوړ شه اود ابراهیم خدمت کې اوسه.

دغه حاجی په مخکی سفر لري او مقام ابراهیم ته ځي لومړي دوه رکعاته لمونځ کوي... دغه ځای کې ځان د ابراهیمعليه السلام په لباس کې تاووي. او دې مقام کې... د مقام د خاوند.. د ابراهیم د خدای... د نوح د خدای... د اسماعیل د خدای... د پیغمبرانو د خدای... د عیسی او موسی د خدای... د ټولې نړۍ د خدای په وړاندې دریږي... او د ابراهیمی توحید عقیده تمثیلوي. ځان لکه موحد او یو پالونکی ابراهیم جوړوي ځان هیڅا ته نه تسلیموي، او خپله توجه یوائځې هغه تعالی ته اړ وی.

هغه پوهیږي چې کعبه یو مخلوق دي... او د مخلوق عبادت نه کیږي... کعبه صرف د توحید یو سمبول دی...قبله ده... ولی سجده د قبلې خاوند ته کیږي... ټول یوې خوا ته مخ اړوي. ولې دغې خوا ته سجده نکوي... اللهﷻ ته سجده کوي...د یو دیوال شاته لمونځ کول... هغه دیوال ته سجده نده سجده ددیوال خدای ته ده... کعبه یو جامد جسم دی... او نشي کولی چا ته څه ګټه ورسوي... خپله مخلوق ده... خپله اړتیا لري... دغه مسلمان اوس د

ابراهیم پر ځای قرار لري... ابراهیمي عقیده لري... هغه خپلي سترګی، لاسونه زړه او ژبه د اللهﷻ په طرف خلاص کړی... سره له دې چې مخې ته یې دغه ټولې صحنې او مقدس ځایونه قرار لري... دا ټول فقط د ابراهیم په یاد... په ابراهیمي عقیدي سره تمثیلوي... هغه د حجر اسود مقابل کې دریږي او د ابراهیمی مکتب د پیروانو دعقدي سره... د حضرت عمر هغه خبرې په یادوي چې ویل یې: ای تورې تیګی ته هیڅ نفع او ضرر ماته نشې رارسولی... قسم په اللهﷻ که رسول الله ته نه وې ښکل کړې نو ما به هم نه وې ښکل کړې... دغه حاجی... بیا هم دغو سمبولونو ته ګوري... شخصیتونه را په یادوي... او د توحید عقیده د هغوی له ژبی اخلی... او د اللهﷻ په یاد... حرکت کوي.

په نړۍ کې له پخوا وخت څخه د هابیل او قابیل دوه قطبونه د نړۍ د پیدایښت له پیله ظهور وکړ قابیل د شر اود ښمنۍ سمبول په حیث وغوښتل چې دهابیل د پاکۍ او صفایۍ مقابل کې قد علم وکړي او کله چې یې ونشو کولی په سادګۍ سره خپلو شومو اهدافو ته ورسیږي، نو ویي غوښتل د قتل او تجاوز له لارې د هابیل حق تصرف کړي. دغه د شر سمبول د انسانیت له پراختیا وروسته د دری شریرو سمبولو په ډول (د اقتصاد سمبول چې همیشه دنورو د جبونو خالی کولو کې نقش لري، دویم سلطه قدرت یا سیاسی حاکمیت په زور د خلکو غاړی خپل تصرف لاندې راولي. او د ملتونو وینی له دې لارې تویوي او له هغوی څخه غلامان او خادمان جوړوي. او دریم د تزویر سمبول دی چې ځینی خرڅ شوي، دینی حقیقتونه د مخکینو دوه شریرو سمبولونو په نفع توجیه او تفسیر کوي، او د ملتونو عقلونه او فکرونه مخدر کوي، او پدې ډول د ظلم دغه دری سمبوله همیشه د ملتونو ترمخ ولاړ وي چې قران کریم دریا ظالمانه اقتصاد سمبول د قارون په لباس کې تمثیل کړی دی، او د سلطنت شریر سمبول چې په زور سره یې ملت خپل غلام ګرځولی و د فرعون په لباس کې او د تزویر سمبول یې د بلعم باعور په شخص کې بیان کړی دی. چې د شر دغه درې سمبوله د حضرت موسی مقابل کې هم ولاړ و، ولې موسی د حقیقتونو په درک او د الهی وحی د منابعو څخه په استفاده وکولی شو په دری واړو سمبولونو غالب شي یو په خاوره کې غرق شو، او بل

بحر کې او دریم د تاریخی حقایقو په لا بلا کې سرنګون شو، او بالاخره د حق او توحید بیرغ د دوی پر ځای ورپیده.

ولې د موسی له رحلت څخه وروسته دغو شریرو سمبولونو د بشری تاریخ په طول کې وجود درلود. او د توحید مکتب لومړی بنیانګذار د ملتونو د یو موتی کیدو لپاره په حجاز کې یو سمبول کیښود، ابراهیم د نړۍ د نورو مصلحینو په څیر د الهی ارشاداتو په اساس یو نوی فکری مکتب په پښو ودرؤ او یو نوی نهضت یې را منځ ته کړ چې ددکتور شریعتی په وینا (بنا پردې د ابراهیم نهضت تنها فلسفی نهضت نه و، د جهان پیژندنی نهضت نه و د بشري تاریخ د مسیر په خلاف نهضت... د انحصار، پولو، قیدونو، بندګیو، غلامۍ، ځان غوښتنې له منځه وړلو او عین حال کې د نړیوال وحدت د ایجاد د انسان او جهان وحدت، د انسان او انسان د وحدت، دادی چې د ابراهیم نهضت دغه ټول عظمت او دادی چې انسانان هر کال او هر نسل دعوت کیږي چې یوه خوا کې د ابراهیم د خاطرې په نوم را ټول شي. او د هغه له جدي عملونونمونه یې او اشاروي تقلید وکړي، او پدي شکل ټول بشري نسلونه چې د مسلمان په نوم سره د ابراهیم درسالت د اداکولو او ادامې مسوول دی خپل پیوست له ابراهیم سره حفظ کوي، او هر کال دلته راځي او له هغه سره لوظ تازه کوي دغه د عهد تجدید د روڼ اندی انسان په اوږو د مسولیت ډیر دروند بار ږدی. هغه لوی مسولیت چې له ابراهیم سره پیل شو او دا پدې عنوان دی چې د بشری تارخی مسیر بیرته هابیلی دوری، د انسانی برابرۍ اوانسانی وروری دورې او د شرک د ټولو عواملو یعنی دضد انسانی انحرافی مذهب نفی ده[1].

۵– د صفا او مروا ترمنځ د سعی فلسفه:

د اسلام تاریخ داسې قهرمانی ښځې لري چې حقایقوته د رسیدو لپاره یې همیشه د کفر او شرک ضد سنګرونو کې خپلې وینې نثار کړي دي، سمیه د اسلام لومړۍ شهیدی د ابوجهل پر ضد قد علم وکړ او خپله وینه یې له اسلام

۱- جهان‌بینی و ایدیولوژی تالیف دکتور علی شریعتی، ص: ٥٤-٥٥

څخه فدا کړه، او کله چې هم د ابراهیم ښځه د مکې په وچه صحرا کې د اوبو د څاڅکو پیدا کولو په هدف د خپل یواځنی ځوی لپاره چې وروسته یې د ذبیح الله قهرمان لقب حاصل کړ، د صفا اومروه ترمنځ سیر او حرکت کو، اللهﷻ ددغی مومنې ښځې حرکت او غوښتنې یې د لاسو له پورته کولو مخکی ترسره کړې، او د اسماعیل د قدمونو لاندې مقدسې چینې راوخوټیدلې، چې دبیت الله شریف حاجیان دصفا او مروا ترمنځ په منډو سره ددغی قهرمانی ښځې شاهکاري تمثیلوي او غواړي خپل ځانونه د هغوی په قطار کې راولي.

۶- دقربانۍ فلسفه:

همدغه قربانی دفداکارۍ درس دی، چې د افغانستان مسلمانانو د روسانو او د اسلام ددښمنانو جنګ کې خپل ځامن دقربانۍ جبهاتو ته لیږل او لیږي. او کله چې خنساء هغه ښځینه صحابی چې خپل څلور ځامن د جنګ میدان کې شهید وینی د اللهﷻ شکر ادا کوي او د اللهﷻ لاره کې دځامنو په قربانولو سره افتخار کوي.

۷- د بیت الله د نوم ایښودلو فلسفه:

کعبه د مسلمانانو مقدس ترین ځای دی د توحید سمبول، بیت الله او د مسلمانان قبله ده، ولې د کعبې ساختمان چې حضرت ابراهیم او اسماعیل بنا کړی دی د هغی مادی ساختمان له عادی خاورې او ختې څخه جوړ شوی دي، او کعبه شریف سره له دې چې دیته د اللهﷻ کور ویل کیږي ولې حقیقتا اللهﷻ د کور له لرلو څخه پاک او منزه دی، دغه لقب کعبې ته یواځې دعظمت او احترام لپاره ورکړ شوی دی، ځکه دعبادت او طاعت ځای او د اسلامی امت د توحید او یو موټی کیدو سمبول دی. هیڅوک د کعبې عبادت نکوي، او کعبه هم چا ته نفع او ضرر نشی رسولی.

یو اسلامي پوهیالی د کعبې شریفې په هکله داسې ابراز نظر کوي، د الله د کور د زیارت مساله کې یوه ډیره اساسي مساله داده چې ما احساس کړه او قاعدتا تاسې ټولو هم احساس کړې ده مونږ ټول عمر ددی کور په طرف لمونځ وکړ او د ژوند ټولو لحظو کې مو ددې کور په طرف تقدیس وکړ،

تعظیم مو وکړ تجلیل مو وکړ او مونږ مسلمانانو ته د قبلې جهت یعنی د کعبی جهت له جغرافیایي جهتونو یعنی د نړی شمال، جنوب، مشرق او مغرب څخه معنا دار او ارزښتناکه دی او اصولا کعبه لکه زمونږ د زړونو عشق، زمونږ ایمان، زمونږ عقاید زمونږ فرهنګ زمونږ ټول تاریخ او روح، معنویت او عاطفه ده... کعبه یو ادرس دی، او د هغې ټول تقدس هم پدې ادرس والي کې دی. او ټول عظمت یې هم په همدې کې دی چې دا ادرس الله ﷻ تعین کړی دی. او بل ځای کې یي هم تعینولی شو... نه دا تیږي تقدس لري، او د نورو غرونو تیږو سره فرق لري او نه حتی خپله حجر اسود ذاتا له نورو اسمانی تیږو سره فرق او تغیر لري. ددې کور ارزښت ددې لپاره ده چې دا کور داسې یو ادرس دی چې انسان پدې زندګۍ کی خپل ځای، دځمکی پر مخ او دی جهان کې ورک نکړي... ارزښت یې دادی چې دا کور د توحید په نوم جوړ شوی دی خپله کور نه هنری ارزښت لری نه اقتصادی نه معماری او نه ذاتی ارزښت... هیڅ... فقط یو بشري او مافوق بشري اعتقادی ارزښت لري، او هغه دا چې د یو فکر په نوم جوړ شوی دی: توحید، د یو انسان په لاس جوړ شوی دی، او هغه د توحید بنیانګذار دی، او د هغه ملګری د هغه ځوی ذبیح توحید او د توحید قرباني و.

بناء د توحید د عقیدې په اساس کعبه صرف د مسلمانان لپاره د توحید سمبول دی هغوی د لمانځه په وخت فقط خپل مخونه د ی یوې قبلې ته اړوي او متحدانه د پروردګار عبادت کوي، هغوی خدای ته سجده کوي او شرط هم ندی چې انسان دې د لمانځه پر وخت کعبی ته نژدې ودریږي، بلکي هر چیرته چې وی او هر هیواد کې چې وي صرف خپل مخونه دې اخوا ته واړوي. او خپل لمنځونه دې ادا کړي. د یوې قبلې لرل، د مسلمانانو یو موټی والی ښيي او همدغه د توحید سمبول هغوی د اسلامی امت د یو لاس کیدو حقیقت ته سوق کوي. حج ته دتلو پر وخت ددغه کور طواف کوي ترڅو د مختلفو خلکو طواف په مختلفو رنګونو کې ددې دلیل وي چې د اسلام مقدس دین نژادي، او طبقاتی فرقونه د تقوا په غوره والي سره بدل کړي دی او هر څوک کولی شي یو موحد او یکتاپرست مسلمان شي. البته له دی

عقیدې سره چې کعبه او د کعبې ساختمان چا ته څه نفع او ضرر نشي رسولی هیڅو ک د کعبی عبادت نکوي، او نه څوک کعبی ته سجده کوي.

د ملتونو د اتحاد جهانی اعلامیي فلسفه:

کله چې مسلمانان دعرفات په غره سره یو ځای ولاړ وي، الهی ارشاداتو غوږ ږدي، پداسې ډول چې دنهمې د ذی الحجی له لمانځه وروسته (منا) کی البته د لمر له ختو وروسته ټول حاجیان (لااله الا الله - الله اکبر او تلبیه ویونکی د عرفات په لور حرکت کوی. او عرفات ته ځي د ماسپښین او مازدیګر لمونځ په نمره مسجد کې یو ځای کوي او د ماسپښین پر وخت امام خطبه وایي. دې خطبه کې د نړۍ د مسلمانانو د اتحاد په هکله څه معلومات او ارشادات د خطیب په واسطه بیانیږي او د نړۍ ټول مسلمانان الهی دربار ته لاس اوچتوي، او لکه د یو جسم ددې ورځ ټول مراسم ادا کوي.

د طواف فلسفه:

کله چې مسلمان دبیت الله شریف طواف کوي او د پتنګانو په څیر عاشقانه له کعبی څخه تاویږي. نو انسان ته یو عجیب حقیقت څرګندیږي او هغه دا چې د کعبی پر خوا دغه ګردش لکه د ساعت د عقربونو په شان دی. چې د ۲۴ ساعتونو په موده کې یوه لحظه توقف هم نکوي او لکه د انسان د قلب ضربی دریدل نلري همدرانګه مومنان د کعبی پرخوا ۲۴ ساعته په طواف کې دي او دا کار د اللهﷻ عبادت کې د اسلام برتریت ښکاره کوي، ځکه په ټولو ادیانو کې د عبادت لپاره مخصوص وختونه دي ولی د اسلام مقدس دین کې عبادت هیڅکله نه قطع کیږي او د کعبی همیشنی طواف ددې حقیقت یو دلیل دی. عبادت د اسلام مقدس دین کې لکه چې مخکې یاده شوې د ژوند په ۲۴ ساعتونو کې دوام لري ددې عبادت فلسفه چا له یو اسلامی پوهیال څخه وپوښتله چې تاسې څو وخته عبادت کوي؟ هغه وویل: مونږ مسلمانان ۲۴ ساعته ژوند ټول عبادت کې تیروو هغه شخص وویل: نو تاسې خوب نه کوي؟؟ اسلامی پوهیالی وویل: مونږ خپل خوب د پیغمبر په طریقه کوو، نو بناء زمونږ خوب هم په عبادت کې حساب دي، ددې پوهیالی وینا د اسلام

مقدس دين کې د عبادت اصلی فلسفه بيانوی ځکه د اسلام مقدس دين کې د يو مسلمان ټول اعمال په ۲۴ ساعته ژوند کې دالهی احکامو مطابق تيريږي او هيڅ داسې وخت نشته چې بې عبادته تير شي.

کله چې څوک د پيغمبرﷺ د طريقې مطابق واده وکړي نو عبادت يې کړی دي، که څوک دپيغمبرﷺ د طريقې مطابق تجارت وکړی نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر د طريقې مطابق ميلمستيا تياره کړي نوعبادت يې کړی دی که څوک دپيغمبر د طريقی مطابق غذا صرف کړی نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر د طريقې مطابق له خپلې ښځې او د کورنۍ له غړو سره ښه اخلاق کوي نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر د طريقې مطابق غذا صرف کړی نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر د طريقې مطابق له خپلې ښځې او د کورنۍ له غړو سره ښه اخلاق کوي نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر په طريقه خپل ځان او فاميل ته د حلالې نفقی په لاس ته راوړلو کې کوشش کوي نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر په طريقی موټر کې سپريږي موټر کې د کيناستلو اخلاقی اداب مراعات کوي نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر په طريقه له خپل هميساه سره نيکه رويه کوي نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر په طريقه له خپلوانو سره رفق کوي نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر په طريقه خبرې کوي نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر په طريقه د خپلو والدينو احترام کوي نو عبادت يې کړی دی که څوک د پيغمبر په طريقه او د صحابه و ښځو لکه بی بی سميه، بی بی عايشه، بی بی فاطمه بی بی مريم بی بی هاجر بی بی اسماء غوندې عمل وکړي لباس واغوندي او واده وکړي نو عبادت يې کړی دی.

د زمزم فلسفه:

يو ډير مهم حقيقت چې پوهيدل يې د مسلمانانو لپاره ډير ضرورت دی دادی چې د اللهﷻ مدد هغه وخت مومن ته ۱۰۰٪ رسيږي چې کله ددغه انسان مادي اسباب او دده اړيکې له مخلوقاتو قطع شي کله چې حضرت ابراهيم پلار کاکا خپلوانو او ټولو دوستانو په وور کې واچو او ابراهيم تنها پاتې

شو او د نمرود په وور کې وغورځید يو ملايک ورته راغی او ويې ويل مرسته غواړې؟ او کومک ته ضرورت لرې؟ هغه وويل بلی: ولی تاته نه.

کله چې د اسلام پيغمبر له خلکو نا اميده شو او د طايف په لور يې مخ کړ ترڅو شايد هغوی اوريدونکی غوږونه او ليدونکی سترګی ولري او په روښانه زړه سره حقيقت درک کړي، ولې هلته له قريشو بدتر غلامان او ماشومان يې ورپسې کړل او د محمدﷺ او دهغه ملګري زيد پسې يې وليږل ترڅو دواړو باندې دتيږو باران وکړی او د اسلام مبارک پيغمبر له پايزار څخه وينې په ځمکه توی شوې، دغه وخت ده ته الهی مدد راورسيده او هغه يی د الهی دربار ميلمستيا ته وغوښت او عرشته يې ويوړ په همدې رنګ دزمزم فلسفه هم هماغه الهی مدد دی چې کله بی بی هاجر له خپل ماشوم سره د ټولو انسانی اړيکو څخه جدا شوه او الهی دربار ته يې مخ کړ او دغه ماشوم دشيدو خوړو پر وخت د ژوند اوبه نلرلې او بيچاره مور يې اخوا اوديخوا سرګردانه منډې وهلې نو اللهﷻ ورته خپله مرسته راواستوله او د اسماعيل دقدمونو لاندې اوبو جريان پيدا کړ، او دغه اوبو چې په سختو او تنګو لحظو کې او د انسانانو څخه د اميد د قطع کيدو پر وخت په الهی مدد جاری شوې يو مقدس نوم يې خپل کړ، او کوم خاص خوند او مزه هم نلري ترڅو خلک د خوند لپاره نه بلکې دقدسيت لپاره هغه وڅښي.

اتم فصل:
دستر عورت او حجاب فلسفه

فصل کې شاملې موضوع ګانې:

۱- دستر عورت او حجاب مفهوم.

۲- دفرد او ټولنې په جوړولو کې د حجاب نقش.

الف: د فرد جوړولو کې د حجاب نقش.

ب: د ټولنې جوړولو کې د حجاب نقش.

حجاب په لغت او د اسلامی شریعت په اصطلاح کې:

حجاب په لغت کې: دستر او پټولو په معنی سره ده.

حجاب په دوه شکله: استعمالیږی یو مادی او بل یې معنوی.

مادی حجاب: هغه جسم دي چې د دوه شیانو ترمنځ حایل او مانع واقع کیږي.

معنوی حجاب: هغه معنوی امور دی چې یو شي ته د رسیدو مانع کیږي مثلا هغه عاجزي چې انسان ته د هدف ته درسیدو په لاره کې ګرځي. او ګناه د بنده او پروردګار ترمنځ حجاب دی.

خمار په لغت کې: دستر او یا ټیکری په معنی دی.

خمار په اصطلاح کې: هغه ټیکری دی چې سر، غاړه او غوږونه پټوي.

د خمار او حجاب ترمنځ فرق: حجاب لوی ټیکری دی چې د بدن ټول اعضا پټوی، خو خمار وړوکی ټیکری دی چې یواځې د ښځې سر پټوي.

د نقاب او حجاب ترمنځ فرق: حجاب ټول بدن پټوي ولې نقاب یواځې مخ پټوي.

مومنو خویندو ته خطاب: پاک لمنو او مومنو خویندو ! هغه مهم ټکی چې زمونږ درنه خوریې باید حجاب کې په یاد ولري داده چې کله یوه مسلمانه خور د الله ﷻ په وحدانیت باندې ایمان لري او دا مني چې الله ﷻ په ټولو مخلوقاتو باندې مهربان دی، او الهی قوانین د انسان په نفع دي او په الهی حکمونو کې داسې حکمتونه دي چې مومن انسان به عاجل او یا هم د وخت په تیریدو سره دهغې فایده ویني. او دا چې دغه قانون د مخلوقاتو پروردګار بیان کړی دی پرته له شکه په هغه باندې عمل کول حتمی او ضروری دي ځکه ټول الهی احکام د ضررونو او بدیو ددفع کولو او د ګټو د تر لاسه کولو لپاره دي. زمونږ مومنه او دینداره خور دالهی احکام په پوهیدلو سره سم په هغې عمل کوي او کله چې پدې هکله تحقیق کوي نو ښه پوهیږي چې دغه الهی حکم ددې په نفعه ده او ددې د عزت او کرامت د حفاظت لپاره یې قانون بان کړی دی. د اسلام مقدس دین د اسلامی ټولنې د مصلحت په نظر کې نیولو سره په ښځینه او نارینه باندې یو رنګ ستر عورت فرض کړ هیڅ مسلمان نارینه حق نلري چې د نورو ترمخ خپل عورت ښکاره کړي همدارنګه هیڅ مسلمانه او متدینه خور اجازه نلري چې د نورو په وړاندې خپل عورت بربنډ کړي. دغه عفت او پاک لمني د ټولو مسلمانانو وظیفه ده، ترڅو له پوره حیا او عزت سره خپل ژوند پر مخ بوځي، ځکه پیغمبر ﷺ فرمایي د پیغمبرانو د پیغامونو خلاصه داده چې «اذا لم تستح فاصنع ماشئت» کله چط د حیا نه غوښتله نو بیا چې د څه غوښتل هغه کوه.

بی حجابې د شیطان یو دام دی: اصلا شیطان غواړي چې انسان لوڅ کړي او هغه عزت او ابرو چې الله ﷻ انسان ته ورکړې له منځه ویسي شیطان حضرت آدم او بی بی حوا رضي الله عنها ته وسوسه وکړه ﴿فَوَسْوَسَ لَهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُۥرِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَىٰكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَٰذِهِ ٱلشَّجَرَةِ إِلَّآ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ ٱلْخَٰلِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَآ إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿٢١﴾ فَدَلَّىٰهُمَا بِغُرُورٍۚ فَلَمَّا ذَاقَا ٱلشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ ٱلْجَنَّةِۖ وَنَادَىٰهُمَا رَبُّهُمَآ أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا ٱلشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَآ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لَكُمَا

عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾﴾ [الأعراف: ۲۰-۲۳] «نو وسوسه وکړه شیطان دوی دواړو ته ترڅو بربنډه کړي دوی ته هغه عورت چې دوی پټ کړی دی او ورته يي وويل نه ياست منع کړي تاسې خپل خدای مګر دا چې ملايکی شي او يا هميشني شي او قسم يي ورته وکړ چې زه ستاسې خير غوښتونکی يم، نو لارښوونه يې وکړه هغوی ته په چل سره کله چې هغوی دغه ونه وڅکله ښکاره شو دوی ته خپل عورت او شروع شو چې لګولې به يې وربانديې د جنت پاڼې او غږ وکړ دوی ته رب د دوی ايا ما نه وی منع کړي له دغې ونې څخه او درته مې نه وويلی چې شيطان ستاسې دواړه ښکاره دښمن دی دواړو وويل ای ربه مونږ پخپل ځان بانديې ظلم کړی دی او که ته مونږ ونه ښښي او رحم را بانديې ونکړې نو مونږ به شو له تاوانيانو څخه».

شيطان له آدم او بی بی حوا سره چل وکړ او په چل اودو کې يا ننی اصطلاح فکری جنګ سره يې هغوی وښويول، ترڅو هغوی دغه ممنوعه ونه وخوري او دوی ته يې دليل بيان کړ چې کله تاسې له دې ونې څخه وخورې تاسې په ملايکو او يا هم د جنت دايمی خلکو غونديې شي، شيطان له منافقت څخه کار واخيست او هغوی ته يې قسم وخوړ چې زه ستاسې دوست يم، او دغه خبرې ستاسې په ښه کوم او هغوی ددغه مکار دښمن په خبره وغوليدل او له ممنوعه ونيې يې وخړه او په تش خوړلو سره له دوی څخه د جنت ښکلی کالي وغورحيدل، او دواړه بربنډ شو او ديته اړ شو چې ترڅو د جنت په پاڼو ځانونه پټ کړي.

دغه حکايت مومنانو ته لوی درس دی، ترڅو انسان دجنی او انسي شيطان لخوا دوکه نشي او داسلام احکام کاملا ومنی قران کريم فرمايي: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱدْخُلُواْ فِى ٱلسِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ﴾ «ای مومنانو ننوځي په اسلام کې پوره او پيروی مه کوي د شيطان د قدمونو بی‌شکه هغه ستاسې ښکاره دښمن دي». د اوس مهال شيطانان او داسلام مقدس دين دښمنان هم له خپل چل او دښمنې او خپل اشغالی لباس سره غواړي زمونږ مسلمانې خويندې بی لارې کړي، د ښځې له حقوقو څخه غږيږي او درادیو او تلويزون له لارې همدغه د بی حجابۍ او عورت لوڅولو موضوع ته زياته لمن وهي. او غواړي

چې مسلمانه خور د تلویزونی اعلاناتو او یا هم د دوی د تجارت او د بدن د اعضاو خرڅولو اله او وسیله شي. دوی د هغو لیوانو په شکل سره دي چې یو اوري ته چې دمور غیږ کې اوسیږي وایي: دغه مهربانه مور دې په تا باندې ظلم کوي او دا چوپان حق نلري د خپل لاس په لرګی سره دتا ساتنه وکړي ته باید ازدانه په صحرا کې حرکت وکړي او که دغه ساده لوحه اوری د لیوه په غوږو او چلناکو خبرو وغولیږي دمور له لمنی او د چوپان له ساتنې لرې شي او دغه وحشي لیوه یې ځانته خپلې مخه کې وویني ځانته به یې مړی کړي او ټوټه ټوټه به یې کړي او په یاد به یي شي.

صدها چراغ دارد و بیراهـه مـی‌رود　　بگذار تا که‌افتدوبیند سزای خویش

د اسلام مخالفینو هم ښځې د ازادۍ او مساوات په نوم سره له کورونو او کار ځایونو څخه رقص ځایونه او د رقص او فساد د کلپونو ته انتقال کړې. او بیا یې دوی یوه وسیله وګرځوله او د دوی د اعضاو لسګونه شرکتونه یي د تلویزونی چینلونو له لارې خلکو ته اعلان کړ. پاکه کورنۍ یې له منځه ویوړه او هغوی یې د پرمختګ او تمدن په نوم سره خلکو ته بی فکره او بی انده معرفی کړل. او اوس پدغسې هیوادونو کې د ورځینیو احصایو له مخی ۸۰٪ سړیان له خپلو ښځو سره خیانت کوي او پردیو ښځو سره جنسي ارتباطات نیسي.

دعورت لوڅونې او بی ستري موضوع د شیطان لویه وسیله ده، ځکه بی حیا انسان ایمان نلري او حیا د انسان د ایمان اساسي جز تشکیلوی حیا د یو مسملان د اخلاقو اساسي بنږارندوی دی، او کله چې انسان له اسلامی اخلاقو او ادابو لرې شي ټول عملونه یې بیهوده کیږي مثلا: لمونځ منفی حیا مساوي صفر دی. ځکه لمانځه کې ستر عورت فرض دی او د عورت لوڅول لمونځ باطلوي.

زکات منفی اخلاق مساوی صفر دی. ځکه الله‌ﷻ فرمایي: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُبۡطِلُواْ صَدَقَـٰتِكُم...﴾ «ای مومنانو خپلې صدقې په منت او اذیت سره مه

باطلوی». څوک چې د زکات د توزيع پرو خت بد اخلاقی کوي او دفقيرانو زړونه په سختو الفاظو زخمی کوي د صدقې ثواب يې باطليږي.

اورو زه منفی اخلاق مساوی صفر دی، څکه پيغمبر عليه السلام فرمايي: «کله چې يو د تاسې روزه‌دار وي نه بايد بدې خبرې او فاسقانه اعمال وکړي، او که څوک ورته کنځاوې وکړي دې دې ورته ووايي زه روزه لرم او هغه سره دې لانجه نکوي».

حج منفی اخلاق مساوي صفر دی، څکه الله جل جلاله فرمايي: ﴿فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ ٱلۡحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي ٱلۡحَجِّۗ﴾ [البقرة: ۱۹۷] «په چا باندې چې حج فرض شو نو نشته په حج کې بدې خبرې، بدکار او جنجالونه».

بد اخلاقی او بی حيايي په ټولو عصرونو کې د شيطان يو خطرناک دام دی. هغه خلک چې له محمد ﷺ څخه مخکې د ابراهيم د شريعت مطابق حنفاؤ و او د کعبی طواف يې کو شيطان هغوی ته راغی هغوی يې داسې بی لارې کړل دغه لباس چې تاسې د طواف پر وخت اوغندی کيدای شی له حرامو پيسو څخه وي. او يا هم ناپاکه وي، نو بهتره ده د طواف پر وخت خپل لباس لرې کړي او پدې ډول يې هغوی له حق دين څخه واړول او ټول يې مشرک کړل، او دوی بيا بربنډ طواف کو او بيا يې کعبې ته هم بتان دننه کړل او مشرک شو.

د شيطان دغه دام نن عصر کې هم لکه پخوا تکراريږي او انسي او جني شيطان د وسيلو او دلايلو په تغير سره غواړي مسلمانان لکه خپل ځان غوندې بی حيا کړي. او دوی څخه خپل غلامان او وينځې جوړ کړي.

او خپلو تجارتی شرکتونو کې يې خلکو ته وړاندې کوي ولې مخلص او متدين مسلمانان هيڅکله دغسې چل نخوري څکه مسلمانې ښځې زيات غيرت او شهامت لري اوپه عقل سره هره نوې پديده تشخيصوي او ځآن د هر عصر مکروب مقابل کې وقايه کوي څکه د اسلام تاريخ دغوره او باهمته ښځو شاهد دی، اودا لوی افتخار دی چې د اسلام لومړی شهيد (بی بی سميه) يوه ښځه ده، او د ټولو پيغمبرانو پای کې په حضرت محمد ﷺ له وحی

نازلیدلو وروسته اول تن چې وربانېد ایمان راوړ یوه ښځه (بی بی خدیجه) وه.

دالهی احکامو د شرح لپاره باید اسلامی عالمانو څخه وپوښتو:

اوس یو اساسی مطلب پدې بحث کې مطرح کوو، چې دعورت او حجاب موضوع ده، او لازمه ده چې دې موضوع کې له تحقیق څخه وروسته لاندې پوښتنو ته ځواب ووایو:

پوښتنه: د اسلام مقدس دین احکام له کومو سرچینو څخه استنباط کيږي؟

ځواب: د اسلام مقدس دین احکام له قران کریم اود پیغمبر له سنتو څخه اخیستل کیږی.

پوښتنه: له قران کریم او سنتو څخه د احکامو د استنباط صلاحیت کومو اشخاصو ته سپارل شوی دی؟

ځواب: په هره موضوع کې د قانون جوړونی او احکامو استنباط متخصصو اشخاصو پورې اړه لري. ځکه مونږ د طبی مشکل دحل لپاره ډاکترانو او د طب متخصصانو، د برق مشکلاتو کې د برق متخصصانو، د کمپیوتر او انترنت په برخه کې د کمپیوتر انجینرانو اود انجن او پرواز په موضوع کې ددپیلوماتو او متخصصو انجینرانو څخه پوښتو، همدرانګه د قران او سنتو د فهم لپاره داسلامی شریعت متخصصینو ته مراجعه کيږي.

پوښتنه: اسلامپوهانو د څوارلس پیړیو په اوږدو کې د اسلام له ظهوره بیا تر نن د ښځو د عورت او حجاب په هکله له کومو قرانی ایاتونو او نبوی احادیثو څخه احکام استنباط کړي دی؟

ځواب: د ستر عورت او حجاب په هکله زیات آیاتونه او احادیث شته دي، چې د احزاب او نور سورت کې زیات اړوند احکام په صراحت سره بیان شوي دي. چې دلته د قران او سنت ځینې دلایل د مثال په ډول سره راوړو:

﴿قُل لِّلۡمُؤۡمِنِينَ يَغُضُّواْ مِنۡ أَبۡصَٰرِهِمۡ وَيَحۡفَظُواْ فُرُوجَهُمۡۚ ذَٰلِكَ أَزۡكَىٰ لَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا يَصۡنَعُونَ ۝٣٠ وَقُل لِّلۡمُؤۡمِنَٰتِ يَغۡضُضۡنَ مِنۡ أَبۡصَٰرِهِنَّ وَيَحۡفَظۡنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبۡدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنۡهَاۖ وَلۡيَضۡرِبۡنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّۖ وَلَا يُبۡدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوۡ ءَابَآئِهِنَّ أَوۡ ءَابَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوۡ أَبۡنَآئِهِنَّ أَوۡ أَبۡنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوۡ إِخۡوَٰنِهِنَّ أَوۡ بَنِيٓ إِخۡوَٰنِهِنَّ أَوۡ بَنِيٓ أَخَوَٰتِهِنَّ أَوۡ نِسَآئِهِنَّ أَوۡ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُنَّ أَوِ ٱلتَّٰبِعِينَ غَيۡرِ أُوْلِي ٱلۡإِرۡبَةِ مِنَ ٱلرِّجَالِ أَوِ ٱلطِّفۡلِ ٱلَّذِينَ لَمۡ يَظۡهَرُواْ عَلَىٰ عَوۡرَٰتِ ٱلنِّسَآءِۖ وَلَا يَضۡرِبۡنَ بِأَرۡجُلِهِنَّ لِيُعۡلَمَ مَا يُخۡفِينَ مِن زِينَتِهِنَّۚ وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۝٣١﴾ [النور: ۳۰-۳۱].

«ووایه مسلمانانو ته چې سترګې څه پټې کړي او خپل فرجونه وساتي، دا دوی ته غوره ده بې‌شکه الله په هغه څه خبر دی چې دوی یې کوي او ووایه مسلمانو ښځو ته چې څه سترګې پټې کړي او خپل فرجونه وساتی او ښکاره نکړي خپل زینت مګر هغه چې ترې ښ:اره کوي، او ودې غوړوي خپل ټیکري پخپلو ګریوانونو، او نه دې ښکاره کوي خپل زینت مګر خپلو میړونو ته، یا پلرونو ته، یا خسر ته، یا ځامنو ته، او یا د میړونو ځامنو ته، یا خپلو ورونو ته یا وریرونو ته، یا خوریونو ته، یا خپلو ښځو ته او یا هغو ته چې د دوی ښې لاسونه یې مالکان دي، او یا هغو زړونو ته چې شهوت ونلري له سړیانو څخه، او یا هغو ماشومانو ته چې دښځو په عورتونو خبر ندي، او نه دې وهي خپلې پیښې ترڅو ښکاره شي د دوي هغه پټ زینت او توبه وکړي الله ته ټول ای مومنانو ترڅو کامیاب شي».

دې مبارک آیت کې لاندې مطالب بیان شوي دي:

۱- سترګې پټونه:

دې مبارک ایت کې له سترګو پټولو څخه هدف له نا محرمو څخه سترګې اړول دي. یعنې مسلمان نارینه او زنانه دې د نامحرمو سره د مخامخ کیدو پر وخت کوشش وکړي چې خپل نظر بلې خوا واړوي.

به نامحرم نظر دل را کند کور   ز غربت خانۀ وضع افگند دور
ز دست دیده و دل هردو فریاد   که هرچه دیده بیند دل کند یاد

نن ورځ متاسفانه هغه خلک چې د سریالونو او فلمونو لیدلو سره عادت دی، ددغه مبارک آیات له تطبیق څخه کاملا غافل او بی خبره دي. ځکه ښځې ساتو نه په دغو سریالونو او فلمونو کې نامحرمو سړیانو ته ګوري. او سړیانو هم یواځې دا نه چې ساتونه نامحرمو ښځو ته ګوري، بلکې د هغوی د تصویرونو او رقصونو مشاهده کوي.

۲- د شرمګاه حفاظت:

د شرمګاه له حفاظت څخه منظور (ستر عورت) او د زنا په ګناه له مبتلا کیدو څخه حفاظت دی.

۳- زیاته پاکي:

د عورت محافظت او سترګې پټول د انسانی جامعې د پاکوالي او پاک ژوند کولو لپاره غوره وسیله ده. الله فرمایي: ﴿وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِۦۚ﴾ «او چا چې ځان پاک کړ نو د هغه ځان پاکی د خپل ځان لپاره ده» دغه حقیقت هره ورځ پخپلو سترګو وینو چې زمونږه با حیا او با حجابه خورګانې همیشه له پاک او نظیف ژوند سره له مشکلاتو څخه لرې دي، ولې غربي ښځینه او هغه چې د دوی تقلید کوي په زرګونو مشکلاتو، او کورنیو بی‌اعتمادیو او بی‌اعتبار یو باندې اخته دی، او د جهنم اور د هغو نصیب دی چې سترګې ځروي، بی‌شرمه او بی‌حیا دي نه د خپل فامیل د اعضاو خیال کوي او نه د بل چا د ناموس او هم د هغو ښځو نصیب دی چې د اسلام مقدس دین احکام نه مراعت کوي.

۴- د دوی له کارونو څخه د الله ﷻ خبرتیا:

الله ﷻ هر چاته د خپل عمل مطابق بدله ورکوي، او زمونږ د پروردګار علم د انسان په ټولو پټو او ښ:اره کارونو باندې رسیدلی دی. او دغه صخت ټکونه د هغو خلکو لپاره دي چې خپل نیتونه یې پاک کړي ندي، او د نورو ناموس ته

په بی‌حیایی سره ګوري. او فکر کوي چې هر کله په پټ ډول سره نامحرمو ته وګوري نو هیڅوک به یې په راز خبر نشي.

۵- زینت:

په اسلامی شرعیت کې زینت په دوه برخو ویشل کیږي یو ذاتی زینت او ښآیست دی چې الله‌ﷻ انسان ته ورکړی دی بل مکتسب زینت او ښایست چې د لباس، زیوراتو او غیره له ارایش څخه عبارت دی.

۶- الا ما ظهر منها:

هغه چې پرته له اختیاره ظاهر شي: منظور هغه زینت او ښایست دی چې پرته له اختیاره ځرګندیږي او یا هم نشي کولای هغه پټ کړي لکه لباس، ګوتۍ او غیره...

۷- بخمرهن:

له خمار څخه غرض ټیکری دي: لکه مخکی مو چې د خمار په هکله خبرې وکړې، چې یوه ټوټه ده چې د هغې په واسطه زمونږ خویندي خپل سر، ویښته او غاړه پټوي، دې ایت شریف کې چې د ټیکري سر او ویښتو دپټولو یادونه شوې ده متاسفانه چې ډیر خلک کاږه او بی لارې تللی دي. او داسې ګمان کوي چې مراد له تقوا څخه معنوی حجاب دی، او حجاب له ټیکري سره څه ارتباط نلري.

بشنو از چادر که در توصیف زن تاروپودش با تو میگوید سخن
تاروپودم ازشرافت تافته تا شرافت را به عصمت بافته
درکلاس حفظ تقوا و شرف دختران درند، چادر چون صدف
بهترین سرمایهء زن چادر ست زانکه زیب وزینت زن چادر ست
حفظ چادر در سراي اقتدار دختران راست تاج افتخار
حفظچادر حفظدین‌ومذهب است شیوهء ازواج پاک احمد ست

حفظ چادر چـاره سـاز کارهاسـت   حفـظ گـل از هجـوم خـارهاست

۸- جیوب:

جیوب چې د جیب جمع ده د غاړې او سینې په معنی سره راځي. یعنې مسلمانی خویندې باید خپل سرونه، ویښته او سینې د خپلو ټیکریو په واسطه وپوښي.

۹- ځینو خپلوانو ته استثناء:

هغه اشخاص دي چې په دې آیات شریف کې ذکر شوي او د محارمو له جملې څخه دي چې د دوی سره د عورت اندازه نسبت نامحرمو ته فرق کوي چې وروسته به شرحه شي البته دې آیات شریف کې دکاکا او ماما په هکله څخه ندي ویل شوي، ولې د پیغمبر په احادیثو کې ویل شوي چې کاکا او ماما هم له محارمو څخه دي.

د دوه دروغجنو شبهو رد

شیطان او شیطان صفتان ددې لپاره چې په ټولنه کې بی حجابی او بی حیایي رواج کړي دوه دلیلونه بیانوي. او پدې سره ډیرو خلکو ته فریب ورکوي:

لومړۍ شبهه: دوی وایي له ستر او حجاب څخه منظور داخلی حجاب او معنوی ستر دی یعنی کله چې انسان داخلی تقوا ولري همدغه حجاب دی نه دا چې حجاب په مخ پټونې نقاب او ټیکري سره شرحه کړي.

ددې دلیل ځواب: دا رنګ خلک باید پوه شي چې دوی د ډیرو قرانی آیاتونه څخه انکار کوي. ځکه په قرانی ایاتونو کې حجاب په مادی معنی بیان شوی دی ځکه د – خمار – ټیکری لفظ صراحتا په قران کې راغلی دی او هم راغلي دي چې ټیکری باید سر، غاړه، سینه او ویښته او غیره پټ کړي ﴿وَلۡيَضۡرِبۡنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ﴾ «او خپل ټیکري دې په خپلو ګریوانونو واچوي». غوره ده دداسې خلکو لپاره د قران کریم د مفسرینو اقوال را نقل کړو، ترڅو پوه شي چې د قران کریم ټول مفسرین چې د اسلام علما دی څه وایي:

امام طبری چې د اسلام مشهور مفسر دی ددې آیت تفسیر کې داسې وایي: خپل ټیکري دې د سینې په تخته واچوي، ترڅو یې ویښته، غاړه او غاړکۍ پټې کړي[1].

علامه ابن کثیر د قران کریم مشهور مفسر ددې آیات شریف په تفسیر کې وایي منظور مخ پټونی دی چې د ښځو د سینې په تخته پروت وي، ترڅو د هغې په واسطه د سینې تخته او خپلې کوڅۍ پټې کړي، او پدې اسلوب د جاهلیت د عصر له ښځو سره مخالفت وکړي ځکه د جاهلیت پر وخت ښځو د ا کار نکو، بلکې ښځې به د سرپانو ترمخ داسې تیریدلی چې ویښته او ان غوږوالۍ یې معلومیدلی[2].

د مسلمانانو مور بی بی عایشه صدیقه رضي الله عنها وایي: الله جل جلاله دې د مهاجرینو په ښځو رحم وکړي.

زه فکر کوم هغه خلک چې د اسلام د ښمنو (انسي او جني) شیطانانو لخوا غولیږي، ددې حقیقت په درک کولو سره به دغسې خبرې باید تکرار نکړي. او یقین به وکړي چې د اسلام مقدس دین کې څومره معنوی پاکی ته ارزښت ورکړي، په هماغه اندازه ظاهري پاکي او د حجاب اغوستل هم ضروري دي، ځکه ظاهري او باطنی کمک د یوې سکې دوه مخه دی، چې کله یې یوه طرف هم خراب شي ن ابل یې خرابیږي.

دویمه شبهه: ځینو ځوانانو او نجونو ته یې دا چل ورکړي چې کله زمونږ زړه پاک دي، نو لباس او حجاب ته بیا ضرورت نشته دی دې اشخاصو ته همدومره کافی دی چې ایا تاسې له بی بی فاطمې، بی بی عایشې او د ټولو

١- وليلقين خُمُرهنّ، وهي جمع خمار، على جيوبهنّ، ليسترن بذلك شعورهنّ وأعناقهن وقُرْطَهُنَّ. جامع البيان في تأويل القرآن تاليف محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الآملي، أبو جعفر الطبري، [٢٢٤ - ٣١٠ هـ] تحقيق أحمد محمد شاكر، مؤسسة الرسالة، ط ١ (١٤٢٠ هـ - ٢٠٠٠ م)، ١٥٩/١٣

٢- تفسير القرآن العظيم تاليف أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي [٧٠٠ - ٧٧٤ هـ] تحقيق سامي بن محمد سلامة، دار طيبة للنشر والتوزيع، ط ٢ (١٤٢٠هـ - ١٩٩٩ م) ٤٦/٦

زنانه صحابه و ښځه پاکې ښځې غواړي، دوی د قراني ایاتونو له پوهیدلو او سره له دې چې زړو نه پاک دي. اسلامي حجاب مراعات کړی دی.

عورت په لغت او د اسلامی شریعت اصطلاح کې:

عورت په لغت کې:

د کمین خالي والي، د انسان شرم ځای او هر هغه شي په معنی ده چې له هغه څخه شرم او حیا کیږي[۱].

عورت په اصطلاح کې:

د انسان د بدن یو قسمت دی چې د هغه لیدل او نورو ته ښودل حرام دي.

دنارینه او زنانه د عورت اندازه

پیل ک مو ولوستل چې د عورت پټول په مسلمان نارینه او زنانه باندې فرض دی او دواړه مکلف دي ترڅو خپل عورت پټ کړي، او د مخالفت صورت کې د ګناه مرتکب دي، ولې دعورت اندازه کې دنارینه او زنانه ترمنځ فرق شته دی، چې طبعا دغه اندازه د هریو د کورنیو شرایطو او ښایست مطابق په نظر کې نیول کیږي، د نارینه د جسم هغه برخه چې ټولنه کې دفتنی او فساد لامل ګرځي عورت دی، او نارینه مجبور دي چې د هغه په حفاظت کې د اسلامی شریعت قوانین رعایت کړي، او زمونږ مسلمانې خویندې هم مکلفې دي چې د عورت تعینه شوې اندازه مراعات کړي چې دادي دعورت په هکله د اسلام پوهانو د نظریو خلاصه تاسې ته وړاندې کوو. ترڅو د حقایقو په پیژندلو، او د الله ﷻ د رضا لپاره په هغې باندې په عمل کولو اخروي اجر، او د نیوی سعادت او پاکې زمونږ او زمونږ د کورنیو نصیب شي. (ان شاء الله تعالی)

۱- القاموس المحیط ۱/ ۵۷۳

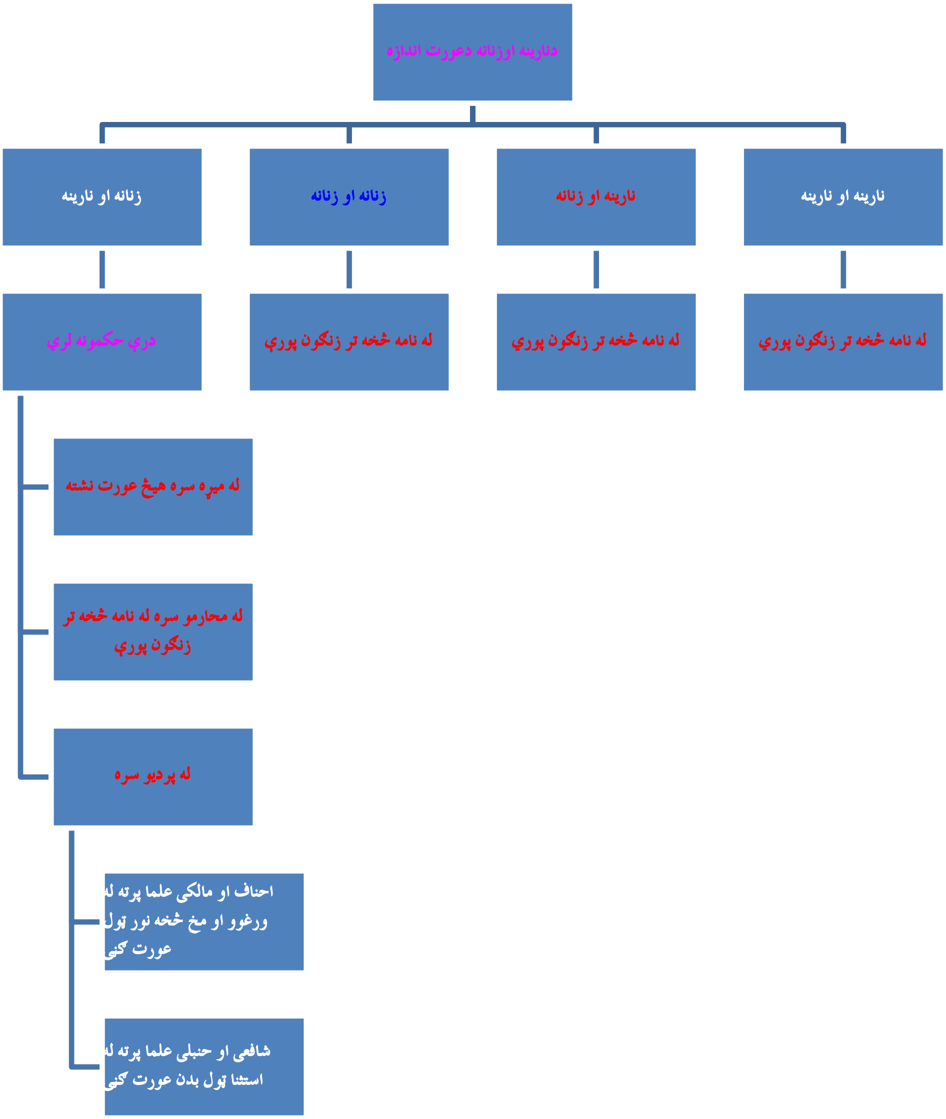
دنارینه اوزنانه دعورت اندازه
نارینه او نارینه
نارینه او زنانه
زنانه او زنانه
زنانه او نارینه
له نامه څخه تر زنګون پوري
له نامه څخه تر زنګون پوري
له نامه څخه تر زنګون پوري
دري حکمونه لري
له میره سره هیڅ عورت نشته
له محارمو سره له نامه څخه تر زنګون پوري
له پردیو سره
احناف او مالکی علما پرته له ورغوو او مخ څخه نور تول عورت ګڼي
شافعی او حنبلی علما پرته له استثنا تول بدن عورت ګڼي

۱- د نارینه عورت له نارینه سره:

د نارینه عورت د نامه څخه د زنګنو پوري دی، چې ورنونه او زنګنونه یي هم عورت کې شامل دي. نارینه مکلف دي د خپل بدن دغه برخه پټه کړي او د ترک په صورت کې ګنهګار کیږي، او الهی عذاب به ورته منتظر وي. ځینې مشران او ځوانان په عمومی حمامونو، سپورتي حوضونو او میدانونو کې د خپل عورت په هکله بی اعتنا وي، چې باید خپل ورنو او زنګنونه پټ کړي.

۲- د زنانه عورت له زنانه سره:

ځینی ښځینه فکر کوي چې د دوی ترمنځ د عورت پټول فرض ندي، داسې حال کې چې د اسلامی شریعت له نظره د یوې مسلمانې خویندې عورت د بلې مسلمانې خور سره د نارینه د عورت په اندازه (له نامه څخه تر زنګنو پورې) دی چې ټولو حالاتو کې باید مراعات شي.

۳- د نارینه عورت له پردیو سړیو سره:

د سړیانو عورت له پردیو ښځینو سره هم په پخوانۍ اندازې دی او ځینې علما وایي چې د سړي د بدن ټول اعضا عورت دی، نه باید د پردیو ښځینه و ترمځ هغه لوڅ کړي.

۴- د مسلمانې خویندې عورت له سړیانو سره:

زمونږ د مسلمانې خویندې عورت له سړیانو سره درې حکمونه لري:

الف: زمونږ د مسلمان خور عورت له خپلو محارمو سره لکه پلار، ورور، ځوی، وراره، خور یي، کاکا، ماما، نیکه.

د ښځې عورت له محارمو سره د نامه څخه تر زنګنو پورې په شمول د ملا او سینې دتختې دی.

ب: د مسلمانانو خویندو عورت له خپلو میړونو سره: د ښځې او خاوند ترمنځ هیڅ رنګه عورت نشته.

ج: د مسلمانې خویندو عورت له پردیو سره: زمونږ د مسلمانو خویندو د عورت په هکله له پردیو سړیو سره اسلام پوهان دوه نظره لري:

الف: ځینې علما وایي چې د ښځې د بدن اعضا پرته له مخ او ورغوو څخه نور ټول عورت دی او ددې لپاره درې دلیلونه لري:

لومړي دلیل (قران کریم دی، دوی وایي چې الله ﷻ فرمایلی دي ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾ وایي قرانی آیات د هغه څه ښکاره کیدل استثنا کړي دی چې ښکاره کیدل یې حتمی ضرورت وي. او مخ او د لاسونو ورغوی له ضروریاتو څخه دی [۱].

دویم دلیل: هغه حدیث چې بی بی عایشي رضي الله عنها روایت کړی دی چې یوه ورځ اسماء د ابوبکر لور د پیغمبر خوا ته راغله چې نازکه جامی یې په تن وې، پیغمبر له هغې څخه مخ واړو او ورته یې وویل: کله چې نجلۍ بالغه شي نو بیا جایز نده چې د هغې د بدن کومه حصه څوک ووینی پرته له دې دو حصو څخه او بیایې مخ او ورغوو ته اشاره وکړه.

دریم دلیل: عقلي دلیل دی، وایي چې ښځینه په لمانځه، او حج کې خپل مخونه لوڅوي، او که مخ عورت و نو لوڅول به یې په لمانځه او حج کې هم جایز نه و، ځکه د عورت پټول جایز دی، او د انسان لمونځ د عورت دلوڅوالي حالت کې سیي ندي.

ب: د اسلام پوهانو یوه ډله پدې نظر ده چې د ښځینه د بدن ټول اعضا پرته له استثنا څخه ټول عورت دی، د دوی دلایل په لاندې ډول دي:

لومړي دلیل: د قران کریم آیات ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ﴾ «خپل ښایست دي نه ښکاره کوي» دې آیات شریف کې د زینت ښکاره کول حرام ګڼل شوي دي. او زینت دوه ډوله دی:

یو ذاتی زینت دی چې له هماغه سره پیدا شوي دي، او بل کسبی زینت دی چې ښځې د لباس اغوستلو او زیوراتو او ارایش سره خان ښایسته کوي.

۱- روایع البیان في تفسیر آیات احکام. محمد علي الصابوني، ۲/ ۱۵۲

مخ د زینت له ډلې څخه دی، او د ښځو اصل ښایست او زینت هم له مخ او اننګو څخه معلومیږي او ایت شریف د زینت ښکاره کول په مکمل ډول سره حرام کړی دی[1].

دویم دلیل: وایي د نظر په هکله زیات احادیث راغلی دي مثلا حضرت جریرﷺ وایي چې ما له رسول اللهﷺ څخه د ناڅاپي نظر په هکله وپوښتل، هغه راته وویل: نظر دې واړوه (یعنی پردیو ښځو ته مه ګوره) د مسلم او امام احمد روایت. پیغمبرﷺ حضرت علیﷺ ته وایي: ای علی او مړی نظر بیا مه تکرار وه لومړی نظر بیا مه تکرار وه لومړی نظر درته عفوه او دویم درباندې محاسبه کیږي. د احمد او ابو داود روایت. دغه او نور ټول روایت شوی احادیث پردیو ښحو ته کتل حرام ګڼي بناء د ښځو اننګي عورت دي.

دریم دلیل: هغوی وایي چې نامحرمو ښحو ته کتل د فتنې د ویرې په خاطر وي. او د مخ فتنه نسبت پنډۍ او ویښتو ته زیاته ده.

او کله چې دښځو ویښتانو او پنډیو ته کتل د علما، په اتفاق حرام دي. نو د اننګو حرمت باید په طریق اولی سره وي. ځکه اصل ښایست په اننګو نغښتل شوی دی.

یادونه: هغو پوهانو چې اننګي عورت ندي ګڼلي شرطونه لري:

لومړی شرط: مخ بی ارایشه او بی فیشنه وي.

دویم شرط: د فتنې او فساد ویره نه وي. او که چیرې یوه ښځینه دومره ښایسته وي چې د اننګو ښکاره کول یې د نورو د فتنې سبب ګرځي. او یا هم اجتماعی اخلاق دومره ضعیف وي چې د ښځنیو د اننګو په لیدلو سره خبره فتنه او فساد ته رسیږي نو د مخ ښکار کول جایز ندي.

دریم شرط: د پوهانو ددې خبرې منظور چې عورت فرض ندی، دا نده چې د اننګو ښکاره کول او لوڅول واجب دي، او مسلمانی خویندې باید حتما خپل اننګی لوڅ کړي. بلکې د هغوی خبره دضرورت لپاره ده. چې کله کومه

۱- مصدر سابق ۲/ ۱۵۵

ښځینه د کار او یا درس د ضرورت پر وخت نشي کولی خپل اننګی پټ کړي، کولی شي اننګی ښاره کړي، ولې ټولو حالاتو کې نه باید خپل اننګی لوڅ کړي، او د ښځو د اننګیو د ښکاره کولو پر وخت سړیانو ته امر شوی دی چې کله هغوی د ضرورت په خاطر اننګي نشي پټولی نو سړیان باید ورته ونه ګوري. بلکې دې حالت کې دسړیانو مسولیت دی چې سترګې پټې کړي ﴿قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّواْ مِنْ أَبْصَٰرِهِمْ﴾.

د پوهانو د ویناو ترمنځ غوره والی: د بنده په نظر په اوسی مهال کې مسملانو خویندو میندو ته د اننګو پټول لازمي دي البته که مجبوریت وي او یا استثنا وجود ولري. لکه د طواف پر وخت سیي ده، مګر عادي حالاتو کې احتیاط غوره دي.

دښځو او نارینه و د لباس شرطونه

په اوسني مهال کې یو اساسی ستونزه د لباس شرایطو ته بی توجهی او نه پیژندنه ده. نن ورځ ځینی نجونې پدې نظر دي چې کله خپل ویښته او غاړه پټ کړي با حجابه کیږي، بناء سرونه پّ ټیکریو ښه کلک تړي ولې چسپ کاو بای پتلون اغوندي او یا لنډې چسپي جامې اغوندي، کله ناکله له نازک ټیکري لکه ګاچ او غیره څخه استفاده کوي. هلکان او ځوانان پدې نظر دي چې د ستر عورت او لباس د شرای‌طو مسله د نجونو او ښځنیو پورې خاص ده. بناء د چسپو پتلونونو او سپورتی نازکو او غیره لباس سره د خلکو مخ ته راووځي. او حتی د لمانځه پر وخت داسې لباس اغوندي چې عورت یې مکمل واضح کیږي.

بناء د ستر عورت د تطبیق لپاره لازمه ده دلباس په شرایط مفصل ډول سره پوه شو، دغه شرایط په دوه ډوله تقسیمیږي.

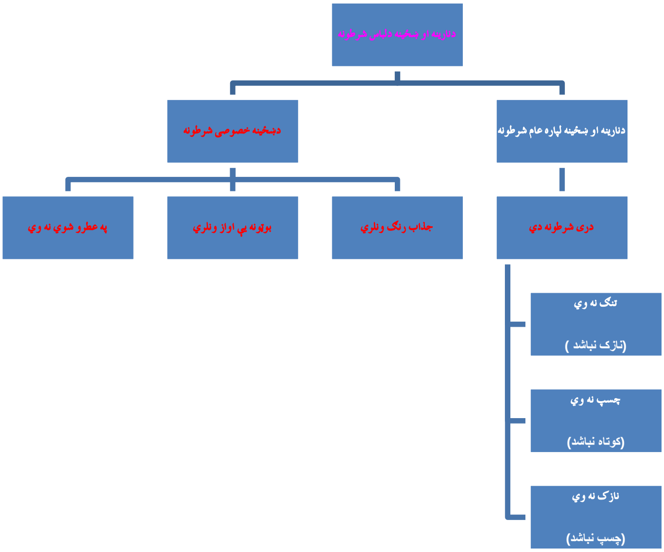

د لباس عمومي شرايط

د لباس له عمومي شرايطو څخه منظور داده چې دغه شرايط په مسلمان نارينه او ښځينه باندې يو رنګ لازم او ضروري دي او که دا شرايط مراعات نکړي ګناهګار دي او ستر عورت يې سيي ندی.

١– نازک نه وي:

هغه لباس چې د ستر عورت لپاره کارول کيږي لازمه ده چې نازک به نه وي ترڅو بدن ترې معلوم شي، ځينې خلک ډير نازک لباس اغوندي چې د لارې تللو پر وخت يې د جسم اعضا ښکاري، د لباس نازکی يا د توټې د اختيارولو وخت کې وي لکه ګاچ او امثال يې او کله هم د ډير استعمال په پايله کې نازکه کيږي.

تفسير قرطبي روايت کوي چې دبنو تميم يو ډله ښځينه د بی بی عايشي رضي الله عنها خوا ته راغلي او په تن يې نازک لباس و، بی بی عايشي رضي الله عنها

ورته وويل: که تاسې با ايمانه ښځې یاست نو دا د ايماندارو لباس ندی، او که غير مسلمان یاست نو بيا تاسې ته څخه ستونزه نشته.

په فعلی شرایطو کې بازار ته نازکه ټوټې راغلي دي چې هيڅ رنګه په هغې سره ستر عورت نه راځي. مثلا د ګاچ تکه چې ډیرې ښځینه یې دټیکري لپاره استعمالوي خو متاسفانه چې دا ډیره نازکه تکه ده او زمونږ د خویندو ویښته نه پټوي. بناء ستر عورت نکیږي، همدارنګه ځینې له نازکو ټوټو څخه لستوڼي جوړوي چې لاسونه یې ترې ښکاري پدې حالت کې هم داد ستر لباس ندي.

۲– لنډ نه وي:

هغه لباس چې د ستر عورت لپاره استعماليږي لازمه ده ترڅو د جسم هغه قسمت چې پټوي یې مکمل ستر کړي، ځینی خویندې له کوره بیرونه او د نامحرمو ترمخ پنجابی لباس اغوندي چې دا لنډې جامې دي او د عورت مقدار یې سيي نه پټوي، احیانا له پتلون سره لنډې لمنې اچوي چې دا هم د اسلامی ستر د قاعدې مخالف دی.

د غاړې په جوړولو کې احیانا ځینې خویندې لویې غاړې خوښوي چې د سینې تخته یې معلوميږي، او کله هم نیم لستوني لباس اغوندي او یا هم لستوڼي لنډوي چې دغه لباس په هیڅ ډول د اسلامی لباس له قوانیو سره موافق ندي.

ځینې هلکان د سپورت او لامبو پر وخت لنډ لباس اغوندي که څوک ورته ووايي چې دغه لباس موسيي ندي، دليل کې وايي چې مونږ ښځې نه یو، داسې حال کې داسې نازکه لباس اغوستل چې عورت پټ نکړي د نر او ښځې لپاره یو رنګ حرام دي.

متاسفانه چې غير مسلمانانو د سپورت لپاره یو لباس غوره کړی دی مسلمانان کولی شي د هغوی سره تفاهم وکړي او خپل لباس د اسلامی شرایطو مطابق چې د دوی عورت پټ کړي، هماغسې جوړ کړي. حتی ځينې سپورتونه داسې حرکتونه لري لکه سجده او رکوع د بتانو په وړاندې او یا هغه الفاظ زمونږ په ورزشکارانو تحمیلوي چې جاچانی، چینایي او کوریایي بت

پرستان يې د بت د عبادت لپاره وايي. بناء لازمه ده چې د مسابقاتو پر وخت د مجسمو او انسانانو مقابل کې تعظيم او سجده ونکړي. ځکه د رکوع او سجدې په شکل تعظيم کول د انسانانو اويا بتانو په وړاندې شرک ګڼل کيږي.

۳- چسپ نه وي:

د اسلامی لباس له شرايطو څخه يو هم د لباس پراخوالی دی، بناء ځينې لباس چې چسپ وي لکه برجس، کاوبای او جيمز پتلونونه او غيهر چې بدن پورې چسپيدلي وي نارينه او ښځينه مسلمانانو ته جايز ندي.

خصوصی شرايط

له خاصو شرايطو څخه منظور هغه شرايط دي چې يواځې په با ايمانه نجونو او ښځو باندې لکه کور څخه د وتلو پر وخت او يا هم د نامحرمو سره د مخامخ کيدو پر وخت لازم دي چې علاوه له هغو عامو شرايطو دغه شرايط هم بايد په نظر کې وايي.

۱- له جذابه رنګونو لرې والي:

د با ايمانه خويندو په لباس کې شرط دی چې له کوره بيرون له جذابه رنګونو څخه استفاده ونکړي. ولې دغه رنګونه ورته په کور کې د ښځينو او يا محارمو په منځ کې جايز دي. ولې له کور بهر او يا د نامحرمو سره د مخامخ کيدو پر وخت بايد له سنګينه ا وساده کاليو څخه کار واخلي.

۲- بوټونه يې اواز ونلري:

با ايمانه خويندې دې د بوټو اخيستلو پر وخت سعی او کوشش وکړي چې د کارولو او له کور څخه وتلو پر وخت اواز ونلري.

۳- له عطرو دې استفاده نکوي:

با ايمانه خويندو ته جايز دی چې د کور د ننه له هر رنګه زينت څخه استفاده وکړي ولې له کور څخه د وتلو پر وخت نبايد عطر استعمال کړي ځکه چې دغه عمل يې د فتنې لامل ګرځي. حضرت ابو موسیؓ وايي چې نبی کريمﷺ وفرمايل: هره سترګه زنا کوي، او کله چې يوه ښځه عيږ ووهی او

بيا د يو مجلس تر څنګ تيره شي دغه ښځينه هغسې او هغسې ده (يعنې زنا کاره ده)[۱].

يو ډېر مهم حديث

حضرت ابوهريرهﷺ روايت کوي چې رسول الله وفرمايل: دوه ډلې دوزيخاين دي چې ما تر اوسه ندي ليدلی. هغه ښځې دي چې کالي يې اغوستي دي خو (دومره نازک او يا چسپ دی) داسې دي لکه لوڅ، خپله (پدې کارونو سره) نورو ته ميلان کوي او هم سرِيان ځانته مايلوي. سرونه يې داسې (جوړ کړي) دي لکه د اوښ کوهان، دوی نه جنت ته داخليږي او نه به د جنت بوی وربانديې ولګيږي، همدارنګه سړيان دي چې په لاسونو کې به يې دغوا د لکيو غوندې قمچينې وي او خلک به پرې وهي او ټکوي[۲].

له حديث شريف څخه لاندې درسونه اخيستل کيږي:

۱- دا حديث يوه معجزه ده چې پيغمبرعليه‌السلام د راتلونکي په هکله خبر ورکوي چې دوه ډلې خلک چې د رسول اللهﷺ زمانه کې نه و وروسته په مسلمانانو کې را پيدا کيږي. ځکه د انحضرتﷺ د پاکۍ عصر و او ټولو د عفت لباس درلود، او همدرانګه د انسان حقوق دومره مراعات کيدل چې داسې سړيان نه پيدا کيدل چې بازار کې خلک په قمچينو ووهي.

۲- دا دوه ډلې داسې مسلمانان دي چې دوزخيان دي. ځکه دغه ښځې د انسانی ټولنې د فساد لامل ګرځي. او دغه سړيان د خلکو عزت تويوي.

۱- مصدر سابق ۲/ ۱۵۵

۲- «حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ ثَابِتِ بْنِ عُمَارَةَ الْحَنَفِيِّ عَنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كُلُّ عَيْنٍ زَانِيَةٌ وَالْمَرْأَةُ إِذَا اسْتَعْطَرَتْ فَمَرَّتْ بِالْمَجْلِسِ فَهِيَ كَذَا وَكَذَا يَعْنِي زَانِيَةً وَفِي الْبَاب عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ» حديث نمبر ۲۷۱۰ کتاب الآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، سنن الترمذی.

۳- ځوک چې چسپ، لنډ او نازک لباس اغوندي د پیغمبرﷺ د وینا په اساس بیٰ‌لباسه لباس‌داران دي. یعنی سره له دې چې پخپل نظر یي لباس اغوستی دی خو د اسلامی شریعت له نظره بربنډ دي.

٤- اصلا د شهوت انګیز لباس اغوستل د فساد د نشرولو لپاره دی او که نه له کوره د وتلو پر وخت څه ضرورت دی چې انسان د غسې جامې واغوندي.

درخیابــان چهـــره آرایـــش مـــکن	ازجـوانـــان سـلب آسـایش مکـــن
زلف خـود از روسري بیرون مریـز	درمسـیر چــشمها افســون مریــز
یـــاد کـــن از آتـــش روز مـــعاد	جلـوهٴ گیسـو مـده دردسـت بـاد
خـــواهرم دیگـر تـوکودك نـیستي	فـاش تـر گـویم عروسـك نـیستي
خواهر من این لباس تنگ چیست	پوشش چسپان و رنگارنگ چیست
خـواهرم ایـن قـدر طنـازي مکـن	بـا اصـول شـرع لجبـازي مکـن
خواهــرم اي عاشـق دیــن مبین	یــك نظـــر ازواج پیامـــبر بـــبین

دستر عورت او حجاب ترمنځ فرق

د اسلام پوهانو د ستر عورت او حجاب ترمنځ فرق کړی دي:

۱- د اسلام پوهانو د ستر عورت او حجاب ترمنځ فرق کړی دي:

۲- د ستر عورت لباس هماغه دی چې مخکی له خپلو شرایطو سره بیان شو.

۳- حجاب دیو پرچه ټوټې ځخه عبادت دی چې د ستر عورت له لباس ځخه علاوه د هغه لباس له پاسه اغوستل کیږي. او د بدن ټول اعضا پټوي.

باید ووایو چې اسلامی حجاب خاص حکم لري، قران عظیم الشان فرمایي: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَـٰبِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥٩﴾﴾ [الأحزاب: ٥٩]

«ای پيغمبره ووايه خپلو ښځو او لوګانو ته اود مسلمانانو ښځو ته چې پخپل ځآن باندې خپل ټيکري واچوي دا نزدې ده ديته چې دوی وپيژندل شي نو دوی ته به ضرر نه رسيږي او الله ښښونکی او مهربان دی».

له دې آيات شريف څخه لاندی درسونه اخيستل کيږي:

۱- دا آيات شريف د پيغمبر ښځې، لورګانې او با ايمانه ښځې مخاطب کوي.

بناء دا حکم ټولو مسلمانانو ښځو ته دی.

۲- د حجاب اغوستل د مسلمانو ښځو او د جاهليت دعصر دښځو ترمنح فرق دی ځکه ښځې له اسلام څخه مخکې او نې جاهليت کې بی حجابه وي.

ابن کثير ددې آيات په تفسير کې وايي: اللهﷻ خپل پيغمبر ته امر کوي چې مومنو ښځو خصوص خپلو ښځو او لوڼو ته چې له ټولو شريفې دي امر وکړي چې له (جلباب) لويو ټيکريو څخه کار واخلي. ترڅو د جاهليت له ښځو او وينځو څخه جلا شي او جلباب هغه لباس ده چې دټيکري له پاسه استعماليږي.

۳- هغه څه اسلامی حجاب له نورو لباسونو څخه جلال کوي (جلباب) دی. په آيات شريف کې راغلي دي ﴿يُدۡنِينَ عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّۚ﴾ جلابيب د جلباب جمع ده او جلباب هغه لباس ده چې ټول بدن پټوی، په (لسان العرب) قاموس کې وايي: جلباب له ټيکري څخه لوی لباس دی، او ځينې وايي جلباب هغه لباس ده چې ټول بدن پټوی. حضرت ابن سيرين وايي: ما له عبيده څخه وپوښتل چې ﴿يُدۡنِينَ عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّۚ﴾ څه مفهوم لري؟ هغه خپل سر او اننګی په يوه ټوټه پټ کړل او يوه سترګه يې پريښوده.

ام المومنين بی بی ام سلمهرضي الله عنها وايي: کله چې دا آيات شريف ﴿يُدۡنِينَ عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّۚ﴾ نازل شو د انصارو ښځينه له کورونو څخه داسې راوتلې

لکه پر سر يې چې قارغان ناست وي. ځکه هغوی په وقار سره ګرځېدلې او د کاليو له پاسه يې تور ټيکری اغوستل[۱].

اصلاً پوهان حجاب هغه لباس ګڼي چې د اصلي کاليو له پاسه استعمالېږي، او يا هم دټيکری له پاسه يو لوی ټيکری وي چې د بدن ټول اعضا پټوي. دنمونه تفسير خاوند ددې آيات شريف په تفسير کې وايي: دا چې منظور له پېژندنی څخه څه دی؟ د مفسرينو ترمنځ دوه نظره دي چې يو بل سره تفاوت هم نلري:

لومړی دا چې هغه رواج و چې وينځې به پرته له سر او غاړې پټولو له کوره وتلې او دا چې له اخلاقی نظره يې ښه وضعيت نه درلود ځينې فاسدو ځوانانو به د هغوی مزاحمت کو، دلته ازاده مسلمانو ښځو ته امر وشو [چې اسلامی حجاب کاملاً رعايت کړي ترڅو له وينځو څخه جلا شي او د فاسدو لپاره د مزاحمت بهانه پاتې نشي.

ښکاره د هڅې دوی دا حق نه درلود چې وينځو ته مزاحمت وکړي، بلکه هدف دادی چې له دې فاسدانو څخه بهانه واخلي.

بله دا چې مسلمانې ښځې د حجاب په اغوستلو کې سستی او بی پروايي ونکړي لکه ځينې بی بندوباره ښځې چې دعين حجاب له لرلو سره بی پروا او لا ابالي دي. چې غالبا د بدن برخې يې ښ:اري، او همدغه ټکی د فاسدو ځوانانو توجه د دوی خوا ته راجلبوي.

د حجاب ارتباط جنسيت سره دی نه له انسانيت سره

زن بسان گل بود درباغ گلزار جهان	مرد او اندر مثل باشد چومرد باغبان
باغبان‌بايدکه ديواری‌کشدبر دورباغ	تاگلش‌ايمن‌شودازدست‌برداين‌وآن
مردهم‌بايدبپوشاندبه‌زن‌زيب‌حجاب	تاکه‌باشدهمسرش‌همواره‌درامن‌وأمان

۱- «عن أم سلمة قالت لما نزلت هذه الآية ﴿يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّ﴾ خرج نساء الأنصار كأن على رؤوسهن الغربان من السكينة وعليهن أكسية سود يلبسنها».

ورنـه‌میبایدببیندبادوچشم‌خویشـتن غنچه‌ءناموس‌خودرا درکف بیگانکان

د اسلامی حجاب په مسله کې باید د ښځې انسانی او جنسي شخصیت دقیقا مطالعې لاندې ونیسو، چې د دوی انسانی شخصیت د اسلام مقدس دین کې له سریانو سره کامل او مساوي په نظر کې نیول شوی دی. الله ﷻ ټول انسانان له یو نر او ښځې څخه پیدا کړي دي او د ښځې او نر د غوره والی مسله یې د دوی تقوا پورې تړلې ده: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَـٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَـٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۝١٣﴾ [الحجرات: ۱۳]

«ای خلکو مونږ پیدا کړي یاست تاسی له یو نر او ښځې څخه او وموګرځولی ډلې او قبیلې ترڅو یو بل وپیژنی، بی‌شکه ستاسې عزتمن د الله په وړاندې ستاسی پرهیزګار دی، بی‌شکه الله ښه عالم او با خبره دی».

دې ایت کې د انسان د غوره والی معیار په تقوا کې تثبیت او تعین شوی دی. کله چې یوه ښځه با تقوا او مومنه وي نو له زرګونه بی ایمانه او ګنهکارو سړیانو څخه غوره ده الله ﷻ فرمایي ﴿أَنِّى لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَـٰمِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ ۖ﴾ «زه نه ضایع کوم د یو کار کوونکی کار نر وی که ښځه». یعنی کله چې یو سړی یا یو ښحه یو نیک کار ترسره کړي د هر یو اعمال پرته له کوم نقصان څخه ساتل کیږي او عوض یې ورکول کیږي کله چې کومه ښحه لمونځ وکړي نو ددې اجر د سړی له لمانځه څخه کم ندی، او کله چې یوه ښځه حج ته ولاړه شي ددې ثواب هم پوره د سړي پّ شان دی، الله ﷻ فرمایي: ﴿مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَـٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝٤٠﴾ [المؤمن: ٤٠] «چاچې یو بد کار وکړ نو جزا نه ورکول کیږي ده ته مګر په مثل د هغه او چاچې نیک کار وکړ نر وی او که ښځه او هغه مومن وی نو دوی به جنت ته داخلیږي او هلته به رزق ورکول کیږي بی‌حسابه» د ښځو انسانی کرامت، عال اجتماعی موقف او انسانی حقوق او واجبات ټول په عال انسانی او اسلامی معیارونو سره قانونمند شوي دی. چې

قران عظيم الشان د فرعون د ښځې او د بی بی مريم د ايمانی غوره والی شاهد دی.

خو د مسلمانو خويندو د حجاب موضوع د دوی د انسانی شخصيت په اساس نه بلکې د هغه ارتباط د دوی له جنسيت سره دی. ځکه ددې دپيدايښت ښايست دا غوښتنه کوی ترخو د نايابه غميو په شان خپل مصونيت حفظ کړی د هر سړي او نه سړي بازيچه نه شوي بناء د حجاب حکم له انسانيت بلکې جنسيت سره ارتباط لري[١].

د بی‌حجابۍ دعوتګران

د دې بی‌حجابۍ، بربنډتوب او د مستوره لباس له قيد څخه د خلاصيدو اصل دعوت لکه د نورو غربی صادراتو دی، چې اسلامی هيوادونو ته انتقال شوی دی، مګر هغه څه چې دلته ايا د ونې وړ دي دادی چې د شرق او غرب کلتور د بشري تاريخ په اوږدو کې کاملا دوه متفاوتی لاری درلودې. او هر يو ځانګړي سلوکيات او اخلاقيات درلودل چې فعلا غربی اباحيت هم د هماغه پخوانی يونان او روم د افکارو ثمره ده. ځکه د هغو پخوانيو فرهنګی اثارو او مجسمو په ليدنه چې له شرقيانو څخه پاتې دي ښه څرګنديږي چې شرقيان په اصل کې د ستر او پردې د کلتور لرونکي دي. او بر عکس غربيان په خپلو ډيرو شته و کې بی ستري او بې لباسي د خپل فرهنګ يوه برخه معرفی کوي. ما ددې ټکو ليکونکی شخصا د ليبيا د مصر اته ښآر څخه چې هلته د پخوانيو روميانو تاريخی اثار په ځای پاتې دي. ليدنه کړې ده. پخپلو سترګو مې وليدل چې د دوې په موزيم کې يوه بربنډه مجسمه وه چې د انسان د بدن ټول اعضايې په اصل شکل پرته له پردې څخه ښکاريدل او دی نتيجې ته ورسيدم چې دقديمي روميانو دغه تاريخی مجسمی د دوی د پخوانی فرهنګ ښکارندوي دي چې دا بی ستری او بی لباسي يې اوس مهال ته هم را انتقال شوې ده.

١- بازخوانی قصه خلقت، حسن يوسفی اشکوری، تهران: تقاطع بهار وسميه ص: ٣٠١

پدې هکله د (باز خوانی قصه خلوت) لیکوال، لیکي:د شرقی او غربی انسان پلټنه د ازاد بحث غوښتنه کوي، خو داسې ښکاري چې ددغو دوه انسان پیښو اساسی توپیر پدې کې دی، چې جدید غربی او مانیسیم مستقیما د یونانی بشري اصالت له فکر څخه داخیستي ده هغه فکر چې اساسا د تن لذت ته قیمت ورکوي او ښایست، کامیابی بریالیتوب د بشر د سعادت او خوشبختۍ اصلی محور جوړوي په همدې دلیل (قدرت – ثروت – او لذت) د رسنانس د عصری درې اساسی شعارونه و او له دې وروسته علمی د وضعی تحولاتو غربی انسانانو د غو درې غوښتنو ته رسولی دی خصوصا لذت او کاریابی په غربی انسان نګری کې مهم او نه هیردونکی اصل دی د تن لذت د غرب په هنری اثارو (نقاشی، مجسمه سازی او...) له پخوانی یونان څخه تر جدۍ عصر پورې ښکاره او څرګند دی. له همدې مخې پدې فرهنګ او کلتور کې ښځه او بربنډ توب له پخوا څخه تر اوسه فعال حضور لري [۱].

ددې غربي بربنډتوب او بی سترۍ د اوږد تاریخ بر عکس د شرقیانو عفت او پاک لمني د دوی د تاریخ په اوږدو کې قابل درک او مشاهده ده. او غالبا شرقیانو په معنویت، اخلاقو او روحانیت زیات کلک و، نو موړی لیکوال پدې هکله لیکلی: (اما بله خوا په شرق کې) معنوی تلذذ) (د نفس تعالی) او (روحی تکامل) اهمیت درلود... د نړۍ په شرق کې طبیعت ماده، ثروت، قدرت او تن د روح، نفس، اخلاقو او معنویت په خدمت کې و، په همدې دلیل د تن لذت په شرق کې یا محکوم و او یا مهار شوی نو بی دلیله نده چې شرق کې همیش ښځه پټه ده او بربنډتوب بدکار او د انسانیت خلاف ښکاري.

سره له دې چې مسیحیت یو شرقی دین دی او غرب ته ولاړ او کوشش یې وکړ ترڅو د غرب د بشري اصالت فرهنګ ته تغیر ورکړي، او ستر ته په منځنیو پیړیو کې اعتبار ورکړي ولې د رنسانس اونوي عصر د پیړیو په شروع سره د غرب او شرق دغه پیوند بیرته سست شو، او یو ځل بیا غربی او یونانی

---

۱ – له قید او شرط پرته د أزادی په باره کی د بحث مقصد.

او مانیسیم حاکم شو او شرقی دین حذف او یا هم ضعیف شو... د شرق او غرب د فرهنګ مقایسه د فرانسې د (لور) موزیم کې ښه څرګند دي[۱].

د پورته ټکو په نظر کې نیولو سره وینو چې غربی جهان سازی یوازې د اقتصاد ا وسیاست په برخو کې ملموسه نده بلکې دا علاقه هم لري چې دشرقیانو په فرهنګی او عقیدتي اصالت کې هم لاس وهنه وکړي دوی غواړي چې خپل همدغه د بربنډۍ او عورت لوڅونې کلتور په اسلامي شرق کې خپور کړي.

ولې دغربیانو ددغه فکری جنګ مقابل کې د منع او مقاومت زیات عوامل د هغو مسلمانانو ترمنځ موجود دي چې تر اوسه یي لا خپل اسلامی او افغانی هویت له لاسه ندی ورکړی. زمونږ مسلمانی خویندې سرت او پرده د خپل انسانی، اسلامی او افغانی هویت جز ګڼی او هیڅکله ځانونه د پردیو مغرض نه غوښتنو ته نه تسلیموي. یواځې دا نه چې ددغه کرامت حفاظت زمونږ د هیواد او یا نورو اسلامی هیوادونو د مسلمانانو او باهویته خلکو هیله ده بلکی زمونږ د هیواد غیر مسلمانان چې سکان دي هم د کورنۍ عفت د یو افغان د اخلاقیاتو مهمه برخه ګڼی. ځکه د دوی دیانت هم شرقی اساس لری او د دوی کلتور هم د همدی مرزا وبوم څخه پیدا ده. هیڅکله د پردیو خبرو ته نه تسلمیږي ځکه د هویت او کلتور پریښودنه د شخصیت او اصالت پریښ، دنه ده او هر څوک چې خپل اصالت له لاسه ورکړي، د نورو په کلتور کې ذوب کیږي او وود او عدم یې مساوي دی.

د عربی متحده اماراتو په تلویزون کې مې یو تن مسلمانه خور ولیده چې په اسلامی حجاب باندې مستوره وه او یواځې دوه سترګی یي معلومیدې هغې چې خپل مسلک کې د کتورا لیدله او د عربی خلیج یوه لویه استاذه ده د حجاب په هکله یې وویل: (دا څو کاله دي چې زه د حجاب او مسلمانو ښحو د حقوقو په هکله بحث او تحقیق کوم یوه اساسي نقطه چې ما کشف کړیده داده چې ما په نړۍ کې هیڅ یو ښایسته او قیمتی موجود داسی پیدا نکړ

۱- بازخوانی قصه خلقت، ص: ۹.

چې حجاب ونلري. ټولې میوې حجاب لري، منې ډېر ښایسته پوښ اغوستی دی، او کله یې چې دغه پوښ لرې کړی شي څو لحظې وروسته یې شکل تغیر خوري او کم وخت کې خرابيږي. خلک هم قیمتی شیان پّ امنیت او حجاب کې ساتي ماچې صنف کې تدریس کو ومې لیده چې مارکر قلم داسې سرپوښ لري لکه حجاب او چې د څو دقیقو لپاره یې حجاب لرې کړم ګورم چې خپل خاصیت له لاسه ورکوي خرابيږي او کاره ووځي، دا چې ټول ارزښتناکه موجودات حجاب لري او د حجاب لرې کول یې د هلاکت سبب ګرځي، ما درک کړه چې زمونږ ګرانې خویندې او ښځې پخپله ټولنه کې با عزته او باکرامته دي او همدغه حجاب زمونږ کرامت ساتي، او پرته له دې به د خپل او ټولنې د فساد لامل شو.

بل پوهیالی وایي: که چیرې مدنیت په بی لباسۍ او بربنډتوب کې وي نو بیاد حیوانات له ټولو څخه متمدن او پر مختللي وي ځکه هغوی هیڅ لباس نلري، باید پوه شو چې مادی مدنیت انسان له انسانیت څخه حیوانیت ته کشوي د انسان محبت له حیواناتو سره زیاتوي او انسانی کورنۍ بدبخته کوي، او دا چې د دوی په ژوند کې معنویت کوم نقش نلري دینی اخلاق بد ګڼی او ډیری یې د یو مخې مادي ژوند څخه ستړي شوي ځنګلونو ته یې مخه کړیده او حیواناتو سره ژوند کوي، ځکه مادیت او ماده پرستي د حیوانیت خوا ته دروازه خلاصوي او بربنډتوب او بی حیایۍ خوا ته د عوت د مادی مدنیت یو بد اثر دی.

ولې هغه چې مادی او معنوی دواړو مدنیتونو څخه برخورداره وي د ژوند لذت په صفایي، صمیمیت، الخاقو، پاکۍ او ناموس پيژندنه کې ګڼی.

بل پوهیالی وایي: اصلا ښځې له حجاب سره ازادې دي، ځکه هغوی کولی شي له خبلو نزدی دوستانو (محارمو) او پردیو سره د ملاقات پر وخت د خپل لباس د اندازې په تعین کې تصمیم ونیسي ولې بی حجابه ښځې له دې ازادۍ څخه برخورداره ندي. ځکه هر څوک کولی شي (خپل وي او که پردی) پرته ددې له ارادې او تصمیم څخه ددې د بدن اعضا ووینې، ځکه خپله یې خپل حجاب او پرده لرې کړې ده. ځان څخه یې د نامحرمو لذت وسیله جوړه

کړیده. بناء حجاب د ازادۍ سمبول او بربنډتوب د حاضر عصر یو رنګ غلامي ده.

د انسان دوه بعدي خلقت:

د ښځو د حجاب او پردې اساسي علت د انسان په دوه بعدي خلقت کې ډیر ښه او واضح مشاهده کیږي. ځکه کله چې الهي مخلوقاتو ته نظر وکړو وینو چې ټول الهي مخلوقات په درې اساسي ډولونو ویشل شوي دي:

لومړي قسم: روحاني مخلوقات (پرښتې)

پرښتې هغه مخلوق دي چې اللهﷻ دوی له یو روحاني بعد پرته له نفس او شهوت څخه پیدا کړي دي.

هغوی خپلې محوله دندې پرته له کمي او کاستۍ څخه ترسره کوي، او دا چې نفس او شهوت نلري هیڅ نافرمني هم نکوي.

دویم قسم: حیواني مخلوقات (حیوانات)

حیوانات هغه مخلوقات دي چې د دوی له خلقت څخه هدف د انساني نوعې خدمت دی او خپله د روحانیت څخه بې برخې دي او د دوی په وجود کې یوازې حیواني اړخ موجود دی چې دغه د معنوي اړخ نشتوالی دوی له اخروي مسولیت څخه معاف کړي دي.

دریم قسم: انسانان

اللهﷻ انسانان له دوه (ملکوتي او حیواني) بعدونو څخه پیدا کړي دي انسان د روحاني برخې په درلودو سره د ډیرو عالي او ملکوتي ارزښتونو خاوند دی، او د حیواني برخې موجودیت دی له نفس او خواهشاتو سره تړي د انسان ددغه دوه بعدي شخصیت په اساس پده باندې زیات مسولیتونه هم بار شوي دي. او ده ته یې په ورزنې تصرف کې ډیر اختیارات ورکړي دي.

دغه انسان له خپل عقل او فراست څخه په استفادې کولی شي نيک او ښه اعمال ترسره کړي خپل معنوی اړخ تقويه کړي ځان د پرښتو مقام ته ورسوي، او کله ناکله هم دغه انسان له پرښتو څخه هم عالی مقام ته رسيږي ځکه پرښتې د حيوانی اړخ په نلرلو سره مجبور دي ټول الهی اوامر پرته له کمی او کاستي ترسره کړي ځکه نفسانی او حيواني قوه نلري چې د دوی د نيکو تصرفاتو مانع شي. هرکله چې انسان د خپل اماره بالسوء نفس د حيوانی او نفسي فشارونو سره بيا هم د هغې مخه نيسي او ځان د ګناهونو له ډنډ څخه اخلاقی او ملکوتی ارزښتونو ته رسوي دده نفس مطمينه دی، او مرتبه به يې له پرښتو څخه لوړه وي ددې تصور په عکس کله چې انسان د خپل وجود مادی او حيواني اړخ تقويه کړي او نفسی خواهشات د ټولو نيکمرغيو اساس وګڼی، خپل معنويت وځپي او د حيواناتو په څير د نفسانی او شهواني تندو ماتولو په هڅه کې وي. خپل با ارزښته مقام له لاسه ورکوي. او حيوانی اړخ ته پّ نزدې کيدو سره ځآن له حيواناتو څخه هم زيات ذيله کوي. ځکه حيوانات چې د بشريت په خدمت کې مصروف دی او د خوړلو او څکلو زيات فکر نلري ملامت ندی، د معنوی اړخ نشتوالی دوی له مسوليت څخه خلاص کړی دی او دغه پوهيالی انسان د معنوی اړخ د قوی فيصدۍ له وجود سره بيا هم ماديت او حيوانيت ته مخ واړوي د عدل د قاعدې مطابق يوائې ادا نه چ له حيواناتو سره مساوي کيږي بلکی له حيواناتو څخه به هم ذليل او سپک وي اوس حقيقی پوښتنه پدې ځای کې ده چې کوم اسباب کولی شي انسان د نفس اماره بالسوء له شر څخه خلاص کړي؟ په ځواب کې ويلی شو: دا چې د انسان د وجود د ساختمان دوه (ملکوتی او حيوانی) بعدونه لري. الله ﷻ د حيوانی بخش د مخنيوی او ده غه د تسلط څخه د محافظت لپاره مسلمانانو ته وقايوي علاجونه، دواګانې له مناسبو پرهيزونو سره ورکړي دي. مسلمانان هم چې ځان د الهی دربار محتاج ګڼي، ټول اوامر پرته له شک او تردد څخه منی، ا والهی دربار ته ځان د عزت او کرامت له عالي پوړيو سره رسوي.

د نړۍ طبيبان وايي: چې وقايه له علاج څخه غوره ده، د همدغې الهی طبی قاعدې په اساس حجاب هم د مسلمانو او متدينو خويندو لپاره يو رنګ وقايه ده او هم د مسلمانو سړيانو لپاره.

يوه ورځ مو د سويزر لنډ هيواد د يو تن مسيحی سره د ښځو د حجاب په اړه بحث او مرکه درلوده هغه چې عقيده درلوده چې ښځې بايد ازادې پريښودل شي او له هر لباس سره چې غواړي له خپل کوره ووځي او د اسلامی حجاب احکام يې د ښځو د ازادۍ خلاف ګڼل له ما څخه يې د اسلامی حجاب د فرضيت علت وپوښت ما ورته د انسان دو بعدی شصخيت شرحه کړ او ومې ويل: اللهﷻ سړيانو ته امر کړی دی ترڅو خپل دغه حيوانی نفس د روحانيت، اخلاقو، د اللهﷻ عبادت لمونځ، روژې، او سترګی پټولو په دوا سره مغلوب کړي. او خپل روحانی اړخ تقويه کړي، ځکه عبادتونه حيوانی نفس په داسې معنوی زنځيرونو تړي چې نشي کولی په سادګی سره ورته ضرر ورسوي دغه حيوانی خاصيت چې د هر چا په وجود کې شته دی.

ما وويل: که څوک قصدا ددې لامل شي چې دوباره دغه نفس اماره بالسوء په حرکت کې راشي او حيوانيت ته يي تشويق کړي ايا مجرم ګڼل کيږي که نه؟ وويل: هو.

ما وويل: که ما او تا د دوه مغازو مالکان اوسو او ماښآم ته يو تن خپله مغازه په اوسپني قلفونو بنده کړو او بل يې هغه دروازه پرانستې پريږدو او خپلو کورونو ته ولاړ شو، او نيمه شپه غله راشي او قلف دوکان له ډيرو هڅو سره هم غلا نکړي شي خو يو عادی سړی د خلاصی دروازی سره تيريدونکی متوجه شي چې مغازه کې دننه ډير مالونه دي او هيڅ مانع هم نشته، او د مغازې د خاوند بی پروا يي دده ظالم نفس په حرکت کې راولي او پيسي يې ترې غلا کړي او سبا پوليسو ته شکايت وکړي چې زما دکان غلا شوی دی او پوليس هم له تحقيق څخه وروسته پوه شي چې ده داسې بی تفاوتي کړيده، ايا دغه د مغازې خاوند به ملامت کړي او که خير؟

هغه وويل: طبعا.

ما وویل: ډېر ښه، اوس چې تاسې یو ځوان یاست که یوې حویلۍ ته ننوځی او وګوري چې یوه نجلۍ له سرت عورت او حجاب سره پخپله وظیفه مشغوله ده او مقابل کې بله وویني چې نیمه لوڅه ستاسې مخې ته راشي ایا دواړو ته په یو نظر ګوری؟

هغه وویل: نه خیر، طبعا دغه نیمه لوڅه نجلی زما د اخلاقی فساد سبب کیږي ما وویل: دا د اسلامی حجاب اهمیت دی.

اسلامی حجاب له یو خوا زمونږ مسلمانی خویندې وقایه کوي، دوی د هوس بازانو له شر خخه خلاصوي. بله خوا مسلمانو وروڼو سره پر نفس د تسلط پیدا کولو کې همکاری کوي او دوی د ګناهونو له ارتکاب ځخه مصون ساتی، چې دا کار هم د دوی او هم د انسانی ټولنې په نفع دی. دغه شخص سره له دې چې غیر مسلمان و او د حقیقت منلو ته اماده و د حجاب په اهمیت یې قناعت وکړ او اعتراف یې وکړ چې واقعا د اسلام مقدس دین دغه قانونی د بشری ټولنې د بهبود لپاره وضع کړی دی.

بناء ویلی شو چې د حجاب اغوستل نه تنها زمونږ د خویندو عفت عزت او کرامت ساتی بلکې د حجاب مراعاتول دټولو وروڼو سره د با عفت او باکرامته ژوند په میدان کې د دوی په همکارۍ باندې دلالت کوي. ځکه په همدې ډول چې ښځې سړیانو ته اجازه نه ورکوي چې د دوی په وړاندې خپل عورت لوڅ کړي او د سړیانو عورت لوڅول خپل توهین ګڼی او د دوی د کرامت ساتنی لپاره سړیان نه باید له کوره بربنډ ووځي په همدې ډول سریان حق لري ترڅو د دوی د عفت پاکی او ګناه څخه د لرې والي او له بربادۍ څخه د وقایي لپاره ښځې هم حجاب مراعات کړي.

د حجاب اړیکې د ښځو له ازادي سره

(ما دام رولان هغه فرانسوي پوهیالۍ ښځه چې د فرانسې د لوی انقلاب پر وخت ددې کور د فرانسې د لوی مجلس د نمایندګانو دفتر و کله چې خپلو ساتونکو د ګیوتین دار ته د اعدامولو لپاره وړله، د ازادۍ د مجسمې څخه د

تیریدو پرو خت یي مجسمې ته مخ کړ او ویې ویل: ای ازادۍ ستا په نوم څومره جنایتونه کوی[(۱)]!

ددغې فرانسوي پوهیالۍ خبره د یو عجیب واقعیت ښکارندوی دی، او هغه دا چې غالبا ښآماران ځان د ازادۍ، دیموکراسی، عدالت، انصاف، مساوات او غیهر الفاظو لاندې ځان پټوي او دې اصطلاحاتو څخه په استفادې سره د بیچاره خلکو په حق کې زرګونه وحشتونه او ظلمونه ترسره کوي. دغه ښځه چې خپله د ازادۍ دعوتګره وه، همدغه هدف ته د مبارزې لپاره په دار ځړول کیده، ولې هغه چې ازادی غوښتونکي په دار ځړوي د ازادۍ مجسمه په څلور لارو کې ساتی. په اوس مهال کې چې د ښځو د حقوقو او ازادۍ مسله له بل هر وخته زیاته مطرح شویده، لیدل کیږي چې اصله اساسی ازادي مطرح نده، ځکه د ښځې ازادۍ کې باید غلامي له منځه ولاړه شي نه د ښځې عفت، پخوا ښځه یو رنګ غلامه وه اوس مهال بل رنګ، پخوا ښځې لکه نور مالونه په میراث وړل کیده یو تن به سلګونه ښځې درلودې، او ښځې به لکه غلامانو غوندې خرڅول کیدې او اخیستل کیدې، او په اقتصادي اجتماعی او سیاسي تصمیمونه کې یې د شرکت حق نه درلود.

ولی اوس مهال کې هماغه د ښځې غلامی په مدرن ډول سره پر مخ بیول کیږي په غربی هیوادونو کې سرمایه داران او د شرکتونو خاوندان د خپلو سوداګانو د خرڅ لپاره د ښحو له وجود څخه استفاده کوي. او داسې شرکتونه هم شته چې د هغوی ټوله سرمایه د ښځو د عفت او ابرو له خرڅولو را ټوله شوې ده. او لسګونه غربي تلویزوني چینلونه همدغه د ښځو له غلامۍ څخه تمویلیږي. هغو چې شرق کې د ازادۍ غږ پورته کړی دی. هره شپه د تلویزون تر شا به هوسبازیو مشغول دی، او هیڅکله هم د ښځو بی عفتی د هغوی دا سادت نه ګڼی او د فساد مرکزونه او نایت کلپونه او د ګناه ځایونه د ښځو بی عفتی او بی عزتی نه ګڼي دوی د ازادۍ له دعوې څخه دوه ګټې کوي: یو دا چې د خپلې هوسبازۍ لارېې خلاصه کړیده، دویم دا چې زیات مسولیتونه یې

۱- سخنان سران کمونیزم درباره خدا، تألیف سید رضا صدر قم: انتشارات بهمن. ص: ۱۲.

د ښځو په غاړه اچولې دی او ځانونه يې د کور له قيوداتو ساتلي دي. په نتيجه کې بيچاره ښځه قرباني ده. ځکه هغه ده چې تاوان ويني، هغه ده چې مجبوريږي، يو پوهيالی پدي اړه د امريکايو پوهنتون کې ټول پوښتنه کړې وه، هغه وايي ددغه پوهنتون ۹۰٪ نجونی راضی وې ترڅو دبی عفتۍ او جسم فروشۍ په شرکتونو کې کار وکړي، ځکه د هغه ځای ورځنی قوانين هغوی ديته مجبوره وي چې خپل ځان ته خپله نفقه تياره کړي، او د اولاد تربيه او فاميلی مشکلات هم د دوی په غاړه وي، ميړونه يې هم له نورو سره نا مشروع اړيکي لري، او دا کار دوی هڅوی چې د کور له جوړونې وتښتي او د ښځې د غلام کولو شرکتونو او تلويزونونو ته مخه کړي.

بر عکس کله چې حقيقت په واقعي شکل سره ولټوو، وينو چې د ښځې ازادي قصابانو ته په تسليميدو کې نشته، بلکې حقيقی ازادي په عفت او پاکۍ کې ده.

حجاب چې د ښځې دعفت حامي ده هغې ته حق ورکوي چې سړيانو سره په زړورتيا د اجتماعي ژ، ند په مختلفو ابعادو کې سهم واخلي، ازادانه کار وکړي، با اعتباره او با اعتماده فاميل ايجاد کړي. او همدغه د ښځی صفا او پاکی ميړه هم عفت ته را کشوي، ځکه قران عظيم الشان فرمايي: ﴿ٱلْخَبِيثَٰتُ لِلْخَبِيثِينَ وَٱلْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَٰتِ ۖ وَٱلطَّيِّبَٰتُ لِلطَّيِّبِينَ وَٱلطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَٰتِ ۚ﴾ [النور: ۲۶]

«بدکاره ښځې د بدکاره سړيانو لپاره دي، او بدکاره سړيان د بدکاره ښځو لپاره او پاکې ښځې د پاکو لپاره او پاک سړيان د پاکو ښځو لپاره».

کند همجنس با همجنس پرواز　　　کبوتر با کمبوتر زاغ با زاغ

لباس د سړيانو وقار

د سړيانو دعورت اندازه هومره ده چې مخکې درته بيان شوه ولې دسړيانو د ستر عورت، با عزته پردې، وقار او عفت کې فرق دی، ځکه ستر عورت د ضرورت او دايمی حالاتو کې دی، چې انسان يې بايد ښکاره نکړي، کله چې داسې ځای کې وي چې له دې زايت لباس ورته ميسر نشي کولی شي په ستر عورت باندې اکتفا وکړي، ولی سړيان د اسلام مقدس دين کې د وقار او

غرب لباس هم لري، چې د ستر عورت له لباس څخه علاوه مسنون لباس دی چې پیغمبرﷺ به هغه اغوستلې او سړیان له هغې څخه د ملاقاتونو، یا بازار ته تللو او یا نورو مراسمو کې استفاده کوي.

که څه هم د عورت پټول په هر لباس چې وي باک نلري، ځکه کلتورونه مختلف دی، او د هر هیواد کلتور یي لباس مختلف وي ولې د لباس په اغوستلو کې فرق دی. سړیانو ته هم د ښځو غوندې لازم دی چې د نازکه او چسپو تکو څخه چې بدن یې ترې ښکاري استفاده ونکړي. بر علاوه په سړیانو لازم ده داسې لباس واغوندې چې په هیواد کې یي با وقاره او با عزته وي. او هماغه عزت چې اللهﷻ مسلمان ته ورکړي حفظ کړي شي.

د هر هیواد لباس د هغوی د کلتور او فرهنګ په اساس فرق کوي، او مسلمان انسان د لباس په اغوستلو کې د اخلاقي مسایلو علاوه خپل فرهنګ او هویت هم جدا مراعات کوي. ترڅو خپل شخصیت د نورو مقابل کې حفظ کړي، غالبا مشهور شخصیتونه په بین المللی مجلسونو کې خپل ملی او کلتوري لباس اغوندې ترڅو خپل ملي او اسلامی شخصیت حفظ کړي په همدې ډول لازمه ده، چې هر مسملان دغه نقطه په نظر کې ونیسي.

د یو مخلص مسلمان په نظر کې مهمه نقطه د پیغمبرﷺ روش دی هغه غواړي پوه شي چې دده رهبر چې اللهﷻ ورته نمونه او رهنما تعین کړی دی څرنګه لباس کار و، ترڅو ځان له نبوي سنتو سره مطابق عیار کړي.

حضرت ام سلمه روایت کوي چې د انحضرت خوښ کړی شوی لباس کمیس و د ترمذی په روایت، شخی عبد الحق محدث دهلوی وایي: پیغمبرﷺ کمیس ددی لپاره خوښ، چې ستر تجمل او وقار ته زایت نزدی و[۱].

۱- اشعة اللمعات تآلیف شیخ عبدالحق محدث دهلوي، کویته: کتابخانه حنفیه. ۵۸۰/۳

بی بی اسماءرضي الله عنها فرمايي: د رسول الله لستوڼی تر مړوند پورې و[(۱)]. غالبا پیغمبر لستوڼي والا کمیسونه کارول ځکه دغسي کمیس په سادګی، بی تکلفی او د مسلمان شخصیت په ښایست کې ښه نقش لري.

سمرهرضي الله عنها وایي: چې پیغمبرعليه السلام وفرمایل: سپین لباس واغوندی ځکه سپین کالي پاک، صفا او غوره دي، او خپل مړي هم سپینو ټوټو کې کفن کړي[(۲)].

په حدیث شریف کې دي چې: «إن الله يحب أن يرى اثرنعمته على عبده» الله تعالی خوښوي چې د خپل نعمت اثر پخپل بنده باندې ووینی، کاله چې تاسې ښه او ښایسته کالي واغوندی د اسلامی شریعت له نظره عیب نلري، ولې ساده لباس هم یو اسلامی اخلاق دی. پیغمبرعليه السلام فرمايي: «إن البذاذة من الإيمان» ساده ګی او شکستګی د ایمان برخه ده اصلاً مشکل د ښه لباس په اغوستو کې نده، بلکې اسلام اجازه ورکوي چې ښه او ښایسته لباس وکاروي ولې ستونزه د انسان په نیت کې ده، کله چې د لباس اغوستل د ضرورت، شر، د ښایست د حفاظت، د الهی نعمت څخه د استفادې لپاره وي مثبت او ښه عمل دی خو که د قیمتی لباس اغوستل د ورځنی مود، تکبر، غرور، افتخار نورو ته د ځان ښودنې لپاره وي لویه ګناه ده، حضرت ابن عباسرضي الله عنه له پیغمبر څخه روایت کې فرمایي: هره غذا چې غواړې وخوره، هر رنګه لباس چې غواړې واغونده، پدې شرط چې دوه شیانو څخه لرې اوسې یو اسراف (زیات مصرف) بل په نورو باندې له تکبر او غرور څخه.

حضرت عبد الله بن عمررضي الله عنه روایت کوي چې پیغمبرعليه السلام وفرمایل: څوک چې دشهرت لباس د تکبر په نیت واغوندی اللهجل جلاله هغه ته د قیامت په ورځ ذلت لباس وراغوندي.

دا کار ددې لپاره ده چې پولداره او مالداره انسان او څوک چې ښه مادی امکانات ولري کولی شي له قیمتی لباس څخه استفاده وکړي لومړی باید

۱- (به روایت ترمذی و ابو داوود).

۲- (رواه احمد)

لباس کې اسراف ونکړي، او دويم په فقيرانو، مسکينانو، بی وسه او بی چاره خلکو باندې تکبر او غرور ونکړي.

له طلا او وريښمو څخه استفاده

دا چې طلا او وريښم غالبا د ښځو زنيت دی نو سړيانو ته دطلا او وريښم اچول هم جايز ندي. او شايد کيدلی شي له روانی او طبی اړخ څخه په نارينه و باندې نو تاثيرات او علتونه هم ولري چې ددې څيړنه متخصصينو ته پريږدو.

حضرت ابوموسی اشعریؓ وايي چې رسول اللهﷺ وفرمايل: طلا او وريښم زما د امت ښځو ته حلال او نارينه و ته حرام دي. ددې حديث مطابق سړيانو ته د ګوتۍ، چله، لاکت، او غيره طلايي شيانو استعمال حرام دی او که هر مسلمان ځوان غواړي خپل د اسلام مقدس دين باندې سمبال کړي او له محرماتو لرې اوسي نو ددې دوه شيانو له استفادې څخه دې لرې وي.

يادونه: له طلا څخه استفاده د تداوي لپاره جايز ده، حضرت عبدالرحمنؓ فرمايي: چې د نيکه پزه يې په يوه پيښه کې غوڅه شوه داکترانو ورته دسپينو پزه جوړه کړه خو بدبويه شوه، نو پيغمبرؑ ورته امر وکړ چې طلا څخه دې پزه جوړه کړي[۱] شيخ عبد الحق محدث دهلوی ددی حديث په شرح کې وايي: پدې حديث سره زياتو علما له طلا څخه د پزې جوړول او د غاښونو کلکول مباح ګڼلی دي[۲].

له نورو سره مشابهت

حضرت پيغمبرؑ فرمايي: «من تشبه بقوم فهو منهم» «چا چې کوم قوم يا ملت سره ځان يو رنګ کړ دا له هغوی څخه دی»، له نورو سره مشابهت په اخلاقو، لباس، کرکتر، نوم ايښودلو او غيره امورو کې کيږي. دا حديث شريف

۱- مشکات المصابيح ص ۷۳۹

۲- اشعةاللمعات ۳/ ٦۰٤

بيانوي چې كله څوک ځان له بد اخلاقو سره برابر كړي او يا د هغوی لباس واغوندي او يا ځان هغسي جوړ كړي او يا خپل ځان او اولادونو باندې د هغوی نومونه او لقبونه كيږدي د قيامت په ورځ به له هغوی سره حشر كيږي.

له غير مسلمانانو سره په لباس كې مشابهت

غير مسلمان دوه رنګه لباس لري:

د دوی ديني او مذهبی لباس:

بت پرستان زيړې جامې لري چې هغه د دوی ديني شخصيتونو ته خاص وي، او يا هم ځينی څه حلقې او كړې په لاس كوي، چې د دوی د هندو والی يا سكن والي نښې دي، مسيحيان ددی لپاره چې وپيژندل شي مسيحيان دي د صليب[1] د علامې لاكټونه چې د جمع + د علامې په شكل وی غاړه كې اچوي، او كه كوم مسلمانی قصدا د اسلامی شريعت د حكم له پوهيدلو سره دغسې علامات (لكه د سک كړه، د مسيحی صليب او د بت پرستانو زيړ لباس) وكاروی د كفر ويره پرې كيږي. او كه څوک سهوا د اسلامی احكامو د نافهمۍ له مخی داسې كار وكړي لازمه ده فورا توبه وكړي.

د غير مسلمانانو فرهنګی لباس:

غير مسلمان خلک خپل ځانګړی فرهنګ، رسم، رواج او عنعنات لري چې د دوی لباس هم ددوی د كلتور يوه برخه ده، اګر كه دغه لباس يې په دين او

۱- مسيحيان د مسلمانانو خلاف عقيده لري چې حضرت عيسی‌عليه السلام د الله‌جل جلاله ځوی و او د انسانانو د ګناهونو د بښلو په خاطر په صليب وځړول شو، صليب عبارت له هغه لرګی ده چې پخوا به پرې د مجرمانو لاسونه او پښې ميخ كيدې بيا به يې د لرګی درول او مجرمان به هماغسې و ترڅو د نيزو په ويشتلو ترې وينې لاړې شي او مړ شي، او اوس د هماغه لرګی علامه پخپلو غاړو كې د مسيح‌عليه السلام د ياد په خاطر ځړوی ولې مونږ مسلمانان عقيده لرو چې مسيح‌عليه السلام د الله‌جل جلاله پيغمبر و الله‌جل جلاله هغه ديهودو له شر څخه نجات وركړ او صليب شوی ندی، قران كريم فرمايي: ﴿وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَـٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ﴾.

عقيدې باندې دلالت نه کوي، خو که کوم مسلمان د خپل کلتور او فرهنګ لپاره له دغو لباسونو او فرهنګ څخه ځان وساتی دا غوره او بهتره ده.

لعنتي ښځې او سړي

اللهﷻ ښځې او سړی په ځانګړي ښايست پيدا کړي دی او هر يو ته يي خاص لباس او خاص شکل ورکړی دی ترڅو له بل جلا شي، نو هر يو ته پکار دی چې خپل اصلی شخصيت وساتی، که يو سړی دغو اړی ځان له ښځو سره مشابه کړي او ښځينه حرکات وکړي، او يا هم يوه ښځه وغواړی ځان د سړيانو جامه کې ووهی يا خپل شکل له سړيانو سره يو رنګ کړي د الهی لعنت لاندې راځي، پيغمبرعليه السلام فرمايي: د اللهﷻ لعنت په هغو سړيانو دی چې ځان له ښحو سره مشابه کوي او هم د اللهﷻ لعنت په هغو ښځو دی چې ځان له سړيانو سره مشابه کوي.

ښومره ښه ده چې دا ښايسته موضوع په هغه شعر سره د دوستانو د فايدې لپاره پای ته ورسوو چې زمونږ يو تن ځوان د اسلامی احساس خاوند هيوادوال ارشاد کړی دی، ترڅو د خبرو اخر مسک شي:

هزارحکمت‌پوشيده‌درسيمای‌حجاب — نه‌صرف‌نام‌قماشی‌سزدبرای‌حجاب
حجاب گوهر نسل بشر خدا گويد — به‌شأن مريم عمران باوفای‌حجاب
فصيح‌زبان زبلبل شنيده‌ام می‌گفت — که‌قدرگل‌نشناسم درسوای‌حجاب
بدين‌سقامت مهلك ولاعلاج امروز — دوای‌نيست‌طبيبا!مگر دوای‌حجاب
کجاست نام نکويی که تا فلك‌برسد — مگر زسايه فرخنده همای حجاب
به‌پاسداري حفظ و قار و حرمت تو — عقاب‌عزتت‌افراشت‌بالهای‌حجاب
مقام آدميت در کتاب يزدان است — بقاي عزت ما وتو در بقاي حجاب
به‌چشم خويش نگر مجمع جهانی‌را — که‌گشته‌جمع‌بهايم‌زانزوای‌حجاب
برای حفظ کرامت بنی آدم — هدايتی ز خدا آمده لوای حجاب
به آن عزت اين هبهء خدا دادت — بساز قامت موزون آشنای حجاب

نگر تو دفتر و اوراق امشب داعی[۱] چوروزروشنش‌ازپرتـودعای‌حجـاب

د حجاب د بحث پدې برخه کې غوره ده چې زمونږ مسلمان مور او پلار هڅه وکړي ترڅو له خپلو هغو خویندو او لورګانو سره دحجاب په هکله مرسته وکړي چې تر اوسه يې د ژوند ترخې تجربې ندي ليدلی، او د دوی درک د الهی احکامو له حقیقت څخه ضعیف دی، دوی د حجاب اغوستو ته تشويق کړي، ترڅو ورته با سعادته اينده وبښي، او د الهی احکامو مطابق خپل مسولیت ادا کړي، هلته چې وايي: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ...﴾ «ای مسلمانانو خپل ځانونه او خپله کورنۍ له هغو ورڅخه وساتۍ چې سوختني يي خلک او تيږي دي».

متدينه ميړونه هم پدې هکله مسولیت لري چې له اسلامی حکمت او اخلاقو سره سم د حجاب موضوع کې له خپلو ښځو سره مرسته وکړي خپله ددې بی عفتۍ سبب نشي، زما يو تن شاګرد چې د اقتصاد پوهنځۍ کې درس وايي يوه ورځ راته راغله او د خپلې خور لوڼي د نا مزاد له بی غیرتۍ يي راته شکايت کې وويل: محترم استاد مونږ د بی غیرته سړيانو څخه شکايت لرو، چې د خپلو هوسبازيو لپاره زمونږ د حجاب مانع ګرځي، مثلا زما خورلڼی غوښته پخپل واده کې ټيکري په سر کړي، ولې نامزاد يې اخطار ورکړ چې نشي کولی په واده کې ټيکری په سر کړي.

د ستر او حجاب په هکله بی تفاوتی د هلاکت سبب کيږي

د ستر او حجاب په موضوع کې زمونږ د مسلمانو خويندو يوه ډيره خطرناکه اشتباه په ځينې عادتونو، رواجونو او عنعناتو کې الهی احکامو ته عدم توجه ده چې داد اسلامی احکامو مخالف هم وي، نو بايد ټول مومنان

۱- داعی د بدخشان ولايت يو تن شاعر دی چې ددی کرښو دليکلو پر وخت د کابل پوهنتون د حقوقو د پوهنځۍ محصل دی.

ورته جدي توجه وکړي، چې دا موضوعات پدې برخه کې مفصلا د بر رسۍ لاندې نيسو:

١– ديوې ښځې ترمخ د کوم ماشوم لوييدل داد هغه محرم نه جوړوي:

د ډيرو خلکو عادت داسی دی چې کله یو ماشوم د کومې ښځې تر وړاندې لوی شي نو د هغه په هکله بی پروا وي، او ده سره د یو نامحرم معامله کوي لکه د دوی مخکی څخه ماشومان و چې د بلوغ سن ته ندې رسيدلی، او نظر په رواج لکه ليور، ليورځی، د خور ليور، زامن يې، د ماما زامن، د کاکا زامن، او غيره کسان چې کورونو کې يې تګ راتګ زيات و يا يو بل سره واړه لوی شوی دي، او يا دوی له هغوی څخه واړه و، خو اوس ټول بالغان دی، او دا چې يو بل سره عادت شوی دي او هميشه يي ی وبل سره ناسته ولاړه کړيده، په بی تفاوتۍ له دوی سره معامله کوي، مثلا له ليور او يا ليور زيانو څخه چې نوي ځوانان شوی ستر نکوي او ان دويښتو، لاسونو، او يا هم خپلو ماشومانو ته د شيدو ورکولو په وخت په بی تفاوتۍ معامله کوي، او دا بی تفاوتی دلوی ګناه سبب کيږي، ځکه کله چې د چا عمر بلوغ ته ورسيږي او محرم نه وي نو د اسلامی شريعت د نامحرمانو ټول احکام ورباندې فرض کيږي، او دغه مسلمانه خور بايد دوی سره دمخامخ کيدو پر وخت بی پروا نه وي، ځکه نا محرم په يو ځای لوييدو يا د چا مخکې په لوييدو سره نا محرم کيږي، کيدای شي دوی فکر وکړي چې مونږ خو خور او ورور غوندې لوی شوي يو او يا هم هغه ځوانان چې زمونږ مخکی لوی شوی دی زمونږ اولاد غوندې دي. او يا دا چې زمونږ لوټو له هغوی سره لکه د خور او ورور ژوند کړی دی، او اوس چې ځوانان شوی دي د بري وال احساس نکوي، بلکې يو بل سره عادی ناسته ولاړه کوي دغسې خبرې او استدلال د هر چا شخصی نظرونه دي، چې نه بايد دغه شخصي نظرونه د شرعی مشروعيت حيثيت خپل کړي ځکه که دغو موضوعاتو مشروعيت لرل او په يو ځای کې لوييدو سره، او يا تر مخی ځوانيدو سره دواړه عمر له تيريدو وروسته زمونږ مقابل کی مشروعيت درلودل او د محرم کيدلو له سببونو څخه يو سبب وی، ددې جواز به مو داسلامی شريعت کتابونو کې لوستی و، ولی هيڅکله پدې هکله د اسلامی

شریعت لخوا عفوه نده راغلي. او همدا علت دی چې دغسي ځایونو کې بی تفاوتی او غفلت د لویې ګناه سبب ګرځي، چې لازمه ده خویندې میندی او محترم والدین دغه الهی احکام په نظر کې ولري او له رواجونو او بی تفاوتیو ځان وساتي، ځکه یوه حویلۍ کې په ژوند کولو او یا یو ځای لوییدلو د شریعت حکم تغیر نکوي، او هغه مسلمانان چې غواړي د الله ﷻ عصیان او نافرماني ونکړي پدي هکله زیاته توجه کوي.

۲– د رقابت په اساس ستر او حجاب:

یو هغه باطل عادت چې نن ورځ یې د ځینو له دینه بی خبره مسلمانانو ترمنځ رواج پیدا کړی دی داد چې ځینی سړیان خپلو ښځو ته وایي: دا چې زما فلانی دوست، همسایه یا برادر خوانده مې له ما څخه خپله ښځه ستر نکړه نو ته هم ترې ستر مکوه. او که کله څوک ترې ستر وکړي نو بیا خپلې ښځې ته وایي ته هم ترې ستر کوه ځکه د هغه ښځه له ما ستر کوي، دغه فکر کاملا د اسلامی شریعت د احکامو مخالف دی. او پدې ډول محرم او نا محرم نه پیژندل کیږي بلکې محرم او نا محرم خو به اسامی شرعیت تعینوي، او که څوک خپله ښځه مجبوره وي چې د مختلفو اعتباراتو له مخې خپله پرده لرې کړی نو حقیقت کې یې لویه ګناه کړیده.

۳– خور لڼه:

ورورنیول، مورلڼه، پلار نیول، او ځوی نیول حرمت له منځه نه وړي: د اسلام مقدس دین کې تنها ورور، خور، پلار مور ځوی او لور په دوه علتونو تثبتیږي.

الف: هغه صورت چې منځ کې یې قرابت خپلوی وي.

ب: هغه صورت چې د دوه تنو ترمنځ د شیدو رابطه وي مثلا د چا رضاعی خور، رضاعی ورور، رضاعی مور، رضاعی پلار، رضاعی ځوی او یا رضاعی لور وي چې رضاع- شیدی ورکول – یو بل سرهد نکاح کولو د حرمت سبب ګرځي.

ج: د نکاح په اساس یعنې چې کله څوک چا سره نکاح وکړي نو د دواړو طرفو مور او پلار سره نکاح حرامیږي.

پخوا وختو کې د عربو ترمنځ رواج و چې کله به چا څوک ځوی ونیو نو دا به د هغه ځوی شو، مثلا: پیغمبرﷺ یو هلک د زید په نوم سره په ځوی والي نیولی و نو خلکو به ورته زید بن محمد وایه، ولې قرانی آیات راغی او حضرت محمد ته یې امر وکړ چې دې کار څخه ځان وساته زید ته د خپل پلار نوم اخلی بیا به تولو ورته زید بن حارثه وایه، دلته مناسبه ده آیات شریف د اسلام پوهانو له نظرونو سره یو ځای راوړو: ﴿وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَآءَكُمْ أَبْنَآءَكُمْۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَٰهِكُمْۖ وَٱللَّهُ يَقُولُ ٱلْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِى ٱلسَّبِيلَ ۝٤ ٱدْعُوهُمْ لِءَابَآئِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ ٱللَّهِۚ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوٓاْ ءَابَآءَهُمْ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَمَوَٰلِيكُمْۚ﴾ [الأحزاب: ٤-٥] «او نه یې دي ګرځولي ستاسی بلل شوي ستاسې زامن دا ستاسې د خولې خبره ده، او الله حق وایي او نیغه لار ښیی، راویې بلی د پلرونو په نوم دا اللهأ ته د انصاف خبره ده که دپلار نوم یې در معلوم نه وي نو ستاسی ورونه دي په دین کې او ستاسې ملګري دی».

المیزان تفسیر پدي هلکه وایي: داد عیاء کله ددعی جمع د ځوی بللو په معنی ده، او جاهلیت کې دا کار د دوی ترمنځ معلمول ا ورواج و، او همدارنګه د هغه وخت خلکو لکه روم او فارس به چې کله کوم ماشوم ته ځوی وویل نو د اصلي ځوی احکام به یې د دوی په هکله جاري کول، یعنی که به جلکۍ وه نو نکاح یې ورسره حرامه بلله، او که به یې دغه پلار مړ شو هغه ته به هم د تولو اولادونو غوندی میراث ورکول کیده، او همدارنګه د پلار او اولاد تول احکام ورباندې جاري کیدل، او اسلام دغه عمل هم لغوه کړ. بنا پردې د آیات مطلب داده چې کوم کسان چې تاسی په زویتوب نیولی هغه ستاسې زامن ندي ترڅو د دوی په هکله ددغې موضوع تول احکام جاري شي.

دې آیت کې ځوی نیولو ته اشاره ده دا چې تاسې د بل ځوی ځانته منسوبوی دا ستاسې د خولې یوه خبره ده او نور څه معنی نلري، او دا تعبیر د خیرې د بی اثرۍ څخه کنایه ده، لکه څرنګه چې دې آیات کې ده چې اللهﷻ

فرمايي: ﴿كَلَّآۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا﴾ ابن کثير د پورته په تفسير کې وايي دغه آيت شريف ﴿ٱدۡعُوهُمۡ لِأٓبَآئِهِمۡ هُوَ أَقۡسَطُ عِندَ ٱللَّهِۚ﴾ هغه امره چې کوم عادتونه د اسلام ابتدا کې رواج و هغه يې له منځه ويوړل. هغوی عادت لره چې پرديو ځامنو ته به يې خپل ځامن ويل نو اللهﷻ امر وکړ چې هر څوک خپل پلار ته منسوب کړي. امام بخاری

له عبد الله بن عمرؓ نه روايت کوي فرمايي چې مونږ به زيدبن حارثه ته زيد بن محمد وايه تردې چې دا آيات شريف نازل شو ﴿ٱدۡعُوهُمۡ لِأٓبَآئِهِمۡ هُوَ أَقۡسَطُ عِندَ ٱللَّهِۚ﴾ عربانو به دغه ځوی سره داصلي ځوی معامله کوله، دوی به يې له خپلو محارمو سره ځانته پرينبودل، پدې اساس بيبی سهله بنت سهيل چې د ابوحذيفه ښځه وه پيغمبرﷺ ته وويل: مونږ سالم ته زوی وايه او اللهﷻ دا حکم را نازل کړ او وينو چې ابوحذيفه ددې هلک را تلل نه خوښوي، پيغمبرﷺ وويل: هغه هلک ته شيدې ورکړه وربانديې به حرامه شې بناء د پورته آيات په اساس ځوی نويل حرام شو، او نه ځوی نيول د نکاح مانع شو او ځوی نيول په اصلی ځوی باندې نه حسابيږي او کله چې ځوان شي دده خلوت ددې سړي له ښځې سره او د کور نورو اعضاو سره ګناه ګڼل کيږي.

همدارنګه د اسلام مقدس دين کې پلار نيول، مور نيول، ورور نيول، خور نيول، ځوی نيول او لور نيول د حرمت مانع نه ګرځي، او د اسلام مقدس دين کې له دوی سره د محارمو معامله کول لويه ګناه حسابيږي.

اوس مهال ځينې خلک رواج لري چې پردۍ ښځې ته خور وايي او يا هم داسې ښځې دي چې پردي سړی ته ورور وايي او وايي دا زما قرانی ورور دی او ددی خبر په اساس له دغه نا محرم اوپردي سړی سره خپله، لورګانې يې، او د فاميل اعضا په ازادانه ډول پرته له ستر او حجاب څخه حتی سفر کې ورسره يو ځای کيږي او چې ترې وپوښتې له چا سره سفر کې تللې وي وايي له قرانی ورور سره مې.

ځينې ښځې پردي سړی ته پخپل کور کې د پلار په نوم سره ځای ورکوي او لکه د اصلی پلار غوندې معامله ورسره کوي، ستر او حجاب نه مراعاتو يي او

لکه د اصلی پلار غوندې معامله ورسره کوي، ستر او حجاب نه مراعاتوي او خلوت ورسره کوي چې دا کار کاملا د شریعت مخالف دي، او پردی سړی پدې اساس محرم کیدل نشي، لنډه دا چې اسلامی شریعت کې وروړنیول خور نیول، مور نیول، پلار نیول، ځوی نیول او غیره د انسان محرم کیدلی نشی او له پدري سړی سره د پلار یا ځوی یا ورونیولو په نوم ناسته ولاړه قطعا حرامه ده.

۴- د زړه پاکی اړیکې له بی حجابۍ سره:

د شیطان یو بل جال د مسلمانو ښځو د بی ستره کولو لپاره داده چې ډیرو انسانی شیطانانو ته تلقین کوي چې کله د یوې ښځې زړه پاک وي نو ستر او حجاب ضرورت نلري. بناء ډیرې بی حجابه ښځې ددې لپاره چې نورو ته دلیل ولري او خپله ګناه پټه کړي استدلال کوي چې زمونږ زړونه پاک دي، او دا چې زمونږ زړونه پاک دی نو بناء له پردیو سره ناسته ولاړه خندا او ان عورت نه پټول نقص نکوي.

ددې اشتباه ځواب په لاندې ټکو کې ورکولی شو:

الف: د حجاب امر الهی حکم دی او د چا زړه پورې تعلق نلري، بناء هره مسملانه ښځه باید دغه الهی حکم په نظر کې ولري، که څه هم زړه یې لکه صافی اوبه پاک وي.

ب: چې د چا زړه پاک وي د مقابل نفر زړه څخه څه خبر دی، چې د هغه زړه هم پاک دی او که نه، بناء حجاب باید د فتنې څخه د لرې والي لپاره مراعات کړو.

ج: د پیغمبر ﷺ پاکې بیبیانې، د صحابه و ښځې او ټولې با ایمانه ښځې حجاب مراعاتوي او مراعات کړی دی ایا نن ورځ داسې ښځه پیداکیږي چې له بی بی خدیجې، بی بی زینب او بی بی فاطمی څخه یې زړه ډیر پاک وي.

د: په آیات او احادیثو کې چې د حجاب حکم راغلی دی، داسې ندي ویل شوی چې پاک زړې ښځې دې حجاب نکوي.

حجاب په غربی هيوادونو کې

ښاغلو دوستانو ګرانو خويندو او ورونړو:

حجاب چې زمونږ د مسلمانو خويندو د غرب لباس دی او هر مسلمان دغه حقيقت د قرانی ايتونو او د ورځنی حقيقتونو له مطالعې وروسته درک کوي، او نوي مسلمانان د اسلام له منلو سره فورا د غربی هيوادونو له سختو شرايطو سره ځان دعفت پدې لباس سره سمبالوي، زمونږ يو تن خور د سوسن صفا وردی په نوم سره خپلی خاطرې پدې هکله ليکلې دي چې ۱۴ کاله يې خارج کې تير کړي دي او له هغو جرمنيانو سره يې وخت تير کړی دی چې نوي په اسلام مشرف شوي دي او يو کتاب يې ترې جوړ کړی دی، ما هم وغوښتل ددی کتاب يوه برخه چې د حجاب په هکله ده دلته نقل کړم:

زمونږ خور سوسن چې د ايران اوسيدونکې ده خپله کيسه د نوو المانی مسلمانانو په منځ کې د المان په يو مسجد کې له کنفرانس څخه وروسته داسې پيل کوي: د تفريح له اعلان سره، څو نفره د وينا له صالون څخه ووتل او د مسجد حويلې ته ننوتل چې هلته ډيره نرمه هوا وه، او د لمر وړانګې د مسجد په مناره او د ونو سوری په اوبو باندې و اود مرغانو نغمو، اود المانی مسلمانو خويندو ورونړو غتې ډلې حضور د هامبورګ اسلامی مرکز کې يوه ډيره روحاني فضا جوړه کړې وه، اتفاقا څو تنه الماني خويندې چې له مختلفو ښارونو څخه راغلي وې حوض ته مخامخ په پولو کيناستلې او په خبرو شو، مونږ پوره د هبامبورګ د اسلامی مرکز د روازې ته مخامخ کيناستلو، او د لارويو او سيلانيانو تګ راتګ چې مسجد ته يې کو کله کله زمونږ نظر ځانته جلبو سيلانيانو ته د المانی مسلمانو سړيانو او ښځو ليدل پدې ځای کې ډير له انتظاره لری و او پّ ډير تعجب سره به يې پريښودل، تابه ويل دوی با ورنکوي چې دا المانيان دي، خود المانی خويندو ورونړو اروپايی څيرو او ځيګو المانی خبرو دوی ته د شک ځای نه پريښود چې دوی الماني دي او که نه.

يوه ايراني نجلی

ددغه تګ را تګ ترمنځ زما نظر يوې نجلۍ جلب کړه چې عجيبه څيره، نوې پيغله او حيران حيران کتل او د آلماني خويندو ورونو هرې ډلې ته به لږ لږ ځنډيدله، څه وخت تير شوی نه و، تا به ويل چې دغو دوه سترګو سنګيني حس کړه او هغو دوه سترګو پسې ورغلی او کله يې چې هغه يوڅه آشنا وليدې نو مونږ خوا ته يې آرام ګامونه راواخستل خو هماغسې متحير، اوس نو مونږ ته څو قدمۍ کې وه، څه باندې شل کاله عمر يې و جګ او لوړ قد او کاملاً شرقی قواره او په خلاصو سترګو او عين حال حيران شکل سره يې په سترګو دغمونو موجونه ښکاريدل، يو لحظه يې ګډوډ راکتل ترڅو ما سکوت مات کړ او په آلمانی مې ترې وپوښتل، لومړی ځل دی چې دهامبورګ اسلامی مرکز ته راغلې ياست؟ په سر، سره يې مثبت ځواب راکړ، بيايې له سترګو لاندې هر يو له سوال لاندې ونيولو، يوې بلې آلمانی خور ترې وپوښتل، څو کاله کيږي چې دلته ژوند کوې؟ آيا په المانی ژبه پوهيږې؟ ډير ځواب يې را کړ: هو لږ لږ پوهيږم، درې کاله کيږي چې آلمان ته راغلې يم؟

المانی خويندې مينډې له اسلامی نومونو سره

ددې لنډ او منقطع ځوابونو ددې و چې په آلمانی پوره تسلط نلري، او کيدا شي د پرديتوب احساس يې ښکارندوي کوله، ددې لپاره چې دغه احساس يې لرې کړم نو خورګانې مې يوه يوه معرفی کړه.

خور حليمه له فرانکفورت څخه.

فاطمه له مونيخ

هدی له زار بروکن

او زه هم ايرانۍ يم.

لکه چې يو دم يې ملګرې پيدا کړه او سترګې يې وځليدې: زه هم ايرانۍ يم.

او بيا يې په فارسي ادامه ورکړه.

دا چې آلمانې دی ولې يې نومونه آلماني ندي؟

ما ورته په آلماني وويل: دغه خويندې او ټول آلمانيان چې د مسجد حويلۍ کې وينې د اسلام په دين مشرف شوی دي او په همدی علت يې ځانته اسلامي نومونه انتخاب کړي دي.

يو اروپايي هيواد کې با حجابه خويندې ميندې

خور (الکه) فاطمی ترې وپوښتل: لکه چې ډيره حيرانه يې چې مونږ دې مسلمانان او حجاب کې وليدو، هغه هم اروپايان او داسې افراد چې يو غربی سيستم سره تړلې دي، سر ته يې ټکان ورکړ او ويې ويل: رښتيا همداسې ده زه چې دا درې کاله ايران څخه راوتلې يم دا مې لومړی ځل دی چې دغسې منظر وينم، نن ډير تصادفی زما حرکت ديخوا ته شو زه په هانوفر کې تحصيل کوم او دا لومړی ځل دی چې يو ډاکتر ته د مراجعی لپاره هامبورګ ته راغلی يم، او دا چې څو ساعته وخت مې درلود، هوډ مې وکړ لږ له له فرصت څخه استفاده وکړم او دلته سيند غاړه کې قدم ووهم چې دبا حجابه اروپايانو ټګ را ټګ مې نظر جلب کړ او د هغوی خوا ته راغلم او بيا د المانيانو او د مسجد په ليدلو مسجد ته راغلم او اوس نو دداسې المانيانو له ليدلو چې مسلمان شوی دي او بيا ښځې چې کامل حجاب هم لری پوره تعجب کې يم. ځينې غرب زده شرقيان حجاب د ازادۍ سلبول ګڼی.

داسې حال کې چې د غرب مسلمانی خويندې هغه د عزت، افتخار او ازادۍ لباس ګڼي خور (بريګيت) هدی ترې پوښتی: ولې تا د اروپايی مسلمانانو د ليدو توقع نه درلوده؟ اسلام خود يو ملت يا يو خارجي ډلې پوری منحصر ندی کنه؟ ايرانۍ نجلۍ چې ځان سهيلا معرفی کړ ځواب ورکړ:

نه هدف مې دا نه و چې اسلام کوم ملت يا کومي ډلې پورې خاص دی، ولې پوهيږي چې زمونږ په ذهن کې د خارجي تبليغاتو او فلمونو په اثر کې داسی منل شوی دي چې دلته د ازادۍ مرکز دی او اروپايي ښځه له کاملې ازادۍ برخمنه ده، مونږ د خپلو هيلو دنيا دلته ليدله، خو اوس دادی ښځې سره له ازادۍ هغه نه مني او اسلام راوړي او د اسلامی لباس اغوستل انتخابوي. مونږ چوپيږو او حيرانيږو ځکه دلته خو تاسې څوک د حجاب په مراعات کولو

نه مجبوروي نو ستاسې انتخاب يوائې ستاسې دعشق او ايمان انتخاب دی، او زه حيرانه يم هغه څه چې مونږ يې د ښځې د لاسو او پښو زنځيرونه ګڼو، تاسو ازادانه او عاشقانه انتخاب کړي دي.

هدی يې خبرو کې ورغورځيدله او په خندا سره چې ددې د ايمانی افتخار ښکارندوې وويل:نوکه واوړرې چې زه مخکی (پانک) وم، بيا خو به زياته حيرانه شي.

سهيلا: پانک: اصلا د منلو نده، هو رښتيا څه سبب شو چې دا لاره مو انتخاب کړه او مسلمانه شي؟ دا ازادي چې دلته ده که لوڅه هم سرک ته را ووځې څوک درسره کار نلري، دلته خو ويل کيږي چې د ښځې او نر د اړيکو نتيجه کې نو هر څه عادي کيږي او بيا مخالف جنس هيڅ اثر نلري.

د ازادۍ او بی بندو بارۍ ترمنځ فرق

فاطمی زر ځواب ورکړ: اول خو دا چې اللهﷻ وغواړي چا ته هدايت وکړی نو کوی يې که څه هم په اصطلاح ددنيا د فساد مرکز کې وي.

دويم دا چې مختلف ټکي دي هغه څه چې زمونږ نړۍ کې وينې ازادي نده، بلکی بی بندو باری، فساد او سپکاوی دی، دا چې د نر او ښځې اړيکو هيڅ رنګه حدود نه وي او ښځه او نران متاهل اخلاقی پابندي ونلري او هوسونو پسې ولاړ شي او چه څه وغواړي هغه وکړي او د هيڅ پروا ونلري او په اصطلاح ټولنه تر پښو لاندې کړی، نه زړګيه دې ته ازادي نه وايي:

داد بی بندو بارۍ، لا ابالي ګرۍ مختلف تفسيرونه دي چې له کلونو راهيسې مونږ ته د ازادۍ په نوم سره تبليغ کيږي. او غالبا اکثره عوام پرته له فکر او ارزيابۍ څخه دغې څپې پسې ځي، او که نه نو د انسان او حيوان ترمنځ څه فرق دی؟

جنسې ازادی پر نورو دنوعيت پورته کونی او دتجاوز سبب کيږي د لباس ما ډلونه دشهوانی حرکاتو سبب کيږي او د ښځې د ښايست راويستل د سړيانو دلذت لپاره دي.

ښاغلې خور فاطمی د خپلو خبرو په منځ کې سهیلا ته وویل: له یو خوا باید پوه شي چې ازاد روابط نه یو دا چې کشش او شهواني اړتیاوې کموی بلکې د نوعیت طلبی حس په افرادو کې را پیدا کوي. او کولی شي دا له هغو احصایو ترلاسه کړی چې غرب کې دفحشا او فساد په هکله له کم تحقیق او دقت سره ترسره کیږي مثلا درته ویلی شم چې یواځې المان کې له ۷۲٪ زیاتې کاریګرې ښځې خپل کار ځای کې د خپلو نارینه همکارانو لخوا تر جنسې تیري لاندې واقع کیږي. او د کار امرین ورځخه ناروا غوښتنی کوي. البته د تعجب ځای هم ندي ځکه ددغو ټولو لباس ماډلونو سره چې پرته د شهوانی تحرکاتو او د ښځې د ښایست له راویستلو نور هدف نلري نو بیا باید له دغو تجاوزونو او ځورونو څخه هم شکایت ونکړو، او باید پوه شو چې ښځه ځان دومره ارزانه وړاندې کوي او سپکوی نو هیڅ قانون ددې اعمالو مخه نشي نیولی له یوی خوا په کار ځای د ښځې ځان ښودل د کورنیو د کمزوري کیدو او ورانیدو او نتیجه کې د رنګارنګ فسادونو او نامشروعه رروابطو سبب کیږي یا په بل عبارت ښځه د هو سرانانو د لاس اله ګرځي، البته دا چې همیشه داسې خلک شته چې د حاکم نظآم خلاف حرکت کوي نو طبیعی خبره ده چې زمونږ وینا د ازادۍ ددغو پوچو او خالی شعارونو او نتایجو په هکله ده. مونږ هم د الله ﷻ په مرسته ددغو شعارونو په خالي والی او پوچوالی له پوهیدو سره سم په الله ﷻ باندې د ایمان له لارې وکولی شو چې دغه ډند څخه ځان وباسو.

هدی د فاطمی خور د خبرو ادامه کې وویل: څه وخت مخکې یعنی له دویم نړیوال جنګ وروسته زمونږ ټولنی هم اخلاقو ته ډیرې پابندې وې، خو د جنګ په پایله کې د امریکایانو له را تګ څخه وروسته او د امریکایي منحرف کلتور له پیاده کیدو اود امریکا د مکار سیاست له حاکمیدو او بربنډتوب خوا ته د ښځې له راوتو وروسته زمونږ ټولنه پدغه نني اسفناک وضعیت ونیول شوه، او په فساد ک مو داسې غوټه ووهله چې د الهی عذابونو پرته بله د نجات لار ورته نه پیدا کیږي.

ما ددې ټولو خبرو په دوام کې سهیلا تر نظر لاندې نیولې وه ته به وایې چې د هغې دننه یو انقلاب روان و، د هغې د بدن رګونو او رنګونو ځانته مختلف

حالتونه پیدا کول او سخت تغیر پکی و، یوه څه وخت پخپل ځای غلې وه، ستړګې يې د اوښکو څاڅکو پټې کړې وي، په ارامه مې غږ پرې وکړ او ومې پوښتله چې څه کې فکر کوي؟ پرته له دې چې سر تا وکړي وويل: نه پوهیږم یو دم د هغې ورځې په یاد شوم چې له ایران څخه مې المان ته پرواز کو، له څه فکرونو او هیلو سره مې د سفر بستره وتړله، د غرب د طلایي قصر په لور سفر، چې هلته هره هیله په محض یادولو سره ترسره کیږي، هغه لوی تمدن چې مونږ ته به د قانون دبشر د حقوقو اغه او دغه د انسان د ازادیو او... تبلیغ کیده.

د نیکمرغۍ او نیکبختۍ هیواد ته سفر، هلته چې ښځه ازاده او له سړي سره برابره وه. هغه تصویر چې د رادیو او خارجی فلمونو له لارې مونږ ته را ښودل کیده، او مونږ په ساده‌ګۍ سره هغه منلو. سهیلا لکه چې د خپل زړه انبار دردونو اوریدلو ته صبرناکه کانهی پیدا کړی وي یو آه وکړ او بیا يې اوږده کړه: هو څوک څه پوهیږی خبرې له لرې اوري، او تبلیغات هم دومره زیات دي چې چا ته د فکر کولو وخت نه ورکوي. د حق سمبولونه او ارزښتونه يې تر اثر لاندې راوستي دي او هغه تش شعارونه معرفی کوي. خو د هماغو حقایقو او د غرب د پوچو خیالونو او پوچه فرهنګ او فاسد نظام هغه خبرې چې څوک خپله غربیانو څخه اوري چې عمر يې دلته تیر شوی او په پوستکې او هډوکي يي پوهیږي نو سړی حیران شي، ځکه دوی ته خو نشي ویلی چې تاسې خپلو منافعو ته تبلیغ کوي.

غرب کې دښځې د مساوات شعار پرته د ښځې له وینځه والی او له هغی څخه داستفادي کولو بله معنی نلري.

سهیلا دلته المانی خویندو ته اشاره وکړه او ویي ویل:

کله چې څوک د غربی ښځې له ژبی اوري چې د ښځې د مساوات ا وحقوقو پوچ شعار پرته له ښځی څخه د استفادې نه بله معنی نلري، چې څه د بدنی قوت او څه د ښځینه والي ښآیست څخه يي ناوړه استفاده کیږی او واقعیت کې ښځه نوره هم غلامۍ ته کشول کیږي، نور نو نه کیږي چې له واقیعت څخه ستړګې پټې کړو او غوږونه وتړو، رښتیا زه هم له ډېر وخت

ځخه دې ټکي ته متوجه وم، اماد اقرار کولو شهامت مى نه درلود د غربى لباس اغوستل ددې سبب کيږي چې د هغوى په دردونو اخته شو اوس د سهيلا د سترګو د او ښکو ځاځکى يو يو را تويېدل او هغې همداسې خبره اوږدوله: څه خوبونه او فکرونه و، لا مې يو کال په المان کې نه وتير شوى چې يوه ورځ ما سپښين د بس تم ځاى کې ولاړه وم، ناڅاپه يو موټر زما مخى ته ودريده او يو جګ قد هلک ترى راوالوت او پرته له څه خبرې يې زما لاس وينو او زه يې ځانته کش کړم، ما چې دداسې حال توقع نه درلوده، لکه يو وار چې ګونګه شم او يو لحظه مې څه نشو ويلى داسې حال کې هلک غوښتل ما خپل موټر کې سپره کړي، يو دم په سد شوم مقاومت مې وکړ او پخپله بکسه مى هلک په سر ووهه چې زخمى شو او لارويانو پوليس خبر کړل او دواړه يې حوزې ته بوتلو.

د پوليسو د رئيس په ځواب کې مې په ګډه او ماته الماني ژبه جريان ووايه او فکر مى کوه چې اوس به هلک بندي کړي او جزا به ورکوي. خو په ډېر تعجب سره مې وليدل لکه چټې خبرې، لکه ټوقي چې وى، په خندا شو او راته يي وويل: ښه ولې ورسره ولاړه نشوې پوهيږي چې دا څوک دى؟ ما وويل هر څوک چې دى زه خوا المانۍ نه يم چې هر چا سره لاړه شم زه ايرانۍ يم او زمونږ عفت زمونږ د ژوند جوهر دى. د پوليسو ريس بيا وخندل او ويې ويل: ستا د لباس شکل او ډيزاين خو زمونږ د ښځو غوندې دى. او کومه لوحه هم درسره نشته، د پوليسو د رئيس خبرى لکه مرمۍ را باندې لګيدلې خو له بلې خوا مې هغه ته حق هم ورکو. لنډه دا چې څو دوستان مى خبر کړل او د خپل شکايت په اخيتلو او له هلک ځخه په اجبارى عذر غوښتلو مې ځان له جنجال ځخه خلاص کړ او که نه عزت مې هم خراب و.

سهيلا لږ ځنډ شوه ما باندې يي سترګې خښى کړې او بيا يې وويل: هغه ورځ ما فکر کو زه يوه خارجۍ يم ځکه را سره داسې سلوک کوي زما اوس ددې خويندو په خبرو لکه له درانده خوبه چې راويښه شم هغه خوبونه چې له کلونو د خارجيانو د ښايسته شعارون او سردابونو په نتيجه را تر غاړه شوي و، رښتيا له ډير وخته متوجه شوى يم چې د ډيرو سړيانو سلامونه بى تمى ندي.

او بلا فاصله له ښځې ناروا غوښتنه کوي، هغه له دې ټولې جنسی ازادۍ سره چې سړی فکر کوي نور به د سړیانو سترګې ښځو پسې نه وي.

د مسجد له منارو څخه د اذان په اواز پورته کیدلو سره خویندې پورته شوې او د لمانځه اداکولو لپاره مسجد ته ولاړې دغه وخت سهیلا له ما وپوښتل ایا کولی شي مونږ سره لمونځ وکړي په خوشالۍ مې هغه مسجد ته بوتله او له اودس کولو وروسته مسجد ته ننوتلو، په ټول لمانځه کې می احساسوله چې سهیلا ژاړي، د لمانځه له پوره کیدو وروسته څو د قیقی په جای نماز باندې په ژړا او زارۍ وه په مسجد کې پرته له سهیلا، خویندو او ما څخه نور څوک پاتې نه و، ورو سهیلا ته ورنزدی شوم وګورم چې انتظار یې وکړم او که نه؟

سهیلا خجالت وه چې سره له مسلمانۍ نه په ګمراهۍ او بی حجابۍ کې مشغوله وه هغې زما په لیدلو سره په ژړا پیل وکړ، هغه مې غیږ کې ونیوله خو همغسي یې ژړلې، هغه ژړا چې د زړه له تل څخه را ووځي او داسې وایي:

ای اللهﷻ زه له ځان څخه شرمیږم، له تا څخه شرمیږم، دا چې زه مسلمانه وم او یو اسلامی هیواد کې اوسیدم ولې دغه ټول نعمتونه چې تا ماته راکړي و زه برې نه پوهیدم زه د هغې دنیا معیارونو او ارزښتونو پسې وم چې د فساد په ډنډ کې تر ستونی غرقه شوې وه، او د نجات لارېې نه وه. او دغه چې غربی فرهنګ کې لوی شوی او روزل شوي دغه رحمت پسې تږي دي، چې تا پرته له هیڅ مونږ ته را کړي د اسلام معیارونه، مونږ د غرب خوبونه لیدل، او دوی زمونږ د اسلامی هیوادونو لیدلو پسي سوځیدل.

شرم له دې چې زه هغو ارزشونو پسې وم چې د انسان د سقوط باعث کیږي او یواځې دا نه چې راحت او ازادي نه راوړي بلکې اذیت اواز له راوړي، او دې خویندو ددنیا او آخرت سعادت لټو، شرم له دې چې زه پوچو ارمانونو پسې روان وم او دوی واقعي معشوقه پیدا کړې وه، ربښتیا په مونږ څخه دي چې حق پیژندلی نشو.

د المان خبري پاڼه د مارچ په ۹ شماره کې داسې ليکي: هغه ټولنو کې چې په پوره بی شرمې ښځې لکه د کاليو د سرپانو د هو سرانۍ د پوره کولو لپاره ددغه کار خصوصی ځايونو کې دخريد او فروش لاندې راغلې وې.

د اکتوبر په ۹۲ شماره کې ليکی: هغه ټولنو کې چې د بی بندوبارۍ په علت متاهل خلک نامشروع روابط لري.

هغه ټولنو کې چې کلنی ملياردونه ډالر د ارايش په وسايلو او د ښايست په ډولونو مصرفيږي. هلته چې د ښځې ښايست او اندام ددی د شخصيت او ارزښت ښکارندوی دی (۱۰ می ۹۳ د مونااليزه برنامه)

هغه ټولنو کې چې مکتبونه يې د مخدره موادو اود حمل د مخنيوی د مختلفو دواګانو د خريد او فروخت ځای دی – جولای ۹۳

او بالاخره هغه ټولنه کې چې له ۷۲٪ زياتی کاري ښځې يې د جنسي تجاوز لاندې راځي. نومبر ۹۲

دغه ښځې د تيارو له منځه له هر رنګه سختيو د رڼا پسي راووتلي او لکه د هاجر غوندې په وچ او بی اوبو ډاګ کې دومره تګې وګرځيدلې (استجب لکم) د دوی هڅو ته يې ځواب ووايه، او داسې يي حق د دوی په زړه کې وځلاو ته به وايي چې هيڅکله يي تياره نده ليدلې.

ايرانۍ نجلۍ په آلمان کې توبه کوي او حجاب اغوندي:

ټولې خويندې پر مونږ را غونډې شوې وې، او سهيلا همداسې اوښکې تويولې او زمزمه کول يي: ولې مو باور کو چې زمونږ ازادی زمونږ د ښځينه ښايست په وړاندې کولو کې ده. هغه المانی پوليس حقيقت وايه: که مونږ غربی لباس اغوندو نو د هغوی غوندې بايد هر غوښتونکی سره ولاړې شو، خو مونږ خو داسې نجونې نه يو، مونږ خپل عفت له هر څه لوړ ګڼو او حيا ته قيمت ورکوو، نو بيا ولې ظاهری بی پروا يي پسې ځو پرته له دې چې متوجه شو چې مونږ سره څه پيغام دی. کله مې چې خبرې دلته ورسيدې لږ خند يې وکړ او بيا يې په لوړ اواز ادامه ورکړه: له دې الهی لطف څخه مننه کوم او نن تاسې ټول د الله ﷻ دربار کې شاهد نيسم چې نور نه غواړم نانځکې غوندې د

غربي ارزښتونو خدمت کې اوسم. او له همدا نن څخه د اسارت لباس لرې کوم او د حقیقت غوښتونکی مسلمانی ښځی لباس به اغوندم.

تولې خویندې تر یو اندازې د سهیلا له مختلفو حالاتو څخه قضیې ته متوجه شوې وې، ډیر لنډ مې د جریان کیسه ورته وکړه، په خوشالۍ یې سهیلا په غیږ کې ونیوله او د خیر او موفقیت دعایي ورته وغوښتله، ډیره ارزښتناکه صحنه وه، او تک تک مو ژړلې، د الله ﷻ شکر مې ویسته چې یو ځل بیا حق لارې ته د انسان هدایت مشاهده وم، لمر د شیشو له لارې د مسجد داخلې صحن رارسیدلی و او ډیره روحانی صحنه جوړه شوې وه همدغه رنګ مې چې سهیلا ته کتل ناڅاپه یو فکر راغی او هوډ مې وکړ چې ددغو ښاغلو تن تن سرګذشت ولیکم که څه هم امکانات نلرم او تاسې دوستانو ته یې وړاندې کړم، دغو دوستانو هغو تولنو کې حق پیدا کړ چې پرته ددینی مذهبی اخلاقی او انسانی معیارونو له نابودۍ هلته بل هدف نشته او هره ورځ نوي وسایل د یویشتم قرن د انسان دی لارۍ لپاره کارول کیږي هغه تولنو کې چې اخلاقی فساد دومره اوج ته رسیدلی دی چی ان دځینو غربی سیاستمدارانو څخه یې داسی چیغی ویستلی چی اخلاقی معیارونه مرګ ته رسیدلی دي.

د حیوانی ضرورتونو لپاره مدرن کورنی ژوند – اشپیګل مجله – المان دسمبر ۱۹۹۳- المان جولای ۹۳ سوسن صفا وردی

نهم فصل:
بدعت پيژندنه (په دين کې نوى شى پيدا کول)

فصل کې شاملى موضوع ګانى:

١- د بدعت او دين کې د نوى شى پيدا کولو مفهوم.

٢- د بدعت ضررونه:

الف: افرادو کې د بدعت ضرر.

ب: جامعه کې د بدعت ضرر.

٣- د بدعت حکم.

د فصل سريزه

متدينو مسلمانانو: کله چې له ځينو مسلمانو ورونو سره مخ کيږم او د بدعت په هکله ورسره خبرې کوم، دوى بدعت ته ديو اساسى مشکل په څير نکوي، بلکې دا يو کمزورې موضع ګڼى، بلکې کله کله اعتراض هم کوي چې بدعت خو دومره اهميت هم نلري.

ولې که حقيقتا د بدعت بديو ته نظر واچوو دى نتيجې ته رسيږو چې بدعت يو خطرناک ترين وايرس دى چې هر دين يې له اصالت او صفايۍ څخه ويستل دى او نړيوالو ته يې يوه شومه پديده ورمعرفي کړيده شيطان چې د انسان خطرناکترينه دښمن دى د انسان او جنياتو په لباس کې راځى او مسلمانان بى لارۍ ته کشوي او د بدعتونو په داخلولو سره يې هر وخت دپيغمبرانو پيروان بى لارۍ ته کش کړي دي.

که پوښتنه وکړو چې ولې د موسى‌عليه‌السلام پيروان بى لارې شو، طبعا د غوا پرستۍ بدعت چې سامر را پيدا کړي دموسى‌عليه‌السلام پيروان بى لارۍ ته کش کړه. هغه خلک چې دعوه لري چې مونږ د عيسى‌عليه‌السلام پيروان يو ولې يې دعيسى‌عليه‌السلام

د توحید او یو ذات د عبادت لاره پرېښوده او په شرک مبتلا شو؟ پرته له شکه د خدای د ځوی والی د عقیدی بدعت چې د پولیس (شاوول طرطوسی) په نوم یو یهودی اختراع کړې وه د عیسی‌عليه السلام مسیح پیروان د توحید او یو پرستۍ له عقیدې څخه د تثلیث (درې خدایانو) عقیدې ته کش کړل.

که وپوښتو چې فریشیانو خود کعبی له احرام سره دبیت الله د حاجیانو خدمت کو او سره له دې چې ځان د ابراهیم‌عليه السلام پیروان ګڼه او د ابراهیم او اسماعیل‌عليه السلام اولادونه و ولې د کعبی له اخلاقی طواف څخه بربنډ طواف ته ورسیدل؟ ولې د یو ذات د عبادت پر ځای د بتانو عبادت پیل کړ او بالاخره د اسلام د پیغمبر خطرناک دښمنان شو؟ حتما وایو: چې دانسان او د پروردګار ترمنځ د بدعت راتللو په واسطه دوی بت پرستان شو. او بالاخره د بشري ټولنو په تاریخ کې لیدل شوی دی چې ددغو بدعتونو له پیدایښت سره د توحید پیروانو ضربه خوړلې ده. او ګمراهۍ ته اووښتي دي. دغه بدعتونه په مختلفو اشکالو د توحید عقیدې او ایماني عباداتو ته داخلیږي. کله باطل دعوتونه، کله رواجوانه، کله ددښمنانو په لاسونو او کله هم د ناپوهوو دوستانو په لاسونو دغه بدعتونه یوی عقیدې یا مناسکو ته داخلیږي. که څه هم داسلام مقدس دین پیروانو خپله عقیده ساتلې ده او د ﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ۝٣...﴾ په ویلو سره د یو الله عبادت کوي ولې په ډیر تاسف سره چې یو څه بدعتونو د مسلمانانو ترمنځ هم په یو شکل د اشکالو سره رواج موندلی دی، چې د اسلام او زمونږ مسلمانانو اعتقاداتو ته ډیر لوی خطر دی. له دې مخې مې د امکان تر حده هڅه کړیده چې ننی عصر کې د بدعتونو ژوند یي مثالونه د هغه چا خدمت ته وړاندې کړ چې تر اوسه بدعتونه نه پیژنی.

عبادت که بدعت:

مهمترینه نقطه په عبادت کې داده چې مومن انسان اصل عبادت په سيي ډول سره وپیژنی او د عبادت، عادت او بدعت ترمنځ فرق وکړي او د هغه څه ترمنځ چې په دین کې دي او هغه څه چې دین کې داخل شوی دي تفکیک

وکړي او یوائې هغه عبادات ادا کړي چې داسلام مقدس دین کې په قران ایتونو او نبوی سنتو بیان شوی وی. عبادت د اسلام مقدس دین کې تنها هغو امورو ته ویل کیږي چې د الهی احکامو او نبوی سنتو په اساس ثابت شوي وي او د اسلام د علماو وظیفه د زمانی او مکانی شرایطو مطابق ددغو عباداتو تشریح او توضیح ده او هیڅوک حق نلري چې د اسلام مقدس دین کې کوم عبادت اختراع او یا نوی را پیدا کړي ځکه الله جل جلاله مونږ ته کامل دین را استولی دی چې د نبی علیه السلام په زمانه کې مکمل شوی دی. له بدعتونو او خرافاتو څخه دلرې والي لپاره غوره لار هغه حدیث شریف دی چې له حذیفه رضی الله عنه څخه روایت شوی هغه وایي، خلکو له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د نیکی په هکله پوښتنه کوله او ما به د شر په هکله پوښتنه کوله هسی نه چی پکې ونښلم.

ما وویل: ای د الله رسوله: مونږ په جاهلیت او شر کې ژوند کو خو الله جل جلاله را ته دغه نیکی راولیږله، ایا له خیر څخه وروسته شر هم شته دی.

هغه وویل هو.

ما وپوښتل: ایا له دې شر څخه وروسته خیر هم وجود لري.

ویي ویل: هو او په هغه کې به شایبی هم وي.

ما وویل: د هغه شایبې څه شی دی.

هغه وویل: داسې خلک دي چې پرته زما له لارښوونو خلکو ته لارښوونې کوي.

دا به له هغوی خخه پیژنې او انکار به ترې کوې.

ما وویل: ایا له هغه خیر خخه وروسته بل شر شته دی.

هغه وویل: بلی هغه دعوتګر دي چې د دوزخ دروازو کې ولاړ دی، که څوک د هغوی خبره ومني په دوزخ کې به غورځیږي.

ما وویل: ای د الله رسوله: د هغوی اوصاف را ته بیان کړه.

هغه وویل: هغوی زمونږ له ډلې څخه دي او زمونږ په ژبه خبرې کوی.

ما وویل: که دغسي خلکو سره مخ شم څه امر راته کوي.

هغه وويل: د مسلمانانو ډلې سره اوسه او د امام پيروي يې کوه.

ما وويل: که نه ډله ولري او نه امام.

هغه وويل: بيا دې ټولو ډلو څخه لرې شر او که کوی شي د يوې ونې لاندې کينې ترڅو مرګ درته راورسيږي او ته همداسې اوسې[۱].

له دې حديث شريف څخه معلوميږي چې کله بدعتونه او ګمراهی په يوه ټولنه کې سرايت وکړي لازمه ده انسان دهغې د محو لپاره هڅه او کوشش وکړي که چيرې څوک داسې يو شی چې په قران او سنتو کې اصل ونلري د عقيدې او يا عبادت برخه وګڼي هغه عمل عبادت نه بلکې بدعت ګڼل کيږي او پدې هکله نبی کريمﷺ فرمايي: «کل بدعة ضلالة» هر بدعت ګمراهی ده، او په هر مسلمان باندې فرض ده چې د هغه شي څخه لرې اوسي چې د قران کريم او نبوی سنتو خلاف وي. او د هغه بدي خلکو ته بيان کړي. ددې لپاره چې دغه مطلب په سيي ډول سره واضح شي او مونږ هم د حذيفهؓ غوندې لومړی دغه بدعتونه په سيي ډول سره وپيژنو ترڅو خپله پکی واقع نشو.

بدعت په لغت او اصطلاح کې

بدعت په لغت کې د نوو پيداکولو په معنی ده او د يو شي اختراع کول دی پرته له سابقه مثال څخه او (بدع) عربی ژبه کې لومړی شي ته وايي په ايت شريف کې دي «قل ما کنت بدعا من الرسل» ووايه زه خو لومړنی پيغمبر نه يم،

۱- «عن عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ يَقُولُ كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْخَيْرِ وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنْ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ قَالَ نَعَمْ وَفِيهِ دَخَنٌ قُلْتُ وَمَا دَخَنُهُ قَالَ قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُ قُلْتُ فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ نَعَمْ دُعَاةٌ إِلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صِفْهُمْ لَنَا فَقَالَ هُمْ مِنْ جِلْدَتِنَا وَيَتَكَلَّمُونَ بِأَلْسِنَتِنَا قُلْتُ فَمَا تَأْمُرُنِي إِنْ أَدْرَكَنِي ذَلِكَ قَالَ تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ قُلْتُ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلَا إِمَامٌ قَالَ فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرَقَ كُلَّهَا وَلَوْ أَنْ تَعَضَّ بِأَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ» حديث نمبر(۳۳۳۸) کتاب المناقب بخاري شريف

بلکی ما نه مخکی هم پیغمبران راغلي دی، الله‌ﷻ ﴿بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ﴾ دی یعنی د ځمکې او اسمانونو نوی پیدا کوونکی دی چې مخکې نه و.

په قاموس المحیط کې راغلي دي «البدع بالسکر: الامر الذی یکون اولا» بدعت هغه ته وایي چې لومړی وي. په عربی ژبه کې هغه شاعر ته چې د ابتکار او نوښت قدرت ولري مبدع شاعر ورته وایي. بناء بدعت په لغت کې ښو او بدو دواړو ته استعمالیږي. امام شافعی رحمه الله وایي: «البدعة بدعتان: بدعة محمودة وبدعة مذمومة ؛ فما وافق السنة فهو محمود، وما خالف السنة فهو مذموم»[1]. بدعت دوه قسمه دی ښه بدعت او بد بدعت که سنتو سره موافق و هغه ښه دی او که د سنتو مخالف و هغه بد دی. بناء عربی ژبی کې مونږ زایتو شیانو ته په لغوی معنی سره بدعت ویلی شو، چې هغه عبارت له:

۱- واجب نوښت: لکه د علم نحو، صرف او بلاغت زده کول د قران کریم د پوهیدلو لپاره، علما وایي: «ما لایتم الواجب الا به فهو واجب» له څه شي پرته چې واجب نه پوره کیږي هغه هم واجب دی.

۲- مستحب نوښت: په وسایلو کې نوښت لکه مکتب، مدرسه، پوهنتون جوړول یا پول او غیره.

۳- مباح نوښت: لکه د حالې غذا پخولو کې نوښت یا څښلو، د لباس په ډیزاین او...

٤- حرام نوښت: عقایدو کې نوښت لکه خرافی مذاهب مثلا قدریه، جیریه، معتزله خوارج، قادیانی[2]، بهایي، بریلوی او غیره.

۱- أبو نعیم در الحلیة (۱۱۳/۹).

۲- دقادیانیانو ډله هغه خلک دی چه د غلام محمد قادیانی پیروی کوی دغه کس د هندوستان د قادیان په سیمه کی پیدا شو او دعوی یی وکړه چه محمد رسول الله ﷺ د انبیاوو آخرین نبی ندی او د هغه نه وروسته نور پیغمبران دی وروسته یي ځان ته یی عیسی موعود، مهدی موعود وویل او دعوی یی وکړه چه هغه ته په دری، عربی، اردو او انګلیسی ژبی وحی راځی او څلور خلفاء یی ځان ته وټاکل. د هغوی د مرتد کیدو حکم د علماو له خوا نه د علی بوټو د بی نظیر بوټو د پلار په وخت کی اعلان شو او دضیا، الحق د حکومت په دوره کی تطبیق شو.

۵- مکروه نوښت: لکه د مسجد ښایسته کول، په طلا د قران کریم نوشته کول او غیره.

جایز نوښت

لغوی بدعت او نوښت یا جایز بدعت هغه نوښت ته وایي چې دین کې له نوو پیدا کولو سره تعلق نلری او نوو ابتکاری کارونو ته ویل کیږي چې د نیوی امورو وسایلو او غیره پورې ارتباط لري دغه نوښت په درې شکله دی.

الف: د ژوند وسایلو کې نوښت او بدعت

په وسایلو کې نوښت ته کول شو بدعت ووایو دغه نوښت اسلامی شریعت کې یوازی جایز ندی بلکې نیک او غوره دی.

مثلا: پخوا خلک حج ته په حیواناتو تلل اوس چې نوي ترانسپورتی وسایل اختراع شوی دي هر کال حاجیان حج ته په دغو وسایلو ځي بناء دغه کار ښه او غوره دي.

همدرانګه زمونږ معاصر دعوتګر د اسلامی دعوت لپاره له پر مخ تللو وسیالو څخه استفاده کوي اوس مسلمان دعوتګر کولی شي د ایمیل په واسطه خپل دعوت خلکو ته ورسوي. پخوانیو زمانو کې د مسلمان دعوتګر مجبور و د خلکو کورو ته ورشي او دعوت ور ورسوي. اوس له پخوانیو لارو علاوه دغه دعوتګر کولی شي له پر مخ تللو تکنالوژی وسایلو لکه تلویزون، رادیو، اسلامی کسټونه نشر، سی ډی، ویډیوي اسلامی کسټونه له لارې خپل دعوت تقویه کړي، البته داسې نه چې پخوانۍ لارې هیرې کړي، بلکې باید له ټولو لارو د حق درسولو لپاره استفاده وکړي.

ب: دیو سنت په ژوندي کولو کې بدعت او نوښت

دا چه انګلیس د دوی په پیدا کیدو کی لاس وو نو اوس د دوی ډیر کسان په انګلستان کی ژوند کوی او خپل نوم یي د خلکو د غولولو لپاره ندی د (احمدیت) نوم خپل او د (MTN) په نوم تلویزیونی خپرونی لری.

که چيرې د پيغمبر يو سنت ترک شوی وي او څوک کوشش وکړي چې دغه سنت په کامل ډول سره بيا ژوندی کړي او په عملي کولو کې يې کوشش وکړي ديته هم ښه نوښت ويلی شو.

حضرت عبد الرحمن بن القاری وايي زه يوه شپه په رمضان کې له عمر بن الخطاب سره مسجد ته ولاړم خلک مو وليدل چې ځانته لمنځونه يې کول څوک يوائې او څوک په جماعت عمر رضی الله وويل: که دا په يو قاری را ټول کړم غوره به وي بی ايې هوډ وکړ او په ابی بن کعب يې را ټول کړل.

بيا بله شپه ورسره ووتلم او خلکو ټولو له هماغه يو قاري سره په جماعت تراويح کولې. عمرؓ وويل دا غوره نوښت دی[۱]. فتح الباری ددی حديث په شرح کې وايي: د (اوزاع) کلمه متفرقو ډلو ته وايي، او منظور داو چې چا يوائې او چا په جمع لمونځ کو.

ابن التين او نور وايي چې حضرت عمر رضی الله د پيغمبر له تقريري سنتو پيروی وکړه چې هغه وليدل خلک له ده سره په جماعت تراويح کوي. ولې انحضرتﷺ د فرض کيدوله ويرې ښه ونه ليده، خو کله چې محمدﷺ رحلت وکړ نور د ډار ځای نه و، بناء اوس له متفرق ډول څخه په يو امام پسې جماعت کول غوره دي. او جمهور صحابه له عمرؓ سره هم نظره شو. حضرت امام مالک په يو له دوه روايتو کې امام ابويوسف د احنافو له مشرانو څخه او د شافعي مذهب ځينې مشران پدې نظر دي چې د تراويح لمونځ په کور کې ادا کول غوره دي.

۱- «عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِيِّ أَنَّهُ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ فَقَالَ عُمَرُ إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِئٍ وَاحِدٍ لَكَانَ أَمْثَلَ ثُمَّ عَزَمَ فَجَمَعَهُمْ عَلَى أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ قَارِئِهِمْ قَالَ عُمَرُ نِعْمَ الْبِدْعَةُ هَذِهِ وَالَّتِي يَنَامُونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنْ الَّتِي يَقُومُونَ يُرِيدُ آخِرَ اللَّيْلِ وَكَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ أَوَّلَهُ» حديث نمبر ۱۸۷۱ كتاب صلاة التراويح، بخاری شريف

ځکه پيغمبرﷺ فرمايي: «أفضل صلاة المرء في بيته إلا المكتوبة» د سړی غوره لمونځ په کور کې دی مګر فرض امام طحاوي مبالغه کوي او وايي: د تراويح لمونځ په جماعت سره واجب کفايي دی له پورته حديث شريف (او د علماو له نظره معلومېږي چې:

۱- د تراويح لمونځ اصلا د پيغمبرﷺ سنت و او خلکو د پيغمبر د سنتو په نيت ادا کو او داد عمرؓ اختراع نده.

۲- خلکو د تراويح لمونځ په جماعت سره هم کول ولې يو امام پسې نه و چا تنهايي کولې چا پّ جماعت.

۳- حضرت عمرؓ فکر وکړ که دا ټول يو امام پسې تراويح وکړي نو (امثل) او غوره به وی او له (امثل) څخه مراد دادی چې د پيغمبر طريقې سره به زيات مشابهت لري.

پدې اساس کوم کار چې د نبیﷺ د سيرت مطابق وي او د هغه د لارښوونو مطابق ژوندی شي ديته بدعت نه ويل کيږي.

د مثال په ډول ډيرو اسلامی هيوادونو کې عادت دی چې خلک پخپلو ماشومانو دحيواناتو، الوتونکو، هندوانو او خارجيانو نومونه بږدي، ولې ننی مسلمانان غواړي د پيغمبرﷺ سنت په نوم ايښودلو کې تازه کړي خپلو ماشومانو باندې د پيغمبرانو او صحابه و نومونه کيږ دي. چې دا يو ښه نوښت دی، او يوائې دا نه چې داسلام مقدس دين يې ښه ګڼي بلکې يو چا ته چې مړ شوی سنت را ژوندی کوي ډير زيات اجر بيانوي.

حضرت پيغمبرﷺ حضرت بلال بن حارث ته وويل: پوه شه، بلال وويل: په څه پوه شم ای رسول الله، ويې ويل: پوه شه چا چې زما يو سنت له مړه کيدو وروسته را ژوندی کړ د هغو خلکو اجر ورته ورکول کيږي چې پدې سنتو عمل کوي. پرته له دې چې د دوی له اجر څخه څه کم شي او که څوک داسې بدعت را پيدا کړي چې الله او رسول پرې نه راضی کيږي نو د هغو خلکو ګناهونه به ورباندې وي چې پدې بدعت عمل کوي. پرته له دې چې د دوی له ګناهونو څه کم شي.

ج: د ژوند په سیستم کې بدعت او نوښت

که څوک د خپل ژوند په سیستم کې د خپل عصر مطابق داسې تغیر راوړي چې د اسلام مقدس دین له اساساتو سره مخالفت ونلري نو دا یو ښه کار دی مثلا څوک د پخوانیو کورو په ځای په اپارتمان کې اوسیږي، او یا له زینو څخه د استفادې پر ځای له لفت څخه استفاده کوي، او یا یو استاد خپل علمی درسونه په عالی ډول د کمپیوتر او پروجکتور له لارې ترتیبوی او تنظیموي قران شریف او احادیث له کمپیوتره زده کوي او بازار ته د تګ په ځای د انترنت له لاری اخیستل او خرڅول کوي، په تعلیم اوتربیه کې له پخوانیو وسایلو د استفادې پر ځای له نوو پر مختللو وسایلو استفاده کوي دا ښه نوښت دی او استفاده یې موثره ده او اسلام یې هم تایید وي. بناء لغوی نوښتونه بدعت حسنه دی.

بدعت په اصطلاح کې: د اسلامی شریعت په اصطلاح کې اسلامی احکامو کې داسی نوښت دی چې اسلامی شریعت کې اصل ونلري «الحدث فی الدين بعد الاكمال او ما استحدث بعد النبی صلی الله عليه وسلم من الاهواء والاعمال» دین کې له پوره کیدو وروسته نوي پیدا کول دی یا هغه څه چې له نبی‌ عليه السلام وروسته له هوا او اعمالو څخه نوي را پیدا شوی وي[1].

ولې: ز ما په نظر د بدعت غوره تعریف دادي چې: هغه نوښت دی چې دین ته یې نسب شوی وي او کوم خاص یا عام شرعی اصل ته یې نسبت نه وي شوی.

د تعریف شرح: ددی لپاره چې یو شی اصطلاحی بدعت او بدو ګڼو باید دا دري شرطه ولري:

۱- نوښت وي: که څوک داسې عبادت وکړي چې نوی نه بلکی قران او سنتو کې وی بدعت ندی.

۱- مرجع سابق عین صفحه.

۲- ددغه نوښت نسبت دین ته وشي: نو که څوک یو شي کې نوښت وکړي خو دین ته یې نسبت ونکړي بدعت ندی، دین ته د یو شي نسبت کول درې ډوله دی:

اول شکل: په نامشروع شي تقرب غوښتل.

دویم شکل: ددین له نظام څخه وتل.

دریم شکل: هغه وسایل چې بدعت ته منجر کیږي.

۳- دغه نوښت کوم خاص یا عام شرعی اصل ته استناد ونلري: که چیرې څوک داسې نوښت وکړي چې شرعی اصل ولري بدعت ندی، لکه د تراویح لمونځ چې د اسلام پیغمبر کړي دي. یا دا چې خوک یو مړ شوی سنت را ژوندی کړي.

عام شرعی دلیل ته د استناد مثال: هغه څه چې د مصلحت لپاره وي، لکه د قران کریم ټولولو کې دصحابه و عمل.

خاص شرعی دلیل ته د استناد مثال: د تراویح لمونځ په جماعت سره ځکه چې اصل خویې د اسلام پیغمبر په واسطه شوی و بیا د عمر رضي الله عنه پر وخت صحابه و په جماعت سره ادا کړ.

د اصطلاحی بدعت حکم: اصطلاحی بدعت چې دیني امورو کې وي حرام او نا جایز دی هیڅ حسنه او سیئه نلري بلکې ټول بد او ناروا دی. په حدیث شریف کې دي چې حضرت عرباض بن ساریه وایي رسول الله وفرمایل: په دین کې له نوو پیدا کولو څخه ځان وساتی ځکه دین کې هر نوی پیدایښت بدعت دی او هر بدعت گمراهي ده[۱].

۱- عن العرباض بن سارية رضي الله عنه، وفيه: قوله: «وإياكم ومحدثات الأمور؛ فإن كل محدثة بدعة، وكل بدعة ضلالة». این حدیث را اخراج نموده است: أبو داود في سنن ابی داوود، (٤/٢٠١) در شماره: ٤٦٠٧) وابن ماجة (١/١٥) در شماره: ٤٢)، والترمذي (٥/٤٤) در شماره: ٢٦٧٦) و گفته است که این حدیث حسن صحیح، و امام البانی آن را در في ظلال الجنة في تخريج السنة لابن أبي عاصم حدیث صحیح خوانده است در شماره: ٢٧.

مبارک صحابی جابر بن عبد اللهﷺ فرمايي چې نبی کریمﷺ پخپله یوه خطبه کې وفرمایل:

غوره وینا د الله کتاب دی، او د هدایت غوره لار د محمدی هدایت لار ده، او بدترین امور هغه دي چې نوي پیدا شوي وي هر نوی پیدا کار ګمراهی ده، او هره ګمراهی د جهنم په اور کې ده(۱).

د بدعت پیژندلو قواعد

ددې لپاره چې بدعتونه په کلي ډول سره وپیژنو، د اسلام علماوو ددې لپاره څه قواعد بیان کړي چې په هغي سره ښه پیژندل کیږي:

اوله قاعده: هر عمل او عبادت چې په کوم دروغجن حدیث استدلال وکړي

ټول مسلمانان پوهیږي چې د اسلام دښمنانو یا هم بی علمه او جاهلو دوستانو او یا هم متعصبو مذهبی خلکو یو سلسله احادیث جوړ کړي دی او د خلکو ترمنځ یې خپاره کړي دی، چې د حدیثو پوهانو پدې هکله مختلف کتابونه لیکلي دی خو بیا هم د غو ضعیفو احادیثو خلکو کې رواج پیدا کړی دي، او تر نن عصر پورې هغه څوک چې سیي تحقیق نکوي له دغو احادیثو څخه استفاده کوي بناء هغه عملونه چې دوی کويي عبادت نه بلکې بدعت دی.

دویمه قاعده: هر عمل او عبادت چې په شخصی نظر او خواهشاتو استدلال کوي

ځینې عادتونه، کیسې او یا خوب د عبادت اساس ګڼي مثلاً سمنک، دیکچه او یا چا خوب لیدلی چې فلانی حاجتونه پوره کوي او غیره.

عبد الله بن عمر بن عاصﷺ وايي له رسول اللهﷺ می واوریده چې فرمایل یې: اللهﷻ علم د خپلو بندګانو له سینې څخه نه اخلي بلکې دعلما په

۱- «إن أصدق الحديث كتاب الله، وأحسن الهدي هدي محمد، وشر الأمور محدثاتها، وكل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة وكل ضلالة في النار» بروايت مسلم (۱۵۳/۳)

قران سره هغه له منځه وړي. او کله چې عالمان له منځه لاړل خلک به جاهلان ریسان ونیسي او هغوی به خلکو ته بی علمه فتوا ورکوي هم به خپله ګمراه شي او هم به نور ګمراه کړي(۱).

دریمه قاعده: هر عمل او عبادت چې صحابه تابعینو او تبع تابعینو ترک کړی وي

پخپلو مجالسو کې یې د هغه یادونه، نه وي کړي، په کتابونو کې یې نه وي را اخیستي لکه د اسلامي تاریخی ورځو لمانځل، د مولد شریف لمانځل، دپیغمبر ﷺ د هجرت ورځ، د هجری کال اوله ورځ، معراج النبی او غیره...

څلورمه قاعده: یو عمل عبادت ګڼل چې شریعت کې عبادت نه وي

لکه د ځیګو کالیو اغوستل دبدن داذیت لپاره، یا دایمي چوپ والی، یا د خوراک او څښاک پریښودل یا د ثواب په نیت د غوښې نه خوړل. خو که څوک د کوم مرض په خاطر کوم ډاکتر منع کړی وی پروا نلري. او یا څوک د ثواب لپاره دوامداره لمر ته دریږي.

پنځمه قاعده: په نامشروعو شیانو عبادت کول

لکه موسیقی، رقص، چک چک او.

شپږمه قاعده: د عبادت شکل تغیرول

په صحیحو احادیث او روایاتو دعباداتو خاص شکلونه بیان شوی دی که څوک هغه بدلوی دا بدعت دی، دغه تغیر په لاندې ډول سره راځي.

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ الله عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَّالاً، فَسُئِلُوا، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا». (بخاری: ۱۰۰)

۱- د عبادت وخت کې مخالفت لکه پرته له لوی اختره قربانی.

۲- په مکان کې مخالفت لکه پرته له مسجده اعتکاف.

۳- د څه شي جنس کې مخالفت لکه قربانی په غرڅې او اسپ.

٤- دڅه شي عدد کې مخالفت.

٥- په کیفیت کې مخالفت.

اوومه قاعده: د عام عبادت خاص کول

ځینی عبادتونه عام دي لکه نفل کول داسې وخت کې چې مکروه نه وي، یا روزه نیول کله چې څوک وغواړي یا ذکر کول کله چې څوک وغواړي، حکه خود عام شي خاص کول پرته له شرعی لید بدعت ګڼل کیږي. لکه څوک وایي چې زه چارشنبه روزه نیسم یا د جمعې ورځ ذکر کوم.

اتمه قاعده: په یو عبادت کې زیادت او افراط

دغه افراط او زیان په لاندې شکلونو سره کیږي:

۱- د هغه شي واجبول چې واجب نه وي لکه دعبادات په نیت د شپې خوب نکوي یا همیش روزه نیسي.

۲- د حلال شي حرامول لکه واده نکول.

نهمه قاعده: خپل علم او عقل له قران څخه غوره ګڼل

د ډیرو ګمراهانو او بی لارو اساسی شکل دادی چې خپل عقل او علم له قران څخه لوړ ګڼی او که عقل یې څه ونه مني له هغه نه انکار کوي.

لسمه قاعده: مذهبی تعصب

په هر عصر کې یو خطرناک افت مذهبی تعصب دی چې متعصب اشخاص له هغه څه نه چې صراحتا په قران او حدیث کې راغلي وي انکار کوي ځکه د دوی له ګمان او یا مذهب سره مطابقت نلري.

يوولسمه قاعده: په قران او حديث کې دجاهلانو او غير متخصصينو پيروي

قريشيانو هغه وخت بت پرستۍ ته مخه کې چې دعمر بن لحی په نوم يې يو شخص په ديني رهبريت باندې ومنه، رحيق المختوم مولف ليکي: اکثريت عرب د ابراهيمعليه السلام په دين و او د اللهﷻ عبادت يې کو او توحيد يي منه او د حنيفی دين په ارشاداتو يې عمل کو تردې چې ډېر وخت تير شو او عمرو بن لحی د خزاعه قبيلې ريس راغی هغه چې نيک اخلاقه او سخي سړی و او دينی امورو باندې حريص و خلکو هم ورسره مينه کوله او فکر يې کو چې د لويو پوهانو او اوليا و له جملې څخه دی.

هغه شام ته سفر وکړ او د هغه ځای خلک يې وليدل چې د بتانو عبادت کوي د هغوی دغه کار يې خوښ شو، او فکر يي وکړ چې دا به حق وی حکه شام دپيغمبرانو او اسمانی کتابونو ځای دی، له هماغه ځای څخه يې د هبل په نوم يو بت ورسره را واخيست او کعبې دننه يې کيښ، د او خلک يې د هغه عبادت ته راوبلل، د ټولو منطقو خلکو فکر کو چې قريشيان د بيت الله خادمان دي بناء هغوی هم د دوی د بت پرستۍ پيروي وکړه[1]. د بدعت پيروۍ کې دنن ورځې د مسلمانانو غټ مشکل د هغو اشخاصو پيروی ده چې د اسلام مقدس دين څخه ناخبره وي صحيح احاديث له ضعيف او موضوعی څخه جلا کولی نشي اياتونه غلط لولي، او هم ځان ګمراه کوي او هم نور، يوه ورځ د يو دوست کور ته ولاړم چې د خپل يو همسايه ډېره ستاينه يي را ته کوله او ويل يي چې خلک د اسلام مقدس دين ته رابلی، زه هم خوشحاله شوم او د هغه ليدو ته ورغلم ګورم چې ډېر متدين او با اخلاصه ښکاری زما يې ښه استقبال هم وکړ په مجلس کې کيناستم څو تنه نور هم، او په ډېره ښه لهجه غږيده او ښه را غلاست يې وايه. خو ګورم چې د قران کريم آياتونه غلط لولي او غلط يې ترجمه کوي، او عجيبه او غريبې کيسي کوي او يوه خبره يې داوه چې کله د اللهﷻ ذکر کوی او نوم يې اخلی دا چې اللهﷻ نشی ليدلی نوم زما څيره په نظر کې نيسی زه ډېر وار خطا شوم دا ډېره خطرناکه خبره وه او

---

۱ - الرحيق المختوم، ص: ۳۳

انسان د ايمان له دايرې څخه را باسي، در سول اللهﷺ هغه خبره را ياده شوه: چې اللهﷻ علم د خپلو بندګانو له سينو څخه نه اخلي بلکې د عالمانو په وفات سره هغه له منځه وړي، کله چې عالمان وفات شي خلک به جاهلان ريسان ونيسي او خلکو ته به له ناپوهۍ فتوا ورکوي چې هم ځان ګمراه کوي او هم نور ګمراه کوي[1].

ما غوښتل هغه ته نصيحت وکړم څو ورځې په دوستانه شکل وغږيدم ومې ليده چې هغه نه غواړي حق ومني زه ددې لپاره چې دغسې مجلسونو کې په ناسته ګنهګار نشم نور هلته لاړ نشوم خو د هغو خلکو په حال مې افسوس و چې هغه سره کيناستل او پيروي يې ترې کوله.

دولسمه قاعده: هغه اعتقادات چې له رسول کريمﷺ او صحابه و څخه نقل شوي ندي

ځيني هغه دلال او اعتقادات چې د خالق صفات له مخلوق سره مشابه کوي او ګمراهۍ سبب ګرځي.

ديارلسمه قاعده: اسلامی عقيده کې فلسفی افکار داخلول

کله چې فلسفي رواج واخيست ډير خلک ترې متاثر شو او تر ننه متاثر دي او د الهی صفاتو او ذات د پيژندنې لپاره قران او حديث ته نه بلکې فلسفې ته مراجعه کوي.

څوارلسمه قاعده: په هغو الهی صفاتو او ذات کې بحث کول چې بشر ته يې پيژندل مشکل دي

په قران عظيم الشان او نبوی سنتو کې د اللهﷻ ځيني صفات ذکر شوی دی چې مسلمان باندې لازمه ده دې صفاتو باندې هماغسې عقيده وکړی

١- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ الله عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَّالاً، فَسُئِلُوا، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا». (بخاری: ١٠٠)

ځکه چې ددې صفاتو کیفیت انسان نشي معلومولی ځکه انسان همیشه د مادې عقل او پنځه ګونو حواسو تر تاثیر لاندې ده، او له ټولو مادو او حواسو څخه متاثر دی بناء کله که وغواړو ددغو صفاتو کیفیت باندې پوه شو حتما به هغه له یو مادی شي سره تشبیه کوو داسی حال کې چې الله جل جلاله ﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ﴾ «ذات دی چې دده په شان بل شی نشته» په همدی سبب کله چې له امام مالک څخه وپوښتل شو چې ﴿ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ ٥﴾ استوا څرنګه ده، امام یې په ځواب کې وویل! استواء معلومه ده او کیفیت یې مجهول دی ایمان راوړل پرې واجب دی او سوال ترینه بدعت دی، صحابه کرام تابعین د اسلام تحقیقی او قران پوه علما پدې هکله زیات بحث نکوي، ځکه چې خپل عقل ددې صفاتو له درک څخه قاصر ویني اما بدعتی ډلې همیشه ځان پدې امورو کې مصروف ساتی[1].

پنځلسمه قاعده: انسان پرستی او یو شخصیت ته تعصب

څوک چې د ځینو اسلامی شخصیتونو په هکله زیات افراط کوي دغه محبت هغوی تعصب ته کشوی بناء زیاتو حالاتو کې داسې بدعتونه ته رسیږي چې د قران او سنتو د صریح مخالفت لامل ګرځي داسې حال کې چې صحابه کرام داسې نه و وایي چې معاویه بن ابی سفیان رضي الله عنهما له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه وپوښتل د چا په ملت یي د علی که عثمان؟ هغه ځواب کې وویل: د علی ملت کې یم نه د عثمان ملت کې، بلکې د رسول الله ﷺ ملت کې یم[2].

۱- الكيف غير معقول، والاستواء منه غير مجهول، والإيمان به واجب، والسؤال عنه بدعة. أخرجه اللالكائي في السنة (٤٤١/٣) برقم ٦٦٤، وقال ابن حجر: (وأخرج البيهقي بسند جيد...)، فتح الباري (٤٠٦/١٣، ٤٠٧)، وقال ابن تيمية (وقد روي هذا الجواب عن أم سلمة رضي الله عنها موقوفًا ومرفوعًا، ولكن ليس إسناده مما يعتمد عليه) مجموع الفتاوى (٣٦٥/٥) وروي أيضًا عن ربيعة شيخ مالك. انظر السنة للالكائي (٤٤١/٣) برقم ٦٦٥.

۲- وقد روينا عن معاوية بن أبي سفيان: أنه سأل عبد الله بن عباس رضي الله عنهما فقال: أنت على ملة علي أو ملة عثمان؟ فقال: لست على ملة علي، ولا على ملة عثمان، بل أنا على ملة رسول الله أخرجه ابن بطة في الإبانة الكبرى (٣٥٤/١، ٣٥٥) برقم ٢٣٧، ٢٣٨.

شپاړسمه قاعده: ديني امورو کې نظر يي ورکول

د بدعتونو د انتشار لوی علت د هغو اشخاصو نظريات دي چې د بدعت پر مسايلو د بحث پر وخت کې له خپلو شخصی نظريو څخه استفاده کوي.

اوولسمه قاعده: له کفارو متاثر کيدل یا ورسره مشابهت

د بدعت د انتشاريو لامل له کافرانو، مشرکينو، يهودو او نصاراو سره مشابهت دی هغوی ځينی شيان اختراع کړي دی او مسلمانان ترې متاثر شوی دي او فکر کوي چې ښه کار به وي داسی حال کې چې تاوان يې له ګټې څخه زيات دی له هغې جملې څخه له کافرانو سره مشابهت په خاصو ورځو کې لکه د مور ورځ د ښځې ورځ نوی کال او غيره.

اتلسمه قاعده: د بدعت او ګناه امورو کې د علماوو اشتراک

د بدعتونو د انتشار يو لامل د ځينو اسلامی علماو هغه سهل انګاری ده چې د اسلامی شريعت مخالفو مجلسونو کې برخه اخلي مثلا ځينې علما په ژبه يوه فتوا ورکوي خو کله چې عملا يو داسې مجلس کې برخه اخلي چې د اسلامی شريعت مخالف وي مونږ ته په خپل عمل سره فتوا را کوي چې دغه عمل مشروع او جايز دی او پخوا څخه يې ويلی دي د عالم سقوط د عالم سقوط دی.

نولسمه قاعده: په ضعيفو احاديثو اعتماد

د بدعت د انتشار يو لامل په هغو ضعيفو حديثو اعتماد دی چې ځينو مسايلو کې ذکر شوی دی.

شلمه قاعده: د منطقې فرهنګ او عادات عبادت ګڼل

د بدعتونو د انتشار يو سبب د يو منطقی د رواجونو، کلتور، او عادتونو بدليدل دي په عبادت سره.

يويشتمه قاعده: د عوامو کارونو کې د علماو بی تفاوتی

احيانا عوام خلک چې زيات اسلامی علم نلري څه کارونه عبادت ګڼي او ترسره کوي يې، کله چې علما پدې برخه کې غلې او بی تفاوته شي بالاخره دغه امور په بدعت بدليږي.

سيئه بدعت (بد او ناروا بدعت)

سيئه بدعت هماغه بدعت او ددين په احکامو او اساساتو کې نوی پيدا کول دی دا بدعت حرام، ناجايز او يو رنګ ګمراهی ده، او په همدی اساس پيغمبرﷺ فرمايي: «کل بدعة ضلالة» هر بدعت ګمراهی ده[1]. کولی شو اصطلاحی بدعت په لاندې ډولونو وويشو:

---

١ - «أَخْبَرَنَا عُتْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَنْبَأَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ يَحْمَدُ اللَّهَ وَيُثْنِي عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ يَقُولُ مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ ثُمَّ يَقُولُ بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ وَكَانَ إِذَا ذَكَرَ السَّاعَةَ احْمَرَّتْ وَجْنَتَاهُ وَعَلَا صَوْتُهُ وَاشْتَدَّ غَضَبُهُ كَأَنَّهُ نَذِيرُ جَيْشٍ يَقُولُ صَبَّحَكُمْ مَسَّاكُمْ ثُمَّ قَالَ مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِأَهْلِهِ وَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيَاعًا فَإِلَيَّ أَوْ عَلَيَّ وَأَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ» حديث نمبر (١٥٦٠) کتاب صلاة العيدين، سنن النسائی.

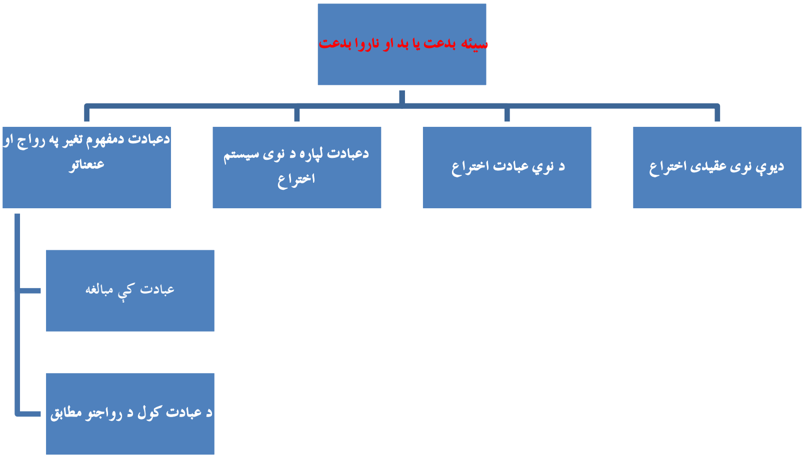

۱– د یو نوې عقیدې اختراع:

احیانا د الهی دین او اسمانی کتابونو په نوم سره باطلې عقیدې را پیدا کیږي چې د اللهﷻ له حکم سره صریح مخالفت لري اوپه هغې باندې عمل یو اعتقادي بدعت او مطلقه گمراهي او شرک دی مثلا:

الف: د خدای د ځوی نیولو بدعت

د حضرت عیسیؑ پیروان چې د توحید عقیده یې لرله او ټول مسلمانان و په ټولو پیغمبرانو او اسمانی کتابونو یې ایمان درلود او حضرت عیسیؑ هم هوی د توحید عقیدې ته را بللي و، ولې د وخت په تیریدو او ددښمنانو په دسیسو سره یې حضرت عیسیؑ د اللهﷻ ځوی و وایه، او ددې په ځای چې د یو الله عبادت وکړي د حضرت عیسی په نوم یې تصویرونه او مجسمې جوړ ې کړې او خپلو عبادت ځایونو کې یې کیښودې چې داد مسیحیانو عقیده کې یو بد بدعت و.

ب: اللهﷻ د واسې لټولو بدعت

ټولو پیغمبرانو خلکو ته ویلي ﴿ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢﴾ «چې الله بی‌نیازه دی» او د اللهﷻ د بی نیازی معنا داده چې پادشاهانو غوندې واسطې ته ضرورت نلري، کله چې ځوک د پاچا خوا ته ځي د هغو عیبونو له وچې چې پاچایان یې لري

نشي کولی مستقیما ورسره محبت وکړي، یا دا چې دغه شخص ډیر مصروف وي او یا زمونږ مشکل نشي درک کولي، او یا هم نه غواړي هر چا سره ملاقات وکړي، بناء خلک مجبوریږي چې د وزیرانو سکرترانو، بادیگار دانو، محافظینو او غیره له لارې هغوی سره تماس ونیسي په قران کریم کې لولو چې ﴿ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢﴾ «الله بې‌نیازه دی»، د الله جل جلاله بې‌نیازي پدي معنی ده چې د پاچا یانو غوندې نده چې ده سره د اړیکو لپاره واسطو ته ضرورت وي، بلکې الله جل جلاله واسطي ته اړتیا نلري، د واسطې لټونې بدعت هغه وخت په اعتقاداتو کې پیدا کیږي چې الله جل جلاله ته د نور پاچانو تصور وکړو، او داسې گمان وکړو چې څرنگه پاچایانو او ریس جمهورانو ته د رسیدو لپاره سکرترانو، وزیرانو، بادیگاردانو او غیره ته ضرورت لرو او انسان نشي کولی پرته د دوی له مشورو او هغوی ته ورسیږي او هغوی ته خپل مشکل بیان کړی دوی داسې فکر کوي چې الله جل جلاله به هم همدغسي د پاچاینو او ریس جمهورانو په څیر واسطو ته اړتیا لري چې دغه تصور کاملا د اسلامی معتقداتو پر ضد دی، ځکه الله جل جلاله مسلمان بنده ته نهایت نزدې دی او واسطه بازی ته کوم ضرورت نلري.

امام قرطبی د الجامع الاحکام القران تفسیر کې وایي: حضرت قتاده رضي الله عنه وایي: کله چې دوی ته وویل شي ستاسې رب څوک دی؟ ستاسې خالق څوک دی؟ اسمان او ځمکې چا پیدا کړي دی؟ څوک له اسمان څخه اوبه راتویوی؟ په ځواب کې وایي: الله جل جلاله.

کله چې ورته وویل شی: نو ولې بیا دغو بتانو ته عبادت کوي؟ وایي: ترڅو مونږ الله جل جلاله ته نزدې کړي، او د الله جل جلاله په وړاندې زمونږ شفاعت وکړي.

له حضرت زین بن اسلم او ابن زید څخه روایت دی چې ﴿إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلۡفَىٰٓ﴾ زمونږ لپاره د شفاعت کولو، او الله جل جلاله ته زمونږ د نزدې کولو په منی سره ده امام ابن کثیر وایي: داد هرې زمانی د مشرکانو خبرې دي او ټول پیغمبران د همدغې عقیدې په ضد او منع کولو لپاره راغلي دي او خلک توحید او د یو الله جل جلاله عبادت ته را غواړي. او ورته یي وویلې داد مشرکانو خبرې دي چې له ځانه یې اختراع کړي دی، الله جل جلاله دغسي اعمالو ته اجازه نه

ورکوي په هغو رضا نده، بلکې هغه بد ګڼي او له دې کاره یې منع کوي، علام ابن کثیر زیاتوي: الله ﷻ خبر ورکړی دی چې ملایک که په اسمان کې وي او یا مقربې وي ټول د الله ﷻ بندګان دي او پرته د هغه له امر څخه چا ته شفاعت هم نشي کولی، ملایک لکه د پاچایانو والیانو غوندې ندی چې دپاچا له خوښې پرته شفاعت وکړي ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِی...﴾ الله تعالی دروغجنو او ناشکرو ته هدایت نکوي. ځکه الله ﷻ خپلو بندګانو ته ډیر نزدې دی، ﴿إِذَا سَأَلَكَ عِبَادِی عَنِّی...﴾ «کله چې زما بندګان زما پوښتنه درڅخه وکړي نو زه نزدی یم».

ج: له الله ﷻ څخه پرته د (استعانت) کمک غوښتلو بدعت

د قران کریم قطعی حکم دادی چې مسلمانانو په ټولو لمنځونو کې خپل تعهد وکړي چې ﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ۝٥﴾ «ای الله خاص تا لره عبادت کوو او خاص له تا نه مرسته غواړو»، او پخپل دې تعهد باندې له لمانځه څخخه بهر هم ودریږي، نه خپل عبادت بل چا ته وکړی او پرته له الله ﷻ څخه بل چا نه مرسته وغواړي: ﴿قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِ ٱسۡتَعِينُواْ بِٱللَّهِ وَٱصۡبِرُوٓاْۖ﴾ [الأعراف: ١٢٨] «موسی خپل قوم ته وویل له الله مرسته وغواړی او صبر وکړي». قرآن کریم مسلمانان په مرسته غوښتلو کې دوه اصولو ته متوجه کوي، اول صبر او بیا د لمانځه کول او د الله ﷻ له ذات سره مستقیم ملاقات او کومک غوښتل. ﴿وَٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى ٱلۡخَٰشِعِينَ ۝٤٥﴾ [البقرة: ٤٥] «او کومک وغواړی الله څخه په صبر او لمانځه سره او بی‌شکه دا لمونځ سخت دی مګر په خاشعینو» د خلکو ترمنځ انسی او جنی شیطانان هڅه کوي ترڅو د خلکو ترمنځ د غیر الله د عبادت او او له غیر الله د کومک غوښتلو بدعت ته رواج ورکړي.

د: د ونو دریشو د مقدس ګڼلو بدعت

نباتات هغه مخلوقات دي چې د انسانانو د خدمت لپاره پیدا شوي دي، او مومن انسان کولی ي له ټولو نباتاتو څخه د خپل ژوند د اړتیاو لپاره استفاده وکړي نباتات کوم قدسیت نلري، بت پرستانو به ځینې نباتات مقدس ګڼل او د

هغو تعظیم او عبادت به یې کو چې د دوی دا کار شرک دی، متاسفانه نن په ډیرو اسلامی هیوادونو کې هم زیاتې ښځینه خپل اولادونه د ځینو ونو ریشو ته وروړی او هغه مقدس ګڼی چې دغه عمل یو ډیر بد، بدعت دی، حینې تابعین روایت کوي چې کله د ونې لاندې بیعت وشو مونږ هغه ونه څو کله وروسته نه پیژندله، او شاید هم صحابه و ددې لپاره چې دغه ونه مقدسه ونه ګڼل شي ویستلې وي.

ه: مخلوق د رکوع او سجدې کولو بدعت

یو خطرناک عبادت چې د انسان عقیدې ته زیات ضرر رسوي مخلوقاتو ته رکوع او سجده کول دي، کله چې یو مسلمان پوه شي چې الله ﷻ ورته تعلیم ورکړي دي چې ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ «خاص تاته عبادت کوو»، بناء انسان ته جایز نده چې رکوع او سجده چې دوه ځانګړي الهی عبادتونه دي هغه مخلوق ته ترسره کړي.

و: زیارتونو ته د قربانۍ ورلو بدعت

یو خطرناک بدعت چې انسان د ایمان له دایرې څخه باسي او د مشرکینوصفت کې یې دروي، د یو مخلوق په وړاندې د حیواناتو ذبح کول دي، دغه مخلوق مړوي او که ژوندی خو دده په وړاندې د حیواناتو ذبح کول جایز ندي.

ز: د زیارت د لنګر ګرمولو بدعت

د اسلام مقدس دین کې مقبرو او زیارتونو ته تلل پدې شرط جایز دي چې انسان هلته صرف خپل مرګ په یاد کړي او د نورو څخه عبرت واخلي او له قبر څخه د څه شي غوښتل او هغوی ته نذر کول د هغه قرانی آیات صریح مخالفت دي چې مرسته او کومک غوښتل یې الله ﷻ پورې خاص کړي دي ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ مونږ همیشه لمانځه کې وایو چې ای الله ﷻ خاص خاص خاص له تانه مرسته غواړو او که مونږ بل چا ته نذر وکړو نو ددې قرانی آیات مخالفت مو کړی دی بناء د زیارت د لنګر ګرمول ډیره لویه ګناه ده چې د قران آیات ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ سره صریح مخالفت دي.

ج: د دروازو، دیوالونو، قبرونو او غیره ښکلولو بدعت

په ځینو اسلامی هیوادونو کې چې د پردیو له اعتقاداتو متاثر شوي دی دروازې، دیوالونه قبرونه ښکلوي دغه اعمال د اسلام له نظره کاملا منفی او ناجایز دي، او دې شیانو ته قدسیت ورکول انسان ته عقیدتي مشکلات را پیدا کوي، په اسلامي روایاتو کې یواځې د حجر الاسود ښکلول روا دي او هغه هم ددې لپاره چې پیغمبرعليه السلام هغه ښکل کړې ده ځکه هغه له جنت څخه راغلې ده، حضرت عباس رضي الله عنه له حضرت عمر رضي الله عنه څخه روایت کوي چې هغه حجر الاسود ته راغی ښکل یې کړه ا وبیاې ورته وویل: زه پوهیږم ته یوه تیګه یې چې نه ګټه رسولی شي او نه تاوان، ا وکه پیغمبر نه وې ښکل کړې نو ما به هم هیڅکله نه وي ښکل کړې[۱].

دغه روایت د حضرت عمر رضي الله عنه د ایمان قوت ښایي چې هغه څومره قوی عقیده درلوده چې دغه شیان چا ته نفع او ضرر شي رسولی او د حجر الاسود ښکلول یواځې د پیغمبرعليه السلام د متابعت لپاره و خو د نورو شیانو ښکلول هیڅ نفع او فایده نلري بلکی دا چې د قرانی ارشاداتو او نبوی سنتو خلاف عمل دی نو یو ډیر خراب بدعت دی.

ط: د مراد پوره کیدو لپاره د قلف کشولو بدعت

ځینې خلک زیارتونو ته ځي او هلته هغه قلفو ځوړندوي چې چین جوړ کړې وي او بیا فکر کوي چې که دغه قلف کش کړو او خلاص شي نو زموږ مراد حاصلیږي دغه کار کاملا د اسلامي عقیدې مخالف دی چې مسلمانان باید له دغسې خرافاتو څخه ځان وساتی.

---

۱ - «حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَابِسِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ جَاءَ إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فَقَبَّلَهُ فَقَالَ إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ» بخاري حديث ١٤٩٤

ی: د قبرونو د خاورو خوړلو بدعت

له اسلامی متعقداتو څخه ځینې بی خبره خلک چې کله د نیکانو خلکو قبرونو ته ورځي نو د برکت په نوم سره د هغه ځای خاونره خوري چې دا کار د اسلامی عقیدې سره کاملا مخالف دی.

ک: مړو ته د حیواناتو ذبح کولو بدعت

نذر په اسلامی شریعت کې یو رنګ عبادت دی چې انسان هغه پخپله غاړه مني او او صرف د اللهﷻ په خاطر ادا کیږي او قربانی هم صرف د الله لپاره وی متاسفانه چې ځینې خلک نذر، قرباني او د حیواناتو ذبحه کول ځینو اشخاصو پورې تړلي او حینې خویې ان زیارتونو ته وړي او هلته یې ذبح کوی چې د اد اسلامي عقیدې مخالف کار کار دی.

د قریشو مشرکینو لمونځ اللهﷻ ته او قرباني به یې بتانو ته کوله چې دا کار یې شرک وګڼل شو.

د سپند کولو بدعت

دود کول یا د معبودانو مقابل کې او یا مقدسو ځایو کې دخه شي سوحول دهندوییزم او مسیحیت له بقسونو څخه دی بت پرستان د خپلو بتانو مقابل کې خوشبیویانی، او بخارونه دودوی یوه ورځ مې د یوې کلیسا په تلویزونی برنامه کې ولیدل چې کشیشان د کلیسا د ننه یو رنګ واړه واړه قطعی سپندونه دود کوي، د اسلام مقدس دین کې دغسې خرافات ځای نلري ا دود کول څخه عبادت ندی، بناء سپند کول او هغه ته د عبادت او ثواب فکر کول یو رنګ بدعت دی، چې پدې هکله کوم آیات یا حدیث ندی راغی چې څوک دې په سپند دود کولو سره عبادت وکړي متسافانه چې نن ځینی مسلمانان د غیر مسلمانانو څخه متاثر شوي دي او دا رواج شوی ده چې دا بوتی سوچه دی چې اسلامی شریعت له مخی کوم اساس نلري.

ل: د مریو مقدس ګڼلو عبادت

د مريو مقدس ګڼل په ځينو معتقداتو کې شته دي په قديم الزمان کې به بت پرستو او مشرکانو انسانانو څه طبيعي شيان مقدس ګڼل او د هغه عبادت يې کو لکه مرئ، ستورئ، ونې، تيګې او غيره.

حضرت عقبه بن عامر وايي چې رسول کريمﷺ فرمايي: چا چې تميمه (مرئ) واچوله اللهﷻ دې ورته کار پوره نکړي، او چا چې ودعه (صدف) واچو اللهﷻ دې پرې نږدي، او يا هم سکون او ارامي ورنکړي[١]. په قاموس المحيط کې د تميمه په شرحه کې وايي «وهى حرزات كان الاعراب يعلقونها على اولادهم يتقون به االنفس اى العين بزعمهم» تميمه هغه مرئ ده چې د جاهليت د وخت اعرابو به هغه پخپلو اولادونو ځوړندولې او غوښتل يې هغه له سترګو څخه پخپل ګمان وساتي[٢].

همدارنګه د وديعه په هکله وايي: «والودع خرز ابيض تخرج من البحرتتفاوت فى الصغر والكبرشقها كشق النواة تعلق لدفع العين الواحدة وددعة وجمعه ودعات» يو سپينه مرئ ده چې له بحر څخه را اخيستل کيږي او په وړوکوالي او لوی والي کې فرق لري د خرما د زړي اندازه ده او د سترګو نظر وهلي لپاره ځوړنديږي[٣].

او په حديث شريف کې دي چې پيغمبرعليه السلام فرمايي: «مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ» چاچې مرئ ځوړنده کړه نو شرک يې وکړ[٤].

١- «حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَنَا حَيْوَةُ أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ مِشْرَحَ بْنَ هَاعَانَ يَقُولُ سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَتَمَّ اللَّهُ لَهُ وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدَعَةً فَلَا وَدَعَ اللَّهُ لَهُ» ١٦٧٦٣ مسند الشاميين / مسند احمد بن حنبل

٢- المحيط المحيط، المحيط المحيط، معلم بطرس البستانى، بيروت: مكتبة لبنان، (١٩٨٧م) ص: ٧٤

٣- المحيط المحيط، ص: ٩٦٣

٤- «حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ دُخَيْنٍ الْحَجْرِيِّ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبَلَ إِلَيْهِ رَهْطٌ فَبَايَعَ تِسْعَةً وَأَمْسَكَ عَنْ وَاحِدٍ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ بَايَعْتَ تِسْعَةً وَتَرَكْتَ هَذَا قَالَ إِنَّ عَلَيْهِ تَمِيمَةً فَأَدْخَلَ يَدَهُ

داکتر علی شريعتی وايي: انسانان ان له تو تم څخه نيولې، ګرده اسماني او ښايسته مرئ د فتی شسم په نوم سره دا نيمسيم په نوم د نيکه له روحه، له طبيعی شيانو، له ستورو، او ځينو ونو، او رب الانواع څخه نيولې د يوې تيګی له ټوټې څخه نيولې، د دې ټولو عبادت يې کو، مجسمې يې جوړولې، او عبادت يې کو او ټول عمر يې د هغوی په لاره کې فداکاری کوله بلکې په ساده ګی سره يې خپله وينه ورکوله(۱).

اوس د مسلمانانو ترمنځ هم متاسفانه د ځينو تيګو او مريو د مقدس ګڼلو بدعت رواج شوی دی او هغه پخپلو ماشومانو ځوړندوي او هغه مقدس او د نظر لرې کوونکی ګڼی داسې حال کې چې د اسلام مقدس دين کې دغسې اعمال هيڅ اجازه نلري او بدو بدعتونو څخه يې محاسبه کړی دی چې په مسلمانانو کې رواج شوی دی.

م: د مميز نخودو بدعت

د مميز نخودو نذر چې د مشکل کشا نذر ورته وايي يو بل بدعت دی چې په مقدساتو کې شامل شوی او له اسلامي عقيدې او دين څخه ناخبره خلک يې ترسره کوي، د اسلام مقدس دين کې د مسلمانانو يوائنی مشکل ګشا ذات الله ﷻ دی، او ددی لپاهر چې الله ﷻ زمونږ مشکلات رفع کړي هغه فرمايي ﴿وَٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ﴾ «په صبر او لمونځ کومک وغواړي»، بناء مسلمانان د مشکلاتو پر وخت لومړی صبر کوي او بيا له هغه وروسته مستقيما د لمانځه له لارې الله ﷻ سره ارتباط نيسي خپل مشکلات بيانوي او هغه وخت کې چې نيک اعمال لري الله ﷻ يې مشکلات لرې کوي. خو دغسې نذرونه په اسلامی شرعيت کې ناروا دي دسيئه بدعتونو له ډلې څخه دي چې مسلمانان بايد دعقيدې د پاکوالی لپاره له دغسې کارونو ځان وساتی.

فَقَطَعَهَا فَبَايَعَهُ وَقَالَ مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ» حديث نمبر(۱٦۷۸۱) مسند الشاميين مسند احمد بن حنبل رحمه الله

۱- جهان‌بينی و ايديولوژی تاليف دکتور علی شريعتی مجموعه آثار (۲۳)، ايران: چابخانه حيدری، ۱۳۸۲ ص: ٤٤- ٤٥.

نک د نذر لپاره دماشومانو د ویښتو پرېښودلو بدعت:

ځینې خلک زیارتونه ته ځي او یا کوم بل شخص ته ورځي او نذر کوي چې که چیرې یې اولاد پیدا شو نو لنګر به یې ګرموي او یا به حیوان ورته ذبح کوي بناء د طفل د تولد په وخت کې د هغه یو اندازه ویښته ترڅو هغه نذر بوره کړي که دغه نذر د الله ﷻ لپاره وي بیا ویښتو پرېښودلو ته اجازه نشته او که د کوم زیارت یا شخص لپاره نذر وي چې د اشخاصو یا زایرت لباره ناروان او مرتکب یې ګنهګار دی.

۲– د نوي عبادت اختراع:

د نوی عبادت د اختراع بدعت هغه وخت پیدا کیږي چې یو جاهل انسان دینی رهبریت په لاس کې واخلي او د خپل فکر مطابق عبادتونه اختراع کړي او هغه د اسلام جز وګڼی او دده پیروان ددغه له قران او سنتو بی خبر شخص خبری د اسلام جز وګڼی او په هغه عمل وکړي، او یا هم د ځینو له دینه بی خبرو اشخاصو په واسطه څه رواجونه ددینی عبادت په نوم مطرح شي، چې دغسي بدعتونه په لاندې ټکو کې مطالعه کولی شو:

الف: د الهاک بدعت

ځینی خلک د چا د مرګ په ورځ د متوفی اقارب مجبوروي ترڅو یو څه غذا جوړه کړي او په صلوا باندې التکاثر سورت ولولي، بیا د څلویښت شپو لپاره دغه غذا مسجد ته ولیږي، او که څوک دا کار ونکړي هغه ته د ګنهګار فکر کوي، او تصور کوي چې د مړی روح کور ته راځي او د غذا په نه لیږلو سره د متوفی روح خفه کیږي، دغه عمل عبادت ګڼل یو رنګ نوی عبادت پیدا کول دي چې دیته بدعت وایي.

ب: د جشنونو بدعت

د اسلام مقدس دین کې صرف دوه اخترونه شته دي چې یو یې وړکی اختر دی او بل لوی اختر او په دواړو ورځو کې د پیغمبر د سنتو مطابق څه عبادتونه ترسره کیږي لکه لمونځ قربانی، دوستانو کره تلل د نوي لباس اغوستل او

غيره ځينی خلک څه نورې ورځې مقدسې ګڼی او دغه ورځې د عبادت لپاره بولي او د اختر غوندی قدسيت ورکوي داسې حال کې چې پدې هکله کوم آيات يا حديث ندی راغلی مثلا د پيغمبر د ميلاد په ورځ عبادت چې دغسې نظر لرل يو بدعت دی ځکه دپيغمبرﷺ په سنتو کې ددې ورځې په هکله څه ندي راغلی همدرانګه ددې ورځې تجليل د پيغمبر سنتو او صحابه و په عمل کې نشته، او که دا ورځ مونږ د څه عبادت لپاره خاص کړو نو د پيغمبر د سنتو مخالفت مو کړی دی، خو که ورځ خاص نکړو بلکې مختلفو ورځو کې د پيغمبر سيرت او سنت تشريح او توضيح کړو او نورو ورځو غوندې يې وګڼو او صرف خلکو ته د حق رسولو لپاره وي دغه کار د علم د رسولو لپاره ده. دا رنګه ځينی فکر کوي چې په نوروز کې خوښي کول عبادت دی چې دا ګمان هم غلط دی، ځکه د پيغمبر سنتو کې دغسې څه شی نلرو.

ج: د مخصوصو ورځو بدعت

د اسلام مقدس دين کې څه مقدسې ورځې شته دي چې په دغو ورځو کې مخصوص عبادتونه بيان شوی دی، مثلا عاشورا يوه مقدسه ورځ ده چې پدې ورځ روزه نيول سنت دي، د عرفې ورځ هغه ورځ ده چې حاجيان عرفات ته ځي، او غير حاجيانو ته روزه نيول سنت دي[1]، د واړه آخرت په ورځ د لمونځ کول او دوستانو کور ته تلل سنت دي، د لوی اختر په ورځ د لمونځ کول، قرباني کول او خوښي کول سنت دی – حضرت ابوقتاده وايي چې نبی کريم فرمايي: زه داسې ګڼم چې اللهﷻ به د عرفې د ورځې دروزه لپاره د يو

---

۱ - اشاره به حديث شريف: «عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْيَهُودِ قَالَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ آيَةٌ فِي كِتَابِكُمْ تَقْرَءُونَهَا لَوْ عَلَيْنَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ نَزَلَتْ لَاتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا قَالَ أَيُّ آيَةٍ قَالَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا قَالَ عُمَرُ قَدْ عَرَفْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ وَالْمَكَانَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ قَائِمٌ بِعَرَفَةَ يَوْمَ جُمُعَةٍ» حديث نمبر (۴۳) کتاب الايمان، صحيح البخاري

کال مخکې او یو کال وروسته ګناهونه عفوه کړي[۱]. اوس مهال په ځینو هیوادونو او خصوصا زمونږ په هیواد کې ځینې ورځو ته خصوصیت ورکوي او څه کارونه کوي چې عبادت یې ګڼي لکه د مړی نه وروسته دویمه ورځ، دریمه ورځ، د جمعیي شپه، څلویښتي او کال یې د عبادت خیرات ا وصدقاتو ورځ ګڼي.

د: د سمنک بدعت:

سمنک د افغانستان د خلکو او د ایران، ازربایجان، تاجکستان او ځینو همسایه هیوادونو یو ملي کلتور دي، چې دا رواج د اسلامی معقتداتو جز ندي، او نور اسلامي هیوادونه دغسي څه نه پیژنی، اوس که دغه کار د عنعنوی خوراک او رواج په حیث وشي، څه خبره نده، خو که د یو عبادت او نذر په رنګ یي وکړو بیا د اسلام مقدس دین کې یو رنګ عبادت دي، چې دغسي عقیده بیا د اسلام پر سینه یوه ضربه ده، ځین فکر کوي چې سمنک هغه نذر دی چې بیبیانو کړی دی. ولې معلومه نده چې کومو بیبیانو کړی دی، کله چې داسلام تاریخ مطالعه کړو په نبوی عصر او له هغه وروسته داسې قهرمانې ښځینه شته چې هر یوې د جهاد میدان کې قهرماني ښودلې ده، سمیهرضي الله عنها د ابوجهل په وړاندې مقاومت وکړ او د ابوجهل په نیزه په شهادت ورسیده او د اسلام په کې یي د اولین شهید نوم په طلایي قلم سره ولیکل شو او د قیامت تر ورځې به په افتخار سره یادیږي، بی بی خدیجهرضي الله عنها خپل ټول مالونه د اللهﷻ لاره کې قربانی کړ او دیو با شخصیته ښځې غوندې یې ژوند وکړ، بی بی فاطمه د رسول اللهﷺ لور یوه پاکه او با عفته ښځه وه چې تاریخ یي همیشه د پاکۍ او صفایي یادونه کوي او د ایماندارو ښځو لپاره یوه نمونه وه بی بی نسیبه هغه قهرمانه ښځه وه چې د احد په غزا کې یي د اسلام له

۱- «عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ قَالَ وَفِي الْبَاب عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ أَبُو عِيسَى حَدِيثُ أَبِي قَتَادَةَ حَدِيثٌ حَسَنٌ وَقَدِ اسْتَحَبَّ أَهْلُ الْعِلْمِ صِيَامَ يَوْمِ عَرَفَةَ إِلَّا بِعَرَفَةَ» حديث نمبر۵۸۰ کتاب الصوم عن رسول الله صلي الله عليه وسلم، سنن الترمذی

پیغمبر څخه پخپله توره دفاع کوله او د تورو او غشو ۱۲ زخمونه یې وخوړل چې تر یو کاله یې تداوي روانه وه. اوس ځینې ښځې تر سهاره رقص کوي او سندرې وایي او خپل غړونه نامحرمو ته اوروي اوس نو دوی کومې بی بی تا ځان منسوبوي، د ګناه کول او بیا هغه یو اسلامی شخصیت ته منسوبول نه ښنونکي ګناه ده.

د خوړې شعلي بدعت:

یو رنګ غذا ده لکه نورې غذاګانې چې ځینو هیوادو کې رواج ده، ولې اسلام ته یې منسوبول او په معینه ورځ پخول او عبادت ګڼل دا بدعت دی چې باید ځان ترې وساتو.

د دیکچي بدعت:

شیر برنج یو رنګ غذا ده چې د نورو غذاګانو په ډول په ځینو فامیلونو کې تیاریږي خو د اسلام مقدس دین کې د شعلي په نوم سره څه نشته او نه عبادت دی او که څوک دغه د کار د اسلام او نذر په نوم سره کوي دا بدعت او سړي ګنهکار دی.

په قبرونو د شمعې بلولو بدعت:

په قبرونو باندې د شمعی لګول په هیڅ اسلامی روایت کې ندي راغلي او پرته له اسراف او بیځایه مال لګولو څخه بل څه ندي د شمعي لګول نه عبادت دی او نه ثواب لري او نه په کوم آیات او یا حدیث کې راغلي دي چې مړو ته څو شمعي ولګوې او ددین په نوم دغسي کار بدعت دی.

د اسلام په نوم د دنیا د ترک بدعت:

د اسلام مقدس دین یو کامل دین دی چې د ژوند هره ساحه کې عمومی احکام لري. او رهبانیت او ګوشه نشینی په اسلام کې ځای نلری د اسلامی شخصیتونو په نوم د بدو کارونو کولو: مسلمانان باید اسلامی شخصیتونو ته احترام وکړي او د هغوی د نوم اخیستلو سره (رض) یا (رح) او غیره محترمانه الفاظ وکاروي، په ننی عصر کې چې زیات بدعتونه کیږي دادی چې د لویو شخصیتونو د زیارت په نوم ورځي او د احترام پر حای هغه اعمال کوي

چې دی شخصیتونو د دوی پر ضد ځومره جهاد کړی دی. د نوی کال په سر کې زمونږ ډیر خلک د مزار شریف ښار ته ځی او هلته د علیﷺ د زیارت په بهانه جدید کارونه کوي لاره کې عجیب او غریب لباس اغوندي، بی معنی او مبتذل شیانو باندې سفر ختموی او مزار ته درسیدو سره سم د تاجکیانو په کنسرتونو او رقصونو کې برخه اخلي او دغه ټول جنایتونه د اسلامی اشخاصو په نوم کیږي. اوکه څوک دغو شخصیتونو احترام وکړي لازمه ده د دوی سیرت سره سم عمل وکړو.

زیارت ته د ناوې ورړلو بدعت:

ناوې او شاوو خپل ژوند په مقدسو الفاظو پیلوي او لازمه ده چې دواړه خپل دا دزواج عقد له هماغه قدسیت باندې حفظ کړي، او خپل محفل د پیغمبر په طریقه ترسره کړي خو متاسفانه دې ورځو کې مسلمانان د واده پر وخت الهی احکام هیروي او د نفسانی خواهشاتو مطابق لکونه افغانۍ بی ځایه مصرفوي اوپه هغې افتخار کوي همدرانګه له واده وروسته ناوې او شاوو شاه دوشمشیره زیارت ته بیایي دغه کار چې د ثواب لپاره کوي د ثواب په ځای ګناه ده ځکه هیڅ آیات او حدیث کې ندی راغلي چې ناوې او شاوو دې زیارت ته بوځی، هغه هم هغه ناوې او شاوو چې ټوله شپه یي لوڅو لباسونو، نامحرمانو سره عکسونو، رقص او طرب سره تیره کړې وي دا کار یواځې دانه چې ثواب لري بلکې د اللهﷻ دغضب سبب کیږي.

۳- د جاهلانو فتوا ورکول او د شرعی حکم بدلیدل په قومی حکم:

په اسلامی شریعت کې فتوا یو ډیر مهم او دقیق کار دی چې ددې صلاحیت یې یوه ډله علماوو ته ورکړي چې د فتوا اهلیت لري، او ان د علماو منځ کې هم هر څوک مفتی کیدلی نشي بلکې تنها هماغه په شرعی او دینی امورو کې فتوا ورکولی شي چې د اجتهاد درجې ته رسیدلی وي. د فتوا خطر پدې کی دی چې مفتی د یو شي په حلال والی او حراموالي فتوا ورکوي. او یا هم یو شی جایز او یا ناجایز ګڼي، د یو شي د حلال او حرام یا جایز او ناجایز والی صلاحیت یواځې اللهﷻ پورې مربوط دی. او هیڅوک حق نلري چې څه شی

حلال يا حرام کړي مفتی هڅه او کوښښ کوي چې د قرانی او نبوی سنتو اجماع او د امت د مجتهدينو د قياس په استناد سره د يو شي د حلال والی او حراموالی په هکله نظر ورکړی[1].

که څوک علم ونلري هغه کيدلی شي يو حلال شی حرام او يا يو حرام شی حلال کړي چې دا کار بيا د الهی احکامو پر ضد باندی دی، او مستقيما د اللهﷻ مقابله ده. ننی عصرکې يو خطرناک بدعت د ځينو جاهلانو فتوا ورکول دی چې د خپلې خوښی فتوا ورکوی د مثال پّ ډول: کله چې د کمپيوتر په هکله خبرې کيږي هغه څوک چې کمپيوترنه پيژنی او يواځې اوريدلي يا ليدلي يې دي چې د فلانی کمپيوتر کې خراب عکسونه و کله چې هغه نه د کمپيوتر په هکله پوښتنه وشي فورا هغه حرام ګڼي او نورو ته تشويش پيدا کوي داسې حال کې چې کمپيوتر راديو تايپ انترنت تلويزون ټول وسايل دی او موږ نشو کولی وسايلو باندې د حلال يا حرام حکم وکړ موږ نشو ويلی چې ګيلاس حرام دی ولې نظر په استفاده ددغې وسيلي يا جواز ورکول کيږي يا عدم جواز، نو که مثبته استفاده ترې وشوه جايزده او که منفی وشوه ناجايز او حرام ده. ځينې وخت ډير خلک چې شريعت کې تخصص نلري ځينی دينی مسايلو کې نظر ورکوي يوه ورځ مې يو وليده چې ښځو ته يې د پرديو لاسونو ښکلولو اجازه ورکوله او ويل يې کله چې زما لاس ته وګورئ هلته د اللهﷻ نوم ليکلی دی او څوک يې چې ښکلو يې هه زما لاس نه بلکې د الله نوم ښکلوي، دی پدې اختراع سره دوه ګناوې کوي يو حرام ته حلال ويل بل د الله نوم ته بی احترامي کول ځکه له همدې لاس څخه په تشناب کې هم استفاده کوي.

١- «حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنْ الْعِبَادِ وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَّالًا فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا قَالَ الْفِرَبْرِيُّ حَدَّثَنَا عَبَّاسٌ قَالَ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامٍ نَحْوَهُ» حديث نمبر(٩٨) كتاب العلم، صحيح البخاري.

لار ميندل او ځان مفتی جوړول دننيو جنايتونو وسيله: د پيغمبر يو ژوند جوړونکی حديث دادی چې فرمايي: «دع ما يريبك إلى ما لا يريبك»[1] هغه څه چې تا شک کې اچوي د هغه څه لپاره پريږده چې تا شک کې نه اچوي. صحابه کرامو او حقيقی مومنانو هميش دا حديث په نظر کې نيولی و او نيسي يې، او کله چې کوم کار، خوراک، محفل، رواج او يا غيره امور د دوی په اند مشکوک وي او له حلال يا حراموالي څخه يې په کامله توګه متيقن نه وي له هغه نه ددې حديث شريف په اساس ځان ساتي، همدرانګه يو موضوع کې د نظر پر وخت هغو پوهانو او علماو ته ورتلل چې اسلامی شريعت کې دفتوا او حکم صلاحيت درلود، او د صحابه و وخت کې خوبې له فتوا څخه ځان ساتی هغوی به ويل: مفتی د الله ﷻ په نيابت خبرې کوي، او لازمه خپله فتوا کې په کامله توګه دقيق اوسي او بايد هغه څوک فتوا ورکړي چې په ټولو الهی احکامو عالم وي او هغه علوم يې ويلي وي چې ده کې د فتوا لياقت پيدا کوي، په همدې لحاظ کله به چې څوک کوم صحابی ته ورغی هغه به له فتوا ځان ساته او هغه شخص به يې بل صحابی ته واستوه چې نسبت ده ته به ډير عالم و، او بيا به هغه هم جرئت نکو او ورته به يېې ويلې که له ده څخه يو بل عالم ته ورشي او نظر ترې وغواړي زمونږ په عصر کې د ډيرو خلکو د حرام خوړلو ستونزه همدغه ده چې ډيرو خلکو ځان څخه مفتيان جوړ کړي دي، او ځانته يې پخپل نظر له حرامو د خلاصی لارې جوړې کړې دي او کله چې داسې ستونزې سره مخ شي چې دی شک کې اچوي خپله فورا نظر ورکوي او ځانته بهانه پيدا کوي، او که کوم عالم ورته ووايي چې دلته اسلامی حکم داسې دی هغه باندې مسخرې کوي او دا چې ټولنه کې ددغسې خلکو تعداد زيات دی له

۱- «حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ عَنْ أَبِي الْحَوْرَاءِ السَّعْدِيِّ قَالَ قُلْتُ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ مَا حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيبُكَ فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمَأْنِينَةٌ وَإِنَّ الْكَذِبَ رِيبَةٌ وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ قَالَ وَأَبُو الْحَوْرَاءِ السَّعْدِيُّ اسْمُهُ رَبِيعَةُ بْنُ شَيْبَانَ قَالَ وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ بُرَيْدٍ فَذَكَرَ نَحْوَهُ». حديث نمبر (۲۴۴۲) کتاب صفة القيامة الرقايق والورع عن رسول الله صلي الله عليه وسلم، سنن الترمذي.

خپل ډېروالي څخه په استفاده هغه شخص ملا متوي، او زړګونه بی ځایه دلیلونه ورته راوړي او فکر کوي چې دلته له حسابه خلاص شو نو همیش به خلاص وي.

ولې باید پدې پوه شي چې د یني امورو کې چل او فریب اصلا ځان ته چل ورکول دي ځکه د انسان د بد عمل نتیجه خپله ځانته ګرحي او هر انسان د هر وزې عمل مطابق محاسبه کیږي، او که څوک قصدا دچا د دوکه کوله یا د ځان او فامیل د تیر ویستلو لپاره حلال حرام یا حرام حلال کړي ګناه یې د کفر محلې ته رسیږي- العیاذ بالله د مثال په ډول د اوس مهال رشوت خوړونکی د رشوت نوم تغیروی، شیرنی، تحفه او هدیه ورته وایي او که څوک ورته ووایي چې هر رنګ وي خو حرام ده، نو بیا وایي چې دا خو شرایط همداسې دی او که نه پرته له دې خو ژوند ډېر سخت دی، دوی د رشوت په پیسو په ډېرو لوکسو موټرو، مجللو کورونو، رنګارنګ او یو بل پسې میلمستیاګاني وهي. داسې حال کې چې متدین انسان په حلالو پیسو پرته له شخصي موټر لرلو، یا لوکس کور او میلمستیاګانو څخه خپل شرافتمندانه ژوند کوي یو بل ټکی چې دلته د یادولو وړ دی د یو شرعی حکم بدلول دي په هغه حکم سره چې له پخوانیو رواجونو او عادتونو سره هم موافق وي. ځینې غواړي د اسلام هغه مسایل تطبیق کړي چې د دوی له رواجونو، رسمونو، کلتورونو او غو ښتنو سره موافق وي او که چیرته ورسره ټکر وي نو بیایې پریږدي. یهودیانو هم همداسی فکر درلود، نو الله ﷻ ورته وویل: ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ ٱلْكِتَٰبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلْعَذَابِ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾﴾ «آیا په ځینې کتاب ایمان راوړې او په ځینی نور کافر کیږی، نو څه به وایي جزا د هغه کس چې دغه کار کوي په دنیا کې او د قیامت په ورځ په رد کیږي ډېر سخت عذاب ته او ندی الله ناخبره له هغه څه چې دوی یې کوي». یهودیانو ډېر بد صفت درلود او هغه دا چې کوم الهی حکم به د دوی له غوښتنو سره برابر و منلو یې او که کوم حکم به مغایرو هغه یې نه منلو د یهودیانو دغه قصه په قران کریم کې مونږ ته دعبرت لپاره بیان شوی ده، چې الله ﷻ دوی ته فضیلت ورکړی و خو کله چې

دوی چل شروع کړ نو د الله لعنت ورباندې وشو نو هغه مسلمانان بايد له دې څخه عبرت واخلي چې عين د يهودو غوندې برنامه لري او د تطبيقوي يې.

مثلا د اسلام مقدس دين کې د قاتل جزا قصاص دی، او کله چې ثابته شي چې دا قتل قصدا شوی دی لازمه ده ترڅو متحدانه د اللهﷻ د حکم تطبيقولو کې هڅه او کوشش وکړو، ولې متاسفانه چې نن يې قصاص پدې پدل کړی چې د مقتول کور ته يوه نجلۍ ورکوي.

۴– عبادت نوی سيستم يا نوې طريقه جوړول:

عبادت چې د اسلام مقدس دين کې روا شوی دی هغه کې د پيغمبرعليه السلام طريقه هم شرط ده، مثلا اللهﷻ روزانه پنځه وخته لمونځ په مسلمان باندې فرض کړی دی او د لمانځه کولو کې مسلمان بايد د پيغمبرعليه السلام طريقه رعايت کړی څکه هغه فرمايي: «صلوا کما رأيتموني أصلي»[(١)] داسې لمونځ وکړی لکه ما چې وينی دسروی مستحق ګڼلي دی چې د هغه چپ لاس پوه نشي چې ښي لاس يې څه صدقه کړې ده[(٢)].

١– عن مالك بن الحويرث قال: أتينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن شببة متقاربون فأقمنا عنده عشرين ليلة فظن أنا قد اشتقنا إلى أهلينا سألنا عمن تركنا في أهلنا فأخبرناه وكا رسول الله صلى الله عليه وسلم رحيما رفيقا فقال: «ارجعوا إلى أهليكم فعلموهم ومروهم وصلوا كما رأيتموني أصلي فإذا حضرت الصلاة فليؤذن أحدكم وليؤمكم أكبركم» حديث نمبر ٢١٣١ – صحيح ابن حبان قال شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط البخاري

٢– «أَنَس بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا فَقَالُوا وَأَيْنَ نَحْنُ مِنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَحَدُهُمْ أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أُفْطِرُ وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي» حديث نمبر ٤٦٧٥ بخاري شريف كتاب النكاح

بناء هر عبادت چې د پیغمبرﷺ د طریقې مخالف ادا شي یوائې دا نه چې عبادت ندی، بلکې بدعت او ګمراهی ده. او هر کله چې یو عبادت په نوی سیستم دسنتو مخالف ادا سي هغه بدعت دی او دغه نوی سیستم څو طریقې لري:

١- ځینو عباداتو کې مبالغه.

٢- عبادت د منطقی د عنعناتو او رواج مطابق ادا کول.

٣- د عبادت سیستم د خلکو د رضا لپاره تغیر راوستل.

٤- عبادات په یو عبادت کې را ټولول.

دلته لازمه ده دغه خبره مفصلا بیان کړو:

اول: ځینو عباداتو کې مبالغه

ځینې خلک په یو عبادت کې دومره مبالغه کوي چې ان له پیغمبرانو هم اوړي انس بن مالکﷺ روایت کوي چې درې تنه دپیغمبر کور ته راغلل او د هغه د عبادت په هکله یې پوښتنه وکړه کله چې خبر شول لکه چې کم ورته ښکاره شوی وي، او ویي ویل مونږ نشو کولی پیغمبر سره یو رنګ شو هغه ته مخکنی او وروستنی ګناهونه ببښل شوي دي.

یوه وویل: زه به همیشه ټوله شپه لمونځ کوم.

بل وویل: زه به همیشه روژه یم او افطار نکوم.

دریم وویل: زه به له ښځو لرې او سم او هیڅ واده نکوم.

پیغمبرﷺ هغوی ته وویل: تاسې همغه یاست چې داسې او داسې مو ویلي دي، قسم په الله زه نسبت تاسې ته له اللهﷻ څخه سخت ویریږم او له تاسې تقوا دار هم یم، ولی بیا هم روژه هم نیسم او افطار هم کوم، لمونځ هم کوم او خوب هم کوم او ودونه مې هم کړي دي، او دا زما سنت دی او چا چې زما له سنتو مخ واړو زما څخه ندی[1].

١- «حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي خُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا

ددې حدیث شریف مطابق هغه چې څه عباداتو کې په افراطي شکل باندې عمل کوي او ددې په ځای چې د پیغمبر په سنتو عمل وکړي د ترک دنیا، ترک ازدواج ترک جامعه په نوم څه کارونه عبادت ګڼي حقیقت کې ټول د پیغمبر مخالف دي.

دوم: عبادات د منطقی د عنعناتو او رواج مطابق ادا کول

دغه رنګ بدعتونه زمونږ هیواد کې ډیر زیات دي، مثلا صدقه چې د مسکینانو حق دي، هغه خپلو دوستانو اقاربو او مالدارو خلکو ته ورکوي او فقیران په مجلس کې هم نه پریږدي، او نو میې صدقه (خیرات) بردي. ځینی د صدقي په نوم پیسي ورکوي هغه د منطقی یو تن را ټولوي مختلفی غذا ګانی تیاروي او بیایې پخپله خوري.

ځینی زنانه د نامحرمو خلکو لاسونه په مختلفو بهانو سره ښکلوي داسې حال کې چې د اسلام مقدس دین کې د نانحرم سره لاس لګول هم حرام دي، په احادیثو کې راغلي دي چې رسول اللهﷺ هیڅ نامحرمی ښځې ته لاس ندی ورکړي، کله نا کله دولیمې ډوډی، هغه غذا چې د هلک لخوا په خپله خوښه تیاریږي په اجباری ډول د ناوې دکور لخوا ورباندې تحمليږي، او دغه طعام چې باید فقیر او غنی ټول پکې حاضر وي، خو تنها اغنیاء دعوت کیږي، پیغمبرعليه السلام پدې هکله فرمايي: بدترینه غذا دواده هغه غزا ده چې اغنیا پکې حاضر وي او فقرانه، او څوک چې دعوت ونه مني د اللهﷻ او رسول اللهﷺ معصیت یې کړی دی[1].

ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْإِمَامُ الْعَادِلُ وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَخْفَى حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاه» حديث نمبر٦٢٠ كتاب الاذان صحيح البخاری.

١ - «حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عنه أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى لَهَا الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ وَمَنْ تَرَكَ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» حديث نمبر ٤٧٧٩ ، صحيح البخاري كتاب النكاح.

ځینې وختونه دګناه مجلسونه لکه ولیمه دواده ډوډۍ چې دپیغمبر سنت دی په ګناه بدلیږي، پدې مجلس کې د پیغمبر د سنتو په ځای، رقص، موسیقی، د ښځې اواز اختلاط د نامحرمو ښځو عکسونه اخیستل، او د نامحرمو ترمنځ توزیع کول، نا مشروع لباس اغوستل، او فخر کول ټول پکې شامل وي. چې دغه وخت نه یواځې دا چې اشتراک ثواب نلري، بلکې ددغه دعوت منل جایز ندي.

عقیقه چې د پیمبر سنت ده په شب شش باندې بدله شوې ده. د مړو تعزیت چې د جنازی لمانځه کولو، او د مړي په دفن کولو سره ترسره کیږي او باید د مړي له اقاربو سره همکاری وشي د ډوډۍ خوړلو، مسلسلو میلمستیاګانو او د جنازې او تدفین د مراسمو پر ځای په دویمه او دریمه ورځ فاتحه خوانۍ باندې بدل شوي دي. عبد الله بن جعفر﵁ روایت کوي چې کله جعفر وفات شو پیغمبر﵇ وویل: «اصْنَعُوا لِأَهْلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَإِنَّهُ قَدْ جَاءَهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ» «دجعفر کورنۍ ته ډوډۍ تیاره کړئ چې هغوی ته داسې څه راغلي دي چې مشغوله کړي دي»[1].

طیبی وایي: دا حدیث پدې دلات کوي چې دا مستحبه ده چې د مړی همسایه ګان او خپلوان د مړی کورته غذا تیاره کړي.

علامه ابن الهمام له حنفی فقهاو څخه وایي: همسایه او د مړي خپلوانو ته که څه هم لرې وي مستحب ده چې د مړی کورنۍ ته دهماغې ورځ او شپې خواړه تیاره کړي. دی اضافه کوي چې د مړي له کوره ډوډۍ خوړل مکروه دی.

١- «حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ لَمَّا جَاءَ نَعْيُ جَعْفَرٍ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اصْنَعُوا لِأَهْلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَإِنَّهُ قَدْ جَاءَهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَقَدْ كَانَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُوَجَّهَ إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ شَيْءٌ لِشُغْلِهِمْ بِالْمُصِيبَةِ وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ قَالَ أَبُو عِيسَى وَجَعْفَرُ بْنُ خَالِدٍ هُوَ ابْنُ سَارَةَ وَهُوَ ثِقَةٌ رَوَى عَنْهُ ابْنُ جُرَيْجٍ» حدیث نمبر (٩١٩) کتاب الجنائز، سنن الترمذی

ځکه د ميلمستيا خوړل په نيکو کارونو کې وي نه په مصيبتونو کې او دا يو ډير خراب بدعت دی.

همدارنګه ملا علی قاری چې د حنفی مذهب مشهور عالم ده وايي: د مړي د کور لخوا د راغلو خلکو لپاره ډوډۍ تيارول يو بد بد عت دی بلکې له حضرت جرير څخه روايت شوی دی چې وايي (مونږ دا په مړی باندی له ژړا کولو څخه ګڼله او دا خبره ددې کار په حراموالی ښ:اره ده.

همدارنګه په حديث شريف کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ د چا جنازه کې برخه اخيستې وه، له جنازې وروسته يوې ښځې څه غذا تياره کړې وه، انحضرت ﷺ د هغې کور ته ورغی او هغه يې وخوړه، د حديث پوهانو د تحقيقاتو په اساس چې دی حديث کې شوي دي، دغه ښځه د مړی والا همسايه وه(١).

١- «أَخْبَرَنَا عَاصِمُ بْنُ كُلَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَجُلٍ مِنْ الْأَنْصَارِ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةٍ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْقَبْرِ يُوصِي الْحَافِرَ أَوْسِعْ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيْهِ أَوْسِعْ مِنْ قِبَلِ رَأْسِهِ فَلَمَّا رَجَعَ اسْتَقْبَلَهُ دَاعِي امْرَأَةٍ فَجَاءَ وَجِيءَ بِالطَّعَامِ فَوَضَعَ يَدَهُ ثُمَّ وَضَعَ الْقَوْمُ فَأَكَلُوا فَنَظَرَ آبَاؤُنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلُوكُ لُقْمَةً فِي فَمِهِ ثُمَّ قَالَ أَجِدُ لَحْمَ شَاةٍ أُخِذَتْ بِغَيْرِ إِذْنِ أَهْلِهَا فَأَرْسَلَتْ الْمَرْأَةُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَرْسَلْتُ إِلَى الْبَقِيعِ يَشْتَرِي لِي شَاةً فَلَمْ أَجِدْ فَأَرْسَلْتُ إِلَى جَارٍ لِي قَدْ اشْتَرَى شَاةً أَنْ أَرْسِلْ إِلَيَّ بِهَا بِثَمَنِهَا فَلَمْ يُوجَدْ فَأَرْسَلْتُ إِلَى امْرَأَتِهِ فَأَرْسَلَتْ إِلَيَّ بِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَطْعِمِيهِ الْأُسَارَى» حديث نمبر (٢٨٩٤) كتاب البيوع سنن ابى داوود. قلت: حديث جرير رضي الله عنه أخرجه أحمد وابن ماجه بلفظ: قال كنا نعد الاجتماع إلى أهل الميت وصنعة الطعام بعد دفنه من النياحة انتهى. وإسناده صحيح. فإن قلت: حديث جرير هذا مخالف لحديث عاصم بن كليب الذي رواه أبو داود في سننه بسند صحيح عنه عن أبيه عن رجل من الأنصار قال: خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في جنازة فرأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو على القبر يوصي: «الحافرا أوسع من قبل رجليه أوسع من قبل رأسه» فلما رجع استقبله داعي امرأته فأجاب ونحن معه ا فجيء بالطعام فوضع يده ثم وضع القوم فأكلوا الحديث. رواه أبو داود والبيهقي في دلائل النبوة هكذا في المشكاة في باب المعجزات. فقوله: فلما رجع استقبله داعي امرأته... إلخ ا نص صريح في أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أجاب دعوة أهل البيت واجتمع هو وأصحابه بعد دفنه وأكلوا ا فإن

اسلامی پوهانو او علماو له پورته حديث څخه په استفاده شوو درسونو کې څو ټکو ته اشاره کړيده، چې د يو تن د مرګ پر وخت د نورو مسوليت ته اشاره کوي. چې پيژندل يې ډير ضرورت دي، او له پيژندلو وروسته نن عصر کې دهغو تطبيق بياد مقايسه شي:

١- مستحب ده چې د مړی خپلوان او ګاونډيان هغوی ته خواړه تيار کړي ځکه پيغمبرﷺ ويل ديی چې تاسې د جعفر کورنۍ ته خواړه تيار کړی ځکه هغوی د خپل دوست غم مشغوله کړی دي او نشي کولی ځانته خواړه تيار کړي، نن ورځ متاسفانه ددې په ځای چې د پيغمبرﷺ پدې وينا عمل وشي او نور د مړي کورنۍ ته خواړه اماده کړي او غم شريکی ورسره وکړي، د سول اکرمﷺ د خبرې خلاف خپله د هغوی د اوږو بار کيږي او د همغوي غم لا زياته وي.

٢- علامه ابن همام وايي حتی هغه خپلوان که لرې هم وي بايد مړي والا ته غذا تياره کړي خو متاسفانه نن ورځ خو لرې خپلوان حتما څو ورځې د مړي په کور پاتې کيږي.

الضمير المجرور في امرأته راجع إلى ذلك الميت الذي خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم في جنازته أ فما التوفيق بين هذين الحديثين المختلفين؟ قلت: قد وقع في المشكاة لفظ داعي امرأته بإضافة لفظ امرأة إلى الضمير وهو ليس بصحيح بل الصحيح داعي امرأة بغير الإضافة أ والدليل عليه أنه قد وقع في سنن أبي داود: داعي امرأة بغير الإضافة. قال في عون المعبود: داعي امرأة كذا وقع في النسخ الحاضرة أ وفي المشكاة: داعي امرأته بالإضافة انتهى. وروى هذا الحديث الإمام أحمد في مسنده ص ٢٩٣ ج ٥ وقد وقع فيه أيضا: داعي امرأة بغير الإضافة بل زاد فيه بعد داعي امرأة لفظ: من قريش أ فلما ثبت أن الصحيح في حديث عاصم بن كليب هذا لفظ: داعي امرأة بغير إضافة امرأة إلى الضمير أ ظهر أن حديث جرير المذكور ليس بمخالف لحديث عاصم بن كليب هذا فتفكر. هذا ما عندي والله تعالى أعلم. قوله: (هذا حديث حسن) وصححه ابن السكن أ والحديث أخرجه أبو داود وابن ماجه. قوله: (وجعفر بن خالد هو ابن سارة) بمهملة وخفة راء وقيل بشدته أ كذا ذكر صاحب المغني (وهو ثقة) ووثقه أيضا أحمد وابن معين والنسائي وغيرهم (روى عنه ابن جريج) وابن عيينة. قال البغوي: لا أعلم روى عنه غيرهما كذا في تهذيب التهذيب.

٣- د اسلام لوی پوهان لکه ملا علی قاری وايي چې مړی والا کره څه خوړل او يا د دوی لخوا خلکو ته خواړه تيارول بدعت يعنې د پيغمبر د وينا او سنتو مخالف دی خو دا چې نن رواج شوی دی ډير خلک چې ځان متقی او د پيغمبر پيرو ګڼنی هغه هم پدې کارونو تر ټولو زيات اصرار کوي.

٤- حضرت جرير چې يو لوی اسلامی شخصيت دی خپله بيانوي چې د مړی کور کې د خلکو لپاره خواړه تيارول يو رنګ غم ګڼل کيده چې د پيغمبر د سنتو خلاف دی، خو نن همدغه غم ګڼلی عادت ګرځيدلی دی.

٥- د ابن جرير خبره علماو د مړی والا لخوا خلکو ته د خواړو تيارولو په حرام والی منلې ده خو نن ډير خلک شته چې ددغه کار د حلال والي فتوا ورکوي.

دريم: د خلکو د رضايت لپاره د عباداتو سيستم کې تغير

د شيطان يو خطرناک دام د عبادت په شکل او سيستم کې تغير راوستل دي، ترڅو خلک داسې کار وکړي چې پخپل فکر يې عبادت په ډير اخلاص سره کړي وي خو هغه عمل بدعت وي، او ددی په ځای چې کوونکی ته ثواب حال شی برعکس هغه ګناه شي او د شيطان دې کار ډير خلک ښکار کړي دي، په قران عظيم الشان کې د شيطان له دې چل څخه زياته يادونه شوې ده، يوه مهمه خبره داده چې قران عظيم الشان کې راغلي دي ﴿قَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ۝١ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ۝٢﴾.

تفسير طبري وايي: ﴿ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ۝٢﴾ الله تعالی فرمايي چې کاميابی د هغه چا نصيب ده چې لمانځه کې خشوع ولري، او خشوع د الله تعالی مقابل کې ذلت څخه عبارت ده، چې د هغه په طاعت سره حاصليږي، همدارنګه داسې دريدل لکه الله تعالی چې وايي، او زياتوي: چې

دغه آيات شريف هغه وخت نازل شو چې خلکو به لمانځه کې اسمان ته کتلې نو ددې آيات په نزول سرع منع شو[١].

د طبري له ويناو دوه اساسي ټکی معلوميږي:

اول ټکی: خشوع داده چې عبادت هغسي وشي لکه چې اللهﷻ امر کړی دی.

دويم ټکی: په لمانځه کې ان اسمان ته کتلو څخه مسلمانان منع شوي دي.

علامه ابن کثير د قران کريم مشهور مفسر وايي ﴿ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ۝٢﴾ على بن ابى طلحه له عبد الله بن عباس څخه روايت کوي چې ﴿خَٰشِعُونَ﴾ ويريدونکی هغه کسان دی چې په سکون او ارامی سره لمونځ کوي، على بن ابى طالب وايي: خشوع د زړه خشوع ده، حسن بصري وايي: خشوع يي په زړه کې وه نو خپلې سترګې ساتلی، او د بدن اعضای سم کړل[٢].

خشوع، تواضع، ارامی، د نظر ساتنه، د لمانځه دننه دبدن اعضا ساتنه، د اسلام د پيغمبرانو او د هغوی د پيروانو صفات دي، خو شيطان نه غواړي څوک خپل عبادت په خشوع سره وکړي، بناء ددغه اسلامی اصل د تغير لپاره شيطان هميشه کمين کې ده او دقريشو د ګمراهی علت هم همدا و چې هغوی د وخت په تيريدلو سره پخپل عباداتو کې بدعتونه داخل کړل او خشوع او خضوع ترې لاړه. يو له دغو خطرناکو بدعتونو څخه په لمانځه کې د چک چکو او اشپيلاق ننويستل و، قران کريم د قريشو د لمانځه داسې وايي علامه ابن کثير له ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت کوي: «وَمَا كَانَ صَلاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلا

١- جامع البيان في تأويل القرآن تاليف محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الآملي، أبو جعفر الطبري، [٢٢٤ - ٣١٠ هـ] تحقيق أحمد محمد شاكر، مؤسسة الرسالة، ط١، (١٤٢٠ هـ - ٢٠٠٠ م). ١٩/ ٦٩٤

٢- تفسير القرآن العظيم تاليف أبى الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي [٧٠٠ - ٧٧٤ هـ]، تحقيق سامي بن محمد سلامة، دار طيبة للنشر والتوزيع، ط٢، (١٤٢٠هـ - ١٩٩٩ م) ٤٦١/٥

مُكَاءً وَتَصْدِيَةً» قريشو كعبى ته پيښې لوڅې، بربنډ په اشپيلاق او چک چکو طواف كو[1].

د قريشو مشکل هغه وخت پيل شو چې د عبادت مشکل کې يې تغير راوست د عبادت لباس يې هم تغير کړ، لمونځ يې له خشوع او خضوع له مشکل څخه چک چکو او اشپيلاق ته واړو، او د حيا لباس يې په بربنډ توب بدل کړ. نن هماغه پخوانى بدعتونه بيا رواج شوي دي، ډير خلک چې ل هقران او سنتو څخه بى خبره دي غواړي په موسيقى رقص او عجيب او غريبو حرکتونو سره عبادت وکړي.

څلورم: په يو عبادت کې د عبادتونو خلاصه کول

پيغمبر اكرمﷺ فرمايلي دي: ايمان څو او يا شانګې دى، چې د ايمان غوره شانګه ويل د (لا الا الا الله) دي او ټيټه يې د خلکو له لارې څخه د يو مضر شي لرې کول دي. او حيا هم د ايمان يوه برخه ده دغه حديث شريف د کامل دين لپاره ډيره غوره شرحه ده، ځکه هر انسا د قيامت په ورځ شهادنامه اخلي، او د خپل دنيوى عمل ثمرهويني، که د آخرت د شهادنامو توزيع د پوهنتون له شهادنامې سره مقايسه کړو، په ښه توګه وينو چې يو محصل د څلور کلونو او ږدو کې بايد شپيته الى اويا مضمونه په اتو ورزينيو اولسو شپي سمسترونو کې تنظيم شوي ښه امتحان ورکړي اود هر مضمون نمرې هم پايد له پنځوسو کمې نه وي، او که دغه محصل ټولو مضمونو کې سل نمرې واخلي ولې يو يا دوه مضمونو کې صفر واخلي د شهادنامي مستحق کيږي نه، او لازمه ده د کابل په تکرارولو او يا هم بل چانس سره کوښښ وکړي حد اقل پنځوس نمرې واخلي، په همدې ډول يو مسلمان بايد د ايمان څو او يا شانګى په کامله توګه درک کړي، او د هرې برخې حق څرنګه چې ده هماغسې ادا کړي، او که دغه مسلمان په يوه يا خو برخو اکتفا وکړي او د اسلام ټول احکام له ياده وباسي او په ډيرو اسلامي احکامو کې له نيک اخلاق، د لويانو احترام، د کمزورو لاس نيوي، په ماشومانو شفقت او غيره امور او د اسلام احکامو کې

۱- تفسير القرآن العظيم ۵۲/۴

د صفر مستحق وګرځي، د آخرت په ورځ هغه لوی امتحان کې چې د الله ﷻ په مخکې يې لري ناکامه به وي، او متاسفانه چې بل چانس هم نلري څکه ټول کافران د محشر د ورځې مسلمان شي، لکه څرنګه چې فرعون دربوبيت دعوه کوله او ځان خدای قلمداد کولو، او ويل يې ﴿أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلۡأَعۡلَىٰ ۝٢٤﴾ «زه ستاې لوی خدای يم»، په مجرد د ملک الموت په ليدلو سره يې د غرقيدلو پر وخت غږ کړ «امنت بما امنت به بنو اسرائيل» په هغه څه چې د يعقوب اولادې ايمان راوړي دی ما هم ايمان راوړی دی، ولې په حواب کې يي وويل شو ﴿وَقَدۡ عَصَيۡتَ﴾ اوس او مخکې دې نافرمانې کوله، ددين همدغه ناقص فهم ددي سبب شوی چې مسلمانان دې په ځای چې د نړۍ فکر رهبران او لومړنی مخترعين شي او تکنالوجي وسايل اختراع کړي، د بشري ژوند د خط په اخر کې قرار لري او کله خو ان د نورو د اوږو بار شي، د نورو د لاس وهونکو څخه استفاده وکړي او يا هم واړي خپل اقتصاد د نورو په کومک سره تقويه کړي.

مهمترينه قرانی آيات هه وخت نازل شو چې ددين د کمال خبري ورکو ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ﴾ «نن مې ستاسې دين در مکمل کړ». دغه آيات شريف بيانوي چې د اسلام مقدس دين کامل دی او عرب ددين کله د نظام په معنی اخلي او د آيات شريف معنی ده چې الهی نظام کامل دی، او کله چې د انسانانو هغه نظام چې ديو هيواد لپاهر يي جوړ کړي وي اقتصادی، سياسی، فرهنګی، فردي او اجتماعی برخو ته شامل وي نو د اسلام ټول پوهان او علما دا وايي چې د اسلام مقدس دين د خپل کامل والی په اساس د مختلفو فردی، اجتماعی، اقتصادي سياسی او فرهنګی برخو لرونکی دي چې که هر کله څوک ددين د يوې برخې انکار وکړي د اسلام مقدس دين په کامل والی کې يې شک کړي دی.

ځينو يهوديانو عادت درلود چې دين په خپله خوښه تعبير او تفسير کړي او تنها هغه احکام عملی کړي چې د دوی شخصی منفعت او ګټه پکې وي، او د ژوندو په نورو حالاتو کې يې به بيا ددين احکامو ته پابند نه و او له خپل فکر

او نظر څخه به يې ځانته قوانين جوړول، اللهﷻ هغوی تهديد کړل او ورته يي وويل: ﴿أَفَتُؤۡمِنُونَ بِبَعۡضِ ٱلۡكِتَٰبِ وَتَكۡفُرُونَ بِبَعۡضٖۚ فَمَا جَزَآءُ مَن يَفۡعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمۡ إِلَّا خِزۡيٞ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلۡعَذَابِۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ۝٨٥﴾ «آيا په څه کتاب باندې ايمان راوړي او په څه باندې کافر کيږي نو نه به وي جزا د هغه کس چې دغه کار کوي مګر خواري او رسوايي په دنيا کې او دقيامت په ورځ به سخترين عذاب ته ورګرځي، او نه دی الله غافل له هغه څه چې تاسې يې کوي». دغه ايت مبارک د ټولو هغو مسلمانانو په هکله هم تطبيقيږي چې د يهودانو په خير يې د اسلام يوه برخه تطبيق کړي، او غواړي اسلام دژوند له نورو برخو څه منزوي کړي او سياسی، اقتصادی او اجتماعی برخو پخپله خوښه عمل وکړي، ځکه هغه چې اسلام د ژوند په نورو حياتي مسايلو کې هيروي ددينا ذلت يي په نصيب کيږي او د آخرت په ورځ به يې سخت عذاب په برخه وي ننی عصر کې بدترين بدعت دادی چې ځينې خلک د اسلام يو يا څو څانګو باندې مشغل وي اوفکر کوي چې دوی نسبت نورو څخه بهتره دي، او د ايو بد بدعت دی چې اسلام په يوه برخه کې خلاصه شي او باقی احکام هير شي.

۵- د عبادت د مفهوم تغير په رواج او عنعنو سره:

زمونږ د عصر خطرناکترين بدعت د شرعي امورو پدلول دي په قومی او منطقوي شيانو باندې همدا اوس زمونږ په هيواد کې داسې کارونه جريان لري چې الهی حلال حکم پريږدي او مقابل کې يو حرام شی ته شرعی لباس وراغوندی او د خلکو ترمنځ يي تطبيقوي چې د مثال په ډول يي څو دانې دلته بيانوو.

الف: د مهر بدلول په طويانه بانه

مهر چې د نکاح پر وخت تعينيږي او د نجلۍ حق دی، او که په نکاح کې تعين نشي مهر مثل لازميږي، چې بايد د ميره لخوا ښځې ته ورکړ شي...[1].

څوک چې د اسلام مقدس دين له احکامو څخه بی خبره دی او يا هم غواړي د اللهﷻ احکام د خپلو غوښتنو مطابق تغير کړي طويانه چې يو حرام اوناروا شی دی د مهر په نوم اخلی اود نجلۍ په مهر کې يي حسابوي چې داد يو حلال شي بدلول دې په حرام باندی، ځکه چې د لور مقابل کې طويانه اخيستل يو رنګه لور خرڅول دي، او د ازاد او انسان خرڅول روا ندي پيغمبرعليه السلام په حديث قدسي فرمايي چې اللهﷻ فرمايي: زه د قيامت په ورځ ددرې ګنو دښمن يم: څوک چې زما په نوم قسم وکړي بيا هغه کې غلطي کو، څوک چي ازاد انسان خرڅوی او بايي پيسی خوری او څوک چې له مزدور سره خبره وکړي او بيايي حق نه ورکوي[2].

ډير خلک طويانه دشيربهايا جهيز او يا نورو منفی رواجونو په نوم سره اخلي او يا همدغه منفی رواجونه ددې لامل کيږي چې ډير خلک چې د نکاح علاقمند دي له نکاح څخه پاتې شي او د دوي دغه ناروا کارونه د زنا او بدکاريو لار خلاصوي.

١- «حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ قَال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي فَزَارَةَ تَزَوَّجَتْ عَلَى نَعْلَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَضِيتِ مِنْ نَفْسِكِ وَمَالِكِ بِنَعْلَيْنِ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ فَأَجَازَهُ قَالَ وَفِي الْبَاب عَنْ عُمَرَ وَأَبِي هُرَيْرَةَ وَسَهْلِ بْنِ سَعْدٍ وَأَبِي سَعِيدٍ وَأَنَسٍ وَعَائِشَةَ وَجَابِرٍ وَأَبِي حَدْرَدٍ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ أَبُو عِيسَى حَدِيثُ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَاخْتَلَفَ أَهْلُ الْعِلْمِ فِي الْمَهْرِ فَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ الْمَهْرُ عَلَى مَا تَرَاضَوْا عَلَيْهِ وَهُوَ قَوْلُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ وَالشَّافِعِيِّ وَأَحْمَدَ وَإِسْحَقَ وقَالَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ لَا يَكُونُ الْمَهْرُ أَقَلَّ مِنْ رُبْعِ دِينَارٍ وقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْكُوفَةِ لَا يَكُونُ الْمَهْرُ أَقَلَّ مِنْ عَشَرَةِ دَرَاهِمَ» حديث نمبر (١٠٣١) سنن الترمذی کتاب النکاح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم

٢- «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ اللَّهُ ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِ أَجْرَهُ» حديث نمبر(٢٠٧٥) کتاب البيوع، صحيح البخاری.

ب: دنیمه نکاح بدعت

یو ډیر بد، بدعت چې اوس یې حرامو ته لاره برابره کړیده د نیمه نکاح بدعت دی، د اسلام مقدس دنیک ې له خطبې (ریباری) وروسته چې د هلک او نجلۍ له موافقې وروسته دویم کاروي چې له نکاح وروسته ولیمه (د هلک لخوا په خپله خوښه او خپله وسه ډوډۍ ورکولو) وروسته وي، له دې نکاح وروسته نجلۍ د شریعت له مخې ددغه شخص ښځه ګرځي.

د اسلامی شریعت خلاف اوس په رواج سره د شیرین خورۍ په نوم څه کارونه کیږي چې د اسلامی شریعت مخالف دي.

الف: د ناوې د پلار او د زوم ترمنځ یو رنګ غلط ایجاب او قبول کیږي، داسې حال کې چې ایجاب او قبول شرعا د هلک او نجلۍ یاد نجلۍ د وکیل ترمنځ کیږي چې دغه وکیل د شاهدانو له لارې تعینیږي خو پدې ایجاب او قبول کې نجلۍ ته شاهدان نه ورځې بلکې صرف یو غلط ایجاب او قبول د زوم او خسر یا کاکا خسر ترمنځ ترسره کیږي، دغه ایجاب او قبول چې خلکو کې دنیمه نکاح په نوم سره رواج ده د اسلامی شریعت مخالف دی، ځکه اسلامي شریعت کې نیمه نکاح نشته یا نکاح ده او یا هیڅ نشته، او دغه نیمه نکاح د شریعت ضد اعمالو ته لاره خلاصوي ځکه په شریعت کې چې ترڅو نجلۍ د هلک په عقد کې را نشي، د دوی اختلاط هم ناروا ده، ولې دوی ددې لپاره چې جریمه ځان ته حلاله کړي دنیمه نکاح په نوم هلک د نجلۍ کور ته ځي، او یا ورسره ګرځي داسې حال کې چې دوی نا محرم دي.

ب: لاس ورکول یا ګوتۍ اچول اود نامحرم سړي ترځنګ د نجلۍ دریدل: مخکې مو وویل چې له شرعی نکاح مخکې که څه هم نامزاد وي خو نجلۍ ته نا محرم دی خو خلک پدې نوم چې نیمه نکاح یي کړي په شیرین خورۍ کې یو دبل ترځنګ دریږي ګوتۍ اچوي یو بل ته خول هکې کیک ورکوي او بیا په همدې بهانه اختلاطونه کوي چې تماما د اسلامی شریعت مخالف دي.

د ګمراه کوونکو بدعتونو د انتشار اسباب

د اسلام مقدس دين پخپلو کاملو قوانينو نازليدلو سره هغه وخت مکمل شو چې کله دا آيات نازل شو چې ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ﴾ ټول مسلمانان پوه شول چې الهی احکام په کامل ډول سره تکميل شو، او هغه عبادات چې الله ﷻ په مسلمانانو باندی لازم کړي و هم بيان شو، او حلال او حرام هم بيان شو «الحلال بين والحرام بين» متاسفانه زمونږ په عصر کې دمسلمانانو ترمنځ يو څه بدعتونه پيدا شوي دي ددې لپاره چې پوه شو دغه بدعتونه څه قدسيت نلري او مسلمانانو ته يې له کټې څخه تاوان زيات دی بناء لازمه ده چې د انتشار اسباب او اساسی علتونه يې په ګوته کړو:

۱– تيزي او افراط:

د اسلام مقدس دين کې افراط او تفريط کوم ځای نلري، بلکې ټول قوانين يې متوسط دي، او که کوم مسلمان په ځان باندې ۱۰۰٪ اسلام هم تطبيق کړي بيا يې هم افراط ندی کړي، څه افراط د ځينو اشخاصو په واسطه هغه وخت پيدا کيږي چې د پيغمبر له طريقې او سنتو څخه په ناخبرۍ کې غواړي په خپل ګمان ان له پيغمبر څخه هم مخکې شي، حضرت انس بن مالک رضي الله عنه وايي چې درې ډلې خلک د رسول الله ﷺ کور ته راغلل او د هغه د عبادت پوښتنه يې وکړه کله چې خبر شو يو يې وويل زه به هيڅکله ويده کيږم نه بل يې وويل زه به ټول عمر روزه نيسم دريم وويل زه به هيڅ واده نه کوم، کله چې پيغمبر خبر شو نود غو درې کسانو ته يې وويل ګوري زه تاسې ټولو څخه ډير متقی يم او له الله ﷻ زيات ويريږم خو بيا هم روزه نيسم او هم افطاری کوم، هم لمونځ کوم او هم خوب کوم او هم نکاح کوم، اودا زما سنت دی او څوک چې زما له سنتو مخ اړوي هغه زمونږ څخه ندي[1].

۱- «أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا فَقَالُوا وَأَيْنَ نَحْنُ مِنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَحَدُهُمْ أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أُفْطِرُ وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ لَكِنِّي

نني عصر کې هم داسې خلک شته چې ددنيا د شرک په نوم، اوږدور ته عبادت، چهله، ترک ازدواج، او غيره سره له اسلامی ټولنې لرې کيږي، او غارونو کې ژوند کوي، او ټول کاروه چې کوي د اسلامي شريعت خلاف وي، ولې هغوی بايد پوه شي چې عباداتو کې وسط حد په نظر کې نيول شوی دی او مسلمان انسان بايد په يو عبادت مشغوليدلو نور عبادات له ياده ونه باسي.

۲– د پرديو تاثير:

په اسلامي هيوادونو کی غير مسلمانان ژوند کوي او يا هم د سريالونو او فلمونو له لارې د هغوی ځينې عادتونو په مسلمانانو کې رواج شوی دي او هغه خلک چې دين څخه بی خبره دي دغه عادتونه اسلامی د عباداتو جز ګڼي دغسې خلک د غير مسلمانانو ډير هغه عادتونه چې د هغوی د عقيدې جز وي اسلام ته را انتقالوي او عمل پرې کوي موسيقی او له موسيقي او اواز څخه په عباداتو کې استفاده د هندوانو کار دي چې له دوی څخه متاثره مسلمانان هم کوشش کوي د دوی په رنګ موسيقی او اواز په اسلامي عبادت کې هم داخل کړي داسې حال کې چې دا کار نه د پيغمبر په سنتو کې شته او د صحابه، تابعينو او تبع تابعينو په روش کې، چې دوی له موسيقی څخه استفاده کړې وي بلکې روايت شوي حديث موسيقی حرامه ګڼي. اوس نو ولې يو ډله مسلمانان حرام کار په عبادت کې داخلوي او فکر کوي چې ثواب ګټي.

۳– د پخوانيو کلتورونو تاثير:

کله چې داسلام رڼا عربی جزيرې ته راغله او خلک ترې برخمن شو نو هلته يو سلسله رواجونو او عنعنات موجود و، ځينې دغه عنعنات چې د جاهليت، بت پرستۍ او اور پرستۍ څخه را پيدا شوی او ساسلام سره له يو مخی ټکر و مسلمانانو کوشش وکړ هغه له منځه ويسي مثلا د عربو ترمنځ د لور ژوندي خوښول، د لورل لرلو شرم، مختلف جنسي روابط د ازادو انسانانو

أَصُومُ وَأُفْطِرُ وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي» حديث نمبر ٤٦٧٥ بخاري شريف کتاب النکاح

اخیستل او خرڅول او نور بدعادتونه موجود و چې مسلمانانو او خصوصو صحابه کرام د هغې دله منځه وړلو لپاره سختی قربانیانې ورکړې، ولې متاسفانه په ځینو اسلامی هیوادو کې چې خلک په اسلام عقیده هم لري، بیا هم هماغه پخوانی رواجونه د اسلام پر ځای تطبیقوي او هماغه قومی فیصلی له اسلامي احکامو مخکې ګڼي مثلا اسلام مقدس دین کې د قاتل جزا قصاص دی، ولې ځینې مسلمانن د قصاص پر ځای لکه پخوا غوندې یوه غریبه مظلومه نجلۍ په بدو کې ورکوي. او یا هم ځینې خلکو د مهر په نو مسره چې د نجلۍ خالص حق دی د طویانه ناروا پیسي اخلی. ځینې نور عاتونه هم نشته چې هڅه او کوشش وشي، ا ومشکل هغه وخت زیاتیږي چې دغو عنعناتو او کلتوري رواجونه ته د عبادت نظر وي داسې حال کې هیڅ اسلامی حکم به نه وي او نه اسلام سره مطابقت لري خو د اسلامي فرهنګ په نوم به یې رواج اخیستی وي مثلا پخوا د عربو ترمنځ زیات اخترونه خو اسلامې کې دوه اخترونه (وړوکی اختر لوی اختر) معرفی شو، په ځینو هیوادونو کې پخواني رواجونه د نوروز، کرسمس ا ویا نور ورځې لمانځې او متاسفانه ځینې مسلمانان یې هم لمانځي او اسلامی رنګ ورکوي.

۴- دیني احکاموته د فلسفی نظریاتو انتقال:

کله چې مسلمانانو د یوناني او عزیقي فلسفې کتابونه وژباړل څه فلسفي نظریات اسلامی احکامو ته هم سرایت وکړ او له همدغه فلسفي کشمشکونو سره ډیر خلک بی لارې شو او د جبر په قدریه معتزله پّ ځیر عجیب او غریب او منحرف مذهبونه را پید اشو، ولې اسلامی عقیده په ډیر ساده او اسانه توګه قران کریم کې بیان شوې ده ترڅو ټول خلک پرې وپوهیږي، مثلا که یو بی سواده ته چې په هیڅ نه پوهیږي ووایو: الله ﷻ یو دی شریک نلري، لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفوا احد، ورته ترجمه او شرحه کړو نو د توحید په عقیده ښه پوهیږي، کله چې دالله له ذات پوښتنه وکړي ورته ووایو ﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ﴾ «دده په مثل شی نشته»، چې مونږ هغه ورسره مشابه کړو ځکه

هغه خالق او نور مخلوق دي او د خالق او مخلوق ترمنځ کوم شباهت نه وي، بناء په خپلو لیدلو د هغه فکر ونکړو نو د غه بی سواده هم پرې پوهیږي.

مسلمانان ددغو قرانی حقایقو په پوهیدلو سره د اسلام مقدس دین ته په کامله توګه پابند و، ولې په عقایدو کې د فلسفي نظریاتو په داخلیدو سره د اللهﷻ د ذات په هکله داسې نظرات او تصورات بیان شو چې د منفعت په ځای یې تاوان زیات و، او دغه فلسفه په اسلامي عقیادو کې د بدعت پیدا کیدو لامل شو او ان داسې نظریات پید اشو چې قران کریم یې مخلوق باله او اللهﷻ ته یې مخلوقاتو غوندې تصور کو.

اسلامی عقیده کې د فلسفې دداخلیدو بدعت له قرانی عقیدې څخه د ډیرو خلکو د انحراف لامل شو، او د اللهﷻ په هکله یې خپل عقل منځګړی وګرځو، چې داد ګمراهی سبب دی، ځکه عقل محدود دی او د اللهﷻ ذات او صفات د درک کولو لپاره باید له محدودې دایرې څخه ووځو او دایې یواځنی حل قران وحی ده او بس.

٥- عقل په شرعی احکامو کې منځګړی ګرځول:

هر مسلمان مکلف دی چې اسلامی احکام په ځان تطبیق کړی او د اچې مومن دی باید د احکامو تطبیق کې هڅه او کوشش وکړي، ولې ستونزه هغه وخت را پیداکیږي چې څوک هر شرعی حکم ته یو عقلی حکمت ولټوي، او په ټولو احکامو کې عقل منځګړی وروګرځوي.

٦- د یو بدعت په بل بدعت سره:

کله چې ځینې اشخاص یو بدعت وويني نو غواړي هغه بدعت په بل بدعت سره له منځه ویسي چې دغه حرکات د بدعتونو د پیداکیدو لامل ګرځي.

٧- دسنتونو مخفی پاتې کیدل:

قرآن کريم او دپيغمبر سنتو ته نه توجه کول او په نوو کارونو د خلکو مشغوليت او لهو او لعب کې وخت تيرول ددې لامل شو چې سنتو ته توجه ونشي اود هغو ځای بدعت ونيسي، اتيا فيصده بدعتونه هغه خلک رواجوي چې له قران او سنتو څخه بې خبره دي، که دغه خلک يو ځل هم د خپلو بدعتونو په هکله قران کريم ته مراجع وکړي نو پخپله اشتباه به پوه شي، اوس وختې داسی خلک هم شته چی وايي مونږ مقام ته حقيقت ته رسيدلي يو او پخپله وينايي څوک چې مقام ته وريږي له څه عباداتو څخه معاف کيږي، که دغه خلکو لومړی قران کريم ولوي چې الله ﷻ وايي: ﴿فَلَا تُزَكُّوٓاْ أَنفُسَكُمۡۖ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ ٣٢﴾ [النجم: ٣٢] «تاسې خپله تزکيه مه کوی الله په متقيانو ښه پوه دی»، علامه ابن کثير وايي: په مدی علت الله ﷻ فرمايي: ﴿بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَآءُ﴾ «بلکې الله پاک چې څوک وغواړي تزکيه کوي»، ځکه هغه په د هرڅه په حقيقت باندې پوه دی، علامه بيضاوي د ﴿فَلَا تُزَكُّوٓاْ أَنفُسَكُمۡۖ﴾ تفسير کې وايي د خپلو ځانونو مدحه او صفت مه کوي، چې دا کار زيات ثواب لري، او يا له ګناه څخه پاک دی، هو ﴿هُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ ٣٢﴾ ځکه الله ﷻ متقی او غير متقی پيژني[1].

او بيا نبوی سنتو او سيرت ته توجه وکړي چې ايا له رسول الله څخه غوره څوک شته هغه ان د مرض په وخت او د عمر اخري ورځو کې چې ضعف هم پرې راتلو مسجد ته تللو او لمونځ يې کولو، دغه خلک چې دعوه کوي مونږ رسيدلی يو، ا وعبادت ته اړتيا نلرو، په حقيقت کې ځان له رسول الله ﷺ څخه لوړ ګڼي، ولې پيغمبر له عبادت څخه معاف نشو؟ ولې رسول الله ﷺ د عمر تر اخري لحظو لمونځ ترک نکړ، ولې هغه ونه ويل زه رسيدلی يم، لمونځ دې نور خلک کوي.

٨– جهالت:

١- أنوار التنزيل وأسرار التأويل تاليف ناصر الدين أبو الخير عبدالله بن عمر بن محمد البيضاوي ٢٤٢/٥

د شرعی احکامو په هکله جهل د بدعتونو د انتشار لامل ګرځي کله چې څوک د شرعی تعلیم او تعلیم د مجلسونو پر ځای د ګناه او ناپوهۍ مجلسونو کې برخه اخلي دغه بی خبرې او ناپوهی دبدعتونو د پراختیا لامل ګرځي ځکه کله چې وغواړي څه کار ترسره کړي او له دین څخه ناخبره وي نو داسې رواجونو او عنعناتو ته به تسلمیږي چې بدعتونو ته به یې کشوي.

۹- اسلامی شخصیتونو سره افراطی محبت:

د بدعتونو د پراختیار یو لامل هغه افراطي محبت دی چې ځینې خلک یي له متدینو شخصیتونو سره لري عیسویانو د همدې افراطی محبت له مخې عسی مسیح ته دخدای ځوی ووایه، او رسول بیا خلک له خپل افراطي صفت او مدحې څخه منع کړل، عبد الله بن عباس له حضرت عمرﷺ څخه روایت کوي چې پیغمبرﷺ د حمر له له پاسه وفرمایل: زما په مدح او صفت کې داسې مبالغه او افراط کوی لکه څرنګه چې نصاراو د عسیسی په هکله مبالغه وکړه او هغه ته یي د خدای ځوی وویل او دوی کافر شو، زما په حق کې همدومره ووایاست چې د اللهﷻ بنده او رسول دی[1].

فتح الباری ددې حدیث شریف په شرحه کې فرمایي: «لا تطرونی» اطراء باطلې مدحی ته وایي، یعنی د چا توصیف کې مو افراط وکړ، له «کما أطرت النصاری ابن مریم» څخه منظور داده چې نصاراو د مریم ځوی د اللهﷻ له بندګی څخه ویوت او الوهیت ته یې ورسو.

حقیقت کې یو انسان ته د خدای صفت ورکول باطل صفت دی، پیغمبر خپل امت ته درس ورکوي چې د شهادت کلمه لوستلو کې داسې ګواهي ورکړي چې محمد د الله بنده او رسول دی، د هغه بنده والی دا معنی لري چې مخلوق دی او مکلف دی عبادت وکړي د پیغمبری مقام دی له بندګۍ څخه

١- «عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ سَمِعَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتْ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ» حدیث شریف نمبر (٣١٨٩) صحیح البخاري، (کتاب احادیث الانبیاء)، همچنان ابوالمنتهي ص: ٥٢- ٥٣

نشي ویستلی، هغه هم مکلف دی عبادت وکړي هغه زامن نه درلودل او ټول په کوچینتوب کې وفات شوي و او دا خپله ددې دلیل دی چې پیغمبر نشي کولی چا ته اولاد ورکړي او که نه ځانته به یې ډېر اولادونه پیدا کړي و کله چې مشرکینو غوښتل په قتل یې ورسوي نو دی له ابوبکرﷺ سره وتښتیده او علیﷺ یی خپله بستره کې ویده کړ. که پیغمبر اولاد ورکولی شو اول به یې ځان ته ورکړی و خو هغه دا کار ونشو کولی ځکه اولاد ورکول، ځوی ورکول او مړه کول د اللهﷻ کار دي.

همدارنګه په پورته حدیث شریف کې پیغمبر خپل امت ته د پیغمبرانو سره د رب او معاملې زده کړه ورکوي، چې تاسې د هغوي مدحه کې دومره افراط کوي دوی ته د بندګی او پیغمبری مقام ډېر غوره مقام دی. ابن کثیر واي: اللهﷻ خپل رسول ته په غوره مقام کې غوره لقب ورکړ، د قران کریم د نزول پر وخت او د معراج پر وخت یې ورته د عبد کلمه راوړیده او د مخالفینو د تکذیب او زړه تنګوالی پر وفخت یې ورته د عبادت امر کړي دی[1].

علامه قرطبی په جامع الاحکام تفسیر کې وایي: پوهان وایي که د نبی کریمﷺ لپاره د بنده له نوم ښخه بل غوره نوم وی نو دغه وخت به یې هه په هماغه نوم سره یاد کړي و، نن ورځ کې غټ مشکل همدغه ده چې بدعتیان د پیغمبر، صحابه و اولیاء... او په افراطی توصیف باندې اخته دي دوی فکر کوي چې پدې مدحه او صفت به دغه خلک دوست کړي، او کله خو هم دمدحه الهی صفاتو ورکولو ته ورسیږي، او که څوک ورته څه ووایي نو فورا غصه کیږي او وایي تاسو خو یې پد ګڼی. خو اصلا د چا احترام هغه وخت کیږي چې د قران ارشاداتو او نبوي سنتو سره برابر وي، دوی که هر څومره عالی مقام ولري د پروردګار مقام ته نه رسیږي، ځکه پیغمبران، صحابه او

١- ﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبۡدِهِ ٱلۡكِتَٰبَ﴾ ثنا مرالله (جل جلاله)ی راست که بر بندهاش کتاب (قرآن) را فرستاد ﴿وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبۡدُ ٱللَّهِ﴾ زمانیکه بنده خدا برخواست ﴿سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسۡرَىٰ بِعَبۡدِهِۦ لَيۡلٗا﴾ پاکی است ذاتی را که بندهاش را شب‌هنگام از مسجد الحرام به بیت المقدس برد.

اولیاء ټول مخلوق دي، او باید د یو مخلوق په څیر معامله ورسره وشي، نه دا چې له زیات محبت څخه د خالق صفات ورکړو.

١٠- د جاهلانو ته ددیني رهبرۍ تسلیمول:

ټول پدي عقیده دي چې څوک نشي کولي پرته له تخصصه د یو مسلک مسول شي مثلا روغتون ریس باید د طب یو متخصص داکتر واي د ساختمانی شرکعت مسول یو انجینر وي او په همدي ډول د د هریو پوهنځی ریس د هماغه مسلک متخصص وي، زموږ هیواد افغانستان کې هغه وخت بدبختی راغله چې ځینو ظالمو نظامونو د تخصص موضوع قصدا له یاده وویستله او غیر مسلکی خلک یي صرف پدي چې د دوی د حزب خلک دي، په منصبونو مقررول، او ټول کارونه به دی مسلکۍ په وجه ناکامیدل، د وطن دغه وروسته پاتې والي حتی په دینی ساحاتو کې هم اثر کوي او ځینې غیر مسلکې خلک چې له قران او حدیث څخه هیڅ معلومان نلري په عربی ژبه نه پوهیږي ان قران کریم غلط تلفظ کوي، دغسي اشخاص ددین پر مسند کیني، هغوی پدې ګمان چې اخلاص لر ي او کیدای شي هم یي ولري، خپل حانته حق ورکوي چې اسلام کې خبرې وکړي او خپل پیروان هغو امورو ته دعوت کړي چې تنها عبادت ندی بلکی بدعت او لویه ګمراهی ده، یواځې اخلاص چا ته نجات نشي ورکولی، بلکې اخلاص سره دپیغمبرﷺ د طریقي موافقت لازمه ده. تاسې که هر وخت پرستان وویني هغوی ډیر اخلاص کوي او دا پدې معنی نده چې اخلاص به د هغوی د نجات لامل شي ځکه هغوی دغه اخلاص د بتانو په وړاندې کوي، علامه دکتور شریعتی څومره ښه وایي: شرک د هغه څه په خلاف چې موږ فکر کوو، لا مذهبی نده، بلکې مذهب دی، زموږ دفکر خلاف شرک دینداري ده، عقیده ده، او مشرک عابد او پالونکی دی، مشرک هغه ده چې کله یي د بتانو ګاډۍ راووځي نو ښځې سړیان خپلې ښایسته لورې او زامن ورته نذر کوي او دیت پښو ته یي سرونه پرې کوي ده او دا وینه بیا با برکته وینه ګرځي، او په دعاګانو، او مذهبی مراسمو او نذرونو کې مصرفیږي او مبارک شراب ترې جوړیږي دا شرک ده او دا بی دیني ده، قربانی دبتانو لپاره، او د عربو په جاهلیت کې هم قرباني وه؟ د انسانانو قربانی،

نه د پسونو قرباني، ډېرو به نذر کو چې که زما اولاد دومره شو اول یې قرباني دی، بت ته یې قرباني کو، که فلاني بت اولاد راکړي نو ددغه اولاد په شکرانه کې خپل معبود ته ځوی ذبحه کوي[1].

لنډه دا هغه چې دین کې معلومات نلري او ځان له متخصصینو علماو لوی ګڼي او دعوه کوي چې فلاني پسې لمونځ جایز ندي هغه حرام خور دی او داسې نور یواځې دانه چې دده د ګمراهۍ لامل کیږي بلکې د قران او سنتو له مخالفو نظریاتو سره خپل پیروان بې لارې ته کشوي او عاقبت کې تهول کیږي.

١١- مذهبي تعصب:

تعصب یو هغه بد کار دی چې ډېر خلک یې کفر ته کش کړي دی، که پوښتل شي چې قریشو د پیغمبر خپلوان و ولې د مدینې دخلکو غوندې یو حل مسلمانان نشو او د یثرب خلکو ولې یو ځل د پیغمبر دعوت قبول کړ او خپل وطن یې د اسلامي دعوت او اسلامي خلافت لپاره مرکز جوړ کړ؟ ځواب ډېر ساده ده، هغه دا چې یهدو چې مدینه منوره کې خلکو ته دا خري پیغمبر زیرې ورکو ځکه دوی خپلو کتابونو کې لوستي و او علما یې پوهیدل چې اخري پیغمبر د حجاز منطقه کې را ښکاره کیږي، یهودیان د همدغه پیغمبر د ښه را غلاست لپاره مدینې منورې ته راغلل، او خلک یې را بلل ترڅو د اسلام مقدس دین باندې مشرف شي، او پدې ګمان چې اخري پیغمبر به د دوی له قوم څخه وي، ځکه اکثریت پیغمبران د بني اسراییلو له قوم څخه واخلو کله چې پیغمبر راغی او دوی ولید چې عرب دی نو هماغه جاهلانه تعصب ددې لامل شو چې حق ونه ومني او خپله د پیغمبر له راتلو وروسته کافر شو؟ اوس هم ځینې مذهبي او قومي تعصبات ددې لامل ګرځي چې له حقایقو څخه سترګې پټې شي او ځینې متعصب اشخاص فکر کوي چې ډېر بدعتونه د

١- جهان‌بینی و ایدیولوژی تالیف دکتور علی شریعتی مجموعه آثار(٢٣)، ایران: چابخانه حیدری، ١٣٨٢ ص: ٤٤- ٤٥.

مذهب حقیقی برخه ده داسې حال کې چې که سیي مطالعه وشي نو دغه خرافات او بدعات د دوی د مذهب رهبرانو هم رد کړي او منع کړي دی. اوس مهال زمونږ هیواد کې هم د بدعتونو سره د مبارزې اساسی مانع همدغه تعصب دی چې ځینې خلک ددي پر ځای چې د خپل مذهب په حقیقت باندې پوه شي، ځانته حنفی وایي او څه داسې بد کارونه کوي، او که ورته وویل شي چې دا بدعت دی فورا د ځینو متعصبه اسلام د ښمنو د تبلیغاتو په اساس وايي داد وهابیانو نظر دی، داسې حال کې چې حقیقی مسلمان هڅه او کوشش کوي چې حق ومنی ان که دغه حق بل مذهب کې وي هم یې قبلوي.

۱۲- د موضوعي احادیثو انتشار:

ډیر بدعت ته دین ته د ضعیفو د احادیثو له لارې داخل شوي چې د اسلام دښمنانو، یا جاهلو دوستانو، یا هم دکوم مذهب متعصبو پیروانو په لاس نشر شوی دی، داسې خلک شته چې د احادیثو په روایت کې دقت نکوي، حتی صحیح له موضوعی څخه نشي جلا کولی او هر چیرته چې د حدیث په نوم څه واوري هغه روایت کوي او خلکو کې یې رواجوي او ددغو غلطو روایاتو په اساس خلکو بدعت خپریږي. ډیر سپین ږیري پخپلو خبرو کې وایي چې پیغمبر ویلي دی (یوم البدتر) دغه خبره له درې کلمو جوړه شوې ده.

یوم عربی، بد انګلیسی، تر دری، په غلط او دروغجن شکل د اسلام پیغمبر ته نسبت کیږي. ځینی وايي: وروره الله ﷻ وایي «خلق الإنسان من تفاوت» داسې حال کې چې داخبره دورغ ده.

۱۳- په رواجي عبادتونو اصرار:

ځینې کارونه خلکو کې دومره رواج شوي دي چې د بدعت والي او ناروا والي له پېژندلو سره هم ورته درواج له مخې تسلیم دي او عمل پرې کوي او که ټول مسلمانان داسې وکړي نو بدعت به هیڅکله ورکه نشي بلکې زیات به شي.

۱۴- دینی حقایقو سره احساساتی بر خورد:

ځينې خلک ټول امور احساساتی مني او پرته له پوهيدو په حقيقت باندې په احساساتی شکل عمل کوي، دغه جاهلانه احساسات يواځې دانه چې ګټه نه کوي بلکې د بدعتيانو ډلې کې يې داخلوي.

١٥- دنيوی منفعت طلبی او دينی تجارت:

د بدعتونو په نشر کې اساسی مشکل ځينې هغه افراد دي چې ځان د اسلام مقدس دين ته منسوبوي خو وينا يې کاملا له قران او سنتو سره مخالف وي، دغه اشخاص ددنيوی منفعت لپاره سره له دې چې علم نلري فتوا ورکوي او په حديثو نه پوهيږي حديث روايت کوي تشريح کوي او تفسير کوي يې. حضرت ابوهريرهؓ روايت کوي چې رسول اللهﷺ فرمايي: په اخري زمانه کې به داسې اشخاص ظهور وکړي چې دين به ددنيا لپاره غواړي پوستکی به يې د بسونو وي ژبه يي له بورې خوږه وي او زړونه به يي دليوانو وي، اللهﷻ فرمايي: «آيا زما په حليموالی مغرور دي، او يا هم په ما زړور دي، پخپل ذات قسم يادوم چې داسې فتنه به پرې راواستوم چې حليم يې حيران شي»[1].

د بدعت پايلې او ضررونه

کله چې دبدعتونو په هکله خبرې کوو دا پوښتنه مطرح کيږي چې ولې دغه بدعتونه دومره تقبيح شوي دی، ايا کوم ضرر لري؟ او ايا د بدعتونو ضررونه همدومره دي چې انسانان ګمراهۍ ته کشوي، او ويل شوی دی چې هر بدعت ګمراهي ده. او ګمراه هغه دي چې له - صراط المستقيم - څخه لرې دي.

په ځواب کې بايد ووايو، بلې: بلې بدعتونه په هماغه اندازه چې ويل شوي دي، پرته له ګمراهۍ څخه بل شی ندی، ځکه دغه بدعتونه د اسلام ساختمان

١- «عن ابى هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ رِجَالٌ يَخْتِلُونَ الدُّنْيَا بِالدِّينِ يَلْبَسُونَ لِلنَّاسِ جُلُودَ الضَّأْنِ مِنْ اللِّينِ أَلْسِنَتُهُمْ أَحْلَى مِنْ السُّكَّرِ وَقُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الذِّئَابِ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَبِي يَغْتَرُّونَ أَمْ عَلَيَّ يَجْتَرِئُونَ فَبِي حَلَفْتُ لَأَبْعَثَنَّ عَلَى أُولَئِكَ مِنْهُمْ فِتْنَةً تَدَعُ الْحَلِيمَ مِنْهُمْ حَيْرَانًا وَفِي الْبَاب عَنْ ابْنِ عُمَرَ» (٢٣٢٨) كتاب الزهد عن رسول الله صلي الله عليه وسلم ترمذي شريف

ته زیاته ضربه رسوي ددغو بدعتونو ضررونه په عقیده، عمل، عبادت او ټولو اسلامی احکامو کې منفی اثر لري. چې کولی شو لاندې برخو ته یي تقسیم کړو.

لومړۍ برخه: په دین کې د بدعت منفی تاثیر

الف: د اسلام ناقصه منل

بدعتی پخپل بدعت سره داسې ښایي چې دین ناقص دی، بناء ددې لپاره چې دین تکمیل شي دغه بدعتی امور باید پکي داخل شي او دا لوی حرم دی.

ب: د الیوم اکملت لکم دینکم آیت سره مخالف

د بدعت خطرناکترین ضرر د مسلمان په عقیده کې منفی اثر دی ټول پوهیږو چې الله ﷻ په قران عظیم الشان کې ویلی دي ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ﴾ «نن مو ستاسی دین در پوره کړ» ددې آیات شریف په اساس مسلمانان پوهیږي چې الله ﷻ یو کامل کتاب قران عظیم الشان را نازل کړی دی. او د انسان ټول ضروری قوانین په هغه کې نغښتي دي. ددین ټول احکام د قران عظیم الشان په واسطه بیان او د حضرت محمد په واسطه تشریح او توضیح شوی دي. بناء اسلام د عبادت لپاره نوو احکامو ته ضرورت نلري او کله چې مسلمان دقران عظیم الشان او د پیغمبر د سنتو مطابق عمل وکړي په حقیقت کې یې ۱۰۰٪ د اسلام دین مراعت کړی دی.

ج: په پیغمبر باندې تهمت کول

بدعت او ددین احکامو کې نوی شیان را پیدا کول په دې معنی دی چې شاید د اسلام پیغمبر خپله وظیفه په کامله توګه نده ادا کړې دین یې ناقص بیان کړی دی، بناء د عبادت لپاره د نوو احکامو ایجاد ته ضرورت دی. چې دغه طرز فکر کفر او په حضرت پیغمبر باندې تهمت دی، پرته له دې د نوو احکامو د ایجاد لپاره چې هغه د عبادت جز وګڼو هیڅ ضرورت نشته.

د: د پیغمبر د یو سنت له منځه وړل

د اسلام علما او پوهان پدې نظر دي چې هر بدعت د پیغمبر یو سنت له منځه وړي، د مثال په ډول نن ورځ د مسلمانانو ترمنځ د یو متوفی د جنازې پې دویمه او دریمه ورح دفاتحه خوانۍ مراسم چې دین کې هیڅ اصل نلري رواج شوی دی دغه بدعت د جنازې اود تدفین په مراسمو کې د اشتراک سنت چې دواړه اجر او ثاب لري له منځه وړي دی، ځکه ډیر خلک د چا د جنازې د اعلان له اوریدو وروسته وایي مشکل نشته فاتحې ته یې ځم.

دویمه برخه: د بدعت منفی تاثیر پخپله بدعت کار کې

بدعت کار سړی ځانته زیات ضررونه جلبوي چې لاندې ډول دي.

الف: په عقیده کې فساد

بدعتکاره شخص لومړی خپله عقیده خرابوی ځکه د بدعت عقیده لرل بالاخره انسان گمراهی او کفر ته کشوي.

ب: عمل یې مردود وي

د بدعت کار هیڅ عمل د الله ﷻ په وړاندې منظور نه وي.

ج: توبه یې نه قبلیږي

ترڅو هغه بدعت پرې نږدي او توبه ونکړي.

د: د پیغمبر له امت والي څخه ځان باسي

پیغمبر فرمایي: «من رغب عن سنتی فلیس منی» چا چې زما له سنتو مخ واړو زما له امت څخه ندی، پدې ډول بدعت کاره سړی په امورو کې د افراط له لامله د پیغمبر له سنتو څخه لرې کیږي چې دغه عمل دی د انحضرت ﷺ له امت څخه باسي.

ه: د پیغمبر له حضور څخه محرومیږي

و: د هغو خلکو ډله کې راځي چې بی علمه په الله ﷻ باندې خبرې تړي

دریمه برخه: د اسلام انتشار کې د بدعت منفی تاثیر

بدعتکار یوائې دا نه چې له داخله د اسلام ساختمان ته ضربه رسوي بلکه بله خطرناکه اشتباه یې داده چې نور غیر مسلمانان له اسلم څخه لرې والي ته تشویقوي، چې کولی شو دغه ضررونه لاندې ټکو کې تشریح کړو.

الف: د اسلام دښمنانو سره د اسلام مقدس دین په متهم کولو کې همکاري

اکثرا د اسلام دښمنان ددې لپاره چې نړۍ د اسلام مقدس دین څخه لرې وساتی په اسلام باندې هغه تهمتونه تړي، چې د اسلام مقدس دین احکامو کی نه وي، ولې بدعتیان د ناسمو افکارو او غیر اسلامی عقایدو په واردولو سره د اسلام دښمنانو ته چانس ورکوي دچا خبره تبر یي لاستی پیدا کړي او د اسلام مقدس دین په ضرد تبلیغ کوي.

ب: د اسلام مقدس دین څخه د خلکو متنفر کول

بدعتونه غالبا ډیر بدکارونه وي چې د اسلام په نوم د خلکو ترمنځ خپرېږي، لهذا غیر مسلمانان د مسلمانانو ترمنځ ددغسې بدو اعمالو په لیدلو سره هغه د اسلسام برخه ګڼي او له اسلام څخه نفرت کوي. ډیر خلک خپل ځینې قومي او قبیلوي عادات عبادت ګڼي ددې په ځای چې دغه بدعتي اعمال دین ته څه فایده ورسوي، بلکې خلک له دین څخه متنفره کوي، دغه عادات چې عبارت له ځان جوړولو، په مړي کې د غذا خوړلو، څلویښتی، د مړو کلیزه، د جنازی مراسمو مشترکینو ته خواړه تیارول، په واده کې زیات خواړه تیارول او غیره هغه امور چې اسلام کې اصل نلري، او یا دا چې ددین د غلط تفسیر نتیجه ده، هغه امور دي چې د اسلام مقدس دین کې پدې هکله کوم نص وجود نلري ځینو خلکو هغه د ځان لپاره اختراع کړي دي او عبادت یې ګڼی داسې حال کې چې د اسلام مقدس دین دم ړی له کور سره همدردی او کوم لازم کړي دی، هغوی حق لري چې مرسته ورسره وشي نه دا چې مجبور شي ترڅو نورو ته خواړه اماده کړي، همدارنګه د واده خواړه باید د هلک کور کې په خپله خوښه تیار شي او دوس لاندې یې وي، خو اسوس بې بل شکل اختیار کړي دی، څکه د نجلۍ کور هغه مجرو وي چې د هغوی مصارف هم هلک ورکړي. چې دا کار یو رنګ بدعت او ظلم دی. او نه یوائې دا چې اسلام کې

اساس نلري بلکی د صریحو احکامو مخالفت هم دی. همدارنګه ولور اخیستل یو غیر اسلامی بدعت دی، چې ډېر خلک یې له مهر سره چې د ښځې حق دی فرق هم نکوي اود ناوي پلار یا ورو هغه خپل جیب کې اچوي، او ځینې جاهلان هغه د ښځې په مهر کې حسابوي چې درهم نامشروع او د اسلامي احکامو خلاف دی ځکه د ښځې مهر هماغه دی چې د نکاح پر وخت تعینیږي، او پدې د تصرف حق هم یواځې ښځې ته دی، او دفامیل نور اعضایې کوم حق نلري.

یو حقیقی مومن ته پکار ده چې د خپلو عادتونو او عباداتو ترمنځ فرق وکړي او هر کار چې دینی نصوصو کې اساس ونلري هغه ترک کړي.

ځینو ځایو کې دخلکو ځینې قومی او قبیلوي عادات او عنعنات د عبادت برخه ګڼل کیږي داسې حال کې چې دغه عادتونه تنها دا چې عبادات ندي او ثواب نلري بلکې ګناه ده او کوونکی ته هیڅ نفعه نه رسوي. مثلا قران عظیم الشان کې فرمایي: ﴿۞إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ﴾ «صدقې فقط فقیرانو او مسکینانو ته دي»، ددی الهی حکم په اساس یواځې هغه خلک شي چې د صدقې، زکات نفلی خیرات او غیره څخه استفاده وکړي چې فقیر او مسکین وي. ولې ځینې خلک صدقات هم د محفل په شکل ترتیبوي او د فقیرانو او مسکینانو حق مالدارانو او سرمایه دارانو ته ورکوي او یا خپل دعوتونه اخر کې خیرات نوموي. یو با اخلاصه مسلمان ته لازمه ده چې هڅه او کوشش وکړي ترڅو د عاداتو، رواجونو او عباداتو ترمنځ فرق وکړي، او د عبادت د شرایطو مطابق د پروردګار عبادت وکړي.

ج: بدعت د الله ﷻ او د پیغمبر د دوستی مخالف دي

حقیقی مسلمان همیشه هڅه او کوشش کوي چې الله ﷻ سره مینه ولري او هم غواړي چې الله ﷻ ده سره مینه ولري اوس پوښتنه پیدا کیږي چې مونږ څرنګه ثابتولی شو چې الله ﷻ سره مینه لرو او الله ﷻ څرنګه مونږ سره مینه لري. ددې پوښتنې ځواب مونږ ته قران کریم راکوي ﴿قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ﴾

«ورته ووايه كه تاسې الله سره محبت لرئ نو زما پيروي وكړئ الله به تاسې سره محبت وكړي».

بناء هر كله چې مونږ الله ﷻ سره مين هلرو بايد د رسول الله متابعت وكړو، او كله مو چې د رسول الله پيروي وكړه الله ﷻ له مونږ سره مينه كوي، د پيغمبر عليه السلام پيروي هغه وخت كيږي چې مونږ د هغې وينا او عمل پيروي وكړو كوم چې پيغمبر عليه السلام تاييد كړې وي، «قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا بُنَيَّ إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تُصْبِحَ وَتُمْسِيَ لَيْسَ فِي قَلْبِكَ غِشٌّ لِأَحَدٍ فَافْعَلْ ثُمَّ قَالَ لِي يَا بُنَيَّ وَذَلِكَ مِنْ سُنَّتِي وَمَنْ أَحْيَا سُنَّتِي فَقَدْ أَحَبَّنِي وَمَنْ أَحَبَّنِي كَانَ مَعِي فِي الْجَنَّةِ».

انس رضي الله عنه وايي رسول الله ﷺ ماته وويل اى ځويه كه دې وكولى شو چې شپه كړې او ستا زړه كې چا ته كينه نه وي نو دا كار وكړه، بيايې راته وويل اى زويه دا زما سنت دي او چا چې زما سنت ژوندي كړ ماسره يې مينه وكړه او چا چې ماسره مينه وكړه هغه به ماسره جنت كې وي...(١).

ومن الله التوفيق

١- «عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا بُنَيَّ إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تُصْبِحَ وَتُمْسِيَ لَيْسَ فِي قَلْبِكَ غِشٌّ لِأَحَدٍ فَافْعَلْ ثُمَّ قَالَ لِي يَا بُنَيَّ وَذَلِكَ مِنْ سُنَّتِي وَمَنْ أَحْيَا سُنَّتِي فَقَدْ أَحَبَّنِي وَمَنْ أَحَبَّنِي كَانَ مَعِي فِي الْجَنَّةِ وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ ثِقَةٌ وَأَبُوهُ ثِقَةٌ وَعَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ صَدُوقٌ إِلَّا أَنَّهُ رُبَّمَا يَرْفَعُ الشَّيْءَ الَّذِي يُوقِفُهُ غَيْرُهُ قَالَ وسَمِعْت مُحَمَّدَ بْنَ بَشَّارٍ يَقُولُ قَالَ أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ وَكَانَ رَفَّاعًا وَلَا نَعْرِفُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَنَسٍ رِوَايَةً إِلَّا هَذَا الْحَدِيثَ بِطُولِهِ وَقَدْ رَوَى عَبَّادُ بْنُ مَيْسَرَةَ الْمِنْقَرِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ أَبُو عِيسَى وَذَاكَرْتُ بِهِ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَعِيلَ فَلَمْ يَعْرِفْهُ وَلَمْ يُعْرَفْ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثُ وَلَا غَيْرُهُ وَمَاتَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ سَنَةَ ثَلَاثٍ وَتِسْعِينَ وَمَاتَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ بَعْدَهُ بِسَنَتَيْنِ مَاتَ سَنَةَ خَمْسٍ وَتِسْعِينَ» ترمذي شريف كتاب العلم عن رسول الله صلي الله عليه وسلم حديث نمبر(٢٦٠٢)

Download from: aghalibrary.com